

NUVELE
ȘI
POVESTIRI Vol. II
I.A. BUNIN
NUVELE
ȘI
POVESTIRI
Vol. II
BUCUREȘTI - 1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Coperta de Sergiu Georgescu

Culegere din:

H.A. EYHITH *Coôpaune conuueuuü o nnmu mo* Bññ
HOTeKá „OronëK” HSRaâenblTBO „Iipabița”.

ULTIMA ÎNTÂLNIRE

Într-o seară de toamnă cu lună, umedă și rece, Streșnev porunci să i se pună șaua pe cal.

Lumina lunii pătrundea, ca o şuviță de fum albăstrui, prin ferestruica lunguiață a grajdului, aprinzând o nestemată în ochiul calului de călărie. Argatul îi puse mai întâi frâul, apoi șaua grea, înaltă, căzăcească și, trăgându-l de dârlogi, îl scoase afară și-i înnodă coada. Era un animal blând. Numai când simți chingile răsuflă adânc, umflându-și pânțele. Una din chingi era ruptă; argatul o vârî cu greu în cataramă și o strânse cu dinții.

Căluțul, cu coada scurtă, părea mai arătos înșeuat. Argatul îl duse până în fața casei, înfășură dârlogii în jurul stâlpului putred al cerdacului și plecă. Cât așteptă, și așteptă multă vreme, calul se apucă că readă stâlpul cu dinții lui galbeni. În răstimpuri, fornăia, gemea și necheza înăbușit, în băltoaca de lângă el se răsfrângea, verzuie, luna neîmplinită. O ceață străvezie se lăsa peste livada rară.

Cu un harapnic în mână, Streșnev ieși în cerdac. Uscățiv și cu umerii lați, cu nasul coroiat și capul mic, dat ușor pe spate, Streșnev arăta înalt și sprinten în **podiovca** cafenie, încinsă peste mijlocul lui subțire cu o curea încrustată cu argint, și cu căciula căzăcească cu fundul roșu. Totuși, chiar și la lumina lunii se vedea că are fața ofilită, bătută de vânturi, bărbuța aspră, creață, înspicată cu fire albe, și gâtul cu vinele îngroșate; că cizmele lui înalte sunt vechi și ponosite, și că poalele **podiovcei** au pete întunecate – urme de sânge de iepure, de cine știe

când.

Deodată se deschise fereastră de lângă cerdac și un glas sfios întrebă:

— Unde pleci, Andriușa?

— Nu mai sunt copil, mamă, îi răspunse Streșnev, încruntându-se, și apucă dârlogii.

Fereastră se închise, dar în aceeași clipă se auzi trântindu-se ușa la tindă. Lipăind cu papucii, se ivi în prag Pavel Streșnev – buhav, cu ochii umflați, cu părul **cărunț** pieptănat peste cap, numai în cămașă și izmene și cu un pardesiu vechi pe umeri, cherchelit și guraliv ca de obicei.

— Încotro, Andrei? întrebă el cu glas răgușit. Te rog să transmiți salutările mele cordiale Verei Alexeevna. I-am purtat totdeauna un respect adânc.

— Parcă tu ești capabil să respecti pe cineva? îi răspunse Streșnev. Și apoi, aș vrea să știu de ce te bagi mereu unde nu-ți fierbe oala?

— Iartă-mă, iartă-mă! zise Pavel. *La întâlnirea hotărâtă, cu înflăcărare aleargă tânărul viteaz!*

Încleștându-și dinții, Streșnev se pregăti fă încălece, îndată ce atinse scara cu piciorul, calul reînviorează și începu să se frământă pe loc. Alegând un moment prielnic, Streșnev se avântă sprinten și încălecă; șaua scârțâi. Calul își înalță capul, sparse cu copita luna din băltoacă și porni în trap vioi de buiestraș.

II

Pe fondul cenușiu al ogoarelor jilave, scăldate în lumina lunii, tufe de pelin de pe haturi păreau de un alb lăptos, în răstimpuri, din mijlocul lor, bufnițe cu aripi mari își luau pe neașteptate zborul, înălțându-se fără zgomot în văzduh; atunci calul se dădea brusc în lături, forăind. Drumul ducea într-un crâng desfrunzit, scăldat în lumina rece a **lunii și** plin de rouă. Luna, strălucitoare, udă parcă, licărea printre vârfurile golașe ale copacilor, și crengile lor desfrunzite se contopeau cu lumina ei jilavă, se mistuiau în

ea. Plutea un miros amărui de coajă de plop și de frunză putredă... Iată și povârnișul ce coboară spre lunci. Acoperite cu o pânză subțire de abur alb, par acum prăpăstii fără de fund. Abur alb sloboade pe nări și calul, în timp ce se strecoară prin tufărișul sticlind de rouă. Trosniturile vreascurilor uscate de sub copitele lui răsună până în partea cealaltă a văii, în pădurea bătrână, care se înalță ca un zid întunecat pe povârnișul dealului... Deodată, glul ciuli urechile. Doi lupi vânjoși, cu grumaji groase și picioare subțiri, stăteau nemișcați în pâcla luminoasă a luncii. Rămaseră pe loc până se apropie Streșnev și abia atunci se avântară, în salturi greoaie, spre deal, peste iarba scânteietoare, albă de promoroacă.

— Dar dacă ea ar mai rămâne o zi? se întrebă Streșnev, uitându-se la lună.

Luna atârna mai spre dreapta, deasupra luncilor pustii învăluite într-o ceață argintie... Priveliște tristă și frumoasă de toamnă!

Calul, gemând și opintindu-se din greu, scârțâind din șa, urca spre pădurea deasă și înaltă, pe drumul plin de gropi adânci, desfundat de ploii. Pe neașteptate, se poticni, gata-gata să se prăbușească la pământ. Cuprins de furie, Streșnev, cu fața crispată, îl lovi din răspuțeri în cap cu harapnicul.

— Ho, câine bătrân! strigă el, de răsună pădurea, mânios și plictisit totodată.

Dincolo de pădure se deschideau câmpiile pustii. Pe povârniș, în mijlocul miriștilor întunecate de hrișcă, se zărea o gospodărie săracăcioasă cu câteva acareturi și o casă acoperită cu paie. În lumina lunii priveliștea era neînchipuit de tristă! Streșnev opri calul. Ai fi crezut că-i foarte târziu, atât de adâncă era liniștea din jur. Intră în ogradă. Casa era cufundată în întuneric. Lăsând dârlogii din mâini, Streșnev sări din șa. Calul își plecă supus capul și rămase neclintit. În cerdac, un copoi bătrân stătea

strâns colac, cu botul pe labe. Nici nu se mișcă, își ridică doar sprâncenele și-l privi, lovind prietenos cu coada în podea. Streșnev intră în tindă, unde îl izbi un miros greu de latrină ce venea dinspre cămară. În antreu era întuneric; geamurile aburite de frig păreau aurii. Din coridorul întunecat se ivi grăbită, călcând ușor, o femeie scundă, îmbrăcată cu un capot subțire, de culoare deschisă. Streșnev se înclină. Cu brațele goale, femeia îi cuprinse iute și cu putere gâtul slab, își lipi capul de postavul aspru al podiovcei lui și începu să plângă încetișor, fericită. Streșnev auzea cum îi bate inima, întocmai ca la copii, și simțea atingerea cruciuliței de aur de pe pieptul ei, moștenită de la bunică-sa - singurul lucru mai de valoare ce-i rămăsese.

— Stai până mâine? întrebă ea repede, în șoaptă. Da? Nici nu-mi vine să cred că aș putea avea fericirea asta!

— Mă duc să văd de cal, Vera, spuse el, liberându-se din îmbrățișarea ei. Stau până mâine, până mâine, adăugă el, zicându-și „Doamne, Dumnezeuule, pe zi ce **trece** fe tot mai aprinsă! Și ce mult fumează, și cât e de necumpătată în dezmierdări!”

Fața Verei, ușor pudrată, era gingașă, catifelată. Își plimba încetișor obrazul pe buzele lui, apoi i le săruta apăsător cu buzele ei moi. Cruciulița îi scliffea pe piept. Își pusese singura cămașă de noapte subțire pe care o avea, cea mai dragă, pe care o păstra pentru ocaziile mai de seamă.

„Cât de convins eram, se gândea Streșnev, silindu-se să și-o amintească așa cum fusese când era fată, cât de convins eram, acum cincisprezece ani, că pentru o singură întâlnire i-aș fi dăruit, fără să stau o clipă la îndoială, cincisprezece ani din viață!”

Pe podea, lângă pat, ardea o luminare - încă nu se crăpase de ziuă. Cu mâinile sub cap, deșirat, cu rubașca descheiată, în pantaloni de cizmă, Streșnev stătea culcat

pe spate, iar fața lui mică, cu nasul acvilin și cu bărbia ridicată în sus, era în umbră. Lângă el, cu cotul sprijinit de genunchi, ședea Vera. Ochii ei strălucitori erau înroșiți, umflați de plâns. Fuma și se uita în podea cu o privire pierdută. Stătea picior peste picior și-și admira piciorul micuț, încălțat cu un pantofior ușor și scump. Numai că durerea ce-o simțea acum în suflet era mult prea mare.

— Pentru tine am jertfit tot, zise ea încet și buzele începură să-i tremure.

În glasul ei era atâta duioșie, atâta amărăciune, ca de copil! Cu toate acestea, deschizând ochii, Streșnev o întrebă cu răceală:

— Ce-ai jertfit?

— Tot, tot. Și, înainte de orice, mi-am jertfit cinstea, tinerețea...

— Noi doi, Vera, nu mai suntem chiar așa de tineri.

— Vai, cât ești de grosolan și nedelicat! zise ea cu blândețe.

— Toate femeile din lume spun așa. Sunt cuvintele lor preferate, numai că au două variante. La început, cu entuziasm și încântare: „Vai, cât ești de inteligent, de delicat!” Mai târziu: „Vai, cât ești de grosolan, de nedelicat!”

Ca și cum nu i-ar fi auzit vorbele, Vera continuă, plângând încetișor:

— Să zicem că n-a fost nimic de capul meu... Totuși, mi-a plăcut muzica, și astăzi îmi place foarte mult, și poate că aș fi reușit și eu ceva...

— Lasă, nu-i vorba de muzică... îndată ce Padarski...

— Ești brutal, Andriușa... Și iată că astăzi nu-s decât o biată pianistă la un pension. Și unde, Doamne! Chiar în orașul acela blestemat, pe care l-am urât totdeauna! Parcă n-aș putea găsi și acum un om care să-mi asigure un cămin tihnit, să mă iubească, să mă respecte? Dar amintirea dragostei noastre...

Streșnev își aprinse o țigară și-i răspunse rar, apăsând asupra fiecărui cuvânt:

— Vera, noi, progenituri de nobili, nu știm să iubim. Iubirea e otravă pentru noi. Și la urma urmei, dacă e să ne întrebăm care dintre noi doi și-a distrus viața, apoi acela sunt eu, nu tu. Acum cincisprezece, șaisprezece ani veneam aici în fiecare zi și aș fi fost gata să stau de veghe noapte de noapte pe pragul odăiței tale. Pe atunci nu eram decât un băiețandru, un prostănac delicat și entuziast...

Țigara i se stinsese. O aruncă cât colo și, lăsând să-i cadă brațul de-a lungul trupului, rămase cu privirea ațintită în

— Dragostea străbunilor, portretele ler în rame ovale, cu chenare de hârtie aurie, albastră... Chipurile lui Guri, al lui Simon și al lui Aviv, protectorii vechilor noastre familii... Cui erau predestinate toate acestea, dacă nu nouă - ție, mie? Pe atunci scriam versuri:

Iubindu-te, visam la cei care visară, Ce-acum un veac iubiră pe-aici și pe alei. Prin parcu-n adormire ieșeam în noaptea clară, Sub stelele spre care cândva-au privit și ei...

Streșnev aruncă o căutătură Verei și urmă și mai aspru:

— De ce te-ai lepădat - și pentru cine încă! de obârșia ta, de neamul tău?

Se ridică în coate și începu să privească țință, cu ochi răi, părul ei negru, aspru:

— Totdeauna m-am gândit la tine cu dragoste, cu evlavie, ca la nevasta mea. Dar când ne-a unit soarta? Ce-ai devenit tu pentru mine? Nevastă? Și au fost cândva tinerețe, Voie» sie, cinste, și obraji rumeni, rubașcă subțire, de olandă... Să vin la voi în fiecare zi, să-ți admir rochița ușoară, tinerească, din olandă și ea, să-ți văd brațele goale, arămii de soare și de sângele strămoșilor noștri, ochii strălucitori de tătăroaică - dar care nu mă vedeau! - să-ți văd trandafirul galben din părul tău ca pana

corbului, zâmbetul mirat, prostesc parcă, dar încântător, chiar și pașii tăi ce călcau ușor pe cărăriua din grădină – fugeai de mine, gândindu-te la altul – prefăcându-te că alergi în joacă după o bilă de crochet, să aud vorbele ofensatoare pe care mi le arunca mama ta de pe terasa casei – era pentru mine o adevărată...

— Ea-i vinovată de toate, nu eu, îngăimă Vera.

— Nu! Îți mai aduci aminte de ziua când ai plecat pentru întâia oară la Moscova? Îți făceai bagajul și cântai ceva, distrată, absorbită de visurile tale, de încrederea în fericirea ce te aștepta, iar pe mine nici nu mă luai în seamă. V-am petrecut, călare. Era o seară rece și senină. Grădinile de un verde-aprins străluceau, miriștile și perdeluța de la fereastra deschisă a vagonului băteau în trandafiriu... Eh! făcu Streșnev, furios, cu ochii plini de lacrimi, și iarăși se lăsă pe pernă. Mâna ta, care mirosea a verbină, își lăsase parfumul în palma mea. Parfumul tău se amestecase cu mirosul de piele al frâului, al șei, cu acela de sudoare al calului, totuși eu îl simțeam mereu, și cât am mers prin întunericul înserării, pe drumul cel mare, am plâns... Dacă cineva și-a jertfit tot, toată viața, acela sunt eu, bețivan bătrân!

Și, simțind pe buze gustul sărat al lacrimilor calde care i se rostogoleau pe obraji, pe mustăți, Streșnev se dădu jos din pat și ieși din odaie.

Luna cobora spre asfințit. Peste câmpii pluteau clăbuci de ceață albă-albăstrie, spectrală. Departe, la orizont, se aprindeau, purpurii, zorile. Departe, în pădurea întunecată și rece, cânta cocoșul în tinda pădurarului.

Numai în ciorapi, Streșnev se așeză pe treptele cerdacului și simți cum o răcoare jilavă i se furișează pe sub cămașa subțire, înfiorându-i trupul.

— Bineînțeles, după aceea rolurile s-au inversat, spuse el încet, cu scârbă. Ei, dar acum e totuna. S-a sfârșit...

Dimineața, Vera și Streșnev își băură ceaiul în sala friguroasă, pe o ladă mare. Samovarul, necurățat cine știe de când, verde de cocleală, se stinsese de mult. Aburul rece, care acoperea toată fereastră, se scursese de pe geamul de sus; prin el se vedea strălucind dimineața însorită, geroasă, și un copac scorburos, care mai avea pe el câteva frunze veștejite.

O slujnică roșcovană, desculță, umflată de somn intră și zise:

— A sosit Mitri.

— Să aștepte, răspunse Streșnev, fără să ridice ochii.

Nici Vera nu-și ridică privirea. Peste noapte, fața

I se trăsese și ochii i se umbriseră de cearcăne cafenii. Rochia neagră o întinerea și o făcea mai frumoasă, iar părul întunecat dădea obrazilor ei pudrați o nuanță trandafirie. Fața uscată și aspră a lui Streșnev, cu bărbia ridicată în sus, era de o paloare cadaverică. Prin băbuța aspră, creață și cenușie, se zărea mărușul lui Adam, foarte proeminent.

Afară, soarele jos te orbea. Cerdacul încărunțise de brumă. Peste iarba și peste foile de varză, ca niște scoici **verzi-vineții** împrăștiati prin toată ograda, se așternuseră grunji de gheață și aveai impresia că erau presărate cu sare. În fața cerdacului, aștepta o căruță. Un mujic, cu ochi parcă fără viață, se învârtea în jurul ei, îndesind cu pumnii paiele, și ele acoperite de brumă. Ținea o lulea între dinți, și o șuviță de fum liliachiu i se prelingea peste umăr. Vera ieși în cerdac îmbrăcată cu o haină de blană, scumpă și ușoară, dar veche și demodată, și cu o pălărie de vară din pai negru cu flori aspre de atlas ruginiu.

Streșnev o petrecu până în șleaul cel mare. Mergea călare în urma căruței, pe drumul dezghețat de care. Când calul se întindea spre paie, stăpânul îl plesnea peste bot cu harapnicul, și animalul, smucindu-și capul, gemea înfundat. Înaintau la pas, în tăcere. În urma lor, alerga

copoiul cel bătrân, care se* luase după Streșnev încă de la conac. Soarele jos încălzise puțin văzduhul, cerul era blând și senin.

Când ajunseră la drumul mare, mujicul zise pe neașteptate:

— La vară am să vă trimit iar băiatul, domnișoară, la ciobănit.

Vera întoarse capul - pe fața ei flutura un zâmbet sfios. Streșnev își scoase șapca, se plecă în sa, îi luă mâna și i-o sărută îndelung. Ea își lipi buzele de tâmpla lui încărunțită și zise aproape în șoaptă:

— Rămâi sănătos, dragul meu! Și nu fi supărat pe mine! Pe drumul mare, mujicul porni la trap, și căruța începu a zdrăngăni. Streșnev întoarse calul și o luă spre casă de-a dreptul peste câmp, prin miriști. Câinele îl urma de departe, profilându-se limpede pe fondul auriu al câmpiilor. În răstimpuri, Streșnev se oprea și-l amenința cu harapnicul; atunci câinele se oprea și el și se așeza pe labele dinapoi. „Unde să mă duc?” părea să-l întrebe. Și îndată ce pornea călărețul, se ridică și câinele, ținându-se după el în trap domol. În vremea asta, Streșnev se gândea la gara depărtată, la șinele de fier strălucitoare, la fumul trenului ce gonea spre miazăzi...

În luncile pustii, pe alocuri pietroase, tinde cobora Streșnev, era aproape cald. Sub bolta albastră a cerului strălucea netulburată ziua senină de toamnă. O liniște atotcuprinzătoare se așternuse peste câmpiile goale, peste râpi, peste întinderea nemărginită a stepei rusești. Prin văzduh, plutea pufulețul de pe tulpinile uscate de ciulin și de scaieți. Pe lujerele scaieților ședeau, cumiți, sticleții. Toată ziua or să și-o petreacă așa, doar mutându-se din când în când pe alte lujere și depănându-și neasemuita lor viață, lipsită de griji, într-adevăr fericită.

Capri, 3 decembrie 1912

IARBĂ REA

Piară iarba rea din lan.

(proverb)

I

LA SFÂNTUL PETRU, Averki mâncase de dulce și căzuse la pat.

Lucrătorii tineri se spălară cu săpun, se pieptănară, încălțară cizme noi, îmbrăcară cămăși noi de stambă, iar Averki, cuprins de slăbiciune și de lehamite, nu se duse în ajun de sărbătoare la curte, nu-și primeni cămașa; cât despre haine, n-avea decât un rând, unul singur pentru sărbători și pentru toate zilele săptămânii. Flăcăii mâncară peste măsură și râseră cât țină prânzul, spunând lucruri atât de deșuchiate, încât bucătăreasa își întorcea privirea cu prefăcută indignare, iar de câteva ori chiar se sculă de la masă, aruncându-și lingura. Averki mânca în tăcere.

Era la vârsta aceea când mujicii potoliți și de treabă, care au muncit mult în viața lor – și el muncise, nu glumă, numai ca argat împlinea treizeci de ani – încep să nu mai asculte ce se vorbește în jurul lor, să fie scumpi la vorbă, fără a căuta la orice li s-ar spune, mereu cu gândul la altceva, al lor. Era la vârsta când nu poți ghici îndată câți ani are mujicul. Era înalt și stângaci: slab, cu mâinile lungi, ciolănos, dar cu umerii înguști și căzuți, ce păreau lipsiți de vlagă. Stângăcia de om care-și petrece toată viața pe câmp, opincile și cojocul lui pe care nu-l lepăda niciodată, se îmbinau ciudat cu o înfățișare respectabilă: un cap nu prea mare, chelie pornind de la frunte și păr lung, ușor, un chip istovit, slab, cu nas subțire, cartilagos, ochii albaștri spălăciți și o bărbuță îngustă, încărunțită, care în să îi lăsa descoperită falca de jos, foarte osoasă.

Tot ce-i făcuse pe flăcăi să râdă la masă, lui îi părea fără rost și de loc caraghios. Pe chip nu i se citea însă nici urmă de împotrivire. Mânca fără grabă, folosindu-se numai de lingură, obișnuit din copilărie să socotească masa un

ritual, ca o rugăciune, întrucât toată viața mâncarea fusese pentru el încununarea unei zile de muncă, trăind în teama și grija veșnică pentru ziua de mâine, deși de o viață întreagă tot rostea obișnuitul lui:

— Dumnezeu dă zile, Dumnezeu dă și pâine...

Gândurile i se învălmășeau. Pomeții osoși și proeminenți, acoperiți cu o piele subțire, cenușie, i se îmbujorară. Sufletul lui nu primea hrană. Dar Averki mânca conștiincios: și pentru că așa se cade în zi de sărbătoare, și pentru că hrana poate, socotea el, să-l ajute, și pentru că îi părea rău să nu mănânce; iată că s-a îmbolnăvit, o să-și piardă pesemne slujba, iar acasă nu numai că n-o să aibă bucate alese, dar s-ar putea nici pâine să nu vadă. Pe un fund de lemn rotund erau puse bucăți de friptură grasă de oaie, sărate din belșug. Averki își aminti cum slujise el într-o iarnă la oraș, se gândi ce se gândi, apoi luă cu băgare de seamă cu degetele-i subțiri o bucată și, cu un zâmbet sfios, spuse fără a se uita la cineva anume:

— Bun ar fi și niște muștar. Dar dacă **nu-i - nu-i**.

Carnea de oaie îi făcu rău. Răbdă totuși până la sfârșitul prânzului. Când însă, după ce goliră până la ultima picătură ceștile uriașe cu lapte albăstrui, lucrătorii începură să se ridice, râgâind mulțumiți, și să-și aprindă câte o țigară, adăugând duhoarea de mahorcă la mirosul de mâncare și de pâine proaspătă, Averki își puse pe cap cu mișcări încete căciula lui mare - în fundul ei avea întotdeauna un ac cu ață răsucită pe el - și ieși în pragul tindei, zăbovi puțin, înconjurat de câinii flămânzi care îl priveau lacom drept în ochi, de parcă ar fi știut că i-e greață. Vremea începea să se strice. Ziua se posomorî, semănând cu un amurg; o ploaie mărunță țârâia pe ziarul aruncat la intrarea conacului; cu cozile ude lăsate în jos, curcile se adăposteau sub un gard năruit, repezindu-și furioase ciocul după puii de găină, care tot încercau să li

se oploșească... Bună mâncare! Averki îi știa prețul! îl încercă un ultim val de greață, de neîndurat; și totuși în clipa în care se ducea în spatele izbei, tare-ar fi vrut să nu piardă această mâncare.

II

Se întoarse alb la față, cu picioarele tremurânde, și se rugă de bucătăreasă să-l lase sus, pe cuptor.

Ea îl întrebă, nepăsătoare:

— Ce, te-ai bolnăvit?

— Treizeci de ani am slujit, răspunse el, cățărându-se pe lavița cuptorului, proptindu-și picioarele încălțate cu opinci în gura sobei și săltându-se în spațiul îngust dintre sobă și tavan, treizeci de ani am slujit cu fața curată, iar acum s-a zis, mi s-au sleit puterile... Sunt numai bun de zvârlit la gunoi, glumi el. Am îmbătrânit de tot și mereu gâfâi, adăugă el mai apăsător și chiar cu o oarecare plăcere, întinzându-se pe cuptor.

Îndată ce se culcă și își propti cât mai în voie capul cu căciulă pe o ruptură de coș împletit din nuiele, începu să ațipească, ascultându-și răsuflarea adâncă, ce se curma monoton, simțindu-i dogoarea pe buze. Știa prea bine că boala lui n-are leac, că acum-acum i se va împlini sorocul. De mult se tot lupta cu boala. Căinii bolnavi pleacă de-acasă și caută prin râpi, pe la marginile pădurilor, o iarbă subțire numai de ei știută, pe care o mănâncă pe ascuns, căutând să scape cumva de boală. Ferindu-se de celelalte slugi, căutase și Averki un leac, cumpărând pe ascuns când votcă, când bicarbonat... Acum însă nu mai avea niciun strop de vlagă în el. Trebuia totuși să se gândească: cum să facă cu slujba, să plece ori ba? Dacă-i să moară curând, de bună seamă n-are rost să mai stea la gânduri. Dar dacă mai are de trăit?

Lucrătorii cei tineri fumau și râdeau în hohote. Ascultându-i și tot gândindu-se la ale lui, începu să viseze. Dar visurile i se înfiripau din amintiri triste și plicticoase.

Se făcea că a ieșit din casă și trebuia să meargă cu căruța la arie după pleavă... Și tocmai atunci intră în curte un drumet; văzând câinii care se ridică, se oprește în loc: are capul înfășurat într-un șal de femeie, în mâna stângă ține un coș împletit, în dreapta un toiag lung, picioarele-i slabe sunt încălțate cu niște opinci rupte... „Dacă-mi ajută Dumnezeu să mă ridic, am să mă duc la Kiev, la Zadonsk, la Obțină, își zicea Averki, moțâind. Uite o treabă adevărată, curată, ușoară, că altfel, nici nu știi la ce-ai mai trăi pe lume...”

În clipa aceea, lucrătorii, care umpluseră toată casa cu fum de țigară, izbucniră în hohote și Averki se trezi. Se auzi ușa trântindu-se, intră cineva.

— Iar ai băut, spuse bucătăreasa, ștergând masa și fără a-l privi pe noul venit. Iar mi te-ai proțăpît aici... Da' n-ai nicio rușine, moșule? Îl întrebă ea, întorcându-se cu fața spre ușă. Ei, de ce-ai venit? Ne-am săturat de tine!

Dar moșul - paznicul livezii pe care o arenda un târgoveț - „bătrânul dănțuitor”, cum își spunea singur în glumă, beat ca de obicei, cu haine ponosite pe el, supărându-l veșnic pe Averki cu înfățișarea lui neîngrijită, cu pălăvrăgeala și cu toată viața lui prea slobodă, care nu se potrivea cu viața țăranului, n-o luă de loc în seamă pe bucătăreasă.

— Oameni buni, judecați și voi: se poate una ca asta? se porni moșul cu o disperare neprefăcută, gesticulând în fața lucrătorilor. Păzesc singur singurel toată livada asta! Și nu capăt nici măcar șase ruble! Cum o sosi dumnealui astăzi, mă duc și-i zic: rupem târgul, s-a isprăvit! Ajunge! Plozii din sat au și început să se furișeze prin gard, au scuturat doi meri, iar eu ce le pot face? Perele, zicea dumnealui, păzește-le ca pe ochii din cap... Pot eu să fac față? Iar au jumulit vișinii, colea, la capătul livezii, lua-i-ar naiba! Și sunt și bolnav!

— Bolnav, da torni la votcă-n tine cu nemiluita!

interveni bucătăreasa.

— Las-o mai moale! ripostă bătrânul, așezându-se pe laviță. Tu să taci. Mi-ajunge baba mea, care ar putea să-ți fie mamă, și uite, n-am văzut-o, poate, de-o juma de an... da, de fapt, o viață întreagă n-am văzut-o, mă-ntreb și eu la ce m-oi fi-nsurat.

— Taman ca mine, își zise Averki, închise ochii și-i pieri scârba pe care o simțea înainte față de moșneag.

— Și doar nu mi-e o străină, urmă celălalt cu sinceră amărăciune. Că le ziceam și băieților: ce pot să fac? Chiar și acum, uite, am venit încoa, iar în colibă a rămas zăbunul lui stăpânu-meu, și face șapte ruble! Da ce să-i faci? Și o să-l șterpească sigur careva, asta de bună seamă! fără domnilor, chiar eu le dau voie să se înfrupte din vișine: mă rog, luați! Domnii, apoi dumnealor ciugulesc acolo două boabe, și-atât, pe când frații noștri mujici... Bine zic, ori ba? strigă el, însuflețindu-se iar. Și ție, vechilule, totdeauna îți dau voie, că aici tu ești poate cel dintâi, mai mare peste toți ceilalți! Numai că tare m-ai obidit, știi tu, lasă: nu mi-ai dat lemn să-mi fac pat! îi mulțumesc cuconașului cel tânăr că mă ajută: i-am jucat eu deunăzi oleacă și uite că am de-o sticlută...

Averki ațipi iarăși. Se făcea că mergea pe înserat în urma carului printre lanuri. Cernea o ploaie mărunță. Porțile de la oborul de vite al unui mujic bogat erau larg deschise; un gânsac care-și pierduse găscă rătăcea prin curte, gâgâind... „Bogatului tot bine-i merge oriunde ar fi!” zbiera undeva, jos, cu obidă și durere în glas, bătrânul paznic. Averki dădea din cap, încuviințând, și se gândea la ale lui: „Omul bogat îi cât un taur de umflat... nici n-cape pe poartă”. Se trezi, simțind că aiurează. „Da, lui Dumnezeu nu-i plac gândurile înălțătoare... Da, păcat de bătrân... Dar fumul și vorba fără rost, oamenii aceștia străini, și cuptorul străin - vai, ce urât te-apucă, n-ai unde să-ți pui capul! Fiara, până și ea, când simte că i se

apropie moartea, se trage-n bârlogul ei... Gata, s-a isprăvit, e timpul să mă duc acasă!" ...

III

Se dezmetici în amurg. Nici bucătăreasa, nici lucrătorii nu mai erau în odaie. Pe lavița de lângă fereastră sedea Aniuta-toanta, care pribegea cerșind pe la domni, pe la mujici. Era grasă, cu păr scurt. Privea pe fereastră, din spate capul ei semăna cu un ulcior așezat cu gura în jos. Plângea: băiețașul bucătăresei n-a lăsat-o să doarmă, a tot topăit într-una pe laviță.

— Și-apoi curcile mi-au scos sufletul, se smiorcăia Aniuta, crezând că Averki doarme și jeluindu-se sieși. M-am dus să mă hodinesc în grădiniță: acolo, ploaia, curcile care mi-au julit tot capul, iar aici drăcușorul ăsta... Asta-i, Anna Matveevna! Asta-i, măicuță! Amară-i pâinea prin străini! Numai omul bogat e tot lăudat!

Mai ținea încă minte vremurile acelea fericite când avusese treizeci și șase de ruble. Strânsese și păstrase banii multă vreme, păzindu-i ca pe ochii din cap. Dar un mujic la care sedea cu chirie s-a rugat de ea cu lacrimi în ochi să-i dea lui banii, împrumut, s-a jurat pe toți sfinții din biserică c-o să i-i dea înapoi și, bineînțeles, nu i-a mai dat un ban, ba chiar i-a spus verde-n față: s-o știi de la mine că nu ți-i dau, nu te mai tot vântura pe-aici...

Averki deschise ochii. Se simțea mai bine ca înainte, avea capul mai limpede. Ascultă ce spunea toanta și zâmbi.

Of, Doamne, pentru ce se frământă și suferă oamenii! Bătrânul ăsta care se văicărise atâta la masă... Aniuta asta care plânge pentru că un copil s-a obrăznicit cu ea.

— Trebuia să-l iei de urechi, zise el, zâmbind.

— Te-ai trezit, va să zică? se miră toanta și deodată se porni pe un plâns urât, nestăpânit.

Când se mai potoli, Averki o strigă încetișor, prietenos:

— Ce vrei? întrebă toanta.

— Du-te, măicuță, până la baba mea, o rugă Averki. Spune-i să vină, să mă ia. Mă tem că nici dânsa n-are ce pune în gură, da ce să-i faci? Om trăi cum om putea. Cu slujba, cred că am cam isprăvit. Tot acasă-i stă omului mai bine...

— Că doar n-ai să boalești în străini! răspunse toanta cu amărăciune. Mă duc, nu te teme... Da' n-ai să te superi pe mine dacă-ți spun ceva?

— Nu...

— Da poate că ai să te superi rău?

— Ce vrei să zici?

— Păi, uite... Ți-am vrut binele. Am venit aici, am auzit că te-ai îmbolnăvit, și atunci am trecut pe la Pantiușa, să-ți ghicească.

— Și?

— Ți-a căzut rău, taică... Pantiușa a pus niște țărână în tingire, s-a întins sub icoane și a descântat. Tot lua țărână din tingire și-și presăra pe față. Lua și presăra...

— Da numele meu i l-ai spus? Întrebă Averki.

— Aicea-i aici, că i l-am spus...

Averki tăcu.

— Du-te totuși până la bătrâna mea, o rugă el într-un

— De asta să n-ai grijă, mă duc.

Apoi, scoase din traista ei de cerșetoare un covrig și începu să-l mănânce, adunând de pe genunchi firimiturile.

— Covrigel vrei? Întrebă ea.

— Nu, maică, mulțumesc, n-am poftă, nu știu de ce, o refuză Averki.

Se întoarce, oftând, pe o parte. Toanta deschise fereastra și răcoarea serii năvăli în casă. Cornul lunii, subțire cât un firicel, strălucea pe bolta străvezie, deasupra câmpiei întunecate de dincolo de râu. Departe, prin sat, niște glasuri de fete cântau tăgănat și mângâietor un cântec străvechi: „Într-o seară, într-o seară, la lumină de opaiț...” Când și cui i s-au întâmplat toate

acestea? O penumbră plăcută se **revarsă** peste luncă, deasupra iazului nu prea adânc, apa încropită **se face trandafir**ie odată cu zorile care se apropie, se înfioară toată numai cercuri și vălurele; pe mal, o saca, o siluetă de fată, profilându-se în umbră, picioarele desculțe și mâinile ei, mâini slăbuțe care ridică anevoie căldarea plină... Pe lângă ea trece un flăcău, adulmecă cu nesăț mireasma proaspătă a luncii...

— Nu mă recunoști? o întrebă el cu prefăcută nepăsare.

— Mare nevoie am eu să te recunosc! îi răspunde un glas gingaș, plin, care sună însă destul de nesigur și, fără voia fetei, răzbate în el duioșia, bucuria întâlnirii neașteptate.

— Să te ajut, poate?

— Mare nevoie am eu de ajutorul tău...

Biruindu-și dorința de a rămâne, socotind că nu se cuvine să mai stăruie pe lângă ea, flăcăul urcă tăcut dealul spre câmpul întunecat și înrourat, cu ochii la stele, ascultă cântecul pitpalacilor și gândește înțelept:

— Frumoasă, dar săracă. Vezi, cară singură apa...

A fost demult, chiar la începutul vieții... Oare ea-i aceea care va veni mâine, și-l va duce să moară acasă? Ea.

IV

Veni să-l ia a doua zi. Plină de grijă și duioșie, îi strânse cu mâinile ei negricioase calabălăcul: sumanul de postav, obielele, brâul decolorat, și-l duse acasă, palid, cu un zâmbet firav pe buze.

— Să mergem, să mergem, tăicuțule. Ți-ajunge cât ai muncit. Toată viața te-am așteptat. Ia, uite cum arăți, nu mai ești bun de nimic. Te-ai ponosit de tot. Da vorba ceea: haina care ți-e dragă și ponosită-i frumoasă.

La început, totul îl bucura: iată-l acasă, a isprăvit cu slujba! Nu se culcă în izbă, de mult visa să stea tolănit fără grijă, în tihnă, la aer curat. Își făcu culcușul într-un car

fără roți, pe aria lui cât palma, în magazia micuță năpădită din toate părțile de lobodă deasă. Prin ușa deschisă adia ziua și noaptea vântul reavăn dinspre arii și dinspre grădinile de zarzavat, purtând pe aripi o ploaie piezișă cu stropi mari.

Toate le chibzuiră numai ei amândoi, el și cu bătrâna, o cruțară pe fată – din pricina sărăciei o dăduseră de timpuriu într-un sat depărtat, în casa unor oameni bogați, care sufereau de o boală lumească – hotărând să-i trimită vorbă să vină doar să-l vadă pe taică-său.

Fata însă întârzia, se vede că o împiedica vremea urâtă.

Vremea era chinuitoare. Ziua începea cu un soare strălucitor care se înălța dogorind deasupra câmpiilor fumegânde, deasupra drumurilor noroioase, deasupra lanurilor saturate de apă, culcate la pământ. Dimineța, Averki, care își părăsea carul uneori și se târa până-n casă, îi făgăduia bătrânei că vremea se va îndrepta. Dar spre prânz, norii de ploaie se adunau iar, părând și mai negri din cauza soarelui strălucitor, își schimbau contururile și culorile, cu totul neobișnuite, se stârnea un vânt rece și peste câmpii se abătea o ploaie piezișă și luminoasă.

— Au să vină peste noi năpaste mari, zicea o vecină, fostă slujnică la conac. Înainte vreme și nourașii erau altfel, tot iepurași și tufișoare, pe când astăzi nu vezi decât nori groși, ca din topor...

Averki însă, stând lângă casă încălțat în pâslari și cu jocul pe el, nu-i răspundea decât cu un zâmbet șters: ce-i păsa lui acum de năpastele care vor veni cine știe când!

Vecinii, care făceau a doua arătură, se întorceau la prânz uzi learcă, se văitau că mucelesc sumanele pe ei și se tot străduiau să se încredințeze singuri c-o da Dumnezeu și se va însenina. Vremea rămânea însă mohorâtă și, după prânz, vântul smulgea din nori șiroaie cu piatră, spre seară furtuna se potolea și ieșea soarele,

dar spre răsărit se îngrămădeau în zare ca un fel de munți trandafirii, iar către apus bolta se acoperea cu un fel de vâlurele tremurătoare argintii semănând cu fulgii de rață. Noptile erau cețoase. Stelele verzui și aburite se uitau ca niște licurici mari la Averki prin ușa magaziei. Dormea puțin, și noaptea i se ura. Dar, aducându-și aminte că acum a scăpat de orice griji și necazuri, își făcea recunoscător semnul crucii, cu ochii la cer.

Slăbea și își pierdea puterile văzând cu ochii. Simțind că moartea pune stăpânire pe el fără chinuri, fără să-l batjocorească, îi spunea adesea bătrânei:

— Lasă, nu te teme, am să mă sfârșesc ușor.

În sufletul ei bătrâna tot mai spera, mi-i venea să-l creadă. Cel mai mult o speria nepăsarea lui. Dar și această nepăsare, ea căută multă vreme s-o tâlmăcească ca un semn de slăbiciune, până când, în cele din urmă, ea întrecu orice măsură.

Spre sfârșitul lui iulie, când oamenii se apucară să-și strângă cu chiu, cu vai grânele și ploile încetară, babei îi pieri vițica, rodul atâtor sacrificii și renunțări, care se ținea după ea peste tot, ca un câine. Bătrâna cutreieră toate lanurile, toate cătunele din jur. Amărâtă, neliniștită, întreba pe oricine-i ieșea în cale dacă n-a văzut o vițică roșcată, și nu se lăsa de loc, găsea mereu alte și alte locuri unde să mai caute. Până când, într-o seară mohorâtă, câinii târără în sat o căpățână roșcată cu cornițe mititele. Oamenii luară căpățână și veniră cu ea la baba lui Averki. Văzându-i din pragul casei, femeia se pierdu cu firea și începu să plângă ca un copil. Mujicii rămaseră multă vreme în jurul cerdacului, neștiind ce să spună, ce să facă. Această căpățână cu cornițe, plină de sânge închegat, îi zgudui adânc pe toți. Numai bătrânul, care, auzind mai multe glasuri, se târâse din magazie până în cerdacul casei, dădu din mână a nepăsare, zicând:

— Ei și ce! Dacă n-am agonisit de tineri, apăi acum,

la ce bun...

Toți îl priviră uluiți și începură să strige care mai de care că lucrurile nu pot rămâne așa. Un cioban spuse cum că dulăii ar fi scormonit pământul în pădure. Deși se lăsa seara, hotărâră să meargă neîntârziat la pădure. Un vecin înhamă în pripă calul la căruță, o sui pe bătrâna care plângea, se urcă și el și goni, hurducăind, pe uliță. În urma lor, alți oameni, călări. Pe câmp era întuneric, în pădure se lăsase tăcerea neptii și mirosea a frunze veștede, iar dintr-o parte lumina slab licărirea roșiatică a lunii care tocmai răsărise. Ajunseră într-un luminiș, unde, lângă un stejar cu vârful uscat, se aciua căsuța paznicului. Pădurarul era la cină și, văzând mulțimea de oameni, se sperie. îi cerură un felinar, ciobanul îi duse la Jocul unde scormoniseră câinii, găsiră măruntaiele îngropate în pământ, făcură zarvă mare și-l luară pe sus pe pădurar, să-l ducă în sat, la Averki acasă.

Averki nu dormea, ședea în izba cufundată în întuneric. Când făcură lumină și casa începu să se umple de lume, când îl aduseră pe vechilul cel cu barba galbenă ca paiul, și oamenii începură să strige, care mai de care, învinuindu-l pe pădurar, Averki începu deodată să-i țină parte. Pădurarul o ținea una și bună, încercând să se dezvinovătească.

— De furat, n-am obiceiul să fur. Părintele meu n-a furat, năravul ăsta nu-l am nici eu. Dacă eram hoț, n-aș fi avut de nici unele, nu mi-ar fi dat Dumnezeu, iar eu îmi am gospodăria mea.

Nepăsător față de cele pământești, cum era, Averki îi dădu crezare întru totul și chiar ridică glasul, susținând să nu fie băgat la răcoare, să i se dea drumul. Uimiți și descumpăniți, vecinii se supuseră în cele din urmă dorinței lui, cum se supuse și bătrâna, ascultându-i glasul și privindu-i chipul ca de mort.

Din noaptea aceea își pierduse orice speranță că

Averki ar mai putea să se însănătoșească.

Y

Fata lui Averki și bărbatul ei făgăduiseră să vină, și sosiră în ajun de sărbătorirea hramului sfințirii fructelor.

Se hotărî ca ginerele să-l ducă la spital, să-l vadă doctorul. Averki se învoi și o zi-două parcă învie.

Timp de o zi sau două păru că-și recapătă obiceiurile omenești. Dis-de-dimineată se spală cu ajutorul bătrânei, se pieptănă pentru oaspeți.

La vremea prânzului stătea culcat și trăgea cu urechea: oare nu vin? În depărtare se auziră pași și glasuri apropiindu-se. În poartă se ivi ginerele, urmat de fiica lui Averki cu fetița, iar în spatele lor, bătrâna. Ginerele, un bărbat înalt cu părul bătând leșietic și gene albicioase, era proaspăt ras și dichisit: șapcă nouă, cizme noi, o jiletcă cenușie peste cămașa galbenă nouă. Fiica lui, care îi păruse totdeauna foarte frumoasă, îl uimi și de data asta cu frumusețea ei, un anume amestec de noblețe și demnitate, genele ei lungi, plecate, sarafanul liliachiu și mâinile mici, cu pielea smeadă. Gîngășă, drăgălașă, ducea de mână o fetiță bălaie cu rochie verde, care privea plină de curiozitate găurile din acoperișul magaziei și sugea un mosor de ață gol.

Apropiindu-se, oaspeții se închină în fața lui Averki, îl sărutară cu băgare de seamă, ridicând-o spre el pe fetiță, care nu voia să-l sărute și-și întorcea fețișoara cu încăpățănare. Averki băgă de seamă, înduioșat, că nepoțica are păr alb-auriu, aspru și drept, cum e iarba la sfârșitul verii. Musafirii prima Vorbi cil vioiciune, senini, lipsiți de griji, ginerele străduindu-se tot timpul să glumească, dar nu-și luau ochii de la Averki și, se vede, nu știau ce **să mai zică**. Bătrânul pricepu; zâmbea stingherit, dându-și singur curaj, iar în gând o asemuia pe flică-sa cu bătrâna: nu, a mea avea o inimă mai caldă! Și fata era frumoasă și plină de modestie, ca și mama ei în tinerețe, dar era mai

potolită, mai retrasă. Fiică-sa îl înduioşa cu frumuseţea ei, cu genele ei, cu strălucirea mărgelilor ce sticleau în pieptenul ei; iar bătrâna, cu încălţărilor ei, cu pielea ei veştedă, cu oboseala şi cu sinceritatea ei. Deosebiriile acestea dintre ele două îl tulburară şi simţi iar, pentru o clipă, că viaţa-i frumoasă! Bătrâna nu se prefăcea. Intră şi rămase mâhnită, cu ochii la el, spunând parcă: uite, i-am adus, vor să te vadă, rău mai arăţi, taică, dar ce să-i faci? Şi, într-adevăr, arăta înfricoşător. Părul i se rărise şi mai mult, firul se subţiasă parcă şi mai tare, şi-i cădea pe gulerul larg al cămăşii, pe claviculele care se desenau sub cămaşă ca două zăbale. Lângă tâmpilele scofâlcite, urechile mari şi străvezii. Ochii îi erau căzuţi adânc în orbite.

Oaspeţii prânziră în casă. Îi trimiseră şi lui o cană de cvas verzui, şi o felie de pâine. Se săltă puţin, luă cana în mână, se plecă asupra ei, îşi îndoi spinarea zimţată, se închină cu mâna tremurătoare, lăsă lingura în cană şi înghiţi grăbit, parcă temându-se că n-o să aibă putere să mănânce. Într-adevăr, nu putea. Obosi, se înecă, se lăsă pe spate... Şi cana rămase jos, lângă car. Cvasul făcu spumă, prinse un fel de pojghiţă unsuroasă, se umplu de muşte. Averki le alunga şi-şi cerceta mâna cu unghii albastrii. Îl uimea propria lui palmă: scofâlcită, uscată, lucea de parcă ar fi fost dată cu ceară... Şi, amintindu-şi de spital, zâmbi ironic.

VI

Spre seară veni o răpăială de ploaie. Pe uliţă trecu în fugă, hohotind de râs, un cârd de fete; acoperindu-se cu poalele fustelor, se opriră în uşa magaziei, fără a ţine seama de Averki; aşteptară să treacă ploaia, care se zărea prin uşă pe fundalul unui nor cenuşiu. Dincolo de uşă se auzeau vorbind şi râzând băieţii, cineva tot începea să cânte dintr-o armonică hodorogită, cu clapele căzute... Veni şi ginerele, cam băut.

Îşi scoase înainte genunchiul drept şi propti pe el o

armonica mare, ce mârâia plăcut, melodios. Cântând, privea mereu într-un punct. În fața lui stătea cu capul ușor plecat, privindu-l stăruiitor, o nevastă de soldat, palidă, cu o gură proaspătă, ispititoare, cu ochi argintii umbriți de gene negre. Se chemau unul pe altul din priviri, cu cuvintele „cântecului de dor”. Și multă vreme toți ceilalți, stând sub picurii rari ai ploii, urmărirea dialogul lor mut. Ungherele magaziei se învăluiră în întuneric, se întunecă și. ușa. Cu ochii închiși, Averki asculta. Îi era bine.

Cei din uliță rămaseră acolo, lângă magazia lui, până se înnoptă de-a binelea, împrăștiindu-se treptat, treptat. Târziu în noapte, cerul se însenină; două stele mari priveau drept în magazie. „Înseamnă că așa se cade, gândea Averki, înseamnă că fata mea nu e bună pentru el, că vrea alta”. Armonica tăcu. Cineva vorbea de partea cealaltă a peretelui de scândură, un bărbat cu voce tremurată, hârâită, vrând parcă să înduplece pe cineva. Femeia răspundea tăgănat, în doi peri dar se împotriva destul de slab. Apoi două umbre acoperiră pentru o clipă stelele din cadrul ușii, trecură mai departe, spre stânga, spre resturile de paie...

„Of, nu-i bine, își zise Averki. Și fata mea te pomenști că-l iubește...” în sufletul lui răsună dintr-odată un cântec duios, un cântec de dragoste: „Mi-e dor de tine, dragul meu: fără de tine patul meu e rece. Și căpătâiul a-nghețat...” Așipi o vreme și fu deșteptat de o tuse zgomotoasă. După ce o condusesse pe nevasta de soldat, ginerele se întoarse fără sfială în magazie, se așază pe sanie și se descălță, trântindu-și cu zgomot cizmele pe podea. Aprinse apoi un chibrit, luminând cocoșul care își petrecea noaptea pe capra de tăiat lemne.

Ca să arate că nu se supără, că nu se bagă în treburile altora, Averki zâmbi și spuse, făcând un semn spre cocoș:

— Ia te uită unde și-a găsit culcușul!

— Dar matale, de ce nu dormi? întrebă ginerele.

— Eu, vezi bine, nu dorm aproape niciodată, îl lămurii Averki.

— Tragi să mori, va să zică, spuse nepăsător ginerele, în timp ce se culca.

— Piară iarba rea din Ian, glumi Averki. Inima îmi spune: vine moartea. Simt: *ea e*. Noaptea mă apucă urâtul, mai cu seamă după ce se ivește Luceafărul de la miezul nopții.

S-a zis cu mine! urma el, deznădăjduit. Au început să-mi sune ca un fel de clopoței în gâtleej...

Ginerele adormi, și-orăind aprig. Și în singurătatea lui, Averki se simți năpădit de tristețe, de înduioșare. Avea chef de vorbă; ar fi vrut să-i spună ginerelui ceva plăcut, binevoitor.

— Dormi? strigă el.

— Nu, răspunse acesta, dezmeticindu-se. Da ce-i? Și urmă aspru: Ajunge, ce tot hodorogești, nu lași oamenii să doarmă... Taci și dormi!

Averki tăcu. Ar fi vrut să spună: „Ah, ce dragoste frumoasă este pe lumea asta!” Stătea culcat, cu gândurile lui, răsuflând anevoios, și încerca să-și închipuie cum va sta în mormânt. Ginerele lui sforăia, dormea dus. Dincolo de ușa magaziei, dincolo de lanurile întunecate, stăruia încă multă vreme o pălălaie stinsă. Târziu de tot, se ivi cornul lunii - părea rășfrânt într-o oglindă aburită - trecu foarte jos și se ascunse, înaintea zorilor cerul se întunecă. Cocoșul începu să cânte asurzitor, de răsuna magazia. În cadrul ușii cerul sclipea argintiu, pentru cei vii se năștea o nouă zi.

Ginerele se trezi, căscă zgomotos, odihnit se vede, trezindu-l iar pe Averki, care doar moțăia. Începea o dimineață veselă. Cerul albastru, portocaliu în zare, se uita prin ușa magaziei, vesel și tânăr. Prin iarbă sclipeau stropi reci de rouă. Încălțându-și cizmele, ginerele se încorda,

izbea cu picioarele în podele.

— Mi le-a făcut strâmte diavolul ăla împielit! se plânse el avan, cu glas răgușit, referindu-se la cizmar.

— Pe vreme de toamnă o cizmă strâmtă nu intră de fel, dădu glas Averki. E-un chin.

— Și încă pe ciorap, urmă ginerele. Pe obială nici n-o poți trage!

Bătrâna și fata îl gătiră pe Averki. îi puseră o cămașă de stambă, de mult ieșită la spălat, dar curată, ușoară, pantaloni cenușii în dungi, înguști, căpătați de la curte, și încălțări de piele. Mai puseră pe el cojocul și căciula aceea mare și îl suiră în căruță. Nepoțica alerga prin magazie după cocoș, tot încerca să-l apuce de coadă. Ghemuindu-se, cocoșul fugea de ea cu pas mărunț, iar Averki zâmbea șters, privind-i. După atâta zăcere în magazie, cerul i se păru nesfârșit, luminos și vesel, aerul câmpiilor, îmbătător. Drumul începu să se zvânte. Era o zi de august, răcoroasă, strălucitoare, cu nori de culoarea oțelului. Nu-i venea să se gândească nici la spital, nici la însănătoșire: se simțea bine și așa.

VII

Mai trecu o lună întreagă. În această lună viața se depărtă și mai mult de Averki. Cocoloașele mici și negre pudrate cu un praf galben aromat nu-l ajutară, desigur, niciun pic, îi dădeau numai arsuri cumplite. Le înghiți totuși timp de douăzeci de zile. Când îl înghiți însă și pe ultimul și, cine știe de ce, ascunse cutioara rotundă sub pernă, oftă ușurat, de parcă i-ar fi căzut de pe umeri cea din urmă grea îndatorire. În gând își luase rămas bun de la oameni; treptat, oamenii uitau de existența lui, treceau tot mai rar să-l vadă și, când treceau, spuneau ba lucruri înduioșătoare, ba hazlii, ba triste, dar întotdeauna neînsemnate. Se simțea ca un musafir, ca unul care s-a înapoiat undeva unde trăise mai demult și unde acum viața era și mai sărăcăcioasă și mai urâtă decât pe vremea lui.

Îl vizită de vreo două ori și un soldat întors acasă, după Port-Arthur și Japonia, din război și din prizonierat. Nu i-a povestit nimic mai de seamă, nici despre război și nici despre prizonierat, ci exact ceea ce tot spuneau mereu cei care luptaseră în război și se întorceau de prin țări străine. „La război omul e stăpânit de frică, dar cu timpul îi trece și nici nu se mai gândește la asta, iar în țările străine nimic nu-i ca lumea: pământ mult, da' n-ai pe unde călca, pretutindeni, munți, oameni de tot felul, puzderie, nici nu-i poți număra, da' n-ai cu cine schimba o vorbă...” Soldatul i-a povestit mult despre japoneze, dar și pe ele le bârfea: „Sunt mici de stat și n-au niciun pic de vino-ncoa’”.

Trecuse și Aniuta pe la Averki. Cu ea s-a simțit mai îndemână: a stat mult, nu se grăbea nicăieri, nu spunea mereu: „Ei, am plecat, mă grăbesc...” Era plină de căldură, fără ifose, deși îl cam scotea din fire pe Averki prin aceea că acum începuse să-i vorbească așa, ca de la egal la egal, ca și cu un tont, unul de seama ei, un om de prisos.

Fusese și bătrânul dănțuitor, îmbrăcat în cojoc și cu o pălărie veche de pai, de-a boierilor, îi adusese niște mere lui

Averki, vârandu-i-le sub pernă cu prea multă stăruință; și a tot stat și a trăncănit, încântat în sinea lui de veșnica-i beție, și ba își lăuda viața până la cer, ba zicea că nu face doi bani. Duhnea a băutură și nu-i tăcea gura o clipă.

— Hm! zicea el. Aci în sat sunt ca în rai! Aci m-am mai întremat oleacă, m-am făcut om. Că anul trecut m-au trimis la dracu-n praznic... Conacul, afară în câmp, livada așijderea, măcar o curtică să fi avut! Mi se ura, de să ferească Sfântul! Nu ca la voi în sat: aici, cum ai ieșit pe câmp, musai vezi ceva: fie niște plozi în lanul de cânepă, fie dai ochi cu o muiere...

Oamenilor gospodari nu le ardea de Averki. Vânturau grâul nou și iar îl întindeau la uscat. Odată, această viață

pașnică a fost întreruptă de bățile clopotului care chema grabnic satul speriat la locul unei năprasne – o șiră de paie de pe o arie îndepărtată fusese cuprinsă de o flacără portocalie ce se întindea repede, veselă, în mijlocul unei amiezi dogoritoare. Lui Averki, deși totdeauna se temuse de foc, inima începu să-i bată nebunește. Se săltă în culcuș cât putu de repede și privi îndelung prin ușă cerul albastru, senin; sus de tot se vânzoleau în văzduh niște scame negre. Trăgea cu urechea lacom la larma și zarva din sat pe care, de câte ori se întâmpla un foc, oamenii adunați de zor la fața locului o pornesc parcă anume. Dintr-un vechi obicei, era gata-gata să se molipsească și el de această frământare, dar își dădu seama îndată că, de fapt, focul doar îl bucurase, l-a bucurat partea distractivă, faptul că vor alerga la el, că o să-l târască din magazie; își dădu seama apoi că focul e departe, că nu se va întâmpla nimic din toate acestea, și îl cuprinse iar nepăsarea față de cele înconjurătoare și se culcă la loc.

O dată veni pe la el paracliserul, îmbrăcat cu un anteriu de dril: șezu, întâi glumi un pic pe seama bolii lui, apoi

— Da... „Și se întoarce trupul în pământ, dintru carele este alcătuit, iar sufletul să se mute la Dumnezeu care l-a dat”. Asta, frate, n-o poți ocoli!

Și bolnavul, căruia îi plăcură mult vorbele lui, răspunse grăbit:

— Ferească Sfântul! Cum poți ș-o ocolești!

O clipă se simți înfricoșat de cuvintele bisericesti ale paracliserului, dar, după ce chibzui puțin, repetă și mai ferm:

— Nu, ferească Sfântul, n-o poți ocoli! Mă vaiet eu, din când în când, că s-a zis cu mine, că-s dijmuit, cum se spune, și ce, nu-i așa? Și Dumnezeu își cere dijma...

Și deodată, încâlcindu-i-se gândurile rău de tot, adăugă, nitam-nisam:

— Se poate una ca asta? Nu! Că s-ar fi umplut lumea de păcate, vai și amar! Tot așa, spun sfinții părinți că se întorcea Maica Domnului după ce fusese până la Cruce și plângea amarnic... Toate florile au fost pârlolite, s-au uscat de acele lacrimi, n-a rămas decât tabacul... De-ai a fi ard oamenii, îl fumează toți...

După ce s-a întors de la spital, încerca deseori să-și amintească toată viața. I se părea că trebuie negreșit să pună în rândulială tot ce văzuse și simțise - de-a lungul anilor trăiți. Se străduia s-o facă și, de fiecare dată, degeaba, amintirile lui erau neînsemnate, sărace, mereu aceleași. Își aducea aminte de tot soiul de fleacuri, fără rost, mereu ca un fel de tablouri șterse, frânte. Cum începea să-și depene întâmplările vieții, pe rând, de la început, din copilărie, totul se contopea deodată într-o singură zi, într-o singură seară, care de multe ori nu avea nici măcar vreo legătură cu copilăria, și atât de depărtată, atât de neînsemnată, încât se lăsă păgubaș. Tot așa, se lăsă păgubaș cu părere de rău de încercarea cunoștințelor, a aptitudinilor lui mintale. „Ia te uită ce ciudățenie! gândea el: am trăit și am tot trăit, dar nimica nu țin minte. Nu pricep nimic...” Se spune, de bună seamă, așa: s-a născut, va să zică, în cutare loc, în cutare an. Și ce înseamnă s-a născut? Nu reușea să înțeleagă propria lui naștere, nu găsea în sine însuși credința palpabilă în această naștere! întotdeauna toți ziceau că tatăl lui a fost cutare, iar maicăsa cutare. Acum nu credea, nu înțelegea nici asta. Toată viața îi socotise pe părinți ca fiind oamenii cei mai apropiați, dar când a murit taică-său, l-a uitat cu desăvârșire, ca și pe mama lui, de altfel: nu numai că a încetat să-l regrete, dar nici măcar nu mai putea vedea limpede, cu ochii minții, chipul tatălui său. Tot așa, în decursul vieții s-a apropiat de mulți alți oameni, dar și pe ei i-a uitat; ca și visurile, bunăoară câte visuri n-a visat el, dar încearcă să ți le amintești!

Îi stăruia în memorie numai un amurg de demult, pe malul râului, o întâlnire depărtată cu fata aceea dragă, tânără, care astăzi îl privea nepăsător și jalnic cu ochii ei de bătrână, și vedea aievea chipul fetei lui.

VIII

Mai trecu o lună și se apropie vremea când trebuia să-i dea lui Dumnezeu acest bir amar și dulce.

Toamna venise devreme. Chinuit de frig, de hainele lui vechi, de răni și de bubele uscate de la coate, Averki clătina doar din cap, și spunea, vorbind despre moarte:

— Da năzuroasă mai e! O chemi, și ea nu vrea să vină în ruptul capului!

Ca și înainte, nu vedea lumea decât prin cadrul ușii, o părticică dintr-un tablou uriaș. La orizont, dincolo de sălciile despuiate, treceau nori tot mai albi, tot mai reci. Iarba ofilită se uscaseră și putreziseră. Aria era goală, pustie. Printre sălcii se zărea acum și moara, proțăpită în mijlocul câmpiei nemărginite. În răstimpuri ploaia se prefăcea în zăpadă, vântul șuiera prin găurile magaziei, rece și înverșunat. Averki gândea anevoie:

— Vine toamna, călare pe-un cal pag...

Iar în nopțile negre, înghețate și umede, când doar conturul ușii se înălța ca o nălucă tulbure și nemișcată, aruncându-și asupra lui privirea de plumb, se simțea cuprins de teamă. Nu se hotăra însă să se mute în casă: știa că se va înăbuși chiar din prima noapte și va muri în chinuri.

O dată avu următorul vis: un frig strașnic, iar deasupra semănăturilor, și mai departe, deasupra coroanelor galbene și roșii ale pădurii, atârnă jos de tot nori de ploaie. Lângă drumul noroios, el, Averki - bătrân de tot, cu părul lung, cu picioarele lungi, cu un cojoc lung atârându-i pe trupul lung și uscat - merge călare și îmboldește ușurel cu opinca o iepșoară pagă, care se tot înnămolește în pământul reavăn, strivind și răscolind

arătura cu brazde lungi și strâmbe. Îl ajunge din urmă vechilul moșierului, călare, și, fără o vorbă, îl croiește furios peste piept. El, Averki, la fel de tăcut, alune

29 **v** ca de pe spinarea iepei, odată cu sumanul de sub el, cade în genunchi, își scoate căciula grea de pe capu-i pleșuv și începe să plângă, să ceară iertare, spunând că-i surd, bătrân și slab, că merge la fic-sa... Rânjindu-și dinții, vechilul îi mai arse câteva cu cnutul la nimereală, până când, de durere și de groază, Averki se trezi cu obrazul ud de lacrimi. Stând așa, culcat, privi până dimineată năluca plumburie a ușii; simțea că i se oprește răsuflarea, că își numără ultimele bătaii opintite ale inimii obosite, și nu-și dădea seama dacă a fost vis, sau însăși viața lui pământescă ce se contopise cu acea mahnire, cu acea durere sfâșietoare cu care se aruncase în genunchi în fața vechilului. Ștergându-și fața udă de lacrimi, răsese și-și spusese hotărât:

— Gata! Mă mut în casă! Dacă mă înăbuș, Dumnezeu cu mila...

Spre dimineată, trebui să treacă, vrând-nevrând, în casă. Venise iarna pe neașteptate. Și viața lui Averki mai răbufni încă o dată.

Of, iarna îi dădea un simțământ anume, al ei, de mult cunoscut, și care totdeauna îl bucurase. Prima zăpadă, primul viscol! Zăpezile au potopit câmpiile – acum înfundă-te în casă pe-o jumătate de an, și stai! Câmpia albă și viscolită e pustie, nu vezi țipenie de om, pe când în izbă, să tot stai și să te hodonești. Când se mătură bine podeaua de lut, plină de gropi și ridicături, când se freacă și se spală masa, când vatra e bine încinsă cu paie noi, ce bine-i!

Sosi și fiică-sa. „Parcă i-a spus inima”, gândi Averki, deși știa că ea venise la logodna unei prietene. Prin sat își făcea mendrele o ninsoare viscolită, făcându-l alb, din putred și negricios cum era. Albe erau colinele și malurile râului, numai râul, care nu înghețase încă, șerpuia negru,

cu găște albe plutind pe apele lui. În tinda izbei stătea fata lui Averki, veselă și frumoasă. Acum nu-i mai era de loc milă de taică-său, tot n-avea să se mai ridice el după boală. În toamnă îi murise fetița, ceea ce o făcuse iarăși tânără și liberă. Bătrâna îi așternea lui Averki pe laviță și fata o aștepta, ca să meargă după taică-său, să-l aducă în casă.

Ieșind, își scoase șuba, își lăsă broboada pe umeri și se opri în pragul tindei. Prin ușa deschisă intră de-afară o pulbere argintie. Purta o rochie de stofă, care mirosea plăcut, în păr îi străluceau stelute de nea. Vițelul vecinilor tot dădea să intre la căldură. îl alungă de câteva ori și, în cele din urmă, ieși în prag. I se părea că-i iar acasă la părinți ca fată. Era bucuroasă că știe al cui este vițelul și pe cine trebuie să cheme ca să și-l ia de-acolo.

— Mișka, lovi-te-ar boala! strigă ea, ieșind glont în pragul casei, încântată că poate, ca una de-a lor, de-aici, din sat, să ocărăscă fără a jigni pe careva. Vezi că n-am să alerg eu după juncanul tău!

Ronțăind semințe de floarea-soarelui, în tindă intră prietena ei, la a cărei logodnă venise; o fată cu aer grav, brunetă, sprâncenată, gătită și ea cu o broboadă mare, nouă, de culoarea oțelului, presărată cu frunze argintii.

— Să mergem să-l mutăm pe tătuca, spuse pripit fata lui Averki. Nu mai are mult, a poruncit să i-l aducem pe popă!...

Vlăguit de noaptea fără somn, de viscol, de mutatul în casă, de apropierea morții, zăcea în sanie și asculta cum vuieste, ca în toiul iernii, vântul care învârtejea fulgii albi, cum trosnește acoperișul uscat al magaziei, prin care pătrundeau adieri înghețate. Dârdâia, se zgribulea în cojocul ros, peste care mai erau puse niște cergi bălțate să-i țină de cald, și-și trăgea mereu căciula pe frunte. Chipul lui era numai așteptare, însă ochii mari, mai întunecați acum, nu mai exprimau nimic. Se mutase singur, cu propriile lui puteri, clătinându-se și amețind de

slăbiciune, din car în sanie și, cu o bucurie de copil, gândea: o să vină să-l mute și iaca, e gata totul, numai să pui mâna pe hulube... Deodată auzi glasul răsunător al fetei:

— Tătucă! Trăiești?

Văzându-l, fata începu să plângă pe neașteptate: atât de înduioșător și de bătrân i se păru acest mort viu, cu cele câteva fire de păr rar ce-i crescuseră până la umeri, cu căciula străveche semănând cu o scufie conică și cu zăbunul lung de culoarea pâinii uscate de secară, pus peste cojoc. Îi răspunse abia auzit de bună ziua, și, cu ochii la pământ, târî singură sania spre casă, aproape fără ajutorul prietenei ei. Pe lințoliul alb de nea se așternură de la magazie până-n izbă două dungi negre, urma îndoliată a tălpicilor care, cât a fost vara de lungă, zăcuseră pe pământul umed.

Afară se lăsă amurgul vioriu, dar mai era încă lumină și albul zăpezii strălucea. În casă era însă întuneric.

Pe înserat, încovoidu-se în pragul ușii scunde, intră în casă preotul, plin de zăpadă din cap până-n picioare.

— Unde-i? strigă el tare, cu vioiciune, și glasul îi răsună ca glasul morții.

Bătrâna se ridică de pe laviță, pradă unei spaime mute. (Fata, care nu credea că sfârșitul este atât de apropiat, plecase la logodnă.) Sprijinindu-se în mâinile-i tremurânde, se ridică puțin și Averki și încremeni în așteptare, ca un mort sculat din mormânt. Cu tot întunericul i se zărea chipul înspăimântător, livid, ca de mort. Aruncându-i o privire, preotul coborî glasul și spuse repede, speriat, cu un ton de parcă în casă ar mai fi intrat cineva, chiar cineva pentru care se și făceau toate acestea, poate însuși Dumnezeu:

— Scoate-ți căciula, scoate-o!

Averki își trase căciula din cap, și-o așeză pe genunchi.

În întuneric licărea luminița gălbuie a unei luminări de ceară. După ce se spovedi și primi împărtășania, Averki întrebă abia auzit:

— Părinte! Ce crezi, de bună seamă dumneata cunoști bine treburile astea. Dânsa a și intrat în mine?

Și preotul îi răspunse cu glas tare, pripit, aproape răutăcios:

— A intrat, a intrat. E timpul, pregătește-te!

Apoi, fără a o privi pe bătrână, îi apucă mâna în care asudase de mult o monedă de două grivne și trecu grăbit pragul. Făcându-și semnul crucii, baba se apropie de laviță și se opri, cu mâna la falcă, privindu-l pentru ultima oară pe acela pe care în timpul vieții îl văzuse atât de puțin... „E timpul, e timpul!” strigase preotul. Și Averki se culcă supus pe spate, strângând luminarea între degetele osoase. Inima i se muia, se topea, plutea ca într-o ceață, în pâcla tremurătoare, de dinaintea morții. Lumina galbenă și șovăielnică tremura pe buzele lui livide, cenușii, ce se întrezăreau sub mustața rară, pe nasul ascuțit și lucios, pe proeminențele mari, liliachii ale ochilor închiși. Simțind pe cineva în preajmă, făcu o efortare, vru să spună ceva și întredeschise ochii. Dar nu izbuti, doar îi zvâcni obrazul. Poate îl speria, îl neliniștea această lumină, această beznă neagră și tremurătoare, care-i aducea aminte de biserică? Și bătrâna, crezând că mai are mult până se va sfârși, scoase încetisor luminarea din mâinile lui Averki, o stinse și apoi se așeză alături, pe laviță.

În întuneric, în liniștea ce se lăsase, Averki se simți ușurat. Își închipui o zi de vară, un vânt văratic zburând prin holdele verzi, dâmbul de la marginea satului și, pe dâmb, mormântul lui... Cine strigă atât de tare și de înfricoșător? Cine bocește la mormântul lui?

— Unde te duci, tăicuțul meu drag, ce-ai de gând cu noi? Cui are să-i mai fie milă de noi, cine-o să ne poarte de grijă? Tăicuțul meu drag, trecui pe lângă curtea voastră și

nimeni nu m-a întâmpinat, nimeni nu mi-a spus bun venit! Altă dată, tăicuțele, treceam pe lângă casa voastră și-mi ieșeau înainte, îmi urai ziua bună! tună tu, tunetule, scapără și luminează tu, fulgere, despică-te pământ! Suflați voi, vânturi năprasnice, zvârliți jos brocatul auriu al coșciugului, lăsați-l slobod pe tăicuțul meu!

— Da, e fata mea! își zise bucuros Averki, înduioșat, simțind în piept fiorul unei dulci nădejdi...

Se stinse atât de încet, încât bătrâna nici nu băgă de seamă că a murit; în izbă era tăcere și întuneric, iar în spatele ferestruicii se așternea vâlul alb al celei dintâi zăpezi.

Capri, 22 februarie 1913

DOMN ȘI STĂPÂN

ÎNTR-O frumoasă zi de septembrie, Lukian Stepanov sosi la moșiereasa Nikulina. De la gospodăria lui până la conac erau pe puțin cincisprezece verste, iar el ținea la cai ca la ochii din cap. Așadar, trebuie să fi avut o treabă deosebită!

Rotindu-și ochii focoși, armăsarul murg dădu buzna în curte și trase greoi spre magazie, unde veneau dintotdeauna aceia care nu cutezau să tragă la intrarea principală. Lukian Stepanov stătea călare în bihuncă pe scândura goală.

— Cum vine asta, Lukian Stepanîci, fără pernă? îl întrebă, râzând, liceanul Seva, care tocmai venea dinspre grajd.

— Ai răbdare, îți spun eu acuși, răspunse Lukian Stepanov, legându-și murgul de o căruță fără roțile dinainte.

Seva așteptă răbdător. Lui Lukian Stepanov îi trebui mult timp ca să-și lege calul. O făcea cu socoteală, nu oricum. După ce isprăvi, își suflă nasul cu degetele, se șterse de poala hainei și, în cele din urmă, grăi:

— Uite, de-aia n-aveți nimica voi, domnii. Dacă aveți o pernă, o tăvăliți fără rost și pe aia și-o stricați.

Luând din bihuncă un săculeț îndesat și greu, se îndreptă spre casă, mătăhălos, îngroșat de hainele cu care se încotoșmănisise. Purta o podiovcă groasă, deasupra cojoc de oaie, iar pe sub căciulă se legase cu o basma roșie, ca să-i fie urechile acoperite. În picioare purta cizme grele.

Seva răsese din nou și-i spuse:

— Da gros te-ai mai îmbrăcat!

— Am, frățioare, optzeci de ani și... răspunse Lukian Stepanov, să te văd pe tine la vârsta mea.

— Ei, chiar optzeci! Unde ai adunat atâția?

— Pe ogor, frățioare, i-am adunat.

— Și urechile de ce ți le-ai legat?

— Nu vreau să surzesc, de-aia. De ce, voi, domnii, sunteți toți surzi? Uite, de-aia. Ai ieșit afară cum erai, dezbrăcat, te-a tras, și gata ești!

Stăpâna casei intră în salon, împreună cu fiul ei cel mare, Mika, chel, mustăcios, miop, și cu Loulou, fiica ei, o tânără femeie palidă, melancolică, ce-și înfofolea umerii veșnic într-un șal de lână pufos și se prefăcea mereu că tremură. Nikulina își ospătă musafirul cu ceai, pâine albă și dulceață, vorbi mult, prefăcându-se grozav de pricepută la agricultură. Seva nu-și lua privirea amuzată de la Lukian Stepanov, se uita țintă la chipul lui ars de soare și la nasul ars și el de soare, care i se cojea, cam învinețit, plin cu scame aurii de piele. Aplecat peste masă, Mika fuma, scuturându-și țigara într-o scrumieră în formă de palmă, și făcea cocoloașe de pâine, ceea ce o enerva întotdeauna pe mamă-sa, Loulou se așeză cu picioarele pe divan, se ghemui într-un colț și, fără să clipească, se uita cu ochii ei triști și frumoși drept în gura lui Lukian Stepanov: o gură mare, cu gingiile trandafirii, netede, fără niciun dinte. Pe toți îi obseda aceeași întrebare: pentru ce venise? Nu cumva ca să înceapă tratative pentru cumpărarea moșiei?

Ah, de-ar da Dumnezeu! Stăpâna casei aduse vorba foarte subtil, i se părea ei, despre vânzarea moșiilor, făcuse o aluzie, spunând că vremurile fiind astăzi atât de grele și dânsa ar fi dispusă să vândă:

— Of, Lukian Stepanîci, cu țăranii noștri, ajungi vrând-nevrând la concluzia că tot banca-i cel mai bun loc pentru capitalul pe care-l ai!

Dar Lukian Stepanîci nu vorbea decât despre caii lui, despre treieriș, înfuleca din pâinea albă, lua delicat dulceață cu lingurița, direct din chisea, vâra adânc în gură lingurița plină, o pune la loc în chisea și sorbea o înghițitură de ceai. Se prefăcea că ascultă ce-i spune gazda, se mira de lucrurile cele mai firești, pocnindu-se peste genunchi, apoi iar vorbea numai despre el, fără a o lăsa pe gazdă să spună și ea măcar un cuvânt. Ședea cu podiovca descheiată, lăsând să se vadă cămașa de stambă decolorată de dedesubt, își ștergea venerabila-i chelie și obrazul cu basmaua pe care și-o scosese de pe urechi. „E un bărbat încă verde! își spuneau cei de față. Doar barba o are cărunță, dar nu de tot, se mai vede că era cândva roșcată; ce-i drept, ochii i-a oleacă tulburi, cam sticloși de bătrânețe, iar burta-i este căzută, ca la moșnegi...” în cele din urmă, se ridică, aduse din antreu săculețul cel greu, plin cu arginți, printre care erau și multe monede de aur, și îl desfăcu în fața gazdelor. Se vădi acum că venise doar ca să se laude. „Și asta încă nu-i nimic! zise el. Ce, parcă ăștia-s bani? Un fleac, am vândut niște ovăz nenorocit și am luat, acolo, o mică arvună...”

Stârnind mirarea, invidia și respectul gazdelor, râse, mulțumit și șiret, mai bine zis scoase un găjâit, arătându-și cerul gurii trandafiriu, apoi mulțumi pentru ceai și pentru gustare și ieși să se îmbrace.

— Nu, nu, trebuie să plec, e vremea, protestă el, deși nimeni nu încerca să-l rețină. Și așa am întârziat. Lăsați, că mai vin eu, la Pocroave.

Toți erau dezamăgiți și îl lăsară în plata Domnului mai înainte de a isprăvi cu îmbrăcatul. În vestiar rămase numai Seva.

— Matale, ziceai, Lukian Stepanîci, că ai optzeci de ani și... începu el, așezându-se pe lavița cuptorului. Ia, spune-mi deschis, ți-e frică de moarte? Te gândești deseori la ea?

— Ai răbdare, îți spun eu acuși, răspunse Lukian Stepanov, înfăolindu-se.

Și iar nu-i spuse nimic. Își legă urechile cu basmaua, își înfundă căciula până peste sprâncene, se încinse strâns, mai jos de talie, și se apucă să-și tragă cojocul. Până să izbutească, obosi, mai-mai să se înăbușe, și se așeză, gâfâind, alături de Seva.

— De moarte zici? repetă el întrebarea. Da cine nu se teme de dumneaei? Că sucit om mai ești! De, ce să-i faci? Tot mori, nu poți spune ba, nu poți da înapoi... Și avutul n-ai cum să ți-l iei cu tine, măi frățioare!

— Și matale, uite, pleci așa, la drum, cu atâția bani. Nu ți-e teamă că o să te omoare sau o să te jefuiască?

— Că am bani la mine nu știe nimeni. Și chiar dacă află careva, n-are cum să mă-nhațe! Un armăsar ca al meu n-a avut nici moșu-tău la nunta lui.

Încălecând pe bihuncă, Lukian Stepanov părăsi în goană curtea conacului, dar după ce trecu de biserică, de arie, de toți cei care ar fi putut să-l vadă, domoli calul și-și urmă drumul la pas. În salonul plin de fum stăruia încă multă vremea lumina soarelui gata să asfințească, închipuind un fel de stâlpi aurii. Seva săltă capacul pianului și începu pentru a mia oară aceeași frântură de cântec. Cu expresia tristă și plină de importanță a unei femei jignite pe nedrept, dar împăcată cu soarta ei, stăpâna casei se apucă de spălat și șters vasele, după ce i-a întins, dezgustată, jupânesei chiseaua din care mâncase Lukian Stepanov, spunându-i:

— Aruncă tot și spală chiseaua cu apă clocotită.

Loulou se ridică de pe divan cu o grimasă de suferință: „Of, și cu pianistii ăștia de ocazie!” și ieși agale din casă, pășind apăsător pe frunzele uscate, aurii și roze, de pe aleea de tei, fredonând cu glas subțirel: „E toamnă, cad frunzele-n grădina mea, biata de ea!” Tăcu însă după primele cuvinte, coti pe cărarea ce șerpuia printre tufele de liliac, se așeză pe o bancă și izbucni deodată în hohote de plâns pe care nu izbutea să le mai oprească, mușcând cu furie colțul șalului, ca să nu țipe de durere. O rază din lumina aprinsă a amurgului se așternu pe trunchiul cenușiu al unui copac bătrân de lângă bancă. O păsărică cu ochi negri zbură ușurel pe o cracă, de pe cracă pe masa din fața băncii, sări acolo o dată, de două ori, cam într-o parte, uitându-se cu curiozitate la fata care plângea. Dându-și aere de mare gospodar, îmbrăcat cu o vestă austriacă și cizme înalte, Mika se ducea la arie, de unde se auzea vuietul monoton al treierătorii. Seara senină și răcoroasă era atât de calmă, încât vuietul acela răsuna până departe, în câmpul acum galben, pustiu, poleit pe alocuri cu pânze mătăsoase de păianjen.

La câteva zile după această întâmplare, în fața casei Nikulinilor stătea trasă o troică. Vizitiul își pusese vesta de catifea, cămașa de mătase galben-canar și pălăria cu pene de păun, iar cucoana și duduca îmbrăcaseră haine cernite; totdeauna ai în familie vreo rudă depărtată moartă de curând, și doliul este atât de comod, dacă nu ai un costum decent pentru tren. Lăsându-și vălurile pe obraz, trăgându-și mânușile de *i/ de Ecosse*, ele își luau prietenos și trist rămas bun de la slugi, primind din mâinile acestora umbrele, șaluri, pledul roșcat al răposatului Nikulin. Seva era călare pe o iapă zveltă, nervoasă, destul de tânără. Până la stația de cale ferată aveau douăzeci de verste, trenul pleca la șapte, iar de-acasă o porniră la două. Cum își putea îngădui să rămână în urmă, Seva încetini pasul în

dreptul gospodăriei lui Lukian Stepanov. Troica nu se mai vedea pe câmp pierdută în depărtare, printre miriștile de secară, și Seva întoarse calul spre drumul năpădit de pelin care ducea spre gospodărie.

Era cald, de jur-împrejur pe câmpurile de cartofi acum pustii lucea pământul jilav, proaspăt arat. În depărtare se înălțau plopii argintii. Pășind prin praf, un băiețuș dolofan și spelb, de vreo trei ani, cu cămășuța murdară, cu șapcă mare și cu un aer de moșnegel, venea în întâmpinarea lui Seva; mergea cine știe unde, cu capul plecat pe umăr. „Se rătăcește singur, ăsta-i în stare să se ducă așa până la dracu-n praznic”, gândi Seva, râzând.

Era o după-amiază de sărbătoare și gospodăria lui Stepanov părea o insulă pustie. Dincolo de gardul de nuiiele se vedea curtea spațioasă. În curte - căruțe, adăpătoarea pietruită de patruzeci de vedre, cumpăna fântânii, hambarele umbroase și vechi, cu paiele acoperișului cenușii de ani. Distonând cu toată înfățișarea acestui vechi cuib de stepă, în spatele hambarelor sclipește alb, nevopsit încă, acoperișul de tablă al unei case noi, de târgoveț, zidită pe o temelie înaltă. Mai încolo e un fel de colibă neagră, imensă, iar lângă colibă atârână spânzurat de o prăjină un stârv de uliu. În față, eleșteul nu prea adânc, sticlind în soare, are malurile argiloase presărate cu fulgi de găscă. În cealaltă parte a curții sunt ruinele unei vechi bucătării de vară, încă de pe vremea când ferma aparținea baronului Acikasov: niște ziduri de piatră groase, ca de cetate, și un schelet despuiat alcătuit din câpriori masivi de lemn. Prin porțile date de perete se vede bălegarul bătătorit, uscat, depus ani și ani la rând, până-n grinzile hambarelor.

În mijlocul curții, singuratic și măreț, stătea proțăpit Lukian Stepanov, fără căciulă, cu cămașa liliachie pe el, sprijinit într-o furcă. Nu departe de el, vârat într-o căldare, sedea un copil palid, cu scufie pe cap, învelit într-o scoartă.

Un altul, cu cămașa ruptă dezgolindu-i burta tare ca piatra, se înverșuna să-și ridice piciorușul dolofan, vrând să suie treptele de piatră ale hambarului. Întregul cuprins al gospodăriei era o împărăție a somnului, numai familia lui Lukian Stepanov număra șaisprezece suflete, și îi mai veniseră și niște oaspeți, un cumătru cu nevasta. Îngreuiți și moleșiți după prânz, se tolăniseră toți, care unde-a nimerit, și dormeau. Singur Lukian Stepanov nu se lăsase doborât: era încă destul de cherchelit, roșu în obraji, dar se ținea dârz pe picioare.

Când Seva intră călare în curte, Lukian Stepanov îi ieși tacticos în întâmpinare și-i examinează atent iepșoara asudată sub șa.

— La Moscova ați pornit-o, după cântece și distracții? întrebă el cu un zâmbet ironic.

Lângă hambare, ședeau sub șopron niște câini ciobănești legați în lanț. Îi amenință cu mâna. La umbră, lângă câini, dormea dus cumătrul, un mujic cu barbă neagră. Într-o căruță dormeau în bătaia soarelui o muiere în rochie verde și fiul cel mai mare al lui Lukian Stepanov cu rubașca din atlas albastru pe el și cu cizme potcovite din ai căror carâmbi se șteau marginile ciorapilor de lână. Ăștia erau tolăniți pe burtă, îmbrățișați. Ceilalți dormeau de-a dreptul pe iarbă, muierile se înveliseră cu șorțurile ca să se apere de soare.

— Niște ouă prăjite? Ce zici? îl întrebă Lukian Stepanov pe noul sosit.

Râzând, Seva refuză:

— Adineaori am luat dejunul.

— Atunci, un ceai?

— Zău, nu vreau. Și apoi mă tem să nu întârzii la gară.

— Va să zică, iar la Moscova?

— Da... Era și timpul. Și-așa am scăpat o mulțime de lecții.

— Ce trai pe dumneata! exclamă Lukian Stepanov, cu invidie parcă, dar în același timp fără să-și ascundă ironia. Lecții! Uite, eu, am avere de vreo patruzeci de mii pe puțin, sunt domn și stăpân, cum s-ar zice, și tot sta-au pe loc! Nici la Kiev nu mă învrednicesc să mă duc. Și doar am acolo treburi mai de seamă decât lecțiile tale. Hai, să-ți arăt casa.

Lângă casă, întins pe o plapumă vătuită, numai zdrențe, se usca niște mei.

— Hâș, mânca-v-ar boala! făcu Lukian Stepanov, repezindu-și furca să gonească niște pui slabi, slabi, cu picioare lungi, care alergau prin meiul pus la uscat, apoi urcă treptele și intră în tinda ce împărțea casa în două.

Tinda nu era încă podită. Înăuntru, un talmeș-balmeș de roți rupte, butoiașe cu doagele desfăcute, cărămizi, bulgări de var. Prin ușile deschise se vedeau niște cămăruțe goale, sobele de teracotă, gurile de ventilație cu capace de aramă, tapetul azuriu al pereților.

Privind în jurul lui, Seva își întrebă gazda:

— De ce n-o termini?

— Pe cine, adicătelea? Casa?

— Da.

— Nu-mi ajung capitalurile, frățioare. Ție ce-ți pasă, n-ai altă grijă decât să-ți înveți lecțiile, să rezolvi probleme și să-i dai înainte cu dictarea...

— Nu, zău, fără glumă, de ce? N-o termini și nu te muți în ea. Se spune că locuiești într-un bordei săpat sub colibă. E-adevărat?

— Că-i bordei, asta așa-i, dar îi mai strașnic decât o izbă bună, răspunse Lukian Stepanov. Că nu mă mut în casă, i-adevărat. Iacă-i al treilea an, și tot nu mă mut, de-aia nici nu termin casa. Nu-i vorba de capital, se-nțelege. Lasă, să mai crească plozii, să se mai domolească.

— Ce plozi?

— Apăi, nepoții mei. Am la nepoți cu duiumul. Dă-le

numai drumul în casă, și cât ai clipi rup tot tapetul.

Într-o odaie din fund, în „salon”, cum îi zicea Lukian Stepanov, ședea pe jos o femeie descultă, frumușică, foarte potolită la înfățișare, și toca de zor niște verdeață.

— Pentru cine-o toacă? se interesă Seva.

— Pregătește mâncarea pentru porci, îl lămuri Lukian Stepanov. Să mergem. E cam zăduf aici.

— Aș fi vrut, totuși, să-ți văd și bordeiul.

— Te duc eu și-acolo.

O colibă uriașă, înnegrită de vechime, ascundea în ea un tavan de bârne care, la rândul lui, servea drept acoperiș unui bordei uriaș. Coborâra niște trepte de pământ roase; bordeiul era cam întunecos, lumina pătrundea prin cele două ochiuri de geam de sub tavan. Seva zări niște priciuri cât pentru vreo douăzeci de oameni, pline și astea cu tot felul de boarfe: cergi, tăvi, rupturi de opinci, leagăne de copii; privi soba de cărămidă, crăpată, lavetele de sub tavan, masa ocupând aproape jumătate din odaie, niște ceaune proptite lângă sobă, pe podeaua udă, pline cu leșie, în care erau puse la muiat nădragi și cămăși.

— Dar e îngrozitor! spuse el, râzând. Cum puteți trăi aici? Sunteți șaisprezece suflete. Și toată iarna dormiți laolaltă, claie peste grămadă...

— Nu-i de loc îngrozitor! ripostă Lukian Stepanov, privind cu luare-aminte sub sobă; își repezi deodată furca, de care tot nu se despărțise, iar de sub sobă zbură, ridicând nori de cenușă, un porumbel năpârlit, beteag. Nu-i de loc îngrozitor, frățioare. Nouă ani am trăit așa, cum să dea Domnul să trăiești și tu. Măcar o dată nu ni s-a-ntâmplat să ne asfixiem! E-o minune, nu izbă! Și ce căldură... Să-ți lepezi cămașa, nu alta, chiar și în toiul iernii... Noi, frate, suntem oameni ai pământului.

Dar trebuie să fie grozav de umed, nu?

— O ții una și bună! De umed, ce să zic, e chiar umed rău. Hai să-ți arăt crescătoria mea.

„Crescătoria” lui Lukian Stepanov, caii lui de povară negri-bălțați faimoși în tot ținutul, „domiciliau” într-o curte specială, într-o anexă a casei noi cu pereți de piatră și acoperiș e șindrilă. După ce descuiară lacătele porții înalte din lemn nevopsit, intrară într-o curte interioară primitoare, pătrată, înconjurată de boxe separate și mici hambare, cu trepte și ușițe de fier.

— Uite, când am să stau în casa cea nouă, o să mă trezesc câteodată noaptea și, închipuie-ți, din salon o să văd totul ca-n palmă, zise Lukian Stepanov, arătând spre ferestruica ce dădea spre curtea interioară. Ai priceput? Bine gândit, hai? Trăiesc aici, vorba ceea, ca Adam în rai! Vorba ceea, mi-s domn și stăpân!

Ochii-i prinseră a străluci. Boxele erau și ele zăvorâte. Descuindu-le, dădea ușa de perete, înainta fără teamă spre crupa calului, îl mângâia și apoi se îndrepta spre grumaz.

— Nu veni, nu veni! țipa el din boxă. Stai colea, în prag. Te omoară pe loc! Numai pe mine mă îngăduie lângă ei...

Caii cei aprigi tresăreau din tot trupul, se dădeau în lături, forăiau și se uitau pieziș cu ochii focoși. Aveau coamele negre, mari, mai-mai să atingă pământul. Hrăniți din belșug, aveau un fel de jgheaburi pe spinare și pe crupă, de grași ce erau.

— Ei? Ce zici? Cum? țipa din întuneric Lukian Stepanov cu glas înăbușit. Văzut-ai? Și tu, cu Moscova ta... De-o sută de ani și mai bine, neam de neamul nostru au ținut această crescătorie, în toată gubernia nu găsești cai cu părul de culoarea asta, că ai mei. Când o să-mi bată ceasul cel de pe urmă, o să poruncesc să se înhame o troică la prima căruță, să-mi ducă în goană sicriul, cu troica.

Apoi, aplecându-se, trecu pragul unei boxe în care stătea o iepșoară frumoasă, zveltă, de culoarea

mărgăritarului.

— Iar asta-i aleasa mea. O cheamă Periuța! U-u, maică! Ți place? Ți place? Ți place să-i scarpini botișorul, grozav Ți mai place, zise el cu încântare, întorcându-se spre musafir.

După ce inspectă, închise și încuie totul, se înveseli și mai mult.

— Stai, prostule, mai stai, lasă c-ajungi la vreme, zicea el, căutând să-l mai rețină pe Seva. Hai să luăm un ceai. Ori dacă nu vrei, să stăm așa, să mai pălăvrăgim...

Se duse în izbă, scoase de acolo o laviță, se așeză, oftând adânc, mulțumit. Îl așeză și pe Seva lângă el.

— Hei, muiere! strigă el, de răsună toată curtea. Babo!

De după colibă se ivi o bătrână grasă, gârbovită, cu ciorapi de lână în picioare, cu ochelari pe nas, cu iglițe și un ciorap început în mâini.

— Pe domnița mea n-ai văzut-o încă? întrebă Lukian Stepanov, arătând cu capul spre bătrână. Acuma, că tot ești aici, uită-te și la ea. Nu stă nici ea fără rost. Șade în dosul izbei și păzește macul.

Bătrână, care între timp se apropiase, făcu o plecăciune adâncă.

— Ei, cum merge? o întrebă Lukian Stepanov. Păzești? Nu se vede nimeni?

— Până acum, slavă Domnului, nimeni. Apăi, știu și ei că cineva păzește.

— Am semănat un pic de mac, numai așa ca să fie, îl lămuri Lukian Stepanov pe musafir. Pe semințele astea de mac și de floarea-soarelui nu dau doi bani. Seamăn câte un pic din fiecare, o nimica toată, cât să ajungă pentru plozi. Nouă secara ne-a fost dat de Dumnezeu să sdmănăm, așa cum se seamănă din moși-strămoși. Ei nu cunoșteau altceva decât secara, draga de ea, iar țiğările și le răsuceau din hârtii de trei ruble. Eu, frățioare...

Bătrână rămăsese în picioare, mișcându-și de zor andrelele sclipitoare, și asculta, privind cu luare-aminte prin ochelari. Văzând-o cum ascultă, Lukian Stepanov se încruntă:

— Gata, ai ascultat destul, zise el, dând din mină. Ce te tot zgâiești? N-ai ce vedea la mine, că nu-s pictat. Hai, du-te, cată-ți de treabă.

Se însera. Stăncuțele se lăsau cârâind pe scufiile de sârmă împletită ale coșurilor casei noi. Cei ce dormeau începură să se trezească. Unul după altul, trecură spre eleșteu, la spălat, feciorii lui Lukian Stepanov, niște țărani voinici, posaci, cu părul des. Plodul din căldare căzuse cu căldare cu tot și urla ca din gură de șarpe. Seva își luă rămas bun. „Și să fie cu noroc, îi ură Lukian Stepanov, învață, învață, nu te lăsa!” Încălecându-și iepșoara nervoasă, Seva o luă la zăgazul eleșteului. Peste câmpie se lăsa răcoarea și liniștea serii. Răchitișul pârjolit și golaș de pe dig răsuna de sporovăiala veselă a vrăbiilor gata de culcare. În apa mică și gălbuie de lângă stăvilar foiau puzderie de insecte microscopice. Un țăran, care tocmai isprăvisese cu spălatul, ședea fără cingătoare pe malul argilos, oglindindu-și silueta în apă, și privea soarele portocaliu care apunea la marginea stepei, dincolo de câmpul întins cât vezi cu ochii, într-o pâclă uscată de un albastru - lăptos. Un ciobănaș cu buza de sus umflată, cu căciulă de oaie pe cap, mâna alene o turmă de oi peste miriștile de culoarea lămâii. Oile înaintau buluc, mai pășteau din mers, răsuflând zgomotos. După ce se mai depărtă de acareturile lui Lukian Stepanov, Seva își îmboldi calul cu cravașa și porni în goană mare, lăsând în urmă un nor de praf. Colbul se tot ridica în urma lui, întins cam pe lungimea unei verste și nu se așternu pe pământ încă multă, multă vreme...

La Moscova, ploile s-au ținut lanț cât a fost toamna de lungă. Mika nu scria și nu le trimitea bani de la moșie,

de bună seamă că se încurcase iar cu ibovnica lui. Mama bolea întruna, adică în orice caz nu primeau pe nimeni spunând că ea este bolnavă. Nu-i vizita decât Jedriński, un mare amator de teatru, bărbat corpulent, cu obraji rași, suferind de astm și cunoscut în tot orașul pentru vorbele sale de duh. În noiembrie, cu totul pe neașteptate pentru cei din jur, Loulou se mărită cu el. Acum ninge din belșug, iar noaptea, pe Tverskaia în sus troicile zburau una după alta în clinchetele stinse ale zurgălăilor. Jedriński petrecea nopți întregi la Strelnea, cu câte o societate întreagă. Fumând în ger o țigară de foi, înfofolit în șubă, Jedriński sta între nevastă-sa și o actriță celebră, o femeie micuță, aplecat mai tot timpul spre aceasta din urmă, spunând cu glas scăzut tot felul de snoave: o făcea să râdă în hohote și să-i dea mereu peste mâini. Îmbrăcată în blănuri scumpe și ușoare, cu o beretă medievală de catifea pe cap, cu fața ascunsă într-un manșon uriaș, Loulou îl privea cu ochi rugători și triști pe ofițerul tinereț dintr-un regiment din Sumi, care ședea în fața ei. Vecinul lui, un cântăreț celebru cu chip de curtean de pe vremea Ecaterinei a II-a, purtând părul retezat pe frunte și pe ceafă ca mujicii, dar cu joben și șubă din blană de urs pe el, rostogolea niște ochi languroși, abia stăpânindu-se: era gelos. În timpul acesta Loulou gândea, copleșită de tristețe:

„Sunt o ticăloasă, o mare ticăloasă...”

Viața la Strelnea, la restaurantul *iar*, abia începea. Era plăcut să intri acolo, la lumină, la căldură, în lumea sclipitoare a oglinzilor, în aerul cald, mirosind a țigări de foi, a șampanie și friptură de ierunci, să-ți scuturi zăpada înghețată de pe blănuri, să le arunci în mâinile unor servitori îndemânatici, îmbrăcați eu podiovei, și să ajuți doamnelor îmbujorate de gerul de afară, cu fuste foșnitoare de mătase, să-și scoată șoșonii!

La ceasul acela, Lukian Stepanov, care dormea pașnic împreună cu numeroșii lui urmași și cu vițeei în

bârlogul cald de sub pământ, se trezea pentru a treia oară și mai ieșea o dată, desculț, pe zăpada scânteietoare, sub cerul aproape negru, presărat cu stele.

Capri, 30 decembrie 1912

NECAZURI

odată cu amurgul însořit de toamnă se lasă răcoarea. În spatele ogrăzilor unui sat mare, întins pe coastele dealurilor spre lunci și spre oglinda pârâului, se zăresc galbene clăile și stogurile noi. Ulița satului e în umbră, soarele coboară dincolo de îngrădituri și de arii, înroșind dâmburile argiloase din cealaltă parte a luncilor, iar în sus, pe unul din aceste dâmburi, sclipesc ferestrele casei morarului.

Bătrânul Avdei Zabota¹, un țăran înstărit, se pregătește să plece la oraș.

Lângă casă, între curte și șură, moțăie, înhămată la căruță, o iapă sură, cu copite mici pe care le ține rășchirate, cu gene lungi, mustăți sure și buza de jos groasă, aspră. Avdei are părul cărlionțat și cărunt, e mătăhălos și ursuz, iar pe spinarea-i osoasă se ghicesc omoplații ieșiți, sub cămașa din stambă decolorată. Umblă în jurul căruței pline cu fân, cu ciocanul în mână, ține între buze un mănunchi de cuie, și nu se uită la nimeni.

Are el un necaz.

În ultimul timp, l-au tot muncit gândurile: să vândă berbecul, sau nu? Berbecul e bătrân, dar nu s-ar cuveni să-l vândă, încă n-a venit vremea. Ar fi trebuit să vândă bucatele. Toamna-i frumoasă, recolta îmbelșugată, o claie a și fost treierată, doar să umpli sacii și hai la oraș! Dar prețurile la secară, la ovăz, sunt tare scăzute. Un bob nu poți vinde, oricât te-ar îmboldi nevoia... După ce chibzui așa, cam o săptămână, Avdei hotărî să se despartă mai bine de berbec.

A îmbătrânit în această săptămână, s-a tras și s-a întunecat la față. Privirea i s-a făcut tăioasă și mohorâtă.

Se pregătește de plecare și nu se uită la niciunul dintre-ai casei. Numai în cămășuță și cu o fustiță de percal pe ea, fără bluză, cu ciorapi de lână în picioare, flică-sa a trecut de vreo două ori în fugă, sfioasă, de la izbă la șură. Se pregătește și ea - o prietenă a poftit-o la „petrecerea miresei” din ajunul nunții - dar se teme de taică-său, se teme de bucuria ei tainică, de lipsa ei de griji alături de necazul lui, și caută să se strecoare pe nesimțite. Lingându-și într-una buzele scortșoșite din pricina mucilor ce-i curg într-una din nas, frățiorul ei, un prichindel cu burta umflată, având pe cap o căciulă veche cât toate zilele, pocnește vârtes dintr-o zdreanță de bici, tot avântându-l și căzând în mijlocul drumului. Ca să-i intre în voie lui taică-său, fata înșfacă mânuța durdulie, rece ca gheața, a copilului, și îl trage atât de iute spre casă, încât băiatul nici măcar nu apucă să deschidă gura.

Bătrâna stă în prag și nu-și ia ochii plini de jale de la Avdei. Și-a proptit o mână slabă, pământie, în burta umflată, iar cealaltă, în care își sprijină bărbia, a așezat-o în palma celei dintâi. Oacheșă la față, zbârcită, cu dinți lungi, are o înfățișare de mucenică. Poartă o catrință scurtă, sub care picioarele lungi aduc cu niște bețe, iar labele picioarelor, cu pielea crăpată de noroi și de frig, pline cu zgaibe, seamănă cu niște labe de găină. Burta i-a rămas umflată, iar spinarea i-au încovoiat-o atâtea nașteri și căldări grele pe care le ridică. În despicătura cămășii murdare de cenușă, se întrezăresc niște sâni veșteji, lăsați, atârânănd ca la o cățea bătrână, iar între sâni o cruce mare de alamă pe un șnur slinos.

De-a lungul vieții, necazurile au făcut din ea o mucenică, iar din Avdei un sălbatic.

Căruța s-a subrezit, s-a învechit. Dând la o parte palele de paie din ea, Avdei bate cu ciocanul, fixând mai de nădejde unele stinghii aproape desprinse. Vântul serii se stârnește și îi ridică la spate cămașa, dezgolindu-i jgheabul

din mijlocul spinării late și uscățive, scoțând la iveală curmeiul ce-i ține strâns pantalonii, adânc înfipt în carne. Nădragii lui Avdei atârnă ca la bătrâni – ca și când ar fi goi pe dinăuntru. Un câine vine și începe să-i adulmece cizmele uzate, lustruite, proaspăt unse cu dohot. În carâmbii lăsați ai acestor cizme sunt vârâți nădragii. Avdei își ia vânt și pocnește câinele cu ciocanul în coaste.

— Scoate-mi cojocul și pune pâinea într-o legătură, poruncește el aspru bătrânei.

După ce bate ultimul cui, își împinge căciula mai pe ceafă și se îndreaptă spre curtea plină de bălegar. O parte a ogrăzii este în umbră, cealaltă parte e scăldată într-o lumină aurie. În partea umbrită găinile se așază pe stinghiile lor albite de găinaț și-și dau ochii peste cap gata să adoarmă, înfoindu-se, porumbeii s-au adunat buluc într-un colț, sub streășină. Când intră Avdei, prind a gănguri încetișor... Cât îl mai bucurau înainte toate acestea, găinile, porumbeii, ograda prietenoasă, gunoiul de grajd a cărui movilă nu apucă niciodată să scadă de tot, cotloanele împletite din răchită și lipite cu bălegar de vacă amestecat cu lut! Pe căruța cea veche fără roțile din față, care de mult s-a împotmolit în bălegar, e aruncat un capăt de frânghie. Luându-l în mână, Avdei pornește spre cotlonul unde era încuiat berbecul.

— Tăicuțule, mămuca întreabă: să-ți pună castraveciori? strigă fata, aruncându-și ochii spre poartă.

— Da singură nu știe? se răstește Avdei. Ce, acumă plec întâia oară la târg?

După ușa cu zăbrele a cotlonului se aud paietele foșnind. Un berbec mare cu coarnele răsucite, cu blană fumurie, groasă și cârlionțată, cu privirea lui mirată de berbec, cu eleganța trufașă a berbecilor, umblă prin paie, scuturându-și mărunț coada groasă. Ușa se dă de perete, Avdei se aruncă cu tot trupul peste berbec, îl trânteste la pământ și se grăbește să-i împiedice cu frânghia

picioarușele subțiri. Berbecul se miră și mai tare, însă nu scoate niciun sunet, doar își holbează ochii. Avdei apucă de frânghie, se încordează și târâie berbecul legat, cu picioarele în sus, prin bălegar, spre căruță. Semănând acum cu un turc, din cauza ochilor albi holbați, berbecul își tot scutură coada, mișcând-o mărunț și repede, și cu limba-i aspră linge mâna lui Avdei.

Peste o jumătate de ceas iată-l pe Zabota plecat.

Mirosind a dohot - a fost unsă ca pentru un drum lung - scârțâind alene, căruța urcă deal după deal, trece pe lângă izbe și șuri, când la umbră, când la soare. În codârlă e un maldăr de fân, iar în față, pe paie, stă liniștit berbecul legat. Cu cojocul pe el, cu căciula tuflită pe frunte, cu biciul subsuoară și luleaua între dinți, Avdei pășește domol, ca la drum lung, în urma roților, aruncând din când în când peste umăr elte o dâră de fum mirosind dulceag a sulfină.

Iată și ultima izbă, apoi drumul larg de țară: curând va coti la stânga, spre oraș. Pe o margine a drumului, întinzându-și cioturile aripilor nemișcate, stă o moară de vânt, așa cum a stat și cu șaizeci de ani în urmă, când Avdei era copil. Lângă moară, niște ștregari țipă care mai de care, senini, sar într-un picior, bat mingea... „Lasă că o să dați voi de dracu’”, zice Avdei în gând.

Sub coasta dealului, un râu cu apă puțină se revarsă într-un vad larg, peste prundișul alb. Podul aruncat între cele două maluri nu prea-i de nădejde. Valul strălucește de-ți ia ochii; mai departe, urcușul pietros, gălbui, e tot numai desene vesele, sclipitoare. Pe pod trec niște vânători - pierde-vară; un murg înalt, înhămat la o bihuncă în care, călare, unul în spatele celuilalt, stau doi bărbați, purtând fiecare în spinare elte o armă. Avdei trage frâul de sfoară, își oprește iapa și așteaptă până ajung vânătorii pe malul celălalt peste podul îngust și șubred. Avdei privește în jur, dar vede totul ca prin vis. De cătrănit ce e, de nimica nu-i

mai pasă, e ca un om bolnav.

În sfârșit, iată-l și pe Avdei pe malul celălalt. Urcă dealul, coboară într-o vâlcea și iar începe să urce... Iarba aspră, ruginie, arsă de soarele dogoritor al verii, a năpădit povârnișurile pietroase de o parte și de alta a drumului vechi, pustiu, care se întinde înainte cât vezi cu ochii. Până la oraș sunt vreo douăzeci și cinci de verste, dar o viață întreagă lui Avdei drumul acesta i s-a părut nesfârșit. Urcă deal după deal, pășește privind îngândurat înainte. În urma lui, soarele apune tot mai roșu. Umbra lui Avdei așternută pe iarbă, umbra lungă a căruței și a calului sunt înconjurate de un fel de nimb sclipitor. De jur-împrejur, totul e pustiu și poți cuprinde cu ochii depărtările. Ciorile fără căpătâi înnoptează pe la marginile miriștii galbene, cum au obiceiul toamna. În zare, un șir de stâlpi de telegrai se pierd în câmpia fără de margini. Fumul trandafiriu al unui marfar în mers - un lanț lung de vagoane roșii - se rostogolește înapoi. Până în ziua de azi, Avdei se uită cu dușmănie la trenuri. O dată în viață a mers și el cu trenul și s-a căit amar; tot timpul ametești și tot timpul frica te strânge de umeri.

Ajuns la linia ferată care taie drumul de țară, el așteaptă lângă canton, bariera fiind închisă. La canton e aprinsă lumina, cam devreme, ceea ce nu-i plăcut: îți aduce aminte că e toamnă.

Mai departe începe șoseaua, drumul cel mai plicticos din lume...

Avdei are șaiszeci și șapte de ani; curând îi va veni timpul să moară. Prea multă sărăcie n-a cunoscut, de nenorociri, de năpaste l-a ferit Dumnezeu.

— Povestește-mi ceva mai deosebit din viața ta, l-a rugat o dată moșierul cel tânăr.

— Slavă Domnului, n-am avut parte de așa ceva, i-a răspuns Avdei. Iacătă, mă apropii de șaptezeci, da, mulțumesc lui Dumnezeu, nu mi s-a întâmplat nimic mai

deosebit.

Necazurile însă l-au mâncat de viu, toată viața. „Îi lacom”, zic despre el vecinii mai săraci. „Sigur, ție, milogule, îți dă mâna să vorbești!” gândea întotdeauna Avdei, drept răspuns, furios la culme.

Soarele a apus, bate un vânt rece. Avdei acoperă berbecul cu paie, își îndeasă mai bine căciula în cap, își vâra mâinile în mânecile cojocului și pășește agale pe marginea șoselei, în urma căruței scârțâitoare.

Nasul lui lătăreț, de bătrân, îngheață și se învinețește, vântul îi flutură barba căruntă. Sprâncenele groase și sure i se încruntă amarnic, în ochii lui stinși mocnește aleanul...

Capri, 24 ianuarie 1913

AȘA DE LA DRUM

USTIN, tatăl Parașkăi, își avea gospodăria lângă drumul mare dinspre Novosilsitoe.

Locul pe care și l-a ales, după ce se despărțise de stăpâni, era pustiu. Lanurile de secară se revărsau aidoma unei mări peste câmpia vălurită în jurul gospodăriei lui de stepă. Dincolo de fundul ogrăzii, în secară, se înălțau doi pui de stejar stingheri, iar mai încolo erau două râpi nu prea adânci, năpădite vara de flori albe. Tot în mijlocul secarei, de cealaltă parte a drumului, se vedea, ca o insuliță, un crâng de stejari; în partea aceea era și un sat, un sat vechi, pe nume Baevo, locuit de odnodvorți, dar lanurile vălurite îl ascundeau vederii. Până la eliberarea iobagilor pe drum trecea multă lume. Cu timpul însă, urmele de pași și făgașele săpate de roțile carelor se astupaseră, se neteziseră, acoperite de firele rare și crețe ale ierbii pipernicite.

Ustin era văduv de mult, umbla vorba că-și ucisese nevasta din gelozie; își agonisea traiul altfel decât țăranii: nu din munca câmpului, ci dând bani cu camătă; mai și semăna câte ceva în jurul stejarilor și pe malul râpilor,

pentru nevoile gospodăriei, și nu ținea în curte nici măcar vite ca lumea, doar caii îi avea frumoși. Casa i-a ținut-o mai întâi ibovnica lui, o văduvă, femeie frumoasă cu ochi albaștriverzui, apoi fică-sa mai mare, Evghenia. Dar pe Evghenia, pe care o simțea străină și n-o iubea, a măritat-o devreme și a înlocuit-o cu un argat, un țăran mai în vârstă, cam nătâng, pe nume Volodea. Cum Ustin pleca des de acasă, Parașka, și așa tăcută din fire, creștea cam singuratică.

Într-o zi împlinise treisprezece ani și era chiar în vara când Evghenia s-a mutat la Baevo – trecu pe drum o turmă de oi mărișoară; adesea câte un negustor cumpăra în obor o sută-două de oi și le mîna la alt târg, tocmind pentru treaba asta câțiva sărăntoci și trimițând cu ei un om de încredere. Dincolo de sat, departe, se stingeau ultimele raze ale asfințitului de vară. Parașka ședea în pragul casei, așteptându-și tatăl să se întoarcă de la oraș, și privea culorile stinse ale câmpiei în lumina înserării și întinderea pustie a drumului. Turma de oi, murdar-cenușie, trecea agale prin fața ei, în forfota aceea nelămurită, iscată de mișcarea picioarelor și de răsuflarea lor, răspândind în jur miros de blană și de fân, de ierburi de stepă și de pelin. Iar în urma oilor păseau câinii cu limba scoasă, roșie, iar acum uscată și prăfuită după o zi de alergătură, apoi un flăcău înalt, zdrențaros, împreună cu un moșneag rufos și cu un târgoveț tânăr, cu biciușca în mână și cu șapca dată pe ceafă, călare pe un cal alb kirghiz, cu botul coroiat.

— Bună ziua, frumoaso, spuse moșul, desprinzându-se de turmă. Îndură-te de niște drumeți și cere-i lui taică-tu vreo două chibrituri.

Parașka nu-i răspunse îndată, cercetându-l cu atenție. Moșul n-avea căciulă în cap, cu zdrențele ei înfășurase capătul lucios al toiagului. Se sprijinea de el cu amândouă mâinile lui mari, lustrite, silindu-se să le stăpânească tremurul și răsuflând anevoie. Cu o manta

roșcată numai zdrențe, îmbrăcată de-a dreptul pe trupul gol, încins la brâu cu un capăt de sfoară, cu nădragi lungi și încălțări scâlciate, cu părul lui cărunț bătând în verde și răvășit, cu obrazul palid, ca de mort, și cu ochii înroșiți, avea o înfățișare fioroasă, dar în glasul lui răgușit se ghicea bunătate și osteneală. I se vedea pieptul acoperit cu o blană cenușie, sub care se zbătea inima obosită.

— Tata nu-i acasă, răspunse Parașka, după ce-l privise îndelung.

— Eram sigur, eram sigur, rosti moșneagul. Se tot plimbă, iar tu crești singurică... „Toată seara sta, prepelița mea, pestrița sta și-n noaptea neagră soțiorul și-l chema”, urmă el cu ochii-n pământ.

Se apropie și flăcăul; apoi în trap mărunț și repezit, veni și târgovețul călare, îmboldindu-și calul, după obiceiul celor din stepă, strângându-și picioarele vârâte în scări sub burta calului. Deși istovit, calul kirghiz cu piept bombat tot juca în loc, smucindu-și pe spate capul mare cu gât arcuit. Cei doi îl priviră ironic pe bătrân, îi cunoșteau felul de a

MHnnHHnnHH vorbi, iar pe Parașka cu ochi iscoditori. Flăcăul era slab și deșirat, cu umerii lăsați și fața rotundă ca de pisică, iar în cap purta o șapcă cenușie, de pușcăriaș; târgovețul era uscățiv, dar lat în spate și cu ochi strălucitori.

— Îl cunosc pe taică-su, rosti el, uitându-se din șa la Parașka, la picioarele ei mici, la umerii pârguiți de soare și la bluza ei murdară. E bogat, vulpoiul... Du-te de caută la cuptor, sau pe după icoane, adăugă el poruncitor.

Fără a-și lua ochii de la calul kirghiz scund și îndesat, care-și tot scutura capul greu, mușcând cu dinții lui galbeni zăbala plină de spumă, Parașka se săltă de pe prag, dădu fuga în casă și se întoarse cu o cutie de chibrituri. Între timp târgovețul sări din șaua căzăcească veche, scorjită și jengoasă, și încercă să-și dezmoștească picioarele scurte. Luă chibriturile și se îndreptă tăcut, cu

calul de căpăstru, spre oile care se opriseră cu capetele plecate. Dar Parașkăi i se întipări în minte pentru totdeauna haina lui prăfuită, pantalonii lustruiți vârați în cizme cu carâmbii strâmți, gulerul murdar al cămășii cu cusături țărănești, cât și faptul că obrazul îi era presărat cu punctulețe vineții, ca niște grăuncioare de praf de pușcă, și că fălcile lui oacheșe erau acoperite cu fire rare de păr, țepoase și crețe, la fel de rare, țepoase și smolite ca și cele din mustață. În timp ce se depărta, se uită la ea, coplesind-o cu puterea privirii lui dârze. Moșul, care pesemne îi băgase de seamă privirea, spuse la despărțire niște vorbe ciudate:

— Ei, acumă avem și noi tot ce ne trebuie... Rămâi cu bine și îți mulțumesc, frumoaso. Ține minte ce ți-a spus astăzi un bătrân golan și fioros: hoțomanul ăsta de târgoveț te poate pierde. Nu-ți opri prea mult ochii la dealde ăștia...

Mai târziu, pe locul de dincolo de drum, acolo unde pornise turma, pâlpâi îndelung, în albastrul serii care se întuneca tot mai mult, un foc galben și fierbinte. Se lăsă noaptea și taică-său tot nu venea. Șezând în prag, Parașka trăgea cu urechea spre grajd, unde Yolodea mulgea vaca, și nu-și lua ochii de la foc „Toată seara sta prepelița mea...” - își aminti ea cuvintele moșneagului și, coplesită de dulcea lor tristețe, vedea înaintea ochilor o noapte neagră-neagră și o prepeliță sfioasă chemându-și bărbătușul prin hățișul întunecos al spicelor... Focul ardea tot mai roșu, iar el, târgovețul acela cu ochi negri, care putea s-o piardă, era acolo, încă aproape...

În sfârșit, îi ajunse la ureche zăngănitul egal și domol vestind că se apropie căruța tatălui ei. Fugi în izba întunecoasă și se culcă, prefăcându-se că doarme. Ustin trase căruța aproape de prag și-i strigă ceva lui Yolodea; apoi intră și atârnă ceva de perete. În ciuturile și sitele de lângă cuptor, muștele adormite începură să bâzâie.

— Tăicuță! îl chemă încet Parașka.
— Ei? răspunse taică-său cu jumătate voce.
— Cum arată un golan?
— Păi, măcar și tu, dacă te descâlți, și umbli cu picioarele goale, gata, ești o golancă.
— Da' nu-i desculț. Are ghete.
— Atunci înseamnă că și-a băut și cămașa. Da unde-ai putut să-l vezi?

Parașka îi povesti despre drumeți, ferindu-se să pomenească cuvintele rostite de moșneag la despărțire.

— Pesemne că mână turma lui Balmașev, spuse Ustin, fără s-o asculte cu atenție, mutând hamurile dintr-un cui într-altul. De-aia, văz, arde focul...

— Dar de ce avea calul plin de zgaibe?

— Cine?

— Drumețul. Tot pieptul calului era plin de zgaibe.

— Asta-i fiindcă era un cal kirghiz, spuse bătrânul. Caii ăștia, fata mea, îs focoși, iuți. De-aia se lovesc și se sângerează singuri... A avea desigur și danga?

— Cum îi asta?

— Păi, ca o ștampilă... e ars pe crupă cu un fier roșu, ca să se vadă că nu-i cal obișnuit, ci din cei însemnați, din herghelie kirghiză... Ei, dormi, dormi dac-ai cinat, adăugă el. Eu m-oi duce în cămară și-oi îmbuca acolo ceva...

Deschise fereastra și apoi trecu în cealaltă odaie. Prin fereastră se vedea cerul nopții de vară, cu stele palide, în odaie venea o adiere proaspătă, amestecată cu miros de fum de la focul gata să se stingă... Tulburată de mirosul acesta, care parcă-i răscolea niște amintiri, ascultându-l pe taică-său care vorbea încet sub fereastră cu Yolodea. Parașka adormi cu simțământul acela de spaimă și de chemare pe care ți-l trezesc oamenii necunoscuți și drumeții, vrăjită de un vis nelămurit cu tânărul târgoveț, cum are s-o piardă, cum are s-o ducă undeva departe.

Trecură doi ani; începu al treilea. Parașka se schimbase, își lua încet-încet locul în gospodărie, începu să care oale și ceaune de la cuptor, încordându-și pântecul de fată, mulgea vacile, îi cârpea bătrânului îmbrăcămintea. Dar firea i se schimbase prea puțin. Într-o vară o apucă dorul de sat. Începu să se gătească, să se ducă la soră-sa, să umble cu fetele la horă, să cânte și să joace cu ele, prefăcându-se veselă. Apoi se lăsă păgubașă, simțindu-se din nou străină de sat, de prietene, de Evghenia. Soră-sa venea și ea s-o vadă, bărbatul ei era la armată, copii n-avea și nu-i știa de frică socrului ei, rămas văduv. Dar amândouă erau tăcute, și apoi prea se deosebeau în toate. Nimeni n-ar fi putut spune despre Parașka, frumușică la chip și aparent potolită, că-i soră cu Evghenia, care era voinică și spătoasă, își ținea buzele strânse și avea privirea încruntată; era ciudat să-i vezi obrazul fălcos, lat, hotărât, alături de ovalul delicat al chipului sfielnic de fată al mezinei.

Parașka îl simțea apropiat numai pe taică-său. Dragostea pentru el creștea an de an. Dar nu era o dragoste obișnuită, calmă. îl iubea cu sfială, cu dragostea aceea ascuțită cu care fetele își iubesc adesea tații văduvi. Să țină locul maică-sii, locul de gospodină, să-i poarte de grijă, să care pentru el oale de la cuptor era pentru ea o bucurie și o mândrie. Dar uneori bucuria asta îi era otrăvită de mâhnire, își amintea de fosta vădtivă care gospodărise cândva în casa lui Ustin... în povestea aceea înspăimântătoare și cam neînțeleasă pentru ea, petrecută între taică-său și maică-sa, despre care încă din copilărie îi vorbise în șoaptă, fără șir, Evghenia, repetând și ea ce auzise de la alții, Parașka era de partea tatălui ei. Dar uneori o cuprindea îndoiala: așa o fi fost, o fi avut el dreptate? și atunci i se părea că n-a fost pe lume femeie mai bună și mai frumoasă decât maică-sa. Pe tatăl ei Parașka îl vedea puțin, și-l înțelegea și mai puțin, simțindu-

se mereu sfoasă și stânjenită când stătea de vorbă cu el. De altfel, printre oameni avea faima unuia cu fire cam neobișnuită, cu care greu te înțelegeai. Cu trăsăturile regulate ale feței, cu trupul lui subțire, cu barba arămie și cu ochii lui ageri, verzi, le amintea bătrânilor pe un împlânzitor de cai *cerchez*? care trăise cândva la curtea boierilor. Avea însă și destule trăsături țărănești: prudența purtării, cizmele lui greoaie, părul des cu cărare la mijloc, gulerul cămășii de pânză, podiovca de aba. Era deștept și prietenos, ba chiar bun, dar toți se cam temeau de el: prea era chibzuit. Venea lumea la el de prin sate, de prin cătune, să-i ceară ajutor. Nu refuza pe nimeni. Asculta cu atenție, dând din cap și zvârlindu-și mereu de pe frunte cărlionții arămii. Privea în ochii celui cu care vorbea fără severitate, dar cercetător, încuviințând cu jumătate glas, fără să întrerupă niciodată. Lua o camătă modestă. Dar trăia din camătă și asemenea oameni sunt întotdeauna un pic temuți.

Crescând, Paraska slăbea. În obră iz 11 apăru acea imperceptibilă asemănare cu bătrânul care se vădește cu atâta gingășie la fiicele preferate de tații lor și care, la prima vedere, nu par să semene cu ei. Multe lucruri le ascundeau la fel, le țineau în ei, multe le resimțeau la fel: cât de mult, de pildă, îi tulbura pe amândoi vederea unei șatre de ȝigani trecând toamna pe drumul mare la vale, spre miazăzi!

— Când eram băiețandru, am fugit o dată la ȝigani, spuse într-o zi Ustin, zâmbind.

— Și? După aia ȝi-ai luat seama? întrebă Paraska.

— Mi-am luat-o. Altminteri nu-i chip, fata mea, rosti Ustin, de astă dată fără să mai zâmbească. Nu-i bine să faci un lucru la mânie...

— Ce nu-i bine să faci?

— Nimic, răspunse el după o tăcere, privind într-o parte. Că ȝi se poate sui sângele la cap și să te împingă la

nenorocire...

Ea înțelese, se sperie și tăcu.

Dar nu numai firea și trecutul misterios al tatălui ei, plecările și grijile lui tainice, despre care nu vorbea niciodată cu nimeni, o înconjurau pe Paraska. Toamna și iarna dormea mult. Vara însă putea să nu doarmă și trei nopți în șir. Locul ei îndrăgit era pragul, pe care ședea ceasuri întregi, cu capul ușor plecat pe umăr. Toți cei care treceau, pe jos, sau în căruță, se duceau undeva departe, spre o țară fericită. Câte un cerșetor pribeag trecea pe acolo, pășind larg, voinicește, privind cu luare-aminte înaintea lui și răsfirându-și pe umeri pletele decolorate de soare, când cânepii, când negre, cu scufă și anteriu, mutându-și în mers toiagul înalt: ea îl petrecea cu o privire lungă, deși se temea de cerșetori, îi era frică atunci când îi vedea cotind din drum spre ogradă, ca să ceară de pomană. Sau trecea câte o troică boierească, prăpădită, gonind în trap egal pe mijlocul drumului, cu caii poticnindu-se ades și forăind, și atunci zdrăngănitul arcurilor, aspectul trăsorii prăfuite, dovedind o lungă călătorie, îi stârneau tristeți și doruri nelămurite. De câte ori zărea o turmă de oi, îi cerceta avidă pe însoțitori, amintindu-și și de nenorocirea care-i fusese povestită... Lanurile de secară și de ovăz se revărsau ca niște ape nesfârșite... Casa începea să-și aștearnă umbră. Înainte, dincolo de drumul năpădit de iarba mărunță, spicele dese de secară se înclinau în lumina vie a asfințitului, poleite de razele soarelui care apunea pe după izbă. Învălătucirile trandafirii ale norilor dinspre miazăzi și apus, gingași, abia văzuți, se contopeau mai sus de orizont cu azurul mat al cerului... într-acolo, tulburată de chemarea depărtărilor stepei, privea ea cel mai ades.

Cât privește dragostea, cuvântul acesta îl aflase și-l simțise devreme, tot într-un fel neobișnuit, încă în copilărie.

O dată, într-o după-amiază călduroasă de vară, se întâmplă să poposească pe pietrele de lângă hambar o târgoveață din Baevo, bețivă și fără bărbat. Își înșirase pe jos chibriturile și cutia cu mahorcă și fuma, uitându-se la fata lui Ustin, care se juca alături în praf. „Ei, n-a alungat-o încă taică-tu pe ibovnică?” întrebă ea tainic, în șoaptă hârâită. Și Parașkai

I se întipări pentru totdeauna în minte cuvântul acesta deosebit, ghicindu-i instinctiv înțelesul ascuns. De atunci, de câte ori i se întâmplă să dea buzna în casă într-un moment nepotrivit și s-o vadă pe văduvă pe genunchii bătrânului, se simțea fulgerată de o dulce spaimă și de rușine. Mai târziu, soră-sa și fetele din sat începură s-o învețe tot soiul de cântece. În toate era vorba mereu și mereu de dragoste. Le cânta, dar numai în gând, într-atât o tulburau, mai cu seamă unul, un cântec vechi: „Și-a adormit, a adormit dragul meu, cu fruntea pe brațul mândrei, pe mâneca brodată cu fir...” Toate prietenele ei se pregăteau pentru unul și același lucru, pentru măritiș, pentru a trăi alături de un soț, pentru a se uni cu el. Prea devreme începu s-o tulbure și s-o înspăimânte și pe ea presimțirea acestei uniri. Soră-sa îi spunea simplu: „Taica-i desfrânat, iar s-a-nhăitat cu una. O sută de ruble de-ar fi să dau și tot aflu cine-i!” Cât despre Parașka, să-i fi dat careva și o sută de ruble ca să afle cine-i ibovnica, nu i-ar fi luat pentru nimic în lume, deși se gândea la ea zile și nopți în șir. O dată, curând după ce-i fusese luat bărbatul la oaste, soră-sa veni în cătun. „Taica-i acasă?” strigă ea cu glas înăbușit, apropiindu-se de geamul înghețat. Apoi intră, se așeză pe laviță, se apucă să mestece pâine, tot zicând într-una că a intrat numai așa, pe fugă, și uitându-se după Volodea, argatul înalt și slab, care ba intra, ba ieșea. Scotocind pe laviță printre sfori și hățuri, acesta bombănea: „De ce nu te dezbraci?” Iar soră-sa clătina domol din capul înfășurat cu broboadă de cânepă: „Am

venit numai așa, pe fugă..." încălțărilor îi erau țepene de ger, purta o fustă roșie de lână groasă și o scurtă de aba, care-i strângea pieptul plin, și mirosea tare a fum și a pâine de secară de la coltucul pe care-l mesteca fără grabă, a femeie voinică și sănătoasă. „Vai de mine, ce tot stai!" spunea ea întruna. Și deodată, se sculă și ieși hotărâtă, dar nu ca să plece acasă, ci în tindă, la Volodea. Parașka se repezi la ușă și rămase nemișcată, lipindu-și urechea de ea. Clipele fugeau unele după altele, cineva cernea tot mai des întunericul nopții în izbă și de după ușă nu se auzea niciun sunet. Dar Parașka părea că vede și aude totul...

III

Acum, că ținea în casă locul mamei, făcând pe gospodina, Parașka începu să se simtă femeie în toată firea și uneori căuta prilej de taifas cu taică-său.

Într-o seară de iarnă, așezat lângă lampa ce fumega pe masă, Ustin frunzărea niște hârtii ferfenițite pe care le scotea din sân și din buzunarul podiovcei. Chibzuia cu încordare, mișcând din buze, și scria cu un căpețel de creion, sprijinit cu pieptul de masă, cu mânecile suflecate, învârtindu-și îndelung mâna deasupra hârtiei, înainte de a se hotărî să scrie o cifră. Parașka ședea lângă sobă și torcea: trăgea firul și-l răsucea cu stânga, iar mâna dreaptă o depărta, lăsând cu iscusință sfârlează fusului până aproape de podea. Era frumoasă în rochia ei pestriță de stambă, cu capul gol și cu genele plecate: simțea ea însăși lucrul acesta după privirile ciudate și mângâietoare pe care i le arunca taică-său, din când în când, întrerupându-și socotelile. Ședea pe scaun, ușoară, liniștită, cu

MHMIHIIH genunchii rotunzi puțin desfăcuți, și apăsa domol cu vârful piciorului stâng pedala roții de tors, făcând-o să zbârâie.

— Taicuță, spuse ea deodată, totdeauna ai fost atât

de frumos?

— Da' de ce? întrebă el cu glas scăzut, după obiceiul lui. Am fost. Da' de ce?

— Atunci mama de ce nu te-a iubit?

— Da' ție cine ți-a spus?

— Știu eu, răspunse ea enigmatic.

Ustin tăcu, începu să-și vâre hârtiuțele în sân, își încheie bine podiovca, apoi smuci din cap, zvârlindu-și la o parte cârlionții de pe frunte.

— Mai bine-ai face, fata mea, să nu stai s-ascuți asemenea lucruri, rosti el încet.

— Se spune c-ai fi ucis-o... De ce? Pentru un ibovnic?

— Nici despre asta n-ar trebui tu să vorbești, rosti el și mai încet, că doar eu nu te iscodesc pe tine.

Ea rămase o clipă pe gânduri.

— Păi, pe mine ce să mă iscodești? că doar n-am nimica de ascuns...

— Cu tine n-o scoate omul la capăt! spuse el. Semenileit cu ea.

Fata roși.

— Ba cu tine... Nu te-aș schimba cu nimeni pe lumea asta!

— Ai să mă schimbi, fata mea...

Ea își aminti de târgovețul care însoțea turma aceea de oi, seara de vară care acum părea atât de depărtată și de minunată, calul kirghiz cu dinți galbeni, dar focos, pieptul lui puternic plin de zgaibe... Iar Ustin urmă, gânditor.

— Prea curând n-o să te dau nimănui. Pentru tine, fata mea, numai pentru tine mă zbat de dimineață până seara. Am să aștept și am să aleg un om de treabă și așezat.

— Dar tu ai ibovnică, șopti ea.

— Toate-s deșertăciuni, deșertăciuni sunt toate, răspunse el, fără a ridica glasul: Astea nu-s de tine, copilă,

ce să-ți mai bați capul. E rușinos să vorbești despre asta cu taică-tu...

Parașka începu să plângă. Ustin se apropie de ea, îi cuprinse capul cu mâna și o sărută pe păr. Pielea subțirea obrazului lui se rumeni ușor, ochii verzi îi ardeau luminoși, plini de gingășie. Ea apucă să-i vadă, în timp ce el.

HHHHIHHHIHHHHHHIHHfIHHIH întorcându-se, ieșea din izbă, și ea plânse, cuprinsă de o nelămurită bucurie și de o tristețe și mai nelămurită. Ah, cine putea fi mai bun ca el?

Slăbea. Dar brațele și picioarele i se rotunjeau, sânii mici i se împliniră, părul i se făcu mai des și mai lucios. La scăldat începu să se rușineze de goliciunea ei... Curând, curând va fi fată de măritat, vor începe să sosească pețitorii la taică-său, i se va da și ei dreptul de a iubi și de a alege... cu toate că, firește, n-are să se mărite niciodată, cu nimeni... Soră-sa începu să se poarte mai deschis cu ea, și asta o măgulea. Tot ea-i dezvălui și tainele dragostei; își aștepta bărbatul, povestindu-i mezinei despre nerăbdarea dorului ei. Și Parașka simțea nevoia să-i vorbească despre ea, despre gândurile, despre aleanul ei. Ar fi vrut să-i dea de înțeles că știe și despre Volodea... După ce o petrecea pe soră-sa, rămânea îndelung în prag. Cântau cocoșii și ea îi asculta cu ochii închiși. Deasupra zăpezii cenușii de pe ogoare dormita ceața înserării de martie, și ei i se năzărea că aude prin ceață cârâitul tulburător al primelor stăncuțe. Drumul de iarnă alerga prin păclă, pierzându-se în desimea ei, și o trăgea după sine, chemând-o spre depărtări. Țurțurii picurau și găinile, care piroteau sub ei, începeau brusc să se frământa, cârâind prin somn. Cu furie veselă, prefăcută, câinele se juca, mârâind, lângă hambare, sărind și trăgând de lanț... Deodată, Parașka tresărea și fugea în casă.

Dar în izba caldă numai Yolodea îi împărtășea singurătatea. Yolodea, care era la ei de patru ani, o

însăimânta și o scârbea din seara aceea când Evghenia intrase la el... Dar rămânea atât de des singură cu el... Știa că el nu va avea niciodată curajul s-o atingă, taică-său l-ar fi ucis, ea însă se gândea adesea la asta... Și dulceața tainicelor gânduri sporea parcă din teama și scârba ei față de Yolodea. La urma urmei, era destul de arătos: între două vârste, dar zvelt și ager ca un flăcău de douăzeci de ani. Uneori, Parașka încerca să intre în vorbă cu el despre ceva care să nu privească gospodăria, despre sat, despre fete, despre flăcăi. Volodea cădea pe gânduri. Lăsa frânghia pe care o împletea, șezând pe ladă, și se apuca să-și răsucescă o țigară. Își înclina obrazul cenușiu și palid, și o șuviță de păr cărunt îi cădea pe fruntea îngustă. Era frumos. Dar era de ajuns să deschidă gura și se prefăcea pe loc într-un prostănac. Despre orice ar fi adus ea vorba, el ajungea tot la care, la cine-i argat și, mai cu seamă, ce plată primește.

— Are simbrie bună, destul de bună, mormăia el, cu vorba lui peltică și i se udau mustățile de salivă.

Iar atunci când vântul de primăvară, suflând dinspre sud, înghițea zăpada, iar Parașka devenea tot mai neliniștită, el o vedea și o simțea. Intra în izbă, chipurile cu treabă, atârna sau scotea hamurile de pe cuiul de lemn din perete, zăbovea dinadins și începea cu o glumă: „Sunt pe-aici, pe undeva niște hamuri mai tari, e vremea să te legăm, să te ducem la tăuraș...” Parașka râdea straniu, ascuțit. Volodea trecea pe lângă ea, privind-o cu luare-aminte. Fata îi înfrunta privirea cu ochii larg deschiși, plini de așteptare. Părea că încă o clipă și va fi în puterea lui. Dar îndată ce argatul întindea mâinile, sprâncenele ei tresăreau scurt, obrazul i se strâmba și se aprindea. Sărea în picioare și, cu grosolănia aceea neașteptată cu care uluiesc atât de des fetele pe bărbați, țipa ascuțit, punând mâna pe ce nimerea:

— Încearcă numai să mă atingi, că-ți fac mutra zob!

Te spun tatii cum vine! Zbori de aici de nu te vezi, calicule, tartorule!

IV

Yeni primăvara. Vântul și ceața mistuiau zăpada cenușie, împestrînd ogoarele cu pete de pământ reavăn. Săptămîna Patimilor se apropia de sfârșit; veni și Sâmbăta Mare. Era o seară mohorâtă. Parașka se duse cu taică-său în sat, la biserică. Pălcurile de sălcii golașe de la marginea satului șuierau neprimitor și de după ele, în întunericul sporind al serii, se iveau norii albaștri-alburii, amenințători, vestind ploaie. Dar în vântul rece care sufla pe sub nori se simțea totuși primăvara. Obrazul Parașkăi era roșu de vînt, de dresuri și de tulburare; se scăldase, își pusese rufărie curată, se gătise, și acum ședea în căruța nouă, alături de tatăl ei, bogat și frumos, care mîna un cal scump, bine hrănit.

Ulița largă era noroioasă, gheața zăcea mormane de-a lungul ei. În satul acela, pe ulița de-a lungul căreia se și aprinseseră luminile în izbele arătoase, dar sărăcăcioase și străine, seara părea și mai mohorâtă. Dar și în aceste lumini aprinse cam devreme, și în fulgii pufoși de zăpadă pe care vîntul începu să-i alunge pe neașteptate de-a lungul uliței, albind ciudat noroiul și acoperișurile negre, în toate se simțea sărbătoarea primăverii: Parașka și Ustin își țineau capetele plecate, mijind ochii din pricina zăpezii. Când și când, inima fetei începea s-o ia razna, bătînd de o bucurie neînțeleasă, când se uita pe furiș la chipul drag al tatălui ei, cu pielea obrazului subțire, înviorată de vînt, la barba lui care sclipea presărată cu fulgi mari, ca și sprîncenele umede... Și deodată cineva răcni drept deasupra lor:

— Hei, ai chiorât? Ține dreapta!

Făcînd ochii mari, Parașka văzu un cal înalt și o căruță cu coviltir, iar în căruță, cu gulerul sumanului ridicat, ghemuit și el din pricina vîntului și a zăpezii,

ședea târgovețul acela. El i se uită în ochi și ea îl recunoscuse într-o clipă.

— De ce zbieri? strigă Ustin, vesel. Măine-i sărbătoare mare!

— Iartă-mă, Ustin Prokofiev, făcu târgovețul. Nu se vede de loc...

Și căruțele se despărțiră.

După o lungă tăcere, Parașka întrebă, liniștită:

— Îl cunoști?

— Păi cine nu-l cunoaște pe hoțomanul ăsta? răspunse Ustin. A fost o vreme la curtea lui Balmașev și acum vrea să-și înjghebeze negoțul lui, se învâрте ca un vulpoi, vrea să-și deschidă dugheană în sat...

Parașka își acoperi fața cu broboada și-și ținu răsuflarea... Inima îi bătea, chipul îi deveni grav...

Iar de Paști, târgovețul veni în ospeție la Ustin. În trei ani nu se schimbaseră de loc, numai ochii îi erau și mai fugarnici. Avea pe el aceleași haine ca atunci, doar că gulerul cămășii îl avea curat. Ea află că-l cheamă Nikanov și, din vorbele schimbate de el cu bătrânul, înțelese că mai șovăie, dacă nu-i mai bine să plece „devale”, la Rostov. Bău cu Ustin ceai și votcă. Parașka nu înțelegea bine ce spune, auzea numai sunetul glasului său limpede. Fără să ridice ochii, pudrată și sulemenită, ședea într-un colț și ronțăia semințe, de parcă habar n-avea de musafir. Nici el n-o vedea, ori se făcea că n-o vede. La despărțire îi întinse mâna. Neobișnuită să atingă o mână străină, fata i-o întinse pe a ei cu stângăcie și păli: strângerea asta de mână o măgulea și o făcea să ardă de rușine, de parcă ar fi fost începutul unei apropieri tainice între ei doi.

După aceea târgovețul nu se arată mult timp. Ea stătea zile întregi în prag și-l aștepta cu nerăbdare, cu încăpățânarea și neînduplecarea tinereții. I se părea că e dator, că trebuie acum să vină și să continue ceea ce începuse, deși își dădea seama că el nu începuse nimic.

„Cum vine, gândea ea, o să-i întorc spatele și o să plec, să-i arăt că n-am nevoie de el...” Dar trecu o lună, veni luna mai, rece și ploioasă, și el tot nu se arăta. În ajunul Sfântului Nicolae ea îl așteptă, fără să știe de ce, cu deosebită încordare și atât de tare tânjea de dorul lui, încât i se părea că nu se poate să nu i se împlinească dorința. Se culcă devreme și plânse amar, cu furie, de își udă perna, dar atât de neauzit, încât taică-său, care dormea la doi pași de ea, nici nu-i bănuia lacrimile. O auzea numai că se răsuțește în pat și o întrebă din când în când, cu glas ciudat și neliniștit, ce-i cu ea de nu doarme.

Dimineața, bătrânul plecă undeva. Văzând ferestrele ude de ploaie, ea simți că nu mai așteaptă nimic, că nu mai vrea nimic, că pur și simplu are poftă să se scoale, să deretice prin izbă, să aprindă focul în sobă, să-și vadă de treburile ei zilnice. Spre seară se găti, își înfipse două albăstrele uscate în coada încolăcită pe cap și se gândi să încingă samovarul.

Ploaia contenise. Totul era ud; drumul, verde, ca și lanurile, dincolo de care, aidoma unor ziduri albastre și umede, norii își aruncau umbra peste tot câmpul. Samovarul se încinsese, grătarul lui înroșit lucea în tinda întunecoasă. Parașka ieși din casă cu un ceainic afumat în mână, cântând în surdina: „mi-e teamă să pășesc la judecata Domnului, sub pirostriei...”, așteptând până va începe samovarul să fiarbă. Din curte trecu pragul Yolodea, mirosind proaspăt a ploaie și răspândind totodată un iz stătut de suman umed. Dar abia dădu să se apropie de ea, că lângă poartă se ivi capul unui cal înalt, străin. Argatul trecu hotărât înainte, deschise ușa dinspre șură și dispăru, iar Parașka încremeni, fără să ridice ochii.

— Bun găsit! rosti voinicește târgovețul, apărând în prag. Am nimerit bine, taman la ceai.

Își scoase, râzând, șapca și o scutură. Podiovca neagră îi lucea, udă. Obrazul lui oacheș, presărat parcă cu

praf de pușcă, era umed.

Parașka nu răspunse și se aprinse la față: el vorbea acum cu alt glas decât de față cu bătrânul. Tăcu și el, se auzea cum gânguresc prin somn porumbeii în colțul lor întunecos de sub acoperiș, apoi se apropie de ea și, uitându-se la samovar, întrebă:

— Taică-tu nu-i?

— Nu-i, răspunse ea încet, aplecându-și capul pe care se vedeau cele două flori albastre.

— Păcat, făcu el și se plesni cu biciușca peste carâmbi, va să zică îți treci vremea singură?

— Singură, răspunse ea, zâmbind palid.

— Ei, nu-i nimic, oi trece altă dată, rosti el. Bine că am motiv... Nu **m**, ai am stare de dorul tău, adăugă el.

Parașka tăcu.

— Nu mă crezi? spuse el și o îmbrățișă cu băgare de seamă. Nu mint. Te-am îndrăgit încă de atunci, când mânăm turma de oi. Iar când te-am zărit în sat, mi-am pierdut capul de bucurie, de era cât pe ce să cad într-o răpă. Am simțit pe loc că-i dat să fie dragoste între noi, altminteri pier!

— Am mai auzit povești de-astea, rosti ea anevoie, lasă-mă, făcu apoi moale, împingându-i mâna cu cotul.

Dar el nu-i dădu drumul. Știa că n-a auzit ea încă povești de-astea. O îmbrățișă mai strâns și spuse cu aprindere:

— Să mor fără împărtășanie dacă te mint! Să nu-i mai văd pe tata și pe mama...

Parașka tăcea. I se părea că încă puțin și are să se prăbușească. El privi în jur hoțeste, își aplecă fața, îi găsi buzele și-i răsturnă capul pe spate. Parașka își pierdu răsufarea în sărutarea aceea lungă și silnică. Apoi el dădu din mână cu disperare prefăcută și porni spre prag.

— Ei, de-acum încolo s-a zis cu mine! făcu el, suindu-se în căruță. Mi-am pierdut liniștea pe veci...

Și mână calul înalt, care porni iute prin iarba strălucitoare de verde ce era, spre norul, a cărui umbră se contopea încet cu întunericul serii.

Curând dispăru dincolo de râpi și se făcu atâta liniște în jur, încât se auzeau, ca de la doi pași, glasurile prepelițelor care se chemau în lanurile cele mai depărtate, dincolo de păduricea albastră ce abia se mai zărea.

Mai trecu de două ori pe la ei, dar de fiecare dată nu nimeri: Ustin era acasă. Iar ea se prefăcea că nu-l bagă în seamă, în timp ce el sporovăia preocupat cu bătrânul. Atât de mare era dorința ei de a se întâlni măcar o clipă ochi în ochi cu el, că umbla ca beată.

Se întoarse și soldatul, bărbatul Evgheniei. Sosi la Ustin în oșpeție, de Sfântul Petru, împreună cu nevastă-sa, cu taică-său și cu mama lui vitregă, într-o căruță nouă, cu coviltir nou de pâslă, având roțile unse cu dohot cafeniu, proaspăt, trasă de un cal șarg scund și îndesat. Tatăl soldatului, un țăran cu picioare scurte, cu barbă neagră, încărunită în jurul gurii, un om ciudat și vesel, se căsătorise a treia oară - fără să se rușineze că are un fiu însurat, cu o muiere șchioapă cu privirea obraznică și cu sâni ascuțiți. Toți se simțeau stânjeniți din pricina lui, de altfel și el era vesel și vorbăreț, pesemne tot din stânjeneală. Aceeași stânjeneală îi făcu să bea peste măsură în timpul mesei. Mâncau de asemenea fără măsură, îmbiindu-se unul pe altul cu stăruință exagerată, vorbeau fără rost, cel mai adesea în ghicitori, aluzii și proverbe. Tot timpul cât ținu masa, Parașka se temu că cearta va izbucni din clipă în clipă. Se îmbătară cu toții repede, afară de Evghenia, pe care votca o făcea doar să pâlească și care smulgea poruncitor și cu răutate paharul din mâna soldatului ei beat, acesta prefăcându-se grav și supărat. Pe buzele lui Ustin mijeau un zâmbet veninos atunci când, cu glas scăzut, dar hotărât, întrerupându-l mereu pe tatăl soldatului care-i făcea declarații de

dragoste, îi tot arunca în față proverbe și ghicitori în care era vorba despre nerușinarea bărbaților cu a treia nevastă. Muierea cea șchioapă era obraznică și arțăgoasă și-i turna și ea la ghicitori, ca să-l taie pe Ustin. Yolodea căuta să îndrepte discuția, dezordonată și periculoasă, spre subiectul lui preferat, argații și simbriile lor. Dar nu-l asculta nimeni. Se înroșise în chip neplăcut și începu săcânte, zbierând și cu lacrimi în ochi. Ustin îl apucă în tăcere de umeri, îl duse la ușă și-l împinse afară. Yolodea se duse în șopron, se prăbuși în sanie și adormi buștean. Parașka, istovită în așteptarea certeii, își simțea inima strânsă și i se părea că se înăbușă.

După masă băură ceai și votcă în fața casei, la umbră, pe iarbă verde. Pierzând de beat ce era, orice urmă de rușine, tatăl soldatului se duse, clătinându-se, la căruța lui și luă o armonică pe care i-o tot vira soldatului în mâini, cerându-i să-i cante ceva de joc. Soldatul ședea pe bancă lângă masă, cu ochii tulburi, cu tunica descheiată, clătinându-se, gata să cadă în fiecă clipă. Mult timp nu înțelese ce-i cerea taică-său. În cele din urmă, pricepu și-i dădu drumul, turbat și cu întreruperi „dacă găinușa făta un tăuraș...” Taică-său își îndoi mâinile la spate, pe sub sumanul negru, se lăsă pe călcâie cu picioarele desfăcute și începu să izbească cu cizmele în pământ. Bătând din palme, i se alătură la joc muierea cea șchioapă, săltându-și sânii de capră. Obrazul Evgheniei era împietrit de o furie inertă. Ustin se sprijini cu coatele pe masă, cu degetele vârâte în buclele lui arămii, cu dinții strânși. Zâmbetul veninos îi încremenise în colțurile buzelor. Ochii îi jucau cu o veselie posomorâtă.

— Fata mea! Vino încoace! strigă el aspru, cu sprâncenele destinse, în ciuda vorbelor. Vino să mă săruți!

— Ești beat, răspunse ea. Să nu te văd în ochi!

Buzele îi tremurară. îi întoarse spatele și plecă în dosul izbei. Soarele, coborât pe după casă, până aproape

de pământ, te orbea. Două turturele zburară din stejari, sclipindu-și aripile, și se prăvăliră în secară, în băltoacele puțin adânci, năpădite de flori... Câtă liniște era după gălăgia bețivilor! Întinderea lanurilor părea, în asfințit, nemărginită, aurie, fericită... Parașka se așează pe un hat și dădu frâu liber lacrimilor.

După ce se sătură de plâns, hotărî să se întoarcă la izbă și să pună capăt dezmățului cu ajutorul surorii sale, să-i tragă de acolo pe bețivi, să strângă votca și samovarul. Se lăsase noaptea, luminoasă și stranie. Pe cer se îngrămădeau nori uriași și tulburi, cerul părea mai necuprins, mai măreț, mai înalt, iar luna părea și mai strălucitoare, luminând printre nori. Peste drumul mare și peste lanuri treceau umbre, niște pete mișcătoare. Lanțul de la căruța rămasă în curte și paiele din ea luceau argintii. În căruță era culcat tatăl soldatului, bușindu-se și certându-se cu nevasta lui beată. Lângă masă zăcea banca răsturnată. Samovarul își scânteia pântecul de aramă, pe masă-lucea stins o băltoacă de apă: cineva smulsese robinetul samovarului. Sub acoperișul hambarului, bucurându-se parcă de luna când strălucitoare, când mistuită de nori, elinele se zbenguia, ridicându-se în două labe, trăgând de lanț, gata să se sufoce, și răsufând aprig. Parașka aruncă o privire în izbă. Soldatul ședea la masă, cu amândouă coatele pe ea, sprijinindu-și în mâini capul amețit. Mormăia ceva. Muștele bâzâiau, supărate și somnoroase, în sitele și strecurătoarele agățate pe perete lângă plită. Soldatul părea că povestește ceva, cine știe cui, laudându-se că el, ca om cu greutate ce se află, „are să i-l atribuie”, nu știu cărui boier, pe un știu care Iakov Ivanîci...

Dar unde-i taică-su, unde-i Evghenia? Parașka se întoarse și ieși în tindă, oprindu-se în prag. În înaltul cerului, luna caldă strălucea printre mormanele tulburi de nori. În fața pragului, ținând într-o mână biciul, iar într-

alta frâul, stătea târgovețul, iar în spatele lui, calul înșeuat. Lumina lunii îi schimba mereu expresia feței.

— Taică-tu s-a afumat bine, nici nu mai știe de el, îi spuse el, zâmbind, Parașkăi, care amuțise de spaimă. Chiar acum l-am întâlnit în lanul de secară: beat, că dacă-l storci curge din el vin, se tot smucește: „mă duc în sat”, iar Evghenia îl trage. Înapoi...

Parașka tăcea. El aruncă frâul, îi cuprinse mâna înghețată în mâna lui puternică și fierbinte și o trase în tinda întunecoasă. Ea intră, împotrivindu-se. El o strânse în brațe, în timp ce ea se uita peste umărul lui la dâra verzuie și cețoasă de lumină pe care luna o arunca printr-o gaură din acoperiș în întunericul tindei; o lipi de peretele rece și începu să-i sărute obrazul, vorbind într-una:

— Stai puțin cu mine, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, stai puțin... „Zilele-acelea s-au dus, zilișoare ce zburau ca vântul, cu dorul ne ardeau, în foc ne frigeau...” Mi-am pierdut mințile din pricina ta! Am să te duc la Rostov, o să mă cunun acolo cu tine, ne-om trage de acolo în stepă și numai cu caii o să câștigăm mii de ruble... Ai să umbli gătită mai frumos ca o modistă!

Ea și-l aminti așa cum îl văzuse întâia oară printre oi și câini, călare pe un cal de herghelie kirghiză, îl cuprinse de gât cu brațul și, tremurând toată de fericire și de dragoste, își ascunse fața la pieptul lui. El o săltă pe brațe și o așeză pe paie.

După ce-și veni în fire, rămase îndelung așezată pe paie în colțul acela întunecos. Târgovețul încerca s-o sărute și-i spunea ceva, înfrigurat. Ea îl împinse și scutură din cap, cum că nu-l ascultă. El se uită hoțeste afară și îi spuse repede că are să vină mâine noaptea, că ea trebuie să iasă și să-l aștepte sub stejari, după casă, că are o treabă însemnată cu ea... „O să vin, o să vin”, răspunse ea. Țtezi, să nu mă minți”, rosti el cam într-aiurea, înțelegând că ea n-are să vină. Se auzi cum zăngănește scara șei în

timp ce încăleca, calul bătând pasul pe loc și apoi pornind... Parașka ba se uita la fâșia de lumină a lunii, ba lăsa ochii în jos.

În clipa când târgovețul se întorsese spre ea ca să-i spună: „vezi, să nu mă minți”, ea văzuse deodată în ferestruica tăiată în ușița șopronului șapca și obrazul lui Volodea. Era atât de înspăimântător, de parcă însăși moartea ar fi privit în tindă. „Acum, mi-e totuna!” se gândi ea. Inima îi bătea atât de tare, că-i venea greu să răsuflă. Pieptul i se ridică și se lăsa cu putere și ea și-l apăsă cu palmele. Dar toate acestea n-o împiedicau să gândească limpede. Iar gândul ei era simplu: e pierdută! și atât de înspăimântător, atât de neașteptat, cum se întâmplă în vis!

Câteva zile după chef, Ustin umblă încruntat: îi era rușine, prea se îmbătase rău. Ea, în schimb, era istovită de slăbiciune, își simțea trupul strivit, și-ar fi zăcut de dimineață până seara. Era însă nevoită să umble, să se arate vioaie și liniștită, ba chiar să glumească la masă cu taică-său și cu Volodea. Dar din zori până-n noapte nu se gândea decât la unul și același lucru.

Ustin venea și plecă. Parașkai i se părea că, dacă ar mai sta pe-acasă, dacă nu s-ar grăbi nicăieri, dacă n-ar tulbura-o cu plecările și sosirile lui, și-ar fi venit și ea în fire, ar fi găsit o cale, ceva care să fie cât de cât o scăpare. Îi era groază la gândul că el, rămânând acasă și privind-o mai cu luare-aminte, ar pricepe totul; dar uneori dorea, dorea cu ascuțime ca el să priceapă: atunci toate s-ar fi lămurit într-un fel, de la sine. I se părea că dacă ar fi fost vreme ploioasă, posomorâtă, i-ar fi venit mai ușor. Dar zilele erau însorite, zăpușitoare și nesfârșit de lungi; se apropia vremea, de ieșit la munca câmpului, oceanele de lanuri cu spicul greu” uscat începură să se coacă și n-aveai unde te ascunde de lumină și de zăpușeală. După petrecerea aceea de pomină, care tulburase mersul obișnuit al zilelor la ei, casa lor se făcu parcă și mai tăcută,

o liniște încordată domnea în jurul ei, peste ogoarele galbene și luminoase.

Parașka ședea zile întregi pe laviță, lângă masă, în izba încinsă și pustie, privind roiurile de muște și musculițe de pe geamurile tulburi și fierbinți. Yolodea nu făcea nimic, dar avea, ca întotdeauna, un aer preocupat și, căutându-și de lucru fără rost, tot intra în casă. Dar de câte ori intra, se purta firesc, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, numai că încetase cu încercările de a intra în dragoste cu ea. Ce putea să însemne asta? De bună seamă că aștepta o clipă prielnică, nădăduind că de astă dată n-are să mai dea greș. Și Parașka zâmbea cu amărăciune: ce prost! mai bine i-ar spune tatălui ei tot ce

O dată, pe la amiază, se opri lângă bambar o pereche de cai. Sus, deasupra lanurilor și drumului încins, plin de praf, în lucirea blândă și luminoasă a cerului înalt, lâncezind de căldură, se topeau nori strălucitori, abia zăriți. În trăsură stătea o cucoană grasă care, din câte știa Parașka, îi datora bani mulți bătrânului. Avea o înfățișare ostenită, îngrijorată, obrazul cenușiu și aripile nărilor îi erau pline de praf. Spunea, îngândurată, mereu același lucru, părându-i rău că nu l-a găsit pe Ustin și zăbovi chinuitor de mult. Vizitiul se uita pe sub sprâncene la lăturaș, care-și depărtase piciorul și și-l scărpină cu dinții, iar cucoana privea în jos, la vârful nasului ei, ori în pământ. Apoi făcu ochii mici și începu să cerceteze obrazul slăbit al Parașităi, ochii ei acum mai verzi și stră

— Ești cumva bolnavă? întrebă ea, deodată.

Parașka îi răspunse firesc și cu hotărâre că-i sănătoasă, dar după ce cucoana plecă se privi îndelung în oglindă, șezând pe laviță lângă fereastră, cu inima strânsă de spaimă. Se schimbase foarte mult, până și un copil putea să observe, atunci cum de nu băga de seamă taică-său? Dar din clipă în clipă o să observe: o să înțeleagă dintr-odată tot ce s-a întâmplat, și ce are să fie atunci?

Tot gândindu-se așa, i se perindă prin minte scurta ei viață. Își dădu seama că nici nu bănuise înainte cu ce vrajă în cap trăise, cât de mult se gândise la un singur lucru, câte înfățișări tulburi și ademenitoare ale unor orașe, stepe și drumuri pline de fericire i se năzăreau în închipuire, cu câtă gingășie iubise ea pe cineva... Cu fapta lui înspăimântătoare Nikanor o ucisese și pe ea și pe el. El, tâlharul acela cu picioare scurte, deveni deodată real, adevărat, și ea îl urî. Nu putuse să-l iubească și nu-l iubise niciodată. Acum nu-și putea aminti de acest om fără un fior de rușine, scârbă și disperare. Se adevărase-prezicerea fiorosului golan. Se simțea de parcă s-ar fi molipsit de o boală rușinoasă fără leac, care săpa pentru totdeauna între ea și taică-său o prăpastie fără fund.

Dar tot gândindu-se, plângând pe înfundate, tot scoțându-și basmaua din cap și netezind-o, începu pe neobservate să se lase în voia simțămintelor, în timp ce gândurile i se încâlceau. Își aminti cât de mult iubise și așteptase pe cineva și dragostea aceasta se întorcea în inima ei și nu-și mai găsea locul de dor după tot ce-a fost, de milă pentru ea, de duioșie față de acela pe care atât de mult timp i se păruse că-l iubește. Se gândea la tatăl ei, căruia îi spusese cândva: „n-am nimic de ascuns față de tine”, și-i venea să urle, să se repeadă în odaia fără sobă în care locuia el, unde dormea și se odihnea după-masă, și să i se arunce la picioare, ca s-o calce cu cizmele, **S.** - o ucidă, doar, doar i s-o potoli chinul, să scape de remușcările pentru ceea ce nu se mai putea întoarce. „Pentru tine, fata mea, numai pentru tine”, își amintea ea vorbele lui și plângea, istovindu-se în voluptatea lacrimilor și a durerii.

Într-o seară, Ustin și Volodea plecară în sat să dea coasele la ascuțit. Era o seară senină și liniștită; lanurile de secară coaptă, întinse dincolo de drumul năpădit de iarbă creață, care sclipea în lumina asfințitului, căpătaseră o culoare galben-trandafirie; prin fața ferestrei deschise la

care şedea Paraşka, rândunelele negre treceau în zbor săgetat, arătându-şi o clipă pieptul trandafiriu. Deodată, la marginea lanurilor de peste drum răsări dintre spicele de secară silueta scundă a lui Nikanor: pesemne că stătea de mult, ascuns în Ian, şi acum se ridicase în picioare. Îngrozită. Paraşka se trase înapoi de la fereastră. El trecu repede făgaşele uscate ale drumului şi intră în izbă.

— Bun găsit, rosti el cu glas scăzut, oprindu-se în prag. Nu-i nimeni?

— Nimeni, răspunse Paraşka, abia mişcându-şi buzele palide.

— Am treabă cu tine. Haide în spatele casei, sub stejar.

Vorbea ca şi cum ar fi fost bărbatul ei, un om apropiat care avea puterea asupra ei, ca unul cu care ea are o legătură strânsă, o taină. Se sculă tăcută şi porni după el.

Ajunşi sub stejar, Nikanor privi în jur şi apoi îi spuse hotărât şi răspicat pentru ce venise: va trebuia să-l ajute să scoată din curtea lui taică-său două iepe şi să fugă cu el la Rostov. Paraska răspunse moale, fără să ridice ochii:

— Bine.

Soarele se ascundea după spicele mustăcioase în mijlocul cărora şedeau ei pe un răzor, presărându-le cu praf auriu. Dinspre răsărit şi miazăzi, unde era drumul mare, venea o uşoară adiere a vântului blând; iulie era aproape, vremea muncilor câmpului, când albastrul uscat al bolţii e atât de neted şi de opac; gâze roşcate bâzâiau uşor din aripile lor uscate şi tari, lăsându-se pe spice şi legănându-se cu ele.

Nikanor îi spuse aşa: taman peste o săptămână Ustin are să plece de cu noapte la iarmarocul din Tihvin şi are să-l ia şi pe Volodea cu el, iar de întors, are să se întoarcă abia a doua zi, seara târziu; toate acestea el, Nikanor, le ştie singur, fiindcă i-a făgăduit lui Ustin să fie şi el la

iar maroc și să-l ajute să vândă un armăsar. Înseamnă deci că la prânz, când pe câmp nu se află nici țișenie de om, ei doi pot scoate în toată liniștea iepele din ogradă, să le lege la căruță și să mâne din răspuțeri pe drumuri de țară, cât mai departe de ogoarele unde munceau oamenii, înspre Lebedian. Au să înnopteze în niște vâlcele ascunse în mijlocul lanurilor unde nu calcă nimeni și unde nici dracu' n-are să dea de ei. Cum se luminează, pornesc mai departe. Iar la Lebedian se află un om de nădejde, un om de aur: lui au să-i vândă iepele pe trei-patru sute de ruble, și vor avea atunci peste cinci sute, cu care să ajungă la Rostov și să înceapă o negustorie, chibzuită de mult.

— Ce negustorie? întrebă Parașka.

— Ei, în privința asta n-ai tu încă destulă minte, răspunse Nikanor cu un zâmbet.

— Mai bine ar fi noaptea, rosti ea serios.

— Ce-ți veni? făcu batjocoritor Nikanor, răsucindu-și o țigară din hârtie de ziar. Și oftă: Altminteri nu iese bine, fato. Facem așa cum am plănuit eu.

— Da' nu se poate mai curând? întrebă Parașka, privindu-și picioarele mici, desculțe.

— Graba strică treaba.

Ea tăcu și în inimă începu să-i clocotească iarăși ura împotriva lui. Să aștepte o săptămână întreagă! Cum de nu-și dă seama de chinul ei? Ah, n-ar fi mai bine să se spânzure de stejarul ăsta? se întrebă ea în gând și-și mușcă buzele cu putere, ca să-și potolească tremurul mușchilor feței, dar nu se putu stăpâni și izbucni în plâns.

— Ce te-a apucat? întrebă mirat Nikanor.

Ea nu răspunse și plânse mai tare.

— Cu tine vorbesc! se răsti grosolan Nikanor.

— Lasă-mă-n pace! răcni ea, cu atâta furie și turbare, încât Nikanor se dădu înapoi.

— Ei, gata, gata, spuse el, stânjenit, și vru s-o îmbrățișeze. Ea îl împinse cu cotul. O cuprinse totuși, cu

silă.

VII

Până în ziua iarmarocului din Tihvin, Ustin, ca dinadins, a stat acasă toată săptămâna. Veni și Evghenia să se plângă de soldatul ei, care după militărie s-a dovedit un nătărău și un bețiv fără pereche, și de soacră-sa cea șchioapă, femeie rea și desfrânată, care îl ținea din scurt pe socrul. Dar Parașka n-o asculta. Nu se mai gândea la nimic și nu mai simțea nimic, cuprinsă de un fel de încremenire, cu simțământul ciudat că-i pierdută. Toată săptămâna dormi mult, și ziua și noaptea. Se trezea și sărea în picioare, nevenindu-i să creadă ceea ce o aștepta atât de curând.

În sfârșit, veni și ultima noapte.

Era târziu, dar ea nu dormea, culcată pe laviță. Privea prin fereastră cerul presărat cu stele palide, și-l asculta pe taică-su vorbind cu cineva sub fereastră... Apoi ușa casei se deschise fără zgomot.

— Dormi, fata mea? Întrebă încet Ustin, oprindu-se în prag.

— Nu... murmură ea anevoie.

Dar bătrânul nu luă seama la sunetul ciudat al glasului ei și veni spre laviță. O găsi în întuneric, se așeză lângă ea și-și puse mâna pe umărul ei gol.

— Ce-i cu tine, fata mea? rosti el încet și tainic, aplecându-se spre obrazul ei; îi simți gâdilătura bărbii, căldura răsuflării și mirosul plăcut de votcă de secară. Nu te feri, rosti el și mai încet, îmbrățișând-o și zgâriindu-i umărul cu postavul aspru al podiovcei.

Inima ei zvâcnea. „Tăicuță! vru să strige cu lacrimi în ochi, și cu acest strigăt să exprime întreg chinul și neputința ei. Tăicuță, vru să-i spună, m-a nenorocit, m-a pângărit, dar nu-s a lui, nu știu pe cine iubesc, dar pe tine n-am să te schimb cu nimeni...” Dar el se strânse și mai tare în ea și deodată șopti cu glas schimbat, lingușitor,

mieros, încurcându-se:

— Vrei un dar, să te înnoiești cu ceva? Plec chiar acum la oraș, la iarmaroc; ce să-ți cumpăr? Ai? Spune repede, nu te sfi.

Și-și lunecă mâna șovăitoare pe spinarea ei. Uluită, Parașka se smuci cu atâta putere de sub el, că fu cât pe ce să-l dea jos de pe laviță. Sări în picioare și se vârî într-un colț, cu brațele întinse înainte, în timp ce el se dădu înapoi, îngânând:

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? Ce-ai crezut?

— Pleacă, rosti dânsa abia auzit, simțindu-și buzele înghețate. Și, plină de uimire și bucurie, de încântare frenetică și de disperare, gândi:

„A-a! Va să zică asta era!”

El așteptă un timp, apoi ieși. Îl auzi vorbind nefiresc de tare în ogradă; auzi scârțâitul carului, și pe Ustin răstindu-se la armăsarul legat de căruță, care sărea mereu în lături, apoi cum el și Volodea se urcă în căruță și pornesc... Scrutând cu priviri de pisică întunericul izbei, Parașka rămase mult timp pe laviță, în liniștea adâncă a nopții de stepă, care o înconjura din toate părțile. Apoi se culcă cu băgare de seamă și adormi îndată...

Veni o zi de arșiță încremenită, orbitoare, deși din pricina zăpușelii orizontul strălucitor era tulbure și albicios. Se trezi aproape de miezul zilei. Soarele bătea prin geamurile opace, pătate de muște, umplând izba de fierbințeală și de lumină. Adormită și nespălată, cu capul buimac și greu, se repezi desculță în prag, sub soarele care ajunsese sus de tot, și fierbințeala uscată o învăluia îndată. Oceanul de grâne coapte părea că se mișcase din loc, înghesuind mai de aproape ograda și drumul al cărui praf gros lucea stins. Culoarea ca nisipul a grânelor, cu spicele grele aplecate, încremenite în liniștea din jur, în aerul dens și fierbinte, dădeau impresia unei zăpușeli de neîndurat.

Parașka privi, descumpănită, în jur, încercând să-și amintească ce anume avea de făcut în clipa aceea. Că îndată avea să vină cineva după ea și ea va trebui după aceea să plece cât mai repede, să se ascundă, asta ținea minte bine. Dar cum se face că nu și-a luat rămas bun de la taică-său, că nu i-a spus ceea ce-i venise în minte astă-noapte și ce mai avusese de gând să-i spună? E drept că, după cele întâmplate ieri, putea să nu-și mai ia rămas bun de la el și să nu-i mai spună nimic, dar cum de nu s-a gândit ce să ia cu dânsa, cum de nu și-a strâns nimic din lucruri, nu s-a spălat, nu s-a încălțat? Stătea în arșiță cu capul descoperit, cu mâinile vârâte la subsuori, simțind fierbințeala pe umerii dezgoliți, cu piciorul desculț pe piatra fierbinte din fața pragului. Dulăul alb zăcea cu limba scoasă în umbra scurtă de sub hambar. Ea se uita cu spaimă ba la el, ba la grâne, ba la drumul mare...

Și deodată, în mijlocul lanurilor de secară, răsări la orizontul palid-argintiu un arc de ham și un cal înalt și costeliv. Nikanor ședea pe banca căruței cu șapca pe ceafă și trăgea avan de hățuri. Tăie drumul în trap, stârnind praful, și opri cu zgomot chiar lângă prag: avea ochii măriți, obrazul înnegrit de soare, asudat, și cu o înfățișare mirată.

— Păi ce faci? întrebă el în șoaptă repezită, sărind din căruță, fără să bage de seamă că Parașka-i desculță și aproape dezbrăcată. Gata ești? Plecăm?

Fără să-i răspundă, ea îl privi sălbatic, sări de pe prag, făcând să-i lucească picioarele goale, și se îndreptă spre poarta de la ocolul vitelor. O împinse cu umărul, simțind că și poarta e încinsă de soare, și amândouă canaturile se deschiseră, scârțâind. Călcă peste stratul gros de bălegar uscat și merse la despărțitura întunecoasă în care erau iepele. Nikanor intră după ea cu căruța și făcu un ocol, mormăind: „Păi de ce nu te-ai îmbrăcat?” Pe ușa grajdului atârna un lacăt mare.

— N-am cheie, spuse ea, uitându-se țintă la Nikanor cu ochii ei verzi-străvezii, nemișcați.

Nikanor iscodi în jur, zări un pietroi pe care se ascuțeau topoarele, îl apucă cu amândouă mâinile și izbi lacătul de sus în jos. Lacătul se smulse cu belciuge cu tot și Parașka îl prinse, să nu cadă, și-l strânse tare în mâna ei mică, arsă de soare. Împingându-și mai mult pe ceafă șapca udă de sudoare, Nikanor intră în boxă cu niște căpestre în mână și, cu capul plecat pe umăr, scrută semiîntunericul în care o iapă murgă frumoasă, cu ochi vineții, sări într-o parte, unduindu-și spinarea, Parașka făcu un pas mare și-l izbi neîndemânatic, din răsputeri, cu lacătul în tâmplă. El se prăbuși scurt și nimeri cu capul în bălegar. Parașka făcu un salt, se repezi afară ca o săgeată și o luă la fugă spre poartă. Calul lui Nikanor, care stătea în poartă, sforăi și năvăli în drum odată cu ea. Stârnind nori de praf și hurducăind, căruța o luă într-o parte, spre oraș, spre zarea strălucitoare și albicioasă dintre râpi, iar Parașka în cealaltă parte, peste drum, spre lanurile de secară. Întorcând capul din fugă, se opri brusc: pe poartă se năpustea afară Nikanor, fără șapcă, cu obrazul și cămașa scăldate în sânge purpuriu, și se repezi, împleticindu-se, să-și ajungă din urmă calul înnebunit. Parașka țipă ascuțit și se înfundă în desişul aromitor al spicelor...

Mulți din cei care au trecut în ziua aceea pe drumurile de care din partea locului au văzut-o alergând ca nebună, de-a dreptul prin lanuri. Uneori se chină, iscodea împrejurimile și o lua iar la goană, apărând și dispărând printre spicele galbene, cu bluza ei albă și cu capul descoperit.

Au prins-o abia după cinci zile și dovedi o putere grozavă, zbătându-se și mușcându-i de câteva ori pe cei trei țărani care-i legau mâinile cu nojițe de piele nouă.

Capri, martie 1913

FRAȚII

Privește la frații ce aprig se bat.

Vreau să vorbesc de mâhnire.

SUTTA NIPATA

Drumul care vine de la Colombo de-a lungul coastei oceanului are de străbătut crânguri dese de cocotieri... Pe stânga lui, în adânculumbros al desișului împestrit de pete luminoase, la adăpostul copacilor înalți cu coroane înfoiate ca niște penaje uriașe se înșiruie, răspândite ici-colo, căsuțele singalezilor, ascunse aproape cu totul de palmele uriașe ale frunzelor de banani, părând și mai mărunte în mijlocul pădurii tropicale care le înconjoară, în dreapta drumului, printre trunchiurile întunecate cu scoarța inelată, înclinate bizar în toate direcțiile, dincolo de plaja largă și mătăsoasă, sclipește oglinda fierbinte și aurie a apei, brăzdată de pirogile cu pânze primitive și șubrede ambarcațiuni în formă de trabuc. Despuiați ca în paradis, băiețandri cu trupurile de culoarea cafelei și cu chici smolite se tolănesc în nisip, sau se zbenguie în apa calduță și străvezie de sub malul stâncos, țipând și râzând în hohote... Și te întrebi ce nevoie au acești locuitori ai junglei, moștenitorii direcți ai pământului strămoșilor, cum, de altfel, este numit și acum Ceylonul, ce nevoie au ei de orașe, de cenți, de rupii? Oare pădurea, oceanul și soarele nu le dăruiesc totul? Și totuși, când ajung la vârsta maturității, unii se apucă de negustorie, alții se duc să muncească la plantațiile de orez sau de ceai, alții, cei din nordul insulei, pescuiesc perle, coborând în fundul oceanului și ieșind la suprafață cu ochii roșii ca sângele, iar alții iau locul cailor și îi transportă pe europeni prin oraș sau în împrejurimi, de-a lungul potecilor de pământ roșu întunecat, pe sub bolțile uriașe ale pădurii tropicale, bătătorind acel „kabuku” din care a fost creat Adam: caii suportă anevoie arșițele Ceylonului și orice colonist care are un cal îl trimite peste vară la Candy, în Nurilla.

Englezii, stăpânii de azi ai insulei, fixează pe brațul stâng al fiecărui culi, între umăr și cot, o plăcuță de metal cu un număr. Există numere obișnuite și, altele, speciale. Bătrânul culi singalez care trăiește într-una din colibe de lângă Colombo a căpătat un număr special, numărul șapte. „De ce oare, ar fi întrebat Divinul, pentru ce, înțelepți călugări, a voit acest om bătrân să-și sporească amărăciunile pământești?” „Divinule, ar fi răspuns călugării, iată de ce a voit acest bătrân să-și sporească amărăciunile pământești: a fost îndemnat la aceasta de iubirea pământească, de ceea ce îndeamnă de la începutul lumii toate ființele să existe”. Avea o nevastă, un fecior mai mare și o liota de copii mici, iar cine-i are, trebuie să le poarte de grijă. Pielea o avea întunecată, era foarte slab și nearătos, aducând și a adolescent și a femeie; pletele lungi, sure acum, îi erau unse cu ulei de cocos și strânse mănunchi la ceafă, pielea de pe trup – mai bine zis, de pe oase – i se zbârcise, iar când alerga, sudoarea i se scurgea șiroaie pe nas, pe bărbie și pe cărpa legată în jurul soldurilor slăbănoage, în pieptul îngust răsuflarea i se schimba în șuierături și horcăituri, dar, prinzând puteri datorită betelului, pe care-l mesteca mereu, scuipând spuma sângerie care-i mânjea buzele și mustața, putea alerga repede, iar albiile care se plimbau în ricșa lui neagră și lăcuită, prin orașul încins de arșiță, pe caldarâmul roșu-întunecat, muiat de dogoarea soarelui, mirosind a flori putrezite și a păcură, erau mulțumiți.

Îndemnat de dragoste, năzuia, nu pentru el, ci pentru ai lui, pentru fecior, la o fericire de care el nu avusese parte. Dar știa prea puțin engleza, numele locurile unde trebuia să ajungă le deslușea cu greu și adesea gonea la nimereală. Ricșa e o trăsurică mică de tot, cu un fel de coviltir care se poate ridica sau coborî, roțile ei sunt înalte și subțiri, iar hulubele, nu mai groase decât un baston bun. În ricșa lui se suie câte un bărbat voinic cu ochi spălăciți,

îmbrăcat în alb din cap până-n picioare, cu cască colonială albă și încălțăminte de asemenea albă, groasă și scumpă, se tolănește picior peste picior și, cu glas aspru, dar stăpânit, croncăne din gâtlej ceva numai de el știut. Înșfăcându-și hulubele, bătrânul se lasă puțin pe vine și pornește drept înainte ca o săgeată, abia atingând pământul. Absorbit de afacerile lui, omul cu cască colonială, cu mâinile pistruiate proptite pe baston, nu e atent și, deodată, își holbează ochii furios; caraghiosul asta gonește în cu totul altă direcție! Pe scurt, nu puține bastoane s-au abătut peste omoplații micuți și negri, veșnic strânși de frica loviturilor. Dar, în treacăt fie zis, a și stors de la englezi o mulțime de cenți în plus. Curmându-și brusc goana în fața intrării vreunui hotel sau birou, trântea hulubele și își înălța brațele subțiri cu palmele făcute căuș, făcând o mutră atât de umilă, încât era cu neputință să nu-i dai ceva peste preț.

Într-o zi se întoarce acasă la o oră cu totul nepotrivită: la amiază, în toiul arșiței; când prin păduri zboară în sus și în jos, ca niște săgeți aurii, păsărelele acelea galbene ca lămâia numite păsărelele soarelui; când papagalii verzi scot câte un chiot strident, voios, zburătăcind printre copaci și scăpărând ca niște mici curcubeie pe fundalul împestrițat al pădurii; când, în umbră, ca și la lumină, toate strălucesc de parcă ar fi lăcuite; când în curțile străvechilor temple budiste cu acoperișuri de olane înfloresc pe copacul jertfelor, cel fără frunze, florile de culoarea fildeșului, asemeni unor micuțe tuberoze, răspândind în văzduh o mireasmă dulceagă și grea; când, împrumutând culoarea tuturor nestematelor, gușați cameleoni licăresc printre copacii cu scoarța netedă, sau inelată ca o trompă de elefant; când în soare zburdă sau adastă nemișcați atâția fluturi gigantici, minunat împodobiți, și când pe mușuroaiele brun-roșcate ale furnicilor se scurg șiruri-șiruri de mărgelușe de agată.

În pădure totul cânta și-l slăvea pe zeul vieții și al morții, Maru, zeul setei de viață, într-o neostoită și aprigă urmărire, cu vremelnice izbucniri de bucurie, într-o perpetuă distrugere reciprocă, însă bătrânul culi, care nu mai era însetat de nimic, nedorind decât curmarea suferințelor lui, se lungi pe jos în semiîntunericul înăbușitor al colibei de lut, sub acoperișul ei de frunze uscate în care foșneau șerpi mici și roșii, și spre seară muri, răpus de frisoane, convulsii și diaree apoasă. Viața i se stinse odată cu scăpătatul soarelui după oglinda liliachie a marilor întinderi de apă ce se pierdeau spre apus, în chenarul de purpură, cenușă și aur al celor mai maiestuoși nori din lume; apoi a venit noaptea în care, în pădurile de lângă Colombo, din bătrânul culi n-a mai rămas decât un cadavru mic și sfrijit, care își pierduse numărul și numele, așa cum își pierde numele și râul Kelani, ajungând la ocean. Când apune, soarele se preface în vânt; dar în ce se preface acela care a murit? Noaptea stingea cu repeziciune trandafiriul și verdele de o nespusă gingășie al amurgului fugar, vulpile zburătoare țâșneau tăcut printre ramuri, căutându-și culcușul, iar pădurea era năpădită și de bezna neagră și fierbinte, și de scăpărările miliardelor de gaze fosforescente, la care se adăugau tainicul țârâit al greierilor și sunetele ușoare ale florilor în care viețuiesc minusculele broscuțe de copaci. Într-un sanctuar îndepărtat, în fața flăcăruiei pâlpâitoare a opaițului așezat pe un altar negru stropit cu ulei de cocos, presărat cu boabe de orez și cu petale veștede, culcat pe partea dreaptă, proptindu-și plin de blândețe capul în mâna-i mică, odihnea Divinul, gigant din lemn de santal, cu chip aurit, ochi prelungi și oblici din safire și un zâmbet de pașnică melancolie pe buzele-i subțiri. Bătrânul culi zăcea întins pe spate în coliba lui întunecoasă, cu trăsăturile feței umile schimonosite de spasmele morții, căci nu ajunsese la el glasul Divinului, glasul care îi îndeamnă pe credincioși

să se lepede de iubirea pământească, pentru că dincolo de mormânt îi așteaptă o nouă viață de chinuri, continuare a celor trecute, atât de nedreaptă. Ghemuită în prag, lângă focul de sub ceaun, o bătrână cu dinți mari plânse toată noaptea, nutrindu-și durerea din aceeași iubire pământească, lipsită de noimă. Divinul i-ar fi asemuit simțămintele cu cerceul de aramă în formă de butoiăș din urechea ei dreaptă; cerceul era mare și greu și atâta trăsese de lobul urechii, încât cu timpul i-l lungise destul de mult. Bluza ei albă de bumbac contrasta puternic cu pielea de culoarea cafelei. O liotă de copii ca niște drăcușori se hârjoneau, scoțând țipete ascuțite, se fugăreau în preajma ei. Iar băiatul cel mare, un tânăr cu picioare sprintene, stătea tăcut în penumbră, de cealaltă parte a focului. Seara se întâlnise cu logodnica lui, o fetiță de treisprezece ani, cu chip rotund, care trăia în satul vecin. Aflând de moartea tatălui său, el se și îngrozi, dar se și miră; totdeauna crezuse că asta nu se va întâmpla decât peste cine știe câtă vreme. Era probabil totuși mai tulburat de cealaltă dragoste, cu mult mai puternică decât dragostea pentru un părinte. wnu uita, a spus Divinul, nu uita, tinere, tu, care năzuiești să aprinzi viață din viață, cum se aprinde flacăra de la flacăra, că toate suferințele acestei lumi, unde fiecare este fie ucigaș, fie ucis, că durerea și jalea nu izvorăsc decât din iubire”. Dar iubirea intrase în făptura tânărului, așa cum intră scorpionul în cuibul lui. El stătea și privea la foc. Ca toți indigenii, avea picioarele peste măsură de subțiri. Dar Śiva însuși l-ar fi pizmuț pentru frumusețea torsului său de culoarea întunecată a scorțișoarei. Lumina focului făcea să-i sclipească părul lung și aspru, ca de cal, negru, bătând în albastrui, strâns mănunchi și răsucit în creștet; îi străluceau și ochii pe sub genele lungi și luciul lor se asemuia cu sclipirea jăraticului.

A doua zi, vecinii îl duseră pe bătrânelul mort în

adâncul pădurii, îl așezară într-o groapă, cu capul spre apus, spre ocean, și groapa o acoperiră iute cu pământ și frunze, căutând să nu facă zgomot, apoi plecară grăbiți să se curețe de atingerea mortului. Bătrânelul alergase destul; de pe brațul lui subțire, cu pielea cenușie și zbârcită, plăcuța fu scoasă, pentru ca îndată, admirând-o și umflându-și nările subțiri, tânărul să și-o prindă pe brațul rotund și cald. La început nu făcu altceva decât să alerge în urma altor culi cu experiență, trăgând cu urechea la adresele date de pasageri, întipărirându-și în minte străzile și cuvintele englezești; apoi începu să ia și el pasageri în ricșa lui și să-și adune câștigul în vederea înjghebării viitorului cămin, pentru dragostea lui, dorință firească a oricărui tânăr, după cum firească este la un tânăr dorința de avere, care, la rândul ei, înseamnă dorința unei vieți tihnite. Într-o zi însă, întorcându-se acasă, primi o altă veste îngrozitoare: logodnica lui dispăruse, plecase până în cartierul Sclavilor, la o prăvălie, și nu se mai întorsese. Tatăl logodnicei, care cunoștea bine orașul, deoarece mergea adeseori la Colombo, o căută trei zile și află pesemne ceva, pentru că se întoarse mai liniștit. Ofta și privea în jos, părând resemnat în fața sorții; dar bătrânul era un om viclean și mare prefăcut, ca toți cei care duc un trai îndestulat, ca toți cei ce fac negustorie prin orașe. Rotofei, cu piept ca de femeie și păr cărunt, fără luciu, dat pe spate și împodobit cu un pieptene scump de baga, umbla desculț, dar cu umbrelă, își înfășură în jurul șoldurilor o bucată de pânză pestriță de bună calitate și purta o bluză de pichet. A afla adevărul de la el era cu neputință, iar femeile și fetele sunt făpturi slabe, unduitoare ca râurile, și tânărul culi înțelegea acest lucru. După ce rămase două zile în casă ca împietrit, fără să atingă mâncarea, doar mestecând betel, își veni, în sfârșit, în fire și dădu iar fuga la Colombo. Părea că uitase cu totul de logodnică. Alerga, aduna lacom banii și nu-ți puteai da

seama la ce ține mai mult: la alergătura lui, sau la micile discuri de argint pe care le căpăta în schimb. O dată, un marinar rus s-a fotografiat cu el și i-a dăruit fotografia.

Vreme îndelungată după aceea, tânărul culi s-a bucurat și s-a minunat, privindu-și imaginea: stătea între hulubele ricșei, cu fața întoarsă spre privitori, și oricine îl putea recunoaște; se vedea până și plăcuța de pe braț. Și astfel s-a scurs în pace cam o jumătate de an de muncă și de aparentă mulțumire.

Într-o dimineață, ședea împreună cu alți culi sub un banan cu mai multe trunchiuri, pe strada aceea lungă care duce de la cartierul Sclavilor la Parcul Victoria. Soarele fierbinte se înălța încet de după copacii dinspre Maradana. Dar cum bananul era foarte înalt, pământul de sub el, plin de frunze căzute șisfarogite de arșiță, nu avea pic de umbră. Ricșele se încingeau la soare cu hulubele subțiri sprijinite de pământul roșu-închis, fierbinte, mirosind a păcură și a cafea abia rășnită. Acest miros se îmbina cu miresmele dulci și pătrunzătoare ale grădinilor învecinate, veșnic în floare, cu cea de mosc și de camfor, la care se adăuga aroma fructelor pe care le mâncau culii – banane mici și călduțe, cu miezul de un trandafiriu gingaș, închis într-o coajă aurie – și a acelor fructe portocalii al căror miez seamănă a trupșor de copil mic, cu iz de rășină. Culii ședeau pe pământul gol, cu genunchii ascuțiți aduși la bărbie, cu mâinile pe genunchi și cu capetele lor, ca de femeie, sprijinite pe mâini. Deodată, venind dinspre șirul de *bungalow-uri* albe împestrițate cu pete de umbră și lumină, se ivi un om în alb. Mergea prin mijlocul străzii și avea felul acela de a călca apăsător și dârz pe care îl au numai europenii. Cât ai clipi, ceata de lungani despuiați sări în picioare și toți se repeziră pe întrecute spre el, împresurându-l din toate părțile. Dar el se răsti amenințător, agitându-și bastonul. Sfioși și bănuitori, culii se opriră brusc și se dădură puțin înapoi, înconjurându-l.

Străinul le aruncă o privire și i se păru că numărul șapte, cel cu pletele ca smoala, este mai voinic ca ceilalți. Își opri așadar alegerea asupra numărului șapte.

Englezul nu era înalt, dar robust; ochelari cu ramă de aur, sprâncene negre îmbinate, mustăcioară neagră, retezată scurt, și ten măsliniu, asupra căruia soarele tropical și o boală de ficat își lăsaseră urma întunecată. Casca lui colonială era cenușie, iar căutătura ochilor, de sub streășina de cărbune a sprâncenelor, prin luciul sticlos al ochelarilor, era stranie, absentă, de parcă privea fără să vadă nimic. Se urcă în ricșă, vădind o veche deprindere, adică se așază exact în punctul care-i îngăduie unui culi să alerge mai ușor, și, după ce își privi ceasul mic, îmbrăcat în piele, de la încheietura tatuată a mâinii stângi, scurtă și puternică, rosti: York-Street. Glasul lui, fără inflexiuni, era ferm, liniștit, privirea însă îi rămânea ciudată. Apucând hulubele ricșei, flăcăul începu să alerge, mult mai repede decât era necesar, sunând din minut în minut din clopoțelul fixat de capătul uneia din hulube, strecurându-se printre pietoni și harabale și printre celelalte ricșe care goneau în susul și în josul străzii.

Era sfârșit de martie, perioada celor mai mari călduri. Nu trecuseră nici trei ceasuri de la răsăritul soarelui, dar ai fi zis că e aproape de amiază, după arșița, lumina și mulțimea care forfotea prin fața prăvăliilor înșirate de o parte și de alta a străzii. Pământul, grădinile, frunzișul verde, plin de flori, al copacilor înalți și rămuroși din jurul acoperișurilor albe ale *bungaloiv*-urilor și ale vetustelor și negricioaselor dughene umpleau văzduhul cu căldura și miresmele lor, numai arborii „de ploaie” își răsuciseră frunzele, în formă de căușe. Șirurile de prăvălii – mai bine zis de șoproane acoperite cu olane negre, sub care atârnavă uriașe mănunchiuri de banane, pești uscați de tot felul și pastramă de rechin – erau ticsite de cumpărători și de vânzători, aducând toți a băieși cu pielea

întunecată. Cu trunchiul ușor aplecat înainte, tânărul culi cu picioare lungi și sprintene, lucind în soare, gonea din răspuțeri, dar până acum nu se vedea măcar un strop de sudoare nici pe spinarea unsă cu ulei de cocos, lucie ca mătasea, nici pe umerii lui rotunzi, între care lujerul subțire al gâtului susținea cu grație capul smolit, dogorit de soare. La capătul străzii se opri brusc. Întorcându-și puțin capul, aruncă peste umăr câteva vorbe nedeslușite. Englezul îi zări vârful genelor răsfrânte, prinse cuvântul „betel” și ridică mirat din sprâncene. Cum? Un culi atât de tânăr și de voinic, care n-a făcut decât vreo două sute de pași, nu mai poate fără betel? Fără a-i răspunde, îl îmboldi cu bastonul între omoplați. El, însă, fricos ca toți singalezii, dar și îndărătnic, ridică doar din umeri și, traversând oblic strada, o zbughi spre dughene.

— Betel, mai spuse el o dată, întorcându-și capul cu o privire mânioasă, și rânji câinește la englezul din ricșă.

Dar acesta nici nu se mai gândea la el. Peste un minut, flăcăul țâșni din dugheană, ținând în palma îngustă o frunză de arbust de piper, unsă cu var, în care înfășură o bucățică dintr-o nucă de areca, semănând cu o așchie de cremene. Să nu ucizi, să nu furi, să nu preacurvești, să nu minți și să nu te atingi de nimic din cele ce îmbată, așa povățuiește Divinul. Da, dar ce știe un culi despre toate astea? În inima lui răsunau nelămurit ecouri pe care le adunase, tot nelămurit, nenumărata mulțime de inimi ale strămoșilor, în anotimpul ploilor îl însoțea de obicei în fiecare an pe taică-său la locurile sfinte și acolo, printre femei și cerșetori, îi asculta pe preoții care propovăduiau în limba aceea străveche uitată de toți și nu înțelegea nimic, nefăcând altceva decât să-și alătore glasul la al celorlalți, care scoteau strigăte unanime de bucurie de câte ori se rostea numele Divinului. Nu rareori s-a întâmplat ca bătrânul să se roage de față cu el în pragul unui sanctuar. Se prosterna în fața idolului de lemn,

murmurându-i poruncile, ridicându-și la frunte palmele împreunate, apoi puneă pe altar cea mai mică și cea mai tocită dintre monedele câștigate cu atâta trudă. Dar bolboroseala lui era lipsită de convingere. N-o făcea decât din teama pe care i-o insuflau zugrăvelile de pe pereți înfățișând chinurile ce-i așteaptă pe păcătoși. El se închina și altor zeități - înfiorătorilor idoli hinduși - și credea în ele cum credea și în puterea demonilor, a balaurilor, a stelelor, a întunericii...

Cu betelul în gură, tânărul culi, schimbător de la o clipă la alta, îi zâmbi din ochi englezului, apucă hulubele și, după ce urni ricșa, proptindu-și piciorul stâng în pământ, își reluă goana. Cu scăpărări orbitoare, soarele se răsfrângea în rama de aur și în lentilele ochelarilor, de câte ori englezul își ridica privirea. Același soare îi frigea mâinile și genunchii, dar el ședea țeapăn, fără a atinge spătarul ricșei. Spre oraș - sau spre Fort, cum îl numeau coloniștii - duceau două drumuri: cel din dreapta, prin fața pagodei malaeze, peste digul dintre lagune; cel din stânga, de-a dreptul pe lângă ocean. Englezul l-ar fi preferat pe cel din urmă, dar flăcăul se întoarse spre el din fugă, arătându-și buzele însângerate, și se făcu a nu înțelege ce i se ceruse. Iar englezul cedă iarăși, privind absent înjur.

Spre dreapta se întindea laguna verde, strălucitoare și caldă, plină de broaște țestoase și de putregai, cu un crâng de cocotieri pe celălalt mal. Pe dig se vedeau trecând pietoni și vehicule, în clinchetul clopoțelilor de la ricșe. Începură să apară și culi cu fesuri, cu tunici albe și cu pantaloni albi, scurți. Europeanii, cu fețele pălite de zăduful chinuitor al nopților, ședeau tolăniți în ricșe, picior peste picior, ridicându-și în sus încălțăminteă albă. Trecu și o baraba la care era înhamat un yak sur. În umbra ușoară și fierbinte a coviltirului ședea un bătrân persan cu obrazul galben, semănând a eunuc, în halat și cu o tichie de catifea cusută cu fir de aur. Un afghan de statură

uriașă, cu șalvari albi, cizme moi cu vârfurile întoarse și cazacă albă, având pe cap un turban roz cât toate zilele, încremenise aplecat deasupra lagunei, urmărind broaștele țestoase din apa călduță și puțin adâncă. Harabale lungi cu coviltir se înșirau una după alta, la nesfârșit. Sub rogojinile lor înguste erau îngrămădite baloturi cu diferite mărfuri, iar uneori și trupuri tinere și cafenii, de muncitori. Niște bătrâni slăbănogi, prăjiți parcă de arșiță, cu picioarele înroșite de pulberea drumului, păseau agale pe lângă roți, arătând ca niște babe mumificate. Pe drum mai treceau pietrari, cazangii voinici și negri... „Pagoda” – acesta era numele unei ceainării – spuse englezul când intrară în umbra arborilor patriarhali care cresc la intrarea în Fort, alcătuind un acoperiș viu gigantic, luminos datorită razelor de soare care îl străpung.

Se opriră lângă o veche clădire olandeză, cu arcade la parter. Englezul se uită la ceas și coborî să bea ceai și să fumeze o țigară de foi, iar ricșa descrise un semicerc pe caldarâmul roșuvânat al străzii largi presărate cu petalele galbene și purpurii ale keturilor; băiatul aruncă hulubele pe niște rădăcini cioturoase și se trânti din fugă pe pământ. Își aduse genunchii la piept, își sprijini coatele pe ei și prinse a răsufla din greu, înfierbântat, trăgând în piept aerul amiezii, îmbălsămat, călduț și umed ca într-o baie de aburi, petrecându-i din ochi pe singalezii și pe europenii care-i treceau prin față. Apoi scoase de sub pânza care-i înfășură șoldurile o cârpă, își șterse cu ea buzele însângerate de betel, fața și proeminențele pieptului, cu pielea netedă, o strânse ca pe o fașă, și-o lipi de frunte și își înfășură capul cu ea; nu era de loc estetic, îl făcea să semene a om bolnav, dar mai toți culii făceau la fel. Ședea și, poate, gândea cam așa... „Trupurile noastre, Stăpâne, sunt deosebite, dar inima ni-e fără doar și poate una și aceeași”, cum i-a spus Ananda Divinului, căci nu-i greu să-ți închipui ce trebuie să gândească și să simtă un

tânăr crescut în pădurile paradiziace de lângă Colombo, care a apucat să și guste din cea mai tare otravă de pe lume: dragostea pentru o femeie, care a intrat în rândurile celor mereu grăbiți să ajungă bucuriile din urmă, sau să se ferească din calea amărăciunii. Maru l-a rănit, dar tot Maru e cel care tămăduiește rănila. Maru smulge din mâna omului ceea ce acesta a apucat, dar tot el îl îndeamnă să redobândească ceea ce i-a fost răpit, sau ceva asemănător cu ce-a pierdut... După ce își bău ceaiul, englezul mai hoinări pe stradă, intrând prin prăvălii, uitându-se în vitrinele cu pietre prețioase, cu elefanți și statuete din lemn de abanos cu chipul lui Buddha, cu tot felul de țesături și piei de leopard aurii, stropite cu negru. În timpul acesta, tulburat de gânduri, sau doar de sentimente, băiatul schimba câte o privire iute cu alți culi întâlniți în cale și mergea în urma englezului, trăgând ricșa după el. La douăsprezece fix, englezul îi dădu o rupie, ca să-și cumpere ceva de mâncare, și intră în biroul unei mari agenții maritime europene. Tânărul culi își cumpără țigări ieftine și începu să fumeze, trăgând lacom fumul în piept, cu ochii la țigară, ca femeile, și fumă astfel cinci țigări, una după alta. Simțind o dulce amețelă, se așeză în umbra dantelată a unui copac, în fața clădirii cu trei etaje în care se afla agenția, când deodată, ridicându-și ochii, îl văzu în balconul cu balustradă albă pe pasagerul său împreună cu alți cinci europeni. Toți își îndreptaseră binoclurile spre rada portului și, iată, de după acoperișul clădirilor de pe chei se iviră unul după altul, apropiindu-se încet, trei catarge înalte și subțiri, ușor înclinate spre spate. Cei din balcon își fluturară batistele, iar de după acoperișuri se auzi, rostogolindu-se lugubru, puternic și solemn, în port și peste oraș, un muget de sirenă: sosise vaporul din îndepărtata Europă așteptat de pasagerul ricșei cu numărul șapte. Sosea la Colombo după exact douăzeci de zile de navigație și, lucru care tânărului culi, încă plin de

nădejdi și dorinți, nici nu-i trecea prin cap, banchetul de pe malul lagunei, care avea să-i fie fatal, fusese deja pus la cale.

Dar până la banchet, până seara, mai erau câteva ceasuri bune. Și omul cu ochelari, care nu vedea nimic, ieși iarăși în stradă. Își luă rămas bun de la cei doi care ieșiseră odată cu el și care se îndreptară spre statuia reginei Victoria, spre cheiul acoperit, iar ricșa porni iarăși în goană, de astă dată spre hotel, unde la acel ceas al zilei, în salonul cufundat în penumbră, mâncau și beau o mulțime de coloniști bogați și de turiști, și unde zăduful înăbușitor, îmbibat cu miros de mâncare, era răsfirat de niște aripi rotitoare agățate în mijlocul tavanului. Și iarăși se așază tânărul culi, ca un câine, pe caldarâmul presărat cu petale de ketmi. Crestele de un verde palid ale copacilor se împreunau, adăpostind strada sub bolta lor dantelată, la umbra căreia treceau singalezi cu siluete feminine, oferind europenilor ilustrate în culori, piepteni de бага, sau pietre prețioase – ba unul dintre ei vindea un mic animal cu țepi lungi în loc de peri, pe care-l ducea legat de o sfoară; nenumărați culi, pe jumătate sălbatici, alergau fără sfârșit de-a lungul elegantei străzi în stil european, în depărtare, în piața largă, se înălța, orbitor de albă, statuia de marmură reprezentând o femeie țănoșă, cu bărbie dublă, înveșmântată într-o mantie de porfir și cu coroană pe cap, tronând pe un pedestal înalt, tot de marmură. Dintracolo veneau în grupuri mari noii sosiți din Europa. Servitori cu pielea vânăată sau neagră țâșneau pe treptele de la intrarea hotelului și, întrecându-se în temenele, le smulgeau călătorilor bastoanele și bagajele de mână. În prag, îi întâmpina, înclinându-se, reținut și plin de distincție, un bărbat care sclipea din cap până în picioare – îi strălucea și cărarea pomădată, și ochii, și dinții, și butonii, și cămașa scrobită, și smochingul de pichet, și pantalonii, tot de pichet, și încălțăminte albă.

„Oamenii se țin de ospete, plimbări și desfătări, a spus Divinul, care a vizitat cândva acest sălaș paradiziac al oamenilor care primii au cunoscut dorința. Frumusețea vizibilă, sunetele, gustul, mirosurile îi îmbată, a spus el, dorința le înfășoară trupul, întocmai ca liana aceea verde, frumoasă, și aducătoare de moarte, care se încolăcește pe trunchiul arborelui Sala”. Chipurile pământii ale celor ce se îndreptau spre hotel vedeau urme de oboseală și de nopți nedormite din pricina zădufului, urmele răului de mare, ca și cele lăsate de simandicoasele lor boli. Toți păreau pe jumătate morți, vorbeau fără a-și mișca buzele, dar nu-și conteneau mersul, dispărând unul câte unul în semiîntinericul holului se duceau în camerele lor, unde se spălau ca să se mai înviorereze, pentru ca apoi, după ce se îmbuibau cu mâncare și se ameteau cu băuturi, cu țigări de foi și cu cafele, s-o pornească aprinși la față, la plimbare cu ricșele spre țărmul oceanului, pe aleile de arbuști de scortişoară, să viziteze temple hinduse și altare budiste. Fiecare, da, fiecare din ei purta în suflet ceea ce îl îmboldește pe om să trăiască și să-și dorească dulcea amăgire a vieții! Dar pentru tânărul culi, născut pe pământul celor dintâi oameni, această dulce amăgire

HHHHBHBHHI nu era oare de două ori mai dulce? Prin față i se perindau femei trecute, urâte, cu dinți tot atât de mari ca și ai mafiei lui cea cu pielea neagră, aciuată într-o colibă pierdută în mijlocul junglei, dar mai treceau și fete tinere și drăgălașe, cu frumoase rochii albe și cu mici căști coloniale înfășurate în văluri ușoare, iar în el se aprindea dorința, simțindu-le privirea ațintită la minunatele lui gene rășfrante, la cârpa înfășurată în jurul capului și la gura lui însângerată. Dar oare ea, cea care pierise în acest oraș, era mai puțin frumoasă decât ele? Fusesse crescută la lumina soarelui tropical. Bluza ei scurtă, albă, cu mărunte flori albastre, și fusta, la fel cu bluza, îmbrăcate de-a dreptul pe trupul ei mărunț și cam

durduliu, dar pietros, făceau ca pielea ei să pară și mai închisă la culoare. Avea un căpșor rotund, fruntea bombată, ochi rotunzi și strălucitori în care sficiunea copilărească se și îmbinase cu o șăgalnică curiozitate în fața vieții și cu o tainică feminitate, duioasă și pătimasă; în jurul gâtului rotund purta un șirag de corali, iar brațele și gleznelor subțiri și le împodobeau cu brățări de argint... Culi zvâcni în picioare și alergă spre una din străduțele învecinate unde, într-o casă cu un singur cat, cu acoperiș de olane și cu coloane groase de lemn, se afla un bar de mâna a doua. Puse pe tejghea douăzeci și cinci de cenți, în schimbul cărora dădu pe gât un pahar de whisky. Amestecând tăria alcoolului cu efectele betelului, își asigură o stare de beatitudine și de suferință până la căderea serii, când pădurile din preajma orașului Colombo, cufundate în beznă din ce în ce mai neagră și fierbinte, prind a răsună tainic de țârâitul greierilor fără număr și de vaietele broscuțelor care viețuiesc în copaci, când în hățișurile de bambus roiesc miliarde de scânteii vii, atât de luminoase.

Beat era și englezul când ieși din hotel, cu havana aprinsă; avea ochii somnoroși, iar fața ușor îmbujorată parcă mai plină. Cu ochii la ceas, îngândurat, neștiind pesemne cum să-și omoare timpul, zăbovi câteva clipe în fața hotelului, nehotărât, apoi porunci să fie dus la poștă, unde puse la cutie trei ilustrate, de acolo, la Gordon Parc, în care nici nu intră, mulțumindu-se să arunce o privire asupra monumentului și aleilor, iar de acolo, drept înainte, la voia-ntâmplării, spre Orașul Negru, la piață, pe malul râului Kelani... Pe unde nu l-au purtat pașii tânărului culi, beat și learcă de nădușală din pap până-n picioare, îmboldit și de nădejdea că la urmă va căpăta o grămadă de cenți? La ceasul cel mai istovitor, în zăduful și lumina orbitoare a după-amiezii, când e de ajuns să te așezi doar două minute pe bancă sub un copac ca să lași unde ai stat

un cerc întunecat de nădușeală, ricșa străbătu în lung și-n lat, pentru a-i face pe plac englezului, care nu știa cum să-și omoare timpul până la cină, întregul Oraș Negru, vechi, suprapopulat, plin de mirosurile dulcele și iuți ale mirodeniilor. Pe jumătate adormit, englezul zări multe trupuri tuciurii, despuiate, cu bucăți de pânză multicoloră în jurul șoldurilor, mulți perși, hinduși, malayezi cu fețe galbene, dughene chinezești împruțite, acoperișuri de olane și de stuf, temple, moschei și pagode, marinari europeni trândăvind și călugări budiști, rași în cap, slabi, cu o stranie lucire în ochi, înveșmântați în togi galbene ca penajul canarilor, cu umărul drept descoperit și purtând evantaie din frunze de palmier sacru. Ricșa și pasagerul ei străbătură în goană această înghesuală sordidă, caracteristică străvechiului Orient, atât de repede de parcă i-ar fi alungat cineva din urmă, până la malul râului Kelani, îngust și adânc între malurile năpădite de stufărișul verde și de nestrăbătut ce se apleca peste apa groasă, acoperind-o pe jumătate, râu îndrăgit de crocodili, deși se retrăgeau tot mai mult spre adâncul junglei, speriați de șlepurile cu coviltir de paie încărcate cu baloturi de ceai, orez și scorțișoară și cu pietre prețioase neprelucrate, șlepuri care pluteau cu o nespusă încetineală pe luciul uleios al apei, când soarele stătea să asfințească... Englezul porunci cale-ntoarsă, spre Fortul acum pustiu, deoarece toate birourile, agențiile și băncile erau închise, se bărbieri într-o frizerie, ceea ce îi dădu o înfățișare strident tinerească, își cumpără țigări de foi, trecu pe la farmacie... Ud learcă și vlăguț de atâta alergătură, tânărul culi îl privea dușmănos, ca un câine gata să muște. Pe la ceasurile șase, după ce trecu în goană pe lângă farul din capătul lui Queen Street, după ce străbătu și cartierele liniștite și curate, ajunse la malul oceanului, care-i năvăli în ochi, nemărginit și pustiu, poleit în verde-auriu de ultimele raze ale asfințitului. De aci, prin Hall-Face, o luă spre Cartierul

Sclavilor.

„Din dorință se naște nevoia de bucurie, a spus Divinul, din bucurie se naște durerea, din bucurie și durere izvorăște spaima”. Și iată că în ochii bietului culi se iviră și durerea și spaima și mânia. Năucit de atâta alergătură, își întorsese capul într-o dată spre asupritorul lui, răsuflând anevoie, măsurând cu picioarele-i lungi drumul larg și neted al pieței. În asfințit, piața era imensă, pustie și tristă. După ce își isprăvesc treburile, englezii își petrec aici tot timpul înainte de cină, plimbându-se singuri sau cu soțiile, ibovnicele și copiii lor în trăsurile scumpe, trase de cai, joacă fotbal, admiră oceanul și frumusețea plină de măreție a apusului, atât de străină lor. Tânărul culi alerga, privind cu ochi răi la roșcovanii vânjoși, în pantaloni scurți și tricouri pestrițe, care alergau prin piață ca nebunii, de bunăvoie, se urmăreau, săreau după mingea care țâșnea în sus, pocnind-o cu vârfurile boante ale bocancilor. Soarele cobora tot mai jos, cerul asfințitului se colora în verde, iar norul ușor și pufos care se destrăma în adâncul firmamentului căpăta o minunată nuanță trandafirie... „Carlton-Hotel!” rosti cu glas stins englezul, care, cuprins de o melancolie somnolentă, privise tot timpul apusul, oceanul, vălurelele mărunte ce se așterneau, foșnind blând peste pietrele de pe mal, ca o spumă de culoarea heliotropului. Băiatul se întoarse din fugă spre el, rânjind câinește, tare-i venea să-și înfigă dinții în omul acesta care izbutise să-l sleiască de puteri; însă a-și curma goana era cu neputință, deoarece, fără a-și schimba expresia tristă și somnoroasă, englezul îl îmboldea tot mai des cu bastonul în spinare. Trecuse, de altfel, și starea aceea de beatitudine și de surescitare, transformându-se în altceva, o supunere încordată, un automatism al alergării ce s-ar putea asemui cu o inerție a goanei. Cum toate hotelurile din Fort erau pline, englezul trăsesese la unul mai puțin simandicos, dincolo de Cartierul Sclavilor, și ricșa trecu

din nou pe lângă bananul sub care flăcăul șezuse dimineată, dornic de a câștiga ceva de pe urma acestor necruțatori și misterioși oameni albi, nădăjduind cu tărie în partea lui de fericire. Grădinile se perindau una după alta, cu gardurile lor din fier prin care se zăreau *bungalow-uiile* scunde cu acoperișurile olandeze. După ce intră în goana mare într-una din curți, tânărul culi se odihni vreo jumătate de ceas sub o terasă largă, în timp ce englezul se schimba pentru cină. Inima îi bătea, de parcă ar fi băut otravă, buzele-i erau palide, trăsăturile obrazului cu pielea brună se ascuțiseră, minunații lui ochi păreau și mai negri, iar cârpa de pe cap era atât de udă, încât o smulse și o azvârli cât colo. Mirosul răspândit de trupul lui încins devenise neplăcut, ceva ca un amestec de ceai călduț cu ulei de cocos și

Cu încă ceva, cum ar fi dacă ai strivi între palme o grămăjoară între timp, soarele apusese. Pe terasă, o domnișoară bătrână ședea tolănită în balansoar, citind dintr-o carte de rugăciuni la lumina ultimelor raze ale zilei. Zărind-o din stradă, un bătrân înalt și slab ca un schelet, cu pieptul și pânțelele năpădite de păr cenușiu și cărlionțat, intră în curte fără zgomot; purta turban de cerșetor și un fel de șorț dintr-o pânză cândva roșie, cu dungulițe transversale galbene. Pe braț ținea un paner împletit din fibre de palmier. Apropiindu-se de terasă, făcu o plecăciune slugarnică, ducându-și mâna la frunte, apoi se așează pe pământ și săltă capacul panerului. Fără a-l privi, femeia din balansoar îi făcu semn cu mâna să plece. Dar el își și scosese fluierul de trestie de la cingătoare. Tânărul culi sări deodată în picioare și, cu o furie de neînțeles, se răsti la el ca un turbat. Sări în picioare și bătrânul, trânti capacul panerului și, răsucindu-și capul încoace și încolo, fugi spre poartă. Ochii băiatului rămaseră multă vreme la fel de rotunzi că ai acelei ființe înspăimântătoare pe care și-o închipuia târându-se încet afară din paner, înălțându-și

grumazul încordat și umflându-și gușa cu reflexe albastri schimbătoare. Întunericul se lăsa cu repeziciune; când englezul ieși pe terasă, proaspăt spălat, într-un smoching alb, se înserase de-a binelea. Flăcăul se repezi, supus, la hulube. Era o noapte deosebit de caldă, ca întotdeauna înainte de anotimpul ploilor, și parcămai încărcată de miresme decât ziua. Aroma călduță și dulceagă a moscului se amesteca mai greoi ca oricând cu mirosul de pământ cald și de flori putrede. Pe strada dintre grădini pe care gonea acum ricșa, bezna era atât de adâncă, încât nici nu știai că îți vine din față o altă ricșă decât după răsuflarea grea a celui alt culi și după micul felinar atârnat la una din hulube, în sfârșit, se zări licărind slab laguna putredă, pe sub streășina neagră a copacilor, apoi apărură lumini roșii ce se reflectau în apa ei, cu dâre prelungi. În neagra noapte tropicală, clădirea mare cu două etaje părea inundată de lumina care se zărea prin ferestrele deschise. Curtea însă era cufundată în beznă... Aici se adunaseră multe ricșe, iar trupurile culilor se confundau cu întunericul, doar pânzele înfășurate în jurul șoldurilor lor mai formau câte o pată albicioasă nedeslușită. Terasa cea mare dinspre lagună strălucea de luminări cu apărătoare de sticlă, năpădită de nenumărate mu-culițe, făcând să strălucească învelitoarea albă a mesei lungi, încărcată cu tacâmuri, sticle și cupe cu gheață, ca și smochingurile albe ale oaspeților, care vorbeau fără încetare, deși reținut, scoțând sunete guturale, în timp ce servitori desculți și durdulii ca niște dădace îi serveau, târșându-și tălpile goale, iar o imensă rogojină chinezească, atârnată de tavan, se legăna neîncetat, pusă în mișcare de câțiva malaezi așezați în spatele peretelui care nu ajungea până la tavan, făcând musafirilor vânt, răcorindu-le frunțile reci și umede. Ricșa numărul șapte trase din goană la terasă. Cei din jurul mesei îl întâmpinară pe oaspetele întârziat cu murmure de bucurie. Acesta sări din trăsurică și urcă

sprinten treptele terasei. Iar ricșa ocoli în goană clădirea, pentru a intra pe altă poartă în curtea în care stăteau celelalte ricșe; în timp ce ocolea casă, flăcăul se trase brusc îndărăt, de parcă l-ar fi croit cineva cu un ciomag peste frunte: la o fereastră luminată de la etaj, într-un halat ușor de mătase roșie, cu un colier din trei șiraguri de rubine la gât și cu brățări late de aur pe brațele-i goale, stătea în picioare și îl privea cu ochi rotunzi, strălucitori, logodnica lui, fetița-femeie, cea care în urmă cu o jumătate de an se învoise să schimbe între ei turțițele de orez! în locul unde era el, jos în umbră, ea nu-l putea vedea. El o recunoscuse însă din prima clipă și, făcând un pas înapoi, rămase pe loc, înjnărmurit.

Nu căzu la pământ, și nici inima nu-i plesni, căci prea era tânără și puternică. După câteva clipe, se tupilă sub un smochin secular al cărui creștet, asemenea arborelui paradisului, ardea și fremăta cu o puzderie de scânteieri verzi, înfocate. Privimultă vreme căpșorul negru șirotund, mătasea roșie care abia ascundea trupul micuț și brațele ridicate în sus ca să-și potrivească pieptănătura. Așteptă, cinchit acolo, până în clipa când fata se întoarse de la fereastră, îndreptându-se spre fundul camerei. Iar când ea pieri, sări în picioare, înșfăcă hulubele, străbătu curtea ca o vijelie și țâșni pe poartă, apoi continuă goana, de astă dată știind bine încotro și pentru ce aleargă, ascultându-și numai și numai propria voință, deodată liberă.

— Trezește-te, trezește-te! strigau în el miile de glasuri mute ale strămoșilor de o sută de ori putreziți în pământul acestui colț de rai. Scutură-te de amăgirea lui Maru, vis al acestei scurte vieți. Ți-e îngăduit oare să dormi, tu, care ești otrăvit de venin și străpuns de săgeată? De o sută de ori suferă cel ce-i stăpân pe ceva care îi este de o sută de ori drag, căci toate mâhnirile, toate lacrimile din iubire purced, din legăturile inimii. Așadar, ucide-le! Prea scurt va fi răstimpul în care te vei bucura de pacea

răgazului ce ți se dă, căci în o mie de noi încercări te va azvârli acest pământ al Paradisului, refugiul oamenilor care primii au cunoscut dorința. Oricum, vei avea parte de acest scurt răgaz pentru odihnă, tu, cel prea de timpuriu ieșit în drumul vieții, tu, cel care ai pornit cu ardoare pe urmele fericirii și ai fost rănit de cea mai ascuțită dintre săgeți: setea de dragoste și de noi începuturi în această lume străveche, unde, încă de la începutul veacurilor, învingătorul își apasă călcâiul pe beregata celui biruit!

!-” Sub bolțile negre ale copacilor cu coroanele împreunate se arătară luminile dughenelor din Cartierul Sclavilor, încă deschise. Într-una din ele, tânărul culi măncă lacom un castron de orez fiert, călduț și foarte piperat, și porni grăbit mai departe. Știa unde stă bătrânul acela care intrase acum un ceas în curtea hotelului: locuia, împreună cu un nepot de-al lui, pe lângă fructăria destul de răsărită a acestuia, într-o casă scundă cu stâlpi groși de lemn. Nepotul, îmbrăcat europenește cu haine de in murdare, cu o uriașă chică de păr păslos, ca lâna creață, căra tocmai niște coșuri cu poame în fundul prăvăliei, încrețindu-și nasul din pricina fumului de la țigara ce-i atârna lipită de buza de jos. Nu băgă de seamă că flăcăul era turbat de furie, ud leoarcă și înfierbântat. Dintr-o săritură, și fără o vorbă, tânărul culi intră în șopron și împinse cu piciorul ușița din fund, în dosul căreia nădăjduia să-l găsească pe bătrânul mut. În palma nădușită își ținea strâns comoara, moneda de aur pe care o scosese încă pe drum de sub pânza încinsă peste șolduri, dintr-o punguță de piele atârnată la cingătoare. Și galbenul își făcu într-o clipă efectul: băiatul țâșni din casă cu o cutie mare de țigări de foi legată cu sfoară. Plătise pentru ea un preț mare, dar nici cutia nu era goală: ceva se zbătea în ea, se zvârcolea, fojgăind și ciocănind în capac cu inecele trupului său puternic.

De ce mai luase cu el și ricșa? Dar o luase și,

alergând ritmic și avântat, zbură spre țărmul oceanului, spre piața pustie, cufundată în întuneric, abia luminată de stele. Dincolo de piață erau presărate luminițele rare ale Fortului, iar pe fundalul cerului farul se rotea încet, ca o oglindă cu ape tulburi, aruncându-și lumina albă, ca o dâră de fum, numai în direcția radei, Dinspre ocean adia o briză ușoară și răcoroasă a cărei suflare blândă abia se auzea. Ajungând pe mal, trânti pentru ultima oară hulubele subțiri între care viața îl înhămasese de timpuriu, deși nu pentru multă vreme, și se așează, de astă dată nu pe pământul gol, ci pe o bancă, se așează cu îndrăzneala unui adevărat colonist.

Dând hindusului o liră întreagă, i-l ceruse pe cel mai mic, dar și cu veninul cel mai puternic, cel mai ucigător. Și într-adevăr, pe lângă că era de o frumusețe ca-n basme – numai inele tivite în verde, un căpșor rotund, albastru, cu o dungă de culoarea smaragdului de-a lungul cefei și o codiță arcuită – era, cu toată micimea lui, nemaipomenit de puternic și de turbat, mai ales acum, după ce fusese ținut într-o cutie de lemn urât mirositoare. Se încorda spasmodic, ca și cum ar fi fost de oțel, se zvârcolea, sâsâia, și izbea în capac. Cu mișcări repezi, tânărul culi desfăcu sfoara... Dar la urma urmei, cine poate ști cum a făcut-o? Cu mâini sigure, sau tremurânde? Iute, cu hotărâre, ori nu? Sau, după aceea, a șovăit oare multă vreme? Va fi stat cu privirea pierdută spre oceanul întunecat, ascultându-i zgomotul valurilor, și-a ațintit ochii la Crucea Sudului, la Corb, sau la Canopus? O fi rânjit câinește înspre orașul coloniștilor, înspre hotelul somptuos a cărui lumină de la intrare se zărea în depărtare? Fără îndoială că a deschis brusc cutia și și-a pus hotărât mâna stângă pe spiralele acelea reci ca gheața, ori ca un cadavru, care se zvârcoleau în cutie: a fost mușcat drept în palmă.

Arsura acestei mușcături este de nesuportat, putându-se asemui cu o electrocutare. Corpul omului e

fulgerat din tălpi până-n creștet de o durere indescritibilă, o tertură atât de cumplită, încât în asemenea cazuri chiar maimuțele scâncesc jalnic și încep să plângă ca niște copii, în hohote deznădăjduite și rugătoare. Și fără îndoială că, fulgerat de șocul arzător, flăcăul s-a rostogolit pe bancă, făcându-se covrig, trântind cât colo cutia. Apoi a simțit cum se cascadează sub el un abis fără fund, ca și cum prin fața ochilor lui totul ar fi alunecat cine știe încotro, pieziș, în sus: și oceanul, și stelele, și luminile hotelului. Freamătul valurilor i-a năpădit creierul, năucindu-l, pentru ca după o clipă să se curme brusc: șocul acesta este urmat întotdeauna de un leșin adânc. Dar la scurtă vreme, cel mușcat își revine negreșit, parcă anume pentru a vomita cu mare caznă, vărsând sânge, și pentru a cădea apoi iarăși în neființă. Se întâmplă ca astfel de căderi în gol, urmate de reveniri, să se repete de nuit multe ori și fiecare din ele, frângându-l, tăindu-i răsuflarea, îi răpește nefericitului câte ceva din ceea ce se numește viață, luându-i una câte una facultățile omenești: cugetul, memoria, văzul, auzul, durerea, amărăciunea, bucuria, ura și apoi ultima însușire, atotcuprinzătoare, acea aprigă dorință de a cuprinde în inima ta întreg universul vizibil și invizibil, pentru a-l dăruia iarăși cuiva.

La vreo zece zile după aceea, într-un amurg întunecos și fierbinte, ca întotdeauna înainte de furtună, în rada portului Colombo o barcă în care stătea pe jumătate culcat pasagerul ricșei cu numărul șapte, mânată de două perechi de vâslași, zorea spre un mare vapor rusesc gata să-și ridice ancora, pentru a porni spre Suez. Vasul răsună de huruitul ancorei, când, după ce barca opri chiar sub peretele uriaș al carenei, pasagerul urcă grăbit scara lungă a vasului și apărură pe punte. În primul moment, căpitanul refuză categoric să-l ia la bord: acesta-i un vapor de marfă, declară el, agentul a și coborât și a vă primi este un lucru cu desăvârșire imposibil. „Dar eu vă rog insistent,

vă rog s-o faceți în mod excepțional”, nu se lăsă englezul. Căpitanul îl privi mirat: părea un bărbat voinic și energic, totuși nuanța închisă a pielii obrazului ars de soare părea nesănătoasă, iar în dosul ochelarilor cu lentile strălucitoare ochii lui aveau privirea fixă, de parcă nu vedea nimic, și în același timp neliniștită. „Așteptați până poimâine, spuse căpitanul: poimâine vă veți putea îmbarca pe un vas poștal german”. „Da, dar mi-e foarte greu să mai petrec două nopți la Colombo, sunt bolnav. Nu mai pot suporta nopțile astea ceyloneze, chinuit de insomnii și de atâtea altele, prin care trece orice om nervos în ajunul furtunilor. Aruncați doar o privire la tenebrele astea, la norii care au acoperit de jur-împrejur orizontul... Va fi iarăși o noapte îngrozitoare. De fapt, anotimpul ploilor a și început”. Căpitanul ridică din umeri, se gândi puțin și până la urmă cedă. Nu trecu niciun minut și singalezii, subțiri ca niște țipari, ridicau la bord un cufăr negru, lăcuit, împestrit de nenumăratele etichete multicolore ale atâtor hoteluri și marcat cu două inițiale roșii.

I s-a oferit singura cabină liberă, cea a doctorului; era foarte strâmtă și înăbușitoare, însă englezul o găsi minunată. După ce își despachetă în grabă lucrurile, străbătu careul și ieși pe puntea superioară. Întunericul înghițea totul cu repeziciune. Vasul părăsise cheiul și își întorcea prova spre larg. Se părea că vin asupra lui din dreapta alte vase, felinare atârinate de catarge, luminile Fortului. În stânga, apa se depărta de sub bordaj, spre malul plat, spre depozitele de cărbuni și spre desișul negru al crângurilor de cocotieri cu trunchiuri subțirele, ca o întindere tremurătoare și întunecată în care se oglindeau încă norii negri și deprimanți de pe cer și dacă te uitai țință la goana asta impetuoasă și tremurătoare a apei, te apuca amețeala. Schimbându-și neconținut direcția, bătea un vântuleț umed, îmbălsămat și leșinător. Dar perdeaua tăcută a norilor se deschise brusc în fața unui abis

albastrupal atât de luminos, încât vreme de o clipă se putură desluși în desișurile pădurii trunchiurile de palmieri și banani, chiar și colibele pitulate sub ele. Englezul clipi speriat, își întoarse capul spre digul care trecea, plutind încet, prin stânga lui, cu luminița roșie la capăt, pe zarea plumburie a oceanului de dincolo de dig, și se înapoie cu pași repezi în cabină.

Înainte de cină, bătrânul steward, un om pe care îl înrăise oboseala, bun observator, bănuitor chiar și din senin, trase de câteva ori cu coada ochiului prin perdeaua cabinei. Englezul ședea pe un fotoliu pliant de pânză, ținând pe genunchi un caiet gros cu scoarțe de piele în care scria cu un toc de aur; când își ridica ochii, sticlindu-și lentilele ochelarilor, fața îi căpăta o expresie obtuză și brusc mirată. Apoi lăsă tocul și căzu pe gânduri, având aerul că e atent la freamătul și la foșnetul valurilor care se rostogoleau greoi dincolo de peretele cabinei. Stewardul trecu mai departe, agitând cu putere un clopoțel. Englezul se ridică și se dezbracă complet. După ce se fricționă din cap până-n picioare cu un burete muiat în colonie îndoită cu apă, se bărbieri, își potrive din foarfecă mustățile scurte și groase, își potrive meticulos cu periile părul negru și bătos, pieptănat cu cărare într-o parte, își schimbă rufăria, își puse smochingul și porni spre careul ofițerilor cu obișnuitul său aer hotărât, militaros.

Ofițerii, care așteptau de o bună bucată de vreme în jurul mesei, ocărându-l pentru întârziere, îl primiră cu o amabilitate exagerată, fudulindu-se care mai de care cu cunoștințele de limba engleză. El le răspunse reținut, dar nu mai puțin amabil, și se grăbi să adauge că îi place foarte mult bucătăria rusească și că a fost la Rusia, în Siberia... că, în general, a călătorit mult și a suportat întotdeauna foarte bine călătoriile, ceea ce însă nu putea spune despre ultima sa ședere în India, Java și Ceylon: aici s-a îmbolnăvit de ficat și și-a zdruncinat nervii, ajungând

chiar să facă lucruri ciudate, cum ar fi, de pildă, ceea ce făcuse cu un ceas în urmă, anume neașteptata lui prezentare pe acest vapor. La cafea, le oferi marinarilor coniac și lichioruri și scoase o cutie de țigări groase egiptene, pe care o lăsă deschisă pe masă, ca să se poată servi toți. Căpitanul, un bărbat cu ochi duri și inteligenți, care se străduia să pară cât mai occidental în toate împrejurările, aduse vorba despre problemele coloniale ale Europei, despre japonezi, despre viitorul Orientului îndepărtat. Ascultându-l cu atenție, englezul riposta, sau aproba. Vorbea curgător, dar nu cu simplitate, ci parcă ar fi citit un articol bine scris. Din cândân când, își curma brusc vorba și asculta cu și mai mare atenție freamătul valurilor care răzbătea prin ușile deschise. Furtuna rămăsese în urmă. Șiragul de briliante al luminilor orașului, ale căror scăpărări stăruiseră vreme îndelungată, se mistuise de mult în catifeaua neagră a depărtării. Acum vasul plutea într-o beznă fără de hotar, parcă suspendat în gol, între ocean și noapte. Ușa de la careul ofițerilor dădea chiar sub puntea de comandă. Întunericul din ferestrele și ușile deschise contrasta puternic cu încăperea viu luminată. De afară venea o adiere umedă – suflul umed și liber a ceva liber din zorii timpului și o răcoare proaspătă care, ajungând până la cei din jurul mesei, îi făcea să simtă mai bine mirosul tutunului, al cafelei calde și al lichiorurilor. Uneori însă, lumina electrică scădea brusc, dreptunghiurile ușilor și ferestrelor deveneau o clipă sinilii, iar în jurul vasului se căsca, tăcut și negrait de larg un albastrui abis al abisurilor, hula curgătoare a întinderilor de apă scânteia, iar de jur-împrejur orizontul se cufunda într-o negreală de cărbune și, ca un oftat greu al Creatorului însuși, de pe vremea când universul era scufundat în haosul dinaintea veacurilor, răsună înăbușit, lugubru și solemn un bubuit prelung de tunet, cutremurând totul până în temelii. În astfel de momente,

englezul rămânea câteva clipe ca împietrit.

— Înfrorător! rosti el, cu glas stins, dar ferm, după o izbucnire luminoasă deosebit de orbitoare. Și, ridicându-se de pe scaun, se apropie de ușa în spatele căreia se căsca bezna. E cât se poate de înfrorător, spuse el ca pentru sine. Dar lucrul cel mai cumplit este că noi nu mai gândim, nu mai simțim, nu mai suntem capabili de a simți cât este de înfrorător, pentru că ne-am și dezvățat de asta.

— De ce anume? întrebă căpitanul.

— Să luăm, de pildă, răspunse englezul, măcar faptul că sub noi și în jurul nostru se deschide o adâncime fără fund, acel hău șubred despre care vorbește Biblia în cuvinte atât de cumplite... O, reluă el grav, scrutând întunericul, în apropiere și în depărtare, peste tot, se aprind brazde de foc, verzi și înspumate, iar negrul din jurul acestei spume e negru-vânăț, ca pana corbului. Oare unui căpitan de vas i se face vreodată foarte frică? întrebă el.

— Nu, de ce? răspunse căpitanul cu voită nepăsare. E într-adevăr o treabă de răspundere, dar... Totul depinde de obișnuință...

— Spuneți mai degrabă că depinde de ignoranța noastră, replică englezul. A sta acolo sus pe puntea de comandă, cu cei doi ochi mari și tulburi aprinși de o parte și de alta, unul roșu și unul verde, carețe privesc prin sticlele lor groase, și a merge cine știe încotro prin bezna nopții și a apelor ce se aștern pe mii de mile împrejurul tău, e de-a dreptul înnebunitor! De altfel, reluă el, nu-i mai bine nici jos în cabină, când în dosul peretelui subțire, chiar la căpătâiul tău, urlă și clocotește toată noaptea un abis fără fund... Da, da, rațiunea noastră e tot atât de slabă ca și a unei cârțițe, ba chiar mai slabă poate, pentru că și cârțița, care nu-i decât un animal, și sălbaticul și-a păstrat măcar instinctul de conservare, pe când la noi acesta a degenerat, sau e pe cale de a degenera.

— Totuși, cârțițele nu se plimbă pe întreg globul, răspunse, surâzând, căpitanul. Cârțițele nu folosesc nici aburul, nici electricitatea, nici telegrafia fără fir... Doriți, bunăoară, să cer chiar acum legătura cu Adenul? Și doar până acolo sunt zece zile de drum.

— Și asta-i ceva înspăimântător, replică englezul, aruncând prin ochelari o privire severă spre ofițerul care începuse să râdă. Da, și asta-i ceva cât se poate de înfricoșător. De fapt, nici nu ne mai temem de nimic. Nu ne mai temem cu adevărat nici măcar de moarte: nici de viață, nici de mistere, nici de abisurile care ne înconjoară, nici de moarte: nici de a noastră, și nici de a altora! Eu, care am luat parte la război, ordonam să se tragă cu tunurile și ucideam oameni cu sutele; și nu numai că nu sufăr, că nu înnebunesc la gândul că sunt un asasin, ci, dimpotrivă, nici măcar nu mă gândesc vreodată la ei.

— Credeți că animalele sau sălbaticii își fac probleme? întrebă căpitanul.

— Sălbaticii cred că așa se cuvine, pe când noi, nu, spuse englezul și apoi tăcu. Începu să se plimbe înapoi și încolo, străduindu-se să calce cât mai ferm.

Dârele luminoase, trandafirii acum, care licăreau, trecând prin dreptul stelelor, slăbeau. Vântul sufla prin ferestre și prin uși mai puternic, mai răcoros, tot mai aprig mugea bezna neagră de afară. Scoica uriașă folosită ca scrumieră se târa pe masă, când în sus, când în jos. Aveai neplăcuta senzație că picioarele ți se moaie și că sub tine se umflă ceva care întâi te ridică în sus, apoi te răstoarnă într-o parte și se retrage, iar puntea îți fuge de sub picioare, coborând tot mai adânc. După ce fumară pe săturate și își terminară cafelele, ofițerii, căutând să-și ascundă căscatul, privind cu coada ochiului spre ciudatul lor pasager, mai stătură câteva minute, tăcuți, apoi îi urară noapte bună. Nu rămase decât căpitanul, care fuma, urmărindu-l din ochi pe englez. Acesta, cu o țigară de foi în

mână, se plimba, clătinându-se de la o uşă la alta, iritându-l cu seriozitatea lui îmbinată cu un fel de absenţă, pe bătrânul steward care strângea masa.

— Da, da, rosti el, nu ne-a mai rămas decât teama de a ne fi dezvăţat să simţim teama. În Europa de mult nu mai există nici Dumnezeu, nici religie, iar noi, cu toate preocupările şi lăcomia noastră, suntem totuşi reci ca gheaţa şi în faţa vieţii, şi în faţa morţii; şi chiar dacă ne temem, o facem cu raţiunea, ori poate numai cu o rămăşiţă a instinctului de conservare. Uneori, ne străduim chiar să ne insuflăm această teamă, s-o sporim, şi totuşi n-o percepem, n-o încercăm în suficientă măsură... așa cum nici eu nu simt acel ceva pe care l-am numit înflorător, spuse el cu un gest spre uşa deschisă, unde se zărea oceanul negru, ale cărui valuri săltau aprig prova navei, aplecând-o când pe o parte, când pe alta, în scârţâitul pereţilor despărţitori din cală.

— Este desigur influenţa Ceylonului asupra dumneavoastră, observă căpitanul.

— O, fără îndoială, fără îndoială! încuviinţă englezul. Noi toţi - comercianţi, tehnicieni, militari, politicieni, colonişti - ca să ne salvăm, ca să fugim de propria noastră prostie şi goliciune sufletească, colindăm lumea largă şi ne silim să ne entuziasmăm ba de munţii şi lacurile Elveţiei, ba de mizeria Italiei, de tablourile sau de statuile şi coloanele ei ciobite, ba rătăcim pe pietrele alunecoase ale cine ştie cărui amfiteatru rămas în picioare, în Sicilia, ba ne uităm cu prefăcută admiraţie la Acropole, la mormanele de piatră galbenă, ba asistăm ca la un spectacol de bâlci la împărţirea flăcării sfinte de la Ierusalim, plătim sume exorbitante pentru a suferi torturile ce ni le impun călăuzele şi puricii în cavourile şi în templele Egiptului, navigăm spre India, China şi Japonia şi iată că abia aici, în sălaşul cel mai străvechi al omenirii, în acest eden pe care l-am pierdut şi pe care îl numim coloniile noastre, pe care

îl posedăm cu lăcomie, înconjurați de murdărie, ciumă și holeră, de friguri și oameni de culoare pe care i-am transformat în vite, numai aici realizăm într-o oarecare măsură ce este viața, moartea, dumnezeirea. Doar aici, după ce am rămas nepăsător în fața tuturor acestor Osiris, Zeus, Apollo, Cristos sau Mahomed, am simțit nu o dată că m-aș putea închina numai înfricoșătorilor zei ai acestui pământ strămoșesc al omenirii – lui Brahma cel cu o sută de brațe, lui Śiva, Demonului, lui Buddha, al cărui cuvânt a răsunat ca însuși Verbul lui Matusalem, cel care a bătut în cuie capacul sicriului omenirii... Da, numai datorită Orientului și bolilor pe care le-am contractat în Orient, datorită faptului că am ucis oameni în Africa, sau că în India cea jefuită de Anglia, deci în parte și de mine, am văzut oameni murind de foame cu miile, că în Japonia îmi cumpăram fetițe drept neveste pentru o lună, că în China îi pocneam cu bastonul în cap pe niște bătrâni lipsiți de apărare, că în Java și în Ceylon îl sileam pe câte un culi să alerge până începea să horcăie, trăgând să moară, că la Anaradhapur m-am îmbolnăvit de niște friguri îngrozitoare, iar pe malul Malabarului, de o boală de ficat, numai datorită tuturor acestor împrejurări simt și gândesc și eu într-o oarecare măsură. Aceste țări, cu mulțimile ei nenumărate de oameni, ori își trăiesc viața nemijlocit, copilărește, adevărind cu toată ființa lor și existența, și moartea, și măreția divină a universului, ori au și străbătut un drum prea lung și prea greu din punct de vedere istoric, religios și filosofic și au și ostenit pe acest drum, iar noi, oamenii noii ere de fier, vrem să le supunem, să le împărțim între noi, sub eticheta: problemele noastre coloniale. Și când se va sfârși tu împărțeala asta, pe lume se va reîntrona supremația unui nou Tir sau a unui nou Sidon, ori a unei noi Rome, fie engleză, fie germană, și atunci se va repeta negreșit ceea ce, cum spune Biblia, prorocii i-au prevestit Sidonului, care se confundase cu

dumnezeirea; Romei - Apocalipsul, iar Indiei și triburilor ariene care au locuit-o - Buddha, grăind astfel: „O, voi, prinți, deținători ai puterii și stăpânii atâtor bogate comori, care vă întoarceți lăcomia unul împotriva altuia, cât de hulpav vă istovesc propriile voastre fapte!” Buddha și-a dat seama ce înseamnă viața „Eului” în această lume a întâmplării, în acest univers pe care noi nu-l înțelegem, și s-a înspăimântat, cuprins de o teamă pioasă. Noi însă ridicăm „Eul” nostru mai presus de ceruri, vrând să concentrăm în el întregul univers, surzi la vorbele care se spun despre viitoarea fraternitate și egalitatea mondială, și iată că abia în mijlocul oceanului, sub constelații necunoscute nouă, în mijlocul măreției furtunilor tropicale, în India, sau în Ceylon, când în timpul nopților negre și zăpușitoare, împresurat de febrile tenebre, simți cum te topești, cum te mistui în negrul acela de nepătruns, în sunetele și miresmele acestui înspăimântător Unic Tot, începi să înțelegi oarecum cât prețuiește faimosul nostru Eu... Cunoașteți cumva legenda ace-a budistă, se adresa el căpitanului, sticlindu-și ochelarii și oprindu-se în loc.

— Care legendă? întrebă căpitanul, care căscase pe furis, trăgând cu coada ochiului la ceas.

— Legenda sună astfel: un corb a pornit o dată în zbor după un elefant care cobora în goană coasta împădurită a unui munte, îndreptându-se spre ocean. Strivind tot ce întâlnea în cale, frângând crengile desișului de lângă mal, uriașul se prăvăli în valuri, iar corbul hămesit, după ce așteptă ca elefantul să se înece și să apară iar la suprafața apei, se lăsă din zbor pe hoitul acela enorm. Leșul plutea, descompunându-se, iar corbul tot ciugulea din el cu lăcomie. Când se trezi la realitate, văzu că fusese purtat, odată cu hoitul, departe, atât de departe, încât de acolo nici cu aripi de pescăruș nu mai avea cum să se întoarcă. Începu să țipe cu glas jalnic, cu glasul celui pe care l-a pândit și îl așteaptă Moartea... Este o legendă

înfiorătoare!

— Ba, înfiorătoare, spuse căpitanul.

Englezul tăcu, apoi își reluă plimbarea de la o ușă la alta. Din întunericul mugitor se desprinsese, sacadat și trist, semnalul de clopot pentru al doilea cart. Din decență, căpitanul mai zăbovi vreo cinci minute în careu, apoi se ridică, strânse mâna pasagerului și se retrase în cabina lui liniștită și spațioasă. Pierdut în gânduri, englezul își reluă plimbarea. Bătrânul steward se mai chinui să stea în oficiu vreo jumătate de ceas, apoi intră în careu și, cu o mutră acră, stinse toate becurile, lăsând aprinsă o singură lampă de perete. După ce plecă și el, englezul se apropie de perete și o stinse. Odată cu întunericul care se lăsă brusc, vuietul valurilor se auzi parcă mai puternic și, tot brusc, în fața ferestrelor se deschise un cer înstelat, brăzdat de vergi și catarge. Scârțâind din încheieturi, vasul se cățăra de pe un munte de apă pe altul, își lua tot mai mare avânt la urcușuri și la coborâșuri, iar printre șarturi zburau, cu oscilații ample, când în sus, spre abisul de deasupra, când în jos, spre abisul de dedesubt, Canapus - Corbul și Crucea Sudului, peste care mai trecea, licărind, câte o dâră trandafir.

Capri, februarie 1914

UN CAZ DE LA ARHIVĂ

BĂTRÂNELUL acela caraghios, Fisun, făcea slujba de arhivar la direcția noastră gubernială. Nouă, tinerilor lui colegi, totul ni se părea la el caraghios: și că era arhivar - și nu numai că nu găsea caraghios acest cuvânt demodat, ci, dimpotrivă, îi atribuia un sens foarte înalt - și că-l chema Fisun, ba până și faptul că era trecut de optzeci de ani.

Era scund de tot, uscățiv, gârbov rău și purta niște haine cât se poate de ciudate: un surtuc lung, de gata, dintr-un fel de stofă cenușie, și cizme soldățești uriașe, în ai căror carâmbi dreپți și largi picioarele lui subțiri, care

se îndoiu când mergea, intrau până mai sus de genunchi. Auzea foarte prost, „să-i tragi clopotul la ureche, nu alta!”, cum spuneau, cu ironie specifică ucrainenilor, paznicii zemstvei, privindu-i urechile mari, totdeauna reci, ca de ceară; din pricina bătrâneții îi tremura capul, avea un glas ca din mormânt, gura pungită, iar ochii lui decolorați nu exprimau decât o nesfârșită oboseală și o tristețe potolită. Adăugați la toate acestea o căciulă năpârlită din picioare de miel, pe care Fisun și-o trăgea până peste urechi, de teamă să nu-l tragă curentul și să nu-și piardă auzul de tot, mai adăugați încrețiturile groase ale cizmelor și veți obține o arătare cu adevărat caraghioasă. Dar pe deasupra acestei înfățișări caraghioase îi corespundea și o fire caraghioasă.

Nu degeaba secretarul zemstvei, un fost seminarist, îl poreclise Caron. Fisun, așa cum am mai spus, era un arhivar convins. Își începuse slujba de pe la paisprezece ani și slujise numai la arhivă. Te apuca groaza când te gândeai, aproape șaptezeci de ani în beciurile acelea boltite, vreme de aproape șaptezeci de ani s-a furișat prin penumbra culoarelor întunecoase, tot clasând, sigilând și ștampilând viața care se scurgea undeva sus, la lumina zilei, la lumina soarelui, coborând la sorocul dat în criptele arhivei, încărcând rafturile cu mormane de hârtoage prăfuite și nefolositoare nimănui dintre cei vii! El însă nu-și socotea soarta de loc îngrozitoare. Dimpotrivă: era încredințat că nicio activitate omenească nu este de conceput fără arhivă.

— Și dacă-i nevoie de o adeverință? spunea el, ferm convins că răspunsul acesta e fără replică.

În subsolul ticsit până-n tavan cu rapoarte și dări de seamă, eram pe atunci și eu, vecinul cel mai apropiat al lui Fisun, bibliotecar al zemstvei și, prin urmare, tot un Caron, într-o oarecare măsură. Numai că eu stăteam acolo de doi ani și nu de șaizeci și patru; primeam fără pic de osteneală

o leafă de aproape treizeci și nouă de ruble, și tot nu eram mulțumit. Pe când Fisun, care trudea din greu de dimineață până seara, căpăta treizeci de ruble și jumătate și habar n-avea ce să facă cu atâta bănet, într-atâta-i erau de limitate nevoile. La începutul carierei, la arhiva consiliului de tutelă, primea două ruble pe lună și-i mulțumea lui Dumnezeu; iar dacă după zece ani de slujbă la un orfelinat „jucase de bucurie” ajungând la un salariu de patru ruble și câteva copeici, n-o făcuse din dragoste de câștig, ci numai fiindcă aceasta reprezenta retribuția unui stăpân absolut al împărăției subterane a arhivei, leafa unui arhivar, și nu al unui amărât oarecare.

Lucra la zemstvă aproape din prima zi a înființării ei. Și cum mai lucra! Nu știi când se scula dimineața, dar cred că nu mai târziu de patru fiindcă locuia foarte departe, undeva în afara orașului, într-o căsuță albastră așezată printre râpile suburbiei; târându-și cizmele lustruite, venea mișcându-și agale bastonul, și totuși ajungea la zemstvă la șase fix. Uneori, nici n-apuca soarele să încălzească grădinile umbroase umezite de rouă, ucrainencele pieptoase abia începeau să se arate, pășind țănoș și legănat pe trotuarele de lemn, „drumul de mers pe jos”, cu cobilițele pe umeri, purtând vedre cu lapte și coșuri cu vișine, piața era încă goală, iar străzile pustii și curate ca în orice dimineață, că el, cu gluga și cu cizmele lui înalte, grăbea spre slujbă. Paznicii, pe care-i trezea bătând în poarta zemstvei, se repezeau de multe ori hotărâți să-i dea vreo două după ceafă; n-aveau ce-i face însă, nu era om de rând, un paznic de-al lor, ci un arhivar. **I** ocărau, îl bombăneau, dar degeaba; era încăpățânat, și jjână la urmă izbuti să-i facă să» e resemneze și să nu se mai supere, pentru ciocăniturile lui la poartă cu noaptea-n cap.

Cu o asemenea sânguință, vă puteți închipui când părăsea el zemstva! Ziua lungă de vară pe sfârșite, au

plecat de la zemstvă nu numai șefi de birou, dar până și conțopiștii cei mai mărunți, în birourile pustii răsună slobod glasurile paznicilor, hârșăitul meselor și ai scaunelor mutate din loc, în timp ce Fisun tot mai umblă de colo-colo prin întunecoasa lui împărăție, cu spinarea încovoiată, ținând un muc de luminare în mâna-i palidă, deformată de reumatism, cercetând grijuliu rafturile înțesate de dosare; deasupra orașului, în lumina soarelui care stă să apună, plutește glasul tremurător de bas al clopotului de la catedrală, chemând ologii și babele la vecernie; acoperișurile și grădinile încep să-și țeasă umbra, iar orășenii, care de mult au prânzit și au și tras un pui de somn, se așază mulțumiți la fereastră; Fisun însă abia își trage gluga pe cap și lovește cu bastonul în podea, boscorodindu-și subalternul fiindcă azi iar a venit la zemstvă cam către șapte, cu aproape un ceas după mai-marele lui.

— Văd eu, văd cum te porți! țipă el răgușit, lângă ușa arhivei de sub scara largă ce duce la etajul întâi, rotindu-și privirea cu ciudă și cu bătrânească neputință.

Da, oricât de caraghios ar părea, avea și el un subaltern! Și acest subaltern îl numea uneori tiran, cu toată seriozitatea și, ce-i mai curios, nu fără temei: Fisun n-avea o fire ușor de suportat. Bătrânii din zemstvă, care știau câte ceva din viața personală a lui Fisun, susțineau cu toții că și în familie „se poartă ca un tiran: că pe nevasta lui, o bătrânică sfioasă, din cale-afară de supusă, care făcea și ceva negoț, în piață, o ține sub papuc de lănceputul începutului, că femeia nici nu suflă în fața lui și că, în fiecare dimineată, cu grija cea mai mișcătoare, îi lustruiește cizmele în pragul căsuței, de o trec sudorile. Cum putea atunci să nu se teamă de Fisun ajutorul lui, pe nume Lugovoi? Fisun molfăie ocări, de supărare se cocârjează mai avan, gata să-și atingă carâmbii cupoalasurtucului, și bocăne cu bastonul, iar celălalt, deși

se încruntă, tace fără a-și ridica privirea. Lugovoi, un ucrainean mătăhălos și posac, țăran vânjos, îmbrăcat cu costum de lustrin, lucrase mult timp la poștă, la ambalarea și sigilarea coletelor, și nimerise în cele din urmă la zemstvă, în slujba de „ajutor de arhivar”. Cu un singur ghiont l-ar fi putut trânti pe Fisun, dar se știe de când lumea că puterea nu stă în forța fizică, ci în autoritatea de care este ea legată. Și nu încape nicio îndoială că Fisun era înzestrat cu această autoritate, că se simțea un șef foarte aspru și-i insufla și lui Lugovoi sentimentul autorității sale. Vorbind cinstit, treabă la arhivă nu prea are. Însă Fisun avea un nemaipomenit dar de a-și găsi de lucru și muncea cu atâta migală, încât treabă și griji se găseau totdeauna până peste cap. Iar el se desfăta cu ele și-l chinuia până la istovire pe Lugovoi, mai cu seamă toamna, înainte de ședințele zemstvei, când se stabileau ore de lucru și seara, absolut inutile pentru arhivă, dar pe care, cu toate acestea, Fisun „le fixa” cu strictețe.

Se înțelege de la sine că el nu se socotea mereu, nici pe departe – și înainte de toate din pricina bătrâneței lui – purtător al acestei autorități. Și apoi prestigiul îi era știrbit de paznicii care zbierau adesea la el, găsind că îi stânjenește mereu acolo, sub scară, că veșnic „se împiedică de el”. Și desigur nici Lugovoi nu tremura întotdeauna în fața lui Fisun: erau clipe când simțeau nevoia de a se odihni după munca de până atunci și ca să prindă puteri pentru a lucra mai departe, când gustarea, ceaiul și fumatul aproape că-i puneau pe cei doi pe picior de egalitate. Șezând în astfel de clipe la măsuță, sub scară, sporovăiau, tăiau felii de pâine de secară, mâncau pește sărat și-și fierbeau ceai de fructe într-un ceainic de tablă, aidoma unor oameni simpli, de rang egal. Tot atunci îi unea antipatia comună față de paznici, care nu erau prea binevoitori nici cu Lugovoi, și, afară de asta, extrema izolare a arhivei de toate celelalte secții ale zemstvei:

acești șoareci de arhivă - mai cu seamă Fisun, firește - aveau nestrămutata convingere că cei de jos și cei de sus formează două lumi cu totul deosebite, că în vecii vecilor spicele nu vor crește la aceeași înălțime, că oameni mari și oameni mărunți vor exista cât lumea și, de asemenea, autoritate și supuși, că degeaba râd de ei nepricopsiții ăia... Și slujeau cu credință această convingere, unul poruncind, celălalt executând.

Tare mai erau încăpățânați oamenii aceștia înapoiți! Fisun nici nu voia să știe de rânduielele cele noi în care nimerise el, omul de modă veche. Iar noi, tinerii, nu ne mulțumeam să dăm din umeri, ci uneori ne și indignam: prea părea caraghios și ciudat, în lumea noastră, acest supraviețuitor din lumea consiliilor de tutelă! Vremurile erau de bună seamă tulburi pe atunci, ultrareacționare; existam totuși noi, oamenii de la zemstvă. Or, pe deasupra, zemstva noastră nu era o zemstvă oarecare: era cunoscută în toată Rusia prin dragostea pentru libertate și spiritul ei democratic. Pe vremea aceea mă aflam și eu jos, dar ajunseseam până la prag, până la evadarea din subsolul meu, și nu oriunde, ci la statistică. Nu eram nici eu mare domn, dar mi se deschidea lumea aceea străină și interzisă lui Fisun și Lugovoi, unde nici vorbă că viața nu se hrănea cu ideile de pe timpul lui „Oceakov și al cuceririi Crimeii”, idei care domneau la arhivă, lumea aceea unde în cabinetul președintelui te priveau din perete chipurile împodobite cu favoriți superbi ale bărbaților iluștri din „epoca mărețelor reforme”, unde în sala de adunări, cu două rânduri de ferestre suprapuse, sub ochii frumosului țar-eliberator înfățișat în mărime naturală, stând pe o podea lustruită ca oglinda, de la începutul deceniului al șaselea și până în zilele de adâncă bătrânețe ale lui Fisun au răsunat glasurile eroilor, ale „veteranilor din glorioasa ceată”, unde de pe buzele bătrânului Stankevici, mohicanul acestei cete, au fost lansate atâtea apeluri

curajoase și elocvente la reînvierea „cuvintelor date uitării”, la bine; la adevăr, la umanism, „la mersul nestrămutat pe drumul spinos al luptei pentru drepturile cetățenești în Rusia”. Și, repet, mă înciuda și mi se părea caraghios mie, care începusem să urc treptele spre această lume, să-i văd, de câte ori coboram sub scară, pe acești colegi atât de arhaici. Erau clipe când nici măcar nu-mi venea să râd, ci să mă apropii de Fisun și de Lugovoi și, printr-un singur cuvânt, un singur gest, de pildă, o puternică strângere de mână, să-i silesc și pe acești oameni să renască sufletește, să-i fac să-și dea seama cât de puțin întemeiată le este teama de lumea aceea de sus. Să fi văzut însă cu ce priviri de gheață mă petreceau Fisun și Lugovoi când coboram degajat din lumea aceea și treceam pe lângă ei spre bibliotecă! De altfel, privirile lor înghețate n-ar fi fost încă nimic: vorba e că lucrurile stăteau și mai prost. Nu numai dușmănie ori dispreț simțea Fisun pentru aerele mele degajate, nu, în ciuda gradului meu inferior, el se scula de câte ori treceam pe lângă el și, cu brațele lipite de corp, se canonea să-și dezdoaie spinarea și să-și așeze cât mai corect în poziție de drepti picioarele nesigure, cufundate până la genunchi în carâmbii drepti și largi. Vedea o aureolă în jurul capului aceluia care a coborât de pe culmi amețitoare în sânul existenței bicisnice și întunecoase de la arhivă, știa că, cine știe de ce, președintele în persoană îmi strânge mâna, că fumez și stau la taclale ca de la egal la egal cu secretarul și simțea că, odată cu mine, ajunge cât de cât și până la el o adiere din locul unde sălășluia acea autoritate la picioarele căreia s-a târât atâta amar de ani și în a cărei ipostază, ce-i drept foarte palidă, se simțea uneori și el însuși.

Așa se scurgeau paralel două vieți cu totul deosebite, a noastră și cea de la arhivă. Astfel, atât noi cât și bătrânelul acesta încăpățânat și caraghios stăruiam în

convingeri cu desăvârșire deosebite, încleștându-ne în ele... Când, așa, deodată, bătrânelul muri. Moartea lui, ca orice moarte, nu putea fi caraghioasă, se înțelege – oricum, o bătrânică plânsese amarnic în pragul căsuței de mahala, lustruind cu peria cizmele soldățești și nevrând să renunțe în ruptul capului la speranța că stăpânul lor se va scula și va porni iar târâș-grăpiș spre arhivă. Dar că moartea aceasta a fost nu mai puțin ciudată decât viața lui Fisun, nădăjduiesc că va admite oricine. Ce-i drept, în parte i s-a tras din vina noastră: de la o vreme izbutisem totuși să-i înfrângem încăpățânarea, molipsindu-l cu credința noastră în triumful libertății și egalității; dar cine putea bănuși că el se va dovedi până-ntr-atât de îndrăzneț o dată urcat la etajul întâi al zemstvei, că, deși atât de sfios din fire și obișnuit dintotdeauna să tremure în fața acestor etaje, va depăși brusc orice margini ale libertății și că de aici îi va veni sfârșitul?

Iată cum s-a întâmplat.

Eram în slujbă de un an, doi, trei... iar Fisun de șaizeci și șase, șaizeci și șapte. Vremurile, repet, erau tulburi, nu degeaba medicul șef al spitalului gubernial de zemstvă, mîncău și bețiv, dar om cu convingeri din cele mai liberale, spunea: „Vremuri mai grele au fost, dar mai ticăloase nu”; vremurile erau tulburi, întunecate, dar se știe că „cu cât este mai întunecată noaptea cu atât mai viu sclipesc stelele” și „întunericul mai des e cel dinaintea zorilor”. Așadar, credeam cu tot mai multă convingere în „zorii ce se apropie”. Iar Fisun se ținea mai departe, neclintit în părerile lui, de credința înapoiată că două spice nu pot crește niciodată la aceeași înălțime. Dar fiecă an îi aducea literalmente înfrângere după înfrângere acestui Toma necredinciosul: an de an, răsuna cu tot mai mult curaj glasurile vechilor luptători ai zemstvei și ale celor ce îi urmau.

Și iată că până la urmă aproape toți cei care se

adunau anual în luna noiembrie în sala cu două rânduri de ferestre din zemstva noastră au fost cuprinși de vestitele „vise de primăvară”. Iar atunci când dintre norii de iarnă din ce în ce mai destrămați apăru însuși soarele primăverii, când se ridicară în țării primele păsări și gheața, ce încătușase până atunci apele, începu, pe alocuri, să trosnească, aceste vise încolțiră în toate inimile, de astă dată într-o formă bine conturată: sub forma unor proteste înflăcărâte, a urărilor, a revendicărilor, a celor mai incendiare discursuri! Lumina caldă a primăverii pătrunse până în străfundurile subsolurilor zemstvei și Fisun, deși descumpănit de această lumină, își miji fără voie ochii bătrâni, nemaiputând să nu vadă, sau să nege ceea ce devenise vădit și de necontestat pentru toți. În acel noiembrie zemstva părea un stup cuprins de neliniștea primăverii: de sus până jos forfotea o lume imensă, în care erau și nenumărați oameni din afară, începând cu studenți, studenți și medici și terminând cu negustori; părea că s-a șters orice deosebire între cei de sus și cei de jos, între cei mari și cei mărunți: de la fruntea dregătorilor zemstvei și până la ultimul paznic, de la mareșalul nobilimii și până la Lugovoi, ardeau de dorința de a se îmbrățișa, de a porni înainte, într-un singur șuvoi, spre un singur țel: „Libertate! Libertate!” răsuna de pretutindeni. Și iată că, spre uimirea tuturor, chiar și Fisun porni la această chemare: își legă fularul roșu îndoit în două peste urechile reci, ca de ceară, ieși din pivnițele lui cu pași târșiți, gârbov, cu picioarele îndoite, ajunse anevoie până la scara acoperită în toată lățimea cu postavroșu și, începu să urce foarte încet, dar cu încăpățănare, spre oglinzile acelea uriașe, acoperite de pâcla vineție a fumului de țigară, care reflectau o mare de lume adunată de o parte și de alta a intrării principale, spre sala de adunări cu două rânduri de ferestre. Și după ce urcă, amestecat în grupurile zgomotoase de oameni contopite într-o singură

mulțime, începu să rățăcească în voie pe coridor, prin birouri și prin cabinete, și până la urmă izbuti să-l vadă pe însuși Stankevici, pe Ion Gură de Aur al zemstvei noastre.

Și, ah, cum mai vorbi Stankevici în ziua aceea! Măreața și eroica hotărâre de a lua cu asalt fortărețele vechii lumi era coaptă și nu mai lipsea decât acea prețioasă picătură care face să se reverse paharul. Și mareșalul nobilimii – care prezida adunarea, pierdut în marea de capete din sala învăluită în ceață vineție, lângă portretul țarului strălucind de aur, lac și culori – ridică glasul și anunță că are cuvântul Alexei Alexievici Stankevici și, într-o liniște respectuoasă, dintre cei ce ședeau la masa nesfârșit de lungă se ridică silueta masivă și venerabilă a „leului conștiinței civice ruse”. Avea și o înfățișare leonină. Încovoiat, ce-i drept, de ani și de griji, cu chipul frumos, cu o privire absentă, tristă și măreață în același timp, se ridică încet de pe scaun, își sprijini vârfurile degetelor roșii, tremurătoare, pe masa acoperită cu postav verde și începu să vorbească, mai întâi încet, rar... Dar câtă încredere se simțea în cuvintele acelea rostite încet și rar, ce plină de avânt îi era coama cărunță a părului ondulat, deasupra frunții înalte, revărsându-se pe umerii înveșmântați într-un surtuc negru, obișnuit! Și câtă forță prinse apoi glasul oratorului, chemând fără teamă, fără șovăială, înainte, la luptă, cum subjugă acest glas ca de oțel întreaga sală, până la balcoanele arhipline, mai întâi în mijlocul unei tăceri mormântale, apoi în entuziasmul nestăvilit care izbucni în chemări nestăpânite – e cu neputință de descris!

El însuși zguduit de cuvântarea lui, vlăguit de oboseală, dar triumfător, copleșit de aplauze și acoperit de florile aruncate din balcoane, Stankevici se așează pe locul său și rămase mult timp așa, palid și măreț, nevăzând parcă nimic în jurul său, sprijinit de speteaza fotoliului. Apoi se sculă din nou și porni afară din sală, cu încetineală

bătrânească, prin mulțimea de oameni ce se dădeau respectuos în lături.

Unde era Fisun în timpul acesta? Tocmai asta-i, că Fisun porni înaintea lui Stankevici, mânat de aceeași nevoie care-l făcuse pe acesta să se ridice de la locul lui. Fisun, care stătuse mult timp la intrarea în sală, în spatele mulțimii adunate, nu auzise absolut nimic și, obosit de atâta stat în picioare, cuprins de somnolență și simțind o anume necesitate, porni din nou încet, dar destul de degajat, pe coridor și, ajungând la capătul lui, se opri pe gânduri, privind adormit ușa prin care până atunci îndrăzneau să intre doar președinții, cei cu drept de vot și gradele superioare ale zemstvei; apoi, fără să șovăie, apăsă pe clanță, intră și, punând cârligul, zăbovi îndelung în dosul acestei uși.

Dacă n-ar fi fost surd și, pe deasupra, cu urechile vârâte în fular, nefericitul ar fi auzit o mână scuturând de câteva ori clanța și un glag, de asemenea hătrâmpșc, bombănind nemuj-țumit ceva. fi ar era surd, și legat cu fularul ! Mai era, în afară de asta, nespus de încet în mișcări și-i trebui mult până se-și pună hainele în rânduială. După ce izbuti, cu chiu, cu vai să termine și deschise ușa, văzu că înaintea lui se afla chiar Stankevici! Cei doi bătrâni încremeniră, amuțiră unul înaintea celuilalt, unul de uimire și de indignare, celălalt de groază.

— Cum? rosti oratorul, holbând ochii și aplecându-se spre arhivar. Cum? Ya să zică tu, nemernicule, ai stat acolo?

— Nu, înălțimea-voastră, vru să spună celălalt, holbând și el ochii, dar nu izbuti: de spaimă și, firește, din pricină că prea gogonată ar fi fost minciuna.

— Cum? Ai îndrăznit să intri în closetul stăpânilor? rosti și mai rar primul, cu țeasta roșie toată sub părul cărunț, și făcu un pas înainte.

— Nu, înălțimea-voastră, îngână stupid celălalt, palid

ca un mort, lipindu-se de perete, lăsându-se, cu picioarele muiate, pe carâmbii cizmelor.

— Dar cine ești tu? strigă, turbat, Stankevici, bătând furios din picior.

Cu ochii holbați, semănând cu un iepure din pricina capetelor fularului care-i stăteau țepene și vârful capului, celălalt nu mai era în stare nici măcar să îngâne o vorbă...

Sfârșitul acestei întâmplări tragicomice îl cunoașteți: după un ceas, adus acasă în stare de inconștiență, Fisun căzu la pat și își dete curând sufletul, după ce fusese pentru prima și ultima oară la etajul întâi al zemstvei, după ce se plimbase pentru prima și ultima oară cu trăsura... Moartea lui, ca și destule alte evenimente care urmară „viselor de primăvară”, nu ne-au schimbat, se înțelege, idealurile, n-au stins credința noastră în triumful viitor al acestor idealuri. Dar că i-a cam descumpănit pe unii dintre noi, printre care și pe mine, asta n-o pot ascunde. Trec zilele, anii, și nu știu cum se face că-mi tot aduc aminte de această moarte. Și fiindcă au trecut destule zile și ani, destule îndoieli mi s-au strecurat în suflet. Astăzi, bunăoară, m-am asociat cu totul marelui respect nutrit pentru arhivă de răposatul Fisun. Egalitatea ca egalitatea, dar avea multă dreptate când spunea că ea trebuie păzită, fiindcă de n-ar fi existat arhivă, dacă n-ar fi existat oameni ca Fisun, cum s-ar mai fi păstrat măcar și această hârtie, pe care am notat mărunta și jalnica poveste a lui Fisun? Dar cât timp vor exista oameni ca Fisun, hârtia asta nu se va pierde, tot va nimeri în mâinile cuiva, și cu cât mai târziu cu atât mai bine; fiindcă vor fi mai izbitoare atunci, în ochii omului nou, rândurile acestei vechi istorii. Fisun spunea: „Și dacă-i nevoie de adevăr?” Ei, iată, dacă va fi nevoie de o adevăr adevăr asupra timpului nostru, poate că va fi de folos și adevărul meu des-*Odesa*, 21 iulie 1914

DOMNUL DE LA SAN FRANCISCO

Vai! Vai! Cetatea cea mare, Babilonul, cetatea cea

tare, că

Apocalips

Un domn de la San Francisco - numele nu i l-a reținut nimeni nici la Neapole și nici la Capri - călătorea cu soția și fiica sa spre Lumea Veche, unde avea de gând să petreacă doi ani, fără alt scop decât acela de a se distra.

Era adânc convins că are tot dreptul să se bucure de odihnă, de distracții, de o călătorie lungă și confortabilă, și încă de multe altele. Această convingere a lui se întemeia, în primul rând, pe faptul că era bogat și, în al doilea rând, că de-abia acum începea să trăiască, cu toate că avea cincizeci și op de ani. Până atunci nu trăise, existase doar, dusesese o viață, ce e drept nu tocmai rea, dar oricum, nădăjduind mereu într-un viitor plin de bucurii neîncercate încă. Muncise fără răgaz - chinezii pe care-i aducea cu miile ca să lucreze la el știau pe pielea lor ce înseamnă asta! - până când, în sfârșit, văzu că realizase mult, că era aproape tot atât de bogat ca aceia pe care îi luase odinioară drept model; așa că hotărî să-și ia o vacanță, să se odihnească. Oamenii din societatea lui obișnuiau, când voiau să se bucure din plin de viață, să înceapă prin a trage o raită prin Europa, India, ori Egipt. Hotărî să facă și el același lucru. Dorea, desigur, mai înainte de toate să-și acorde lui însuși o răsplată pentru atâția ani de muncă, dar se bucura totodată și de plăcerea ce aveau s-o aibă soția și fiica sa. Nu se poate spune că soția lui era din fire prea impresionabilă, dar, după cum se știe, toate americancele mai în vârstă au pasiunea călătoriilor. Cât pentru fiica sa, o fată cam bolnăvicioasă și trecută de prima tinerețe, călătoria asta se impunea chiar în mod imperios: pe lângă foloasele aduse sănătății, se mai putea ivi și o întâlnire norocoasă. Nu se întâmplă să stai la aceeași masă sau să admiri vreo frescă alături de un miliardar?

Itinerariul pe care și-l întocmise domnul de la San Francisco era magnific. În decembrie și ianuarie avea de

gând să se bucure de căldura soarelui în Italia de sud, să admire monumentele antice, să guste farmecul tarantelei, al serenadelor cântăreților ambulanți, și spera să cunoască – lucru la care sunt foarte sensibili oamenii de vârsta lui – dragostea tinerelor napolitane, fie chiar nu cu totul dezinteresată. Carnavalul se gândea să-l petreacă la Nisa și Monte-Carlo, unde își dă întâlnire tocmai atunci elita societății – acea elită de care depind toate harurile civilizației: croiala smochingurilor, trăinicia tronurilor, declarațiile de război și prosperitatea hotelurilor; acolo, unii se pasionează de cursele de automobile sau de regate, alții de ruletă, iar alții de ceea ce se numește, în mod curent, flirt. În sfârșit, unii se dau în vânt să tragă cu pușca în porumbei, care își iau zborul atât de frumos din cuștile lor, se înalță deasupra gazonului de smarald, pe fundalul mării în culoarea florii de „nu-mă-uita”, și cad vertiginos la pământ, ca niște ghemotoace albe. Primele zile ale lunii martie voia să le consacre Florenței, săptămâna patimilor s-o petreacă la Roma ca să asculte acolo *Miserere*. În planurile lui intra și vizitarea Veneției, a Parisului, precum și să asiste la luptele de tauri de la Sevilla, să meargă și la băi de mare în arhipelagul britanic, să vadă Atena, Constantinopolul, Palestina, Egiptul și chiar Japonia, asta, bineînțeles, la întoarcerea spre casă... La început, totul a mers de minune.

Era pe la sfârșitul lui noiembrie; până la Gibraltar au navigat prin pâclă rece sau prin vânt și lapoviță, totuși fără să fi survenit vreo neplăcere. Pasagerii erau foarte numeroși. Vestitul transatlantic „Atlandita” semăna cu un hotel uriaș, prevăzut cu tot confortul: bar de noapte, băi de abur, un ziar editat pe vas. Viața își urma cursul după un program bine stabilit: pasagerii se sculau dimineața în sunetele sirenelor ce răsunau prelung prin culoare în zori de zi, când întinderea verzuie de ape învolburate, cufundate în ceață, abia începea să se lumineze. În

pijamale călduroase, pasagerii beau cafea, ciocolată ori cacao; apoi se îmbăiau în băi de marmură, făceau gimnastică pentru a-și stimula pofta de mâncare, și a dobândi o bună dispoziție. Apoi venea timpul să se îmbrace pentru micul dejun; după aceasta, până la ora unsprezece, toată lumea se plimba voioasă pe covetă ca să aspire aerul proaspăt și rece al oceanului sau să joace *schuffle board* ori alte jocuri pentru a-și stimula din nou pofta de mâncare, iar la unsprezece lua o gustare – tartine și o ceașcă cu bulion de găină – ca după asta să-și citească în tihnă ziarul și să aștepte în liniște cel de-al doilea dejun, care era și mai substanțial, și mai variat decât primul. Următoarele două ceasuri erau consacrate odihnei. Pe covertele înțesate de șezlonguri, pasagerii stăteau tolăniți, acoperiți cu pleduri, și priveau cerul înnorat și talazurile cu crestele înspumate ce se rostogpleau în larg, sau se lăsau cuprinși de o dulce piroteală. La ora cinci se servea pasagerilor odihniți și înviorați un ceai tare și aromat, cu prăjiturile; la ora șapte, sirenele vesteau cel mai important moment al zilei, încununarea ei: cina... Atunci domnul de la San Francisco, plin de avânt, se îndrepta grăbit, frecându-și palmele, spre somptuoasa lui cabină de lux, să se îmbrace pentru masă.

Nenumăratele lumini de la etajele „Atlantidei” străpungeau bezna ca niște ochi de văpaie. O armată întreagă de servitori roboteau cu înfrigurare în bucătării, la spălatul vaselor, în depozitele cu vin. Oceanul care se frământa în dosul pereților vasului era înfricoșător, dar nimeni nu se gândea la asta, toată lumea avea o încredere oarbă în puterea căpitanului de a-l stăpâni. Acesta era un uriaș cu părul roșcat, care părea întotdeauna somnoros și, în uniformă lui cu trese late de aur, semăna cu un idol monumental. Rareori își părăsea apartamentele misterioase, ca să apară printre pasageri. Pe teugă răsuna într-una urletul lugubru al sirenei care răcnea ca și cum ar

fi fost cuprinsă de o furie turbată. Dar cei care cinau n-o prea auzeau, căci urletele ei erau înăbușite de sunetele unei excelente orchestre de coarde, ce cânta neostenit, cu multă măiestrie, în sala de marmură cu două rânduri de ferestre și covoare moi, plină de lumină orbitoare, înțesată de doamne decoltate și de bărbați în fracuri sau smochinguri. Pasagerii erau serviți de lachei prezentabili, și de respectuoși *maîtres d'hôtel*, dintre care unul, cel care primea comanda numai pentru vinuri, purta un colan la gât întocmai ca un *lord mayor*. Smochingul și cămașa scrobită îl întinereau mult pe domnul de la San Francisco. Uscățiv, de statură mijlocie, nu prea frumos clădit, dar bine legat, spilcuit, lustruit și înviorat cât se cuvine, trona în această sală somptuoasă, scaldată într-o lumină sidefiu-aurie, așezat în fața unei sticle de vin *johannisberg* de culoarea chihlimbarului. Mulțimea de pahare și păhărele, din cel mai fin cristal, îi desfăta privirile, ca și buchetul de zambile pus dinaintea lui. Fața-i gălbuie avea ceva de mongol în ea; mustățile înspicate cu fire argintii erau tunse scurt, dinții mari, îmbrăcați în aur, străluceau, iar țeasta-i puternică și pleșuvă avea luciri de fildeș. Soția lui, o femeie voluminoasă și calmă, era bogat îmbrăcată, dar potrivit cu vârsta ei; fiică-sa avea o rochie de o croială complicată, vapoasă și străvezie, pe care o purta cu o sinceră candoare; înaltă și zveltă, ca trasă prin inel, avea un păr splendid, foarte frumos coafat, suflarea ei mirosea a pastile de violete, iar în preajma buzelor și între omoplați avea câteva coșuri mici de un roz gingaș, ușor pudrate... Masa de seară ținea un ceas și mai bine, apoi începea dansul în sala de bal. În timp ce se dansa, unii dintre bărbați, printre care, bineînțeles și domnul de la San Francisco, stăteau tolăniți în fotolii, picior peste picior, și puneau la cale, în baza ultimelor știri sosite de la bursă, destinele popoarelor, fumau havane până ce obrajii li se făceau stacojii și beau diferite lichioruri la barul unde erau

serviți de negri în tunici roșii, cu ochi bulbucați ce aduceau cu ouăle răskoapte. Oceanul, dincolo de pereții vasului, își rostogolea, mugind, talazurile ca niște munți negri, vântul vâjâia, legănând parâmele îngreuiate, vasul se cutremura în sfortărea de a răzbi prin viscol și prin valurile cât munții, despicând ca un plug aceste namile mișcătoare ce-și arcuiau în clocot crestele înspumate. Gâtuită de ceață, sirena se auzea ca o tânguire de moarte, oamenii de cart înghețați la posturile de observație, înnebuniți, își încordau atenția peste puteri; întunecimea și căldura toridă din măruntaiele vasului puteau fi asemuite cu al nouălea cerc din infern. Cazanele uriașe dudui au înfundat, înghițind, cu gurile lor înroșite de foc, grămezile de cărbune aruncate într-una în ele de fochiștii goi până la brâu, mânjiți cu negru, scăldați într-o sudoare iute, cu miros greu, luminați de flăcările rubinii ale focurilor ce jucau pe trupurile lor, în timp ce la bar se lăfăiau în fotolii, cu picioarele cocoțate pe brațele jețurilor, oameni fără griji, care degustau coniac și lichioruri, învăluiți în fumul aromat al țigărilor; iar în sala de dans totul strălucea de lumină, căldura și bucurie, perechile se avântau în viitoarea vasului sau se mlădiau în ritmul tangoului, în sunetele languroase ale muzicii, care păreau să implore stăruitor, cu un impudic alean, o favoare, mereu aceeași și aceeași... în mulțimea aceasta de oameni eleganți, se afla și un mare bogătaș, lung și deșirat, cu fața rasă, care semăna cu un prelat, și purta un frac ieșit din modă; era și un renumit scriitor spaniol, precum și o frumusețe celebră, a cărei faimă străbătuse continentele; mai era și o grațioasă pereche de îndrăgostiți, urmărită de privirile curioase ale tuturor, pereche, care nu-și tănuia fericirea: *el* dansa numai cu *ea*; era atâta farmec și suavitate în felul lor de a fi, încât nimeni n-ar fi putut bănui - afară de căpitan, care cunoștea secretul - că erau angajați de Lloyd¹ să joace acest rol pentru o sumă bunicică de bani și că navigau de multă

vreme pe diverse transatlantice.

La Gibraltar, pasagerii fură plăcut surprinși de razele calde ale soarelui care-ți dădeau iluzia primăverii. Pe bordul „Atlantidei” apăru o figură nouă, stârnind curiozitatea unanimă. Era prințul moștenitor al unui stătuțel din Asia, care călătorea incognito. Mic de stat, rigid, cu fața turtită și ochii trași spre tâmples, purta ochelari cu ramă de aur. Mustăța-i neagră și lungă era rară și lăsa să i se străvadă pielea ca de mort, ceea ce dădea o impresie cam neplăcută; altfel, era simpatic, simplu și modest. În Mediterană se făcu iarăși simțit suflul iernii: apele erau răscolite de valuri mari, în culorile cozilor de păun. Soarele strălucea pe cerul senin, iar valurile goneau stârnite de rafalele scurte și năprasnice ale *tramontanei*... A doua zi cerul păli, iar orizontul fu învăluit de ceață: se apropiau de pământ. În zare se iviră Ischia și Capri. Cu binoclul se puteau distinge casele albe ale Neapolelui, ca niște bucăți de zahăr zvârlite la poalele vulcanului plumburiu. Multe *ladies* și unii *gentleman* se îmbrăcaseră în blănuri ușoare; umilii servitori chinezi – care nu vorbeau decât în șoaptă niște adolescenți cu picioarele arcuite, cu cozi lungi până la călcâie și negre ca pana corbului, cu ochi umbriți de gene lungi de fată – cărau încet spre scări pleduri, bastoane, valize, truse de voiaj... Fiica domnului de la San Francisco stătea pe covertă alături de prinț, care, printr-o fericită întâmplare îi fusese prezentat cu o seară înainte și se prefăcea că privește cu atenție în zare, spre locul pe care i-l arăta el, explicându-i

Corporation of Lloyd-i – mare companie de navigație și asigurări din Marea Britanie.

și povestindu-i ceva repede, cu glas scăzut. Cu statura lui mică părea printre ceilalți un băiețandru și nu era prea arătos; ochelarii, gambeta, paltonul de croială englezească precum și firele aspre ale mustății rare și pielea fină, întinsă pe fața lui turtită, smeadă, care părea

dată cu lac, toate acestea îi dădeau o înfățișare bizară. Dar fata îl asculta și, de emoție, nici nu înțelegea despre ce îi vorbește; inima îi zvâcnea năvalnic, plină de o admirație neînțeleasă față de prinț: era cu totul altfel decât toți ceilalți – mâinile firave, pielea netedă sub care pulsa un străvechi sânge regesc, până și îmbrăcămintea lui de croială europeană, sobră, și care părea extrem de îngrijită, aveau un farmec deosebit. Cât despre domnul de la San Francisco, care purta ghetre cenușii peste ghetetele de lac, acesta n-o slăbea din ochi pe celebra frumusețe care se găsea lângă el. Blondă, înaltă, cu un trup admirabil și ochii fardați după ultima modă de la Paris, ea ținea de un lăntșor de argint o javră minusculă, fără fir de păr pe trup, cu spinarea arcuită, căreia îi vorbea întruna. Fiica domnului de la San Francisco, simțindu-se oarecum stingherită, căuta să nu se uite la tatăl ei.

Domnul de la San Francisco, care în tot timpul călătoriei își deschisese larg băierile pungii, era deplin convins de sincera bunăvoință și solitudine a celor care-i serveau mâncărurile și băuturile, slujindu-l din zori și până-n noapte, ghicindu-i toate dorințele, îngrijindu-se de curățenie, ca nimic să nu-i tulbure liniștea, precum și a celor care-i cărau lucrurile chemau pentru el hamali, îi transportau bagajele la hotel. Așa fusese pretutindeni, așa fusese și pe vapor, așa trebuia să fie și la Neapole. Pe măsură ce se apropiau de țarm, orașul se contura tot mai limpede; muzicanții, cu instrumentele lor strălucitoare de suflat, se și îmbulziseră pe covertă și, pe neașteptate, asurziră pasagerii cu acordurile solemne ale unui marș. Uriașul căpitan apăru pe puntea de comandă, în uniformă de gală, și ca un zeu îndurător își flutură mâna, salutând pasagerii. Domnului de la San Francisco i se păru ca, de altfel, tuturor celorlalți, că numai în cinstea lui răsunau acordurile marșului glorioasei Americi, că numai pe el îl saluta căpitanul, urându-i bun sosit. Iar când „Atlantida”

intră, în sfârșit, în rada portului, când acest colos cu multe etaje, ticsit de lume, ancoră, și pasărelele fură coborâte, cu zgomot, câți n-au dat fuga în întâmpinarea lui, să-i ofere serviciile? în jurul său se îmbulzea o armată întreagă de portari însoțiți de ajutorii lor, cu caschete galonate cu aur, o droaie de comisionari, de puștani, fluierăvânt și de vlăjgani zdrențăroși cu teancuri de ilustrate în mâini. Domnul de la San Francisco îi privea zâmbind satisfăcut – în timp ce se îndrepta spre automobilul hotelului la care ar fi putut să tragă și prințul – rostind calm, printre dinți, când în limba engleză, când în cea italiană:

— *Go away* ¹ *Via.* ²

Traiul la Neapole se orândui chiar de la început: dimineața – micul dejun într-o sufragerie sumbră, de unde putea fi văzut cerul înnorat, fără mari speranțe de înseninare, la ușile vestibulului – o droaie de ghizi; apoi apăreau primele raze călduțe ale soarelui trandafiriu, lăsându-te să contempli de la înălțimea balconului priveliștea Vezuviului învăluit din vârf până la poale în aburii străvezii ai dimineții, să admiri întinderea argintie, vălurită, a apelor golfului și conturul fin al insulei Capri din zare. Jos, pe cheiul umed, se vedeau măgăruși înhămați la cabriolete și detașamente de soldați minusculi mărșăluind în sunetele voioase și țațoșe ale fanfarei. Venea apoi timpul plimbării cu automobilul. Parcurgeau încet străzile populate și înguste ca niște coridoare cenușii printre clădirile înalte cu multe ferestre; vizitau muzeele, de o curățenie pedantă, dar lipsite de viață, scăldate într-o lumină albă, egală, plăcută ochiului, dar monotona și plicticoasă ca a zăpezilor. Intrau prin biserici reci, cu miros de ceară, aproape toate la fel: un portal somptuos, închis cu o perdea grea de piele, în interior – pustiu, liniște, luminițe tremurânde ale lumânărilor în sfeșnicul cu șapte

1 Cară-te 1 (Engl.)

2« Cară-te l (l ai.)

brațe de pe altarul împodobit cu dantele; printre băncile de lemn înnegrit câte o bătrânică singuratică înălțându-și ruga, lespezi funerare pe care lunecă piciorul și, în sfârșit, vreo „Coborâre de pe cruce”, opera unui pictor neapărat celebru. La ora unu prânzeau pe muntele San Martino, unde se adună spre amiază multă lume din cea mai înaltă societate și unde fiica domnului de la San Francisco era cât pe ce să leșine, într-o zi, când i se păruse că recunoaște în sală, așezată la o masă, pe prinț, deși știa din ziare că el se afla atunci la Roma; la ora cinci se servea ceaiul la hotel, într-un salon elegant, unde era foarte plăcut datorită covoarelor și focului ce ardea vesel în cămin; apoi sosea timpul să te îmbraci pentru masa de seară. Ca și pe vapor, se auzea și aici sunetul puternic și autoritar al gongului răsunând la toate etajele hotelului; se vedeau și aci, răsfrânte de nenumăratele oglinzi, șiruri de doamne decoltate coborând în foșnet de mătase scările; și aici ușile somptuoasei săli de mâncare erau larg și primitor deschise, tunicile roșii ale muzicanților se zăreau pe estradă, mulțimea chelnerilor în frac se agita în jurul *maître d'hotel*-ului care servea, cu o rară dexteritate, o supă-cremă de culoare portocalie... Mesele erau și aici îmbelșugate, se serveau atât de multe feluri de mâncare, de vinuri, ape minerale, dulciuri și fructe, încât pe la unsprezece noaptea subretele duceau în toate camerele termofoare ca să ușureze digestia turiștilor.

În acel an, luna decembrie n-a prea fost pe placul călătorilor; când aduceau vorba despre timpul de afară, față de portari, aceștia își vârău capul între umeri, cu un aer vinovat, bolborosind că n-au mai pomenit așa vreme – deși mai fuseseră nevoiți să bolborosească acest lucru și în alți ani – invocând faptul că „peste tot se petrece ceva nemaipomenit,”: pe Riviera bântuie furtuni și cad ploii torențiale fără precedent, la Atena a nins, Etna este înzăpezită și noaptea emană o lumină fosforescentă, iar

turiștii fug din Palermo goniți de frig... în fiecare zi soarele strălucitor de dimineață îi amăgea: către amiază se înnora negreșit și pornea să cearnă o ploaie tot mai deasă și mai rece; atunci palmierii ce străjuiau intrarea hotelului luceau de ai fi zis că sunt de tinichea, orașul părea mai murdar și mai strâmt ca de obicei, muzeele plicticoase la culme; mucurile țigărilor de foi ale birjarilor pântecoși, îmbrăcați cu pelerine de cauciuc ce fluturau ca niște aripi în bătaia vântului, aveau un miros de nesuferit, iar plesniturele energice ale bicelor pe deasupra capului mârtoagelor erau numai simbolice; încălțămintea *signorilor* care măturau de zor liniile de tramvai era jalnică, iar picioarele femeilor care înotau în noroi, sub ploaie, cu părul negru despletit, păreau hidos de scurte; cât despre umezeala și duhoarea de pește putred ce venea dinspre mare, din valurile înspumate de lângă chei, ce să mai vorbim! Domnul și doamna de la San Francisco se ciondăneau acum în fiecare dimineață; fiica lor ba era palidă și avea dureri de cap, ba se înviora și se extazia de tot ce vedea în jurul ei și, în clipele acelea, era și drăgălașă, și încântătoare: încântătoare erau sentimentele gingașe, complicate, trezite în sufletul ei de întâlnirea cu un om care nu era frumos, dar în vinele căruia curgea un străvechi sânge regesc, căci, la urma urmei, poate n-are importanță ce anume trezește un suflet de fecioară-banul, gloria sau înalta cbârșie...

Toată lumea susținea că la Sorrento și la Capri e cu totul altfel mai cald, zilele sunt mai însorite, lămâii în floare, moravurile mai curate și vinurile mai puțin falsificate. Așadar, familia de la San Francisco se hotărî să plece deocamdată la Capri, cu tot bagajul, să viziteze insula, să calce pe ruinele palatelor lui Tiberiu, să se plimbe cu barca prin legendara Grotă Albastră, să asculte pe cimpoierii din Abruzzi, care colindă prin insulă o lună întreagă înainte de crăciun, slăvind-o pe fecioara Maria.

Apoi plănuiau să meargă să se stabilească la Sorrento.

În ziua plecării - zi memorabilă pentru familia de la San Francisco! - nici dimineața n-a fost soare. O ceață deasă învăluia în întregime Yezuviul și se așternea ca o perdeă cenușie pe întinderea vălurită, plumburie a mării. Insula Capri nu se vedea de loc, ca și cum nici n-ar fi existat pe lume. Micul vaporeș care se îndrepta spre Capri juca așa de tare pe valuri, încât familia de la San Francisco zăcea lată pe divanurile sărăcăciosului salonaș de pe bord, cu picioarele înfășurate în pleduri și cu ochii închiși din pricina răului de mare. *Mistress* suferea, credea ea, mai mult decât toți; de câte ori o învingea răul de mare și avea impresia că moare, subreta venea fuga la ea cu un lighean și râdea. Pe ea o legănau de mulți ani, zi de zi, aceste valuri, pe frig și pe arșiță, și totuși n-avea nimic, era neobosită. *Miss* era galbenă ca ceara și ținea între dinți o felioară de lămâie. *Mister*, într-un pardesiu larg și cu o caschetă mare pe ochi, stătea întins pe spate și în tot timpul parcursului nu și-a descleștat fălcile; fața i se întunecase, mustața se făcuse parcă și mai albă, iar capul îi plesnea de durere. În ultimele zile, din pricina timpului păcătos, băuse prea mult în fiecare seară și admirase prea multe „tablouri vii” prin diferite tavernes. Ploaia nu mai contenea cu răpăiala în geamurile zăngănitoare, de unde apa se scurgea și pe divanuri, vântul se năpustea turbat în catarge, iar uneori, ajutat de valuri, culca vaporeșul pe o rână, și atunci se auzea cum se rostogolește cu un huruit asurzitor ceva în cala lui. La Castellamare și Sorrento, unde vaporeșul făcea obișnuit scurte escale, se simțiseră ceva mai bine; dar și în timpul opririlor vaporul se legăna grozav, țărnul prăpăstios, grădinile, pinii, hotelurile albe și roz, precum și munții, cu vegetația lor luxuriantă și cu crestele învăluite în aburi fumurii, zburau în sus și în jos în dosul ferestrelor, ca date în leagăn; bărcile se loveau de bord, pasagerii din clasa a treia zbierau cât îi ținea gura,

se auzeau urletele unui copil ce țipa de parcă ar fi fost strivit. Vântul umed răzbea prin uși și un băiețandru dintr-o barcă a hotelului „Royal” striga neconținut cu glas strident și graseind: *Rhoya-al, Hotel Rhoya-al /*” ca să ademenească pasagerii. Domnul de la San Francisco, simțindu-se - cum era și firesc de fapt - bătrân de tot, se gândea cu plictiseală și ciudă la toate aceste „Royal”, „Splendid”, „Excelsior” și la toți acești oameni hulpavi și duhnind a usturoi, numiți italieni. În timpul unei escale, deschise ochii și, ridicându-se în capul oaselor, zări sub o stâncă abruptă o îngrămădire de căsuțe de piatră mizere și mâncate de mușegai, cocoțate unele peste altele, chiar la marginea apei, lângă ele bărci, boarfe, cutii de tinichea și mreje cafenii... și-și spuse că asta-i adevărata Italie, unde venise să-și desfete sufletul, și îl cuprinse deznădejdea... Când se lăsă amurgul începu, în sfârșit, să se contureze, ca o pată neagră, insula care părea perforată la bază de luminițe roșii; vântul se potolise puțin și adia numai o boare caldă și înmiresmată. Peste valurile treptat potolite, cu sclipiri negre ca de smoală, se prelingeau, zvârcolindu-se ca niște șerpi de aur, dărele de lumină ale felinarelor aprinse pe chei. Apoi se auzi huruitul puternic al ancorei aruncate și plescăitul apei, pe urmă strigătele înverșunate ale barcagiilor și, dintr-odată, parcă ți se luă o piatră de pe inimă; în salon lumina străluci mai viu, se întoarse pofta de mâncare, de băut, de fumat, de a se mișca... Peste zece minute familia de la San Francisco coborî într-o barcă mare, iar peste alte cincisprezece, pași pe pietrele cheiului ca să se urce apoi într-un funicular mic, luminat din belșug, care începu să suie, zbârnâind, povârnișul abrupt, printre aracii viilor și zidurile de piatră ruinate ale îngrăditurilor, printre portocalii uzi, noduroși, ocrotiți pe alocuri de acoperișuri de paie; fructele lor aurii și frunzișul des și lucios sclipeau, lunecând prin fața ferestrelor deschise ale funicularului, și se pierdeau în jos... Ce

frumos miroase în Italia pământul după ploaie, și fiecare insulă își are mireasma ei!

În seara aceea, insula Capri era cufundată în beznă, și umezeala te pătrundea până la os. Dar, deodată, insula începu să prindă viață, se luminează pe-alocuri, ca de obicei la sosirea vaporului. Sus, pe munte, la stația funicularului, se și afla gloata de oameni, a cărei datorie era să-l întâmpine pe domnul de la San Francisco cu toate onorurile cuvenite. La drept vorbind, mai erau și alți călători, dar aceștia nu meritau o prea mare atenție – niște ruși stabiliți la Capri, neglijent îmbrăcați, distrați, bărboși, cu ochelari, care-și țineau ridicate gulerile paltoanelor vechi și uzate. Mai era și un grup de nemți tineri, cu picioare lungi și capete rotunde ca niște bile, îmbrăcați în haine tiroleze, cu rucsacuri în spinare, dar aceștia n-aveau nevoie de serviciile nimănui, întrucât se simțeau pretutindeni ca la ei acasă și-și țineau băierile pungii bine strânse. Cât despre domnul de la San Francisco, care stătea foarte flegmatic cât mai la o parte și de unii și de alții, el fu imediat luat în seamă. Se repezără să-l ajute să coboare el și cu familia lui, alergară înainte să-i arate drumul, fu iarăși înconjurat de o droaie de puști și de vânjoasele muieri de la Capri, care duc pe cap valizele și cuferele turiștilor cu dare de mână. În piața mică, ce semăna cu un decor de operă, luminată de un singur glob electric care se legăna în bătaia vântului, răsuna tropăitul saboților acestor zdravene femei, iar ceata de copii porni, fluierând ascuțit și făcând roata în mâini. Domnul de la San Francisco, ca un actor intrat în rolul său, păși printre ei, îndreptându-se spre o arcadă de stil medieval ce lega între ele două clădiri și dincolo de care cobora o ulicioară ce ducea spre intrarea viu luminată a hotelului. În stânga se deslușea coroana unui palmier, fremătând deasupra acoperișurilor drepte, iar sus, pe bolta întunecoasă, sclipeau stelele albastre. Și iarăși s-ar fi zis că numai în cinstea oaspeților de la San Francisco prinsese

viață acest orașel umed de piatră de pe insulița stincoasă din Mediterana, că numai ei îl făceau să fie atât de primitiv și de fericit pe stăpânul hotelului, că numai pe ei i-ar fi așteptat gongul chinezesc ca să răsună prin culoarele hotelului, chemând lumea la masă de îndată ce ilustrații oaspeți pășiră în vestibul.

Stăpânul hotelului, un tânăr extrem de elegant, ieși să-i întâmpine și se înclină, cu cea mai aleasă politețe, în fața lor. Domnul de la San Francisco rămase uluit, văzându-l, căci își aminti deodată că îl visase în noaptea trecută. Îi răsări deslușit în minte cum, prin talmeș-balmeșul visurilor ce-l năpădiseră, îl văzuse chiar pe acest domn, sau în orice caz unul care-i semăna leit, îmbrăcat întocmai ca el, cu o haină cu pulpanele rotunjite și cu părul, pomădat pieptănat lins. Era atât de mirat, încât fu chiar cât pe ce să se oprească. Dar cum în sufletul lui de mulți ani nu mai dăinuia nici urmă din ceea ce se cheamă obișnuit sentimente mistice, mirarea i se spulberă pe dată. Mai mult în glumă, povesti soției și fiicei sale, în timp ce străbăteau culoarul hotelului, despre această ciudată, coincidentă dintre vis și realitate. Fiica sa îi aruncă, însă, o privire plină de neliniște; inima i se strânse de tristețe, cuprinsă de sentimentul puternic al singurătății lor pe această insulă străină, cufundată în beznă...

O ilustră persoană ce-și făcuse vilegiatura la Capri - Ies al XVII-lea - de-abia plecase. Li se oferiră călătorilor de la San Francisco apartamentele pe care le ocupase înaltul oaspe. Fu pusă la dispoziția lor subreta cea mai frumoasă și mai îndemânatică, o belgiană cu talia subțire și încorsetată, care purta pe cap o bonețică scrobită în formă de coroniță festonată. Le dădură pe cel mai chipeș dintre lachei, un sicilian oacheș, cu părul negru ca pana corbului și ochii ca doi cărbuni aprinși, și pe cel mai prompt om de serviciu de pe culoar - Luigi, scund și grăsun, care se vânturase pe la multe hoteluri în viața lui. Îndată ce se

instalare în apartamentele lor, se auzi în ușa camerei domnului de la San Francisco un ciocănit ușor. În cameră intră un *maître d'hôtel* francez, care venise să întrebe dacă distinșii oaspeți doresc să supeze și în caz că răspunsul va fi afirmativ, lucru de care nu se îndoia câtuși de puțin, să le anunțe meniul: languste, rosbif, sparanghel, fazan și altele... Domnul de la San Francisco, deși i se părea că se mai clatină încă dușumeaua sub picioarele lui, atât de rău îi fusese din pricina prăpăditului aceuia de vapor italian, totuși închise mai întâi, fără grabă și, ce e drept, fără prea multă îndemânare – nefiind obișnuit – fereastra, care se deschisese cu pocnet când intrase *maître d'hôtel-ul* și prin care năvălea un miros de bucătărie și de flori jilave din grădină, apoi îi răspunse *maître d'hôtel-ului*, liniștit și răspicat, că vor supa și-i porunci să le rezerve o măsuță în fundul sălii, cât mai departe de ușă. Mai spuse că vor să bea vin de prin partea locului. *Maître d'hôtel-ul* prindea din zbor fiecă cuvânt al domnului de la San Francisco și se grăbea să încuviințeze, făcând uz de cele mai felurite intonații, ; are aveau însă toate același înțeles și anume – că nu era și nici nu putea fi umbră de îndoială în ce privește legitimitatea dorințelor domnului de la San Francisco și că totul va fi îndeplinit întocmai, în cele din urmă, își plecă în mod respectuos capul și întrebă cu deosebită delicatețe:

— Asta-i tot ce doriți, sir?

Și, la răspunsul tăgănat *yes*, adăugă că în astă-seară Carmella și Giuseppe, bine cunoscuți în Italia și „de toți turiștii din lume” vor dansa o tarantelă în holul hotelului.

— Am văzut chipul ei pe cărți poștale ilustrate, spuse domnul de la San Francisco, cu o totală indiferență în glas. Acest Giuseppe îi este soț?

— Vă, sir, răspunse *maître (f ho tel-ul*.

Domnul de la San Francisco rămase un timp pe

gânduri, apoi îl concedie, dând din cap.

După aceea începu a se găti iar ca de nuntă; aprinse toate becurile din cameră, inundând oglinzile cu strălucirile orbitoare ale luminilor, cu imaginile mobilelor lustruite și ale cuferelor deschise, și începu să se bărbierească și să se spele, sunând din clipă în clipă. Zbârnâitul soneriei din camera lui răsuna de-a lungul coridorului, încrucișându-se cu soneriile nerăbdătoare ale soției și fiicei sale. Luigi, cu un șorț roșu, venea valvârtej pe coridor, mișcându-se cu o agilitate surprinzătoare, caracteristică, de altfel, multor oameni grași, mimând o expresie de groază care le făcea pe subretele, ce treceau în fugă pe lângă el, cu gălețile de faianță, să pufnească în râs, și ciocănea la ușă, întrebând cu o timiditate prefăcută și cu un respect împins până la idiotism:

— *Ha sonato, signore? 1*

Dindărătul ușii se auzea glasul tărăgănat și dogit al domnului de la San Francisco, jignitor de condescendent:

— *Yes, come in2...*

Ce simțea, la ce se gândea domnul de la San Francisco în seara aceea atât de însemnată pentru el? Ca tot omul care a suferit de rău de mare, era lihnit de foame și se gândea cu desfătare la prima lingură de supă și la prima înghițitură de

Ați sunat, domnule? (Ital.) Da, intră... (Engl.)

vin pe care le va sorbi, și-și îndeplinea ritualul îmbrăcatului cu o surescitare care nu mai lăsa loc vreunui alt gând sau sentiment.

Isprăvind cu bărbieritul și spălatul, își potrivea în gură dinții falși, apoi, în picioare în fața oglinzii, își umezi părul și-și netezi cu periile montate în argint cele câteva fire argintii ce-i mai rămăseseră în jurul țestei gălbui; pe urmă își trase pe trupu-i bătrân, vânjos încă, dar care din pricina hranei prea abundente începea să se îngroașe în talie, un tricou de mătase crem, iar în picioarele-i osoase și plate,

ciorapi negri de mătase și pantofi de lac. Îndoindu-și de câteva ori genunchii, își așază bine pantalonii negri, prinși cu bretele de mătase, și cămașa albă ca zăpada cu piepții scrobiți, își puse butonii la manșetele tari, lucioase, și începu canonul încercărilor de a prinde butonul de la gât sub gulerul tare. Avea însă senzația că dușumeaua se clatină încă sub picioarele lui, vârfurile degetelor de la mână îl dureau, iar butonul îi pișcă uneori pielea ofilită din adâncitura de sub mărul lui Adam; totuși perseverența lui fu în cele din urmă încununată de succes - cu ochi strălucitori, congestionat din pricina gulerului prea strâmt, se așază, sleit de puteri, în fața oglinzii în care i se răsfrângea silueta, din cap până în picioare, repetată de toate oglinzile din jur.

— Uf, e îngrozitor! mormăi el, plecându-și capul chel, fără să-și dea osteneala să cugete ce anume este îngrozitor; apoi, după un vechi obicei al lui, începu să-și privească cu multă atenție degetele scurte, anchilozate de gută la încheieturi, unghiile mari, bombate, de culoarea migdalelor, și repetă cu convingere: E îngrozitor!...

În clipa aceea, răsună prelung, ca într-un templu păgân, cea de-a doua lovitură a gongului. Domnul de la San Francisco se sculă în grabă de pe scaun, își strânse și mai tare gulerul cu cravata și pântecul cu vesta, își puse smochingul, își îndreptă manșetele și se mai privi o dată în oglindă... „Oacheșa asta de Carmella eu ochi șireți, care seamănă cu o mulatră așa cum e gătită în țesături înflorate, unde predomină portocaliul, trebuie să danseze strașnic”, își zise el. Înviorat de acest gând, ieși din cameră, pași pe covor, se apropie de camera alăturată, aceea a soției, și întrebă cu glas tare dacă mai au mult cu îmbrăcatul.

— Încă cinci minute! se auzi dindărătul ușii vocea S6H0* ră și plină de voieșie a ficei sale.

— Splendid! spuse domnul de la San Francisco.

Și se îndreptă tară grabă de-a lungul coridoarelor, coborând scările așternute cu covoare roșii, în căutarea sălii de lectură. Servitorii ce-i ieșeau în cale se lipeau de pereți, făcându-i loc să treacă, iar el mergea drept înainte ea și cum nici nu i-ar fi văzut. O bătrână gârbovită, cu părul alb, dar îmbrăcată într-o rochie decoltată de mătase argintie, crezând că întârziase la masă, se grăbea nevoie mare, legănându-se caraghios ca o rață, așa că domnul de la San Francisco izbuti s-o întrecă fără prea mare efort. Se opri lângă ușile cu geamuri de cristal ale restaurantului, în care se și adunase lumea și începuse să mănânce. Pe o masuță erau îngrămădite cutii cu havane și țigări egiptene. Domnul de la San Francisco își alege o țigară groasă de foi „Manila” și aruncă pe masă trei lire; traversând o terasă acoperită, se uită în treacăt prin geamul deschis. Din întuneric îi suflă în obraz o boare molcomă și îi păru că deslușește coroana bătrânului palmier ce-și întindea pe cerul înstelat crengile care păreau uriașe. Auzi în depărtare vuietul monoton al mării... în sala de lectură confortabilă și luminoasă, unde domnea o liniște deplină, stătea în picioare lângă o masă, răsfoind ziarele, un neamț cărunț care semăna cu Ibsen. Purta ochelari cu ramă de argint și avea în ochi o expresie de uluire dementă. Aruncându-i o privire rece, domnul de la San Francisco se așează într-un fotoliu adânc de piele, într-un colț, lângă o lampă cu abajur verde, își puse *pince-nez-vi*, își smuci capul într-o parte și în alta, ca să mai slăbească strânsoarea gulerului ce-l gătuia, și desfăcu ziarul care aproape îl acoperi. Parcurse în grabă titlurile diverselor articole, citi câteva rânduri despre războiul din Balcani, care nu se mai sfârșea, întoarse cu un gest obișnuit ziarul și, deodată, rândurile tipărite îi fulgerară parcă înaintea ochilor strălucind sticlos, gâtul i se încordă, ochii i se bulbucară, *pince-nez-ul* îi căzu de pe nas... Făcu o efortăre să se ridice, să tragă aer în piept, și începu să

horcăie cumplit; maxilarul inferior i se lăsă moale în jos, lăsând să se vadă coroanele strălucitoare de aur, capul îi căzu pe umăr și tresăltă de câteva ori, piepții cămășii i se umflară și tot trupul, zvârcolindu-Se ca într-o luptă aprigă, cu cineva nevăzut, lunecă pe podea, agățând covorul cu tocurile.

Dacă în sala de lectură nu s-ar fi aflat neamțul, cei de la hotel s-ar fi priceput ei să ascundă și să șteargă orice urmă a acestei groaznice întâmplări: l-ar fi apucat pe domnul de la San Francisco de cap și de picioare și, cât ai clipi din ochi, l-ar fi scos și dus cât mai departe, așa că niciunul dintre oaspeți n-ar fi prins de veste ce bucluc le făcuse. Dar neamțul se repezise afară din sala de lectură, strigând ca din gură de șarpe, și ridicase în picioare tot hotelul și restaurantul. Mulți dintre oaspeți săreau de la masă, răsturnând scaunele, alții dădeau fuga, palizi, spre sala de lectură, se auzea răsunând în toate limbile: „Ce-i? Ce s-a întâmplat?”, și nimeni nu era în stare să dea un răspuns ca lumea, nimeni nu înțelegea ce se petrece, fiindcă oamenii, de când lumea, rămân uluiți și nu-și cred ochilor și urechilor când e vorba de moarte. Stăpânul hotelului alerga de la un oaspete la altul, încercând să-i rețină pe cei care fugeau spre sala de lectură, străduindu-se să-i liniștească, incredințându-i grabnic că ceea ce i s-a întâmplat domnului de la San Francisco e un moft, că nu este decât un simplu leșin... Dar nimeni nu-l asculta, căci mulți văzuseră cu ochii lor cum lacheii și oamenii de serviciu smulseseră de pe el cravata, vesta, smochingul mototolit și chiar, Dumnezeu mai știe de ce, pantofii de lac de pe picioarele-i plate în ciorapi negri de mătase. El se mai zbătea încă. Lupta aprig cu moartea, nu voia să se lase biruit de ea, îl surprinsese prea brutal, prea pe negândite. Clătina capul, horcăia de parcă ar fi avut beregata tăiată, iar ochii îi erau dați peste cap ca la un om beat... Când fu dus în grabă și întins pe pat în camera 43 - camera cea

mai mică, cea mai prizărită, rece și umedă, din fundul culoarului - veni în fugă flică-sa cu părul despletit, cu halatul neîncheiat, ce lăsa să i se vadă sânii goi, ridicați de corset, apoi apăru și soția gătită pentru supeu, cu gura larg deschisă de groază... însă domnul de la San Francisco, chiar în clipa aceea, încetase de a mai face vreo mișcare.

Un sfert de oră mai târziu, viața hotelului își reluase cât de cât cursul obișnuit. Seara însă era iremediabil stricată. Unii, întorcându-se la masă, mâncau în tăcere, cu un aer jignit, în timp ce stăpânul hotelului trecea de la unul la altul, ridicând din umeri cu o furie neputincioasă și stăpânită, simțindu-se vinovat fără să fi greșit cu ceva, asigurând pe fiecare în parte că el înțelege perfect „cât e de neplăcut acest lucru” și că promite pe cuvânt de onoare că va face „tot ce-i va sta în putință” ca să înlăture această neplăcere; a trebuit să se renunțe la tarantelă, becurile de prisos au fost stinse, călătorii, în majoritate, s-au dus la berărie. Și s-a întins în tot hotelul o liniște atât de profundă, încât se auzea deslușit tic-tacul pendulei în vestibul, unde numai un papagal, foindu-se în cușca lui, bolborosea răgușit, uneori, izbutind să adoarmă cu un picioruș caraghios agățat de bețișorul de sus... Domnul de la San Francisco zăcea lungit pe un pat ordinar de fier, sub niște pături aspre de lână, asupra cărora cădea din tavan lumina chioară a unui singur bec. Punga cu gheață îi acoperea fruntea rece și udă. Fața pământie, peste care se și așternuse umbra morții, se răcea pe încetul, horcăitul ce-i ieșea din gura larg deschisă, în care lucea aurul dinților, era tot mai slab. Gel care horcăia astfel nu mai era domnul de la San Francisco - el nu mai exista - ci un altul parcă. Soția lui, fiica lui, doctorul și servitorii stăteau în picioare lângă pat și-l priveau. Deodată, ceea ce așteptau și de care se temeau se împlini: horcăitul se stinse și încet, încet, sub ochii tuturor, se așternu paloarea pe chipul mortului și trăsăturile feței începură a se subția și a se

lumina de o frumusețe pe care de mult s-ar fi cuvenit s-o aibă...

În cameră intră stăpânul hotelului... *Gia e morto!*, îi spuse în șoaptă doctorul.

Hotelierul dădu cu indiferență din umeri. *Mistress*, pe obrajii căreia se prelingeau încet lacrimile, se apropie de el și-i spuse cu sfială că acum soțul ei decedat trebuie să fie transportat în camera lui.

— Asta în niciun caz, *madame*, răspunse stăpânul hotelului foarte cuviincios, dar de data asta fără un pic de amabilitate și nu în englezește, ci în franțuzește. Prea era neînsemnată suma de bani pe care o putea încasa acum de pe urma călătorilor de la San Francisco ca să mai prezinte vreun interes pentru el. Un asemenea lucru este absolut imposibil, *madame*, rosti el și adăugă ca explicație că prețuiește mult aceste apartamente și că, dacă s-ar conforma dorinței ei, acest lucru s-ar afla numaidecât la Capri și turiștii ar evita să-și rezerve camere în hotelul lui.

Miss, care în tot timpul acesta îl privise ciudat, căzu pe scaun și, astupându-și gura cu batista, izbucni în hohote de plâns. Lacrimile de pe obrajii soției se zvântară pe dată: aprinzându-se la față, ridică tonul și ceru să i se îndeplinească dorința; vorbea în limba ei fiindcă nu-i venea a crede că nu se mai bucurau de considerația pe care o avuseseră totdeauna cât trăise soțul. Stăpânul hotelului i-o tăie cuviincios și cu multă demnitate: dacă doamna nu agreează rânduielile hotelului, el nu-și ia îndrăzneala s-o rețină; apoi îi spuse foarte hotărât că în zori de zi corpul defunctului trebuie să fie scos din hotel, că poliția a și fost înștiințată, așa că reprezentantul ei nu va întârzia să vină pentru îndeplinirea formalităților necesare... Doamna întrebă dacă se poate găsi la Capri un coșciug gata confecționat, oricum ar fi el. Din păcate nu, este imposibil, iar ca să-l facă cineva n-ar avea timp. Vor fi nevoiți să recurgă la altă soluție... De pildă, apa minerală i se aduce

în niște lăzi mari și lungi... Dintr-o astfel de ladă pot fi scoase despărțiturile...

Noaptea când tot hotelul dormea, au deschis fereastra camerei 43, care dădea într-un colț al grădinii, unde, sub zidul înalt de piatră cu cioburi de sticlă înfipite deasupra, creștea un firav banan, au stins lumina, au închis ușa cu cheia și au plecat. Mortul rămase în întuneric. Stelele albastre îl priveau de pe bolta cerească, un greier prinse a țârâi trist într-o crăpătură din perete... în coridorul slab luminat ședeau pe pervazul unei ferestre două subrete cârpind ceva. Luigi, în papuci, apăru cu un vraf de haine pe braț.

— *Pronto? (Gata?)* întrebă el într-o șoaptă șuierătoare și cu un aer prefăcut îngrijorat, arătând cu ochii spre ușa macabră din capătul culoarului. Agitând ușurel mâna liberă în direcția ușii cu pricina, strigă șoptit – *Partenza! 1*, cuvânt ce se rostește în mod obișnuit în gările din Italia în momentul plecării trenului, și cameristele, înăbușindu-și hohotele de râs, își lăsară capul una pe umărul celeilalte.

Luigi, săltând ușor, dădu fuga până la ușă, ciocăni încetișor și, plecându-și capul într-o parte, întrebă cu cel mai adânc respect:

— *Ha sonato, signore?*

Încordându-și gâtul și scoțând bărbia înainte, își răspunse singur, trist și tărăgănat, cu un glas dogit: *L – Yes, come în...*

În zori de zi, când fereastra camerei 43 începu să se lumineze și vântul umed făcu să freamăte frunzișul zimțat al bananului, când se luminează de ziuă și cerul azuriu al dimineții se bolti peste crestele sinilii ale munților Italiei, iar soarele auri piscul limpede conturat al lui Monte Solaro, când ieșiră la lucru pietrarii care reparau potecile pentru turiști, fu adusă la ușa camerei 43 o ladă lungă care servise la transportul apei minerale. Curând după aceea ea deveni așa de grea că îi stâlcea genunchii ajutorului de

portar, care o transporta în goană, într-o birjă cu un cal, pe șoseaua albă ce șerpuiește în serpentine pe povârnișurile insulei Capri, printre vii și ziduri de piatră, și coboară, coboară, coboară mereu până la mare. Birjarul, un om slăbănog cu ochii injectați, cu o haină uzată cu mâneci prea scurte și încălțăminte scâlciată, era mahmur după chef. Toată noaptea jucase zaruri la *trattoria*, iar acum își tot îndemna cu biciul căluțul bine hrănit și împopoțonat după obiceiul sicilian cu felurite zorzoane – zurgălăi cu clinchet cristalin și pompoane colorate de lână. Pe vârfurile sădelcei de aramă era prinsă o pană lungă care ieșea din moțul tuns al căluțului și se clătina în ritmul mersului. Birjarul, mahmur, nu scotea o vorbă. Era copleșit de remușcări că-i plin de năravuri și duce o viață dezământată, și fiindcă pierduse până la ultima lescaie toți gologanii ce-i zornăiseră prin buzunare în ajun. Dar într-o dimineață răcoroasă ca aceasta, cu aerul proaspăt și cerul senin, omul se trezește repede din beție și nu se mai simte împovărat de griji. Apoi îl mai mângâia pe birjar și norocul neașteptat ce-i picase de pe urma unui oarecare domn de la San Francisco, care își bălăbănea capul mort în lada din spatele lui... Vaporașul ce se zărea ca un gândac jos, departe pe întinderea albastră suavă a apelor, nuanță atât de caracteristică golfului Neapole, era gata de plecare. Ecoul sirenei răsună în întreaga insulă, unde fiecare cotitură, pisc sau stâncă se vedea atât de limpede de parcă nu erau învăluite de aer. Lângă chei, ajutorul porta – rului fu ajuns din urmă de portar care însoțise, în automobilul ce le adusese cu mare viteză, pe mistress și pe *miss*, palide, cu ochii în fundul capului, după o noapte de nesomn și lacrimi. Peste vreo zece minute, vaporașul începu să despice valurile cu zgomot, îndreptându-se iarăși spre Sorrento, Castellamare, îndepărtând pentru totdeauna de Capri familia de la San Francisco. Iar pe insulă se restabili liniștea și pacea.

Pe această insulă a viețuit cu două mii de ani în urmă un om care se dedase la fapte urâte și crude, care pusese stăpânire, nu se știe în virtutea cărui drept, peste milioane de oameni și care, pierzându-și capul de atâta absurdă putere și de frică să nu fie trădat și ucis, fusese de o cruzime fără margini. Și omenirea nu l-a uitat, și toți cei care, în virtutea unor drepturi tot atât de absurde și cu aceeași cruzime stăpânesc astăzi lumea, vin de pe întreg globul pământesc să vadă ruinele palatului lui de piatră, durat pe povârnișul cel mai abrupt al insulei. În această dimineață minunată, toți cei care veniseră la Capri cu acest scop mai dormeau încă prin hoteluri, cu toate că în fața porților și începuseră să fie aduși micii măgăruși cenușii cu șei roșii, pe care aveau să încalceze americani și americance, nemți și nemțoaice de diferite vârste, bine odihniți și ghiftuiți. Iar în urma lor aveau să alerge astăzi, ca și în alte zile, pe potecile bolovănoase, urcând fără oprire tot mai sus, până la piscul Monte Tiberio, zdrențăroasele bătrâne de la Capri, cu câte o joardă în mâinile lor noduroase.

Călătorii, liniștiți de faptul că bătrânul defunct de la San Francisco, care avusese de gând să facă ascensiunea împreună cu ei, dar în loc de asta îi speriasse, aducându-le deodată aminte de moarte, a și fost transportat la Neapole, dormeau duși; iar în insulă domnea liniștea, magazinele din oraș nu erau încă deschise. Numai în mica piață se vindea pește și zarzavat, și nu vedeai aici decât oameni din popor, printre care se afla fără treabă, ca întotdeauna, și Lorenzo, un barcagiu bătrân și înalt, un chefliu chipeș și fără griji, vestit în toată Italia pentru frumusețea lui și care pozase la mulți pictori. Adusese și vânduse pe preț de nimic doi homari pescuiți de el în acea noapte și care foșneau acum în sortul bucătarului aceluiași hotel în care își petrecuse noaptea familia de la San Francisco. Lorenzo putea să stea fără griji chiar până seara târziu, privind cu

un aer maiestuos în jurul său, pozând cu zdrențele în care era îmbrăcat, cu cioanca și cu bereta lui roșie de lână, trasă pe o ureche. În timpul asta prin râpele din Monte Solaro, pe vechiul drum săpat în stâncă de fenicieni, pe treptele de piatră coborau dinspre Anacapri doi munteni din Abruzzi. Unul din ei ținea sub haina de piele un cimpoi – un burduf mare cu două fluieri. Celălalt, muntean, ducea un instrument asemănător cu cavatul. Veneau spre vale, unde se întindea la picioarele lor un ținut minunat, luminos și însorit. Cât cuprindeai cu ochiul vedeai povârnișurile stâncoase ale insulei, azurul feeric al apelor pe care părea că plutește insula, iar spre răsărit – aburii străvezii ce se ridicau deasupra mării, sub razele orbitoare ale soarelui care începuse să dogorească, înălțându-se tot mai sus – piscurile Italiei, învăluite în pâcla dimineții, care abia se conturau pe albastrul cerului, munții apropiați și îndepărtați, a căror frumusețe nu poate fi redată în cuvinte... La jumătate de cale, ei își încetăneau pasul: deasupra drumului, în firida săpată în peretele stâncos al lui Monte Solaro, luminată de soare, scăldată în căldura și strălucirea lui, se înălța în candid veșmânt alb de ghips, cu o cunună aurită ruginită de ploaie, Maica Domnului, blândă și iertătoare, cu ochii ridicați spre cer, spre sălașurile de-a pururea fericite ale împărăției fiului ei de trei ori binecuvântat. Muntenii se descoperiră, își duseră la gură fluierul și, deodată, răsunară cu smerită voioșie slăvirile lor în cinstea soarelui, a dimineții și a ei, ocrotitoarea fără de prihană a tuturor celor obidiți în această lume rea și minunată, și în cinstea celui născut din pântecul ei în peștera Betleemului, în sărăcăciosul staul de pe pământul îndepărtat al Iudeei...

Cât despre rămășițele pământești ale bătrânului de la San Francisco, ele luau drumul spre casă, spre mormânt, spre țărmurile Lumii Noi. Expuse la multe umilințe și jigniri din partea oamenilor, rătăcind prin antrepozitele

porturilor, rămășițele pământești ale domnului de la San Francisco nimeriră în cele din urmă iarăși pe același vas renumit care îl adusese nu demult cu atâtea onoruri în Lumea Veche. Acum însă îl ascundeau de cei vii. Sicriul lui gudronat fu coborât în întunericul adânc al calei. Vasul își reluă drumul lung, despicând valurile mării. În timpul nopții trecu pe lângă insula Capri; și triste erau luminile vaporului ce se pierdeau încet în l-ai” gul mării, pentru cei ce le priveau de pe țărm. Dar în sălile vasului cu pereții împodobiți cu marmură, strălucind de luminile policandrelor, avea loc și în noaptea asta, ca de obicei, un bal plin de însuflețire.

Tot așa și în nopțile următoare, deși în larg bântuia o furtună năprasnică, care vuia cu tânguiri de marș funebru, înălțându-și talazurile ce păreau îndoliate cu crestele lor argintate de spumă. Nenumăratele lumini ale vasului abia se întrezăreau printre fulgii deși de zăpadă, de sus, de la Diavolul ce stă de strajă la stâncile Gibraltarului, la porțile de piatră ale celor două lumi, și care urmărea cum se pierdea vaporul în beznă și furtună. Diavolul era uriaș ca o stâncă, dar și mai uriaș era vaporul cu multe etaje și multe coșuri, opera trufiei nemărginite a Omului Nou, cu inima tot veche. Furtuna se năpustea peste greementul vaporului și peste coșurile lui largi, albite de zăpadă, dar vaporul era de nezdruncinat, semeț, maiestuos – și înfricoșător. Pe coverta cea mai de sus se înălțau, singuratece în bătaia viscolului, încăperile confortabile, slab luate, unde, cufundat într-un somn tulburat de grijă, trona căpitanul vasului, colosul care semăna cu un zeu. El auzea urletul sfâșietor și răcnete turbate ale sirenei, înăbușite de furtună, dar îl liniștea faptul, neînțeleș la urma urmei nici de el, că în dosul peretelui se afla o cabină mare, blindată parcă, în care stăruia un tainic vuiet, pâlpâitul și trosnetul sec al luminilor ce țâșneau și se revărsau în jurul unui telegrafist palid, cu un semicerc metalic pe cap. În

măruntaiele „Atlantidei” unde se găseau cazanele uriașe, de mii de tone, cu străluciri de oțel, scoțând abur, picurând apă clocotită sau ulei, precum și alte felurite mașini din adâncurile încinse până la maximum de focuri infernale, unde clocoteau forțe spăimântătoare, care prin încordarea lor puneau în mișcare nava, forțe care se transmiteau până în chila navei, până în hruba întunecoasă nesfârșit de lungă, până în tunelul rotund, slab luminat de becuri electrice, unde se roteau încet, cu o rigoare copleșitoare pentru mintea omului, axa gigantică în albia ei unsuroasă, asemenea unei dihanii monstruoase, culcată în bârlogul ei. Dar în sânul „Atlantidei” sălile de restaurant și de bal erau pline de lumină și veselie, vuiau de larma glasurilor mulțimii elegante ce petrecea în mireasmă de flori proaspete și în sunetele minunatei orchestre de coarde.

Și se găsea din nou acolo perechea grațioasă de îndrăgostiți plătiți, care evolua în ritmul dansului, unduind anevoie, strâns îmbrățișați în mijlocul mulțimii, în lumina orbitoare, în strălucirea mătasurilor, a briliantelor și a umerilor dezgoliți ai femeilor. Ea – o fată frumoasă cu genele lăsate în jos candid, vinovat, și pieptănată simplu. El – un tânăr bine clădit, înalt, cu părul negru, pomădat și lins, palid de prea multă pudră, încălțat cu pantofi de lac, după ultima modă, îmbrăcat într-un frac cu pulpane lungi, ce-i venea ca turnat – semăna cu o lipitoare uriașă.

Și nimeni nu știa că de mult perechea aceasta se săturase de chinul fericirii sale aparente, simulată în sunetele impudic-melancolice ale muzicii, cum nimeni nu știa că în adâncul întunecos al calei zace un sicriu în preajma mohorâtelor măruntaie toride ale vaporului care biruia anevoie întunericul, oceanul, furtuna...

Vasilevskoe, octombrie 1915

B Ă T R! N A

Bătrâna aceea provincială și năroadă ședea pe o laviță în bucătărie și vărsa șiroaie de lacrimi.

În Ajunul Crăciunului, ninsoarea viscolită, purtată de vânt peste acoperișurile albe și străzile pustii troienite, începuse să bată în vinețiu, să se înnegureze, căpătând culorile amurgului; în casă se făcea tot mai întuneric.

În salonul mare, în jurul mesei acoperite cu catifea, stăteau cuminți niște jilțuri, deasupra divanului lucea stins un tablou reprezentând micul disc verzui al lunii aproape ascuns printre nori, cu codru des din Lituania, o troică din care niște vânători trăgeau cu raze trandafirii, iar în urma saniei lupi căzând de-a berbeleacul în zăpadă. Într-un colț, o plantă tropicală uscată își desfășura frunzele moarte din ciubăr până în tavan, iar în alt colț își căsca pâlnia un gramofon care prindea viață doar seara, în fața musafirilor, când din măruntaiele lui izbucnea cu nefirească deznădejde o voce răgușită: *Of, domnilor, tare mi-e greu, cu-aceeași nevastă mereu!* în sufragerie, din cârpele ude acum, care înfundau încheieturile ferestrelor, picura apă; în colivia ei acoperită cu mușama, o păsărică exotică, bolnavă, dormea cu căpșorul ascuns sub aripă și, nefiind obișnuită cu Crăciunul nostru, somnul ei ușor era trist, trist de tot. Într-o odaie strâmtă, vecină cu sufrageria, dormea adânc, sforăind tare, un chiriaș, celibatar în vârstă, profesor de gimnaziu, care în clasă îi trăgea pe copii de păr, iar acasă lucra sânguincios, de ani și ani, la o operă originală, de mari proporții: *Figura lui Prometeu în literatura universală*. În dormitor, stăpânii casei adormiseră greu, după monstruosul scandal de la masă. Iar bătrâna ședea pe lavița din bucătărie, în întunericul tot mai adânc, și vărsa șiroaie de lacrimi amare.

Scandalul de la masă se iscase iar din cauza ei! Cucoana, care la ani-i ei ar fi trebuit de mult să nu mai fie geloasă, să-și păstreze demnitatea, era nebună de gelozie și, în cele din urmă, făcuse după capul ei – angajase o jupâneasă bătrână. Stăpânul, căruia îi stătea gândul numai la sexul frumos, deși de mult își cănea părul, hotărî s-o

bage pe babă în mormânt. Ce-i drept, tare mai era slută bătrâna: înaltă, încovoiată, îngustă în umeri, surdă și chioară, neajutorată din prea multă sficiune, și gătea din cale-afară de prost, cu toate strădaniile ei. Tremura pentru orice mișcare pe care o făcea, se dădea peste cap casă le fie pe plac stăpânilor. Nici trecutul ei nu fusese bogat în bucurii: bărbatul, un bandit și un bețiv ordinar, de bună seamă; apoi, după moartea lui, tot prin străini a dus-o, ori cerând de pomană pe la ferestrele oamenilor; a trăit mulți ani în frig, flămândă, fără adăpost! Iar aici, cât de bucuroasă a fost biata bătrână, văzându-se iar în rândul oamenilor: sătulă, îmbrăcată, încălțată, la căldură, în slujbă la un funcționar! Cum se mai ruga înainte de culcare, îngenuncheată în mijlocul bucătăriei, dăruindu-se cu tot sufletul lui Dumnezeu pentru mila lui neașteptată, cât îl mai implora să n-o lipsească de această milă! Conașul însă o mânca de vie. Chiar astăzi, la masă, zbierase atât de fioros la ea, încât a simțit cum, de frică, i s-au damblagit deodată mâinile și picioarele, iar strachina cu ciorbă de varză pe care o ducea a căzut pe podea. Ce-a fost după aceea între stăpânii ei, mamă, Doamne! Până și pe profesorul care, stând la masă, se gândea tot timpul la Prometeu, nu l-a răbdât inima: privind într-o parte cu ochii lui mici, ca de porc, glăsuise:

— Nu vă certați, domnilor, vă rog, măcar de dragul acestei mărețe și solemne sărbători!

Acum toată casa tace, potolită. Afară trâmbele viscolului s-au colorat în albastru-închis, troienele se înalță mai sus de acoperișuri, nu se mai văd gardurile, nici porțița...

Nepotul stăpânei - un orfan palid, clăpăug, încălțat cu pâslari, buchisise până seara târziu, așezat în fața pervazului ud, în cămăruța lui de lângă bucătărie. Era un copil silitor și își pusese în cap să învețe pe de rost tot ce i s-a dat pentru vacanța de Crăciun. Nu voia să-i supere nici

pe învățători, și nici pe binefăcătorii lui. Ca să le facă lor bucurie și spre binele patriei, se străduia să-și întipărească în minte pentru toată viața că acum două mii cinci sute de ani grecii – popor în general pașnic și care, de dimineață până seara, de la mic la mare, lua parte la tragedii teatrale, aducea jertfe, iar în orele libere pune la întrebări oracolului – au bătut măr oastea șahului Persiei, cu ajutorul zeiței Pallas Atena, și ar fi putut să urmeze mai departe calea civilizației dacă nu s-ar fi boierit, dacă nu s-ar fi depravat și n-ar fi pierit, cum se întâmpla, de altfel, cu toate popoarele din antichitate care se dedau peste măsură idolatriei și luxului. După ce și-a îndesat în memorie toate acestea, băiatul rămase multă vreme la fereastră, răzuind cu unghia gheața de pe geam. Apoi se sculă de pe scaun, se apropie pe nesimțite de ușa bucătăriei și, aruncând o privire înăuntru, văzu din nou același tablou: tăcerea mohorâtă, ceasul ieftin de perete cu acele încremenite care arată întotdeauna ora douăsprezece și un sfert, deși ticăie limpede și grăbit, purcica oploșită la iernat în bucătărie, scormonind cu râțul băgat adânc în troaca de lături de lângă sobă, în timp ce bătrâna șade și plânge, își șterge ochii cu poala rochiei și varsă mai departe șiroaie de lacrimi.

Nu se liniști nici mai târziu când, după ce aprinse o lămpiță, se apucă să pregătească niște surcele de brad pentru samovar. Continuă să plângă și seara, după ce servi în sufragerie samovarul și deschise ușa musafirilor veniți la stăpânii ei la ceasul când pe strada troienită, cufundată în întuneric, un paznic zdrențaros se îndrepta spre un felinar depărtat, biciuit de viscol; toți feciorii lui, patru țărani tineri, fuseseră de mult uciși de mitralierele nemțești; la ceasul când undeva pe necuprinsul stepei cufundate în beznă, în izbele greu mirositoare, se culcau muierile, bătrânii, copiii și oile, iar în capitala depărtată se țineau lanț petreceri de pomină pline de veselie, când în

restaurante luxoase clienții bogați se prefăceau că adoră să bea din ulcioare *crușon* de portocale și să plătească pentru un ulcior din așa șaptezeci și cinci de ruble, când în cârciumile de la subsoluri, numite taverne, se priza cocaină și, din când în când, pentru a dobândi cât mai multă popularitate, niște tineri care își ziceau futuriști, adică oameni ai viitorului, se loveau reciproc cu orice le cădea sub mână, vătămându-și mutrele boite; în fața unui auditoriu, un lacheu se prefăcea poet, cântând în versurile sale lifturi, contese, automobile și ananași, când într-un teatru, pe stânci de granit din carton, se cățara cineva cu un craniu pleșuv, care cerea insistent altcuiva să-i deschidă nu știu ce porți, iar într-un alt teatru ieșea pe scenă un artist, mare meșter să facă pe cneazul rus din vechime, călare pe un cal alb, care bocănea zgomotos din copite, apăsându-și mâna pe platoșa de hârtie ce-i acoperea pieptul, cânta cincisprezece minute încheiate pentru două mii de ruble, în timp ce cinci sute de bărbați cu chelii lucind ca oglinda fixau prin binocluri corul de femei care îl petreceau pe cneaz la război, cântând din răspuțeri, și tot atâtea doamne elegante din loji mâncau bomboane de ciocolată, și într-un al treilea teatru, niște moșnegi și niște babe, suferinzi de obezitate, țipau unii la alții și băteau din picioare, întrupând negustori și negustorese din Zamaskvorecie de mult răposați și când într-un al patrulea, niște tinere și niște tineri, toți slabi și prăpădiți, după ce s-au dezbrăcat în pielea goală și s-au încununat cu niște ciorchini de struguri din sticlă, s-au apucat să se fugărească unii pe alții, întocmai ca nu știu ce satiri și nimfe... într-un cuvânt, până târziu în noapte, cât unii străjuiau străzile, iar alții se duceau la culcare sau petreceau, o bătrână provincială și năroadă plângea cu lacrimi amare, acompaniată de răcnete răgușite ale unei disperări nefirești ce răzbătea din salonul stăpânilor ei:

Of, domnilor, tare mi-e greu Cu-aceeași nevastă

mereu!

1916

OTTO STEIN

I

Toamnă. Ploua întruna, străzile Berlinului erau înțesate de umbrele deschise și de trăsurile cu podițul ridicat și ud; asfaltul strălucea ca o oglindă neagră.

Petrecând zile întregi prin magazine, la agențiile de transport, în birourile Companiei *Vagons Lits* și ale societăților de navigație, Stein – un tânăr savant ocupat cu pregătirile unei expediții în ținuturile tropicale – nu mai era la Berlin, cu gândul, fără a uita însă că trebuie să-și adune informațiile și să-și facă toate comenzile cu multă chibzuială.

Deși avea resurse materiale modeste, Stein se străduise să-și organizeze expediția în așa fel, încât să folosească toate mijloacele accesibile lui, pentru ca această călătorie să fie cât mai rodnică cu putință. De fapt, Stein era ferm convins că expediția lui va fi privită cândva ca un eveniment, că ea nu va trece fără urmări pentru știință, „pentru marea cauză a cunoașterii existenței universale, unică în esența ei, cu toată diversitatea sa pe a cărei înțelegere rațională omenirea își înalță de pe acum noua religie, cea adevărată și de neclintit”, după cum nu o dată gândise el, discipol și adept credincios al lui Haeckel.

Toate lucrurile sale, toate acele cufere și lăzi de mărimi și forme diferite, în care își împachetase cele trebuincioase cercetărilor, precum și costumele speciale pentru tropice, încălțăminte de vânătoare, o armă scumpă englezească, revolvere, accesorii de fotografiat, le expediase, la Genova, pe vaporul „Lützow”.

După aceea, își făcu vizitele de adio la cunoscuți și la colegi, trimise rudelor și prietenilor scrisori de rămas bun și, în sfârșit, se sui într-un automobil care îl duse în goană spre gara Anhalt.

Era o dimineată senină și blândă de început de noiembrie, cu soarele foarte jos strălucind la răscruci și cu o ceață ușoară albăstrind în depărtare pe străzile umede.

Când să cotească pe Unter den Linden, unde în ramurile copacilor negri și golași mai atârnavă încă frunze rare de un galben-canar, automobilul trebui să întârzie o clipă: făcând paradă de plimbările lui matinale, împăratul trecea agale în automobil, cu o manta de vară cenușie și cu o cască strălucitoare. Ședea alături de un bătrân general pocit la înfățișare, vânjos, aproape apoplectic. Văzând atât de aproape profilul peste măsură de autoritar al împăratului, Stein își săltă cu demnitate gambeta.

Apoi automobilul porni și mai repede, și în cinci minute îl lăsa la destinație, iar aici – salopetele albastre ale hamalilor, sălile uriașe pline de larma mulțimii ce se revărsa prin ușile înalte, silueta zveltă a trenului șuierând sub acoperișul de sticlă al peronului, duhoarea acră de petrol și de turbă, băieții cu bufete pe roți strigând asurzitor – toate îl introduseră de-a binelea în lumea călătoriilor.

Trenul în care urcă era superb. Legănându-se, încordându-și arcurile, vagoanele zburau, aproape fără opriri.

Geamurile se încingeau în soare, prin compartiment se așterneau dungi de lumină fierbinte, pe după trâmbele de fum alb care goneau înapoi se perindau câmpii poleite de razele unui soare tomnatic, arături argiloase, acoperișurile roșii ale fermelor, pâlcuri de pini scunzi, coline argintii, nisipoase, coșuri de fabrică, uneori străzile orașelor, zidurile și acoperișurile ce se îngrămădeau în fel și chip, ivindu-se atât de aproape, de o parte și de alta a trenului, încât reușeai să surprinzi cu privirea interiorul camerelor cu ferestrele deschise pentru curățenia de dimineată.

Stein fuma, citea ziarul; la opriri cobora repede rama

lată a ferestrei și, tot atât de repede, lua un pahar înalt plin cu bere din mâinile băiatului care alerga de-a lungul trenului, pe peronul răcoros, însorit...

II

La Genova îl întâmpinara ploaia și adierea blândă a mării.

Toate lucrurile cu care era obișnuit, tot ce era european rămăsese de partea cealaltă a Alpilor înzăpeziți și neguroși.

Aici totul era altfel – alte gări, alt popor, altfel de forfotă, până și noroiul de pe caldarâmul neîngrijit nu era același.

Simțindu-se reprezentant al unei alte rase, al unei rase superioare, Stein se uită, ce-i drept nu fără plăcere, la italieni, acești oameni scunzi cu mersul sprinten, vioi și vorbăreți, la frunzele ude ale palmierilor care se înălțau în piața din fața gării.

Petrecu noaptea într-o cameră umedă; ferestrele dădeau spre străzi înguste ca niște tranșee adânci, aproape lipsite de lumină, sumbre și sărăcăcioase, unde, pe frânghii, întinse la nesfârșit de la o casă la alta, atârnavu cârpe și rufe.

A doua zi, pe ploaie, într-o birjă hodorogită, trasă de o mârtoagă costelivă, mergând tot într-o rână, de parcă ar fi vrut să nimerească cu tot dinadinsul sub vreun tramvai, Stein trecu pe „Lützow”, care curând după aceea se desprinsese de chei, în sunetele imnului german. Cablul cu care micul remorcher trăgea pe acest uriaș cu botul bont spre ieșirea din port se întinse și atunci apa înspumată de elice, bărcile, spărgătoarele de valuri, celelalte vapoare – toate prinseră a pluti înapoi, spre țarm.

Nori mohorâți coborau greoi peste munții vineții de după dealurile pe care se înălța alb, în pante line, orașul tot mai depărtat; se ivi și dispăru din nou ultimul dig și în față se desfășură câmpia mării, neprietenoasă, cu crestele

valurilor mărunte sclipind sub un cer jos și posomorât; spuma albă ca neaua a fluxului se avânta tot mai sus, asaltând promontoriul întunecat ce se zărea în depărtare. Vântul biciuia turbat pavilionul mare de la pupa, care încă nu fusese coborât. Muzica amuțise, pasagerii părăseau puntea ce se ridică și se lăsa, ținându-și cu mâna pălăriile ca să nu zboare...

Stein, înalt, voinic, cu ochii albaștri, cu mustăți roșcate, îmbrăcat într-un costum tirolez cenușiu, cu picioarele mari și puternice cu ciorapi groși de lână și ghetete scumpe și solide de sport, cu pălărie tiroleză pe cap, rămase multă vreme singur, privind țărmul care se tot micșora în depărtare, din ce în ce mai înnegurat.

În ziua de 9 noiembrie, când se lăsa amurgul, „Lützow” trecu prin dreptul portului Neapole, și acest amurg era și mai cald, și mai întunecos decât la Genova, prin pâcla golfului vast bătea un vânt și mai stăruitor, iar în spatele golfului, atrăgându-te parcă, se întindeau ca un lung lanț sclipitor luminile orașului.

Apoi, într-o zi cenușie, aproape primăvărată, Stein zări, ivindu-se solitar în mijlocul mării cărunte cu reflexe sidefii, conul violet, veșnic fumegând, al vulcanului Stromboli; la ceasul înserării văzu norii ca niște bucle deasupra munților Siciliei, iar noaptea alte lumini – luminile Messinei.

Odată cu zorile trandafirii, fu trezit de un tangaj lent, dar puternic ce depărta mereu perdeaua de pat. Prin hubloul aburit al cabinei, în dreptul căruia apa rece ca gheața se înălța în dâmburi lucioase, parcă lustruite, Stein admiră vârful ca un cort al Etnei, vărgat de zăpezi, atârnat parcă pe fundalul cerului senin. La amiază, când vântul adia din sud și apa mării strălucea vesel, el nota în jurnalul său că marea și-a schimbat culoarea, devenind dens-liliachie.

„Lützow” petrecu două zile și două nopți în mijlocul

splendidului pustiu ionic, înțesat de insule fantomatice, diafane-liliachii, iar în cea de a treia zi la orizont apăru dunga prăfuită a unui țarm jos, apoi catargele și casele din Port-Said.

Profitând de o escală de câteva ceasuri, Stein vizită orașul Port-Said.

Cerșetorii obraznici, nesfârșit de mulți, care nu-i dădeau pace, asaltându-l la tot pasul, îl revoltară; cu toate acestea, scoase carnețelul și-și notă că toate mișcările acestor semiți, care nu poartă stânjenitoarele haine europene, sunt încântătoare.

Colindă străzile, gustă diferite dulciuri grecești și cafea turcească, așezat dinaintea unei cafenele și întinzându-și picioarele unui băiețuș negricios care, ingenuncheat în fața lui, își manevra cu înversunare periile de lustragiu și, în răstimpuri, își întorcea scurt spre el albul strălucitor al ochilor cu o delicioasă încântare de copil.

Întorcându-se pe vapor, rămase pe punte și, tolănit într-un *chaise-longue*, privi forfota de lângă vapor a sutelor de hamali slabi, aproape goi, aruncând cu găleata, din bărcile cu fundul lat în calele vaporului, cantități uriașe de cocs, acoperiți din cap până-n picioare de pulberea cu aspect metalic; soarele dogorea, pescărușii țipau trist și fericit parcă în același timp, iar el privea în jur și se gândea la geniul lui Lesseps³, la faptul că Lesseps înfăptuise o grandioasă schimbare în destinul omenirii.

Când soarele coborî după cele mai depărtate coșuri și catarge într-o vâlvătaie de culoarea șofranului, „Lützow”, ca o balenă nimerită din greșeală în apele unui râu, porni pe canalul ce se întindea ca o dungă verde printre plantațiile de pe malurile nisipoase și accidentate.

Pustiul pălea repede, se întuneca și pierrea în pâcla

3 Ferdinand de Lesseps (1805-1894), inginer, diplomat și om de afaceri francez, fondatorul Companiei internaționale a canalului de Suez.

tot mai neagră, dinspre răsărit se lăsa noaptea peste străvechile pământuri ale Arabiei, cu tristețea lor tăcută. Vaporul adormit înainta alene, iar conștiința faptului că Muntele Sinai se află aici, aproape, trezea în suflet ecoul unui simțământ pios, păstrat în taină din anii copilăriei...

În seara aceea, ușor amețit, sigur și trufaș, în frac și cu o țigară de foi în gură, Stein rămase până târziu în mulțimea elegantă de bărbați și femei ieșiți după masa de seară să admire o priveliște rară: la prova „Lützow”-ul, i, sub bompres, ardea ca un soare un puternic reflector electric care-și trimitea departe în întuneric lumina albă, orbitoare; ținându-se de-a lungul canalului șerpuitor, „Lützow” scruta tot ce întâlnea în cale, apa tulbure, straturile de nămol cafeniu”, tufișurile presărate în nisip, bărcile din preajma posturilor de pază, siluetele cam feminine ale felahilor șezând chirciți la pupa bărcilor, desculți, în îmbrăcămintea lor lungă

Acest nămol, aceste nisipuri arabe și egiptene, aceste siluete primitive, aminteau o lume depărtată, de mult apusă. Dar întunericul din zare nu rămânea mereu compact, ci reflecta o lumină argintie, aruncată de reflectoarele vapoarelor ce se apropiau și treceau pe lângă „Lützow”.

O dată chiar „Lützow” își încetini la maximum mersul și se propti în mal ca să lase să treacă un întreg oraș plutitor: acesta înainta, cu puternicele lui raze violete larg desfășurate, strălucind orbitor, ca flacăra de magneziu; își revărsă lumina ca de zi asupra celor de pe „Lützow” și trecu zgomotos alături, cu toate etajele și catargele lui înalte, cu coșurile lui, cu aurul hublourilor luminate și al ușilor deschise spre punți...

În noaptea aceea, în preajma tropicului, cerul părea sumbru și solemn datorită stelelor de mărimea întâi, atât de numeroase.

Simțind cum crește în el un prisos de forță și energie,

plin de nădejdi și de o fermă încredere în sine, în inteligența și în bărbăția lui, în viziunea lui asupra lumii, Stein se plimba agale pe punte, privind sever cerul negru, înstelat, cu ochi Sfidători de german.

19 It>

KAZIMIR STANISLAVOVICI

U

Luând cartea de vizită îngălbenită, cu coroană de nobil, tânărul portar al hotelului „Versailles” silabisi: Kazimir... Stanislavovici... Urma numele de familie, ceva mai greu de pronunțat. După ce răsuci de câteva ori în mâini cartea de vizită, își aruncă ochii pe actul de identitate lăsat odată cu cartea de vizită de noul sosit, dădu din umeri (nimeni dintre obișnuiții hotelului „Yersailles” nu-i dădea cărți de vizită), apoi aruncă hârtiile în sertar și reîncepu să se admire în mica oglindă tulbure cu reflexe argintii, atârnată deasupra măsuței, înfoindu-și cu grijă părul des cu un pieptănuș. Purta surtuc și cizme bine lustruite, iar galonul auriu soios al caschetei vădea că hotelul era de mâna a treia.

Plecând spre Moscova, Kazimir Stanislavovici părăsise Kievul în opt aprilie; cineva îi trimisese o telegramă care nu conținea decât: „pe data de zece”. Făcu rost de bani, se sui într-un compartiment de clasa a doua, cenușiu, întunecat și ponosit, dar care, pesemne, îi dădea o senzație de lux și confort. Trenul era încălzit, iar căldura din vagon, mirosul caloriferului încins și trosniturile mărunte și dese ale radiatoarelor aminteau parcă lui Kazimir Stanislavovici alte vremuri. Uneori îți venea să crezi că s-a întors iarna; o ninsoare viscolită, de un alb-strălucitor, se așternea peste țepii miriștilor roșcate, peste băltoacele plumburii pe care înotau rațe sălbatice; curând însă ninsoarea înceta pe neașteptate, zăpada pierea, cerul dădea semne de înseninare, în spatele norilor se întrezărea belșug de lumină, iar la opriri, în gări apăreau peroanele

ude, ca și plopii golași răsunând de cârâitul stăncuțelor. Kazimir Stanislavovici cobora în toate stațiile mai mari și intra la bufet; se întorcea apoi în vagon, cu ziare pe care nu le citea; ședea pe canapea, pierdut în fumul țiğărilor sale groase ce ardeau scânteind, fără. să schimbe măcar o vorbă cu niciunul dintre vecinii de compartiment - niște evrei din Odesa, care tot drumul jucară cărți. Purta un pardesiu ros pe la buzunare, joben de mătase neagră, foarte vechi, și niște ghetete noi, butucănoase. De câte ori aprindea un chibrit mâinile îi tremurau - mâini de bețiv nă râvit, vechi locatar al subsolurilor. Toate la el erau o mărturie a sărăciei și a beției: manșete nu avea de fel, gulerul era ros, murdar, cravata jerpelită, obrazul congestionat, buhăit, din cale-afară de zbârcit, ochii de un albastrusticlos îi lăcrămau întruna. Favoriții îi avea căniți cu o vopsea cafenie proastă, care îi făcea să pară falși. Avea o mină obosită și dezgustată.

Trenul ajunsese la Moscova a doua zi, cu șapte ore întârziere. Vremea era mohorâtă, totuși mai frumoasă, mai uscată decât la Kiev, în aer plutea ceva tulburător. Kazimir Stanislavovici luă o birjă și, fără să se tocmească, porunci să fie dus direct la „Versailles”. „Eu, frățioare, îi spuse birjarului, curmându-și pe neașteptate tăcerea, cunosc acest hotel încă de pe vremea studenției”. Ieși în oraș îndată ce cufărașul de răchită legat cu o sfoară groasă i-a fost așezat în camera de la hotel.

Se însera, văzduhul era călduț; pe bulevarde copacii negri și golași își desfăceau mugurii, pretutindeni era lume: multă... O seară de primăvară, într-un oraș străin, e tare apăsătoare pentru un om care și-a trăit viața și și-a prăpădit-o! Kazimir Stanislavovici străbătu pe jos tot bulevardul Tverskoi, zări din nou în depărtare silueta de fontă a lui Pușkin - îngândurat, cupolele aurite și liliachii ale mănăstirii Strastnoi... Bău o șocolată la cafeneaua Filippov, răsfoi niște reviste umoristice ferfenițite. La

ieșire, rămase câteva clipe nehotărât, cu ochii la reclama luminoasă a unui cinematograf, roșie ca focul, sclipind departe, pe Tverskaia, în amurgul siniliu care se lăsase. Apoi luă o birjă și merse la un restaurant de pe bulevard, știut de el tot din anii studenției. Birjarul, un bătrân cocârjat, trist, posomorât, adâncit cu întreaga lui ființă în el însuși, în bătrânețea lui, în gândurile lui dezlânate, își îndemna chinuitor și sâcâitor, cu toată ființa lui, calul leneș, când mormăindu-i ceva, când muștrându-l și, în cele din urmă, își duse pasagerul la destinație; scăpat ca de° povară, oftă din rărunchi, primind banii.

— Dintâi n-am priceput, credeam că vrei să mergi la *Braga*, zise el întorcând încet calul, pe un ton înciudat, deși hotelul *Praga* era mai departe.

— Îmi aduc aminte, moșule, și de *Praga*, răspunse Kazimir Stanislavovici. Îmi închipui că-i mult de când tot umbli cu birja prin Moscova!

— De când umblu? Păi, să tot fie cincizeci și unu de ani încheiați de când umblu...

— Va să zică, poate ai făcut vreo cursă și cu mine, zise Kazimir Stanislavovici.

— Poate, încuviință nepăsător bătrânul. Câți oameni sunt pe lumea asta, parcă-i poți ține minte pe toți?

Din restaurantul cunoscut odinioară de Kazimir Stanislavovici nu rămăsese decât firma. Acum era un local mare, neîngrijit, de mâna a treia. Deasupra intrării ardea un bec electric, revărsând o lumină firavă și gălbuie asupra străzii și birjarilor de mâna a doua, obraznici, mânându-și fără milă caii costelivi, înfierbântați, care nechezau jalnic din goană. Vestiarul igrasios era plin de ghivece cu plante tropicale, din acelea care sunt mutate într-una de la înmormântări la nunți și înapoi. Din oficiu săriră câțiva lachei deodată ca să-l întâmpine pe Kazimir Stanislavovici, toți cu niște clăi de păr în cap, aidoma portarului de la „Versailles”. Sala restaurantului, mare, verzuie, cu o

mulțime de oglinzi late și cu o candelă zmeurie ce pâlpâia într-un colț, era încă pustie și slab luminată – ardeau doar câteva becuri. O bună bucată de vreme nu se apropie nimeni de masa lui Kazimir Stanislavovici. Se simțea că dincolo de ferestrele cu storuri albe seara lungă de primăvară abia cobora pe pământ. Din stradă răsună tăcănitul copitelor pe caldarâm, o mică fântână arteziană plescăia monoton în mijlocul sălii, într-un acvariu în a cărui apă, luminată de undeva de dedesubt, înotau câțiva peștișori aurii cu solzii căzuți. Chelnerul în alb puse tacâmul, apoi aduse pâinea și o carafă mică cu votcă rece. Kazimir Stanislavovici începu să bea votcă, fără gustări; o ținea puțin în gură înainte de a-i da drumul pe gât, iar după ce înghițea, își încleșta dinții și, cu dezgust parcă, mirosea o bucată de pâine neagră. Speriindu-l cu hurelul său răsunător, gramofonul parni deodată să cânte; un amestec de cântece rusești, când prea înflăcărate și voinicești, când peste măsură de duioase, tânguitoare, de inimă albastră... Ascultându-le, lui Kazimir Stanislavovici i se înroșiră cebii și-i dădură lacrimile.

Mai târziu, un georgian cu părul cărunț și cârlionțat îi aduse o frigare de fier cu „*şaşlık*” mirosind îmbietor, pe jumătate crud, și, cu un soi de elegantă familiaritate, rostogoli carnea în farfurie, iar apoi, pentru a sublinia simplitatea asiatică, o dresă cu mâna lui, presărând-o cu ceapă tăiată mărunt, sare și alte condimente, în timp ce sala pustie vuia de sunetele unui Cake-Walk îndrăcit, care te îmboldea s-o pornești la dans, săltând și unduindu-te provocător... La sfârșit, lui Kazimir Stanislavovici i se servi *roquefort*, vin negru, cafea, apă minerală, lichioruri... Gramofonul tăcuse de mult. În locul lui, pe estradă cânta o orchestră de nemțoaice în rochii albe; sala luminată și tot mai plină acum de lume se încălzise, aerul era îmbâcsit, încețoșat de fumul țigărilor, plin cu mirosuri de mâncare. Chelnerii forfoteau printre mese, niște bețivi cereau țigări

de foi, de la care ameteau și mai tare. Oberchelnerii dovedeau o deosebită sollicitudine față de clienți, îmbinată cu sentimentul forțat al propriei lor demnități. Hăurile tulburiapoase ale oglinzilor reflectau turbure o îmbulzeală gălăgioasă. Kazimir Stanislavovici trecu de câteva ori din sala înăbușitoare în răcoarea coridoarelor, ducându-se la toaletă rece, unde mirosea ciudat a mare; pășea parcă plutind prin văzduh și, întors la masa lui, comanda din nou vin. După ora unu, cu ochii închiși și sorbind pe nări aerul proaspăt al nopții, ca să-și mai limpezească mintea amețită, zbura într-o trăsură înaltă pe roți de cauciuc, spre un bordel din marginea orașului, tot mai departe de nesfârșitele lanțuri ale luminilor întârziate ce se zăreau unduind mereu când în jos, când în sus; vedea însă toate acestea, ca prin vis. La bordel, cât pe ce să se încaiere cu un domn trupeș, care îi strigă agresiv că toată Rusia cugetătoare îl cunoaște. Apoi, fără să se dezbrace, Kazimir Stanislavovici rămase o vreme întins într-un pat larg, acoperit cu o plapumă vătuită de atlaz, într-o cameră mică, slab luminată de o lampă albastră atârnată în tavan. În cameră stăruia un miros de săpun de toaletă ieftin, pe ușa atârneau într-un cârlig niște rochii. Pe măsuta de lângă pat era o fructieră plină. Cea care trebuia să-l distreze pe Kazimir Stanislavovici mânca lacom și în tăcere o pară, curățând-o de coajă cu un cuțitaș. Prietena ei, o fată cu brațele groase goale, având pe ea doar o cămașă care o făcea să semene cu o fetiță, stătea la măsuta de toaletă și scria o scrisoare, fără să le acorde celor doi nicio atenție. Scria și plângea. De ce oare? câți oameni sunt pe lumea asta! Parcă le poți ști păsurile?...

În ziua de zece aprilie, Kazimir Stanislavovici se trezi târziu. Judecând după felul cum deschise ochii, speriat, s-ar fi putut crede că în prima clipă l-a uluit ideea de a se afla la Moscova și amintirea întâmplărilor din ajun. Se întorsese în jurul orei cinci. Se cam clătina, urcând scara

hotelului *Versailles*, dar cu toate acestea își nimeri fără greș camera, pășind prin tunelul lung și urât mirositor al coridorului, unde numai la capăt, lângă scară, fumega somnoros o lămpiță. Lângă fiecare ușă erau puse cizme și ghete, aparținând unor oameni străini, necunoscuți între ei. Deodată, se deschise o ușă, năpustind asupra lui Kazimir Stanislavovici un val de groază; în prag apăru un bătrân în halat, semănând cu un actor, interpret mediocru al unui rol din „însemnările unui nebun”, și Kazimir Staaistavovici văzu o lampă debiroucu glob verde într-o odaie ticsită cu mobile și cu tot felul de lucruri – bârlogul unui bătrân singuratec, o cameră cu un colț al icoanelor sub care nenumărate cutii de țigări goale erau puse una peste alta, în stive, până aproape de tavan. Oare era cu puțință să fie acel autor al unor *Povestiri din viața sfinților*, un bătrân pe jumătate nebun, care locuise la „Versailles” cu douăzeci și trei de ani în urmă? În camera întunecoasă ocupată de Kazimir Stanislavovici aerul era înăbușitor și stăruia o atmosferă uscată, cu iz înțepător. Abia pătrunzând prin fereastra de deasupra ușii, lumina firavă din coridor nu izbutea să risipească întunericul odăii. Kazimir Stanislavovici trecu după paravan, își scoase jobenul, de sub care ieși la iveală părul foarte rarit, dat cu briantină, își aruncă pardesiul la căpătâiul patului gol... îndată ce se întinse pe pat, toate prinseră a se învârti sub el, și, cu senzația că se prăvălește într-o prăpastie, adormi într-o clipă. Prin somn simți tot timpul duhoarea grea a lavoarului de tablă, aflat chiar la căpătâiul lui. Visă o zi de primăvară, niște pomi înfloriți, sala de bal a unui conac și multă, multă lume, toți așteptându-l cu teamă pe mitropolit, care trebuia să sosească din clipă în clipă; această așteptare îl apsă, îl chinui toată noaptea. Acum, prin coridoarele hotelului răsunau sonerii, unii alergau, alții vorbeau între ei cu glas tare, de la distanță. Dincolo de paravan, prin geamurile duble, prăfuite, strălucea

soarele, era cald... Kazimir Stanislavovici își scoase haina, sună și începu să se spele. Yenî în fugă servitorul etajului, un băiețandru cu ochi ageri, pe cap cu o claie de păr roșcat, ca o blăniță de vulpe, îmbrăcat cu surtuc și rubașcă trandafirie.

— Un corn, samovarul și o lămâie, comandă, fără să-l privească, Kazimir Stanislavovici.

— Ceai și zahăr porunciți să pun dintr-al nostru? Îl întrebă băiețandrul, din prag, cu tonul unui moscovit dezghețat.

Curând se năpusti iarăși în cameră, ducând samovarul clocotind pe palmă, sprijinit de un umăr și, cât ai clipi așeză pe masa rotundă din fața divanului o tavă cu un pahar alături, pe care trânti cu zgomot și samovarul... Așteptând să se infuzeze ceaiul, Kazimir Stanislavovici desfășură gazeta *Moskovski listok*, adusă de băiat odată cu samovarul. Își opri ochii asupra unei notițe în care se spunea că ieri a fost ridicat de pe stradă în stare de inconștiență un cetățean a cărui identitate era necunoscută... „Victima a fost transportată la spital”, citi el și aruncă ziarul cât colo. Dintr-odată, se simți cuprins de o sfârșeală. Se ridică, deschise geamul care dădea în curte, și în odaie năvăli aerul proaspăt, atmosfera orașului, psalmodierile înflorite ale vânzătorilor ambulanți, semnalele tramvaiului cu cai, zuruind în spatele casei de peste drum, zgomotul contopit într-unul singur, neîntrerupt, al trăsurilor ce goneau pe stradă, dangătul melodios al clopotelor... în acea luminoasă zi de primăvară marele oraș își reîncepuse de mult viața zgomotoasă. După ce își stoarse în ceai o lămâie întreagă și bău cu lăcomie lichidul acru și tulbure, Kazimir Stanislavovici se retrase din nou după paravan. Hotelul Ț; Versailles” era cufundat în tăcere. Privirea îi lunecă alene pe anunțul din perete, prin care administrația făcea cunoscut că „o cameră ocupată trei ore se plătește la fel ca și pentru douăzeci și

patru de ore". În sertarul comodei se auzea un șoarece rostogolind într-una o bucată de zahăr uitată acolo de vreun călător... Astfel, între somn și trezire, Kazimir Stanislavovici rămase întins după paravan, până când soarele pieri din cameră și prin fereastră veni o altă adiere proaspătă, răcoroasă, a înserării. fe

Atunci se sculă și începu să trebăluiască prin cameră: dezlegă coșul, își schimbă rufăria de corp, scoase o batistă, ieftină, dar curată, își psrie cu grijă surtucul, care căpătase lustru de vechi ce era, jobenul și pardesiul, scoase din buzunarul rupt un ziar din Kiev, datat cincisprezece ianuarie, și îl aruncă într-un colț... După ce se îmbracă și își pieptănă favoriții cu un pieptene special care cănește, își numără conținutul pungii – mai avea patru ruble și șaptezeci de copeici – și ieși din hotel. La șase fix se afla lângă o bisericuță străveche, joasă, de pe Molceanovka. Dincolo de gardul bisericii se înălța un copac rămuros înverzit, se jucau niște copii, iar printre ei o fetiță slăbuță își trăgea mereu ciorapul negru ce-i luneca în jos; pe bancă ședeau doicile în costume naționale rusești, iar în fața lor cărucioarele cu sugarii dormind duși. Copacul răsuna de ciripitul vrăbiilor, văzduhul era cald, aproape ca vara, până și praful de pe stradă mirosea a vară, iar departe, deasupra caselor, deasupra soarelui gata să asfințească, cerul era de un auriu-delicat și se simțea că undeva pe lume există bucurie, tinerețe, fericire. În biserică fusese aprins candelabrul, la a cărui lumină se vedea un tetrapod; în fața tetrapodului era așternut un covoraș. Kazimir Stanislavovici își scoase jobenul cu grijă, ferindu-și freza, intră sfios în biserică – nu mai călcase într-o biserică de vreo treizeci de ani – și se așeză într-un ungher lăturalnic, dar în așa fel, încât să-i poată vedea pe cei ce urmau să se cunune. Cerceta bolțile pictate, își ridica ochii spre cupolă, și fiecare mișcare a lui, fiecare oftat stârnea ecouri răsunătoare în tăcerea din jur. Biserica strălucea

îmbrăcată toată în aur și luminările trosneau încetișor. Și iată că, făcându-și cruce cu gesturi care dovedeau obișnuință, începură să intre preoții, cântăreții de strănă, apoi niște bătrâne, copii, nuntași gătiți de sărbătoare și cavaleri de onoare preocupați nevoie-mare. Curând, la intrare larma crescuse, se auzi duruitul roților unei carete, și toți se îndreptară spre ieșire, de unde răsunară cuvintele „Vino, porumbițo!”...

Kazimir Stanislavovici se făcu alb ca varul, inima începu să-i palpite și, fără să vrea, înaintă și el. Atunci trecu pe lângă el aproape de tot, atingându-l chiar cu vâlul și revărsând asupra-i adierea parfumului de lăcrămioare, aceea care nici nu știa de existența lui pe lume; trecu plecându-și căpșorul drăgălaș, toată numai flori și vâluri străvezii, albă și neprihănită, ca o prințesă la prima împărtașanie... Pe mirele care o întâmpinase, scund, lat în umeri, cu părul gălbui tuns perie pe creștet, Kazimir Stanislavovici abia l-a zărit și, cât a ținut ceremonia, n-a avut în fața ochilor decât căpșorul plecat, împodobit cu flori, ascuns sub vâl, și o mână mică, ținând înfiorată luminarea aprinsă împodobită cu o fundă albă...

În jurul orei zece se întoarse la hotel. Pardesiul lui mirosea a primăvară. Ieșind din biserică, văzuse lângă pridvor geamul caretei în care se reflecta asfințitul - în interior careta era capitonată cu atlas alb - și zărise pentru ultima oară prin acest geam chipul aceleia de care se despărțea acum pentru totdeauna; rătăcise apoi multă vreme pe niște străduțe, ieșise în bulevardul Novinski... Acum, cu mâinile tremurătoare, își scoase fără grabă pardesiul, puse pe masă o pungă de hârtie cu doi castraveți proaspeți, pe care-i cumpăraseră, cine știe de ce, de la un vânzător ambulant. Miroseau a primăvară, chiar și prin hârtie, și luna, înălțându-se sus de tot pe cerul care nu se întunecase încă, primăvărată și ea, lucea cu sclipiri palide, argintii. Kazimir Stanislavovici aprinse o luminare,

răspândind o lumină tristă în adăpostul lui pustiu, trecător, se așează pe divan, simțind cum i se revarsă pe față răcoarea serii... Rămase așa multă vreme. Nu suna, nu comanda nimic, se încuiase pe dinăuntru și toate acestea i se părură suspecte servitorului de la etaj, care-l văzuse cum s-a întors târșindu-și picioarele, cum a intrat în cameră, cum a scos cheia din broască ca să se încuie pe dinăuntru. Omul se strecurase de vreo câteva ori în vârful picioarelor până la ușă, ca să privească pe gaura cheii: Kazimir Stanislavovici ședea pe divan și, cu fața în batistă, se lăsa pradă hohotelor de plâns care-i zguduiau umerii, în vreme ce șiroaiele de lacrimi îi luau de pe favoriți și îi întindeau pe obraji vopseaua maronie.

În toiul nopții, Kazimir Stanislavovici smulse șnurul de la storul ferestrei și, cu ochii scăldați în lacrimi, se apucă să-l lege de cârligul cuierului. Dar lumina arsă aproape în întregime pâlpâia sinistru, prin camera zăvorâtă pluteau umbre întunecate, înspăimântătoare, tremurânde... Nu, nu era în stare să se omoare cu mâna lui...

Dimineața se duse la gară cu vreo trei ceasuri înainte de plecarea trenului. Se plimba alene printre călători, cu ochii în pământ, oprindu-se deodată în fața unuia sau a altuia și, cu jumătate de glas, monoton, inexpressiv, dar zorit, spunea: - Vă implor... Mă aflu într-o situație disperată... Pentru un bilet până la Briansk... Măcar câteva copeici, vă rog... Și câte unii, silindu-se să nu-i privească jobenul, gulerul de catifea ros al pardesiului și fața înspăimântătoare cu favoriți decolorați, acum liliachii, se grăbeau să-i dea, rușinați parcă, vreo câteva monezi.

Mai târziu, se amestecă în mulțimea care năpădise peronul și se făcu nevăzut. În timpul acesta, la „Versailles”, în camera ce-i aparținuse vreme de patruzeci și opt de ore, se scotea căldarea de la lavoar, se deschidea larg fereastra în soarele de aprilie și, trăgând zgomotos scaunele, cineva

mătura și arunca gunoiul și, odată cu gunoiul, biletul lui rupt, uitat împreună cu castraveții, biletul care căzuse sub masă, sub fața de masă ce alunecase spre podea:

„Nu învinuiesc pe nimeni de moartea mea”.

1916

URECHI ÎN FORMĂ DE LAȚ

UN BĂRBAT neobișnuit de înalt, care spunea că-l cheamă Adam Sokolovici și că pe vremuri fusese marinar, a fost văzut de multă lume în ziua aceea rece și întunecată, ba lângă gara Nikolaevski, ba în diferite puncte ale bulevardului Nevski. Oprit pe trotuarul străzii Ligovka, privea cu o stranie seriozitate statuia lui Alexandru al III-lea, șirul lung de tramvaie cotind prin piață, siluetele negre ale pietonilor, birjarii și căruțașii în drum spre gară, un uriaș automobil poștal ieșind de sub arcada gării, dricul care în mijlocul acestei forfote ducea undeva un sicriu sărăcăcios, galben-aprins, pe care nu-l însoțea nimeni; stând pe podul Anicikov, se uita posomorât la apa întunecată, la șlepurile cenușii acoperite de zăpadă murdară, rătăcind pe Nevski, cerceta cu luare-aminte vitrinele magazinelor. Nu puteai să nu-l observi, să nu ți-l întipărești în minte și, dând cu ochii de el, oricine încerca un vag sentiment neplăcut, un fel de neliniște, și, întorcând capul în altă parte, își zicea:

— Vai, ce om înfiorător! S ȋncălțăminteă lui, pantalonii înguști, paltonul de postav gros stropit cu noroi la spate, precum și șapca englezească de piele, toate erau vădit purtate mult și pe orice vreme. Neobișnuit de înalt, slab și deșirat, având picioare lungi cu laba uriașă, proaspăt bărbierit pe obraji și cu niște peri galbeni cam rari pe bărbie, ca americanii, cu falca de jos ieșită în afară, sub fața ursuză, dușmănoasă și concentrată, cu mâinile lungi vârâte în buzunarul pantalonilor și morfolindu-și într-una țigara, zăbovea îndelung în fața vitrinelor.

Oare îl interesau chiar atât de mult cravatele acelea,

ceasurile, valizele, rechizitele de scris? Din capul locului era evident că nu, că el face parte dintre oamenii aceia ciudați care hoinăresc prin oraș de dimineață până seara numai și numai pentru că nu pot ghidi decât umblând pe străzi, sau că nu au nicăieri un acoperiș al lor, sau că așteaptă ceva...

Seara și-o petrecu în tovărășia a doi marinari, într-un restaurant ieftin, nu departe de Raziejjaia.

Sedeau cu mantalele pe ei într-o cameră rece și prost luminată, la o măsuță înghesuită lângă perete, iar Sokolovici se așezase pe locul cel mai incomod; stând în picioare după tejgheaua din fundul camerei unde vindea gustări, un tătar pirpiriu, cu capul rotund, i se uita drept în ceafă; pe peretele din fața lui Sokolovici atârna reclama unei fabrici de bere, reprezentând trei juni veseli cu jobenele date pe ceafă și cu paharele înspumate în mână; din dreapta venea o adiere înghețată și umedă adusă din stradă de clienții ce soseau mereu, iar din stânga stârneau vânt chelnerii alergând de la tejghea la mese și înapoi. Deasupra unui prag cu trei trepte, o ușă dădea spre coridorul din care venea miros de bucătărie și o duhoare de gaz; nu departe era și ușa ce dădea în sala de biliard, întunecată în partea de sus și luminată în cea de jos prin care se auzea pocnetul bilelor și se zăreau trecând înapoi și încolo bărbați cu tacul pe umăr, numai în vestă. Capetele nu li se vedeau, pierdute în penumbra jumătății de sus a încăperii. Așezându-se pe locul său atât de incomod, Sokolovici își scoase din buzunarul pantalonului luleaua și, ridicând sprâncenele, se uită pieziș la reclama berăriei. Marinarii tocmai vorbeau cu chelnerul care se apropiase de masă, când Sokolovici începu să-și umple luleaua cu tutun și, fără a se adresa cuiva anume, spuse tărăgănat, cu glasul său gros:

De ce se colecționează tot felul de fleacuri, și nu se colecționează reclamele, documente istorice, care

zugrăvesc cel mai veridic idealurile omenеști. Oare filfizonii ăștia, de pildă, nu exprimă visul a noua zecimi din întreaga omenire?

— Păi doar și dumneata ești fiu de boier, îi ripostă ostil unul din marinari, Levcenko.

— Sunt fiu de om, declară Sokolovici cu un ton ciudat de solemn, care putea să pară și ironic. Boieria mea nu m-a împiedicat să văd lumea și pe toți zeii ei. Nu m-a împiedicat nici să fiu șofer... Ei, să știți de la mine, nu poate fi plăcere mai mare decât să vezi cum gonește strada spre tine și cum în fața ta se repede încoace și încolo o prea frumoasă doamnă, neștiind pe unde să scape.

Spunând acestea, se pregăti să fumeze, își propti cotul pe masă, ținându-și pipa în mâna masivă; sub marginea mânecii de la haină se ghicea lipsa cămășii, iar pe încheietura mâinii, prelungă și delicată, se vedea tatuajul albastru: un dragon japonez.

Toată seara băură din cești de ceai coniac caucazian, cu pastile de mentă mititele ca niște nasturi trandafirii, și fumară în neștire.

Ca oameni care muncesc și pe care viața îi lovește la tot pasul, marinarii vorbiră mult, fiecare străduindu-se să povestească numai despre el; căutau în amintire faptele cele mai josnice ale vrăjmașilor și ale asupritorilor lor, se lăudau: unul din ei cică l-ar fi pocnit „peste bot” pe un secund cicălit, celălalt aruncase peste bord un șef de echipaj, și se contraziceau, strigând tot timpul:

— Ei, pe ce pariem?

Sokolovici își molfăia pipa, își mișca falca de jos și tăcea ursuz. Era un obișnuit al speluncilor de tot soiul dintre Kronstadt și Montevideo, însă nu se îmbăta niciodată, iar de plăcut nu-i plăceau decât ginul și absintul. În seara aceea nu se lăsă întrecut la pahare de cei doi, dar alcoolul nu părea să aibă vreun efect asupra lui. Aceasta îi jignea pe marinari, cu atât mai mult cu cât, după cum au

mărturisit ulterior, pe ei îi enervase de la bun început mutra dârză și neprietenoasă a lui Sokolovici, înclinația lui pentru meditații enigmatice și faptul că ei nu-i cunoșteau prea bine și nu îi puteau înțelege nici firea, nici trecutul, nici actuala lui viață de om fără căpătâi, de trântor. Levcenko se amețise destul de repede și îi strigase:

— N-am mai văzut un tip ca dumneata! Noi facem cinste și, de ce nu ne ții tovărășie? Că atâta știi, să tot sugi din luleaua aia afumată!

Sokolovici îl puse la punct, brutal și calm:

— Fă bine, nu zbiera. Asta mă supără. Ți-am mai spus că alcoolul nu prea are efect asupra mea și nici nu-mi face cine știe ce plăcere. Mi-a slăbit gustul. Sunt cum s-ar zice un degenerat. Ai priceput?

Levcenko se fâstâci și-i răspunse cu o obrăznicie prefăcută:

— Dar te poftesc să nu faci pe nebunul nici dumneata. Ce să pricep? Dacă erai un degenerat baleai într-una și nu rezistai la băutură, iar dumneata îmi povestești lucruri care se bat cap în cap cu toate astea. Dumneata poți să omori un om cu o singură mână, și spui...

— Spun bine ce spun, îl întrerupse Sokolovici, ridicând vocea. Orice degenerat are unele percepții și aptitudini mai ascuțite, mai dezvoltate, iar altele, dimpotrivă, mai slabe. Ai priceput? Și forța nu are aici niciun amestec.

— Și cum pot eu să-l deosebesc pe degeneratul de unul zdravăn, dacă-i voinic ca un taur? îl mai întreabă Levcenko batjocoritor.

— După urechi, de pildă, răspunse Sokolovici, pe jumătate serios, pe jumătate ironic. Degenerații, geniile, vagabonzii și ucigașii au urechi în laț, adică seamănă cu un laț, cu lațul spânzurătorii care îi paște.

— Află că de omorât oricine poate să omoare, dacă se

înfierbântă rău, interveni nepăsător celălalt marinar, Pilneak. O dată, când eram la Nikolaev...

Sokolovici așteptă ca el să-și termine fraza, apoi, văzând că nu mai zice nimic, urmă:

— Și eu, Pilneak, cred că aceste urechi nu sunt proprii numai așa-zișilor degenerați. Patima crimei și a cruzimilor de tot soiul zace, după cum știi, în fiecare. Există și indivizi arși de neînduplecata sete a crimei, generată de factorii cei mai feluriți, bunăoară de atavism, sau de ura față de un om, multă vreme mocnită, acumulată în taină; aceștia omoară fără să se înfierbânte de fel, iar după ce omoară nu numai că nu suferă chinuri morale, cum se obișnuiește să se spună, ci dimpotrivă, își revin, simt o ușurare, chiar atunci când furia lor, ura, setea tainică de sânge au îmbrăcat o formă mârșavă, abjectă, jalnică. Ar fi timpul să se mai termine cu basmul ăsta despre chinurile conștiinței, despre spaimile care cică i-ar urmări pe ucigași. Ajunge cu minciuna asta pe care o îndrugă oamenii, cum că s-ar cutremura grozav la vederea sângelui vărsat. Destul cu atâtea romane despre crime și pedepse, e timpul să se scrie despre crimă fără niciun fel de pedeapsă. Reacțiile celui care a ucis depind de concepția lui asupra crimei și de faptul dacă drept răsplată pentru crimă el așteaptă spânzurătoarea sau recompense și laude. De pildă, cei care admit răzbunarea prin sânge, duelurile, războiul, revoluția, execuțiile, aceștia se chinuiesc oare, se îngrozesc?

— Am citit și eu *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski, declară mândru Levcenko.

— Da? făcu Sokolovici, ridicând asupra lui o privire grea. Dar despre călăul Deibler ai citit? A murit recent în vila sa din împrejurimile Parisului, în vârstă de optzeci de ani, după ce în viața lui a tăiat exact cinci sute de capete din ordinul statului său ajuns la un înalt nivel de civilizație. Cronicile criminalistice sunt pline și ele de referiri la

calmul cel mai crud, la cinismul și tonul de moraliști al celor mai sângeroși criminali. Dar nu-i vorba nici de degenerați, nici de călăi și nici de ocnași. Toate cărțile omenirii – toate aceste mituri, epopei, basme, istorii, drame, romane – toate sunt pline de fapte asemănătoare; și, mă rog, se cutremură cineva citindu-le? Fiecare puști îl citește cu nesaț pe Cooper, unde nu se întâmplă altceva decât că se jupeaie scalpuri, fiecare licean învață că regii as neni își tapetau zidurile orașelor cu pielea prizonierilor, fiecare preot știe că în Biblie cuvântul „a ucis” este folosit de peste o mie de ori și, în mare parte, cu potop de laude și recunoștință față de creator, pentru cele făptuite.

— Păi, de-asta se și cheamă Vechiul Testament, istorie antică, obiectă Levcenko.

— Iar cel nou, zise Sokolovici, este atât de cumplit, încât și gorilei i s-ar face părul măciucă de-ar ști să citească... Ei, nu, urmă el, ridicând din sprâncene și mutându-și privirea în altă parte. Cu Cain, gorilele cu două picioare n-au de ce să se compare! L-au întrecut de mult, și-au pierdut de mult naivitatea, probabil de-atunci de când au construit turnul Babel, în locul așa-zisului lor rai. Gorilele autentice nu au avut încă nici regi asirieni, nici cezari, nici Inchiziție, nici descoperirea Americii, nici monarhi care semnează sentințe de condamnare la moarte cu o țigară de foi între dinți, nici inventatori de submarine care îneacă dintr-odată mii de oameni, nici pe Robespierre, nici tot soiul de indivizi de-alde Jack Spintecătorul. Ce crezi dumneata, Levcenko, zise el, ridicându-și din nou ochii severi asupra marinarilor, au încercat toți domnii ăștia chinurile lui Cain, sau ale lui Raskolnikov? S-au frământat oare asasinii tiranilor, ai asupritorilor, cei ale căror nume nu sunt înscrise cu litere de aur în analele istoriei? Dumneata suferi când citești că turcii au căsăpit încă o sută de mii de armeni, că nemții infectează fântânile cu bacili de ciumă, că tranșeele sunt pline de cadavre în

putrefacție, că aviatorii militari aruncă bombe asupra Nazaretului? Sunt roase oare de muștrări de conștiință Parisul sau Londra, orașe construite cu prețul vieților omenesti, prospere datorită celei mai fioroase și celei mai obișnuite cruzimi față de „aproapele”? S-a chinuit, precum se vede, doar Raskolnikov, dar și ăsta numai și numai pentru că era anemic și pentru că așa a vrut autorul acela veninos, care îl bagă pe Hristos în toate romanele lui bulevardiere.

— Hait! Și-a dat drumul, strigă Levcenko, vrând să dea o întorsătură glumeață discuției care începea să-l apese.

Sokolovici tăcu un timp și, scuișând înaintea sa, adăugă calm:

— Astăzi iau parte la războaie zeci de milioane de oameni. Curând întreaga Europă va deveni o împărăție a ucigașilor. Dar oricine știe prea bine că lumea n-o să-și piardă firea câtuși de puțin din cauza asta. Se spunea cândva că nimic n-ar fi mai îngrozitor decât o vizită pe insula Sahalin. Tare aș vrea să știu cui i-ar trece prin cap peste un an-doi, când războiul va fi sfârșit, că o călătorie prin Europa ar trebui să-l înspăimânte.

Pilneak le povestește despre unchiu-său care și-a înjunghiat nevasta din gelozie. Sokolovici îl ascultă, apoi observă, posomorât și gânditor:

— Oamenii sunt, în general, mult mai tentați să ucidă o femeie decât un bărbat. Percepțiile noastre senzoriale nu acordă niciodată atâta atenție unui trup de bărbat, câtă acordă unui trup de femeie, fiindcă aceasta inferioară aparținând sexului care ne naște pe noi toți și care se dă cu o voluptate autentică numai masculilor brutali și puternici...

Proptindu-și coatele pe genunchi, tăcu din nou, parcă uitându-și cu desăvârșire tovarășii.

După ora zece, luându-și cam de sus și cam

disprețuitor rămas bun de la marinarii care rămaseră în restaurant, Sokolovici porni iar spre Nevski.

Pe bulevardul viu luminat totul era învăluit într-o ceață deasă, atât de rece și de pătrunzătoare, încât mustățile polițistului ce dirija șuvoiul de trăsură, sănii și automobile cu ochii bulbucăți care veneau unele spre altele la încrucișarea cu strada Vladimirskaia păreau cărunte, albe. Lângă restaurantul Pallcin, un armăsar negru ca pana corbului, căzut într-o rână pe una din hulube, zvâcnea din copitele care-i alunecau pe ghețușii caldarâmului, căznindu-se disperat să se ridice; ajutându-l cu mișcări pripite, fâstâcit, birjarul alerga în jurul lui, bizar în fusta lui lungă, iar sergentul din post, un uriaș cu fața roșie, care țipa, fluturându-și mâna în mânușă de ață, ca să împrăstie lumea adunată, abia își mai mișca buzele înțepenite de frig. Sokolovici auzi în treacăt că fusese strivit un om în timp ce traversa strada, un bătrân cu barbă albă, îmbrăcat într-o șubă lungă de raton, un scriitor celebru, cică. Dar Sokolovici nici măcar nu se opri. Își văzu de drum cotind-o spre Nevski.

Uneori, trecătorii i-o luau înainte, privindu-l uimiți, de jos în sus, pe alții îi întrecea el. Cu mâinile vârate în buzunare, cu umerii ușor ridicați, înfundându-și bărbia umedă de ceață în gulerul mantalei și privind cu coada ochiului la mulțimea întunecată a trecătorilor mărunți ce alergau prin fața lui, dominând aproape nefiresc această mulțime prin statura sa, Sokolovici pășea ritmic, așternându-și pe trotuar una după alta tălpile uriașe și făcând pasul stâng mai mare decât cel drept. Stâlpii de pe stradă își proiectau în ceața fumegândă umbrele negre ca de grafit. Cu un tropot des, monoton, caii acoperiți de chiciură ai birjelor țopăiau prin această învălmășeală; trăpașii goneau pe lângă ei, deosebindu-se prin forța și semeția lor, aruncând pe nări aburi, care se făceau una cu valurile ceței învolburate de bătaia vântului. Trecu

zburând o sanie cu o pereche; un ofițer tânăr de tot, înlănțuind cu brațul talia unei doamne care se lipise de el și își ascundea fața într-un manșon de astrahan persan... Sokolovici își încetini pașii, urmărind îndelung cu privirea această pereche, până acolo unde, în negura ghețoasă a uriașului torent care era acum Nevski, se pierdea lanțul nesfârșit al luminilor roșii și tulburi ale tramvaielor, și unde se aprindeau ca să se stingă în clipa următoare niște scânteii verzui. Încordarea întipărită pe fața-i masivă îi dădea o expresie de îndârjită concentrare.

Trecu podul Anicikov și o luă pe partea cealaltă a bulevardului Nevski. Vântul se înverșuna, ceața se învoldura tot mai deasă. Departe, în înălțimea întunecată și neguroasă, apăru ochiul roșietic al ceasului din turnul Consiliului Municipal. Sokolovici se opri câteva clipe și își aprinse o țigară, uitându-se pe sub sprâncene la prostituatele care apăruseră pe trotuar și care treceau alene, fără sfârșit, pe lângă el. În spatele lui era vitrina uriașă de cristal a unui magazin, acum închis, luminat sărăcăcios, ca pentru noapte; de acolo priveau strada niște frumoși bărbați de ceară, țepeni, blonzi, cu gene lungi și rare, îmbrăcați în paltoane și șube scumpe, cu piciorușe de lemn ce se iveau lipsite de viață sub pantalonii croiți după ultima modă, impecabil călcați... Apoi porni mai departe, trecu de Catedrala Kazański, decapitată de întunericul cețos, și urca treptele restaurantului Dominic.

Acolo, în îmbulzeala de oameni care mâncau și beau în picioare, fără să se dezbrace, ca în stradă, se așeză într-un colț întunecat - nu era lumină decât deasupra tejghelei asaltate de lume - și ceru o cafea neagră. Cu totul pe neașteptate, apăru lângă masa lui un domn pirpiriu cu gambetă, cu o fețișoară rebegită, îi ceru voie grăbit să ia un chibrit din cutia de pe masă și, luminându-i fața cu chibritul aprins, zise:

— Scuzați, vă rog, semănați grozav cu Ianovski, un

cunoscut al meu din Yilno.

Sokolovici îl privi drept în ochi și, cu o seriozitate subliniată, răspunse:

— Vă înșelați, domnule detectiv.

La Dominic se închide la unu noaptea - La ora aceea sala restaurantului, care se golise treptat, lărmuia din nou: chelnerii, deveniți deodată obraznici și brutali mutau scaunele și le trânteau pe mese. Sokolovici se uită la ceasul lui mare de argint și se ridică.

Pe o noapte cețoasă Nevski este înfricoșător. Pustiu, mort, învăluit într-o negură ce pare o parte din acea negură arctică ce vine de-acolo unde-i capătul lumii, unde se ascunde ceva ce mintea omenească nu poate concepe și se numește Pol. La mijloc, acest torent fumegând mai este luminat de sus de lumina alburie a becurilor electrice. Pe trotuar, lângă vitrinele negre și porțile ferecate, întunericul e mai dens. Pe acolo se plimbă, fredonând, femei gătite, de-o eleganță ieftină și nepotrivită cu împrejurările, părând lipsite de orice griji, dar rebegite până la măduva oaselor de umezeală și de ger. Chipurile unora din ele te izbesc într-atâta prin sărăcia spirituală a trăsăturilor, încât te apucă groaza, parcă ai avea în față ființe aparținând unei specii necunoscute, nu celei umane.

Ieșind de la Dominic, după ce mai merse ca la vreo două sute de pași, Sokolovici o luă cu el pe una dintre aceste femei, după cum s-a constatat mai târziu o oarecare Korolkova, care-și spunea simplu Koroliok. Scundă, firavă, părând cam durdulie din pricina îmbrăcăminții de croială modernă, avea pe cap o pălărie înzorzonată de catifea neagră, împodobită cu un mănunchi de vișine de sticlă. Fețișoara ei cu pomeții proeminenți, cu niște ochi mici, negri, înfundați adânc în orbite, avea ceva de liliac. Dând din cap cu prefăcută dezinvoltură, chiar conștientă parcă de atracția irezistibilă a sexului ei, ținându-și cu o mână fusta, iar în cealaltă un manșon mare, turtit, din blană

neagră lucioasă, în care își încălzea răsuflarea, îi tăie deodată drumul lui Sokolovici care trecea adus de spate pe lângă ea.

Acesta o măsură cu o privire ageră și strigă îndată cu voce de bas pe birjarul care staționa la colț, în așteptarea clienților nocturni. Și iată că, instalați în trăsura joasă, cei doi o luară întâi pe Nevski, apoi prin piață, pe lângă ceasul luminat al gării Nikolaevski, cufundată la ora aceea în beznă după ce își expediasse toate trenurile în adâncul Rusiei înzăpezite, prin fața aceluia înspăimântător cal mătăhălos care, fie ploaie, fie ceață, își cambrează veșnic capul uriaș, cerând frâu liber călărețului trupez; după aceea, cotiră pe Goncearnaia, și mai departe, pe străzi și străduțe învăluite în ceață, în pustietatea tainică și adâncă a periferiilor capitalei cufundate în noapte.

Pe drum, Sokolovici fuma în tăcere. Apăsată, se vede, de această tăcere, Korolkova observă că, după părerea ei, țigările „Golenișcev-Kutuzov” sunt mai bune decât „Liliac”. Această încercare de conversație, chiar oarecum prietenoasă, nelegată încă de scopul călătoriei lor, era jalnică și înduioșătoare. Atunci ea îi ceru să-i plătească anticipat și, cu o îndrăzneală prefăcută, adăugă că pentru toată noaptea se învoiește numai la un preț bun. Tăcut, el scoase și-i întinse două ruble de argint. Ea le luă, încercă una din monezi cu dinții și, declarând că e falsă, o ascunse în manșon, zicând că această rublă nu intră la socoteală, că o păstrează doar așa, drept amintire, pentru că acum e război, iar argintul e rar și prohibit. Apoi îi ceru alți bani. După o clipă de șovăială, Sokolovici îi mai dădu o rublă. Atunci, Korolkova făcu o nouă încercare de a fi femeie: tresări, pe neașteptate, și cu o mișcare furișă, se lipi de el. Tresărise cu prefăcătorie, dar pesemne că simțământul care o cuprinse deodată nu era prefăcut; se simți atrasă de el, așa cum era – masiv, viguros, neclintit în urâtenia și posomoreala lui nepăsătoare. Dar bărbatul nu răspunse la

gestul ei.

Merseră departe. Korolkova porunci birjarului să oprească în dre-ptul unei case de cărămidă, cu etaj, purtând o firmă pe care scria „Hotel Belgrad - pentru călători”. Se făcuse două fără un sfert, locul era cu desăvârșire pustiu.

La etajul hotelului „Belgrad”, unde Sokolovici urcă împreună cu Korolkova, călcând pe preșul murdărit de atâtea picioare din coridorul cufundat în semiîntuneric, au fost întâmpinați de Neanciuk, servitorul etajului, care dormea pe o laviță îngustă de lemn, învelit în paltonul lui ponosit cu guler de oaie, ros. Statura, aerul posomorât și preocupat, barba rară, americanăască, udă de ceață, a lui Sokolovici îl uimiră, buimac de somn cum era. Se ridică și întreabă nu tocmai prietenos:

— Ce vreți?

— Parcă tu nu știi, dobitocule? îi răspunse Sokolovici printre dinți, trecând sigur de el pe lângă Neanciuk și punându-i în mână o monedă de argint de cincizeci de copeici.

Neanciuk era gata să se supere și să-i răspundă: „dobitoc ești tu” dar simți banii în mână și o recunoscă și pe Korolkova care, trecând pe lângă el, murmurase: „Nu m-a recunoscut, mă îmbogățesc negreșit”, și se încruntă doar. Bombăni, nemulțumit că și așa aveau în fiecare zi neplăceri cu poliția, dar o luă înaintea lui Sokolovici și, aprinzând un chibrit, deschise larg ușa unei camere în care se simțea vag un miros dulceag și era înăbușitor de cald. Fereastra, pe jumătate închisă, era tăiată de-a curmezișul de acoperișul unei clădiri din curte. Dincolo de geamurile întunecate răsunau surd niște glasuri, se auzea zgomotul unei mașini și apărea ca o viziune de iad, pălălaia roșie a unei făclii uriașe.

— Ce-i asta? întreabă Sokolovici sever și chiar neliniștit, oprindu-se în loc.

— Se lucrează noaptea, lucrări de vidanjanare, mormăi Neanciuk, încă jignit și, după ce aprinse două luminări acoperite cu mici abajururi roșii, așezate pe masa de sub oglindă, și coborî storul alb de la fereastră, întrebă ce să le aducă oaspeților.

Sokolovici ceru cvas și, cu un zâmbet bizar în colțul gurii, adăugă:

— Iar pentru domnișoara, fructe.

— Fructe nu este, răspunse Neanciuk. Avem struguri. O rublă și jumătate porția.

— Foarte bine, îi răspunse Sokolovici. Adu struguri.

Se vede că Korolkova se simți măgulită de această atenție. Străduindu-se să fie într-adevăr o domnișoară pe care cineva în toiul iernii o tratează cu struguri, își roti privirea prin cameră, tropăind din picioarele înghețate și suflând în mașon ca să-și încălzească mâna, se alintă, mofturoasă:

— Vai, trebuie să fie reci ca gheața!

Peste câteva clipe, Neanciuk aduse pe o tavă mare de tinichea strugurii și două sticle destupate pe ale căror găuri spuma curgea încet; îndată după aceea Sokolovici încuie ușa cu cheia. În momentul când Neanciuk se retrăgea din camera lor, Korolkova, stând lângă masă, tot cu mașonul la gură, ciugulea boabele verzi și tari ale strugurilor presărați cu rumeguș, în timp ce într-un colț al camerei fiorosul ei însoțitor cu barba lui gălbuie în formă de colier și proaspăt ras în jurul gurii își scotea paltonul și-și desfăcea fularul lung împletit din lână groasă, liliachie. După aceea, camera se învălui în taină, în timp ce dincolo de fereastră ei ardea o flacără lugubră în zgomotul surd al lucrărilor nocturne.

La ora patru, zbârnâi soneria în coridor. Neanciuk se trezi, își coborî greoi picioarele de pe laviță și, numai în izmene și în papuci de pâslă, se îndreptă spre cutia soneriilor. Constată că sărise afară cifra trei. De după ușa

camerei numărul trei, o voce de femeie îi ceru zece țigări „Zefir”. Înapoiindu-se cu țigările de la bufet, Neanciuk uită, adormit cum era, în ce cameră trebuie să le ducă și bătu la ușa camerei numărul opt, închiriată de Sokolovici. O voce grosolană de bas întrebă tărăgănat de după ușă:

— Ce este?

— Domnișoara dumneavoastră a cerut țigări, îl lămuri Neanciuk.

— Domnișoara mea nu a cerut și nici n-ar fi putut să ceară țigări, îi răspunse basul.

Aducându-și aminte cui trebuie să ducă țigările, Neanciuk le puse în mâna dolofană de femeie care se întinsese după pachet prin ușa întredeschisă a camerei numărul trei; apoi își reluă locul pe lavița lui și adormi adânc în tic-tacul ceasului din coridorul hotelului liniștit și slab luminat.

Se trezi din nou, abia după șase: lângă el stătea, cât era de înalt, locatarul camerei numărul opt, îmbrăcat cu paltonul și cu șapca trasă pe frunte, și-l zgâlțâia de umăr.

— Uite, ține pentru cameră și pentru tine, zise el. Descuie-mi. E timpul să plec la uzină, iar domnișoara a zis s-o trezești la nouă.

— Și pentru struguri? se repezi, îngrijorat, Neanciuk.

— Am pus la socoteală tot, îl liniști Sokolovici. După socoteala mea îți datorez patru ruble și șaptezeci. Îți dau cinci și jumătate. Pricepi?

Spunând acestea se îndreptă, calm, spre scară.

Lui Neanciuk ochii i se închideau de somn. Își îndreptă paltonul pe care și-l aruncase pe umeri și porni înaintea lui Sokolovici, bocănind pe trepte în jos. Acesta așteptă răbdător până Neanciuk reuși să-i vină de hac cheii ce se întorcea anevoie în broască. În cele din urmă, ușa se deschise larg. Sokolovici trecu pe lângă Neanciuk, își ridică gulerul mantalei și ca un cântăreț de operă care se teme de răceală își acoperi gâtul cu mâna, mormăi în

barbă cu vocea-i groasă un „la revedere”, ieșind în aerul umed și rece al străzii. Afară era întuneric și o liniște adâncă, dar atât în întuneric cât și în liniștea ce mai domnea încă se simțea apropierea dimineții. De jur-împrejur, deasupra îngrămădirii uriașe a capitalei încă tăcute, stăruia vaietul îndepărtat și confuz al fabricilor și al uzinelor care chema de sub toate acoperișurile săracăcioase, din toate cocioabele și coclaurile șuvoiul fără sfârșit al oamenilor muncitori. Felinarul ce-și înălța umbra neagră în dreptul hotelului lumina o parte din caldarâm și strada. Ceața se dastrămase după ninsoarea de peste noapte și dincolo de gard, în spatele felinarului, pe fundalul negru al nopții, se zărea o stivă de cherestea de un alb funerar. Sokolovici coti spre dreapta și dispăru în depărtare. Rebegit de frig, Neanciuk trânti ușa și urcă scara în fugă.

Nu mai avea rost să se culce. Începuse să-și caute ghetele sub canapea, când văzu deodată că ușa camerei numărul opt este întredeschisă și că înăuntru e lumină. Sări în picioare și se repezi într-acolo: în cameră era o liniște adâncă, cum nu poate fi dacă înăuntru se află un om, chiar și adormit; luminările arseseră aproape în întregime, trosneau sub abajururile plesnite, prin semiîntuneric jucau umbre repezi, iar pe pat se vedeau de sub pătură niște picioare scurte, desculțe, de femeie. Stătea întinsă pe spate, cu capul sub două perne.

1916

WISELE LUI CEANG

Oare nu-i totuna despre cine scrii? Orice ființă din câte trăiesc pe pământ merită să scrii despre ea.

Într-o bună zi, Ceang a făcut cunoștință cu universul și cu căpitanul, stăpânul lui, de care și-a legat apoi existența pământeană. Au trecut de-atunci șase ani, s-au scurs cum se scurge nisipul în clepsidra de pe bordul vaporului.

Iată că a mai trecut o noapte – vis sau realitate? și iar vine dimineața – realitate sau vis? Ceang e bătrân, Ceang e un bețiv și dormitează mereu.

Afară, în orașul Odesa, este iarnă. Vreme rea, posomorâtă, mai rea chiar decât atunci, în China, când s-au întâlnit Ceang și căpitanul. Viscolește cu fulgi mărunți, ascuțiți ca niște ace, zăpada zboară și se așterne pieziș pe asfaltul alunecos al promenadei pustii de pe faleză și sfichiuieste dureros obrazul fiecărui evreu care, cu mâinile vârâte în buzunare, aleargă gârbovit înapoi sau încolo. Dincolo de port, pustiu și el acum, dincolo de golful înnegurat de ninsoare, se zărește conturul malurilor joase și golașe. Digul parcă fumegă tot, învăluit într-o păclă deasă și cenușie; de dimineață până seara, marea își rostogolește peste dig burțile înspumate ale valurilor. Vântul șuieră în sârmele de telefon...

În astfel de zile orașul își începe viața destul de târziu. Nici Ceang și nici căpitanul lui nu se trezesc prea devreme. Șase ani – este oare mult, sau puțin? în șase ani Ceang și căpitanul au ajuns doi bătrâni – deși căpitanul nu a împlinit nici patruzeci de ani – și soarta li s-a schimbat cu totul. Nu mai cutreieră mărire, stau „pe uscat”, cum spun marinarii; și nu acolo unde locuiseră cândva, ci pe o stradă îngustă și mohorâtă, la mansarda unei case cu patru etaje, unde miroase a cărbuni și e plin de evrei, din aceia care abia seara vin acasă

HHHBBnHHMnM

și se așază la cină cu pălăria dată pe ceafă. Ceang și căpitanul au o cameră scundă, mare și rece. Și apoi, la ei e mereu întuneric: cele două ferestre ale mansardei sunt mici și rotunde, ca cele de pe vapor. Între ferestre – un fel de scrin, iar în stânga, lângă perete, un pat vechi de fier; aceasta-i toată zestrea locuinței lor triste, dacă nu punem la socoteală căminul dinspre care adie în permanență un vânticel răcoros.

Ceang doarme într-un colțișor, după cămin, iar căpitanul, în patul lui. Cum arată acest pat cu somiera desfundată, lăsată aproape până la podea, și în ce hal a ajuns salteaua, își poate închipui oricine a locuit cândva într-o mansardă, iar perna cu fața murdară este atât de subțire, încât căpitanul e nevoit să-și aștearnă vestonul sub ea. Dar și în acest pat, așa cum este el, căpitanul doarme liniștit, întins pe spate, cu ochii închiși și fața pământie, nemișcat ca un mort. Ce pat minunat avea el altă dată! Frumos, înalt, cu noptiere în părți, adânc și plăcut, cu cearșafuri netede și perne răcoroase cu fețe albe ca zăpada! Dar pe-atunci, mai cu seamă când era furtună, căpitanul nu dormea atât de adânc. Acuma însă obosește rău peste zi, și apoi de ce să fie neliniștit, ce poate salva, sau ce poate pierde dacă doarme, și ce bucurie ar putea să-i aducă ziua următoare? Au fost cândva două adevăruri pe lume, care se succedau mereu: primul adevăr, că viața este nespus de frumoasă; iar celălalt, că este cu puțință numai pentru nebuni.

Acuma căpitanul afirmă că există, a fost și va fi în vecii vecilor numai un singur adevăr, cel din urmă, adevărul lui Iov, adevărul Ecleziasului, înțeleptul acela dintr-un neam necunoscut. Acum, stând în vreo berărie, căpitanul spune adesea: „Ține minte, omule, din tinerețea ta acele zile și acei ani grei, despre care vei spune: nu-mi fac nicio plăcere”. Și totuși zilele și nopțile vin și se duc ca și altă dată, și iată că iar a fost noapte și din nou vine dimineața. Căpitanul și Ceang se trezesc.

Dar, deși treaz, căpitanul încă nu deschide ochii. Ce gândește el în clipa asta nu știe nici Ceang, care stă întins pe podea lângă căminul rece, de unde toată noaptea a suflat adierea proaspătă a mării. Un lucru știe Ceang: căpitanul va rămâne așa, cu ochii închiși, pe puțin un ceas. După ce îl privește pe căpitan cu coada ochiului, Ceang își coboară pleoapele și așteaptă din nou. Și Ceang e un bețiv,

dimineața și el e mahmur și percepe lumea cu acel dezgust sumbru pe care îl cunosc atât de bine cei ce navighează și au rău de mare. De aceea, ațipind la ceasul acela al dimineții, Ceang visează un vis chinuitor, obsedant...

Se face că:

pe puntea unui vapor a urcat un chinez bătrân cu ochii lacrimoși. S-a lăsat pe vine și a început să scâncească. Se roagă de toți cei care trec pe lângă el să-i cumpere coșulețul cu pește putrezit pe care l-a adus. O zi rece, pe un fluviu larg din China. În văzduh pluteau nori de praf. Într-o barcă cu pânza de rogojină, care se legăna pe apa tulbure a fluviului, stăteau un cățelandru roșcat, având ceva de vulpe și ceva de lup, cu o blană deasă, aspră în jurul gâtului. Își plimba privirea ochilor negri, inteligenți și serioși de-a lungul peretelui de oțel al vaporului și-și ciulea urechile.

— Mai bine ai vinde câinele, strigă vesel, cu glas tare, de parcă ar fi vorbit cu un surd, tânărul căpitan al vaporului, care stătea fără nicio treabă în turela lui.

La auzul acestor strigăte, chinezul, primul stăpân al lui Ceang, își ridică privirea și, de bucurie, începu să se încline adânc și să dea cu gura: „*Ve ygood dog, ve y good*”
1. Cățelul a fost cumpărat cu numai o rublă, a fost botezat Ceang și a pornit în aceeași zi cu noul lui stăpân spre Rusia. La început, trei săptămâni în șir l-a chinuit răul de mare, era atât de amețit, încât nu a văzut nimic: nici oceanul, nici Singapore, nici Colombo...

În China începuse toamna, vremea era afurisită și îndată ce vaporul ieși în largul mării pe Ceang îl apucă greața. Nava era asaltată de ploaie și de neguri, pe câmpia întinsă a apelor alergau valuri sclipitoare, se legăneau văturele verzicenușii, care se rostogoleau fără noimă, în timp ce țărmurile joase se tot depărtau, pierzându-se în ceață, iar de jur-împrejur imensitatea apelor creștea neîncetat. Ceang, cu blănița argintată de spulberul ploii, și

căpitanul, în impermeabilul lui cu gluga ridicată, stăteau pe puntea de comandă, care acum părea și mai înaltă decât înainte. Căpitanul dădea comenzi, iar Ceang tremura tot și-și ferea botul de vânt. Apele se deschideau tot mai larg între zările posomorâte, se făceau una cu cerul înnorat. Vântul spulbera creasta valurilor ce se năpusteau cu zgomot din toate părțile, șuiera prin șarturile întinse și făcea să pocnească tendele de pe punte, până când marinarii cu cizme țintuite și pelerine ude izbuteau să le dezlege, să le prindă și să le adune sul. Vântul căuta parcă locul unde să izbească mai zdravăn și vaporul, care ai fi zis că face temenele în fața vijeliei, îndată ce coti cu o mișcare mai repede spre dreapta, fu săltat pe un val atât de înalt, încât se prăvăli de pe creasta spumegândă, înfundându-se în clocotul din jur, în timp ce o ceașcă de cafea uitată în cabina timonierului căzu, zăngănind, pe podea și se sparse...

Și în clipa aceea începu reprezentația! Urmară zile de tot felul: ba dogorea soarele ca focul din înaltul unui azur strălucitor, ba, grămădindu-se asemenea unor munți, norii rostogoleau tunete înfiorătoare, ba se porneau ploii torențiale învolburate de furtună. Se năpusteau asupra vaporului și asupra mării, iar legănatul acela nu înceta nicio clipă, chiar și atunci când nava stătea pe loc. Chinuit, sleit de puteri, Ceang nu-și părăsi măcar o dată colțul timp de trei săptămâni; zăcea într-un coridor întunecos de pe dunetă, unde era cald, alături de cabinele goale ale clasei a doua; își alesese locul lângă pragul înalt al ușii dinspre punte care se deschidea numai o dată la douăzeci și patru de ore, când ordonanța căpitanului îi aducea mâncare. Și din tot drumul până la Marea Roșie în amintirea lui Ceang n-a rămas decât scârțâitul greoi al pereților, greața și zvâcnetul inimii lui care ba zbură împreună cu pupa tremurând undeva în fundul unui abis, ba se înălța parcă spre cer; și, pe deasupra, groaza aceea tăioasă, o groază

de moarte, când de pupa, înălțată sus de tot și apoi prăbușită iar într-o parte, cu elicea huruind, se spărgea cu un bubuit ca de tun un munte întreg de apă, care stingea lumina zilei din hublouri, ca să se scurgă apoi prin dreptul geamurilor groase în șiroaie tulburi.

Zăcând bolnav, Ceang auzea ecourile îndepărtate ale comenzilor, fluierăturile răsunătoare ale șefului de echipaj, tropotul de pași al marinarilor, undeva deasupra capului lui, auzea plescăitul apei, abia zărind printre pleoapele întredeschise coridorul cufundat în penumbră, plin cu baloturi de ceai, învelite în rogojini, buimăcit de greață, de căldură și de aroma tare a ceaiului...

Aici însă visul lui Ceang se întrerupe. Trebuie să deschidă ochii: de data asta nu valul, izbind cu un bubuit de tun în pupa vaporului, se aude, ci o ușă trântită cu putere, undeva jos. Și îndată după aceea, dregându-și zgomotos glasul, căpitanul se scoală alene din patul lui hodorogit. Își încalță ghetele rupte, le leagă șireturile, își scoate de sub pernă și își îmbracă vestonul negru cu nasturi aurii și se îndreaptă spre scrin, în timp ce Ceang își scutură blana roșcată și ponosită și cască, scheunând nemulțumit, ridicându-se de pe podea. Pe scrin este o sticlă începută de votcă. Căpitanul bea direct din sticlă, înecându-se un pic și pufnind pe sub mustăți, apoi se duce spre sobă și toarnă votcă pentru Ceang în strachina de pe podea. Câinele începe să lipăie lacom. Căpitanul își aprinde țigara și se urcă iarăși în pat, așteptând ceasul când se va face de-a binelea ziuă. Se aude huruitul îndepărtat al tramvaielor, jos, departe, în stradă, și tropotul copitelor pe caldarâm. Dar fiind încă prea devreme ca să iasă din casă, căpitanul mai stă întins în pat și fumează. Isprăvind cu lipăitul, se culcă și Ceang. Sare pe pat, se face ghem la picioarele căpitanului și plutește lin în starea aceea fericită, pe care o dă întotdeauna votca. Ochii mijiți i se încețoșează, își privește toropit stăpânul și,

simțind o dragoste crescândă pentru el, în minte i se înfiripă un gând care la oameni s-ar traduce cam așa: „Of, prostule, prostule! Un singur adevăr există pe lume, și dacă ai ști ce adevăr minunat e acesta!” Și visează iar sau se gândește la dimineața aceea depărtată când, venind din China, după drumul chinuitor pe apa legănătoare a oceanului, vaporul care-i ducea pe căpitan și pe el a intrat în Marea Roșie...

Și visează că:

Vaporul înainta tot mai liniștit, mai lin parcă, legănându-l, și Ceang căzu într-un somn plăcut și adânc. Deodată se trezi. Trezindu-se, fu uimit din cale-afară: pretutindeni era liniște, pupa vibra ritmic și nu mai sălta; gonind înapoi de o parte și de alta, apa clipea lin, iar mirosul cald de bucătărie, intrând pe sub ușa dinspre punte, era atât de îmbietor... Ceang se săltă un pic și își aruncă o privire în salonul pustiu: acolo licărea în penumbră o lumină blândă auriu-liliachie, ceva abia perceptibil pentru ochi, dar neînchipuit de plăcut, prin hublourile deschise se vedea pustiul albastru și însořit, de necuprins, iar pe tavanul scund șiroiau fără să se scurgă, rămânând mereu acolo, reflexele unduitoare ale apei... Și lui Ceang i se întâmplă un lucru care pe-atunci i se întâmpla de multe ori stăpânului său, căpitanul: înțelese deodată că în lume există două adevăruri, nu numai unul: primul că este îngrozitor să trăiești pe lume și să călătorești cu vaporul, iar celălalt... Dar la celălalt, Ceang nu apucă să se gândească: prin ușa deschisă larg pe neașteptate, cățelul zări scara, silueta neagră, mătăhăloasă și sclipitoare a coșului, cerul senin al unei dimineți de vară și pe căpitan care venea cu pas repede din sala mașinilor, spălat și bărbierit, mirosind proaspăt a colonie, cu mustățile blonde ridicate în sus, după moda nemțească, cu un licăr voios în ochii albaștri și ageri, cu uniforma venindu-i ca turnată și strălucind de curățenie.

Văzând toate acestea, Ceang se repezi spre el atât de fericit, încât căpitanul îl prinse din zbor în brațe, îl sărută scurt pe cap și, făcând stânga-mprejur, cu cățelul în brațe, ieși din trei salturi pe puntea superioară, iar de acolo și mai sus, la comandă, acolo unde fusese atât de înspăimântător când se aflau încă la gurile aceluia mare fluviu din China...

Ajuns pe puntea de comandă, căpitanul intră în cabina hărților, iar Ceang rămase părăsit pe podea, cu coada-i ca de vulpe înfioată pe scândurile roase. În spatele lui, soarele jos dogorea fără milă. Fierbinți erau probabil și pământurile Arabiei, care își iveau, undeva aproape în dreapta, țărmul auriu, și masivele negre-cafenii cu piscurile ce păreau munții unei planete moarte, presărate și ele cu pulbere de aur; Arabia, cu deșertul acela plin de dune de nisip, ce se vedea ca-n palmă, de-ai fi zis că dintr-un singur salt ai putea ajunge acolo. Sus, la comandă, unde încă se mai simțea adierea răcoroasă a dimineții, se plimba voios încoace și încolo secundul, omul acela care mai târziu îl făcea adesea pe Ceang să turbeze de furie suflându-i în nas; îmbrăcat în haine albe, cu cască colonială albă și cu niște ochelari negri înspăimântători, se tot uita la catargul ce-și înfigea în bolta cerului vârful ascuțit deasupra căruia fâlfâia un firicel de nor, semănând cu o pană albă de struț... Căpitanul îl strigă din cabina hărților: „Ceang! Cafeaua e servită!” Ceang sări în picioare, ocoli cabina hărților și îi sări sprinten pragul de alamă. Descoperi că dincolo de prag era și mai bine decât pe punte: o canapea lată de piele era fixată de perete, iar deasupra ei, sclipindu-și geamurile și acele, erau niște drăcii ca niște ceasuri de perete rotunde; pe podea, într-un vas, o zeamă lungă cu lapte îndulcit și cu pâine. Ceang începu săhăpăie lacom, iar căpitanul se apucă de lucru: despături o mare hartă marină pe masa așezată sub fereastră, în dreptul divanului, și, așezând pe hartă o riglă,

trase cu cerneală roșie o linie lungă și groasă. Isprăvind de mâncat, cu mustățile muiate în lapte, Ceang sări pe masă și se așeză chiar lângă fereastră; prin geam se zărea bluza largă cu guler albastru a marinarului care stătea, cu spatele spre fereastră, în fața unei roți cu coarne. Căpitanul, căruia, așa cum se dovedi mai târziu, îi plăcea mult să stea de vorbă cu Ceang de câte ori rămâneau numai ei doi, îi spuse:

— Uite, frățioare, asta-i Marea Roșie. Și noi doi trebuie s-o traversăm cât mai bine, dar ia vezi-o cât îi de împestrită cu insulițe și recife; trebuie să te depun viu și nevătămat la Odesa, pentru că acolo se și știe de existența ta. Am și apucat să vorbesc despre tine cu o fetișcană grozav de capricioasă, m-am lăudat cu domnia-ta, printr-o sfoară lungă, lungă, pe care niște oameni deștepți au întins-o pe fundul tuturor mărilor și oceanelor... Totuși sunt un om foarte fericit, Ceang, atât de fericit, cât nici nu-ți poți tu închipui, tocmai de aceea tare n-aș vrea să dau peste un recif din ăla și să mă fac de rușine la prima mea cursă lungă...

Vorbind astfel, căpitanul se uită deodată sever la Ceang și-i dădu o palmă:

— Jos labele de pe hartă! strigă el poruncitor. Să nu prăpădești avutul statului!

Ceang scutură din cap, mârâi și închise ochii. Era cea dintâi palmă pe care o primea și se simți jignit, iarăși i se păru că tare-i rău să trăiești pe lume și să călătorești pe mare. Întoarse capul, strângând și îngustându-și ochii strălucitori străvezii, și-și dezveli colții de lup cu un mârâit surd. Căpitanul însă nici nu-i luă în seamă supărarea. Își aprinse o țigară și se așeză pe divan; scoase un ceas de aur din buzunarul lateral al vestei de pichet, îi ridică cu unghia lui dură capacul și, după ce se uită la ceva lucitor și neobișnuit de viu, ceva Ce gonea sonor înăuntrul ceasului, vorbi din nou prietenos. îi povesti lui Ceang că îl duce la

Odesa, pe strada Elisavetinskaia, că pe Elisavetinskaia el, căpitanul, are în primul rând o locuință, în al doilea rând o nevastă frumoasă foc și în al treilea rând o fetiță grozavă, și că el, căpitanul, este totuși un om nespus de fericit.

— Totuși, Ceang, tare sunt fericit! zise căpitanul, adăugând: Fiica asta a mea, Ceang, e o fetiță zburdalnică, foarte curioasă și încăpățânată, câteodată are să fie vai de tine și mai ales de coada ta! Dar dacă ai ști, Ceang, cât e de drăgălașă! O iubesc atât de mult, frățioare, că mi-e și frică uneori: pentru mine ea este întregul univers, sau, să zicem, aproape, dar se cade oare să fie așa? Și, în general, e bine să iubești pe cineva atât de mult? întrebă el. Oare toți acei Buddha ai voștri au fost mai proști decât tine și decât mine? Dar să vezi ce spun ei despre această dragoste de univers și de tot ce-i pământesc, material, începând cu lumina soarelui, valurile mării și aerul, și terminând cu femeia, copilul, mireasma florilor albe de salcâm! Sau știi tu ce este Tao, născocit tot de voi, chinezii? Nici eu, frate, nu știu prea bine, nimsni nu știe exact, dar, în măsura în care se poate înțelege, ce-o fi totuși? Nirvâna străbună, ea generează și tot ea înghite și, înghițind, dă din nou naștere la tot ce ființează pe lume, cu alte cuvinte ea este acea Cale a tot ce există și căreia nu trebuie să i se împotrivescă ăimic din ceea ce este în ființă. Și doar în fiecare moment ne împotrivim acestei Căi, în fiecare moment vrem să modelăm pe placul nostru nu numai, să zicem, sufletul femeii iubite, ci și întregul univers! E îngrozitor să trăiești pe lume, Ceang, mai adăugă căpitanul, e tare bine, dar e înspăimântător, mai ales pentru unul ca mine! Prea sunt lacom de fericire și prea cad des în dilemă: e întunecată și rea această Cale ori este cu totul și cu totul dimpotrivă?

După ce tăcu un timp, adăugă:

— Aici e-aici: *Când iubești pe cineva, nimeni nu te poate face să crezi, cu niciun chip, că cel care ți-e drag ar*

putea să nu-ți răspundă cu aceeași dragoste. Aici e toată buba, Ceang. Și ce minunată-i viața, Doamne, ce minunată!

Încins de soarele înălțat acum sus de tot și trepidând ușor, vaporul spinteca stăruitor Marea Roșie, încremenită sub bolta necuprinsului aerian arzător! Hăul luminos al cerului tropical privea prin ușa cabinei hărților. Nu mai era mult până la amiază, pragul ferecat în alamă frigea, încins de soare. Lucind ca sticla, valurile se rostogoleau tot mai lent cu sclipiri orbitoare, luminând cabina. Ceang ședea pe divan și-și asculta stăpânul vorbind; în timp ce-l mângâia pe cap, căpitanul îl trânti deodată pe podea, spunând: „Uf, frate, e tare cald!”, dar de data asta Ceang nu se mai înfurie, prea era frumos să trăiești pe lume în această amiază plină de bucurii. Pe urmă...

Și iar se întrerupe visul lui Ceang.

— Să mergem, Ceang! zice căpitanul, lăsându-și picioarele pe podea.

Constatând cu mirare că nu se mai află pe vapor, în largul Mării Roșii, ci în mansarda din Odesa, și că amiază este într-adevăr, numai că nu o amiază luminoasă, plină de bucurii, ci întunecată, plicticoasă, dușmănoasă chiar, Ceang mârâie încet la căpitan. I-a stricat somnul. Fără să-i dea însă vreo atenție, căpitanul își pune cascheta cea veche și mantaua la fel de veche și, cu mâinile în buzunare, gârbovit, se îndreaptă spre ușă. Vrând-nevrând, Ceang trebuie să sară și el din pat. Căpitanul coboară treptele greoi, fără chef, ca și când ar îndeplini o obligație plicticoasă la culme. Ceang aleargă înainte, însuflețit de iritarea încă nepotolită cu care se încheie totdeauna starea pe care i-o dă votca.

Da, sunt doi ani de când, zi de zi, Ceang și căpitanul nu fac altceva decât să cutreiere restaurantele. Acolo beau, înfulecă gustări, se uită la alți bețivi care beau și mănâncă alături de ei; prin larma din jur plutesc nori de fum, iar aerul este greu, urât mirositor. Ceang stă culcat la

picioarele căpitanului, pe podea. Căpitanul șade la masă și fumează, cu coatele proptite zdravăn pe tăblia mesei, după obișnuința-i de marinar, și așteaptă acel ceas când, după o lege născocită de el însuși, va trebui să-și mute reședința în alt restaurant sau la o cafenea: Ceang și căpitanul dejunează într-un loc, într-altul beau cafea, prânzesc într-un al treilea și cinează în al patrulea. De obicei, căpitanul nu scoate o vorbă, dar când se întâmplă să-și întâlnească vreunul din prietenii de altă dată, atunci vorbește toată ziua despre nimicnicia vieții și îmbie mereu cuvin ba pe interlocutor, ba pe el însuși, ba pe Ceang, care întotdeauna are pe podea un vas pregătit anume. Așa își vor petrece și ziua aceasta: au întâlnire astăzi la dejun cu un vechi prieten al căpitanului, un pictor care poartă joben. Ceea ce înseamnă că vor intra întâi în berăria împruțită plină de nemți cu mutre roșcovane, niște oameni mărginiți și resemnați, care muncesc de dimineață până seara ca să bea și să mănânce și apoi iar să muncească și să plodească făpturi după chipul și asemănarea lor; Ceang, căpitanul și pictorul se vor duce mai târziu la cafeneaua cu greci și evrei; viața acestora este de asemenea lipsită de sens, dar foarte zbuciumată, plină de veșnică așteptare a zvonurilor de la bursă. După aceea se duc la un restaurant unde se scurge toată drojdia omenirii și stau acolo până noaptea târziu...

Ce repede trece o zi de iarnă, iar la un pahar de vin, la o vorbă cu un prieten, trece și mai repede. Iată că Ceang, căpitanul și pictorul au fost și la berărie, și la cafenea, iar acum stau și beau în restaurant. Cu coatele pe masă, căpitanul se înflăcărează iar, căutând să-l convingă pe pictor, că pe pământ există un singur adevăr, rău și meschin. Privește în jurul tău, zice el, adu-ți aminte de toți cei pe care îi vedem zilnic la berărie, la cafenea, pe stradă! Prietene, am cutreierat tot globul pământesc: viața-i la fel pretutindeni! Plină cu ceea ce se spune că ar constitui

traiul oamenilor - minciuni și prostii: nu au niciun Dumnezeu, nici rușine, nici măcar un scop rezonabil în viață, nu cunosc nici dragostea, nici prietenia, nici cinstea, nu știu nici ce este mila. Viața-i o zi plicticoasă de iarnă, petrecută într-o cârciumă sordidă, atât, și nimic mai mult...

Stând sub masă, Ceang ascultă vorbele acestea prin ceața beției care-i dă acum o stare de moliciune, de indiferență. Oare gândește sau nu la fel cu stăpânul lui? La această întrebare nu se poate răspunde hotărât; și dacă nu se poate, înseamnă că lucrurile stau prost. Ceang nu știe, nu înțelege dacă stăpânul are dreptate sau nu; de altfel, toți spunem „nu știu, nu înțeleg” numai când suntem triști. Când e fericită, orice ființă vie este convinsă că știe tot, că înțelege tot... Dar parcă deodată lumina soarelui ar sfâșia această ceață: pe estrada restaurantului se aude sunetul baghetei lovite de pupitru și o vioară începe să cânte, alta îi ține isonul, apoi a treia... Cântă cu tot mai multă pasiune, tot mai răsunător și iată că sufletul lui Ceang se umple cu un alt dor, cu o altă tristețe, tremură de o încântare de neînțeles, de un chin dulce, însetat de ceva, și nu mai știe nici el dacă e vis sau realitate. Se lasă în voia muzicii cu toată ființa lui, o urmează supus, într-o altă lume, și iar se vede pe el însuși în pragul acestei lumi minunate, un cățel prostuț și încrezător, navigând în largul Mării Roșii...

Și ce-a mai fost? visează sau poate gândește Ceang. Da, mi-aduc aminte! Bine mai era în amiaza aceea caldă, pe Marea Roșie! Geang și căpitanul stăteau când în cabina hărților, când pe puntea de comandă... O, câtă lumină, câtă strălucire, cât albastru sclipitor, cât azur! Ce vii apăreau pe fundalul cerului cămășile albe, galbene și roșii ale marinarilor, fluturând atârinate la prova cu mânecile larg desfăcute! După aceea, împreună cu căpitanul și alți marinari cu chipuri cărămizii, cu ochi lucitori și frunți albe, nădușite, Ceang mănca în salonul zăpușitor al clasei I, în

zumzetul ventilatorului electric, care sufla dintr-un colț; după aceea trase un pui de somn și, după ora ceaiului, mai mâncă o dată; după masă ședea iar sus, în fața cabinei hărților, unde fusese instalat un *chaise-longue* pentru căpitan, și privea departe, dincolo de zare, la văpaia asfințitului de un verde-roz delicat, înconjurată de nurași de toate culorile și formele; soarele de culoarea vinului roșu, cu razele retezate, atinse orizontul tulbure și se alungi deodată, rămânând ca un coif de jar roșu-închis... Vaporul alerga în urma lui, să-l ajungă, crestele lucioase ale valurilor sclipeau dincolo de bordaj în nuanțe de piele fină vopsită în albastru-liliachiu; soarele se grăbea însă, era foarte grăbit, părea că îl soarbe marea, trăgându-l în adâncurile ei; și soarele se făcea tot mai mic, rămânând la un moment dat o bucată lunguiață de jeratic, care tremură și se stinse și îndată după aceea peste lume căzu umbra unei tristeți adânci, iar vântul, prinzând puteri odată cu venirea nopții, începu să bată mai tare. Căpitanul ședea, fără chipiu, privind flăcările întunecate ale asfințitului; vântul îi răvășea părul și chipul lui era îngândurat, mândru și trist; se simțea că totuși este fericit și că nu numai acest vapor care aleargă după voia lui, dar și universul întreg i se supune, pentru că întregul univers era în clipa aceea în sufletul lui și pentru că de pe atunci încă mirosea a vin...

Se lăsă o noapte copleșitoare, splendidă: neagră, neliniștită, cu vântul care sufla fără noimă și cu valurile ce țâșneau cu zgomot în jurul vaporului, atât de luminoase, încât uneori, alergând după căpitanul care se plimba zorit, de-a lungul punții, Ceang sărea, scheunând speriat, cât mai departe de copastie. Atunci căpitanul îl lua în brațe și – lipindu-și obrazul de inima lui Ceang care bătea nebunește, la urma urmei, bătea exact așa ca și a căpitanului! – îl ducea la capătul cel mai depărtat al punții, pe dunetă, unde rămânea multă vreme, în întuneric, fermecându-l pe Ceang cu o priveliște minunată și

înflorătoare: de sub pupa înaltă, de sub elicea care se zbugia cu un vuiet surd, se scuturau cu un foșnet sec puzderie de ace albe și roșii ca focul; se desprindeau și se repezeau îndată pe drumul de spumă scânteietoare, alb ca zăpada, pe care îl croia vaporul, aci ca niște uriașe stele albastre, aci ca un fel de rotocoale sinilii care țâșneau și se destrămau sclipind viu și, stingându-se, fumegau ciudat cu scânteieri fosforescente de un verde-pal în unduirile clocotitoare ale valurilor. Din mai multe părți, vântul sufla din întuneric cu putere, dar blând, drept în botul lui Ceang, umflându-i și răcindu-i blănița deasă de pe piept; lipindu-se strâns, dragăstos, de căpitan, Ceang simțea un miros ca de sulf rece, sorbea mireasma adâncurilor răscolite ale mării, în vreme ce pupa trepida, ridicată și împinsă iar în jos de o putere uriașă și nestăvilită; Ceang se lăsa legănat, contemplând tulburat această Nirvană oarbă și întunecată, nespus de vie și tumultuoasă. Din când în când, trecea zgomotos pe lângă pupa câte un val bezmetic și mai mare, luminând sinistru, înfricoșător, mâinile și hainele argintii ale căpitanului...

În noaptea aceea căpitanul îl duse pe Ceang în cabina lui mare și confortabilă, scăldată în lumina blândă a unei lămpi cu abajur roșu de mătase. Pe masa de scris, înghețuită lângă patul căpitanului, erau așezate, în lumina și în umbra lămpii, două fotografii: într-una o fetiță frumușică, îmbujorată și de loc sfioasă, așezată într-un fotoliu adânc; în cealaltă, fotografiată în picioare, cu o umbreluță albă de dantelă pe umăr, cu o pălărie mare tot din dantelă și cu o rochie elegantă de primăvară, o tânără doamnă, zveltă, subțirică, plină de farmec și tristă ca o prințesă gruzină. Dezbrăcându-se, în timp ce valurile negre vuiiau dincolo de fereastra deschisă, căpitanul spuse:

— N-o să ne iubească, Ceang, femeia asta pe noi doi!
Există, frate, pe lume suflete de femei care sunt veșnic copleșite de o melancolică sete de dragoste și care, tocmai

din pricina asta, nu iubesc niciodată pe nimeni. Există, și cum să le judeci pentru cruzimea și falsitatea lor, pentru că visează să facă teatru, să aibă un automobil, pentru că le stă gândul la picnicuri pe iaht, cu vreun sportiv care își piaptână părul năclăit de briantină și cu cărare la mijloc? Cine poate ghici ce vor ele? Fiecăruia, ce-i e scris, Ceang; și oare nu urmează ele cumva poruncile cele mai tainice ale lui Tao, așa cum le urmează o vietate marină, ce aleargă nestingherită prin valurile acestea negre, cu sclipiri de zale și de foc? Uf, urmă căpitanul, așezându-se pe scaun, clătinând din cap și desfăcându-și șiretul pantofului alb. Ce-a fost cu mine, Ceang, când am simțit pentru prima oară că ea nu mai este toată a mea, în noaptea aceea când s-a dus pentru prima oară singură la bal la Iaht-Club și s-a întors în zori, ca un trandafir gata să se oflească, palidă de oboseală și de excitare, cu pupilele mărite în ochii întunecați și înstrăinați de mine! Dacă ai ști cât de artistic a vrut ea să mă prostească, cu câtă firească mirare m-a întrebat: „Sărmanul de tine, nu dormi încă?” N-am putut scoate măcar o vorbă, și ea m-a înțeles din capul locului și a tăcut, doar că mi-a aruncat o privire scurtă, și a început să se dezbrace în tăcere. Am vrut s-o omor atunci, dar ea îmi ceru, rece și calmă: „Ajută-mă să-mi deschii rochia la spate” și eu m-am apropiat supus de ea și am început să-i deschii cu mâinile tremurânde toate capsele și copcile, iar când prin rochia întredeschisă i-am văzut trupul, spatele strâns în corset sub furoul care-i lunecase de pe umeri, când am simțit mireasma părului ei negru și i-am zărit în oglinda luminată sânii ridicați de corset...

Fără să-și termine fraza, căpitanul dădu din mână a deznădejde.

Se dezbracă, se culcă și stinse lumina. Ceang, cuibărit în fotoliul de safian de lângă masa de scris, se uita la dungile albe de foc ce se aprindeau și se stingeau, brăzdând lințoliul cernit al mării, în vreme ce în zarea

neagră licăreau sinistru niște lumini necunoscute, acolo, de unde venea din când în când în goană un val viu, înfricoșător, crescând cu vuiet amenințător mai înalt decât bordul vaporului și uitându-se o clipă în cabină, ca un zmeu din basme cu ochi luminoși de nestemate – smaralde și safire străvezii, de care vaporul se descotorosea îndată, neslăbindu-și înaintarea iute și lină prin necuprinsul inert și nestatornic al acestei stihii străvechi, străină și ostilă astăzi pentru noi, numită ocean...

Târziu, în noapte, căpitanul țipă prin somn și, speriat el însuși de strigătul său în care răsunase un jalnic și umilitor chin, se trezi pe dată. Rămase câteva clipe tăcut, nemișcat, apoi oftă și spuse cu un zâmbet amar:

— Da, da! „Belciug de aur în râtul porcului, asta-i femeia frumoasă”. Ai de trei ori dreptate, Preaînțeleptule Solomon!

Dibuind prin întuneric după cutie, își aprinse o țigară, dar după ce trase două fumuri, mâna îi căzu: adormise așa, cu jarul roșu al țigării licărind în întunericul cabinei. Și iar se lăsă tăcerea, numai valurile se legănau, scânteind în goana lor neconținută pe lângă bord. De după niște nori negri, Constelația Crucea Sudului...

Aici, asurzit de o bubuitură cumplită, Ceang sare în sus cuprins de groază. Ce-o fi? Iar s-o fi lovit vaporul de stânci submarine, din vina căpitanului beat, așa cum s-a întâmplat cu trei ani în urmă? Sau o fi tras iar căpitanul cu pistolul asupra fermecătoarei și tristei lui soții? Nu, afară nu e noapte, ei nu sunt în larg, și nu-i nicio amiază de iarnă pe Elisavetinskaia, ci o sală de restaurant scaldată în lumini, plină de zgomot și de fum de țigară: căpitanul, beat, a lovit cu pumnul în masă și zbiară la pictor:

— Fleacuri, fleacuri! Belciug de aur în râtul porcului, asta-i femeia! „Cu scoarțe scumpe am gătit patul meu, și cu așternuturi bogate din Egipt; să intrăm, să ne îmbătăm cu dezmierdările dragostei, căci bărbatul meu lipsește de-

acasă.”...O-o, femeia! „Casa ei te duce la pierzanie, iar pașii ei te duc de-a dreptul în împărăția morții...”

Dar ajunge, ajunge dragă prietene. E timpul s-o luăm din loc, aici se închide, hai, să mergem...

În clipa următoare căpitanul, Ceang și pictorul sunt în strada întunecoasă, unde vântul și zăpada sting felinarele. Căpitanul îl sărută pe pictor și se despart, pornind în direcții diferite. Somnoros, posomorât, Ceang aleargă pe trotuar în urma căpitanului care pășește repede și se clatină... A mai trecut o zi; vis, ori realitate? și din nou lumea întreagă e numai întuneric, frig și oboseală...

La fel de monoton trec zilele și nopțile lui Ceang, până când, într-o dimineață, universul se cutremură, ca un vapor izbind în goană un recif care a scăpat unui ochi neatent. Trezindu-se în zorii unei zile de iarnă, pe Ceang îl miră liniștea prea adâtică ce domnește în cameră. Sare repede de la locul lui, se repede la patul căpitanului și vede că stăpânul lui zace cu capul dat pe spate, palid la față și nemișcat, fără măcar să clipească din ochii întredeschiși. Văzându-i genele încremenite, Ceang scoate un urlet atât de cumplit, de-ai fi zis că l-a trântit și l-a sfârtecat în două unul din automobilele ce gonesc pe bulevard...

Mai târziu, când ușa nu stă o clipă închisă, când intră, ies și se întorc iar tot felul de oameni – rândași, polițiști, pictorul cu joben și alți domni cu care căpitanul își petrecea timpul prin restaurante – Ceang rămâne ca împietrit... O, ce înfricoșătoare vorbe rostise cândva căpitanul: „În vremea când străjerii casei tremură și privitoarele la ferestre se întunecă... și te temi să mai urci colina și spaimele pândesc în cale... Că omul merge în lăcașul său de veci și bocitoarele dau târcoale pe uliță... S-a spart ulciorul la izvor și s-a sfărâmat roata fântânii!”... Acum Ceang nu mai simte nici măcar spaimă. Stă întias pe pDdea, cu botul într-un colț al camerei, cu ochii închiși, ca

să nu vadă universul, să uite de el. Iar universul vinuește deasupra lui, surd și îndepărtat, asemenea mării deasupra celui care se scufundă tot mai adânc și mai adânc în hăul ei.

Își revine abia în pridvorul unei biserici catolice. Stă la ușă cu capul în pământ, pe jumătate mort, insensibil la cele din jur, și doar tremură mărunț, mărunț. Deodată, ușile bisericii se deschid larg și un tablou minunat, răsunător de cântece, îl izbește pe Ceang în ochi și în inimă: în fața lui e o sală gotică, fastuoasă, scufundată în penumbră, în care licăresc stelele roșii ale lămpilor, luminând slab o pădure întreagă de plante tropicale și un sicriu de stejar, înălțat sus de tot pe catafalcul cernit; o mulțime de oameni în doliu, între care două femei, splendide în frumusețea lor marmoreană, părând două surori de vârste diferite; peste toate acestea, vuiet, tunete, un cor de îngeri care strigă cu glasuri răsunătoare ceva despre o bucurie îndurerată; solemnități, învâlmășeală, măreție, totul învăluit în sunetele unor cântări nepământești, divine. Lui Ceang i se zbârlește blana de durere și de extaz în fața acestei priveliști sonore. Pictorul, care în clipa aceea iese din biserică cu ochii înroșiți de plâns, se oprește uimit:

— Ceang! exclamă el, aplecându-se asupra câinelui, Ceang, ce-i cu tine?

Cu mâna care începe deodată să-i tremure, atinge capul lui Ceang, se apleacă mai mult spre el și ochii lor, plini de lacrimi, se întâlnesc, se privesc cu o dragoste atât de adâncă, încât, din toată ființa lui, Ceang strigă fără glas întregului univers: „Ah, există totuși pe pământ încă un adevăr, al treilea, pe care eu nu-l cunosc!”

Încă înainte de sfârșitul zilei, întorcându-se de la cimitir, Ceang se mută în casa celui de-al treilea stăpân al său, tot în vârful unei clădiri, însă într-o mansardă călduroasă, mirosind plăcut a țigări de foi, așternută cu

covoare, plină cu mobilă stil, cu tablouri uriașe și țesături de brocart atârând pe pereți... Se întunecă, soba este plină cu jeratic roșu-întunecat, noul stăpân al lui Ceang șade într-un fotoliu. Nici nu și-a scos paltonul și jobenul, s-a așezat în fotoliul adânc, cu țigara de foi în mână, și fumează, cu privirea pierdută în penumbra atelierului său. Ceang stă culcat pe covor, în fața sobei, cu ochii închiși, cu botul pe labele întinse.

Cineva stă tot așa, întins, acolo, la marginea orașului peste care se lasă seara, în cimitir, în ceva care se numește cavou, mormânt. Dar acel cineva nu-i căpitanul, nu! Dacă Ceang îl iubește și-l simte pe căpitan și îl vede cu ochii amintirii, îl simte cu acel ceva divin pe care nimeni nu-l înțelege, înseamnă că nu s-au despărțit, mai sunt împreună, în acel univers, în acea lume ce nu are nici început, nici sfârșit, inaccesibilă Morții. În lumea aceea trebuie să fie un singur adevăr, al treilea, dar cum este el o știe numai cel din urmă Stăpân, acela la care trebuie să se întoarcă în curând și Ceang.

Vasilievskoe, 1916

CEA DIN URMĂ PRIMĂVARĂ

I

AM INTRAT în a șasea săptămână de post și iarna-i încă în toi.

M-am sculat la ora cinci, m-am îmbrăcat și am ieșit din casă. Câtă bucurie, câtă prospețime are în el ceasul acesta de dinaintea zorilor! Pâslarii, jocul – toate sunt o încântare. E încă noapte, de jur-împrejur – întuneric și zăpadă. Când ies în prag sorb cu nesaț prima înghițitură din aerul proaspăt de afară. Miroase a zăpadă abia căzută. În tot satul se aud cocoșii cântând cam fără vlagă.

După-amiază m-am dus până în satul Znamenskoe. Sania rotunjită la spate e plină cu paie, juganul bălțat și vânjos icnește din rărunchi. Câmpiile sunt albe de nea; contopindu-se cu cenușiul cerului albul lor te cufundă într-

un fel de amortăală. În zare, totul e tulbure, șters. Pădurile îmbrăcate în promoroacă par aproape negre.

În Znamenskoe am intrat prin dreptul ogrăzilor din dosul caselor. Pretutindeni tăcere, nu vezi țiipenie de om pe ulițele troienite. Ca niște cocoase uriașe, nămeții se îngrămădesc între izbe și șoproane. Intrând în sat ne-am rătăcit, nu mai știam nici pe unde s-o luăm ca să ne întoarcem îndărăt. Se însera, vremea se răcise, în depărtare pădurile erau acum și mai cărunte de promoroacă, iar juganul prinsese și el o pojghiță de chiciură... în cele din urmă, de după un troian, prin ușița neagră a unei izbe îngropate în zăpadă, ieși un mujic cu pâslari ponosiți și, fără să se împotmolească în omăt, răzbătu prin nămeți până la noi. Avea o bărbuță îngustă, roșcată și un nas subțire ca de ceară, purta un suman ușor și un fel de căciulă castanie din piele de cal. Apropiindu-se privi atent cu ochii săi de culoare nedefinită calul, sania și pe noi, după care» adresându-mi-sp mie, spuse;

— Domnule, n-ați luat-o bine pe-aici. Aici nu-i nici drum, șuseaua-i dincolo. Veniți după mine...

Și, trăgând calul de căpăstru, porni, avântându-se din nămete în nămete...

Seara, ne-am dus până la Prilepî, la moșia luată în arendă de mai multe familii de mujici. Sațul era cufundat în beznă, numai în vreo două-trei izbe ardeau niște lămpi somnoroase, cu flacăra micșorată. Afară era ger și mirosea a proaspăt.

La conac, numai Serghei Klimev avea lumină la fereastră. Deasupra casei, copacii se profilează pe cerul întunecat, înalți, mohorâți, cenușii. Ne înconjoară câinii, lătrând cu înverșunare. Se trânteste o ușă și iese Fedka.

— Nu s-au culcat încă?

— Nu, vă rog.

— La Tihon İlici venim.

— Poftiți, vă rog.

În încăpere stăruie o duhoare caldă, puternică; dintr-o albie plină cu cârpe ude se ridică aburi, sub picioare chiftesc patele ude, amestecate cu noroi. Litografiile ieftine de pe pereții din bârne s-au aburit. De pe cuptor se ițesc capetele unor băiețași: se uită curioși la noi. Nora lui Tihon Ilici spală rufe în albie, nepoata lui, o fetișcană de vreo cincisprezece ani, gata de culcare, își schimbă basmaua, stând în picioare, numai în cămașa din pânză de casă. Tihon Ilici stă pe cuptor, gârbovit, sprijinindu-se în palme, cu picioarele atârând sinistru, ca două bețe băgate în niște nădragi vechi, deasupra laviței unde dorm alți băieți. Fața îi este palidă și buhăită, bărbia îi atârna, ochii-i sticlesc lăcrimoși. Vorbește despre moarte, o ține una și bună că așteaptă să moară dintr-o clipă într-alta și nu se teme niciun pic.

Venind vorba despre război, Fedka și muiera lui se apucară să laude traiul din străinătate, îi tot auziseră pe prizonieri povestind. Uite, bunăoară, învățătura în școli, la noi și la nemți... La noi îs numai învățătoare, și nu le ascultă nimeni. „Și parcă ce pot ele ca să știe?”

Tihon Ilici ascultă, cu capul înclinat pe un umăr, apoi — Degeaba! N-au decât să se războiască. De când îi lumea s-au războit oamenii și mereu o să se războiască. Și învățătura asta-i fără rost. Altceva-i dacă mori în Postul Mare, mai cu seamă în Săptămâna Mare, sau, și mai bine, în prima zi de Paști, da, domnilor, nu oricui îi dă Dumnezeu o astfel de fericire...

II

O zi friguroasă, cenușie.

Mergeam pe drumul din dosul ogrăzilor de la marginea satului. Iată-l pe Motka, stă sub sălcii, ursuz și plictisit. Ține în mână pușca, a tras în ciorile din sălcii. Două le-a omorât pe loc, zac pe zăpada cenușie, la picioarele lui; a treia, mai la o parte, s-a lipit de pământ, și-a desfăcut aripa frântă și-și rotește în jur ochișorii sticloși.

— De ce le omori?

Zâmbește neguros:

— Învăț să trag. Am de gând să cer să mă trimită la război.

— De ce?

— Păi, la ce să șed aici?

— Și nu ți-e teamă că te omoară?

— Ei și? Lasă să mă omoare, că tot am rămas puțini, noi,ăștia, tinerii. Apăi până să mă omoare ei pe mine, am să trimit și eu pe lumea ailaltă destui dușmani...

III

Da, se simte că-i primăvară.

Astăzi am plecat iarăși de-acasă. Și tot drumul am tăcut; era ceață și ne năpădisese o dulce toropeală. Soarele nu se arată, dar ceața e plină de o lumină primăvăritică, iar câmpiile sunt atât de albe, încât te dor ochii privindu-le. În depărtare, se ondulează abia văzute pădurile viorii.

Prin apropierea satului ne-a tăiat drumul un flăcău cu o scurtă galbenă din piele de vițel, cu pușca pe umăr. Un strașnic vânător de fiare. Ne aruncă o privire, fără să dea bună ziua, și o luă de-a dreptul prin zăpadă spre păduricea întunecată din vâlcea. Pușca lui scurtă, cu țeștile retezate, avea patul meșterit de el, vopsit în cenușiu. În spatele flăcăului alerga, netulburat, un câine mare de curte.

Chiar și pelinul ce se ițește din zăpadă de-a lungul drumului e plin de promoroacă, cu toate acestea e primăvară, da, a sosit. Pe grămezile de bălegar amestecat cu zăpadă risipite pe câmp, dormitează corbii, confundându-se cu omătul și cu ceața, cu tot ce e în jur - alb, sclipitor, moale și dens, tot ceea ce umple de fericire Universul în prag de primăvară.

IV

Tot mai e un pic de ger. Soare cu dinți.

Pe râu, câteva femei din sat, lângă copcile înghețate pe margini. Printre ele, Katka. Poartă opinci, sub pufoaică i

se conturează sâni rotunzi. E voioasă, ne-a zâmbit. Și ea și muierile se pun cu gura pe noi: „Ia te uită, umblă hai-hui, bat drumurile! Nici la război nu-i ia!”

În vârful dealului, chiar lângă aria moșiei, un taur albbălțat se încălzea la soare. Stătea acolo, profilat pe bolta senină și nu mă mai săturam privind cum silueta lui colorează cerul în albastru-vinețiu intens. Tare frumoși erau și bătrânii brazi cu al lor verde-întunecat, înălțându-se într-o parte a grădinii, la poalele dealului.

Seara, ne-am dus la Polevoie. De la Vâselki am mers pe jos, ducând calul de căpăstru: ieșind de la conac am vrut s-o luăm tot prin zăpada netedă ca-n palmăpână la capătul zărilor. Soarele tocmai se ascunsese printre norii mici și învâpăiați dinspre apus, care acum se stingeau văzând cu ochii, se întunecau tot mai mult; la răsărit cerul pălea, se făcea mai dens, mai cenușiu, iar nămeții se estompau, colorați într-un verdeșters...

Când să ajungem la conac se înserase de-a binelea, căciulile albe de omăt ale acoperișurilor se conturau puternic în cele din urmă licăriri ale asfințitului.

În casă era întuneric, în antreu ardea focul și ușița de jos a sobei arunca văpăi roșietice.

Seara de iarnă, pustiul de zăpadă, singurătatea - toate ne făceau să ne simțim triști...

La ceai, stăpânul casei spunea că de Paști oamenii așteaptă „neapărat” pacea. Am plecat noaptea târziu, pe lună. Cornul ei strălucitor desena umbrele drepte ale copacilor golași printre care, pe zăpadă, sclișeau nestemate; mai încolo, umbra fumului ce se înălța prin coșuri deasupra casei. Dincolo de grădină, pe câmpul luminat și pustiu, încremenise în ger un stog de fân răzleț.

V

Luni, în Săptămâna Mare.

Totul e ud, pretutindeni se topește zăpada, formând mici pâraie. Prin sat neaua a pierit de pe costișe, râul

curge umflat și plumburiu, în depărtare câmpia pare îndoliată, bălțată, cu mari pete întunecate ca niște insule negre într-o mare albă de omăt.

Înaintăm pe uliță, cu chiu, cu vai, prin noroiul adânc și gros. Vântul jilav de primăvară șuieră prin sălciile golașe, unde țipă neconținut stâncuțele abia sosite; țipă pline de importanță, triumfătoare și fericite, în același timp fără rost, discordant. Un sentiment cu nimic comparabil – să le auzi pentru prima oară după șase luni de iarnă!

Am trecut pe la Placikovi. Bătrânul șade pe laviță și împletește un fel de opinci din sfoară. Un chip plăcut, plin de sfială, prietenos.

— Sănătate bună, domnilor.

Aniutka cea cu ochi albaștri și cu sânii împliniți sub cămașa de pânză lucrează cu mamă-sa la războiul de țesut. La fereastră, pe laviță, Mașka toarce. Pe podea, pe paiele ude și murdare, câteva oi cu miei nou-născuți, cârlionțați și umezi. Lângă sobă, după covata cu aluat de pâine, acoperită cu un suman vechi, doi purcei stau tolăniți, cu burtica trandafirie lățită pe podea. Mașka se uită pieziș la bătrân:

— Mai bine i-ai întreba pe domnii dumitale când se isprăvește cu războiul?

— Apăi când o să ne omoare toți oamenii, atunci s-o isprăvi, îi răspunse răutăcios mamă-sa, văzându-și de lucru mai departe. Atunci când o să murim cu toții de foame.

— Of, muierilor, am intervenit eu, nu-i păcat de Dumnezeu, nu vi-e rușine?! Cine moare? De când sunteți nați trăit în atâta îndestulare. Cât bănet o fi acum în orice casă de mujic! O găină nu găsești să cumperi, oricât ai căuta prin sat și oricât ai oferi, toate păsările vi le mâncați singuri. Cât privește gospodăria voastră, ce să mai vorbim. Ia spune-ți-mi, câte vite aveți?

Femeile nu-mi răspunseră.

Intră o bătrână, udă ciuciulete, cu încălțări ponosite

și cu un suman scurt pe ea. Ne privi și ea crunt.

— Ce-ai făcut, măicuță, cum te-ai udat așa? am întrebat-o. Și zici că ești bolnavă!

— Păi ce, nu-s? Vezi bine că sunt. Azi-măine am să dau ortul popii.

— Și umbli prin apăraie. Uite ce încălțări ai! De ce nu-ți cumperi ghete?

— Da, păi sigur!... Ne-am lua o pereche de boi, dacă n-am fi goi. De când mama m-a făcut n-am purtat alea, ale tale. Și la cununie am fost tot cu opinci d-astea în picioare. Ți-e ușor dumitale să vorbești, că ai de toate.

— Dacă-i pe-așa, apoi află că n-am de nici unele. Numai capul pe umeri.

— Capul! Și pe cap ce ai? Ia te uită ce mândrețe de căciulă! N-ai cum să răcești! Te duci, te plimbi... Ți-ai băut ceaiul, și hai la plimbare. Parcă ai vreo treabă? Nu mai clătina din cap, lasă. Ce, parcă spun minciuni?

— Bineînțeles că-s minciuni.

— Ei, haide, haide, mai bine taci. Eu, uite, cum mă scol, tot cu munca. Toată ziua-s pe drumuri, prin frig și prin zloată, de mă moaie până la oase...

Ochii ei albaștri-cenușii s-au umplut de lacrimi, s-au înroșit. Am îmbrățișat-o, râzând, am sărutat-o pe frunte, îmi zâmbi în silă, aspru, apoi mă privi aproape cu blândețe, îmi întoarse spatele și se îndreptă spre cuptor.

Până să ajungem acasă, vremea s-a înseninat. O seară cu reflexe trandafirii, plină de strălucire. În casă e liniște, toate slugile sunt plecate la biserică. Am stat multă vreme în salon, privind asfințitul care părea deosebit de aprins, de trandafiriu, dincolo de crengile negre ale pinilor din fața casei. Apoi trandafiriul a început să capete sclipiri de aur vechi...

VI

Am pornit cu sania țărănească, de lemn, celelalte nu mai pot răzbi.

Zi posomorâtă, înnourată. Zăpada se topea, drumul era muiat, băătorit numai pe mijloc, cu creastă, gălbui de bălegar umed; iar dedesubt, gheață.

Lângă Kresti calul se prăbuși, intrând în zăpadă până la burtă. Abia am reușit să-l scoatem și să-l punem pe picioare; apoi am mai rămas puțin acolo, să ne uităm în jur. Un tablou maiestuos, sălbatic, uriaș, întinsul câmpiei îndoliate sub un cer mohorât cu nori plutind alene. Freamătul pădurii ce se înalță, neagră, la o jumătate de verstă de Kresti se aude până aici. Între pădure și locul unde ne aflăm – numai neaua sclipitoare și petele vineții ale pământului dezgolit. Calul bălțat, bătrân și lățos se opri cu capul în pământ pe creasta înaltă a drumului, cu ochii la o băltoacă de un verde-închis, plină de apă rece ca gheața și înconjurată de zăpadă... Străvechea Rusie!

Ne-am întors pe alt drum, prin Kazakovka. La intrarea în sat, am dat o mână de ajutor unui mujic care păți ceea ce pățisem și noi: i se împotmolise calul cu sanie cu tot într-o groapă mare, plină cu apă și zăpadă. Calul sur și-a scos picioarele dinainte din acest terci, se cațără și încearcă să se agațe de marginea gropii, dar se prăbușește într-una înapoi, iar țăranul, și mai mânios din pricina ajutorului necerut și nedorit al unor inși pe care nici nu vrea să-i vadă, îl pocnește cu coada biciului în cap; calul seuită înjurcu priviri omenеști chinuite.

— Decât să umblați lela, fără treabă, mai bine v-ați duce la război, ne zise cu glas scăzut, răutăcios, printre dinți, trăgând de frâu și mânuind biciul de zor.

E o noapte neagră ca smoala. Noroiul, bezna și apăsarea de-afară te țin legat acasă. Am ieșit prin curte, din pragul casei până la șopronul în care sunt ținute trăsurile. Undeva țipa jalnic o bufniță.

VII

Joia mare.

Vânt, soare, sclipiri... Noaptea trecută a nins. Acum

peste noroiul și zăpada veche murdară, sclipește cea nouă, pufoasă. Pe câmp, până-n zare, totul e argintiu.

Spre seară plouă.

Seara am ieșit. Era o întunecime de nepătruns, ceață deasă, umezeală. În sat, dincolo de râu, nicio lumină. O pată de lumină roșcată licărea tulbure dinspre izba slugilor, în râpa de lângă râu răsuna în bezna adâncă zgomotul surd, foarte îndepărtat parcă, al apei, trosnetele ghețurilor în mișcare. Întocmai ca-n *învierea*. Și pe deasupra, cocoșii s-au apucat de cucurigat...

Apoi cântatul lor se făcu mai lin, mai melodios, iar în grădină, undeva pe-aproape, nu te puteai dumeri din cauza ceței unde anume începu să țipe o bufniță. Întâi se auzi ca un lătrat, apoi ca un scâncet de copil urmat de un fâlfâit de aripi și un țipăt strident de pasăre de pradă plin parcă de o mulțumire sălbatică. Am intrat pe alee să ascultăm. Deasupra noastră copacii ne păreau înspăimântători, uriași, deși mai degrabă îi simțeam decât îi vedeam. În aer plutea o aromă neobișnuit de dulce, mirosea a trunchiuri și a ramuri ude de copaci, a scoarță, a muguri, a ceață. Ne-am îndreptat spre coliba pustie, singuratecă și ursuză. Cu totul altfel fusese vara, când în ea locuiseră paznicii! Orice locuință din care au plecat oamenii rămâne pentru totdeauna vie, în stare să gândească și să simtă. Bufnița țipa aproape de tot, strident, neplăcut; pe neașteptate se puse din nou pe lătrat, se înecă, apoi se apucăsădea din aripi, repede și sonor. Am bătut din palme și am strigat. Bufnița o luă din loc, fâlfâind printre ramuri, și nu se mai auzi. Ceva mai târziu, țipătul ei răsună iară într-o grădină vecină, ca și când ar fi fost undeva foarte, foarte departe...

VIII

Plouă toată ziua.

Uneori ploaia contenește și atunci grădina udă prinde viață, mierlele cântă. Aceste triluri plăcute, parcă glumețe, cuprind în ele atâta farmec primăvărat, atâta

bucurie de viață, atâta speranță și încântare că nu există cuvinte în stare să le descrie.

Am ieșit în cerdac: iată un bătrân cerșetor fără căciulă în cap, ținând de mână o fetiță în zdrențe, cu opincuțe rupte și cu o scufiță albastră decolorată.

— Faceți-vă milă și pomană, pentru numele lui Hristos... Sunt militar fugit și-s străin de locurile astea.

I-am dat bătrânului niște mărunțiș, apoi m-am aplecat spre fetiță:

— Cum te cheamă?

Tăcere.

— De ce taci?

Tace și mă privește cu ochii senini.

I-am băgat și ei o rublă în pumnul mic - a strâns-o tare, dar a rămas tot atât de nepăsătoare.

Îndreptându-mă din șale, am zis: „Eh, nu trăim bine!” Cerșetorul se miră:

— De ce, taică? Ce nevoie aveți pe-aici? Sărăcia voastră, taică, la noi e ca o bogăție din cele mai mari.

— Altceva spuneam. Tare necuviincios trăiesc oamenii.

— Ehe, dragul meu, nu suntem noi nici primii și nici ultimii care trăim așa...

Cad picături mari, norii se destramă. Copacii sunt înmiresmați, miroase a scoarță udă, trilurile mierlelor se preling încă mai dulce și mai plăcut. Răsună dangăt de clopot rar și tărăgănat. Atrase de zvonul lui, vin femeile și fetele.

IX

Sâmbăta Patimilor.

În casă se face curățenie mare. Podelele spălate proaspăt, mirosind a umezeală caldă, sunt acoperite cu scoarțe. Se spală și se șterg geamurile. Aniska și Natașa, cu poalele sumese, roșii, asudate, au obosit și se ceartă între ele. Studentul, acum locuitor al Moscovei, aflat aici

doar în vizită, umblă ca un străin, nu știe de ce să se apuce, stă un timp în pragul casei, se uită prin lentilele *pince-nez*-ului, spre câmp. Bate un vânt care zvântă curtea și grădina... Pustiu și melancolie, ca în ajun de sărbătoare...

Spre seară, totul e pus la loc, curat, într-o ordine desăvârșită. Vântul se potolește. Spre apus cerul s-a înseninat, dezvăluindu-se auriu, luminos. Văzduhul e mai rece, dinspre ogoarele de primăvară răzbate un puternic miros de țărână. S-a ivit soarele, privește drept în grădina golașă: ramurile vinete lucesc stins, trunchiurile noduroase ale teilor par decupate pe cer.

După ce soarele a apus, cerul asfințitului rămase roșu multă vreme, iar deasupra, sus de tot, prinse a străluci, aurie, Venus. Odată cu amurgul porniră de sub deal spre biserică muieri gătite, mujici încălțați cu cizme, toți eu legăturile albe în mâini.

Pe la zece seara, m-am dus la căsuța paznicului bisericii. Fumăraie, lume multă, n-ai unde să te miști. Sub icoane șade un mujic pirpiriu cu cap ca de femeie, cu părul lung și negru. Poartă suman negru și cingătoare tot neagră. Clipește întruna, mijește ochii, își netezește părul. Alături, un alt mujic cu barbă slinoasă și parcă ondulată cu fierul, cu ochii azurii și galeși, care și-a luat o înfățișare solemnă, sărbătorească. Apoi un bătrân parcă năpădit de mușchi, vânjos, impunător, ca răsărit din negura veacurilor. Alături stă muierea lui, înaltă, slabă, cu ochi de șarpe cu clopoței, gătită într-o rochie înflorată.

Subiectul discuțiilor: răniții și refugiații.

— Tot să dai și să dai pentru răniți! Să tot duci la ouă, și la pânză. Da' de unde să mai dăm?

— Pentru răniți? Întrebă mujicul cel pirpiriu, mijindu-și ochii. Ce fel de răniți?"

— Și noi de unde să luăm? Tot pământul meu îi o optime de deseatină și am șapte guri!

— Apoi ăștia, fugarii, de unde să ia? întrebă mujicul năpădit de mușchi.

— Ăștia-s mai bogați ca tine și ca mine, îi răspunse pirpiriul.

— Nătărău mai ești, frate!

— Eu, nătărău?

Clătină din cap, mijindu-și ochii, zâmbitor:

— Fugarii! De ce adică? Nu le-a mers, care va să zică, acolo, și de-aia fug încoace? Uite că ne-a trimis și nouă unul din ăștia, ne-a isprăvit orățăniile, pe toate le-a halit.

Urmează discuții despre război. Unii spun că ai noștri vor învinge, alții se îndoiesc.

— Dar dacă nu vor învinge? zise din nou vesel și viclean pirpiriul. Pe dușman, vezi bine, nu-l calci cu oile noastre.

Prietenii lui se răstiră la el, omulețul tăcu, dar tot mai clătină din cap.

— Apăi, norocul e că nu suntem singuri, îi întoarse vorba mujicul cel năpădit de mușchi. Dacă am fi fost singuri, zic și eu, da cu noi e Anglia, e Franța, să le deie Dumnezeu sănătate!

Intră Bodulea - un om de nimic, un trântor, un ușuratic - scuturându-și opincile:

— Pe-al nostru (pe țar) nicio putere nu-l poate răpune! Al nostru o să treacă peste toate țările! Nu-i în știre să ne învingă pe noi neamțul, lua-l-ar cracu!

Cineva izbucni în râs, plin de satisfacție, dar îl înecă tușea:

— S-a apucat să atace și Parisul, da s-a împotmolit! Și-a umplut țara cu răniți!

Mujicul cel solemn îi ținu isonul.

N-ar strica, uite, să-i mâne pe jardarmi acolo, pe front, toți buluc. Ei ar fi meșteri mari la slujba asta! N-au la ce să stea aici!

Am ieșit în curtea bisericii. Întuneric, răcoare. Cerul

este albastru, întunecos, un cer de basm, cu stele mari, albe.

Prin întuneric se auzea un glas plin de convingere:

— Nu, toate astea-s gogoși. După sfârșitul acestui război nimic n-o să se schimbe. Cum adică? Dacă ar fi să li se ia pământul moșierilor, ar trebui luat și de la țar, și asta n-o să se îngăduie niciodată.

Careva îi răspunse aspru:

— Stai nițel, o să-i vină rândul și țarului. De ce-a jecmănit tot poporul pentru acest război? De Duminica Tomei iar trebuie să trimitem recruți. Unde-i dreptatea? Toată Rusia-i pustie, a amuțit!

X

Seară de primăvară.

Lângă izba Nikitinilor e lume multă. Pleacă un soldat pe front. Poartă cizme noi, bluză kaki. Stă în cerdac, cu muierea lui care-l bocește și urlă. O ține în brațe, s-a proptit cu fruntea în fruntea ei și se leagănă. Din când în când, muierea se desprinde din strânsoarea lui, țipă și-i gata să cadă. El o privește țintă, încruntat și răutăcios. Mama ostașului stă alături, încremenită. Stând în mulțime cu luleaua între dinți, pe picioarele-i scurte și crăcănate, sobarul satului, privește tot acest tablou, plin de curiozitate, cu niște ochi vioi, care râd.

Apoi, de după colțul izbei se ivește, hurducăind, o căruță. Se apropie, minată la trap de un mujic bătrân, tatăl flăcăului care pleacă la oaste, și se oprește în fața intrări:

Cu un aer grav, bătrânul coboară cufărul soldatului de pe trepte și fără a se uita la nimeni, îl pune pe paiele din lada căruței. Pe neașteptate, ostașul își îmbrățișează mama și coboară grăbit în fața casei. Se așază alături de cufăr în căruță și izbucnește deodată în bobote de plâns, cu capul lăsat pe cufăr. În urma lui se cațără muierea, cade în căruță și începe să urle pe glasuri diferite, de răsună tot satul. Cu un aer preocupat, bătrânul descurcă hamurile de

sfoară și, trăgând de ele, sare din mers pe marginea căruței...

Stând printre fete, cu o armonică în mâini, un flăcău cât o prăjină, gătit cu o frumoasă cămașă verde, care pasămite atâta așteptase ca cei din căruță să plece odată, începu îndată să cânte. Fetele îi ținură isonul, cântând „de inimă albastră”. Izlazul se așternea ca o pată albă sub lumina tot mai puternică a lunii, încă amestecată cu ultimele licăriri ale asfințitului.

1916

CEA DIN URMĂ TOAMNĂ

Dimineața, o discuție cu

Mișka, pe arie. A venit în permisie de pe front.

Ua flăcău tânăr, aproape un băiețandru, dar are acea uimitoare caracteristică a rușilor: vorbește întotdeauna și despre orice ca un om adus la disperare, nu crede în absolut nimic.

Eram la arie, în dosul grădinii, iar el tocmai trecu pe acolo, își aducea iapa cea sură de la câmp.

Văzându-mă, s-a întors din drum și s-a apropiat de mine.

— Ziua bună și sănătate. Toată ziua vă tot plimbați?

— Nu chiar toată ziua. Dar de ce?

— Păi, muierile strică, se tot miră într-una că, uite, pe dumneavoastră nu vă ia la război. Cică ați dat bani și ați scăpat. „Domnilor, zic ele, le convine: stau, zic, frumușel acasă!

— Nu stau toți acasă. Și domni au căzut destui, ca și de-ai voștri.

— Știu, doar am fost și eu acolo, și-am văzut. Apăi toantelor ce le păți cere? Dar astea-s nimicuri. Altceva vă întreb: cum mai stăm? Ce se întâmplă pe front? Dumneavoastră citiți ziarele în fiecare zi.

I-am răspuns că acum e liniște pretutindeni, dar că

englezii și francezii îl mai bat ici și colo ps dușman.

Zâmbi cam amar la vorbele mele:

— Și noi, care va să zică, iar nimic?

— Cum adică, nimic?

— Păi așa. Se vede că noi n-o să-l alungăm pe neamț niciodată.

— O să se îndure Dumnezeu de noi și l-om alunga.

— Nu, acum, gata, aici rămâne!

— Ei, asta-i, „rămâne”!

— De bună seamă, rămâne! Cu ce să-l izgonita noi?

Nici tunuri n-avem, numai niște mortiere de șase țoli.

— De unde-ai mai scos una ca asta?

— Așa spun agitatorii. Și-apoi, știu și eu.

— Nu-i adevărat. Acum avem de toate, îndeajuns. Și tunuri, și obuze.

— Da’ de unde, mortiere de șase țoli și atât, și artileria grea n-ai cu ce s-o transporti.

— Altă scorneală.

— Ei, scorneală! Păi pe un drum nenorocit ca ale noastre poți s-o transporti cu caii? Omori caii! Dai să scoți unul, te uiți, s-a împotmolit altul, de-un metru și juânătate s-a scufundat în pământ, nici nu-i vezi botul din noroi. Nu, nemții nu-s așa!

— Dar cum sunt nemții?

— Păi neamțul trage linie ferată, iar după aceea tot transportă, și nici capul nu-l doare. Armatele noastre cum îs? *Trupile regulate*, de-alea bune, ale țarului, toate au rămas acolo, iar *lezerva* asta, sau cum i-o fi zicând, asta nu-i armată! Îi aduce pe poziție și fug toți, care încotro. Își strâng mai vârtos cureaua la nădragi și tunde-o! Toți ca unul!

— Ei, chiar toți?

— Vă dau cuvântul meu. Gândiți-vă numai: de ce să moară el, când acasă-i un trai... Acuma oricare muiere își poate pune ușor deoparte o sută sau două de ruble. În

viața lorn-au dus-o atât de bine. Și dumneavoastră vorbiți de moarte. Nici gând, nu ne trebuie una ca asta tocmai acum! Dădu din mână, trase calul de frâu și își văzu de drum, fără măcar să-și ia rămas bun.

În dimineața senină, răchitele înnegrite, cu crengile aproape golașe și cu frunzele rare și pălite, mai păstrează încă beteala gerului, care între timp s-a mai muiat. Pe ariile, țărănești sclipește aurul stogurilor proaspăt înălțate, pe deasupra cărora se rotesc cârduri de porumbei grași, bine hrăniți, dându-li sentimentul unei toamne binecuvântate, un sentiment de tihnă, de belșug. Da, așa epte, „s-au îmbuibat”. În depărtare, peste grădina noastră plutește ceața albastră-cenușie a dimineții, învăluind arțarii de un roșu delicat, nespus de frumos.

Îi

După cină, m-am dus prin sat. Se făcuse întuneric de-a binelea, noaptea era înviorătoare, răcoroasă.

După ce am lăsat în urmă satul și am ajuns pe coasta dealului, am zărit niște lumini jos, la moara lui Piotr Arhipov. M-am dus într-acolo.

Cobor și mă îndrept spre porțile deschise ale morii, înăuntru, numai zgomot și trepidație, moara lucrează. Lângă pietrele rotitoare un felinar prăfuit luminează stins prin pâcla de făină, iar sus (clădirea nu are tavan) și de jur-împrejur, prin colțuri, domnește o penumbră mohorâtă. Și aici miroase a făină, a făină umedă, cum miroase pâinea.

Piotr Arhipov stă lângă felinar. Seamănă cu Tolstoi: barbă bogată, albită de făină, cojoc de asemenea alb, șapcă la fel, trasă până pe sprâncene, ochi sfredelitori, gravi.

În fața lui șade pe o buturugă un mujic cârlionțat pe care nu-l cunosc. Și-a rezemat un cot pe genunchi, trage din pipă și se uită în pământ.

Dau binețe și mă așez și eu

— Tocmai vorbeam despre război, zise Piotr Arhipov,

căutând să acopere zgomotul morii. Dumnealui, uite, nu crede în nimic, și-a pierdut nădejdea în victoria noastră.

Mujicul ridică ochii, zâmbind strâmb.

— Dar matale, Piotr Arhipîci? Nici dumneata nu mai nădăjduiești? Întreb eu.

Mă privește rece.

— Eu? Nu știu. Lasă-i să se războiască. Războiți-vă cât poftiți! Asta-i treaba voastră, domnilor dvoreni.

— Cum vine asta?

— Iac-așa. Nouă, mujicilor, atâta ne trebuie: să nu dăm nimănui nimic, să nu lăsăm pe nimeni să ne calce gospodăriile cu atâtea biruri și rechiziții. Să nu vină nimeni la noi, să nu ia nimic ce-i al nostru. Nici neamțul, nici ai noștri. Da.

Tăcu un timp, apoi vorbi din nou, cu glas tot mai tare, ca să-l putem auzi prin zgomotul morii:

— Da. Sau uite, vine săptămâna trecută unul cu niște semne pe umeri, curat ca ciupercile, și să-i dai fecior, să-i dai grâne... să-i dai câte și mai câte! Dacă nu ne merge – apăi să ne împăcăm și gata socoteala! Nikolai Nikolaevici, flăcăul, ăsta zic eu oștean! Oho! Povestesc soldații ce fel de om este! Când îi vorba de adevăr, nici pe tat-su nu-l cruță. Se scoală în toiul nopții încetișor, să nu se ia vreun gheeneral după dânsul, și pleacă să controleze tranșeele. Când vede soldați proști, zice: „Noroc, prieteni, lăsați-vă în nădejdea mea. Eu nu dorm noaptea, stau și chibzuiesc, am grijă de soarta voastră”. Iar dacă-i vede pe domnii ofițeri, jucând cărți și trândăvind le taie capul cu sabia fără multă vorbă! ăsta zic și eu oștean!

Tăcu posomorât, apoi se ridică și se apropie de țeava tremurătoare prin care făina se scurgea ca un șuvoi albicios. Luând un pumn de făină, o frământă, o miroși și apoi întrebă, aproape strigând:

— Bine, dar omul acela unde-i acum?

— Suhomlin.

Mujicul cârlionțat care-și fuma pipa, stând pe buturugă, hohoti cu un fel de șuier în glas și dădu din mână.

— Ia te uită, zise el. Ți-ai adus aminte! Țsta dus a fost! De mult l-or fi aruncat cine știe unde, l-or fi și îngropat!

Piotr Arhipov îl privi cu asprime, se uită la umerii și la capul lui, apoi la mine, și mai sever:

— După dumneavoastră, unde poate să fie un om ca ăsta? Și ce i s-ar cuveni unui astfel de om? Ce poate el să facă pentru Rusia? Ce-a făcut pentru ea? A cui e vina că milioane de oameni zac acuma în pământ și putrezesc?

Scuturându-și mâna și ștergându-și-o de cojoc, se așeză și tăcu din nou. Apoi, pe același ton, dar mai liniștit:

— Da, cum se uită cei mari la noi, mujicii? Bagă-l unde-i mai rău, iar de noi, domnii, să nu te atingi, că noi suntem coborâți cu hârzobul din cer. Iar ăia, lasă-i să putrezească, proști din ăștia s-or mai prăsi și-așa, cu miile. Acuma iară se iau oameni, pentru ce? Ca să-i căsăpească și pe câți au mai rămas? Dumneavoastră, boierule, zise el cu glas tare, cutezător, să ne spuneți deschis: ce-aveți de gând, să ne omoare pe toți, iar vitele noastre să fie tăiate și mâncate în tranșee?

— Cum de nu ți-e rușine, Piotr Ahipâci? Doar ești un om cuminte!

— Cuminte! făcu el, oarecum tulburat, apoi își încruntă deodată sprâncenele și ridică glasul și mai tare: — Vă dă mâna să vorbiți! Dar eu am un fecior pe front, de două luni n-am primit nicio scrisoare. Unde-o fi? Ce-o fi cu el? Mort? Mai pe urmă, după ce ne vor omorî pe toți, ce-o să vă faceți? Parcă văd că o să vă duceți la țar, și-o să-i spuneți: „Privește împărate, unde ți-e puterea acum? Nu ai nimic, totu-i curățat, numai câmp neted, pustiul!”

1916

O NOAPTE ÎN LARG

ÎN DRUM spre Crimeea, vaporul plecat din portul Odesa opri noaptea în fața Eupătoriei.

Pe vapor și în jurul lui era un adevărat iad. Macaralele huruiau, toți zbierau din răspuțeri, și cei care primeau încărcătura, și cei care o trimiteau de jos, dintr-un șlep uriaș. Cu țipete, urlete și înghionțeli o gloată de orientali asalta pasarela, cățărându-se cu tot calabalâcul, ca la asediu, cu o grabă turbată și de neînțeles. Un bec electric atârnat deasupra scării lumina puternic șuvoiul des și învălmășit de fesuri murdare și de turbane sub glugi, ochii holbați, umerii croindu-și drum, mâinile agățându-se spasmodic de parâma scării; larma era aceeași până la ultimele trepte ale scării, linse mereu de valuri. Și acolo se stârnise o încăierare, oamenii urlau, se poticneau, se agățau, se auzea plescăitul vâslelor, bărcile pline de pasageri se ciocneau, când săltate sus de tot pe creasta unui val, când prăvălindu-se în hăuri, pierind undeva în întuneric, sub bordajul vaporului. Iar trupul mătăhălos al navei, semănând cu un delfin, se apleca mereu când într-o parte, când în alta, ca pe arcuri.

În cele din urmă, zarva începu să se potolească.

Ajuns în dreptul cabinelor de clasa întâi, un domn care se ținea foarte țeapăn, cu umerii drepți, sosit pe punte printre ultimii, își întinse biletul și sacul de voiaj unui servitor și, aflând că nu mai sunt locuri în cabine, trecu la pupa. Acolo, în întuneric, erau așezate câteva șezlonguri și numai într-unul din ele se zărea silueta întunecată a unui om pe jumătate culcat, învelit cu un pled. Noul pasager își alese un șezlong la câțiva pași mai încolo. Când se așază, pânza se întinse formând un culcuș cât se poate de comod și plăcut. Vaporul sălta și se lăsa iar în jos, purtat încet pe valuri, legănat într-una de curentul apei. Adia o briză lină, briza nopților de vară meridionale, mirosind vag a apă de mare. O noapte ca toate nopțile liniștite de vară, cu cerul senin, presărat cu stele sfioase,

licărind stins, deasupra beznei catifelate și străvezii. Luminile din depărtare erau palide și, la ceasul acela târziu, păreau somnoroase. Pe vapor totul intră curând în ordinea statornicită; se mai auzeau ici-colo glasuri liniștite, comenzile de manevră, lanțul ancorei zăngănind... Apoi pupa începu să trepideze deasupra apei învolburate de mișcarea elicelor zgomotoase. Luminile risipite pe țărmul depărtat, jos și plat plutiră înapoi. Tangajul încetă...

Cei doi călători stăteau atât de nemișcați în șezlongurile lor, încât puteai crede că dorm. Dar nu dormeau, se priveau cu luare-aminte, prin semiîntuneric. Și în celedin urmă primul, cel cu picioarele învelite în pled, spuse simplu și liniștit:

— Mergi și dumneata în Crimeea?

Al doilea pasager, cel cu umerii drepti, răspunse fără grabă, pe același ton:

— Da, în Crimeea și mai departe. Mă opresc un timp la Alupka, apoi plec la Gagrî.

— Te-am recunoscut din capul locului, zise primul.

— Și eu te-am recunoscut, tot din prima clipă, răspunse al doilea.

— O întâlnire foarte ciudată și cu totul neașteptată.

— Cum nu se poate mai neașteptată.

— De fapt, nu doar că te-aș fi recunoscut, dar aveam o senzație tainică, presimțeam că, nu știu de ce, trebuie să apari, încât nici n-a mai fost nevoie să te recunosc.

— Aceeași senzație am avut-o și eu.

— Da? Foarte ciudat. Trebuie să admitem că în viață există totuși clipe, cum să le spun, cu totul neobișnuite. Poate că viața nu este totuși chiar atât de simplă, cum pare!

— Poate! Dar nu-i exclus să fie și altceva la mijloc: faptul că pur și simplu amândoi am avut în aceeași clipă senzațiile acestea de presimțire.

— Tot ce se poate. Da, mai degrabă așa trebuie să fie.

— Și, vezi... Noi complicăm lucrurile, în timp ce viața poate fi foarte simplă. Seamănă, la urma urmei, cu învâl. mășeala de adineaori de pe pasarela pe care se înghesuiau dobitocii aceia, strivindu-se unii pe alții.

Au tăcut o vreme amândoi. Apoi vorbiră din nou.

— Câți ani sunt de când nu ne-am văzut? Douăzeci și trei de ani, nu? întrebă primul călător, cel cu pledul.

— Da, aproape, răspunse celălalt. La toamnă se împlinesc exact douăzeci și trei de ani. Nu-i greu de loc să facem socoteala. Aproape un sfert de veac.

— E mult. O viață de om. Vreau să spun că viețile noastre, ale amândurora, se apropie de sfârșit.

— Da, da și? Ni-e frică oare de acest sfârșit?

— Hm! Nu, desigur. Aproape de loc. Doar astea-s minciuni, când spunem că ni-e frică, adică atunci când ne străduim să părem înspăimântați că viața a trecut și că peste vreo zece ani va trebui să putrezim în mormânt. Gândește-te numai: în mormânt. Nu-i lucru de glumă.

— Ai perfectă dreptate. Am să spun chiar mai mult. Știi probabil cât sunt de cum se zice, de celebru în lumea medicală?

— Cine n-o știe! Bineînțeles, știu. Dar ai aflat oare că și prea supusul dumitale servitor a devenit o celebritate?

— Cum să nu! Pot spune că sunt unul dintre admiratorii dumitale, un cititor asiduu, zise al doilea pasager.

— Da, da, două celebrități. Și ce voiai să spui?

— Am vrut să spun că, datorită celebrității mele, cu alte cuvinte datorită unor cunoștințe, nu cine știe ce, totuși cunoștințe serioase, știu aproape sigur că mi-au rămas de trăit nu zece ani, ci doar câteva luni. Cel mult un an. Am o boală care nu iartă, diagnosticată cu precizie de mine însumi și de colegii mei de breaslă. Și, crede-mă, trăiesc totuși, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, ca și când totul ar merge strună. Doar că zâmbesc sarcastic; am vrut,

dragă Doamne, să mă ilustrez în cunoașterea tuturor cauzelor morții, ca să mă acopăr de glorie și să trăiesc din plin; și uite, am reușit de minune chiar cu propria mea moarte. Altfel, m-ar fi prostit ceilalți, m-ar fi dus de nas: „Ce tot spui, neică, las că mai arătăm noi lumii ce putem, fir-ar să fie!” Dar așa, cum să mă ducă de nas, cum să mă mintă? Ar fi stupid și caraghios. Ei se tem într-atâta de a nu părea caraghioși, încât uneori chiar sar peste cal în sinceritatea lor amestecată cu compasiune și lingușire: „Ce să-i faci, scumpe colega, doar n-o să încercăm noi să facem pe șireții cu dumneata... *Finita la commedia*”.

— Vorbești serios? Întrebă primul călător.

— Cât se poate de serios, răspunse celălalt. Și ce este esențial? Un oarecare Caius este muritor, *ergo* am să mor și eu, dar câne știe când se va întâmpla aceasta. În cazul meu însă lucrurile stau din păcate cu totul altfel: nu cine știe când, ci peste un an. Oare e mult un an? La vară, uite, dumneata vei pluti poate pe valurile albastre ale mării în timp ce cinstitele mele oseminte vor zace la Moscova, în cimitirul Novodeviciu. Și ce-i cu asta? Iată că nu simt aproape nimic la acest gând și, ceea ce-i și mai rău, nu ca rezultat al curajului pe care mi-l atribuie studenții când le descriu cu lux de amănunte boala mea și evoluția ei ca un caz interesant din punct de vedere clinic, ci pur și simplu așa, dintr-o nesimțire imbecilă. Și la fel de puțin se sinchiesc și cei din jurul meu, toți cei ce-mi cunosc taina fatală. Uite, dumneata, de pildă, ești îngrijorat pentru mine?

— Îngrijorat? Nu, mărturisesc. Ba chiar niciun pic.

— Și bineînțeles, nu ți-e de loc milă de mine?

— Nu, de loc. De altfel, presupun că dumneata nu crezi în existența acelor locuri fericite, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci numai merele raiului?

— Ei, ce credință putem avea noi... Tăcură din nou.

Apoi scoaseră portțigaretele și își aprinseră câte o

țigară.

— Trebuie precizat însă un lucru, zise primul, cel învelit cu pledul. Niciunul dintre noi nu pozează, nu facem teatru în clipa asta, niciunul în fața altuia și nici în fața unui ipotetic spectator. Vorbim amândoi, zău, foarte simplu, fără cinism premeditat, fără umbră de ironică lăudăroșenie, cea care oferă totuși oricând o oarecare mângâiere și satisfacție; poftim, adică, uitați-vă la noi, cum ne purtăm, ca nimeni altul. Stăm de vorbă simplu, iar tăcerile noastre nu sunt semnificative, nu cuprind în ele nici urmă de stoicism. În general vorbind, animal mai voluptuos decât omul nu există pe pământ, vicleanul suflet omenesc știe să-și găsească în toate o satisfacție. Dar în cazul nostru, al dumitale și al meu, nu văd nici asta. Cu atât mai curios cu cât, folosesc expresia dumitale, la nesimțirea noastră imbecilă trebuie adăugat și caracterul deosebit al relațiilor dintre noi. Că doar suntem strâns legați. Adică, mai bine zis, ar trebui să fim foarte legați.

— Cum să nu, răspunse celălalt. Ce durere cumplită ți-am pricinuit eu, de fapt! îmi închipui cât ai suferit.

— Da, și chiar mai mult decât se poate închipui. E în general groaznic coșmarul trăit de un bărbat – amantul sau soțul – căruia i s-a luat, i s-a suflat nevasta, care zile și nopți în șir, aproape neîntrerupt, se zbate clipă de clipă în chinurile amorului propriu, imaginându-și, torturat de gelozie, fericirea rivalului său. Strivit de un dor deznădăjduit, iresponsabil, mai curând o slăbiciune sexuală pentru femeia pierdută, ar vrea s-o sugrume cu o ură dintre cele mai cumplite, și, în același timp, s-o copleșească cu cele mai umile dovezi ale devotamentului său de câine credincios. E oricum o teribilă tortură, iar pe deasupra eu nu sunt totuși un ins dintre cei mai obișnuiți, ci unul cu multă sensibilitate, cu multă imaginație. Și atunci, închipuie-ți, te rog, prin ce-am trecut eu în decursul unor lungi ani.

— Chiar ani?

— Te asigur că cel puțin trei ani. Iar după aceea încă multă vreme numai gândul la dumneata și la ea, la intimitatea dintre dumneata și ea mă ardea ca un fier înroșit. Nu-i greu de înțeles, de altfel. Dacă omul ți-a suflat, să zicem, logodnica, mai treacă-meargă. Dar amanta, sau, în cazul nostru, nevasta! Aceea cu care tu, iartă-mi franchiseța, te-ai culcat, și pe care o cunoști până la cele mai intime amănunte ale trupului și ale sufletului ei! Ce teren vast pentru imaginația unui om ros de gelozie! Cum să înduri certitudinea că ea aparține unui alt bărbat? E peste puterile unui om. Păi, de ce era cât pe ce să mă alcoolizez, să-mi zdruncin sănătatea și voința? De ce am pierdut fără rost anii cei mai rodnici ai puterilor și ai talentului meu? O spun fără să exagerez, m-ai frânt în două. M-am vindecat, desigur, dar ce folos? Nu mai existam, eu, cel de altă dată, și nici nu mai puteam să exist. Gândește-te că ai năvălit în existența mea, călcând în picioare tot ce era mai sfânt pentru mine în ea! Alegându-și mireasa și văzând-o pe Yasodhara, „cea cu trup de zeiță și ochi de ciută în prag de primăvară” prințul Gawthama a comis, tulburat de ea, tot soiul de isprăvi, întrecându-se cu alți tineri. Își slobozi bunăoară arcul cu atâta strășnicie, încât se auzi la șapte mii de leghe depărtare. După aceea își scoase de la gât colierul de perle, o împodobi cu el pe Yasodhara și spuse: „Am ales-o, pentru că ne-am jucat împreună odinioară prin păduri, când eu eram fiu de vânător, iar ea, o fecioară a pădurilor: sufletul meu și-a amintit-o”. Ea purta în ziua aceea un văl negru-auriu; prințul o privi și spuse: „Poartă văl negru-auriu, deoarece cu milioane de ani în urmă, pe când eram vânător, am văzut-o prin păduri: era panteră și sufletul meu și-a adus aminte de ea!” Iertată să-mi fie toată poezia asta, dar cuprinde un mare și teribil adevăr. Caută să pătrunzi sensul adânc al acestor sublime cuvinte despre sufletul

care și-a amintit și gândește-te ce groaznic poate fi când această întâlnire, cea mai sfântă dintre toate întâlnirile, o zădărnicește un străin. Cine știe, aș fi tras poate și eu cu arcul așa ca să se audă la mii de leghe depărtare. Și deodată, ai apărut dumneata...

— Și ce sentiment nutrești acum față de mine? întrebă domnul cel cu umerii drepți. Mânie, dezgust, sete de răzbunare?

— Niciunul din ele, închipuie-ți. Cu toată tirada de mai sus, chiar niciunul. E îngrozitor, îngrozitor! Ca să zic așa, „inima mea și-a amintit”, de altfel, și dumneata știi cât se poate de bine, știi că eu nu mai simt absolut nimic. Altfel nici nu m-ai fi întrebat.

— Într-adevăr, știu. Și lucrul acesta este de asemenea înspăimântător.

— Și noi totuși nu ne înspăimântăm de loc. E îngrozitor: nu ne înspăimântăm de loc!

— Da, chiar așa, niciun pic. Se vorbește atâta despre trecut! Și în fond, sunt vorbe goale. De fapt, oamenii nu au niciun trecut. Doar așa, un slab ecou din toate câte s-au petrecut cândva în viața fiecărui ins...

Tăcură din nou. Vaporul trepida, înaintând; în văzduh creștea și se stingea ritmic zgomotul molcom al valurilor ce alergau somnoroase de-a lungul chilei. Cablul lochului, care din timp în timp semna la nu știu ce anume cu un sunet subțire și tainic de clopoțel, șerpuia monoton în dâra înspumată a pupei, care plescăia și ea monoton...

Apoi, pasagerul cu umerii drepți întrebă:

— Dar spune-mi... Ce ai simțit aflând că ea a murit? Tot nimic?

— Da, aproape nimic. Cel mult, am fost mirat de propria mea indiferență. Desfăcând ziarul într-o dimineață, mi-a sărit în ochi anunțul: „Prin voia lui Dumnezeu, cutare...” Ți se pare foarte ciudat să vezi un nume cunoscut, al unui om apropiat, în chenarul acela negru, la

rubrica necrologică a ziarului, tipărit solemn, cu litere groase... Apoi am încercat să fiu trist, să mă gândesc; ia uite, este chiar ea, aceea care... însă...

*Mi-au dat a morții veste nepăsătoare buze,
Nepăsător am ascultat-o...*

N-am reușit nici măcar să fiu trist. Am simțit doar un simulacru de milă... Și când te gândești, era aceea pe care „și-o amintise sufletul meu”, era prima mea dragoste, atât de cumplită, care a dăinuit ani și ani. Am cunoscut-o în epoca de apogeu al farmecului ei, când era la vârsta nevinovăției și a acelei încrederi și sficiuni aproape adolescente, care tulbură nespus inima bărbatului, tocmai pentru că, aș zice, feminitatea trebuie să aibă și această trăsătură de încredere neputincioasă, sfielnică, ceva copilăresc, semn că fata, femeia tănuiește dintotdeauna în sine viitorul prunc. Și doar eu am fost cel dintâi căruia, într-un fel de înfiorare și voluptate divină, ea i-a jertfit într-adevăr tot ce-i dăruise ei Dumnezeu; și doar trupul ei de fecioară, cu alte cuvinte tot ceea ce există mai frumos pe lume, i l-am sărutat de milioane de ori, cuprins de un extaz pe care nu l-am mai încercat niciodată în viață. Din pricina ei am fost mai târziu ani și ani, zi și noapte, înnebunit. Pentru ea am plâns, mi-am smuls părul din cap, am încercat să mă sinucid, am băut, am gonit caii până la istovire; cuprins de turbare îmi distrugeam lucrările cele mai bune, poate cele mai valoroase din câte am scris vreodată... Dar iată că au trecut douăzeci de ani și îi privesc numele în chenar îndoliat fără să simt nimic și tot fără să simt nimic mi-o închipui în sicriu... O imagine neplăcută, atât. Te asigur că atât, și nimic mai mult. De altfel, astăzi desigur că și dumneata... nu mai simți nimic?

— Eu? Da, de ce-aș ascunde? într-adevăr, aproape nimic...

Vaporul își urma drumul; în față se ridica șuierând un val după altul, goneau plescăind de-a lungul chilei, iar în

spate se lungea spumegând cu vuiet monoton o dâră palidă, ca un larg făgaș nins. Adia un vânt călduț, iar deasupra coșului întunecat și parâmelor, deasupra catargului, sus, în înaltul cerului, se întindea nemișcată horbota stelelor.

— Dar știi ceva? spuse deodată primul pasager, dezmeticindu-se parcă. Știi ce este esențialul? Faptul că nu am putut face legătura între ea, cea moartă, și cealaltă, despre care vorbeam adineaori. Dar de loc. Cu niciun chip. Ea, cealaltă, era cu totul altceva. Și ar fi o minciună dacă aş spune că nu am simțit nimic pentru ea, pentru cealaltă. Așa că vorbele mele de adineaori erau inexacte. N-am spus ce trebuie și nici cum trebuie.

Interlocutorul lui întreabă după o vreme:

— Așadar? se interesă el.

— Așadar, aproape toată discuția noastră cade baltă.

— O, chiar așa să fie? se îndoi pasagerul cu umerii drepti. Ea, cealaltă, cum îi spui, ești dumneata, imaginea sentimentelor dumitale. Într-un cuvânt, ceva din ființa dumitale. Înseamnă, așadar, că te-ai zgândărit și te-ai tulburat cu propriul dumitale „eu”. Încearcă să analizezi lucrurile mai adânc!

— Crezi? Nu știu. Poate să fie și așa... Da, s-ar putea...

— Și nici de propriul dumitale „eu” n-ai fost tulburat mult timp? Zece minute. Să zicem, o jumătate de oră. O zi, poftim...

— Da, da. E îngrozitor, dar cred că ai dreptate. Și unde o fi ea acum? Acolo, uite, în cerul ăsta minunat?

— Numai Allah poate ști, dragă prietene. Mai curând poate nicăieri.

— Crezi? Da, da... Așa o fi...

Întinsul larg al mării se așternea aproape ca un cerc, negru sub cupola diafană și luminoasă a cerului nocturn. Pierdut în această vastă arie rotundă, întunecată, micul

vapor își urma stăruitor drumul. În urma lui, cărarea palidlăptoasă, spumegând alene, se întindea la nesfârșit spre depărtări, spre locul în care cerul nopții se unea cu marea, unde, prin contrast cu acest alb-lăptos, orizontul părea întunecat și trist. Cablul lochului șerpuia fără încetare și zvonul subțire, ca un clinchet de clopoțel, trist și tainic totodată, semnală nu știu ce...

După un răstimp de tăcere, cei doi pasageri își urară simplu, cu glas scăzut:

— Noapte bună.

— Noapte bună.

Alpii Maritimi, 1923

dragostea LUI mitea

I

Ultima zi fericită a lui

Mitea la Moscova a fost în nouă martie. Cel puțin, așa credea el.

Mergea cu Katia pe bulevardul Tverskoi în sus. Se apropia de amiază. Iarna cedase dintr-odată locul primăverii, la soare era aproape cald. Într-adevăr, parcă ar fi și sosit ciocârliile, aducând cu ele căldură și bucurie. Totul în jur era ud, zăpada se topea, streșinile picurau, portarii spărgeau gheața de pe trotuare, aruncau de pe acoperișuri zăpada întărită, pretutindeni era lume multă și însuflețire. Norii care pluteau în țării se destrămau asemenea unui fum alb și subțire, contopindu-se cu cerul albastru și parcă ud. În depărtare, se înălța Pușkin, calm și îngândurat, se vedeau strălucind cupolele mănăstirii Strastnoi. Dar cel mai grozav lucru era că ea, Katia, mai drăgălașă în ziua aceea decât oricând, era nespus de sinceră și de afectuoasă, îl tot lua pe Mitea de braț, încrezătoare ca un copil, se uita de jos la el, care pășea alături puțin cam trufaș în fericirea lui, cu pași atât de mari, încât fata abia se ținea după el.

În dreptul statuii lui Pușkin Katia spuse pe

neașteptate:

— Ce nostim îți alungești gura ta mare când râzi, cu un fel de stângăcie de băiețandru. Nu trebuie să te superi, tocmai pentru zâmbetul ăsta te iubesc. Și pentru ochii tăi bizantini...

Străduindu-se să nu zâmbească, învingându-și mulțumirea tainică și simțindu-se în același timp ușor jignit, Mitea îi răspunse prietenos, uitându-se la statuia lui Pușkin, care se înălța acum chiar deasupra lor.

— Poți să mă socotești un băiețandru, deși în privința asta nu prea suntem departe unul de celălalt. Să știi însă că eu semăn cu un bizantin așa cum semeni tu cu împărăteasa Chinei. V-ați pierdut capul de tot de atâta Bizanț și atâta Renaștere... N-o înțeleg pe maică-ta!

— Să fii în locul ei m-ai ține încuiată într-un turn? întrebă Katia.

— Nu te-aș ține într-un turn, dar nici n-aș îngădui să-mi calce pragul liota aceasta boemă, vezi Doamne, artistică, toate aceste viitoare celebrități din studiouri și din conservatoare, ripostă Mitea, străduindu-se să rămână calm, nepăsător și prietenos totodată. Chiar tu îmi spuneai că Bukovetki te-a invitat să cinezi cu el la Streina, iar Egorov ți-a propus să-i pozezi goală pentru o sculptură reprezentând nu știu ce val al mării în agonie, și tu ești desigur grozav de măgulită de asemenea onoare.

— La artă nu renunț, nici măcar pentru tine, zise Katia. Oi fi eu într-adevăr rea, cum spui tu adesea, urmă ea, deși Mitea nu-i spusese niciodată una ca asta, oi fi și ușuratică, tu însă ia-mă așa cum sunt. Și să nu ne mai certăm, nu mai fi gelos măcar astăzi, într-o zi atât de frumoasă! Cum de nu înțelegi că pentru mine tu ești totuși cel mai bun dintre toți, singurul? îi șopti ea, privindu-l ținută în ochi, afectată și amăgitoare, și, recită apoi, melancolic, tărăgănat:

E între noi o taină mută, Sufletele ni s-au logodit...

Aceste din urmă cuvinte, aceste versuri îl durură rău pe Mitea. În general, multe lucruri au fost în ziua aceea urâte și dureroase. Urâtă a fost și gluma cu stângăcia de băiețandru: glume de acest fel nu mai auzise el de la Katia, și nu erau întâmplătoare; deseori, Katia se arăta în multe privințe mai matură decât el, deseori (și fără intenție, în mod cu totul spontan), își dovedea superioritatea față de el, iar el percepea dureros toate acestea, ca semn al unei tainice experiențe vicioase. Urât era și acel „totuși” („pentru mine tu ești totuși cel mai bun dintre toți”) și faptul că atunci vorbise, nu se știe de ce, cu un glas deodată scăzut, dar cel mai dureroase au fost versurile și felul în care ea le-a rostit. Cu toate acestea, versurile recitate de ea, adică tocmai ceea ce îi amintea îndeosebi lui Mitea mediul care i-o răpea pe Katia, stârnindu-i ura și gelozia, el le-a suportat relativ ușor în ziua aceea fericită de 9 martie, ultima lui zi fericită la Moscova, cum avea să gândească mai târziu.

În ziua aceea, pe când se întorceau de la magazinul lui Zimmerman, unde Katia cumpăraseră câteva piese de-ale lui

Skreabin, ea aduse vorba printre altele despre mama lui Mitea și spuse, râzând:

— Nici nu-ți poți închipui cât mi-e de frică de dânsa, încă de pe acum!

Cine știe cum se făcuse, dar de când se iubeau nu vorbiseră niciodată până atunci despre viitor, despre finalitatea pe care-o va avea dragostea lor. Și iată, acum, Katia vorbise pe neașteptate despre mama lui și vorbise în așa fel, încât părea de la sine înțeles că mama lui Mitea este viitoarea ei soacră.

II

Apoi totul păru a merge ca și înainte. Mitea o conducea la studioul Teatrului de Artă, la concerte, la cercurile literare, ori stătea la ea acasă, pe strada

Kislovka, până la două noaptea, profitând de ciudata libertate pe care i-o dădea mama ei, o doamnă veșnic fardată, cu părul bătând în roșu-zmeuriu, totdeauna cu țigara în gură, o femeie binevoitoare, simpatică (trăia de mult despărțită de soțul ei, care avea o a doua familie). Uneori, dădea și Katia o fugă pe la el, și toate întâlnirile lor în camera de student pe care el o înebirase pe strada Molceanovka se scurgeau aproape numai și numai în beția amețitoare a sărutărilor. Pe Mitea îl urmărea însă gândul că s-a întâmplat ceva cumplit, că ceva s-a schimbat, sau e în curs de schimbare la Katia.

Trecuse de mult vremea aceea de neuitat, senină când ei doi s-au întâlnit întâia oară, când, după ce abia făcuseră cunoștință, au simțit deodată că nu se mai satură să stea de vorbă (chiar de dimineața până seara), vremea când Mitea se pomenise, cu totul pe neașteptate, în acea lume de basm a dragostei pe care, în taină, o aștepta din copilărie, din anii adolescenței. Era un decembrie geros și senin, care zi de zi împodobeia Moscova cu o promoroacă geroasă și cu globul roșu-tulbure al soarelui coborât jos de tot la orizont. Ianuarie și februarie dusesese mai departe dragostea lui Mitea în vârtejul unei neîncetate fericiri adevărate, sau cel puțin gata-gata să se transforme în realitate. Dar și atunci ceva începuse (tot mai des și mai des) să tulbure, să otrăvească această fericire. Și atunci i se părea adesea că există două Katii: una, aceea pe care din prima clipă, de când a cunoscut-o, Mitea o visa și o dorea cu ardoare, și a doua, cea autentică, obișnuită, deosebindu-se chinuitor de prima. Cu toate acestea, pe atunci Mitea nu simțea încă nimic asemănător frământărilor lui de acum.

Toate puteau avea o explicație. Apăruseră grijile femeilor din prag de primăvară: cumpărături, comenzi, nesfârșite, transformări la tot felul de toalete și, asta-i drept, Katia era nevoită s-o însoțească deseori pe maică-sa

la croitorese. Pe deasupra, se apropia și examenul la acea școală particulară teatrală unde învăța ea. De aceea, era cât se poate de firesc să fie preocupată și distrată. Cu asta se consola Mitea la tot pasul. Consolările însă nu foloseau; ceea ce spunea împotriva lor inima lui bănuielnică era mai tare și căpăta o tot mai vădită confirmare nepăsarea lăuntrică a fetei față de el creștea mereu și, odată cu asta, bănuielile, gelozia lui. Amețind-o pe Katia cu laude, directorul școlii teatrale îi sucea capul, iar ea nu se putea abține, îi povestea lui Mitea despre aceste laude. Directorul îi spusese: „tu ești mândria școlii mele” – spunea „tu” absolut tuturor elevelor – și, în afara cursurilor comune, în perioada postului mare, începu să studieze cu ea și separat, pentru ca ea să se prezinte cât mai strălucit la examene. Se știa însă că el își corupea elevele, plecând în fiecare vară cu câte una în Caucaz, în Finlanda, ori în străinătate. Mitea începuse a bănui că directorul nutrește anumite intenții față de Katia, care, deși nu are nicio vină în asta, simte totuși probabil, acest lucru, își dă seama și deci e ca și când ar avea de pe acum cu el relații murdare, criminale. Gândul îl chinuia tot mai mult, pe măsură ce scădea interesul fetei față de persoana lui.

Părea că există ceva care-i distrăgea atenția, depărtând-o de el. Mitea nu putea să se gândească liniștit la director. Și parcă numai directorul?... Mereu i se părea că alte interese copleșesc dragostea Katiei. Față de cine și de ce? Nu știa, era gelos pe toți și pe toate, mai ales pe ceea ce-și închipuia că începuse ea să trăiască, ascunzându-se de el. I se părea că ea este tot mai mult atrasă undeva departe de el, că nu poate rezista tentației, că ar putea fi vorba de ceva la care ți-e și groază să te gândești.

O dată, în prezența mamei ei, Katia îi spusese, jumătate în glumă:

— Dumneata, Mitea, ai un fel de a gândi despre femei care amintește de Domostroi. Din dumneata are să iasă un strașnic Othello. Uite, eu niciodată nu m-aș îndrăgosti de dumneata și nu m-aș mărita cu dumneata!

— Nici eu nu-mi închipui dragostea fără gelozie, ripostă maică-sa. După mine, cine nu e gelos nu iubește.

— Nu, mamă, urmă Katia, cu veșnica ei înclinare spre a repeta spusele altora, gelozia nu-i decât lipsă de respect față de cel pe care îl iubești. Dacă nu are încredere în mine, înseamnă că nu mă iubește, încheie ea, ocolind înadins privirea lui Mitea.

— Totuși, după mine gelozia este însăși dragostea, obiectă maică-sa. Am citit undeva despre asta. Acolo acest lucru era demonstrat foarte bine, chiar cu exemple din biblie, unde însuși Dumnezeu este numit pizmuitor și zăcaș...

Cât despre dragostea lui Mitea, ea se manifesta acum aproape exclusiv prin scene de gelozie. Și nu era simplă această gelozie, ci cu totul deosebită, după cum i se părea lui. Katia și el nu pășiseră încă peste ultimul hotar al intimității, deși în ceasurile când rămâneau singuri își îngăduiau cam multe... Și de la o vreme, în aceste ceasuri ea era încă mai pătimasă decât altă dată. Dar acum și acest semn îi părea suspect lui Mitea, trezind în el uneori un simțământ îngrozitor. Toate simțămintele componente ale geloziei lui erau îngrozitoare, dar printre ele era unul mai cumplit decât toate și pe care Mitea nu știa, nu putea să-l definească și nici măcar să-l înțeleagă. Manifestările pasiunii, tocmai ceea ce – când o făceau ei doi, Mitea și Katia – era atât de dulce și reprezenta culmea fericirii, mai presus și mai frumos decât orice pe lume, devenea nespus de murdar, părându-i chiar o perversiune, când se gândea la Katia și la un alt bărbat. În asemenea momente Katia îi stârnea o ură cumplită. Tot ce, rămânând singuri făcea el însuși cu ea, era pentru el plin de un farmec divin, sub

semnul neprihănirii, al castității. Dar când își închipuia pe un altul în locul său, toate luau într-o clipă altă înfățișare, totul se prefăcea în ceva nerușinat, care-i stârnea arzătoarea dorință de a o sugruma pe Katia, pe ea în primul rând, nu pe rivalul închipuit.

III

Ziua examenului, care avu loc în a șasea săptămână a postului mare, îndreptăți parcă și mai mult frământările sufletești ale lui Mitea.

Acolo Katia nu-l mai vedea de fel, nu-l băga în seamă, era cu desăvârșire străină, aparținând tuturor, publicului.

Avu mare succes. Era îmbrăcată toată în alb, ca o mireasă, și emoția o făcea fermecătoare. A fost aplaudată cu multă căldură de toți, iar directorul, un actor plin de el, cu ochi melancolici, lipsit de pasiune, stând în rândul întâi numai ca să se grozăvească, îi arunca în răstimpuri câte o observație, vorbind încet, dar în așa fel ca să audă toată sala, și asta era de nesuportat.

— Recită mai puțin rolul, îi spunea el convingător, calm și atât de autoritar ca și când Katia era un bun al lui. Nu juca, trăiește, urma el răspicat.

De neîndurat. De neîndurat era și recitarea care stârnea aplauze. Katia se aprinsese la față, era tulburată, glasul ei suav se frângea uneori, i se tăia răsuflarea, ceea ce era înduioșător, fermecător. Dar recita pe acel ton cântător, banal, fals și stupid ce era socotit arta supremă a recitării în mediul pe care Mitea îl ura cu înverșunare și în care Katia trăia de mult cu toate gândurile și visurile ei. Nu vorbea, ci exclama tot timpul cu o patimă languroasă, monotună, ca un fel de rugă nedomolită, lipsită de justificare în insistența ei; și lui Mitea îi venea să intre în pământ de rușine pentru ea. Cel mai groaznic era însă acel amestec de puritate angelică și de viciu pe care-l avea în ea, în expresia fețișoarei și în rochia ei albă, care pe estradă părea mai scurtă fiindcă toți cei din sală o priveau

de jos, în pantofiorii ei albi și picioarele strânse în ciorapi albi de mătase. „Fata cânta în corul bisericii” 1, spunea Katia cu o naivitate peste măsură de afectată, despre o fată curată ca un înger. Și Mitea simțea intens intimitatea lui cu Katia, așa cum simți întotdeauna pentru cineva pe care îl iubești atunci când te afli într-o mulțime de oameni. Pătruns de ostilitate, era în același timp mândru de Katia, conștient de faptul că totuși doar lui îi aparține, încercând totodată și o durere sfâșietoare: nu, nu-i mai aparține!

După examen, au urmat din nou zile fericite. Mitea însă nu mai credea în ele cu ușurința de altă dată. Amintindu-și de examen, Katia zicea:

— Ce prost ești! Nu simțeau oare că recitam atât de frumos numai și numai pentru tine, pentru nimeni altul!

Dar el nu izbutea să uite prin ce trecuse la examen și nu-i putea mărturisi că aceste sentimente nu l-au părăsit nici acum. Trăirile lui tainice le intuia însă și Katia, și o dată în timp ce se certau, ea exclamă:

— Nu înțeleg, de ce mă mai iubești, dacă socoți că am atâtea trăsături rele! De fapt, ce vrei de la mine?

Nu-și dădea seama nici el de ce o iubește, deși simțea că dragostea lui nu numai că nu scade, dar crește mereu, odată cu acea luptă geloasă, chinuitoare, pe care o purta cu cineva din pricina ei, din pricina acestei iubiri, a puterii ei tot mai mari, a exigenței ei crescânde.

— Îmi iubești numai trupul, nu și sufletul! Îi aruncă într-o zi Katia cu amărăciune.

Din nou spusele altcuiva, teatrale; dar cu tot absurdul și cu toată banalitatea lor, se refereau la ceva dureros, chinuitor, nerezolvabil. Nu știa de ce o iubește, nu putea spune exact ce anume voia de la ea... Ce înseamnă, în general, a iubi? Era cu atât mai imposibil de răspuns la aceste întrebări cu cât nici ceea ce auzise Mitea despre dragoste, nici ceea ce citise despre ea nu-i dădea o definiție exactă a dragostei. În cărți și în viață toți se

înțeleseseră parcă, o dată pentru totdeauna, să vorbească fie numai despre o dragoste aproape imaterială, fie numai despre ceea ce se cheamă senzualitate, pasiune. Dragostea lui nu semăna nici cu una, nici cu alta. Ce simțea pentru ea? Sufletul, sau trupul ei îl aducea într-o stare vecină cu leșinul – un fel de beatitudine, fericire dinainte de moarte – atunci când îi descheia bluza și-i săruta sânii divini, fermecători, sâni de fecioară, dezgoliți cu un fel de supunere ce-i zguduia sufletul, cu un fel de nerușinare a celei mai pure nevinovății.

IV

Katia se schimba tot mai mult. Succesul pe care l-a avut la examen juca un rol însemnat în această schimbare continuă. Mai existau însă și alte cauze.

Odată cu venirea primăverii, Katia se prefăcu fără veste într-o tânără doamnă mondenă, elegantă, veșnic grăbită. Acum lui Mitea îi era rușine cu coridorul lui întunecos, de câte ori Venea ea – de la un timp numai cu trăsura – și când, foșnindu-și rochia de mătase, trecea repede prin acest coridor, cu voaleta lăsată pe față. Acum ea era totdeauna tandră cu el, dar totdeauna întârzia și scurta întâlnirile, spunând că iar trebuie să meargă cu mama la croitoreasă.

— Pricepi, ne facem elegane, de să te crucești! spunea ea, privindu-l cu ochii lucind, rotunzi, veseli și mirați. Își dădea prea bine seama că Mitea nu o crede; spunea totuși vorbele acestea pentru că de la o vreme nu mai aveau despre ce vorbi.

Nu-și mai scotea aproape niciodată pălăria, rămânea cu umbreluța în mână, șezând gata de plecare pe marginea patului lui și scoțându-l din minți cu pulpele ei în ciorapi de mătase. Iar înainte de a pleca – anunțându-l că seara iar n-o să fie acasă, pentru că iarăși trebuie să meargă cu mama undeva! – făcea de fiecare dată același lucru, cu scopul vădit de a-l amăgi, de a-l răsplăti pentru ceea ce ea

numea chinurile lui „stupide”: își furișa privirea spre ușă, aluneca de pe pat și, atingându-i genunchii cu șoldurile, șoptea, grăbită:

— Hai, sărută-mă odată!

V

Spre sfârșitul lui aprilie, Mitea hotărî să se odihnească de toate acestea și să plece la țară.

Se chinuia pe el, o chinuia și pe Katia până la istovire, iar chinul acesta era cu atât mai de nesuportat, cu cât nu prea aveau motive să se chinuiască: într-adevăr, ce se întâmplase, ce vină putea el să-i aducă fetei? într-o zi, cu fermitatea disperării, Katia îi spuse:

— Da, pleacă, pleacă, eu, una, nu mai pot îndura. Trebuie să ne despărțim pentru un timp, să clarificăm relațiile dintre noi. Ai slăbit în așa hal, că mama te crede tuberculos. Nu mai pot!

Și s-a hotărât că Mitea pleacă. Dar spre uimirea lui, deși copleșit de durere, Mitea pleca totuși aproape fericit, îndată ce plecarea lui a fost hotărâtă, totul deveni pe neașteptate iarăși ca altă dată. Că doar, în adâncul inimii, el nu voia să creadă în toate acele lucruri îngrozitoare care nu-i dădeau pace ziua și noaptea. A fost de ajuns cea mai mică schimbare în atitudinea ei, pentru ca totul să se schimbe în ochii lui. Iar Katia redevenise tandră și pasionată, de astă dată fără nicio prefăcătorie, o simțea, cu sensibilitatea aceea fără greș proprie firilor geloase; și iarăși întârzia la ea acasă, până la două noaptea, și iar aveau ce vorbi; cu cât se apropia ziua plecării, cu atât mai stupidă părea despărțirea, necesitatea de „a-și clarifica relațiile”. O dată chiar, Katia izbucni în lacrimi – ea, care nu plângea niciodată – și aceste lacrimi i-o făcură deodată atât de apropiată, atât de dragă, și-l pătrunse un sentiment intens de milă și parcă de vinovăție față de ea.

La începutul lui iunie, mama Katiei pleca pentru toată vara în Crimeea și o lua cu dânsa. Hotărâră să se

întâlnească la Mishor, Mitea urmând să vină și el acolo.

Se pregătea de plecare, umbla prin Moscova în starea aceea de amețală când omul se ține încă pe picioare, dar este minat de o boală grea. Era bolnav, năucit de nefericirea lui și, în același timp, bolnav de fericire, înduioșat de intimitatea lor renăscută, de grija ei pentru el – l-a însoțit prin prăvălii, când și-a cumpărat curele pentru bagaje, ca și când i-ar fi fost logodnică sau soție – și, în general, de repetarea atâtor lucruri ce-i aminteau prima epocă a dragostei lor. La fel percepea el și cele din jur, casele, străzile, oamenii trecând pe jos sau în trăsură, vremea care se posomora când și când, cum se întâmplă primăvara, mirosul de colb și de ploaie, mireasma plopilor înmuguriți prin curți și pe ulicioare, amintind mirosul care stăruie în biserică: toate îi vorbeau de amarul despărțirii și de dulcea speranță a verii, a revederii în Crimeea, unde nimic nu le va mai sta în cale și totul se va realiza (deși nu știa nici el ce anume era acest „tot”).

În ziua plecării trecu pe la el, ca să-și ia rămas bun, Protasov. Printre elevii claselor superioare și printre studenți întâlnești adesea tineri care și-au luat obiceiul unei atitudini binevoitor-ironice, aerul omului mai în vârstă și cu multă experiență de viață. Așa era și acest Protasov, unul dintre prietenii cei mai apropiați ai lui Mitea, singurul lui prieten adevărat care, în ciuda firii închise și taciturne a lui Mitea, cunoștea toate tainele iubirii lui. Privi o vreme la Mitea care-și lega valiza cu mâini tremurătoare, apoi, cu un surâs ironic de înțelepciune tristă spuse:

— Copii mai sunteți, Doamne, iartă-mă! Dar după câte s-au întâmplat, scumpul meu Werther din Tambov, ar fi timpul să pricepi că, în primul rând, Katia este o femeie tipică și că în treaba asta nici măcar șeful poliției nu poate ajuta cu nimic. Tu de asemenea ești un bărbat tipic, îți vine să te urci pe pereți, îi vii cu vorbe mari despre instinctul de perpetuare a speciei și, bineînțeles, toate acestea sunt pe

deplin întemeiate, legitime, ba chiar, într-un anumit sens, sacre. Trupul tău este suprema rațiune, cum, pe bună dreptate, a observat *Herr Nietzsche*. Dar legitim este și faptul că, pe acest drum sacru, tu poți să-ți frângi gâtul. Există în lumea animală indivizi care sunt meniți să plătească cu prețul propriei existențe primul și ultimul lor act de dragoste. Dar cum pentru tine acest lucru nu-i tocmai obligatoriu, fii cu ochii în patru, păzește-te. În general, nu te papi, „iuncher Smidt, pe cinstea mea, vara se-ntoarce!” Lumea nu s-a isprăvit cu Katia! Văd după eforturile tale de a sugruma geamantanul că nu ești de fel de acord cu ce-ți spun și că situația îți convine. În cazul acesta, iartă-mi sfatul necerut și aibă-te-n pază sfântul Nicolae făcătorul de minuni, împreună cu toți ucenicii lui!

Iar când, după ce îi scutură cu putere mâna, Protasov plecă, Mitea strângând în curele perna și pledul, auzi tunând prin fereastra deschisă spre curte glasul studentului de peste drum, care-și încerca vocea, cântând *Azra studia canto* și exersa de dimineața până seara. Mitea începu atunci să se grăbească, legă cum legă curelele, își luă șapca și se îndreptă spre strada Kislovka, să-și ia rămas bun de la mama Katiei. Cuvintele și melodia cântată de student răsunau și se repetau în el atât de insistent, încât nici nu-i vedea pe trecători, mergea și mai amețit decât umblase în ultimele zile. Într-adevăr părea că totuși lumea s-a isprăvit, că „iuncherul Smidt vrea să se împuște cu pistolul”. Ei ce să-i faci, dacă s-a isprăvit, s-a isprăvit, gândea el și din nou se întorcea la cântecul în care se povestește cum, în toată splendoarea frumuseții ei, tânăra fiică a sultanului îl întâlnea pe sclavul maur care sta lângă havuz „mai palid ca moartea” și cum, întrebându-l într-o zi cine-i și de unde e, el i-a răspuns, la început dușmănos, dar smerit, cu ursuză simplitate:

Mă numesc Mahomed... și încheind cu un strigăt tragic, de extaz:

Sunt din neamul năpăstuiților Azri, îndrăgostindu-ne, murim!

Katia tocmai se îmbrăca, se pregătea să meargă la gară, să-l petreacă pe Mitea; îi strigă din camera ei – din camera unde petrecuse el atâtea ceasuri de neuitat! – că va fi și ea la gară înainte de primul semnal. Femeia cea simpatcă, blândă, cu părul zmeuriu, ședea singură și fuma; îl privi cu multă tristețe, înțelegea pesemne de mult cum stau lucrurile, bănuia tot ce se întâmplă. Roșu la față, cuprins de un tremur lăuntric, îi sărută mâna delicată și veștedă, plecându-și capul într-un gest filial, iar ea îl sărută ca o mamă de câteva ori pe frunte și pe tâmplă și-l binecuvântă cu semnul crucii.

— Eh, dragul meu, îi spuse ea cu un zâmbet șovăitor, repetând cuvintele lui Griboedov, trăiește râzând. Și Hristos să te aibă în pază, du-te sănătos, du-te...

VI

După ce isprăvi cu tot ce mai avea la hotel, își urcă bagajele într-o birjă pocălțită, ajutat de servitorul hotelului, și urcă stângaci alături; îndată ce trăsura se urni din loc, pe Mitea îl năpădi deodată acel sentiment care-i încearcă pe oameni când pleacă undeva, când s-a sfârșit (și pentru totdeauna) o anumită perioadă din viață, și, în același timp, o neașteptată ușurare, speranța în ceva nou, care va începe. Se liniștise oarecum și începu să privească în jur, mai înviorat, cu alți ochi parcă. S-a terminat, adio, Moscova, cu toate cele trăite acolo! Cernea o ploaie mărunță, cerul era posomorât, ulicioarele se căscau pustii, caldarâmul întunecat ca și când ar fi fost de fier, casele se înșirau triste, murdare. Calul mergea cu o încetineală chinuitoare și din când în când îl silea pe Mitea să-și întoarcă fața și să-și țină răsuflarea. Trecură de Kremlin, de Pokrovka, și o luară din nou prin niște ulicioare în ale căror grădini câte-o cioară răgușită croncănea de mama focului a ploaie, sau vestind seara care se apropia; și totuși

pretutindeni era primăvară, văzduhul mirosea primăvărat. În cele din urmă ajunseră cu bine la gară și Mitea se repezi în fugă pe urmele hamalului, prin clădirea plină de lume, pe peron, apoi de-a lungul liniei a treia unde era tras trenul de Kursk, lung și greoi. Și în toată mulțimea aceea imensă și urâtă care asalta trenul, printre toți hamalii care împingeau zoriți cărucioarele cu bagaje, printre huruituri și strigăte de tot felul, o zări într-o clipă pe aceea care, „în toată splendoarea frumuseții”, stătea singuratică, retrasă, părând o ființă cu totul deosebită nu numai în mijlocul acestei mulțimi, dar și în lumea întreagă. Clopotul bătuse primul semnal – de data aceasta el întârziase, Mitea, nu Katia. Ea sosise înaintea lui, și asta era înduioșător, îl aștepta; se repezi la el, mereu cu grija aceea de soție sau de logodnică:

— Dragul meu, ocupă-ți repede un loc. Acuși o să bată și al doilea semnal!

După al doilea semnal stătea, și mai înduioșătoare, pe peron, uitându-se de jos la Mitea, oprit în ușa unui vagon de clasa a treia, ticsit și duhnind. Totul era fermecător la Katia – fețișoara ei frumușică, simpatică, silueta micuță, prospețimea și tinerețea ei, amestecul de feminitate și de aer copilăresc, ochii ridicați în sus, strălucitori, pălărioara albastră, modestă, dar elegantă, și chiar taiorul ei gri închis, căruia Mitea îi simțea cu adorație până și stofa și mătasea căptușelii. Stătea în picioare, slab, deșirat, încălțat pentru drum cu cizme înalte grosolane, în scurta veche cu nasturi lucitori de alamă roșietică. Uite că totuși Katia îl privește cu ochi sinceri, dragăstoși și triști. Al treilea semnal răsună atât de neașteptat și de brutal în inima lui, încât Mitea sări ca un nebun de pe platforma vagonului și, la fel de înnebunită de groază, se repezi și Katia spre el. Își lipi buzele de degetele ei înmănușate și, sărind înapoi în vagon, cu ochii plini de lacrimi, își flutura frenetic șapca, în extaz, în timp ce ea,

prinzându-și fusta cu mâna, începu să alerge, depărtându-se înapoi odată cu peronul, cu ochii ațintiți mereu asupra lui. Se depărtau din ce în ce mai repede, vântul îi ciufulea lui Mitea părul tot mai tare; o privea pe Katia, aplecat pe fereastra vagonului, iar locomotiva își lua vânt, tot mai necruțătoare, cerând cale liberă cu mugetul ei nerușinat și amenințător; și deodată, cineva o smulse parcă și pe Katia, și capătul peronului...

VII

Lungul amurg de primăvară începuse de mult, mai întunecos acum din pricina norilor de ploaie; vagonul huruia greoi; înaintând printre câmpurile golașe și răcoroase - pe câmpii primăvara abia sosise - controlorii treceau pe culoare, cerând biletele și punând luminări în felinarele din vagoane; Mitea stătea tot lângă geamul ce zăngănea întruna, simțind mereu mirosul pe care i-l lăsase pe buze mânușa Katiei, ars încă de flacăra vie a ultimei clipe, clipa despărțirii. Și toată iarna petrecută la Moscova - lunga, fericita și chinuitoarea iarnă care îi transformase întreaga viață - i se perinda prin gând, de data asta într-o lumină cu totul nouă. Într-o lumină nouă, încă o dată nouă, îi apărea acum și Katia... Da, da, cine-i și ce-i este ea? Dar dragostea, patima, sufletul, trupul? Acestea ce sunt? Nimic din toate astea nu există; altceva, cu totul altceva! Iată, parfumul mânușii, oare asta nu-i tot Katia, nu este dragostea, sufletul, trupul? Și mujicii, muncitorii din vagon, și femeia ce-și duce la toaletă copilul urât, și luminările arzând anemic în felinarele încinse, și amurgul pe câmpiile acelea golașe, primăvăratice, toate erau dragoste, suflet, toate erau chin și bucurie nespusă.

Dimineața trecură de Orel, se făcu o transbordare, trebui să ia un tren local, tras pe o linie depărtată. Și Mitea simți ce simplă, liniștită și apropiată era această lume în comparație cu aceea a Moscovei, care acum se retrăsese undeva peste șapte mări și șapte țări, undeva

unde totul era Katia, acum atât de stingheră parcă, jalnică, iubită numai cu duioșie! Până și cerul, mânjit pe alocuri de albastruvânăt spălăcit al norilor de ploaie, până și vuitul, toate sunt aici mai simple, mai liniștite... De la Orel, trenul mergea mai încet; stând într-un vagon aproape gol, Mitea mânca fără grabă o turtă de Tuia. Apoi trenul își luă avânt și, legănându-l neîncetat, îl adormi.

Se trezi abia la Verhovoie. Trenul era oprit în gară, pe peron era destulă lume și forfotă, dar tot o atmosferă de fund de provincie. Mirosea, plăcut, a bucătărie, de la bufetul gării. Mitea înghiți cu plăcere o farfurie de ciorbă de varză și bău o sticlă de bere, apoi ațipi iar - o oboseală cumplită îl copleșise. Când se trezi a doua oară, trenul gonea printr-o pădure de mesteceni în haine de primăvară, pe care o cunoștea. În gara următoare trebuia să coboare. Se lăsă iarăși amurgul mohorât de primăvară, prin fereastra deschisă venea un iz de ploaie și parcă de ciuperci. Pădurea se înălța încă golașă, dar huruitul trenului răsuna mai deslușit aici decât afară, în câmp, iar în depărtare se și zăreau clipind luminițele triste ale gării ce se apropia. Iată ochiul înalt și verde al semaforului - atât de plăcut vederii într-un amurg ca acesta, într-o pădure golașă de mesteceni - și trenul trecu, păcănind, pe altă linie... Doamne, ce jalnic, ce rustic și ce drag i se pare argatul care îl așteaptă pe peron pe tânărul cuconăș!

Amurgul și norii se întunecau tot mai mult, în timp ce, lăsând gara în urmă, treceau prin satul mare, și el la fel de murdar, primăvărat. Totul pierea în acest amurg neobișnuit de molatec, în liniștea adâncă a pământului, a nopții accentuate de norii de ploaie cu contururi difuze, atârând jos de tot; și Mitea iar se miră și se și bucură văzând ce liniștit, ce sărăcăcios, ce simplu este satul, cu izbele lui afumate și fără horn, în care toată lumea s-a culcat de mult, odată cu găinile - cum trece Buna Vestire, țăranii nu mai aprind seara lumini - și ce bine e în lumea

aceasta, caldă și întunecoasă, a stepei! Trăsura se hurduca la hopuri, prin noroaie, în fundul ogrăzii unui gospodar înstărit stejarii se înălțau încă golași, neprietenoși, negri de cuiburile stăncuțelor. Lângă izbă ședea un mujic ciudat, răsărit parcă din vremuri de demult, privind țință întunericul; era desculț, purta un suman rupt și căciulă de oaie peste niște lațe drepte. Porni deodată o ploaie caldă, blândă, înmiresmată. Mitea se gândi la fete, la muierile tinere care dorm în aceste izbe, la tot ce e legat de femei și de care el se apropiase în iarna aceea datorită Katiei, și toate se contopiră - Katia, fetele de la țară, noaptea, primăvara, mireasma ploii, izul pământului arat, gata să primească sămânța să rodească, mirosul sudorii de cal și amintirea ce stăruia în el, aceea a parfumului mânășii de antilopă...

VIII

Viața la țară începu cu zile liniștite, pline de farmec, în seara când sosi de la gară, imaginea Katiei păli, se risipi în cele înconjurătoare. Adică nu, era doar o părere, o părere care dăinui câteva zile, timp în care Mitea își împlinea somnul, se întrema, se obișnuia cu noutatea impresiilor cunoscute din copilărie, impresii legate de casa părintească, de sat, de primăvara la țară, de firea care, în toată goliciunea și pustietatea ei primăvărată, se pregătea, tânără și curată, să înflorească din nou.

Moșia nu era mare; casă, veche și simplă; gospodăria, nu prea complicată, nu cerea prea multe slugi la curte. Pentru Mitea viața începu să se scurgă liniștită. Sora lui, Ania, elevă în clasa a doua de liceu, și fratele lui, adolescentul Kosteia, elev la liceul militar, erau încă la Orel, la învățătură, urmând să se întoarcă acasă pe la începutul lui iunie. Mama, Olga Petrovna, era prinsă ca întotdeauna cu gospodăria (la care nu avea ajutor decât pe vechil - starostele, cum îi ziceau slugile), pleca adesea la câmp, iar seara se culca îndată ce se întuneca.

Când, a doua zi de la sosire, după un somn de douăsprezece ore în șir, Mitea spălat și primenit, ieși din odaia lui însorită - ferestrele dădeau în grădină, spre răsărit - și trecu prin celelalte camere, simți cu intensitate cât de familiare îi erau toate, de o simplitate pașnică ce liniștea și sufletul și trupul. Pretutindeni, toate erau la locurile lor obișnuite, ca și cu ani în urmă, și mirosea la fel de cunoscut și de plăcut; pretutindeni se făcuse curățenie în vederea sosirii lui, în toate odăile se spălase dușumeaua. Mai aveau de spălat în salonul mare, unde se intra din vestibul - camera lacheilor - cum i se mai spunea încă. și acuma. O tânără țarancă pistruiată, tocmită din sat cu ziua, stătea pe pervazul ferestrei de lângă ușa dinspre balcon, se întindea spre geamul de sus, frecându-l de-l făcea să țiuie și oglindindu-se în geamurile de jos, ca o imagine albăstrie, depărtată. După ce scoase din căldarea cu apă caldă o cârpă mare, Parașa, slujnica, se apropie pe podeaua plină de apă, desculță, cu picioarele-i albe, pășind pe călcâiele mici, și spuse repezit, prietenos, ștergându-și cu încheietura mâinii sudoarea de pe fața-i înfierbântată:

— Duceți-vă să vă beți ceaiul, măicuța dumneavoastră a plecat la gară cu starostele, încă înainte să se lumineze de ziuă. Dumneavoastră pesemne nici n-ați auzit...

Și pe loc Katia își impuse autoritar existența: Mitea constată că îl cuprinde o dorință năvalnică la vederea acestui braț de femeie, cu mâneca suflecată, și a siluetei pline de feminitate, cambrată, a țărâncii cocoțate pe fereastră, la vederea fustei care ascunde picioarele ei goale, vânjoase, și simți cu bucurie puterea Katiei asupra lui, înțelese că-i aparține ei, îi desluși prezența tainică în toate impresiile acestei dimineți.

Și prezența aceasta se făcea simțită pe zi ce trece tot mai viu și mai viu, mai minunată, pe măsură ce Mitea își revenea, se liniștea și o uita pe acea Katia obișnuită, care

la Moscova, atât de des și de chinuitor, nu se contopea cu acea Katia creată de dorința lui.

IX

Pentru prima oară în viață se vedea acasă ca om în toată firea, cu care chiar și mama se purta altfel decât înainte; și, ceea ce era esențial, purta în suflet prima lui dragoste adevărată, înfăptuind ceea ce în taină așteptase cu întreaga lui ființă încă din copilărie, din anii adolescenței.

În cea mai fragedă copilărie se trezise în el, licărise ceva ce graiul omenesc nu e în stare să exprime. Cândva, undeva – trebuie să fi fost tot primăvară – el, mic de tot, stătea într-o grădină, lângă niște tufe de liliac – își amintea că miroseau a cantaridă – alături de o tânără femeie, probabil dădaca lui, și deodată parcă ceva se învăluise într-o lumină cerească, fie chipul ei, fie sarafanul pe pieptul ei plin, și simțise ca un val fierbinte trecând prin el, răscolindu-l, tocmai ca pe un prunc în pânțele mamei... Dar asta s-a petrecut ca în vis, ca un vis a fost și tot ce-a mai urmat, în copilărie, în adolescență, în anii când a fost elev de liceu. Se lăsa cuprins de un sentiment de ciudată încântare, cu totul deosebit, ba pentru o fată, ba pentru alta; fetițele veneau însoțite de mamele lor la petrecerile lui de copil. Încerca un sentiment de curiozitate lacomă față de fiecă mișcare a acelei mici ființe încântătoare, cu totul deosebită de el, cu rochiță, cu pantofiori și cu o fundă mare de mătase pe căpșorul ei mic. A fost (asta mai târziu, în capitala guberniei) și un sentiment de adorație care a durat aproape o toamnă întreagă, un sentiment de astă dată mult mai conștient, pentru o mică elevă de liceu pe care o zărea deseori, seara, peste gard, cățărata într-un pom din grădina vecină. Vioiciunea și veselia ei, rochița cafenie, pieptenul rotund din păr, mânuțele ei, nu prea curate, râsul, țipetele răsunătoare, toate îl făceau pe Mitea să se gândească la ea de dimineată până seara, să fie trist,

chiar să plângă uneori, dorind, așteptând neostoit ceva de la ea. Pe urmă și asta s-a sfârșit de la sine, s-a uitat cumva, și au urmat alte stări, mai mult sau mai puțin prelungite, totdeauna tainice, au urmat aprige bucurii și dureri de îndrăgostit, îndrăgostiri subite la câte un bal de liceeni... când simțea, așa, un dor în tot trupul și în inimă, presimțiri tulburi, o așteptare nelămurită...

Se născuse și crescuse la țară, dar, elev fiind, primăvara o petrecea vrând-nevrând la oraș, și numai o singură dată, cu doi ani în urmă, când venise acasă cu o săptămână înainte de lăsata secului, s-a îmbolnăvit și luna martie și jumătate din aprilie a rămas la țară, în convalescență. A fost o primăvară de neuitat. Vreo două săptămâni a stat în pat, privind prin fereastră cerul, zăpada, grădina, trunchiurile și crengile copacilor, care își schimbau în fiecare zi înfățișarea, în timp ce afară se făcea tot mai cald și era tot mai multă lumină. Parcă vede și acum: e dimineață, în odaie s-a făcut atât de cald și soarele împrăstie atâta lumină, încât muștele trezite din somnul lor de iarnă încep să se târască pe geamuri... Iată și după-amiaza zilei următoare: soarele e ascuns după casă, tocmai dincolo, iar prin fereastră se vede zăpada palidă, aproape albăstruie, de primăvară, norii mari și albi în înaltul cerului, deasupra copacilor... și iată, peste încă o zi, cerul înnourat, pe care se ivesc ici și colo un fel de luminișuri sclipitoare, coaja copacilor strălucind de umezeală, iar streășina picură și picură deasupra ferestrei, de-ți crește inima uitându-te... Au venit apoi zile cețoase și calde, ploi, zăpada s-a muiat și a pierit de tot în câteva zile, pe râul până atunci ferecat au pornit sloiurile, în grădină și în curte pământul se dezgolea încetul cu încetul, ivindu-se negru, plin de bucurie, înnoit... și pentru multă vreme i-a rămas lui Mitea întipărită în amintire ziua de sfârșit de martie, când, pentru prima oară, s-a dus călare la câmp. Printre copacii palizi, spălăciți, cerul sclipea atât de viu,

atât de proaspăt! Pe câmp mai sufla un vânt rece, miriștile i se înfățișau sălbatice, roșcate, în timp ce pe acolo pe unde se ara - începuse aratul pentru semănăturile de ovăz - pământul desțelenit se desfăcea cu o vigoare primitivă, negru, gras... Călărea de-a dreptul prin miriști și peste ogorul negru, spre pădure, văzând-o de departe cum se înălța în văzduhul pur - golașă, scundă, străvezie - o puteai vedea de la un capăt la altul; apoi a coborât în niște vâlcele împădurite și copitele calului foșneau prin covorul gros de frunze rămase din toamnă, pe-alocuri uscate de tot și galben-roșcate, pe-alocuri ude, cafenii; trecu râpi pline de frunze, unde mai băteau încă apele primăverii, iar din tufe o zbugheau, chiar de sub copitele calului, sitari bruni-aurii... A fost oare aievea primăvara de-atunci, și maiou seamă ziua aceea când, în plin câmp, vântul îi sufla atât de proaspăt drept în față, iar calul, strivind miriștea și brazdele negre saturate de umezeală, răsufla zgomotos, umflându-și nările, sforăind și nechezând năprasnic, cu acea splendidă forță sălbatică? Atunci părea că tocmai aceea primăvară era prima lui dragostea adevărată, zile de dor neconținut de cineva și de ceva, zile când le iubea pe toate elevele de liceu și pe toate fetele din lume. Dar ce depărtată îi părea acum epoca aceea! Cât de tânăr fusese pe atunci, un băiețandru neprihănit, naiv, sărac cu tristețile, bucuriile și visurile lui simple! Pe atunci, dragostea fără obiect precis, imaterială a fost un vis, sau, mai degrabă, amintirea unui vis minunat. Astăzi însă pe lume exista Katia, exista un suflet care întruchipase această lume și o stăpânea triumfător, atotputernic.

X

În acest răstimp de la început, Katia îi aminti de existența ei numai o singură dată și într-un mod sinistru.

Într-o seară, târziu, Mitea ieși în cerdacul din spatele casei. Era întuneric beznă, liniște adâncă, mirosea a câmp umed. De după norii nocturni, deasupra conturilor

tulburi ale livezii licăreau stele mărunte. Și, deodată, se auzi undeva în depărtare un țuit sălbatic, drăcesc, ce se rostogoli apoi, răsunând ca un fel de lătrat, de tipăt strident. Mitea tresări și încremeni, apoi coborî încetisor treptele cerdacului, păși pe o alee întunecată care-l pândeia parcă din toate părțile, dușmănoasă, se opri din nou, în așteptare, ascultând încordat: „Ce-o fi și unde e acest ceva care făcuse să răsunе grădina atât de neașteptat și de înspăimântător? O bufniță, un huhurez care face dragoste și nimic mai mult”, gândea el; dar în același timp se înfiora, ca de prezența nevăzută a diavolului însuși în această beznă de nepătruns. Și, deodată, îl făcu iar să se cutremure un urlet puternic, răsunând undeva pe-aproape, în vârfurile copacilor din alee; se auzi un zgomot, un trosnet, și diavolul se mută pe nesimțite undeva într-un alt capăt al grădinii. De acolo aruncă întâi un fel de lătrat, apoi începu să chelălăie, să scâncească jalnic, rugător, ca un copil, să bată din aripi și să țipe strident, cu o desfătare dureroasă parcă, scoțând niște scheunături ca niște hohote de răs desfrânat, de parcă cineva îl gâdila, sau îl tortura. Tremurând tot, Mitea scruta întunericul, numai ochi și urechi. Dar glasul diavolului se frânse dintr-odată, se înecă și, după ce făcu să răsunе grădina întunecată de un vaiet de moarte și de dor, pieri de parcă ar fi intrat în pământ. După ce mai așteptă zadarnic câteva minute să se repete această oroare amoroasă, Mitea se întoarse fără grabă acasă și toată noaptea îl chinuiră prin somn acele gânduri și simțăminte nesănătoase și dezgustătoare în care se împotmolise în martie, la Moscova, dragostea lui.

A doua zi dimineța însă, la lumina soarelui, chinurile nopții se risipiră cu iuțeală. Își aminti cum izbucnise Katia în plâns atunci când au hotărât ferm ca el să plece pentru un timp din Moscova, își aminti cu câtă bucurie se agățase ea de ideea că va veni și el în Crimeea la începutul lunii iunie și cât de înduioșător îl ajutase la pregătirile de drum,

cum venise în gară să-l petreacă... Scoase fotografia ei, privi îndelung, la nesfârșit, căpșorul mic, cochet, minunându-se de privirea ei parcă mirată, pură, senină, sinceră... îi scrisese o scrisoare lungă - lungă și caldă, în care răzbătea din plin încrederea în dragostea lor; apoi se întoarse iar la senzația prezenței ei, luminoasă și drăgăstoasă, în tot ceea ce alcătuia viața și bucuria lui.

Ținea minte și acum ce a simțit atunci când, cu nouă ani în urmă, îi murise tatăl. Tot într-o primăvară. A doua zi după moartea bătrânului, după ce trecuse, uimit, îngrozit și sfios, prin salonul cel mare unde era întins pe o masă mortul îmbrăcat în mundir de gală, cu mâinile mari și albe împreunate pe pieptul bombat, cu bărbia neagră și străvezie și cu nasul alb, Mitea ieși în cerdac, dădu cu ochii de capacul uriaș al sicriului, tapisat cu brocart auriu, rezemat de ușă, și simți deodată că pe lume există moartea! Era în toate: în lumina soarelui, în iarba primăvăratică din curte, în cer, în grădină... Mitea intră în grădină, păși pe aleea de tei, împestrițată de lumină, apoi o luă prin aleile laterale și mai însorite; privea copacii și cei dintâi fluturi albi, asculta glasurile dulci ale primelor păsări și nu mai recunoștea nimic: în toate vedea moartea, masa înspăimântătoare din salon și capacul lung tapisat cu brocart din cerdac! Soarele lumina altfel, nu ca altă dată, altfel înverzea iarba, altfel încremeneau fluturii pe iarba tânără de primăvară, caldă numai pe deasupra; nimic nu mai era cum fusese cu o zi înainte, toate își schimbaseră chipul, apropiindu-se parcă de sfârșitul lumii; jalnic și plin de durere îi apăru farmecul primăverii, farmecul tinereții ei veșnice! Asta a continuat multă vreme și după aceea, toată primăvara, așa cum încă multă vâame stăruie sau i se părea lui că stăruie în casa spălată și aerisită de nenumărate ori mirosul acela înflorător, dulceag, dezgustător...

Aceeași vrajă, dar de cu totul altă natură, încerca

Mitea și acum: primăvara aceasta, primăvara primei lui iubiri, era și ea cu totul alta decât toate primăverile din trecut. Lumea se schimbase încă o dată la față, din nou era plină parcă de ceva străin ei, dar nu dușmănos, sau cumplit și înfiorător, ci, dimpotrivă, ceva care se contopea minunat, încântător, cu bucuria și cu tinerețea primăverii. Și acest ceva străin de lumea lui era Katia sau, mai precis, lucrul acela încântător, cel mai minunat din lume, pe care-l dorea, pe care i-l cerea ei Mitea. Pe măsură ce se desprimăvara, el îi cerea tot mai mult și mai mult, și acum, când ea nu era cu el și nu avea decât imaginea ei, imaginea inexistentă, dar mult dorită, Katia nu mai întina parcă prin nimic acel chip minunat, acea perfecțiune ce i se cerea ei, și pe zi ce trecea se făcea tot mai mult și mai viu simțită pretutindeni unde își arunca Mitea ochii.

XI

Se convinse cu bucurie de acest lucru încă în prima săptămână după sosirea lui acasă. Era abia în ajun, în prag de primăvară. Ședea în salon, lângă fereastra deschisă, cu o carte în mână, privea printre trunchiurile brazilor și ale pinilor din grădină râul murdar ce șerpuia prin luncă, satul care se întindea pe dâmburi, dincolo de râu. În bătrânii mesteceni golași din grădina moșiei vecine mai țipau încă stăncuțele, de dimineață până seara, așa cum țipă ele numai la început de primăvară, neîncetat, sleite de o agitație plăcută, fără rost, satul cocoțat pe dâmburi mai arăta încă cenușiu, sălbatic, și numai răchitele se înveșmântau deocamdată acolo într-o verdeață gălbuie... Se ducea în grădină și grădina era încă pirpirie și golașă, străvezie, nu înverzeau decât poienile smălțate cu floricele de culoarea peruzelei, de-a lungul aleilor salcâmii se acoperiseră cu un fel de puf, iar un vișin palid și alb înflorise în partea de jos a grădinii, spre sud... Ieșea în câmp: acolo totul era golaș, cenușiu, miriștea zbârlită ca o perie, drumurile și potecile uscate de pe câmp mai erau

încă viorii, pline de gropi și de ridicături. Toate însemnau goliciunea tinereții, a așteptării și în toate acestea era Katia. Și nu mai i se părea că îl distrag, că îi abat atenția fetele care munceau cu ziua pe moșie ba la o treabă, ba la alta, ori argații din odaia slugilor, sau lecturile lui, plimbările, vizitele în sat pe la mujicii cunoscuți, convorbirile cu mama lui, drumurile la câmp cu droșca, în tovărășia starostelui (un fost soldat, un zdrahon grosolan).

Apoi trecu încă o săptămână. Într-o dimineață, după ce noaptea căzuse o ploaie cumplită, soarele începu să dogorească și primăvara își pierdu deodată blândețea și culorile palide și totul în jur începu să-și schimbe înfățișarea, văzând cu ochii. Oamenii scosese de mult plugurile, miriștile se prefăceau într-o catifea neagră, răzoarele înverzeau printre ogoare, iarba din ogradă se umplu de sevă, cerul albastru dens strălucea, grădina își îmbracă repede straiile verzi, proaspete, noi chiar și ca înfățișare, tufele sure de liliac se umplură de flori înmiresmate, atrăgând mulțimea muștelor mari, negre-albăstrui cu reflexe metalice, care năpădeau luciul verde-închis al frunzelor și petele fierbinți de lumină de pe cărări. Merii și perii își legănav ramurile abia înfrunzite, pline de frunzulițe mărunte și fragede, iar acești meri și peri ce-și întindeau pretutindeni mlădițele crengilor strâmbe se înălțau în straiile lor lăptoase, ninși parcă, și în fiecare zi florile li se făceau mai albe, mai dese, mai înmiresmate, în aceste zile minunate, Mitea urmărea cu luare-aminte și cu bucurie toate schimbările pe care le aducea primăvara și care se înfăptuiau în jurul lui. Dar Katia nu numai că nu se retrăgea, nu se pierdea printre ele, ci dimpotrivă, era prezentă în toate și în toate se oferea pe ea, își oferea frumusețea ce înflorea odată cu primăvara, cu această grădină tot mai viguroasă, mai albă, sub cerul din ce în ce mai albastru și mai dens.

Și iată că într-o zi, intrând în salonul mare scăldat în lumina amurgului, ca să-și bea ceaiul, Mitea văzu pe masă, lângă samovar, scrisoarea pe care o așteptase zadarnic în fiecare dimineață. Se apropie repede de masă – Katia ar fi trebuit să-i răspundă de mult, măcar la una din scrisorile lui – și privi, cutremurat de fiori plicul nu prea mare, elegant, cu scrisul acela stângaci, atât de cunoscut. Înșfăcă plicul și ieși grăbit din casă, luând-o pe aleea principală a grădinii. Se retrase în cel mai depărtat ungher, acolo unde grădina era tăiată de o vâlcea; se opri și, după ce se uită cu grijă în jur, desfăcu repede plicul. Scrisoarea era scurtă, doar câteva rânduri, dar a trebuit să le citească de vreo cinci ori la rând ca să le priceapă cuprinsul, atât de tare îi bătea inima în piept!

„Dragul meu, numai tu ești iubirea mea!” citea și recitea Mitea, simțind că se leagănă pământul sub el, amețit de aceste exclamații. Ridică ochii: deasupra grădinii cerul strălucea, grandios și plin de bucurie, jur-împrejur grădina strălucea și ea cu albul ei ca de omăt; simțind răcoarea amurgului, o privighetoare începu să cânte în desișul proaspăt al unor tufe depărtate, cu toată bucuria și dăruirea ei de privighetoare, și lui Mitea îi pieri sângele din obraz, cutremurat de fiori din tălpi până-n creștet...

Se întorcea acasă alene, cupa dragostei lui era plină. Și tot așa, o purtă în el cu băgare de seamă în zilele care au urmat, așteptând tăcut, fericit, altă scrisoare.

XIII

Grădina se înveșmânta în straie pestrițe. Arțarul bătrân și uriaș care domina toată partea de sud a grădinii, putând fi văzut din orice loc, se făcuse parcă și mai mare și mai vizibil, îmbrăcat în frunzișul proaspăt și des.

Mai înaltă și mai vizibilă era acum și aleea principală. Mitea o privea adesea de la ferestrele lui: vârfurile teilor bătrâni, acoperite și ele de horbota frunzelor tinere, încă străvezii, se înălțaseră și se întindeau deasupra grădinii

asemenea unui șirag de nori verde-deschis.

Iar mai jos, sub arțar, sub creasta șirului de tei de pe alee, se întindea ceva compact, cârlionțat, înmiresmat și de culoare alb-lăptoasă.

Și toate acestea: vârful uriaș și înfoiat al arțarului, verdele-deschis al aleii, albul nupțial al merilor și perilor, soarele, albastrul cerului și tot ce creștea și se răspândea în josul grădinii, în vâlcea, de-a lungul aleilor și al cărărilor laterale, până sub zidul dinspre sud al casei, tufele de liliac, salcâmii, șirurile de coacăzi, brusturii, urzicile, pelinul, toate te uimeau prin vlaga, prospețimea și tinerețea lor.

De atâta vegetație luxuriantă care izbucnea în toate părțile, curtea curată și înverzită devenise parcă mai strâmtă și casa mai mică și mai frumoasă, de parcă aștepta oaspeți; ziua întreagă, în toate odăile ușile și ferestrele erau deschise: în salonul alb, în salonul albastru, demodat, în micul salon cu tapiseria tot albastră, plin de miniaturi în rame ovale, și în biblioteca înșorită, o cameră mare situată pe colțul casei, cam goală, numai cu icoane străvechi într-un colț și cu dulapuri de cărți joase, din lemn de frasin, de-a lungul pereților. Și peste tot, priveau înăuntru copacii cu un aer sărbătoresc, veniți parcă mai aproape, lângă casă, colorați în toate nuanțele de verde, iar prin ramurile lor se zărea cerul albastru și strălucitor.

Scrisoarea însă nu mai sosea. Mitea cunoștea neputința Katiei de a scrie scrisori, știa ce chin era pentru ea să se așeze la masa de scris, să găsească toc, hârtie și plic, să cumpere timbre. Dar raționamentele logice iar nu-l mai ajutau. Siguranța de om fericit, mândru chiar, cu care așteptase câteva zile la rând o a doua scrisoare, dispăru; tânjea și era tot mai neliniștit. Că doar după o scrisoare ca aceea pe care o primise trebuia să urmeze îndată ceva și mai frumos, aducător de bucurie. Dar Katia tăcea.

Mitea se ducea acum mai rar prin sat și la câmp.

Ședea în bibliotecă, răsfoia niște reviste care se îngălbeneau și se uscau de zeci de ani prin dulapuri. În reviste găsi atâtea versuri frumoase ale poeților de odinioară, strofe minunate ce vorbeau aproape întotdeauna de unul și același lucru de care sunt pline toate versurile și cântecele de când lumea, ceea ce acum și pentru sufletul lui însemna totul, și ceea ce în orice clipă era valabil pentru el, pentru dragostea lui, pentru Katia. Stătea nemișcat ceasuri la rând în fotoliul din bibliotecă, lângă un dulap deschis, și se chinuia citind și recitind.

Somnul învăluie totul, vino-n grădină, iubito!

Somnul învăluie totul, stelele doar ne privesc...!

Toate cuvintele acestea pline de farmec, toate chemările, erau parcă ale lui, adresate acum numai ei, aceleia pe care o vedea neîncetat pretutindeni și în toate, răsunând uneori aproape amenințător:

*Peste-a apelor oglindă Lebedele bat din aripi,
Vălurile se stârnesc. Vino! Stelele sclipesc, Freamătă
încet frunzișul, Norii trec domol pe cer...*

Închizând ochii, copleșit de tulburare, repeta de câteva ori în șir această chemare, chemarea unei inimi pline de forța dragostei, însetată de triumful său, de o rezolvare fericită a frământărilor. Privea apoi multă vreme drept înainte, ascultând adâncă tăcere rustică ce înconjura casă, și clătina din cap cu o amărăciune. Nu, ea nu răspundea la chemarea lui, strălucea, mută, undeva acolo, în lumea străină și depărtată a Moscovei! Și iar îi pierdea din inimă toată duioșia, iarăși creștea ecoul amenințător, sinistru, ca un descântec:

*Vino! Stelele sclipesc, Freamătă încet frunzișul, Norii
trec domol pe cer...*

XIV

Într-o zi, după ce ațipise un pic după masă - prânzeau la douăsprezece - Mitea ieși din casă și porni alene spre livadă. Acolo lucrau adesea fetele din sat,

săpând împrejurul merilor. Lucrau și în ziua aceea. Mitea se ducea să stea, să mai flecărească cu ele, cum își făcuse obicei.

Era o zi călduroasă, liniștită. Pășea în umbra străvezie a aleii și în jurul său vedea, până departe, numai crengi dantelate și albe ca neaua. Perii mai ales erau plini de flori dese, bogate, și albul acesta ca de nea îmbinat cu albastru-viu al cerului revărsa peste toate o nuanță violetă. Merii și perii înfloreau și își scuturau floarea, pământul săpat din jurul lor era presărat cu petale veștejite. În văzduhul cald plutea mirosul lor gingaș, ușor dulceag, amestecat cu izul bălegarului încins din oborul vitelor. Din când în când, un nor umbrea cerul, atunci albastrul dens pălea, iar văzduhul cald și toate aceste mirosuri de putregai se făceau mai suave și mai dulci. Și în întreg acest paradis cald și înmiresmat al primăverii zumzăia somnoros și plină de încântare mulțimea albinelor și bondarilor care se scufundau în neaua parfumată a florilor. Și tot timpul, cânta ba ici, ba colo când o privighetoare, când alta, plictisindu-se, cum le e felul, ziua.

Aleea se termina tocmai la poarta dinspre arie. În stânga, într-un colț depărtat al grădinii, aproape de zid, se înălța un pâlc întunecat de brazi. Puțin mai încolo se zăreau printre meri două fete în rochii pestrițe. Ca de obicei, Mitea lăsă aleea și porni de-a dreptul spre ele, ferind crengile joase și pline de mlădițe care îi mângăiau obrazul, mirosind a miere și parcă a lămâie. Ca întotdeauna, una din fete, Sonka cea roșcată și slabă, izbucni în hohote de râs cum îl zări și începu să țipe.

— Aoleu, vine stăpânul, strigă ea cu spaimă prefăcută și, sărind de pe un ciot gros de păr, pe care se odihniise, se repezi la cazmaua ei.

Cealaltă fată, Glașka, dimpotrivă, se făcea că nu-l observă pe Mitea și, fără grabă, proptindu-și cu nădejde pe cazma piciorul încălțat într-un ciupic moale din pâslă

neagră, de care se lipiseră petale albe, înfipse zdravăn fierul în pământ și începu să cânte cu glas plăcut și răsunător: „Of, grădina mea, grădină, pentru cine înflorești?” Era o fată voinică, serioasă, cu înfățișare băiețoasă.

Mitea se apropie și se așază în locul părăsit de Sonka, pe ciotul uscat de păr; Sonka își sclipi ochii spre el și-l înfruntă, cu glas tare, vesel:

— Te pomenești că abia acum te-ai sculat, cuconașule? Păi vezi, omul doarme și treaba stă!

Îl plăcea pe Mitea și se străduia în fel și chip să se ascundă, însă nu era în stare, o fâstâcea prezența lui, spunea ce-i venea pe limbă, mereu cu câte o aluzie, simțind, parcă ghicind că aerul pierdut și distrat al lui Mitea, cu care venea și cu care pleca, trebuia să aibă un anume tâlc. Bănuia că Mitea trăiește cu Parașa, sau că cel puțin râvnește la ea, era geloasă și-i vorbea când duios, când aspru, și ba îl privea galeș, dându-și în vileag sentimentele, ba rece și dușmănos. Toate acestea îi provocau lui Mitea o ciudată satisfacție. Scrisoarea nu venea și pace; Mitea nu mai trăia, ci se târa de la o zi la alta, într-o necurmată așteptare, tot mai chinuit de această așteptare și de imposibilitatea de a împărtăși cuiva taina dragostei și a suferinței lui, de a vorbi despre Katia, despre speranțele legate de călătoria în Crimeea; și de aceea aluziile Sonkăi la o tainică dragoste a lui îi făceau plăcere. Oricum, discuțiile acestea atingeau comoara ascunsă și neprețuită după care îi tânjea sufletul. Îl tulbura și faptul că Sonka era îndrăgostită de el și, deci, într-un fel, apropiată lui, intimă, ceea ce o făcea oarecum părtașă tainică a vieții sentimentale a sufletului lui, dându-i chiar, uneori, ciudata speranță fie că în Sonka ar putea găsi un fel de confidentă căreia să-i dezvăluie simțămintele ce-l ard, fie că i-ar putea-o înlocui oarecum pe Katia.

Acum, fără a bănuî, Sonka îi atinsese din nou taina:

„Omul doarme și treaba stă!” Mitea privi în jur. Desișul verde-închis al brădetului părea aproape negru, atât de strălucitoare era ziua, iar cerul se zărea minunat de albastru printre vârfurile ascuțite ale brazilor. Frunzișul tânăr al teilor, al arțarilor, al ulmilor, strălucind în razele soarelui, forma peste grădină nu fel de minunată cupolă aeriană, presăra umbre pestrițe și pete aprinse în iarbă, pe poteci» prin poiene. Înmiresmate și calde, florile se iveau, albe, sub această cupolă, părând de porțelan, sclipind săgalnic în locurile unde le ajungea soarele.

Zâmbind fără voie, Mitea întrebă:

— Ce treabă stă? Tocmai asta-i nenorocirea, că nu am niciun fel de treburi!

— Mai bine taci, nu jura, că te cred și-așa! strigă Sonka drept răspuns, vesel și brutal, făcându-i plăcere lui Mitea prin convingerea ei că nu se poate ca el să nu aibă treburi amoroase, și deodată zbieră iar, dând din mâini să alunge vițelul roșcat, cu fruntea albă și cârlionțată, care, ieșind dintre brazii tineri, se apropiase pe furiș de ea și se apucase să-i ronțăie volanul rochiei de stambă.

— Oh, lua te-ar boala! Ia uite ce flăcău mi-a trimis Cel-de-Sus!

— E-adevărat ce spun oamenii, că te-ar fi pețit cineva? o întrebă Mitea, neștiind cum să mai urmeze discuția. Se zice că gospodăria-i bogată, flăcăul, frumos, iar tu l-ai respins, nu vrei să-l asculți pe taică-tău...

— Bogat, da la minte-ntunecat, cam prostălău adică, răspunse vesel Sonka, măgulită oarecum. Poate că gândurile mele sunt la altul...

Glașka cea serioasă și tăcută clătină din cap, fără să se întrerupă din lucru:

— Îți merge gura ca o meliță, măi fată! zise ea încet. Tomi aici la vrute și nevrute, și o să-ți umble vorba prin sat...

— Taci, nu mai cotcodăci! îi strigă Sonka. Nu-i lucru

mare, găsesc apărare.

— Și cine-i acel „altul” la care-ți stau gândurile? întrebă Mitea.

— Ce să-ți spun, acuși îți mărturisesc! urmă Sonka. De moșul, de ciobanul vostru m-am îndrăgostit. Cum îl văd, mă ia cu călduri, până-n tălpi! Nu-s mai prejos ca matale, tot cai bătrâni călăresc și eu, continuă ea sfidător, făcând pesemne aluzie la Parașa care, la douăzeci de ani ai ei, era socotită în sat fată bătrână. Și, deodată, aruncând cazmaua, cu îndrăzneala la care avea chipurile un oarecare drept, fiind îndrăgostită în taină de tânărul cuconăș, se așază jos, își întinse picioarele încălțate cu cizme scurte și cu ciorapi de lână bălțați, le depărtă puțin unul de altul și lăsă să-i cadă mâinile fără vlagă de-a lungul trupului.

— Oh, mai nimica n-am făcut, și-am și obosit! se vaită ea, râzând. „Ghetele mele rupte”, cântă ea deodată, cu glas strident.

Ghetele mele rupte, Cu botul de lac și strigă iarăși,
râzând:

— Erai cu mine, să ne odihnim în bordei, mă învoiesc ia toate!

Râsul ei îl molipsi pe Mitea. Cu un zâmbet larg și stingherit, se dădu jos de pe ciot, se întinse lângă Sonka și-și puse capul pe genunchiul ei. Fata îl împinse, el își așază iar capul pe genunchii ei, amintindu-și de versurile citite pe săturare în ultimele zile:

Văd, trandafirul, forța fericirii.

Și-a deschis bobocul sclipitor

Și l-a stropit cu rouă...

În fața mea, de ne-nțeles și necuprinsă.

Stă, rodnic și înmiresmat.

Al dragostei cuprins...

— Nu mă atinge! țipă Sonka, de data asta cu o spaimă sinceră, încercând să-i ridice și să-i dea capul la o

pare. Acuși zbier de-o să urle toți lupii în pădure! N-am nimic pentru matală, a ars focul, dar s-a stins!

Mitea închise ochii și tăcea. Fărămițându-se în frunziș, printre crengi și în florile de păr, soarele arunca pe obrazul lui pete pestrițe, îl gădila. Sonka îl trase, cu duioșie și cu furie totodată, de părul negru și aspru, „curat ca la cai!” strigă ea, și-i trase șapca pe ochi. Mitea îi simțea picioarele sub ceafă, cel mai cumplit cel mai cumplit lucru din lume, picioarele de femeie! Atingea cu ceafa pânțele ei, simțea mirosul fustei și al bluzei de stambă, și toate acestea se învălmășeau, se făceau una cu grădina înflorită și cu Katia; cântecul languros al privighetorilor ce răsună undeva pe-aproape și în depărtate, zumzetul neîncetat, adormitor și voluptos al albinelor, al norilor de albine; văzduhul cald, aromat, și chiar numai faptul că simțea pământul sub spate, toate îl chinuiau, îl munceau, ca setea de o fericire supraomenească. În brădet se auzi deodată un foșnet, niște hohote de râs vesele și răutăcioase, apoi un răsunător „cu-cu! cu-cu!”, atât de înfiorător de limpede, atât de aproape și apăsător, că desluși până și un sforăit ușor și tremurul limbii mititele. În clipa aceea, dorul de Katia și dorința, dorința imperioasă ca ea să-i dea negreșit acea fericire supraomenească îl cuprinse cu atâta înverșunare, încât, spre marea mirare a Sonkăi, Mitea sări nervos în picioare și se depărtă cu pași mari.

Odată cu această violentă și frenetică dorință de fericire, la auzul acelui glas ce răsunase atât de limpede, chiar deasupra capului său, în brădet, deschizând parcă larg, până în străfunduri, tot universul acesta al primăverii, îl fulgeră gândul că scrisoarea nu va mai sosi și că nici nu are cum să vină, că la Moscova s-a întâmplat ceva, sau că e gata să se întâmple din clipă în clipă, și că el e pierdut, mort!

XY

Intrând în casă, se opri câteva clipe în fața oglinzii din salonul mare. „Are dreptate, gândi el, dacă ochii mei nu-s bizantini, în orice caz sunt ochi de nebun. Dar slăbiciunea asta! Ce ciolănos, ce deșirat și ce stângaci sunt, dar sprâncenele astea ursuze, negre ca tăciunele, părul negru și aspru, chiar ca la cai, cum zicea Sonka”.

În spatele lui se auzea un lipăit de picioare desculțe. Se fâstâci, întoarse capul:

— Ești îndrăgostit pesemne, de te tot uiți în oglindă, îi zise Parașa pe un ton glumeț și mângâietor, trecând în fugă pe lângă el spre balcon, cu samovarul ce fierbea în clocot. Te-a căutat mama dumitale, adăugă ea, așezând din mers samovarul pe masa pregătită pentru ceai și, întorcând capul, îi aruncă lui Mitea o privire iute, ageră.

„Știu toți, toți își dau seama!” gândi Mitea și o întrebă în silă:

— Unde-i?

— În cameră la dânsa.

După ce făcuse ocolul casei, ajungând la apus, soarele își strecura acum razele sclipitoare printre pinii și brazii care umbreau balconul cu crengile lor țepoase. Sub ei, tufele de nalbă străluceau sticlos, ca vara. Pe masă se așternea o umbră ușoară și pe-alocuri jucau pete fierbinți de lumină, fața de masă lucea alb. Deasupra coșulețului cu pâine, deasupra chiselei de cristal cu dulceață și deasupra ceștilor se roteau niște viespi. Întreg acest tablou vorbea despre o minunată vară la țară și despre viața care ar putea să fie fericită, lipsită de griji. Pentru a i-o lua înainte mamei, care desigur își dă seama, ca și ceilalți, de starea lui, și ca să arate că nu are niciun fel de taine grele pe suflet, Mitea ieși din salonul mare în coridorul pe care se înșirau ușile de la camera lui și a mamei și ușile altor două odăi, unde vara locuiau Ania și Kosteia. Coridorul era cufundat în penumbră, în camera Olgăi Petrovna stăruia o lumină vineție. În odaia primitoare erau îngrămădite

mobile stil, cele mai vechi din câte se aflau în casă: dulapuri, scrinuri, un pat mare și polița cu icoane, în dreptul căreia ardea ca de obicei o candelă, deși Olga Petro una nu manifesta niciodată pe ea multă evlavie. Sub ferestrele deschise, pe straturile cu flori cam părăginite din fața intrării din aleea principală, se așternuse o umbră largă, iar mai departe, se întindea grădina luminată din plin, în veșmântul ei sărbătoresc, verde și alb. Olga Petro una, o femeie de patruzeci de ani, înaltă, uscățivă, oacheșă și gravă, ședea la fereastră într-un fotoliu mânuind cu repeziciune croșeta. Nu se uita la peisajul care-i era de mult familiar; cu ochelarii pe nas, privea numai în jos, pe lucrul ei de mână.

— Ai întrebat de mine, mamă? i se adresă Mitea, intrând și oprindu-se în prag.

— Am vrut, pur și simplu, să te văd. De la o vreme, aproape că nu ne mai vedem decât la prânz, răspunse Olga Petrovna, fără să se întrerupă din lucru, pe un ton neobișnuit, prea calm parcă.

Mitea își aminti cum, în ziua de nouă martie, Katia îi spusese că se teme, nu știe de ce, de mama lui, își aduse aminte de tainicul și încântătorul înțeles pe care l-au avut atunci cuvintele ei... Și Mitea mormăi, stingher:

— Ai vrut poate să-mi spui ceva?

— Nimic, afară de un singur lucru: mi s-a părut în ultimele zile că te cam plictisești, zise Olga Petrovna. Poate n-ar strica să mai ieși să mai ieși puțin aer, să pleci undeva, să te duci bunăoară pe la Meșcerski... Au casa plină de fete de măritat, adăugă ea cu un zâmbet, și, în general, cred că-i, o familie foarte simpatică și primitoare.

— Într-una din zile am să fac cu plăcere drumul până la ei, îi răspunse Mitea, chinuit. Acum hai să ne bem ceaiul, e-atât de bine acolo, în balcon... O să stăm și de vorbă mai pe-ndelete, urmă el, știind prea bine că mama, cu mintea ei ageră și cu felul ei de a fi rezervați, nu va mai

reveni asupra acestei discuții inutile.

Râmaseră hi balcon până ăpf Oape la ceasul asfințitului. După ceai, mama continuă să îndeplinească și-i vorbi despre vecini, despre gospodărie, despre Ania și Kosteia; Ania avea iar o corigență în august! Mitea asculta, uneori îi răspundea, având tot timpul însă simțământul asemănător celui pe care îl încercase în preajma plecării din Moscova: iarăși era ca toropit de efectele unei boli grele.

Iar seara, umblă vreo două ceasuri în șir, încoace și încolo prin salonul alb, salonul albastru, salonul cel mic și prin bibliotecă, până la fereastra dinspre sud ce dădea în grădină.

Prin geamurile saloanelor asfințitul se vedea roșu și molatec printre crengile brazilor și ale pinilor, se auzeau glasurile și râsul lucrătorilor adunați pentru cină lângă odaia slugilor. Mitea privea din când în când albastrul egal și șters al cerului serii, cu o stea trandafirie încremenită sus de tot; pe acest fundal albastru se conturau pitoresc vârful verde al arțagului și albul ca de omăt a tot ce înflorea în grădină. Iar Mitea măsura odăile cu pasul, le măsura întruna, fără să se mai sinchisească de ceea ce ar putea gândi ai casei despre asta. Își încleșta dinții cu atâta putere, încât începu să-l doară capul.

XVI

Din ziua aceea, încetase să mai urmărească schimbările pe care le săvârșea vara în jurul lui încetul cu încetul. Vedea și chiar și simțea aceste schimbări, dar își pierduseră pentru el din valoarea ca atare, îl desfătau numai, chinându-l: cu cât era mai bine, mai frumos, cu atât chinul lui era mai mare. Katia devenise o adevărată vrajă. Acum era în toate, pretutindeni, până la absurd, și întrucât fiecare zi ce venea confirma tot mai cumplit că pentru el Katia nu mai există, că ea se și află în puterea altcuiva, se dăruiește altuia, pe ea și dragostea ei, care

trebuia să-i aparțină în întregime lui, lui Mitea, totul pe lume începu să-i pară inutil, chinuitor și cu atât mai inutil și mai chinuitor cu cât era mai frumos.

Noaptea nu dormea aproape de loc. Farmecul nopților cu lună era neasemuit. Nicio frunză nu se clintea în grădina scăldată în lumina lăptoasă a lunii. Privighetorile nopții cântau încetisor, istovite de desfătare, luându-se la întrecere cu trilurile cele mai dulci, mai rafinate, mai pure, mai bine cântate, mai răsunătoare. O lună calmă, blândă, foarte palidă, se înălța chiar deasupra grădinii; o însoțeau pas cu pas vălurile mărunte, nespuse de fermecătoare, de nori albaștri. Mitea dormea cu storurile ridicate și, cât era noaptea de lungă, grădina și luna priveau în odaia lui. Și ori de câte ori deschidea ochii și vedea luna, îndată chema în gând ca un posedat: „Katia!” cu atâta dor și cu atâta durere, încât chiar lui însuși i se părea ciudat din cale-afară; într-adevăr, prin ce putea luna să i-o amintească pe Katia, și doar i-a amintit-o, i-a amintit-o prin ceva, și ceea ce era cu totul uimitor, chiar prin ceva vizual. Uneori însă, nu vedea nimic: dorul de Katia, amintirile a tot ce a fost între ei la Moscova îl stăpâneau atât de aprig, încât tremura tot, ca scuturat de friguri, și se ruga lui Dumnezeu, dar vai, totdeauna în zadar! s-o vadă alături de el, în acest pat chiar, măcar în vis. O dată, iarna, se dusesese cu ea la Teatrul Mare, să vadă *Faust* cu Sobinov și cu Șalepin. Nu știa de ce în seara aceea totul i se părea încântător: și prăpastia de sub ei scăldată în lumini, caldă și parfumată de atâta lume, și caturile lojelor, îmbrăcate în catifea roșie cu aur, unde strălucea mulțimea de toalete elegante și sclipirea mărgăritarelor de lumini ale lustrei gigantice, atârnată deasupra acestei prăpăstii, și sunetele uverturii, care se revărsau, în ritmul mișcărilor dirijorului, acolo jos, departe. Sunete ba tunătoare, diavolești, ba nesfârșit de gingașe și triste: „A fost odată-un rege...” Conducând-o în

seara aceea pe Katia, după spectacol acasă pe Kislovka, pe o noapte geroasă cu lună, Mitea întârzie mai mult ca de obicei la ea, și, mai vlăguit ca oricând de sărutările lor, luă la plecare panglica de mătase cu care Katia își lega părul peste noapte. În aceste nopți de mai chinuitoare, ajunsese să-l înfioare chiar și numai gândul la această panglică, ascunsă acum în sertarul mesei lui de scris.

Ziua dormea, apoi pornea călare în satul în care erau gara și poșta. Zilele erau mereu senine. Mai și ploua uneori, venea câte o furtună cu tunete și fulgere, câte o ploaie torențială, după care iar apărea soarele fierbinte și strălucitor ce-și înfăptuia neîncetat munca zorită prin grădini, prin lanuri și prin păduri. Livada își scutura floarea, în schimb frunzișul ei tot mai des își închidea culorile. Pădurea era numai flori și ierburi înalte și adâncul ei răsunător te chema neîncetat în desișul verde cu glasul privighetorilor și al cucilor. Câmpiile nu mai erau golașe, le acoperise mlădițele bogate, de tot felul, ale grânelor. Și zile întregi Mitea cutreiera pădurea și câmpiile.

Prea îi era rușine să mai stea proțăpit de dimineață în balcon sau în mijlocul curții în așteptarea zadarnică a poștei pe care o aduceau starostele sau unul din argați. Și apoi starostele și argații nu aveau totdeauna timp să bată opt verste călare pentru niște fleacuri. Așa că Mitea începu să se ducă el însuși la poștă. Dar și el se întorcea acasă întotdeauna numai cu ziarul de Orel sau cu o scrisoare de la Ania, de la Kosteia. Chinurile lui începură să atingă limita. Câmpiile și pădurile prin care trecea îl copleșeau într-atâta prin frumusețea lor, încât începu să simtă undeva în piept o durere aproape fizică.

O dată, se întorcea pe înserat de la poștă, pe lângă un conac, vecin înconjurat de un parc străvechi ce se unea mai încolo cu pădurea de mesteceni. Mergea călare pe „șușea”, cum îi ziceau țăranii aleii principale a acestui conac. Era străjuită de două șiruri de brazi uriași și

întunecați. Măreață și posomorâtă, largă, așternută toată cu un strat gros de ace roșcate și lunecoase, această alee ducea spre o casă străveche ce se înălța chiar la capătul ei. Lumina roșietică, rece și liniștită a soarelui coborât în stânga, dincolo de parc și de pădure pândea pieziș printre rădăcinile trunchiurilor acestui coridor, strălucea pe așternutul rășinos și auriu. Domnea o liniște atât de adâncă, parcă vrăjită – numai privighetorile cântau de la un capăt la altul al parcului – atât de dulce miroseau brazii și iasomia – tufele de iasomie făcuseră cerc în jurul casei – și Mitea simți în toate acestea o fericire atât de mare – o fericire ce dăinuia parcă de multă vreme, dar nu era a lui – și atât de limpede, încât pe balconul mare, păraginit, năpădit de iasomie, îi apăru deodată Katia, ca o tânără soție care îl așteaptă. Simți o paloare mortală acoperindu-i obrazul și spuse ferm, cu glas tare, de se auzi departe pe alee:

— Dacă nu primesc scrisoarea într-o săptămână, mă împușc.

A doua zi se sculă târziu. După dejun se așeză în balcon, ținând pe genunchi o carte; privea paginile împeștrite de litere, tot gândindu-se: „Să mă duc la poștă, sau nu?”

Era cald, deasupra ierburilor dogoritoare, deasupra tufelor de nalbă lucind sticlos, se roteau, unii după alții, perechi-perechi, fluturi albi. Îi urmărea cu privirea și din nou se întreba: „Să mă mai duc, sau să termin odată cu aceste drumuri rușinoase?”

De sub deal, apăru în poartă starostele, călare pe un armăsar. Se uită înspre balcon și își mână calul drept într-acolo. Oprindu-se în fața balconului, spuse:

— Bună dimineața! Tot cu cartea? și zâmbi ironic, aruncând o privire în jur.

— Măicuța matală doarme, cuconașule? întrebă apoi cu glas scăzut.

— Cred că doarme, îi răspunse Mitea. Dar de ce?

Starostele tăcu o clipă, apoi spuse pe un ton serios:

— Ce să zic, cuconașule, cartea o fi și ea bună, dar toate la timpul lor. De ce trăiești matală ca un călugăr? Ce, parcă nu sunt destule muieri și fete?

Mitea nu-i răspunse, lăsându-și ochii în carte.

— Unde ai fost? îl întrebă el pe staroste fără a-l privi.

— Am fost la poștă, îi răspunse acesta. Și bineînțeles, scrisori nu sunt, doar un ziar, și-atât.

— De ce, mă rog, „bineînțeles”?

— Pentru că, se vede, încă scriu, n-au terminat de scris, îl lămuri starostele grosolan și batjocoritor, jignit de faptul că Mitea a ocolit discuția cu el. Poftim, ia-l, zise el, întinzându-i lui Mitea gazeta și, atingând ușurel calul, se depărtă.

— Mă împușc! își zise Mitea ferm, uitându-se în carte, fără să vadă nimic.

XVIII

El însuși nu putea să nu-și dea seama că e greu să-ți închipui ceva mai absurd decât asta: să se împuște, să-și zdrobească țeasta, să-și curme bătăile inimii tinere și puternice, să-și curme gândurile și simțămintele, să-și piardă auzul și văzul, să dispară din lumea nespus de frumoasă care abia acum i se deschisese în față pentru întâia oară; într-o singură clipă și pentru totdeauna să piardă puțința de a participa la acea viață în care existau Katia și vara ce se apropia, în care existau cerul, norii, soarele, vântul cald, grânele de pe lanuri, satele, fetele din sat, mama, conacul, Ania, Kostea, versurile din revistele cele vechi, și, undeva, acolo, Sevastopolul, Porțile Baidarî – munții viorii acoperiți cu păduri de pini și de fag, șoseaua orbitor de albă, zăpușitoare, grădinile din Livadia și din Alupka, nisipul încins de pe malul mării strălucitoare, copiii bronzăți, vilegiaturistele de pe plajă și, iarăși, Katia, în rochie albă, sub umbreluța albă, stând pe

pietriș, chiar lângă valurile care-ți iau ochii cu sclipirile lor stârnindu-ți zâmbetul involuntar al unei fericiri neîntemeiate...

Înțelegea toate acestea, dar ce putea face? Încotro s-o apuce și cum să se smulgă din acel cerc vicios în care era atât de chinuit și de nesuportat, pe cât de bine? Tocmai asta era peste puterile lui, fericirea cu care îl copleșea universul și căreia îi lipsea totuși ceva, tocmai lucrul cel mai de trebuință.

Se trezea dimineața și primul lucru care-i izbea ochii era un soare radios, primul lucru pe care-l auzea era dangătul plin de veselie, cunoscut lui de când era copil, al clopotului bisericii din sat răsunând dincolo de grădina înrourată, plină de umbră și de strălucire, de flori și de păsări.

Vesel și drag era chiar și tapetul gălbui de pe pereți, același din anii copilăriei. Dar îndată își simțea sufletul străpuns de un gând plin și de extaz și de groază în același timp: Katia! Soarele dimineții strălucea cu tinerețea ei, prospețimea grădinii era prospețimea ei; toate tonurile vesele și jucăușe câte răsunau în dangătul clopotului erau și ele pline de frumusețea și de grația chipului ei, tapetul de pe vremea bunicilor cerea cu tărie ca ea să împartă cu Mitea tot trecutul acela străvechi de la țară, din locurile lui natale, viața pe care o trăiseră și o sfârșiseră aici, în acest conac, în această casă, bunicii și străbunicii lui. Mitea dădea pătura la o parte, sărea din pat numai în cămașa descheiată la gât, lung, deșirat și slab cum era, totuși viguros, tânăr, cald de somn; trăgea repede sertarul mesei de scris, lua în mână prețioasa fotografie și încremenea, sorbind-o din ochi cu nesaț, întrebător. Tot farmecul, toată grația, tot ce este nespus de strălucitor și de atrăgător într-un chip de fată, de femeie, toate erau adunate în căpșorul acesta puțin viclean, în coafura ei, în privirea ușor provocatoare, dar și nevinovată. Privirea aceasta

strălucea enigmatic, veselă, dar mereu fără glas, și nu găsea în el puteri s-o suporte, atât era de apropiată și de depărtată în același timp, iar acum poate pentru totdeauna străină, după ce i-a dezvăluit o fericire nespusă, ca să-l înșele apoi atât de cumplit și cu atâta nerușinare! În seara când se întorcea de la poștă prin Șahovskoe, pe la conacul acela străvechi și pustiu, cu aleea de brazi întunecați, exclamația lui, cu totul neașteptată chiar pentru el însuși, exprimase întocmai acea stare de lehamite și neputință în carr ajunsesse. Stând sub fereastra poștei și privind din șea cum scotocea poștașul zadarnic prin vraful de scrisori și ziare, Mitea auzise deodată în spatele său zgomotul trenului care intra în gară, și acest zgomot și mirosul fumului de locomotivă îl zguduise prin fericirea amintirilor păstrate din gara „Kursk” și, în general, din Moscova. Trecând prin sat, la întoarcerea de la poștă, în fiecare față scundă din fața lui, în felul cum își mișca ea coapsele, deslușea speriat ceva al Katiei. Pe câmp întâlnește o troică; în trăsură ce trecuse în zbor, sclipiseră pentru o clipă două pălărioare, una din ele de față, și el era gata-gata să strige: Katia! Florile albe de pe haturi îl duceau într-o clipă cu gândul la mânușile ei albe; iar urechea ursului cea albăstrie, la culoarea voaletei ei... Iar atunci când, la asfințitul soarelui, intrase călare în Șahovskoe, aroma uscată și subtilă a brazilor și mireasma dulce de iasomie îi dăduseră sentimentul atât de intens al verii și al unei vieți de altă dată, a altcuiva, petrecută tot vara în acest conac bogat și încântător, încât, privind lumina roșieaurie a amurgului în alee și casă, cu tot ce era în adâncul ei, o zărise deodată în umbra înserării pe Katia, în floarea farmecului ei de femeie, coborând treptele verandei spre grădină; o zărise aproape la fel de limpede cum vedea casa și tufele de iasomie. Imaginea ei reală era de mult destrămată în închipuirea lui, și din zi în zi ea îi apărea tot mai neobișnuită, mai schimbată; în seara aceea însă era

atât de transfigurată, atât de triumfătoare, de victorioasă în transfigurarea ei, încât Mitea se îngrozise și mai mult decât în amiaza aceea, când, o cucuvea nevăzută cobise deasupra lui.

Încetă se să mai ducă la poștă, își impuse – printr-un efort de voință suprem, disperat – să curme aceste drumuri, încetă și să-i mai scrie Katiei. Doar totul fusese încercat, fusese scris: și încredințările cu fierbinți jurăminte de dragoste, ale dragostei lui cum n-a mai fost alta pe lume; și cerșitul umilitor al dragostei, sau cel puțin al „prieteniei” ei; și născocirile, lăsând la o parte orice rușine, că e bolnav, că-i scrie stând în pat, asta cu scopul de a-i stârni măcar mila, de a-i atrage cât de cât atenția asupra lui; și până și aluziile amenințătoare la faptul că nu-i va rămâne pare-se decât un singur lucru: s-o scutească pe Katia și pe „rivalii mai norocoși” de prezența lui pe pământ. Încetând să mai scrie și să implore un răspuns, impunându-și cu orice chip să nu aștepte nimic (sperând totuși în taină că scrisoarea va sosi fie tocmai atunci când, prefăcându-se cu iscusință nepăsător, își va păcăli soarta, fie atunci când într-adevăr va izbuti să devină nepăsător), străduindu-se din răsputeri să nu se gândească la Katia, căutând în tot felul să scape de ea, se apucă iar să citească orice carte îi cădea în mână, ori să-l însoțească pe staroste prin satele vecine cu treburile moșiei, iar în sinea lui își repeta neîncetat: acuma-i totuna, ce-o fi să fie!

Și iată-i într-o bună zi întorcându-se amândoi din cătunul vecin în bihunca mică și ușoară ca vântul; ședeau călare pe banca lungă și îngustă: starostele în față, el ținea hățurile, iar Mitea în spate; amândoi săltau la hopuri, mai ales Mitea, care se ținea zdravăn de bancă, cu ochii ba la ceafa stacojie a starostelui, ba la câmpiile ce i se perindau prin față. Apropiindu-se de casă, starostele slăbi frâul, lăsând calul la pas, se apucă să-și răsucească o țigară și, cu ochii în punga de tutun, spuse:

— Uite, matală te-ai supărat atunci pe mine, domnișorule, da degeaba. Ce, parcă nu-ți spuneam adevărul adevărat? De ce să nu citești în vacanță, bună-i și cartea, da' nu fuge ea, lasă, și-apoi toate la timpul lor.

Mitea se aprinse la față și, mirându-se singur de vorbele lui, răspunse cu prefăcută naivitate și cu un zâmbet stângaci:

— Vezi că nu am pe nimeni... cu care să...

— Cum așa? se miră starostele. Sunt atâtea muieri, atâtea fete!...

— Fetele nu fac decât să te amăgească, ripostă Mitea, străduindu-se să-i cânte-n strună starostelui. La fete-i slabă nădejde.

— Nu amăgesc fetele pe nimeni, dacă-i vorba; matală nu știi să te porți cu ele, urmă starostele, de data asta povățuitor, și te și zgârcești. Și vorba ceea: nu ungi, nu merge.

— Nu m-aș zgârci eu dac-aș ști că iese ceva bun și sigur, răspunse Mitea, lăsând de o parte orice sfială.

— Dacă n-o să te zgârcești, o să meargă totul cum nu se poate mai bine, îi spuse starostele, aprinzându-și țigara: apoi urmă, făcând pe jignitul. Nu mi-e mie de rubla matală, nu de câștig, dar, vreau să-ți fac o plăcere, asta-i. Mă tot uit eu: se plictisește rău domnișorul. Nu, îmi zic, treaba asta nu poate fi lăsată așa. Eu am grijă întotdeauna de boierii mei. Merg pe-al doilea an de când sunt la dumneavoastră, da nici de la matală nici de la cucoana, slavă Domnului, o vorbă urâtă n-am auzit! Altoră, de pildă, ce le pasă de vitele boierilor? Îs sătule, bine; nu, dracu' să le ia. La mine însă nu merge așa. Mie vitele îmi sunt mai dragi ca orice. De-aia mă stropșesc la argați: să-mi faceți cum știți, vitele să fie sătule.

Lui Mitea îi trecu prin cap că starostele e băut, dar acesta își lepădă deodată tonul acela jignit și prietenos totodată și zise, privindu-l iscoditor pe Mitea, peste umăr:

— Uite, cea mai potrivită ar fi Aleonka! O muierușcă plină de draci, tinerică, bărbatu-său lucrează în mină... Numai că și ei trebuie să-i dai ceva, acolo. O să cheltuiești, să zicem, una peste alta cinci ruble. O rublă, să zicem, ca s-o cinstești cu ceva; două ei în mână. Ei, și mie de tutun, cât o fi, acolo.

— În privința asta, nicio grijă, nimic mai simplu, răspunse Mitea, din nou parcă împotriva voinței lui. Numai că nu știu despre care Aleonka vorbești.

— De bună seamă a pădurarului, îl lămuri starostele. O știi, matale, cum să n-o știi? Nora pădurarului. Cred că ai văzut-o la biserică, duminica trecută. Chiar atunci m-am gândit eu: tocmai pentru domnișorul nostru ar fi bună! N-are nici doi ani de măritiș, e curățică...

— Ei, dacă-i așa, îl întrerupse Mitea, zâmbind, pune treaba la cale.

— Apoi atunci o să mă străduiesc, întări starostele, apucând iar hățurile. Eu o să încerc va să zică și chiar zilele astea.

Da și matale să te pui în mișcare. Mâine ea o să vină cu fetele din sat, să lucreze la noi la grădină; vino și matale acolo... Iar cartea, nu fuge ea, o să citești la Moscova pe săturate...

Atinse calul și bihunca începu să salte iar, să se hurducăiască. Mitea se ținea cât putea de bine și, căutând să nu se uite la ceafa groasă și stacojie a starostelui, privea în zarea depărtată, peste copacii grădinii lor și peste răchitele din satul răsfirat pe povârnișul ce coboră în râu, spre lunca înverzită. Ceva cu totul neașteptat, fără noimă și în același timp tulburător, ceva care-ți înfioară tot trupul, îl moleșește într-o chinuitoare așteptare, fusese pe jumătate făcut. Acum, parcă și clopotnița atât de cunoscută din copilărie, cu crucea scânteind în lumina soarelui gata să amurgescă, îi apărea într-o înfățișare nouă, răsărindu-i în față pe după coroanele pomilor din

grădină.

XX

Fiind foarte slab, fetele din sat îl porecliseră pe Mitea „Ogarul”; făcea parte din soiul acela de oameni cu ochi negri, parcă mereu dilatați, cărora chiar la vârsta matură nu le cresc aproape de loc nici mustățile, nici barba, doar așa, niște perișori rari, aspri și cârlionțați. Însă a doua zi după convorbirea cu starostele, Mitea se bărbieri de dimineață și își puse o rubașcă galbenă de mătase care-i deschidea, îi lumina frumos și ciudat chipul slăbit, supt și parcă inspirat.

După zece porni alene spre grădină, străduindu-se să arboreze aerul un pic plictisit al omului care se plimbă fără nicio treabă.

Leșise din casă prin ușa principală, îndreptată spre miazănoapte. Înspre partea aceea, deasupra șopronului care adăpostea trăsurile și deasupra ocolului de vite, precum și deasupra acelei părți a grădinii de unde întotdeauna se zărea clopotnița, cerul era tulbure și întunecat. De altfel, totul în jur era pâcios, văzduhul încropit mirosea a fum de la hornul odăii slugilor. Mitea coti pe după casă, se îndreptă spre alea cu tei, privind vârfurile copacilor și cerul. De sub norii spălăciți ce acopereau grădina înspre sud-est, adia un vânt călduț. Păsările nu se auzeau cântând, până și privighetorile amuțiseră. Numai norii de albine treceau în zbor furișat prin grădină, ducând mierea pe care o strânseseră.

Îndreptând valul de pământ ce împrejmuia grădina, fetele ajunseră iarăși cu lucrul în preajma brădetului, săpau făgașurile bătătorite de vitele ce pășteau pe acolo, aruncând peste ele pământ și bălegar cald, cu miros înțepător, adus din timp în timp cu căruța de către argați, pe alea presărată toată cu grămăjoare umede și lucioase. Erau vreo șase fete. Sonka lipsea dintre ele, fusese pețită totuși, iar acum ședea acasă, pregătindu-și câte ceva

pentru nuntă. Erau câteva fetișcane încă slăbuțe, necoapte, apoi Aniutka cea grăsună și drăgălașă, apoi Glașka, acum parcă și mai aspră și mai bărbăteasă, și Aleonka. Mitea o văzu din capul locului, printre copaci, își dădu seama îndată că ea este, deși până atunci n-o văzuse niciodată, și se opri ca trăsnit, atât de tare îl uimi asemănarea, deși poate numai i se păruse că Aleonka avea trăsături comune cu Katia. Era atât de nedumerit, încât rămase pe loc, buimac, câteva clipe. Apoi porni hotărât drept într-acolo, fără să-și ia ochii de la ea. Și era micuță, vioaie, cu toate că venise pentru o muncă murdară, purta o bluză cochetă (albă, cu picățele roșii) din stambă, încinsă cu un cordon negru de lac, fustă la fel, băsmăluță trandafirie de mătase, ciorapi roșii de lână și ciupici negri, moi, care (sau, mai degrabă picioarele ei mici și ușoare) aveau, de asemenea, ceva de-al Katiei, adică un amestec de feminitate și copilăresc. Avea și ea căpșor mic, iar ochii întunecați îi erau așezați și străluceau aproape ca și ochii Katiei. Când Mitea se apropie, ea nu lucra, parcă simțind că este altfel decât celelalte; stătea pe val, cu piciorul drept proptit pe furcă, vorbind cu starostele. Rezemat în cot, acesta sta întins sub un măr pe haina lui cu căptușeala ruptă așternută pe jos și fuma. Starostele se mută politicos pe iarbă, făcându-i loc pe haină lui Mitea.

— Stai jos, Mitri Palîci, aprinde-ți o țigară, zise el prietenos și puțin cam zeflemitor.

Mitea aruncă o privire fugară spre Aleonka - băsmăluță trandafirie îi lumina frumos chipul. Se așeză și, cu ochii în pământ, aprinse o țigară (în decursul iernii și al primăverii se lăsase de multe ori, dar acum începuse din nou să fumeze). Aleonka nici nu-i dădu bună ziua, de parcă nici nu l-ar fi văzut. Starostele continua să-i spună ceva ce Mitea nu înțelegea, necunoscând începutul discuției. Aleonka râdea, dar într-un fel anume, ca și când nici mintea și nici inima nu-i luau parte la acest râs. În fiecare

frază a lui, rostită nepăsător și ironic, starostele făcea niște aluzii obscene. Ea îi răspundea prompt, tot cu ironie, dându-i să înțeleagă că în intențiile avute odată față de cineva el s-a purtat prosteste, obraznic din cale-afară și totodată laș, de frica nevastă-sii.

— Ei! Da cu tine omul n-o scoate la capăt, o ții una și bună, zise în cele din urmă starostele, curmând discuția în contradictoriu, săturându-se, vezi bine, de inutilitatea ei săcâietoare. Vino mai bine să stai cu noi. Cuconășul dorește să-ți spună o vorbă.

Aleorika fură cu ochii într-o parte, își potrivi sub basma cârlionții negrii de la tâmpile, dar nu se urni din loc.

— Vino, proasto, cu tine vorbesc! stăruie starostele. După ce stătu o clipă pe gânduri, Aleonka sări deodată ușurel de pe val, veni spre Mitea și se Chinei la doi pași de el, privindu-l în față, veselă, plină de curiozitate, cu ochii negri larg deschiși. Apoi izbucni în râs și întrebă:

— E adevărat, domnișorule, că matale nu te atingi de muieri? Ca un țârcovnic?

— Da' tu de unde știi că dumnealui nu se-atinge de ele? o luă din scurt starostele.

— Apăi, știi, răspunse Aleonka. Am auzit. Așa-i, altfel nu se poate. Dumnealui are una la Moscova, trânti ea deodată, jucându-și ochii.

— Nu găsește aici ceva potrivit, de-aia, răspunse starostele. Ce știi tu de dumnealor?

— Cum, adică, nu găsește? Uite câte muieri, fete! Uite-o pe Aniutka, vrei alta mai bună? Aniut... vino-ncoa'... Avem o treabă cu tine, strigă ea cu glas răsunător.

Aniutka, o fată lată în spate și cărnoasă, cu brațele scurte, se întoarce; avea o față drăgălașă, un zâmbet blând și plăcut; strigă ceva, drept răspuns, cu un glas cântător, apoi se apucă și mai vârtos pe treabă.

— N-auzi ce-ți spun, vino-ncoa', strigă și mai tare Aleonka.

— N-am ce căuta acolo, nu-s învățată cu de-astea, răspunsese melodios Aniutka, cu încântare în glas.

— Nouă nu ne trebuie Aniutka, avem nevoie de ceva mai curat, mai fin, o lămuri povățuitor starostele. Știm noi de cine avem nevoie.

Spunând acestea, îi aruncă fetei o privire plină de tâlc. Ea se tulbură un pic, se îmbujoră.

— Nu, nu, nu, răspunse apoi, ascunzându-și tulburarea într-un zâmbet, una mai bună ca Aniutka nu găsiți. Iar dacă n-o vreți pe Aniutka mai e Nastka, și ea se îmbracă curat, a stat pe la oraș.

— Ei, ajunge, taci din gură, spuse deodată starostele cu duritate. Yezi-ți de treaba ta, ai pălăvrăgit destul. Și așa mă ceartă cucoana pentru voi, atâta știu ele să fie obraznice, cum e dumneaei...

Aleonka sări în picioare și puse mâna pe furcă, uimitor de sprintenă și de data asta. Tocmai atunci însă, argatul care descărcase ultima căruță de bălegar strigă: „Hai la masă!” și, trăgând de hățuri, porni vesel pe alee în jos, cu căruța goală hurducăind zgomotos.

— La masă, hai la masă! strigară și fetele pe diferite glasuri, aruncând sapele și furcile, sărind peste val, lăsând să li se vadă picioarele goale și ciorapii de toate culorile și adunându-se apoi la umbra brădetului unde își lăsase legăturilele cu merinde.

Starostele se uită dintr-o parte la Mitea, îi făcu cu ochiul, vrând să spună că treaba merge, și, sculându-se din iarbă, încuviință pe un ton de șef:

— Ei, dacă-i vorba să mâncăm, hai să mâncăm...

Împestrițând zidul întunecat al brazilor, fetele se așezară vesele de-a valma pe iarbă, se apucară să-și desfacă legăturilele și-și scoaseră lipiile, pe care și le așezară în poală, stând cu picioarele întinse; se puseră pe mestecat, mai sorbind câte o înghițitură de lapte sau de cvas din sticle și continuând să vorbească între ele, cu glas

tare, fără nicio rânduială, hohotind la fiecăruia cuvânt și privind într-una spre Mitea cu ochi curioși și provocători. Plecându-se spre Aniutka, Aleonka îi spusese ceva la ureche. Neputându-și stăpâni un zâmbet fermecător, Aniutka o îmbrânci cu putere (pufnind de râs), Aleonka căzu cu capul în poală) și cu o indignare prefăcută strigă, făcând să răsună tot brădetul de glasul ei cântător.

— Proasto! Ce te hlizești fără rost? Ce-i cu atâta veselie pe tine?

— Să mergem, Mitri Palid, să ne ferim de păcat, ia uite cum le-au apucat dracii!

A doua zi fiind duminică, nu se lucra la grădină. Plouase cu găleata, toată noaptea bătuse darabana pe acoperiș, în timp ce mereu se aprindea o lumină palidă deasupra grădinii, cuprinzând-o toată, ca o făclie din basme. Spre dimineață însă, vremea se însenină, toate erau iarăși ca în ajun, și pe Mitea îl trezi din nou dangătul vesel, însoțit, al clopotelor.

Se spală fără grabă, se îmbracă, bău un pahar de ceai și se îndreptă spre biserică. „Mama a și plecat, îl muștră prietenos Parașa, iar matale parcă ai fi păgân, zău așa...”

La biserică puteai merge prin islaz, ieșind pe poarta conacului și cotind-o la dreapta, sau prin grădină, pe alea principală și apoi pe drumul dintre grădină și arie, la stânga. Mitea o luă prin grădină.

Toate se înfățișau ca în toiul verii. Mitea mergea pe alee, în soarele care strălucea fierbinte pe arie și pe câmp. Strălucirea văzduhului și dangătul clopotelor, care se contopea plăcut, nu știu cum, în deplină armonie cu ea și cu întreaga această dimineață rustică, și faptul că Mitea tocmai atunci se spălase și își pieptănase părul negru, lucios și ud și își pusese șapca de student, totul i se păru deodată atât de frumos, încât el, care iar nu dormise o noapte întreagă, frământat de gânduri și simțăminte de tot soiul, se simți cuprins dintr-odată de speranța unei

încheieri fericite a tuturor chinurilor lui, de speranța mântuirii lui de aceste chinuri. Clopotele cântau și chemau, aria strălucea caldă în fața lui, pe trunchiul strâmb al unui tei, spre vârful lui verde-deschis, scăldat în soare, alerga repede o ciocănitoare, oprindu-se în răstimpuri și ridicându-și capul moțat; bondari negri-roșcați de catifea se înfundau preocupați în florile din poiene, iar soarele dogorea, păsările își cântau în grădină cântecul dulce, lipsit de griji... Totul era cum fusese de-atâtea și atâtea ori în copilărie, în adolescență; atât de viu își aminti toți anii aceea încântători și senini, încât se pomeni deodată încredințat că Dumnezeu este milostiv, că cine știe, s-ar putea trăi pe lume și fără Katia.

— Trebuie într-adevăr să mă duc pe la familia Meșcerski, își zise Mitea.

În aceeași clipă, ridică ochii și o zări la vreo douăzeci de pași pe Aleonka; tocmai trecea pe acolo. Purta și de data asta băsmăluța trandafirie de mătase, o rochie de sărbătoare albastră cu volane și ghetе noi potcovite. Mergea repede, jucându-și șoldurile, fără să-l vadă, și Mitea se trase dintr-o zvâcnire după copaci.

Așteptă până dispăru Aleonka din câmpul lui vizual și apoi, cu inima bătându-i nebunește, porni grăbit înapoi spre casă. Își dădu seama deodată că pornise spre biserică cu scopul tainic de a o vedea, și că nu se poate, nu-i îngăduit s-o vadă la biserică.

XXII

În timpul prânzului, un om trimis anume aduse de la gară o telegramă. Ania și Kosteа își anunțau sosirea pentru a doua zi, seara. Mitea primi vestea cu totul nepăsător.

După-amiază se întinse pe divanul din cerdac, cu fața în sus și cu ochii închiși, simțind soarele arzător ce se strecura până acolo, ascultând zumzetul văratice al muștelor. Inima îi tresălta, în minte îi stăruia întrebarea de nedelegat: cum are să fie mai departe cu Aleonka? Când

se vor hotărî lucrurile definitiv? De ce oare n-a întrebat-o starostele, direct, în ajun, dacă se învoiește, și dacă da, unde și când? Afară de asta, îl mai frământa ceva: oare se cade sau nu să-și calce hotărârea fermă de a nu mai merge la poștă? Ce-ar fi să se ducă și azi, ultima oară? Să se chinuiască iar, fără rost, cu o jalnică speranță? Dar ce ar mai adăuga acum acest drum până la poștă (de fapt ar fi o simplă plimbare și atâta tot) la chinurile lui? Oare nu-i acum destul de vădit faptul că acolo, la Moscova, totul s-a sfârșit pentru el pentru totdeauna. Ce-ar avea de pierdut, în general?

— Cuconașule! se auzi deodată un glas înăbușit în preajma cerdacului. Dormeai, cuconașule?

Deschise repede ochii. În fața lui stătea starostele; purta o cămașă nouă de stambă și șapcă nouă. Avea o înfățișare sărbătorească, sătulă, și cam somnoroasă, amețită.

— Cuconașule, haidem repede la pădure, șopti el. Cucoanei i-am spus că trebuie să vorbesc cu Trifon în privința albinelor. Să plecăm mai repede, cât e culcată cucoana, că dacă se trezește din soma, te pomenești că se răzgândește... Luăm ceva să-l ospătăm pe Trifon, ei o să se amețească, matală ai să-l ții de vorbă, iar în timpul ăsta eu am să fac cumva să-i șoptesc Aleonkăi o vorbuliță. Ieși mai repede din casă, am și înhămat...

Mitea sări în picioare, trecu în vestibul, își luă șapca și ieși grăbit în curte, unde aștepta un armăsar tânăr și focos înhămat la o trăsurică de curse.

XXIII

Armăsarul se urni din loc și ieși ca o vijelie pe poartă. Peste drum de biserică se opriră câteva clipe în fața prăvăliei, cumpărară un funt de slănină și o sticlă de votcă și porniră în zbor mai departe.

Trecură și de izba de la marginea satului, lângă ușa, gătită de sărbătoare, stătea fără niciun rost, Aniutka.

Starostele îi strigă o glumă grosolană, și cu vitejie îndârjită de om beat, trase tare de hățuri, lovi cu ele din răsputeri în crupa armăsarului, care iuți și mai mult pasul.

Săltând la fiecare hop, Mitea se ținea din răsputeri să nu cadă. Soarele îi ardea plăcut ceafa, în față îi adia dogoarea câmpului mirosind a secară gata să înflorească, a colb de pe drum, a unsoare de căruță. Secara se unduia în văturele cenușii-argintii, semănând cu o blană fermecată; deasupra lanului de secară, ciocârliile se înălțau în fiecare clipă spre tării, cântau, zburau pieziș și se lăsau iar la pământ; iar departe, în față, pădurea se zărea albăstrie, catifelată...

După vreun sfert de oră, intrau în pădure și, cu aceeași iuțeală, poticnindu-se în buturugi și rădăcini, goniră pe drumul umbros și plăcut, plin de pete vesele de soare, cu marginile năpădite la nesfârșit de flori și de ierburi înalte. Aleonka ședea și broda sub stejarii tineri ce înfrunzeau în preajma căsuței paznicului, gătită cu rochia ei albastră, cu picioarele întinse, încălțate în ei smulițe scunde. Starostele trecu ca vântul pe lângă ea, o amenință cu biciușca și opri deodată calul în fața cerdacului. Pe Mitea îl izbi mireasma proaspătă, amăruie, a pădurii, a frunzelor tinere de stejar, îl asurzi lătratul dezlănțuit al potăilor care înconjurară trăsura, făcând să răsunе pădurea toată de ecouri. Nu se mai urneau din loc, lătrând cu înverșunare pe toate tonurile, însă boturile lor lătoase erau blânde și toți dădeau din coadă.

Mitea și starostele se dădură jos din trăsură, priponiră armăsarul de un copăcel trăsmit care se înălța sub ferestrele casei și intrară în tinda întunecată.

În casă era foarte curat și plăcut, cu toată înghesuiala; era și prea cald, și de la soarele care bătea drept în cele două ferestruici, și de la soba încă fierbinte pentru că de dimineață se copsese pâine în cuptor. Feodosia, soacra Aleonkăi, o bătrânică tare curățică și

plăcută la înfățișare, ședea la masă, cu spatele spre ferestruica încinsă de soare și acoperită toată de musculițe. Zărindu-l pe cuconaș, se ridică și făcu o plecăciune adâncă. După ce dădură bună ziua, noii veniți se așezară și-și aprinseră câte o țigară.

— Da unde-i Trifon? se interesă starostele.

— Se hodinește în magazie, îi răspunse Feodosia, mă duc îndată să-l strig.

— Merge treaba! șopti starostele, clipind din ochi, îndată ce bătrâna ieși din odaie.

Dar deocamdată lui Mitea nu prea-i venea să creadă, încă se simțea din cale-afară de stingherit, i se părea că Feodosia își dă bine seama pentru ce au venit. Din nou îl străfulgeră gândul care de trei zile îl umplea de groază: „Ce fac? Am înnebunit!” Se simțea ca un somnambul supus unei voințe din afară, care mină tot mai repede și mai repede spre o prăpastie fatală, dar irezistibil de atrăgătoare. Străduindu-se să-și păstreze aerul calm și firesc, ședea, fuma și examina odaia. îl apăsa îndeosebi gândul că îndată va intra Trifon, un mujic, se spune rău și isteț, care pe loc va pricepe totul, încă mai bine decât Feodosia. În același timp îi încolți și un alt gând: „Oare ea unde doarme? Tot pe priciurile astea, sau în magazie?” Desigur, în magazie, hotărî el. O noapte de vară în pădure, ferestruicile magaziei nu au geamuri și toată noaptea se aude șoapta somnoroasă a pădurii, în timp ce ea doarme...

XXIV

Intrând, Trifon îi făcu și el o plecăciune adâncă lui Mitea, dar în tăcere, și fără să i se uite în ochi. Se așeză apoi în capul mesei și deschise vorba, rece, cu ostilitate, adresându-se starostelui: despre ce-i vorba, pentru ce au poftit la el? Starostele se grăbi să-i răspundă că l-a trimis cucoana, că dumneaei îl roagă pe Trifon să vină până la prisacă s-o vadă, că prisă* carul lor e un nătărău bătrân și surd, și că el, Trifon, ar fi fruntea apicultorilor din toată

gubernia, după cât e de mintos și de priceput; spunând acestea, starostele scoate dintr-un buzunar al pantalonilor sticla cu votcă, iar din celălalt slănina învelită într-o hârtie cenușie, groasă, pătrunsă toată de grăsime. Trifon le privi rece și ironic, cu coada ochiului, și se ridică de la locul lui și luă de pe poliță o ceașcă de ceai. Starostele îl cinsti întâi pe Mitea, apoi pe Trifon, apoi pe Feodosia – femeia sorbi ceașca cu plăcere, până-n fund – și, în sfârșit, își turnă și lui. După ce o dădu pe gât, se și apucă să-i ia iarăși pe toți la rând, îmbucând din pâine și umflându-și într-una nările.

Trifon se ameți cam repede, păstrându-și însă tonul rece și ironia dușmănoasă. Starostele căzu iar după a doua ceașcă într-o toropeală greoaie. Discuția luă o întorsătură aparent prietenoasă, dar cei doi se priveau cu ochi neîncrezători, răutăcioși. Feodosia ședea tăcută, cu un aer politicos, dar nemulțumit. Aleonka nu se arăta. Pierzând orice speranță ca ea să vină, dându-și seama că-i un vis prostesc să mai spere acum că starostele va reuși să-i șoptească „un cuvîntel”, chiar dacă ea ar veni, Mitea se ridică și spuse sever că e timpul să plece.

— Acuși, acuși, avem tot timpul! replică starostele, încruntat și obrăznicit. Mai întâi să-ți spun matala un cuvîntel în taină.

— Foarte bine, ai să mi-l spui pe drum, răspunse Mitea reținut, dar pe un ton și mai sever. Să plecăm.

Dar starostele lovi cu palma în masă și, cu strâmbături misterioase de om beat, repetă:

— Dacă-ți spun că pe drum nu se poate vorbi despre asta! Ieși cu mine până afară, o clipă.

Și, ridicându-se greoi de pe scaun, deschise larg ușa de la tindă.

Mitea îl urmă.

— Ei, ce-i?

— Să nu zici nimic! șopti misterios starostele, închizând ușa în urma lui Mitea și clătinându-se.

- Ce să nu zic?
- Să nu aici nimic!
- Nu te-nțeleg.

— Să nu zici nimic! I-a noastră! Ca popa! Mitea îl dădu la o parte, ieși din tindă și se opri în prag, neștiind ce să facă: să mai aștepte puțin, sau să se uf ce în trăsură și să plece singur, ori, pur și simplu, s-o pornească pe jos!

La zece pași de el se ridica pădurea deasă și verde, învăluită în umbra serii și, de aceea, și mai proaspătă, mai curată, mai frumoasă. Pe cerul senin, soarele apunea pe după vârfurile copacilor, scuturându-și printre ele tot aurul lui roșu, sclipitor. Și deodată răsună și se rostogoli prin adâncul pădurii - undeva departe i se păru lui Mitea - dincolo de râpe, un glas cântător de femeie, ademenitor, ca o chemare, plin de farmec, așa cum poate răsună numai în pădure, într-un amurg de vară.

— U-u-ul strigă târăgănat glasul, jucându-se pesemne cu ecourile pădurii. U-u-u!

Mitea trecu repede pragul și fugi în pădure, printre flori și ierburi. Pădurea cobora într-o râpă pietroasă. În râpă stătea Aleonka și ronțăia niște covrigei. Mitea alergă până-n buza râpei și se opri. Ea îl privea de jos cu ochii plini de mirare.

— Ce faci acolo? întrebă Mitea încet.

— O caut pe Maruška, e cu vaca noastră. Da' de ce? răspunse ea, tot încet.

— Ei, ce zici, vii?

— Ce să vin, pe degeaba? zise ea.

— Cine ți-a spus că pe degeaba? întrebă Mitea, de data aceasta aproape în șoaptă. De asta să n-ai nicio grijă.

— Apăi, când? îl întrebă Aleonka.

— Și mâine... Când ai putea?

Aleonka rămase o clipă pe gânduri.

— Mâine mă duc la maică-mea să-i tund oaia, zise ea, scrutând cu grijă pădurea înspre deal, în spatele lui Mitea.

Seara, cum se întunecă, vin. Da' unde? Pe arie nu-i bine, poate să treacă cineva pe-acolo... Vrei în bordeiul din vâlcea, la voi în grădină? Numai vezi, să nu mă păcălești, pe degeaba eu nu mă învoiesc... Aicea nu-i ca la Moscova, urmă ea cu ochii deodată răzători, privindu-l de jos, se zice că acolo, muierile, ele plătesc...

XXV

Întoarcerea a fost dezgustătoare. Trifon nu le rămăsese nici el îndatorat, punând la bătaie și din partea lui un clondir, iar starostele se îmbătase în așa hal, încât nu reuși să se suie în trăsură, ci mai întâi căzu peste ea; speriat, armăsarul se smuci și era cât pe ce s-o ia din loc fără călători. Dar Mitea tăcea, se uita absolut indiferent la staroste, așteptându-l răbdător să se așeze. Starostele iar goni calul cu o înverșunare neghioabă. Mitea tăcea, se ținea cu strășnicie, să nu cadă, privea cerul de seară, lanurile ce parcă tremurau și săltau, trecându-i repede prin față. Deasupra lanurilor, în amurg, ciocârliile își isprăveau cântecele duioase, iar către răsărit, unde zarea se învinețise așteptând căderea nopții, se aprindeau acele sclipiri pașnice, îndepărtate, care nu făgăduiesc nimic altceva decât vreme frumoasă. Mitea știa să guste toate încântările serii, dar acum îi erau cu desăvârșire străine. În suflet și în gând avea un singur lucru: mâine seară!

Acasă îl aștepta vestea că s-a primit o scrisoare care confirmă că Ania și Kosteia sosesc a doua zi, cu trenul de seară. Mitea se îngrozi: o să vină, o să alerge seara în grădină, s-ar putea să dea o fugă și până la bordei, în vâlcea... Dar îndată după aceea își aminti că de la gară copiii vor fi aduși cel mai devreme, după nouă, apoi vor fi puși la masă, își vor bea ceaiul...

— Te duci să-i întâmpini? îl întreabă Olga Petrovna.

Mitea simți că se face alb ca varul.

— Nu, nu cred... N-aș vrea și apoi nici nu-i loc în trăsură...

— Bine, asta nu-i o problemă, ai putea merge călare...

— Ei, nu, nu știu... De fapt, ce rost are? Cel puțin în clipa de față n-am niciun chef...

Olga Petrovna îl privi lung.

— Nu te simți bine?

— Sunt perfect sănătos, răspunse Mitea, aproape grosolan. Numai că pic de somn...

Și se duse în odaia lui, se culcă pe divan, fără a aprinde lumina, și adormi îmbrăcat.

Noaptea auzi o muzică tărăgănată, venind de undeva de departe, și se văzu atârând deasupra unei prăpastii uriașe, slab luminată. Prăpastia se însenina din ce în ce, se făcea tot mai adâncă, fără fund, tot mai aurie, mai colorată, mai plină de lume, și limpede de tot, răspicat, cu o tristețe nespusă și cu gingășie, răsună în ea: „A fost odată un rege...” Mitea tresări înduioșat, se întoarse pe partea cealaltă și adormi din nou.

Ziua părea că nu se mai sfârșește. Ca amețit, Mitea ieși dimineața din cameră, la ceai, apoi la prânz, se duse iarăși la el în odaie și se culcă din nou, luă de pe masă un volum al lui Pisemski, care zăcea acolo de cine știe când, citi fără să înțeleagă o vorbă, se uită vreme îndelungată în tavan, ascultând zgomotul mătăsos, egal, văratic, al grădinii însorite, pătrunzând prin fereastră... Până la urmă, se ridică și se duse în bibliotecă, să schimbe cartea. Dar camera aceea plăcută, cu mobilele ei străvechi, cu tăcerea ei, cu priveliștea ce se deschidea de la una din ferestre spre arțarul lui drag, iar de la celelalte spre cerul luminos al asfințitului, îi aminti dureros de viu zilele de primăvară (acum atât de îndepărtate), când ședea acolo citind versuri din revistele îngălbenite de vreme și îi păru atât de plină de Katia, încât făcu cale-ntoarsă și ieși. „La dracu’! gândi el cu enervare. La dracu’ cu tot tragismul ăsta patetic al dragostei!”

Își aminti cu indignare că își propusese să se împuște dacă nu va primi scrisoare de la Katia și se întinse iarăși pe divan, luând în mână volumul lui Pisemski. Dar, ca și înainte, nu înțelegea nimic din ceea ce citea, iar din când în când, cu ochii în carte și cu gândul la Aleonka, începea să tremure din tot corpul, simțind o încordare mereu crescândă în pânțele. Și cu cât se apropia seara, cu atât mai des îl apuca tremurul acela! Glasurile și pașii răsunând prin casă, glasurile din curte - se și înhămau caii la trăsura care avea să plece la gară - toate răsunau ca atunci când ești bolnav la pat și zaci în singurătate, în timp ce în jurul tău viața își urmează cursul de toate zilele, nepăsătoare față de tine și de aceea străină, ostilă chiar, în sfârșit, de undeva se auzi glasul Parașei: „Cucoană, trăsura trage la scară!” urmat de clinchetul stins al zurgălăilor, apoi de tropotul copitelor, de fâșăitul roților trăsorii ce se apropia de cerdac... „Of, da când o să se termine toate astea!” mormăi Mitea, dogorit de nerăbdare, stând nemișcat, ascultând cu încordare glasul Olgăi Petrovna care dădea ultimele porunci în odaia slugilor. Deodată, zurgălăii prinseră a zurui și, zuruind tot mai armonios, tot mai la unison cu zgomotul ritmic al trăsorii alergând la vale, se stinseră treptat...

Ridicându-se dintr-un salt, Mitea ieși în salonul mare, pustiu, acum, scăldat în lumină de asfințitul senin-gălbui.

Toată casa era pustie, o pustietate stranie, înfricoșătoare! Cu un simțământ ciudat, ca de despărțire, Mitea privi odăile care se înșiruiau tăcute, cu ușile larg deschise - salonul mare, salonul cei mic, biblioteca în a cărei fereastră strălucea lumina crepusculară sinilie a cerului sudic, pe care se profila vârful verde, pitoresc, al arțarului și, ca un punct trandafiriu deasupra lui, luceafărul de seară. Își băgă apoi capul în odaia slugilor, să vadă dacă Parașa-i acolo. Încredințându-se că nu e nimeni, își luă șapca din cuier, fugi înapoi în odaia lui și sări pe

fereastră, zvârlindu-și picioarele lungi departe, drept pe straturile de flori. Acolo, pe straturi, încremeni o clipă, apoi, încovoiindu-se, trecu repede drumul în grădină și coti într-o alee laterală, dosnică, năpădită de tufe dese de salcâmi și liliac.

XXVII

Nu era pic de rouă, de aceea nu se prea simțeau miresmele grădinii, peste care se așternuse seara. Dar cu toate că nu-și dădea bine seama de toate acțiunile lui din seara aceea, lui Mitea i se păru că niciodată în viață – poate cu excepția copilăriei lui îndepărtate – nu întâlnise miresme atât de tari și de variate ca acum. Toate miroseau: tufele de salcâm, frunzele de liliac, tufele de coacăze, brusturii, pelinul, florile, iarba, pământul...

După ce făcu câțiva pași, cu gândul înspăimântător: „dar dacă mă trage pe sfoară, dacă nu vine?” – acum i se părea că toată viața lui depinde de faptul dacă Aleonka va veni sau nu; simțind deodată printre miresmele vegetației din jur și mirosul de fum ce venea de undeva, din sat, Mitea se mai opri o dată și întoarse pentru o clipă capul: un fluture de noapte plutea alene și zumzăia undeva lângă el, semănând parcă în drumul său tăcere, calm și penumbră. Deși mai era încă ziuă, amurgul cuprinsese jumătate din cer cu lumina lui lină, egală, ce nu se stinge multă vreme – lumina primelor amurguri de vară – iar deasupra acoperișului casei, care se zărea pe alocuri printre copaci, strălucea sufe de tot, în pustiul străveziu al cerului, secera încovoiată și ascuțită de lună nouă. Mitea se uită la ea, își făcu cu mișcări repezi și scurte semnul crucii, undeva sub lingurică, și pași spre tufele de salcâm. Aleea dădea spre vâlcea, dar nu și spre bordei, ca să ajungi acolo trebuia să tai de-a curmezișul crângul de salcâmi. Mitea alerga printre crengile larg desfăcute până jos de tot, ba aplecându-se, ba dându-le la o parte ca să-și facă drum. În câteva clipe și ajunse la locul stabilit.

Își vârî cu teamă capul în bordei, în întunericul ce mirosea a paie uscate și încinse, aruncă o privire scrutătoare în jur, încredințându-se aproape cu bucurie că nu era încă nimeni înăuntru. Clipa fatală se apropia însă, și Mitea se postă la intrarea bordeiului, numai urechi, în încordarea așteptării. Toată ziua nu-l părăsise aproape nicio clipă o aprigă excitare trupească. Acum sosi punctul ei culminant. Dar, lucru ciudat, atât ziua cât și acum, aceasta era o stare independentă, nu știu cum, nu-l pătrundea tot, stăpânindu-i numai trupul, fără să-i atingă sufletul. Inima îi bătea însă nebunește, iar în jur domnea o liniște nespusă, că nu auzea decât un singur lucru: bățile ei. Niște fluturași spălăciți și catifelați zburau, se roteau neobosiți și neauziți printre crengi, prin frunzișul cenușiu al merilor, care își conturau siluetele în atâtea chipuri diferite pe cerul înserării, și acești fluturași făceau ca liniștea să pară și mai adâncă, de parcă ar fi avut puteri vrăjite. Deodată, undeva în spatele lui răsună un trosnet ușor; auzindu-l, Mitea înlemni. Întoarse brusc capul, aruncă o privire printre copaci, în direcția valului din marginea grădinii, și văzu rostogolindu-se spre el pe sub crengile merilor ceva negru. Dar nu avu timpul să se dumirească ce este, când, tot alergând spre el, acel ceva întunecat făcu o mișcare largă și se pomeni cu Aleonka în față.

Ea își trase de pe cap poala fustei scurte, din lână neagră țesută în casă, și Mitea îi văzu chipul speriat, luminat de un zâmbet. Era desculță, numai în fustă și cu o cămașă din pânză de casă, vârată în fustă. Sub cămașă se îțeau sânii ei feciorelnici. Răscroiala adâncă a cămășii lăsa să i se vadă gâtul și în parte umerii, iar mânecile îi erau suflecate până la cot, dezgolindu-i brațele rotunde. Și toată, de la căpșorul mic, acoperit cu o băsmăluță galbenă, până la picioarele mici, goale, de femeie și în același timp de copil, toată era atât de frumoasă, atât de mlădioasă,

atât de fermecătoare, încât Mitea, care până atunci o văzuse numai gătită, văzând-o acum în toată splendoarea acestei simplități a ei, rămase uluit în sinea lui.

— Ei, haidem, mai repede, șopti ea vesel, hoțeste, și, aruncând o privire circumspectă în jur, se strecură în bordei, în întunericul înmiresmat.

Acolo se opri o clipă, în timp ce Mitea, cu dinții încheștați ca să le oprească clănțănitul, se grăbi să bage mâna în buzunar - picioarele îi erau încordate, tari ca oțelul - și-i strecură în palmă o hârtie mototolită de cinci ruble. Aleonka o ascunse repede în sân și se așeză pe jos. Mitea se lăsă lângă ea și o luă de gât, neștiind ce să facă, dacă trebuie s-o sărute sau nu. Mirosul băsmăluței, al părului ei, izul de ceapă al trupului ei, amestecat cu mirosul de izbă, de fum, toate la un loc erau amețitor de plăcute, și Mitea își dădea seama, simțea aceasta. Dar cu toate acestea, lucrurile se petreceau ca și înainte: simțea o năprasnică dorință trupească ce nu se transforma însă în dor sufletesc, în fericire, în extaz, în acea plăcută moleșală a întregii ființe. Ea se lăsă pe spate și se lungi pe jos. El veni alături, se lipi de ea, întinse mâna spre brațul ei. Râzând nervos, încetișor, Aleonka îi prinse mâna și i-o trase în jos.

— Nu-i voie, zise ea, poate în glumă, poate serios.

Îi dădu mâna la o parte și i-o ținea zdravăn în mâna ei mică, iar ochii ei cătau prin fereastra bordeiului la crengile merilor, la cerul albastru și întunecat de dincolo de crengi și la punctul roșu și nemișcat al luceafărului, care sclipea singuratec deocamdată. Ce exprimau ochii aceștia? Ce trebuia să facă el? S-o sărute pe gât, pe gură? Deodată, cu mâna pe fusta ei scurtă, neagră, ea spuse repezit:

— Ei, haide, mai repede...

Când se sculară - Mitea se ridică din paie, profund dezamăgit - ea, legându-și basmaua pe cap, după ce își îndreptase părul, îl întreabă într-o șoaptă însuflețită, ca un

om apropiat, ca o amantă:

— Zice lumea că ai fost pe la Subbotino. Preotul de acolo vinde niște purcei ieftin. O fi adevărat, ori ba? N-ai auzit cumva?

XXVIII

În aceeași săptămână, sâmbătă, ploaia - pornită încă de miercuri și fără contenire de dimineață până seara - turna cu găleata.

Și se întetea mereu; în ziua aceea vremea era mai furtunoasă și mai posomorâtă decât oricând.

Mitea umblă toată ziua prin grădină și toată ziua plânse atât de amarnic, încât se mira el însuși uneori câte lacrimi poate să verse.

Parașa îl căutase, îl strigase prin curte, în aleea cu tei, îl chemase la masă, apoi la ceai - Mitea nu-i răspundea.

Era frig, o umezeală pătrunzătoare, cer întunecat, plin de nori. Frunzișul verde al grădinii ude se contura pe fondul negru al norilor parcă mai des, mai proaspăt, viu colorat. Răbufnirile vântului scuturau din copaci altă ploaie, aproape la fel de îmbelșugată. Dar Mitea nu vedea nimic, nu se sinchisea de nimic. Șapca albă cu cozoroc i se pleoștise, colorată în cenușiu-închis, uniforma de student i se înnegrise, carâmbii cizmelor îi erau mânjiți până sus de noroi. Ud, pătruns de ploaie, fără pic de sânge în obraji, cu ochi plânși, în care lucea nebunia, arăta înspăimântător.

Fuma țigară după țigară, umbla cu pas larg prin noroiul aleilor, iar uneori lăsa drumul bătut, călcând pe unde se nimerea, prin iarba înaltă și udă, printre meri și peri, poticnindu-se de cioturile strâmbe, năpădite de mușchi verde-cenușiu, ud și el. Se mai așeză pe băncile umflate și înnegrite de ploaie, iar când pașii îl purtau în vâlcea se culca pe paie ude din bordei, acolo unde stătuse cu Aleonka. De frig și de umezeală mâinile i se învinețiseră, buzele îi erau liliachii, fața-i palidă ca de

mort, cu obraji scofâlciți, căpătase o nuanță viorie. Zăcea pe spate, picior peste picior, cu mâinile sub cap, ațintindu-și privirea stranie și ursuză la acoperișul negru de paie, din care picau stropi mari, ruginii, de apă. Apoi i se contractau mușchii obrazilor, sprâncenele începeau să i se zbată. Sărea deodată în picioare, scotea din buzunarul pantalonilor scrisoarea citită de o sută de ori, mânjită și mototolită – o primise în ajun, seara târziu, o adusese inginerul cadastral, venit pentru câteva zile la conac cu niște treburi – și iarăși, pentru a suta una oară, o devora cu ochi lacomi:

„Dragă Mitea, să nu-mi porți pică, uită-mă, uită tot ce-a fost! Sunt rea, stricată, nu sunt demnă de dumneata, dar iubesc la nebunie arta! M-am hotărât, zarurile sunt aruncate, plec, știi cu cine... Ești sensibil, inteligent, ai să mă înțelegi. Te implor, nu mă chinui, nu te chinui nici tu! Să nu-mi scrii nimic, e inutil!”

Ajungând la aceste cuvinte, Mitea mototolea scrisoarea și, cu fața în paiele ude, cu dinții încleștați sălbatic, se sufoca în hohote de plâns. Acest „tu” involuntar, care-i amintea atât de dureros, restabilind-o parcă din nou, intimitatea dintre ei îi copleșea inima cu o duioșie de neîndurat, peste puterile omenеști! Și alături de acest „tu”, declarația fermă că până și să-i scrie e inutil! O, da, da, știa: e inutil! Totul s-a sfârșit, s-a sfârșit, pentru totdeauna!

Spre seară, ploaia se năpustise asupra grădinii cu puteri înzecite și cu tunete grozave, și, în cele din urmă, îl goni în casă. Era ud din cap până-n picioare, dinții îi clănțăneau și tremura tot de frig; își scoase capul printre crengi și, încredințându-se că nu-l vede nimeni, alergă la fereastra odăii lui, ridică din afară rama de modă veche și, sărind înăuntru, încuie ușa cu cheia și se trânti pe pat.

Întunericul se lăsa repede. Zgomotul ploii răsună pretutindeni, și pe acoperiș, și în jurul casei, și în grădină.

Era un zgomot dublu, diferit, într-un fel în grădină și altfel lângă casă, însoțit de clipocitul neîntrerupt și de plescăitul scocurilor ce revărsau apa în băltoace. Lui Mitea, scufundat curând într-o stare de încremenire letargică, toate acestea îi dădeau o neliniște inexplicabilă, și odată cu febra ce-i dogorea nările, răsuflarea și capul, îl cufunda într-un fel de narcoză, creând parcă în jurul lui altă lume, alte ceasuri de seară, într-o altă casă, străină, unde plutea presimțirea unor amenințări năprasnice.

Știa, simțea că e în odaia lui, unde era aproape întuneric din pricina ploii și a serii ce se lăsa, că dincolo, în sufragerie, în jurul mesei pusă pentru ceaiul de seară, se aud glasurile mamei, al Aniei, al lui Kosteia și al inginerului, dar, în același timp, se făcea că umblă printr-o casă străină, iar în fața lui, tot depărtându-se de el, pășește o tânără dădacă; și se simțea cuprins de un simțământ inexplicabil, crescând, de groază, amestecată însă cu o dorință de neînfrânt, cu presimțirea intimității cuiva cu cineva, o intimitate având ceva pervers, dezgustător, dar la care lua și el parte. Toate se făceau însă simțite prin intermediul unui copil cu obraz mare, alb, pe care dădaca cea tinerică îl purta în brațe și îl legăna, ținându-și capul dat pe spate. Mitea se grăbea s-o ajungă din urmă, o ajunsese și tocmai voia să-i privească chipul – dacă nu-i cumva Aleonka – dar, pe neașteptate, se pomeni într-o clasă de la liceu, posomorâtă, cu geamurile mânjite de cretă. Cea care stătea acolo, în fața unui scrin cu oglindă, nu-l putea vedea, se făcuse dintr-odată invizibil. Ea purta un jupon de mătase galbenă, bine ajustat pe șoldurile rotunde, pantofi cu tocuri înalte, ciorapi negri subțiri, ajurați, prin care se străvedea pielea; sfiindu-se și rușinându-se cu încântare, ea știa ce se va întâmpla îndată. Apucase să ascundă copilul în scrin. Își trecu peste umăr cosița, o împleti în grabă și, trăgând cu coada ochiului spre ușă, își privea în oglindă fețișoara pudrată, umerii goi și

sânii mici de un alb-lăptos și albăstrui, cu sfârcuri roze. Ușa se dădu în lături, și, rotindu-și privirea energică și amenințătoare, intră un domn îmbrăcat în smoching, cu chipul palid și obrajii rași, cu părul negru, scurt și cârlionțat. Își scoase tabachera plată de aur, își aprinse, degajat, o țigară. Tot împletindu-și cosița, ea îl privea sfioasă, știind scopul cu care a venit el, apoi își aruncă peste umăr cosița și își ridică brațele goale... El îi cuprinse talia, curtenitor, iar ea i se aruncă de gât, lăsând să i se vadă subsuorilentunecate, se lipi de el, ascunzându-și fața pe pieptul lui...

XXIX

Mitea își reveni, leoarcă de sudoare, cu sentimentul uimitor de limpede că e pierdut, că pe lumea asta totul este atât de monstruos, de fără speranță și de întunecat, cum nu poate fi nici în infern, dincolo de mormânt. Camera era cufundată în beznă, în dosul ferestrelor ploaia, cădea, plescăind zgomotos, și acest plescăit, aceste sunete erau de nesupertat (chiar și numai prin sonoritatea lor) pentru trupul lui ce tremura, scuturat de friguri. Dar lucrul cel mai greu de îndurat și mai îngrozitor era perversitatea monstruoasă a împerecherii oamenilor, pe care parcă și el o împărtășise adineaori alături de domnul cu obrajii rași. Din sufragerie venea zvon de glasuri și de râsete. Și ele erau cumplite și perverse prin înstrăinarea lui, prin brutalitatea vieții, prin nepăsarea ei, necruțătoare față de Mitea...

„Katia! chemă el, așezându-se în capul oaselor pe pat, cu picioarele pe podea, Katia, cum ai putut?” urmă el cu glas tare, convins că ea îl aude, că e aici, dar tace, că nu-i răspunde nimic pentru că ea însăși este strivită, ea însăși își dă seama de grozăvia ireparabilă a tot ce-a făcut. „Ah, n-are niciO importanță, Katia, șopti, el, mâhnit, cu duioșie, vrând să-i spună că-i va ierta totul, numai să i se arunce iarăși în brațe, ca să se poată salva împreună, să

poată salva dragostea lor atât de frumoasă, în acel splendid univers al primăverii, care era, încă nu demult, un adevărat rai. Dar după ce șopti: „Ah, n-are nicio importanță, Katia!” își dădu seama numaidecât că nu-i așa, că are importanță, că nu mai există și nici nu poate fi salvare, nici întoarcere la acea vedenie minunată ce-i apăruse cândva la Șahovskoe, pe balconul năpădit de tufe de iasomie, și începu să plângă încet, copleșit de durerea ce-i sfâșia pieptul.

Durerea aceasta era atât de cumplită, atât de insuportabilă, încât, fără să se gândească la ceea ce face, nedându-și seama ce are să urmeze, dorind patimaș un singur lucru – să scape măcar pentru o clipă de ea și să nu mai ajungă în lumea aceea înfiorătoare în care își petrecuse toată ziua și unde abia adineaori fusese cufundat într-un vis de groază, cel mai respingător din toate visele pământești, el dibui pe întuneric sertarul noptierei, scoase revolverul rece și greu, și după un oftat adânc, fericit, deschise gura larg și apăsă trăgaciul cu putere, cu desfătare.

Alpii Maritimi, 19 septembrie 1924

SCARÀBEII

MĂ REVĂD la muzeul Bulac din Cairo. Când am intrat în curte, o pereche de bivoli trăgea alene spre intrare un car lung în care era așezat un sarcofag uriaș. Zâmbind în sinea mea, mi-am zis: „Încă un mare rege...”

Vestibulul era ticsit cu sarcofaguri de granit în diferite culori, cu sicrie de lemn auriu lăcuit. Mirosul subtil, uscat, ca de mirodenii, aroma sacră a mumiilor, părea însuși sufletul fabuloasei antichități a Egiptului. În același timp, trecând repede prin coridoarele care răsunau de pașii lor și coborând în fugă scara principală, funcționarii, primind un nou transport de morți milenari, se strigau, preocupați, între ei, prozaic și cotidian, se întrebau câte ceva unul pe altul, dădeau porunci cu glas

tare.

Trecând printre raclele îngrămădite în vestibul, am pășit în sălile strălucind de o curățenie mortuară, lipsită de viață. Aceeași aromă subtilă, uscată, străveche și sacră. Am cutreierat îndelung sălile muzeului și am contemplat încă odată moaștele închircite și negre ale lui Ramses cel Mare, în cutia lor de sticlă. Da, da, când te gândești, iată-mă lângă Marele Ramses, lângă trupul lui aieva, ce-i drept uscat și înnegrit astăzi, numai oase și piele, totuși al lui, da, al lui!

Alături, scarabeii lui Mariette⁴. Așezându-i într-o vitrină specială, Mariette înșirase în ordine cronologică toți scarabeii regali adunați de el, trei sute de gândăcei frumoși ție lapislazuli și serpentini. Gândăceii aceștia, pe care era scris numele monarhilor răposați, erau așezați pe pieptul mumiilor regești ca simbol al vieții fără capăt, al vieții ce se naște din pământ și renaște veșnic. Mariette i-a adunat și i-a expus ca să se minuneze întreaga omenire, privindu-i.

— Iată toată istoria Egiptului, toată viața lui dintr-un răstimp de cinci mii de ani.

Da, cinci mii de ani de viață și de glorie, iar produsul, bilanțul ei este o colecție de pietricele. Și aceste pietricele sunt simbolul vieții veșnice, simbolul reînvierii! Oare să zâmbesc amar, ori să mă bucur?

Să mă bucur, totuși! Orice s-ar spune, mă aflu în acest atât de minunat loc menit veșniciei, care leagă cu legături de sânge inima mea de o inimă jfăcită cu câteva milenii în urmă, de inima pe care a stat timp de milenii această bucățică de lapislazuli cu adevărat divină, de inima unui om, care în acele zile legendare refuza să creadă în moarte, cu tot atâta dârzenie ca și în zilele noastre, și nu credea decât în viață!

Totul este trecător pe lume, numai credința aceasta

4 Auguste Edouard Mariette (1821 -1881), egiptolog francez, fond.torui

va dăinui totdeauna.

10 mai 1924

OPINCTJȚELE

DE CINCI zile viscolea întruna. La fermă, în casa albă și rece de atâta zăpadă, în care stăruia o penumbră palidă, se înstăpânise o mare durere: copilul era greu bolnav. Ardea de febră, delira, plângea mereu și se ruga să i se aducă, nu se știe ce opincuțe roșii. Mama copilului, care nu se depărta o clipă de patul lui, plângea și ea amarnic, de teamă și de neputință. Ce să facă, cum să-l ajute? Soțul ei lipsea de-acasă, nu aveau cai buni, iar până la spital, până la cel mai apropiat medic, era cale de treizeci de verste, și apoi care doctor s-ar încumeta s-o pornească la drum pe o asemenea vreme?...

Se auzi ușa de la tindă trântindu-se: Nefed aducea paie pentru sobă; le trânti pe podea și, pufăind zgomotos, își frecă obrazul cu palma. Vârî capul prin ușa întredeschisă, răspândind în odaie miros de ger, de viscol, de aer proaspăt.

— Ei, ce se aude, cucoană, cum se simte? Mai bine?

— Da' de unde, Nefedușka! Cred că nu mai scapă! Și-mi tot cere niște opincuțe roșii...

— Opincuțe? Ce fel de opincuțe?

— Dumnezeu știe. Aiurează, arde ca focul...

Nefed clătină din cap. Căciula, barba, cojocul vechi, pâslarii ponosiți, toate îi erau pline de zăpadă, cu o crustă de gheață... Și deodată hotărî:

— Înseamnă că-i musai să-i facem rost. Înseamnă că sufletul cere: musai să facem rost.

— Cum să-i facem rost?

— Trebuie mers la Novosiolki. La dugheană. Să le roșești cu niște vopsea, nu-i mare lucru!

— Ce tot spui, sunt șase verste până la Novosiolki ! Cum să ajungi până acolo prin iadul de-afară?

Nefed mai chibzui oleacă, apoi urmă:

— Ba, eu mă duc. Nu-i nimic, ajung eu. De mers cu sania, n-ai cum, da pe jos cred că se poate. O să am viscolul în spate... închise ușa și plecă la bucătărie, fără o vorbă, își trase mantaua peste cojoc, se încinse strâns cu un brâu vechi, luă biciușca și ieși din casă; porni printre nămeții din curte, trecu de poartă, se pierdu în marea, albă a stepei ce părea că gonește turbată, cine știe unde.

Mâncaseră de prânz, apoi venise și amurgul; se înserase și Nefed nu se mai întorcea. Își spuseră că o fi rămas la Novosiolki peste noapte, dacă l-a ajutat Dumnezeu să ajungă acolo. Pe o vreme ca asta nu te poți duce și să te și întorci într-o zi. Până a doua zi la amiazi are să vină el. Dar până una-alta, fiindcă Nefed nu se întorsese, noaptea părea și mai îngrozitoare. Casa vuia din temelii până la acoperiș; în gândul tuturor stăruia aceeași teamă: ce-o fi acum acolo, pe câmp, în beznă, sub uraganul acesta alb. Luminarea de seu pâlpâia cu o flacără slabă și tremurătoare. Mama o așeză pe podea, după căpătâiul patului. Copilul zăcea în penumbră, dar peretele părea cuprins de flăcări, iar de-a lungul și de-a latul lui alergau niște năluci ciudate, nespuse de frumoase și de înspăimântătoare. În răstimpuri, copilul părea că își revine și începea îndată să plângă amar și jalnic (parcă, întru totul limpede la minte), să i se dea opincuțele roșii.

— Mămico, dă-mi-le, te rog! Măicuță dragă, oare nu poți face nici atâta pentru mine?

Ea se arunca în genunchi lângă pat, se bătea cu pumnii în piept, deznădăjduită:

— Ajută-mă Doamne! Scapă-l Doamne!

Când se lumineă în sfârșit de ziuă, se auzi prin vuietul și vâjâitul viscolului, de data asta deslușit, nu cum li se păruse toată noaptea, că se apropie o sanie, niște glasuri înăbușite și apoi o bătaie în geam, grăbită și rău prevestitoare.

Erau niște țărani din Novosiolki. Aduseseră un mort -

pe Nefed - alb, înghețat, plin de zăpadă. Zăcea cu capul dat pe spate într-o sanie țărănească. Oamenii se întorceau de la oraș, toată noaptea căutaseră în zadar drumul, iar în zori s-au împotmolit pe islaz, înfundându-se cu cal cu tot în niște troiene uriașe. Pierzând orice speranță, erau resemnați să piară acolo, când zăriră deodată ivindu-se din zăpada niște picioare încălțate în pâslari. Se grăbiră să dea zăpadă la o parte și ridicară cadavrul, văzând că era un om pe care-l cunosc...

Numai așa scăpaseră cu viață, dându-și seama că islazul acela aparținea fermei, lui Protasov, și că deci sus, pe deal, la doi pași, era o așezare omenească...

Nefed avea în sân o pereche de opinci de copil noi și o sticlută cu vopsea.

22 iunie 1924

CARTEA

Cuibă RIT într-o șiră de paie la arie, am stat și-am citit multă vreme până când, deodată, m-am revoltat. Iar m-am apucat cu noaptea-n cap de citit, iar zac cu cartea în mină! Și așa fac zi de zi, de când eram copil. Jumătate din viață mi-am petrecut-o într-o lume închipuită, printre oameni care poate nici nu au existat vreodată, frământându-mă pentru soarta lor, pentru bucuriile și tristețea lor, de parcă ar fi fost ale mele, însoțit până la mormânt cu Avraam și cu Isaac, cu pelasgii și cu etruscii, cu Socrate și cu Iuliu Cezar, cu Hamlet și Dante, Gretchen și Ceatki, Sobakievici și Ofelia, Peciorin și Natașa Rostova! Cum să mă mai descurc acum în mulțimea însoțitorilor nelipsiți ai existenței mele pe pământ, reali și imaginari? Cum să-i categorisesc, cum să stabilesc măsura influenței pe care o exercită asupra mea?

Citeam, trăiam cu născocirile altora, în timp ce ogoarele, conacul, satul, țăranii, muștele, bondarii, păsările, norii, toate își trăiau viața lor, o viață adevărată, reală. Gândul acesta mi-a venit așa, pe neașteptate, și

îndată m-am scuturat de vraja lecturilor, am aruncat câte-colo în paie cartea pe care o citeam și acum privesc cu mirare și bucurie în jur, Cu alți ochi parcă; văd, aud, simt, mai ales simt ceva nemaipomenit de simplu și în același timp nemaipomenit de complicat, tot ce e adânc, minunat, fără seamăn în viață și în mine însumi și ceea ce în cărți niciodată nu e înfățișat ca lumea.

Cât timp citeam, în natură se înfăptuiau tainice schimbări. Era o zi însorită, sărbătorească; acum totul a pălit, s-a întunecat, s-a stins. Pe cer s-au strâns treptat-treptat nurași și nori, pe alocuri, mai ales spre miazăzi, încă plini de lumină și frumoși, iar spre apus, dincolo de sat, dincolo de șirul de răchite, nori de ploaie vineții, mohorâți. E cald, în văzduh se simte adierea ploii căzute undeva departe, peste lanuri. În livadă cântă un grangur.

Un mujic se întoarce de la cimitir pe drumul colbăit cu reflexe violete ce leagă aria de livadă. Poartă pe umăr o cazma de fier cu bucăți albastrii de cernoziom lipite de ea. Are fața tânără, senină. Și-a dat căciula pe ceafă, descoperindu-și fruntea asudată.

— Am sădit o tufă de iasomie la mormântul fetei mele! îmi spune el vesel. Sănătate bună! Tot citiți, tot născociți la cărți?

E fericit. De ce? Numai pentru că trăiește în lume, adică face un lucru dintre toate cel mai greu de săvârșit.

Livada răsună de cântecul grangurului. Celelalte sunete s-au stins, nu se mai aud nici cocorii, numai el cântă, își înșiră fără grabă trilurile jucăușe. Pentru ce, pentru cine? Pentru sine însuși, pentru acea viață pe care o trăiesc de o sută de ani livada și conacul? Sau poate conacul e acela care trăiește pentru cântecul ca de flaut al acestei păsărele?

„Am sădit o tufă de iasomie pe mormântul fetei mele!” ...Dar oare copila știe asta?

Țăranul e încredințat că da, și poate are dreptate.

Până diseară țăranul va uita de tufă, pentru cine atunci va înflori ea? Că doar va înflori și o să pară că nu în zadar, ci pentru cineva și pentru ceva.

„Tot citiți, tot născociți la cărți!” Și, de fapt, la ce bun născocirile astea? Cui îi folosesc eroinele și eroii lor? De ce neapărat un roman, o nuvelă, cu început și sfârșit, cu intrigă și deznodământ? Veșnica teamă de a părea prea puțin livresc, prea puțin asemănător celor consacrați! Și chinul necurmat – veșnic să taci, să nu vorbești tocmai despre ceea ce este cu adevărat al tău și numai al tău, ceea ce, pe bună dreptate, se cere exprimat, adică întruchipat și păstrat cumva, măcar în cuvânt.

20 august 1924

INSOLAȚIE

După cină, ieșiră din sufrageria plină de zăpușeală și viu luminată și se opriră pe punte, lângă parapet. Ea închise ochii și își lipi dosul mâinii de obraz, izbucni într-un râs sincer, încântător – toate erau încântătoare la această femeie micuță – și spuse:

— Mi se pare că m-am îmbătat... De unde ai răsărit? Acum trei ore nici nu-mi trecea prin cap că exiști. Nu știi nici măcar unde te-ai imbarcat. La Samara? Dar n-are importanță... Mi se învârtește mie capul, sau tocmai cotim?

În fața lor bezna era presărată cu lumini. Din întuneric îi izbea în obraz un vânt puternic, dar calduț, iar undeva, departe, licăreau câteva focuri. Cu eleganța caracteristică vapoarelor de pe Volga, vasul coti brusc și, desenând pe apă un arc larg, se apropie cu iuțeală de micul chei.

Locotenentul îi luă mâna și o duse la buze. Mâna, mică și puternică, mirosea plăcut a piele bronzată. Inima i se zbatu cu o tresărire voluptuoasă la gândul că ea este desigur toată la fel de puternică și de bronzată sub rochia ușoară de olandă, după ce o lună întreagă a stat întinsă sub razele soarelui sudic, pe nisipul fierbinte al plajei

(spunea că vine din Anapa). Locotenentul șopti:

- Să coborâm...
- Unde? întrebă ea, mirată.
- Pe cheiul ăsta.
- De ce?

El tăcu. Ea își lipi din nou dosul mâinii de obrazul fierbinte.

- E o nebunie...
- Să coborâm, repetă el, cu încăpățânare. Te implor...

— Fie, cum vrei, spuse ea, întorcându-i spatele.

Din viteză, vaporul se izbi cu un bufnet surd de cheiul slab luminat, încât fură cât pe ce să cadă unul peste altul. Pe deasupra lor zbură capătul parâmei, apoi vasul fu împins înapoi și se auzi zgomotul apei învolburate, urmat de zăngănitul pasarelei. Locotenentul se repezi după bagaje.

Un minut mai târziu, după ce trecură pe lângă un funcționar somnoros, pășiră pe nisipul care le ajungea la glezne și se urcară tăcuți într-o birjă prăfuită. Urcușul lin, printre felinarele rare și strâmbe, pe drumul acoperit de praf, le păru nesfârșit. Când în cele din urmă pătrunseră în oraș trăsura începu să huruie pe caldarâm; o piață, clădirile administrative, un foișor de apă, căldura, miresmele văratice ale orașului de provincie cufundate în noapte... Birjarul trase la un peron luminat ale cărui uși deschise lăsau să se vadă o scară de lemn veche, abruptă; un lacheu bătrân, nebărbierit, în rubașcăroz și haină luă posomorât bagajele și porni înainte cu picioarele lui trudite. Intrară într-o cameră de hotel mare, însă plină încă de zăduful înăbușitor al zilei, cu storuri albe lăsate la ferestre, cu două luminări noi pe măsuta de toaletă. Îndată ce lacheul ieși și închise ușa, locotenentul se repezi și o îmbrățișă atât de năvalnic și se încleștară într-un sărut atât de pătimaș, încât mulți ani după aceea și-au amintit

această clipă fără asemănare în viața trecută a amândurora.

La zece dimineața, o dimineață însorită, călduroasă, plină de încântare, cu dangăt de clopote, cu târgul ce se ținea în piața din fața hotelului, cu miros de fân, de catran ca în toate orașelele rusești, ea, această micuță femeie fără nume, plecă – nu i-a spus până la urmă, cum o cheamă, glumind mereu că vrea să rămână pentru el „frumoasa necunoscută”. Dormiseră puțin, iar dimineața, după paravanul de lângă pat, ea se spălase și se îmbrăcase în cinci minute, ivindu-se proaspătă, de ai fi zis că are șaptesprezece ani. Era oare stânjenită? Nu, aproape de loc. Era ca mai înainte, deschisă, veselă și, de astă dată, chibzuită.

— Nu, nu, dragul meu, răspunse ea la rugămintea lui de a călători împreună mai departe, nu, dumneata trebuie să iei vaporul următor. Dacă plecăm împreună, stricăm totul. Mi-ar fi foarte neplăcut. Ți dau cuvântul meu că nu-s deloc ceea ce ai putea crede. Niciodată nu mi s-a întâmplat Ceva care să semene cât de cât cu cele ce s-au petrecut și nici nu mi se va mai întâmpla. A fost ca o eclipsă a rațiunii... Sau, mai degrabă, parcă ne-ar fi lovit insolația pe amândoi...

Și locotenentul consimți, cu ușurință parcă. Voios și nepăsător, o conduse la debarcader, chiar în clipa plecării „Avionului” roz, o sărută, în văzul tuturor celor aflați pe punte, și abia apucă să sară pe pasarelă înainte ca aceasta să fie trasă.

Tot atât de voios și lipsit de griji se întoarce la hotel. Dar aici ceva se schimbase. Fără ea, camera i se păru altfel. Era încă plină de ea și, în același timp, goală. În aer mai stăruia mirosul de parfum fin englezesc, pe tavă se mai afla ceașca pe jumătate goală, dar ea nu mai era... Locotenentul simți cum în inimă îi năvălește deodată atâta duioșie, încât se grăbi să-și aprindă o țigară și se plimbă de

câteva ori încolo și încioace prin odaie.

— Ciudată poveste! Își spuse el cu glas tare, râzând, în vreme ce ochii i se umpleau de lacrimi. „Îți dau cuvântul meu că nu-s deloc ceea ce ai putea crede”... Și a plecat...

Paravanul era dat la o parte, patul desfăcut. Simți că-i e peste putință să privească acum patul acesta. Îl ascunse după paravan, închise ferestrele ca să nu audă larma pieții și scârțâitul roților, lăsă storurile, se așeză pe divan... Da, iată că s-a sfârșit această „aventură de călătorie”! A plecat, acum e departe, stă poate în salonul alb cu geamuri, sau pe punte și privește râul uriaș licărind în soare, plutele ce-i vin în întâmpinare, bancurile de nisip galben, zărilor sclipitoare ale apei și ale cerului, imensitatea necuprinsă a Volgăi... Și, adio, pentru totdeauna, pe veci... Pentru că de acum înainte, unde s-ar mai putea întâlni? „Nu pot, se gândi el, nu pot să apar așa, ca din senin, în orașul acela unde sunt soțul ei, fetița ei de trei ani și, mă rog, întreaga ei familie, întreaga ei viață de zi cu zi!” Și orașul acela i se păru un oraș deosebit, tainic. Ea își va trăi acolo viața singuratică, amintindu-și poate adesea de el, amintindu-și întâlnirea lor întâmplătoare și atât de scurtă, iar el n-are s-o mai vadă niciodată; gândul acesta îl ului. Nu, nu se poate! Prea ar fi monstruos, nefiresc, de necrezut. Și simți atâta durere, o asemenea zădărnicie a întregii sale vieți fără ea, că îl cuprinse disperarea.

„La naiba! se gândi el, sculându-se de pe divan și reluându-și plimbarea prin odaie, străduindu-se mereu să nu se uite la patul de după paravan. Ce-i cu mine? Ce are ea atât de deosebit și ce s-a întâmplat la urma urmei? Într-adevăr, parcă ar fi o insolatie! Și, mai cu seamă, cum să-mi petrec acum toată ziua fără ea, în sălbăticia asta?”

O mai ținea minte toată, în cele mai mici amănunte, își amintea mirosul pielii ei bronzate și al rochiei de olandă, trupul ei puternic, glasul ei sincer, vioi și vesel... Voluptățile de curând încercate alături de această femeie

fermecătoare erau încă nespuse de vii în el, dar acum pe primul plan era totuși al doilea sentiment, cu totul nou – sentimentul ciudat și de neînțeles, care nu apăruse de loc cât timp au fost împreună, pe care nici nu-l putuse bănuși ieri, când începuse, cum gândea atunci, această cunoștință amuzantă și atâta tot – sentiment pe care nu i-l mai putea împărtăși acum! „Ce-i mai rău, gândi el, e că niciodată n-am să i-o mai pot spune!” Și ce să facă, cum să-și treacă această zi nesfârșită, cu amintirile, cu chinul fără leac, în acest orașel uitat de Dumnezeu, lângă aceeași sclipitoare Volgă pe care a dus-o departe un vapor roz!

Trebuia să scape de gânduri, să-și găsească o ocupație, să se distreze, să se ducă undeva. Își puse hotărât șapca, luă cravașa, trecu repede, zăngănind din pinteni, prin coridorul pustiu, coborî în goană scara abruptă... Da, dar unde să se ducă? în fața peronului stătea un birjar tânăr, într-o podiovcă bine potrivită, și trăgea liniștit din țigară. Locotenentul se uită la el plin de mirare: cum poate să stea cineva atât de liniștit pe capră, să fumeze și, în genere, să fie atât de simplu, nepăsător, lipsit de griji? „Probabil că numai eu sunt atât de nefericit în tot orașul acesta”, gândi el pășind spre piață.

Piața se golea. Colindă fără țință printre căruțe, călcând pe bălegar proaspăt, printre carele cu castraveți, printre străchini și oale noi; muierile, așezate pe jos, îl chemau care mai de care, luau oalele în mână și le ciocăneau cu degetul, făcându-le să sune, ca să dovedească trăinicia lor, iar mujicii îi strigau, asurzindu-l: „castraveți a-ntâia, luminăția-voastră!” Toate acestea erau atât de prostești și de absurde, încât fugi din piață. Ajunse la catedrală, unde acum cântau glasuri puternice, vesele și hotărâte, de oameni cu conștiința datoriei împlinite. Apoi umblă mult, se învârti prin parcul mic, zăpușitor, lăsat în paragină, de pe malul râpos al fluviului nemărginit, de un cenușiu deschis... Epoletii și nasturii tunicii se

înfierbântară la soare că nu-i mai putea atinge. Sub șapca pe dinăuntru udă de sudoare, obrazul i se încinsese... întors la hotel, intră în sufrageria mare, pustie și răcoroasă de la parter, își scoase cu desfătare șapca și se așeză la o masă lângă fereastra deschisă, prin care năvălea căldura, dar adia totuși puțin aer proaspăt, și comandă ciorbă la gheață... Totul era frumos, plin de o nemărginită fericire, de o bucurie imensă; chiar și în această zăpușeală și în mirosurile pieții, în întregul orașel necunoscut și în hotelul vechi de provincie domnea ea, această bucurie, dar, în același timp, își simțea inima sfâșiată. Bău câteva păhăruțe de votcă, cu castraveți murați cu mărar, drept apetitiv, simțind că i **r** fi gata să moară fără ezitare chiar mâine, dacă astfel ar putea-o readuce, printr-o minune, să mai petreacă cu ea încă o zi, doar această zi - numai și numai pentru a-i spune, a-i dovedi într-un fel, a o convinge cât de pătimăș o iubește... De ce să-i dovedească? De ce s-o convingă? Nu știa pentru ce, dar asta îi era mai necesar decât viața.

— Nervii mei au luat-o razna de-a binelea! își spuse el, **t.** urnându-și al cincilea păhăruț de votcă.

Împinse ciorba la o parte, ceru cafea și se apucă să fumeze și să chibzuiască cu încordare: ce să facă de acum încolo, cum să scape de dragostea aceasta subită, neașteptată? Dar, să scape de ea - o simțea cu prea multă limpezime - era cu neputință. Deodată, se sculă iar, își luă grăbit șapca și cravașa și, întrebând unde se află poșta, porni într-acolo cu textul telegramei gata ticluit: „De azi, întreaga mea viață, pe veci, până la mormânt, îți aparține, ești stăpâna mea”. Dar în fața clădirii vechi, cu pereții groși, unde se aflau poșta și telegraful, se opri îngrozit: știa orașul în care locuiește ea, știa că are un soț și o fetiță de trei ani, dar nu-i cunoștea numele! o întrebase de câteva ori, ieri, la hotel, în timp ce lua masa, și de fiecare dată ea spusese, râzând:

— Ce nevoie ai să știi cine sunt și cum mă cheamă?

La colț, lângă poștă, dădu peste vitrina unui fotograf. Privi îndelung un portret mare de militar cu epoleți înzorzonați, cu ochi bulbucați și frunte joasă, cu favoriți teribil de impunători, cu pieptul lat, acoperit în întregime de decorații... Cât de monstruoase, îngrozitoare par lucrurile de fiecare zi, obișnuite, când inima ți-e lovită - da, lovită, acum o înțelegea - de această cumplită „insolație”, de această dragoste nemărginită, de această fericire fără margini. Se uită apoi ia o pereche: un tânăr cu redingotă și cravată albă, tuns perie, ținând țeapăn la braț o femeie tânără cu vâl de mireasă; își mută privirea pe portretul unei domnișoare, drăgălașă și ștrengăriță, cu chipiul studentesc pe-o ureche... Apoi, chinuit de o dureroasă invidie față de toți acești oameni necunoscuți, care nu sufereau, începu să privească încordat de-a lungul străzii.

Unde să se mai ducă? Ce să facă?

Strada era cu desăvârșire pustie. Casele, toate la fel, albe, cu un etaj, case de negustori, cu grădini mari, păreau pustii, fără suflet de om în ele; praful alb și des se așternea pe caldarâm; și toate acestea, inundate de razele soarelui, te orbeau - fierbinți, strălucitoare și vesele, care aici păreau însă lipsite de noimă. În depărtare strada urca, se încovoia și se proptea în orizontul pur, cenușiu, sclipitor. Avea în el ceva sudic, ceva care amintea de Sevastopol, Kerci... Anapa... Chinuitoare obsesie! Și locotenentul, cu capul plecat, mijindu-și ochii din pricina luminii, privindu-și concentrat picioarele, clătinându-se, împiedicându-se, agățându-și un pinten de altul, porni înapoi.

Ajunse la hotel, frânt de oboseală, de parcă s-ar fi întors dintr-o mare expediție undeva în Turkestan sau în Sahara. Adunându-și ultimele puteri, intră în camera lui mare și pustie. Odaia era dereticată, acum fără ultimele urme lăsate de ea, doar o agrafă uitată zăcea pe măsuta de noapte! Își dezbracă tunica și se uită în oglindă: obrazul lui

- un obraz obișnuit de ofițer, pârlit de soare, cu mustăți albicioase, decolorate, și cu albul ochilor părând și mai alb în contrast cu pielea bronzată - avea acum o expresie surescitată, de nebun; în cămașa imaculată, subțire, cu guler tare, locotenentul avea ceva tineresc și profund nefericit. Se lungi pe pat cu fața în sus și-și propti cizmele prăfuite de spetează. Ferestrele erau deschise și vântul ușor umfla din când în când storurile lăsate, făcând să adie în încăpere fierbințele acoperișurilor de tablă încinse și a acestei întregi lumi a Volgăi, plină de lumină și acum cu desăvârșire pustie. Zăcea cu mâinile sub cap, privind stăruitor în gol. Apoi strânse din dinți, închise pleoapele, simțind cum de sub ele i se rostogolesc pe obraji lacrimi și, în sfârșit, adormi, iar când deschise din nou ochii prin perdele răzbăteau lucirile roșietice ale soarelui în amurg. Vântul se potolise, în odaie aerul era înăbușitor și uscat ca într-un cuptor... Și ziua de ieri, ca și dimineața de azi i se perindară în minte, dar parcă ar fi fost cu zece ani în urmă.

Se sculă alene, se spală fără grabă, ridică storul, sună, ceru un samovar și bău pe îndelete ceai cu lămâie. Apoi porunci să fie chemată o birjă, să i se scoată bagajul și, așezându-se în trăsură pe pernele roșii, spălăcite, îi dădu lacheului cinci ruble.

— Înălțimea-voastră, parcă tot eu v-am adus astă noapte! rosti vesel birjarul, apucând hățurile.

Când coborau pe chei, deasupra Volgăi se înălța noaptea albastră de vară și nenumărate lumini multicolore erau împrăștiate pe râu, iar altele se legăneau pe catargele vaporului ce se apropia.

— V-am servit bine! spuse birjarul slugarnic.

Locotenentul îi dădu și lui cinci ruble, cumpără un bilet și ieși pe chei... Totul era ca în ajun, și apa lovind molcom cheiul, și ușoara ameteală pricinuită de clătinările pe care le simțeau sub picioare, și capătul parâmei zburând pe deasupra capului, și zgomotul apei ce se învoldura,

adunându-se în față, sub roțile vaporului care se trăgea puțin înapoi... Și vaporul acesta, încărcat cu lume, acum scaldat în lumină și în mirosuri de bucătărie, îi dădu un nespus de plăcut sentiment de intimitate.

Peste un minut porniră în josul apei, în aceeași direcție în care pornise și ea de dimineată.

Amurgul de vară se stingea undeva departe, în față, reflectându-se mohorât, somnoros, multicolor în râul ce sclipa încă din valurile-i tremurătoare, departe, sub el, sub acest amurg, iar focurile risipite în jur, prin întuneric, pluteau încet înapoi.

Locotenentul ședea pe punte, sub tendă, și se simțea cu zece ani mai bătrân.

Alpii Maritimi, 1925

J D A

m

Odată, de Crăciun, prânzeam noi - trei prieteni vechi și un oarecare Gheorghe Ivanovici, la restaurantul Bolșoi Moskovski.

Fiind zi de sărbătoare, încăperile marelui restaurant erau pustii și răcoroase. Trecurăm prin sala veche în care pătrundea, palidă, lumina unei zile geroase și cenușii, apoi ne oprirăm o clipă în ușa sălii noi, căutând un ungher mai plăcut unde să ne așezăm, cercetând cu privirea mesele proaspăt așternute cu fețe de masă scrobite, albe ca neaua. Sclipitor de curat, numai zâmbet și politețe, *maître d'hôtel*-ul făcu un gest elegant și discret spre un colț îndepărtat, în direcția unei mese rotunde, așezată în fața unei canapele circulare. Ne îndreptarăm într-acolo.

— Domnilor, ni se adresează compozitorul, apropiindu-se de masă și trântindu-se pe canapea cu tot trupul lui vânjos, domnilor, astăzi, nu știu de ce, dar fac eu cinste și vreau să tragem un chef grozav. Te rog să ne așterni deci o masă can-povești, urmă el, întorcând spre chelner fața-i lată de mujic cu ochișori înguști. Îmi știi dumneata obiceiurile

regești.

— Cum nu, ar fi timpul să le știu pe de rost, răspunse cu un zâmbet rezervat chelnerul cel isteț, un bătrân cu bărbuță curată argintie, așezând o scrumieră în fața lui. N-aveți grijă, Pavel Nikolaevici, o să ne dăm toată silința...

Cât ai clipi, în fața noastră răsăriră pahare, cupe, sticle cu votcă, de toate culorile, somon trandafiriu, batog gingaș ca o piele oacheșă, un platou cu stridii gata desfăcute, pe bucățele de gheață, un cub portocaliu de chester, un morman negru și lucios de icre tescuite, o frapieră albă brumată cu sticle de șampanie la gheață... începurăm cu votcă dreasă cu piper. Compozitorului îi plăcea să toarne el, cu mâna lui. Turnă în trei păhărele, apoi șovăi glumeț:

— Preasfinte Gheorghe Ivanovici, dorești și matale?

Gheorghe Ivanovici, a cărui unică și cum nu se poate mai ciudată ocupație era să fie prieten cu scriitori, pictori și actori celebri, un om cât se poate de liniștit și totdeauna foarte bine dispus, se înroși ușor - se înroșea de fiecare dată înainte de a deschide gura să spună ceva - și răspunse cu oarecare nonșalanță și foarte degajat:

— Și încă cum, preapăcătosul meu Pavel Nikolaevici!

Compozitorul îi turnă și lui, ciocni ușor păhărelul lui de ale noastre, zvârli votca în gură, cu cuvintele: „Noroc să dea Dumnezeu!” și pufnind pe sub mustăți, se apucă de gustări. Ne pornirăm și noi, și această treabă ne luă destul de mult timp. Apoi comandarăm ciorbă de pește și aprinserăm câte o țigară. În sala veche porni să cânte trist și duios un patefon. Scotea un fel de mârâit dojenitor. Lăsându-se pe speteaza divanului, trăgând din țigară și, după obiceiul lui, umflându-și pieptul bombat, compozitorul spuse:

— Dragi prieteni, astăzi, cu toată desfătarea și răsfățul burții mele, sunt trist. Sunt trist, pentru că mi-am amintit azi dimineață, cum m-am deșteptat, o mică poveste

trăită de un amic al meu - un dobitoc notoriu, cum s-a constatat ulterior - exact acum trei ani, în a doua zi de Crăciun.

10 poveste mică dar, fără doar și poate, amoroasă, interveni Gheorghe Ivanovici cu zâmbetul lui sfios.

Compozitorul îl privi cu coada ochiului.

— Amoroasă? Întrebă el rece și ironic. Ah, Gheorghe Ivanovici, cum ai să te înfățișezi dumneata la Judecata de Apoi, ca să dai seama de toate păcatele și de inteligența dumitale necruțătoare? Dar te iert. *„Je veux un trésor qui les continent tous, je veux la jeunesse Z”* 1 fredonă el aria din Faust, ridicându-și sprâncenele, și urmă, adresându-ni-se nouă:

— Iată, prieteni, povestea de care spuneam. A fost odată ca niciodată... în casa unui oarecare domn venea o oarecare fată, prietena din studenție a nevestei lui. Ea era atât de drăgălașă, avea un fel de a fi atât de natural și de simplu, încât domnul îi zicea Ida, adică pe numele mic. Ida în sus, Ida în jos, nu-i știa prea bine nici numele patronimic. Știa numai că se trage dintr-o familie de oameni cumsecade, dar fără avere, că e fiica unui muzician, cândva dirijor celew bru, că stă cu părinții ei, așteptând, cum e obiceiul, să se mărite și altceva nimic...

Cum să v-o descriu pe această Ida? Domnul în cauză avea o profundă simpatie pentru ea, dar, repet, nu-i acorda absolut nicio atenție. Dar de loc! Când venea la ei, o întâmpina cam așa: „A-a, Ida, draga mea! Să trăiești, să trăiești, ce bine-mi pare că te văd!” Drept răspuns, ea îi dăruia un zâmbet, își ascundea batista în manșon, îl privea senin, feciorelnic (și un pic tâmp) și îl întreba: „E-acasă Masa?” „Acasă, acasă, poștește, te rog...” „Pot intra la ea?” Trecea calmă prin sufragerie spre ușa dormitorului: „Mașă, pot să intru?” Avea o voce adâncă, o voce care te răscolea până în rărunchi, iar la vocea ei mai adăugați și restul: prospețimea tinereții, a sănătății, mireasma unei

fete tinere care a intrat în casă din gerul de afară... apoi statura potrivit de înaltă, silueta ei zveltă, armonia și naturalețea mișcărilor, cum rar întâlnești... Avea și trăsăturile feței cu totul aparte; la prima vedere, destul de obișnuite, dar, când te uita mai cu luare-aminte, nu-ți mai puteai desprinde ochii de la chipul ei. Tenul catifelat, cald, ca un măr de cel mai grozav soi, ochi viorii, plini de viață, luminoși... Da, când te uita mai cu luare-aminte, nu-ți mai puteai desprinde ochii. Iar nătărăul ăsta, adică eroul povestirii noastre, se uita la ea ce se uita, încântat, și-i spunea: „Ah, Ida, Ida, de-ai ști ce minunată ești!” și, primind drept răspuns zâmbetul acela drăgălaș, dar cam distrat, se ducea în cabinetul lui de lucru și se apuca iar de vreo aiureală, chipurile creatoare, lua-l-ar naiba să-l ia. Și astfel trecea timpul, iar domnul acesta al nostru nu se gândea niciodată la Ida cât de cât serios, și nici măcar nu băgă de seamă la un moment dat, închipuiți-vă, că Ida a dispărut. Nu-i, și nu-i, dar nici nu-i dă prin cap s-o întrebe pe nevastă-sa: „Unde-i Ida noastră, ce-i cu ea?” Din când în când, își aduce aminte, simte că-i lipsește ceva, își închipuie chinul dulce cu care ar fi putut s-o ia în brațe, vede cu ochii minții manșonul cel mic, culoarea tenului ei, a ochilor ca viorelele, mâna ei încântătoare, fusta englezească, îl prinde dorul o clipă și o dă iarăși uitării. Și așa a trecut un an, apoi încă unul... Până când într-o zi omul nostru a trebuit să facă un drum undeva în apusul țării.

— Asta s-a-ntâmplat de Crăciun, dar, cu toate acestea, trebuia să plece neapărat. Destul că, după ce-și luă rămas bun.

Vorba Ceeái de la sclavi și de la ai casei, încalecă „pe calul lui credincios” și plecă la drum lung. Trece o zi, trece o noapte, și ajunge, în sfârșit, la un nod de cale ferată unde trebuia să schimbe trenul. De ajuns, ajunse el, dar cu o mare întârziere. De aceea, îndată ce trenul își încetini

mersul, intrând în gară, omul nostru sări din vagon, înhăță de guler pe primul hamal întâlnit în cale și urlă: „Rapidul de X n-a plecat încă?” Hamalul zâmbi politicos și răspunse cam așa: „Adineauri a plecat, vă rog. Trenul dumneavoastră a binevoit să întârzie o oră și jumătate”. „Cum, nemernicule? îți arde de glumă? Ce mă fac eu acum? în Siberia cu tine, la ocnă, la spânzurătoare!” „Eu sunt vinovat, al meu e păcatul, spuse hamalul, dar capul ce se pleacă sabia nu-l taie, luminăția-voastră. Binevoiți să așteptați personalul...” Călătorul nostru, om cu greutate, își plecă resemnat capul și porni spre clădirea gării...

— În gară era plăcut, cald, și era lume multă. De vreo săptămână viscolea și la drumul de fier totul mergea anapoda, orarul trenurilor se dusesse dracului, la nodurile de cale ferată era o înghesuială de nedescris. La fel, și în gara aceea, firește. Pretutindeni, omenire și bagaje, birturile țineau deschis toată ziua, mirosea a mâncare și a samovar, ceea ce, după cum se știe, nu-i rău de loc, pe ger și viscol. Și unde mai pui că gara avea o clădire luxoasă și mare, așa încât din prima clipă călătorul nostru simți că n-ar fi cine știe ce nenorocire să petreacă acolo chiar douăzeci și patru de ore. „Îmi pun ținuta la punct, iau o gustare pe cinste și beau un păhărel”, gândi el cu plăcere, intrând în sala de așteptare a clasei I. Zis și făcut: se bărbieri, se spală, îmbracă o cămașă curată și, ieșind după un sfert de ceas de la toaletă întinerit cu douăzeci de ani, se duse la bufet. Bău un păhărel, apoi încă unul, gustă un pateu, niște știucă umplută evreiască și tocmai se pregătea să mai bea un păhărel, când auzi deodată în spatele lui cel mai minunat glas din lume, un glas de femeie, foarte cunoscut. Bineînțeles, se întoarse „brusc” și știți pe cine văzu? Pe Ida!

În prima clipă rămase mut, de bucurie și de mirare, și doar se uita, ca vițelul la poarta nouă. Iar ea, prieteni, ceseamnă femeia! nici nu clipi. Desigur, nici ea nu putea să

nu se mire și, chiar, chipul ei vădea o oarecare bucurie, dar. vă spun, păstra un calm desăvârșit. „Dragul meu, zice, cunc ai ajuns aici? Ce întâlnire plăcută!” După ochi s-ar fi părul că spune adevărul, dar prea vorbea natural, simplu și ei totul, cu totul altfel decât altă dată, mai ales... cu un pic de ironie parcă. Domnul rămase buimac. Ida era de nerecunoscut în toate privințele; înflorise într-un mod uimitor, așa cum înfloare o floare superbă într-o cupă de cristal cu apă curată ca lacrima. Și cum era îmbrăcată! O pălărioară de iarnă foarte sobră, foarte cochetă și costând, evident, o groază de bani, pe umeri o etolă de samur, de câteva mii de ruble și aceea... Când domnul îi sărută stângaci și smerit mâna plină de inele sclipitoare, ea dădu ușor din cap peste umăr și spuse pe un ton nepăsător: „Cu ocazia asta, să ți-l prezint pe soțul meu” și îndată, din spatele ei păși înainte, cu modestie, dar voinicește, cam milităros chiar, un student.

— Oh, asta-i culmea! exclamă Gheorghi Ivanovici. Cum, un student oarecare?

— Păi, tocmai aici e-aici, dragul meu, că nu era de loc oarecare, zise compozitorul cu un zâmbet posomorât. Cred că în viața lui nu văzuse omul nostru un tânăr cu un chip atât de nobil, atât de minunat, parcă sculptat în marmură. Era îmbrăcat elegant: făcută din acel postav subțire, cenușiu-deschis, purtat numai de tinerii cei mai spilcuiți, tunică îi venea ca turnată pe trupul zvelt, pantalonii întinși pe picior, șapca verde-închis, de model prusac, și o superbă manta cu guler de castor. Pe lângă toate astea, simpatic și modest din cale-afară. Ida mormăi numele lui, unul din cele mai de văză nume rusești, iar el își smulse șapca de pe cap cu o mână - de bună seamă, în clipa aceea se întrezări fundul șepcii, căptușit cu moar roșu - își scoase repede din cealaltă mână - fină, palidă, albăstruie - mănua de antilopă, pocni din călcâie și își înclină respectuos capul nu prea mare, bine pieptănat: „Ia te uită,

ce poveste!" își zise și mai uimit eroul nostru, se mai uită o dată tăinp la Ida și din privirea pe care ea o aruncă în treacăt asupra studentului, își dădu seama cât ai clipi că, fără doar și poate, ea este regina, iar el, sclavul ei, dar nu un sclav obișnuit, ci unul care își purta sclavia cu nespusă plăcere și chiar cu mândrie. „Mă bucur mult, mult că vă cunosc! rosti din toată inima sclavul și se îndreptă din spate cu un zâmbet vioi și plăcut. Sunt un vechi admirator al dumneavoastră și am auzit-o de atâtea ori pe Ida vorbind despre dumneavoastră”, urmă el, privindu-l prietenos pe eroul nostru, și ar mai fi continuat tot așa, dacă nu-l întrerupea Ida: „Taci puțin, Petrik, nu mă zăpăci”, zise ea grăbit, adresându-i-se ap oi” o inului nostru: „Dragul meu, nu te-am văzut de o mie de ani! Aș tot sta de vorbă cu dumneata, dar nu am nicio poftă față cu el. Amintirile noastre nu-l pot interesa de loc, s-ar plictisi numai și s-ar simți jenat din cauza asta. Așa că hai să ne plimbăm oleacă pe peron...” îndată îl și luă de braț pe călătorul nostru, îl conduse pe peron și, tot mergând așa de-a lungul șinelor, se depărtară cam la o verstă, ajungând acolo unde zăpada le venea aproape la genunchi, și îi făcu pe nepusă masă o declarație de dragoste...

— Cum adică, de dragoste? întrebaram cu toții într-un glas.

Drept răspuns, compozitorul trase din nou aer în piept, umflându-se și ridicând din umeri. Își plecă ochii și, săltându-se cam greoi pe divan, scoase o sticlă dintre bucățile de gheață ce zuruiau în frapiera de argint, și-și turnă în cupa cea mai mare. Obrajii îi ardeau, gâtul scurt i se înroșise. Gârbovindu-se și străduindu-se să-și ascundă stânjeneala, bău cupa dintr-o sorbitură, începu să țină isonul patefonului, cântând: „*Laisse moi, laisse moi contempler ton visage Z*” 1, apoi se opri și, ridicându-și hotărât asupra noastră ochii și mai îngustați, rosti:

— Așa, de dragoste... Și declarația asta a fost, din

nenorocire, cea mai autentică, cum nu se poate mai serioasă. Stupid, absurd, neașteptat, neverosimil? Da, fără doar și poate, dar e un fapt real. A fost chiar cum vă spun. Când au început să se plimbe pe peron, ea îl întrebă de Masa, repede, cu o însuflețire prefăcută: ce mai face ea, ce fac cunoștințele lor comune din Moscova, ce mai e nou în general la Moscova, și așa mai departe, apoi îi spuse că e căsătorită de aproape doi ani, că în timpul acesta ea și bărbatul ei au stat când la Petersburg, când în străinătate, și când la moșia lor, în apropiere de Vitebsk... Domnul o urma zorit, și simțea că nu-i a bine, că acuși-acuși va urma ceva stupid, neverosimil; privea cu luare-aminte albul troienilor nesfârșite care acoperiseră totul în jur - peroanele, liniile, acoperișurile clădirilor, vagoanele roșii și verzi înghesuite pe toate liniile. Privea, și simțea că-i îngheață inima, dându-și seama cât se poate de clar că de mulți ani o iubește ca un nebun pe Ida. Și nici nu vă puteți închipui ce s-a mai întâmplat, s-a întâmplat undeva, pe un peron lateral, cel mai îndepărtat. Ida se apropie de niște lăzi, mătură zăpada de pe una din ele cu manșonul, se așează și, ridicând spre eroul nostru chipul cam palid și ochii ei de culoarea viorelelor, îi spuse fără nicio pauză, înnebunitor de neașteptat: „Și acum, dragul meu, răspunde-mi la încă o întrebare: dacă ai știut și dacă măcar acum știi că te-am iubit ani de zile și că te mai iubesc și astăzi?”

Gramofonul care mârâise până atunci undeva în depărtare, nedefinit și surd, porni deodată să huruie în acorduri eroice, solemne și amenințătoare. Compozitorul tăcu și ridică spre noi niște ochi speriați parcă și plini de uimire. Apoi urmă cu glas scăzut:

— Da, așa i-a spus... Și acum, dați-mi voie să vă întreb: cum să redai această scenă cu ajutorul unor biete vorbe omenști? Ce-aș putea să vă spun, în afară de banalități, despre chipul acela ridicat, luminat de paloarea

zăpezii așternute de vifornită, și despre culorile gingașe, de nedescris, ale chipului ei, atât de asemănătoare acelei zăpezi; și, în general, despre chipul unei tinere și încântătoare femei care, după o plimbare prin aerul saturat de prospețimea zăpezii, își mărturisește deodată dragostea și așteaptă răspuns la această mărturisire? Ce-am spus despre ochii ei? Că erau de culoarea viorelelor? Nu, bineînțeles, n-am spus ce trebuia. Dar buzele întredeschise? Dar expresia chipului, a ochilor, a buzelor? Dar manșonul ei prelung, din blană de samur, în care își ascundea mâinile, dar genunchii ce se conturau sub stofa aceea în carouri albastre-verzui? Doamne, de toate acestea nu te poți nici măcar atinge cu cuvintele! Esențialul însă, esențialul: ce se putea răspunde la această mărturisire, uluitoare, dată fiind surpriza, groaza, fericirea pe care o trezea, în fața acestei expresii pline de așteptare, a acestui chip ridicat încrezător pălit deodată și schimonosit (de stinghereală, de un simulacru de zâmbet)?

Tăceam, neștiind nici noi ce am putea spune, ce să răspundem la toate aceste întrebări, privind uimiți ochii mici și scânteietori și obrazul roșu al prietenului nostru. Își dădu singur răspunsul:

— Nimic, absolut nimic! Sunt clipe când nu poți rosti o vorbă măcar! Și din fericire, spre cinstea călătorului nostru, el nici n-a rostit vreo vorbă. Și ea înțelese această stare de încremenire a lui, văzându-i expresia întipărită pe față. Așteptă un timp, nemișcată, în acea tăcere stupidă și sinistră ce se lăsase după teribila ei întrebare, apoi se ridică și scoțându-și mâna caldă din manșonul cald și parfumat, îi cuprinse grumazul și îl sărută apăsător și cu duioșie, o sărutare din acelea care nu se uită după aceea nu numai până la mormânt, ci nici în mormânt. M-da, atâta tot... l-a sărutat și s-a dus. Și cu asta s-a sfârșit povestea... Și, în general, ajunge cu asta, gata, urmă el, schimbând deodată tonul; apoi urmă cu glas tare, prefăcându-se vesel:

cu ocazia asta hai să bem în neștire! Să bem pentru toate femeile care ne-au iubit, pentru toate pe care noi, idioții, nu le-am prețuit cum se cuvenea, cu care am fost fericiți și de care ne-am despărțit, ne-am pierdut pe drumurile vieții, pentru totdeauna, și cu care, totuși, ne unesc pe veci legăturile cele mai trainice din lume! Și hai să ne înțelegem: pe cel care va adăuga măcar o vorbă în completarea celor spuse înainte îl pocnesc în moalele capului cu sticla asta de șampanie. Chelner, strigă el cu glas tunător. Adu ciorba de pește! Și niște vin de Xeres, de Xeres, un butoi de Xeres, să-mi scufund căpățâna în el cu coarne cu tot!

Prânzul nostru se prelungi în ziua aceea până la unsprezece seara. Apoi ne-am dus la „Iar”, și de la „Iar” la „Streina”, unde am mâncat în zori blinele, am cerut votcă de cea mai proastă calitate și, la drept vorbind, ne-am purtat în modul cel mai scandalos cu putință, cântând în gura mare și chiar dansând cazaciocul. Compozitorul dănțuia cu o expresie fioroasă și cu încântare în același timp, tăcut, cu o grație neașteptată la făptura lui mătăhăloasă. Dimineăța, când se luminează de-a binelea (o dimineată geroasă și trandafirie), o troică ne duse pe toți acasă... Și când treceam în zbor pe lângă mănăstirea Strastnoi, un soare roșu și rece se ivi de după acoperișuri, dintr-o clopotniță se rostogoli primul dangăt, cel mai greoi și mai frumos, un dangăt care cutremură întreaga Moscova încremenită în ger, iar compozitorul își smulse deodată căciula și, cu ochii în lacrimi, strigă din toate puterile de răsună piața:

— Soarele meu! Iubita mea! Ura-a!

Alpii Maritimi, 1925

În livada

Seara, sosi Ivan Vasilici Cebotariov, un târgoveț din Lipetk, cel care ținea în arendă livada moșiei.

E un bătrânel mic de statură, poartă o caschetă înaltă

și călduroasă și un suman albastru decolorat de vreme („se fac douăzeci și opt de ani de când nu-l dau jos de pe mine!”), își ține mereu spinarea gârbovită, și-a luat obiceiul acesta într-o concordanță deplină cu firea lui. Cât e de bătrân – imposibil de precizat: „așa îl știm de când lumea”, spun despre el cei din Lipetk, dar este atât de sprinten și de neobosit că te și miri, iar gârboveala lui nu-i decât prefăcătorie, face pe moșneagul nu de slăbiciune, deși îi place să se plângă de ea ca și de toate bolile ce-i amărăsc traiul. Are un uimitor spirit de observație și o imensă experiență de viață. Bărbuța lui sură și aspră e toată numai inele, semănând cu sprâncenele-i negre îmbinate, în care vezi ici-colo câte un fir cărunt. Privește mai mult în jos, se uită la om pe sub sprâncene. În ochii negri vioi și pe buze îi flutură veșnic un zâmbet ironic și îngăduitor.

Țăranul care-l adusese de la gară opri căruța prostește drept în mijlocul curții. Ivan Vasilici clătină ușor din cap, văzându-i neghiobia, coborî anevoie (sau prefăcându-se că-i vine greu), dădu la o parte poala sumanului, se întoarce cu spatele și, gârbevindu-se mai tare, scoase din buzunarul nădragilor o pungă mare și slinoasă. Țăranul i se uita tâmp în ceafa cu păr cărunt și inelat. Ivan Vasilici numără fără grabă opt grivne de metal și, după o scurtă șovăială, mai adăugă două copeici, bacșiș, spunând:

— Ține, drăguțule. Ți-am dat pe deasupra, pentru strădania ta.

După ce-și trase la loc poala sumanului, porni, târșindu-și ușor pașii, intră în livadă și o luă pe alee, spre bordeiul paznicilor, pe care-i trimisese aici de pe lângă Lipetk, încă la sfârșitul lui mai.

— Noroc, frățiorilor! Vă bucurați, ori ba, musai să vă primiți stăpânul!

Zâbind înduioșați, paznicii îl salutară slugarnic, cu

plecăciuni adânci, spunându-i:

— Bine ați venit, poftiți la noi, sănătate bună, Ivan Vasilici. Taman la ceai ați sosit, samovaru-i gata!

Samovarul fierbea în clocot, scoțând un fum des care se împrăstia în tot lungul aleii. Ivan Vasilici se așază pe laviță, lângă bordei, își scoase cascheta, o puse lângă el, suflând mai întâi eventualul praf de pe laviță, își netezi mustățile sure și cârlionțate, privi în jur și întrebă:

— Ei, cum merge? Totul e-n ordine?

— Până azi nimic rău, Ivan Vasilici. Păzim, ne dăm toată silința...

Ceaiul i se servi (tot cu băgare de seamă și respect) într-o ceașcă groasă cu desene albastre, iar zahărul, într-o cutie veche de conserve. Bău două cești și se apucă să-și răsucească o țigară, zâmbind pe sub mustață și privind în pământ.

— Ei, slavă Domnului că deocamdată-s. toate bune, zise el, aprinzându-și țigara și împrăștiind în jur aroma dulce de mahorcă „Select”. Ei, slavă Atotputernicului... Și eu, fraților dragi, pentru două zile m-am smuls de acasă ca să viu la voi. Am venit ca să-mi desfăt sufletul. La voi aici e rai. Căci acasă la mine, să te ferească Dumnezeu. Fac niște reparații, numai scandal am cu zugravii... nu se împacă firea mea cu oamenii de azi! N-au obraz, n-au rușine, poți să-i stuchești între ochi, lor nici nu le pasă! Le stă capul numai la șmecherii și la băutură. Și trăim acum ca țiganii, ne-am strâns toți într-o odaie, întreaga familie, iar eu nu pot așa. Cât îi ziulica de lungă, pe masă mereu aceeași priveliște rusească: samovarul nestrâns, lângă samovar o farfurie cu muștar. Bunica îl freacă de zor cu o lingură de lemn știrbită și, se înțelege, varsă șiroaie de lacrimi de rău ce ustură muștarul. „Uf, zice, da iute o să mai fie!” Apoi chiar că mare nevoie am eu să fie iute? Ca să mă dreg după chef, vă întreb eu, dacă-mi dați voie? Și pe podea, mi se încâlcesc în picioare o groază de nepoți, cu jucăriile lor

nesuferite. Nevastă-mea cloncănește mereu și-i veșnic bolnavă, iar fiică-mea moare de plictiseală, îi vine să-și ia lumea-n cap, dar de ce asta, nu se știe. Vorba lui Griboedov: „Prea multă minte strică” – aia-i! Iar eu nu mai pot, sunt și eu om, toate astea mă fac să-mi vâjâie urechile.

— Tot ce poate fi mai rău, confirmară paznicii cu simpatie. Se zice că de-atâta larmă, și păduchele începe să se dea la om.

Ivan Vasilici tăcu, apoi se ridică și se duse după bordei.

— Păduche-nepăduche, nicio bucurie n-ai de pe urma lui, ripostă el, întorcându-se de acolo, în timp ce se încheia la pantaloni; apoi își scuipă pe buricele degetelor și își reluă locul. Cât îi ziulica, nicio clipă de liniște sau de plăcere. Iară noaptea, visele te dau gata; că orice ai visa, după bunica toate cică nu-s a bine: țțeu, zic, am visat astă noapte o vulpe”, iar dânsa pe loc începe să se vaiete: „of, nu-i bine, of, asta înseamnă amăgire, necazuri”. Și, dați-mi voie să vă întreb, ce-i a bine la dânsa? „Eu, zice, am citit în cartea visurilor: când visezi pușcă automată îi a rău”. „Dar, dă-mi voie, mammare, ce-are-a face aici pușca automată?” „Are”, zice. „Da, zic, dar n-am visat, zic, nicio pușcă automată și apoi unde naiba să le găsești la noi, la Lipetk?” „Tot aia-i, zice, și iar își dă drumul: dacă vezi brădet în vis, e de rău; de visezi că porți ochelari, așijderea; dacă se face că stai sub un baldachin, e a necaz; dacă bei apă caldă, tristețe; de bei untdelemn în vis, moarte; mănânci blinele, tot moarte; dacă mănânci carne de corb, incendiu înseamnă; de mănânci budincă, te desparți de careva; dacă îți dai jos barba, la pagubă să te aștepți; de visezi un evreu faci cunoștință cu un om primejdios; dacă în vis cânti de inimă albastră, dinții te vor durea... într-un cuvânt, vai de capul meu!”

Și-și însoți vorbele cu un gest de deznădejde.

— După dumneaei, un singur vis ar fi bine: să visezi

că bei o fiertură de leac, cică izbândă înseamnă. Și cu slugile, ce chin! Am tocmit o fată: apoi, nu numai că nu se pricepe la gătit, dar nici măcar nu știe să pregătească hrana pentru porci, și-i proastă ca o ciubotă. Are o mutră, ca o țâță, nu alta, seamănă cu un hipopotam. Colac peste pupăză, s-a țicnit un vecin de-al meu, băcanul Șurikov, cred că-l cunoașteți?

— Cum să nu-l cunoaștem, exclamă paznicii. Oare de ce? Păi cu banii lui, să tot trăiască!

— Ei, uite, asta-i, urmă Ivan Vasilici. S-a smintit de-a binelea. Oricând ai intra la el în prăvălie, șade după tejghea cu jiletca pe el, cu capul proptit în mâini, și citește. Și-a bătut un cui în perete, a atârnat un tablou: un codru verde și des de brazi stufoși și sub ei o căsuță. Pe laviță, în căsuță, un sfânt; iar în fața sfântului, un urs; îi linge mâna. „Of, zic, Nikolai Ivanîci, citești și citești iar, sărăcești la buzunar. Cine-ntr-una stă mahnit, te uiți, coada i s-a zbârlit”. Dumnealui, cum mi-aude vorbele, pune-te pe jelit: „Eh, Ivan Vasilici, zice, nu la buzunar trebuie să ne gândim noi doi”. „Dar la ce, mă rog matale?” „Păi, zice, la aceea că azi stai cu prietenii și mâine cu viermii, azi îmbrăcat în purpură și mâine culcat în mormânt: viața noastră se trece ca iarba, ca florile câmpului. Ce-i, bunăoară, vampirul, ăl de-ți sughe sângele? Nimic alt decât moartea. Ia, zice, privește matale, ce scrie aici: «Vai ție, omule, s-au dus zilele tinereții tale în nesăbuire, precum și anii bărbăției i-ai petrecut în trândăvie». Mă vezi ce schelet înspăimântător sunt eu. Dar cândva am fost și eu ca tine, și tot ca tine îmi lărgeam mereu moșia, până când moartea neînduplecată m-a cuprins, în îmbrățișarea ei de fier. Privește locul odihnei de veci, sălașul tihnit al morților, pentru un fitecine, ca și pentru un erou, pentru toți fiii lui Adam!”

— Mă-nțelegeți, urmă Ivan Vasilici, ridicând ochii: cu nimic nu-i mai altfel decât orice amărât de boșorog, dar

când te uiți la el, te și sperii, nu-i om, ci-i cât un bivol sălbatic, Mikluho Maklai, nu alta! Of! Nu-i pace pe pământul nostru, fraților, zise el, clătînând din cap. Neam de oameni smintiți suntem, zburdăm de prea mult bine! Acuma se aude că vor să-l pună sub epitropie și să-l trimită la Tambov, la casă de nebuni de-acolo. Apoi, altceva ce poți face cu el? zice lumea că tot mormăie mereu același lucru: „amigdal, onagru, cămile și păduchi, schimonate și otrepe...” Și ce i-a lipsit, mă rog, de ce era nemulțumit? Și toți suntem la fel: nimic nu-i pe placul nostru, nimic nu-i bine, nici de ajuns. Amigdal! Adineaori, venind de la gară, treceam prin sat; înaintea mea, un nătărău voinic: cămașă fără cingătoare, părul vâlvoi, a întins foalele armonicii pe trei verste și zbiară de răsună câmpul: „Aoleu, și când oi face praf moșia toată, și eu m-oi îngropa sub țărână, e-ei!” Gluma-i glumă, dar nu cred că degeaba glumim așa: pe nas o să ne iasă glumele astea!

— Da în oraș, ce se mai vorbește? întrebă unul din paznici. Când se termină războiul ăsta? O fi adevărat că țarul franțojilor face zâmbre în fața țarului nostru?

— De asta n-am auzit, zise Ivan Vasilici. De ce să mint, n-am auzit. D-apoi acolo, se spune, nici nu au țar. Ba pe deasupra ne sunt aliați franțujii ăștia. Ce-i drept, sunt ei oleacă mai deștepți ca noi, mereu cată cu tot dinadinsul să scoată în fața neamțului căpățâna noastră proastă, în locul lor; chipurile, crapă tu astăzi, iar eu mâine; da ce să-i faci, totuși ne sunt aliați.

— De-o fi așa ori ba, zise alt paznic cu prefăcută obrăznicie și vrând pesemne să-i intre în voie lui Ivan Vasilici, de fac zâmbre ori ba, tot le-a venit sfârșitul la țarii ăstora. Da' ce, se pun ei deopotrivă cu al nostru, cu puterea noastră? Taman ieri a venit acilea de la gară unul, o lepădătură. „Eu, zice, cu treburile mele la Rostov mă duc, îs în trecere pe la voi...” Da după aia a început să mă ațâțe: cică țarina noastră-i beteagă tare, și bolește pentru

că a apucat-o mila de Wilhelm, și cică s-a ivit acolo un mujic, din cale-afară de destrăbălat, zice lumea... „Ei, dacă s-a ivit să fie sănătos”, zic. „Da poporul, zice el, îi într-o fierbere grozavă. „Și astea-s gogoși, zic, poate că domnii s-or fi frământând, da' eu de ce naiba să mă frământ? Pe noi asta ne chiar înveselește”. Și l-am trimis cât mai departe, acolo unde l-a purtat mă-sa, și n-am mai trăncănit cu el. Nu se poate să nu biruim noi!

— Nu știu, nu știu, făcu Ivan Vasilici, cu ochii în pământ. Nu știu, om vedea noi. Ori moare măgarul, ori pierde samarul. Dar eu așa gândesc, frățiorilor, n-o să învingem noi, așa gândesc. Învinge numai ăla de are nervii sănătoși. Da de-alde noi? Că întâi ne luăm avânt și pe urmă dăm bir cu fugiții, zicând: ducă-se dracului, ne-am săturat. E ca și-o oală de lut proastă, luată de la piață: se încălzește într-un *secund*, dar se și răcește într-ure *secund*. Nu, soldatul lor îi mai cu cap și mai cu socoteală. În raniță are hărți, fel de fel de schițe și cataloage cu prețuri, toate cele trebuincioase, și un bidonaș cu rom, știe el pe ce teren merge! Da ce-i mai de seamă, el poate să discute despre orice, și înțelege totul când îi vorba de patria lui. Pe când al nostru ce-are-n cap? Al nostru are gărgăuni în cap, și ca să-l ațâți la un-scandal e-o nimica toată. Nu, nu suntem în stare de nimic, urmă hotărât Ivan Vasilici. Și nu-i nicio înțelegere la noi și nu a fost nicicând. Am venit, uite, astăzi, la gară și văd acolo o nerușinare fără pereche. Șeful gării zbiară, un călător zbiară și el. Șeful zice: „Da cine ești dumneata, dă-mi voie să te-ntreb? Cum îți permiți să strigi aici?” Iar călătorul sare și el: „Și eu, la râncăul meu, te rog să nu țiți la mine I Eu sunt expeditorul încărcăturii; „Ia uite, îmi zic, și la netotul ăsta. Auzi la el, ce mai cin: „eu sunt expeditorul încărcăturii, și eu, *la rândul meu*, te rog!” Care rând? Ia întreabă-l ce vrea să spună cu asta, ai să vezi că habar n-are nici el. Mda, zise Ivan Vasilici, ridicându-se, mare bucluc o să avem!

— Asta, negreșit, încuviințară paznicii în cor. O să fie o dandana, că praful se va alege de toate!...

— Ei, și care va să zică, hai până una alta la culcare, spuse Ivan Vasilici. Dați o fugă până la aria moșiei, șterpeliți, acolo, niște paie, și așterneți-mi în bordei, cât mai moale, fievă milă de bătrânețile stăpânului vostru...

Alpii Maritimi, 1926

COPACUL DOMNULUI

14 iunie

Anul ACESTA livada noastră a fost luată în arendă de târgovețul Bogomolov. Ca să i-o păzească, l-a trimis pe un concetățean de-al său, odnovoreț de prin părțile Kozlovului.

Acesta s-a înființat la conac și s-a aciuit binișor într-o colibă de pe aleea principală. Abia ieri am aflat de existența lui. Ieșisem la plimbare și, intrând în alee, am văzut că sub teiul din fața colibei fumegă un mic foc, iar un țăran stă și se uită la el. Când ne-am apropiat, țăranul zâmbi și luă în glumă poziția de drepti, cu brațele lipite de corp:

— Salut respectuos, domnilor dvoreni!

Ne-am oprit:

— Să trăiești. Ești paznic?

Își scoase căciula și, de astă dată serios, grăbit, făcu o temenea adâncă:

— Întocmai. Oi sta de pază și m-oi strădui să vă fiu pe plac dumneavoastră și stăpânului meu.

— Așa... Pune-ți căciula.

— Lăsați, putem sta și fără căciulă. Că domniile voastre sunteți domni, iar eu mi-s mujic. Nici copacii din pădure nu i-a făcut Dumnezeu pe toți la fel.

— De unde ești, și cum îți zice?

— Păi sunt odnovoreț din Kozlov, comuna Znamenskaia, satul Prilepî. Și-mi zice pe numele meu Iakov. Iakov Demidâci Neceaev.

Vorbea curgător, vioi. Că-i odnovoreț, asta se vedea îndată, după vorbă. Vârstă nedefinită, spre cincizeci de ani poate, deși îi puteai da și mai puțin, înfățișare destul de obișnuită, dar foarte plăcută prin ceva. Purta o cămașă de cânepă, pantaloni la fel, opinci, toate vechi, ponosite, dar curate. Ochii vii, batjocoritori oleacă și mijiți, vădind înțelepciune, spirit de observație și experiența vieții, în armonie cu barba mică, încăruntită pe alocuri, creață încă și văzându-se că odinioară fusese neagră. Dar în inflexiunile glasului adânc, ca și în toată ținuta lui, se simțea mereu ceva tineresc, deschis. După ce s-a prezentat, și-a pus căciula și a zâmbit din nou:

— Uite, mă rostuii și-mi fac o lecuță de ceai. Samovar, ce-i drept, n-am, da asta ar fi răsfăț curat, l-om bea și fiert în ceaunaș.

Am intrat în colibă; bineînțeles, toate erau rânduite înăuntru cum se cuvine: o pernă roșie, o scurtă de blană roasă de vechime întinsă peste culcușul de paie, o pușcă ruginită cu o singură țeavă într-un ungher, un butuc lat la intrare și pe el un codru de pâine neagră, o ulcică de faianță groasă, un briceag făcut de mână.

— Casă mare ca a mea, să stea iepurele-n ea, glumi el din nou. Pofțiți, să-mi fiți oaspeți...

Grădina era întunecată de nori; dinspre câmp adia un vânt ușor. Am privit cerul prin frunziș:

— Ce zici, plouă?

Ridică și el fața spre cer, închizând ochii pe jumătate:

— Socot că da. Parcă nu mi-am zărit cât îi ziua de lungă câinele, toată ziua a umblat după șoareci pe arie. Ori ăsta-i semn sigur de ploaie, că șoarecul, d-apăi și șobolanul dă tot felul miroase mai avan înainte de ploaie. Ei, ce să-i faci, chiar de ne-o uda nițel, nu-i nimica, n-o să ne topim, că doar n-om fi de zahăr...

Are o vorbă ca din bătrâni, butucănoasă, zice: d-apăi, de-amu, de-acu, dar le spune în așa fel, că-i o plăcere să-l

ascuți. Uneori, se înțelege, o mai dă pe graiul popular, obișnuit prin părțile noastre.

După ce ne-am depărtat și am pornit înainte pe alee, el s-a apucat să adune de prin iarbă frunze uscate și vreascuri și, aruncându-le în foc, cânta în surdină (mai bine zis îngâna ca un descântec):

Văduvioara mea, Unde mi-ai umblat, Unde mi-ai zburat?

Am izbucnit fără voie în râs, atât de bine le zicea, și ne-am oprit iar:

— Cum, cum?

— Păi nu știți? răspunse, râzând și el. Și pe loc, fără pic de stânjeneală, ba chiar cu vădită plăcere, cântă, ridicând ușor glasul adânc:

Unde mi-ai umblat, Unde mi-ai zburat?

Și începu să miște din umeri și să clatine din cap:

Nimeni n-o știa, Nici n-o cunoștea, Doar doi vulturi frați, Doi prieteni fârtați.

— *Vulture, iubeste-mă, De bărbat, dorește-mă!*

— Iar dânsa, va să zică, nu se lasă, nu vrea, rosti el, râzând, și din nou cântă glumeț și tânguitor:

Mândra nu voia, în râs izbucnea și se tot ferea, în codru, cădea, Piciorușu-n sus. Capul pe lemn pus... Ah, în codru ce-l și de ce nu vrei?

15 iunie

Vremea-i mereu închisă; de plictiseală, ne-am dus până la Osinovâie Dvori, la veterinar... pe înserat, eram iar în alee, la colibă. Am șezut nițel, stând de vorbă cu Iakov. L-am întrebat:

— Va să zică, fumezi, Iakov Demidici?

— Eu? răspunse el. Păi eu pot oricum. Pot să fumez și pot umbla un an întreg fără să mă ating de tutun. Mi-e sufletul larg și totu-i cu drag, dă-i și miere, din asta nu piere. Când petreci nu-i rău să tragi un fum.

— Dar cu votca, cum te-mpaci?

— Păi eu as al celor lumești. Ce face Euseu, aia fac și eu, ce Svetovoi, aia facem și noi. Cine să se dea în lături?

N-o să bem în rai, aici să-mi tot dai. Păi dacă-i praznic, de ce să nu petreci nițeluș, să mai chultui un ban? Eu nu-s lacom, am inima largă. Iar banii, nu face să-ți pară rău de ei. Că ăla de umblă cu capul în piept pierе cu rubla-n buzunar!

Mai vorbirăm noi despre ce și cum credea el că vor da rod livezile și câmpul. De vorbit, vorbește bucuros, despre orice, îi place vorba, deși nu s-ar putea zice că-i flecar. Principala lui trăsătură, după cât pare, este o bună dispoziție mereu egală. Glumește într-una și râde de orice, nespun de plăcut și de ușor. Printre altele, întreabă:

— Da dumneavoastră, boierilor, stați numai vara pe aici, altminteri la Moscova?

Și unde nu începe să-și facă răs de Moscova, de cuconașii filfizoni din Moscova, așa cum și-i închipuie el, și ne spuse o poveste întreagă, că a sosit cică o dată la țară un oarecare „târgovit” din Moscova, un târgoveț adică, și cum acesta n-a mâncat și n-a băut. nimic fiindu-i silă de bucatele țărănești, și ce-a mai pătimит când s-a dus, pentru o nevoie, după casă: s-a așezat el acolo și atâta a tot visat la bucatele alese din Moscova, până ce i-au smuls câinii „locul cu pricina”:

— Sare el cât colo: văleu, ce mă fac de-acu, și fugi după ei; n-a apucat nici să-și tragă nădragii, iar câinii gonesc prin sat, pe unde erau oameni mai mulți, până dau într-o uliță unde se aținea un alai întreg de fete...

Povestea o începuse într-o doară, mai întrerupându-se, dar îndată se lăsă prins de ea, ochii și sprâncenele îi jucau, își schimba cu repeziciune expresia feței, închipuindu-i când pe țărani, când pe moscovitul plin de ifose, ba chiar pe câinii care i se furișau pe la spate, apoi scoase deodată un țipăt ca de o durere bruscă, sări în sus, lovindu-se peste coapse, începu să tropăie cu opincile cum

a luat-o la fugă acela și își frângea trupul în două, hohotind de râs, cu fetișcanele imaginare:

— Auleu, tăicuțule, da ce-i asta, mai mare rușinea, fetelor!

— Dar dumneata ai fost vreodată la Moscova? l-am întrebat noi.

— Parcă multă nevoie am eu de ea! răspunse el cu o veselă nepăsare. Noi suntem oameni simpli, neștiutori. Acolo cică nu se lasă până nu iau și pielea de pe tine, te mănâncă de viu, fiecare se zbate, care mai de care, să-l încalece pe celălalt, să ia cu japca de la altul... Am auzit că dumneavoastră ați fost în stepă?

— Da, i-am răspuns. Dar e stepă numai cu numele, loc neted, și-atâta. Pe la noi nu există stepă adevărată.

— Ce-i drept, pe la dumneavoastră îs râpi multe, spuse el. Dar, uitate, dacă ieși dincolo de Eleț, dincolo de Zadonsk, îți râde inima, nu alta, stepă cât vezi cu ochii, se întinde până la marea albastră, până la Nohai! Și câte nu cresc acolo. Și secară, și orz, și flori de tot soiul și pelin alb, cărunt... Eu așa socot, ca țara noastră nu-i alta mai bună pe lume!

Pe urmă ne-a povestit unde și prin ce „țări” a colindat, „m-am încumetat până dincolo de Țarițin”, ce „neamuri” a văzut, iar eu mă minunam de câte cuvinte vechi folosește, arhaisme chiar, uitate aproape de toți: *batcioc* în loc de batjocură, *smult* în loc de smuls, *tocmală* în loc de tocmeală, *aprinsură* în loc de aprindere. Nohailor le spunea *cumani*, după vechiul nume al polovțienilor, în loc de armăsar zicea *armăsăruș*. Fraza îi era și ea deosebită: „Avea gânduri rele la mujici” spusese el, de pildă, despre moscovit. Iar despre câinele său:

— Îmi place *urlatul* în nopțile întunecoase.

16 iunie

E cald și zăpușeală, în curte miroase a iarbă dogorită de soare, dincolo de coroanele de un verde-viu al pomilor

din grădină se zăresc rotunjimile decorative ale norilor albi-sclipitori.

Înainte de prânzișor am pornit să fac o plimbare; mergeam pe alee, ascultând păsările ce se întrec care mai de care, umplând grădina însorită cu ciripitul lor, și, îl zării pe Iakov: căra spre colibă o găleată grea, din care, aidoma unor peștișori argintii, săreau când și când stropi de apă; pe cămașa și pe nădragii lui unduia horbota veselă și bălțată de umbră și lumină. Mergea cu capul plecat, căciula îi alunecase de pe ceafă pe frunte. L-am ajuns din urmă și l-am întrebat în glumă:

— Ce-i, Iakov Demidâci, nu prea ești vesel azi?

Ridică iute capul și ochii începură îndată să-i joace.

— De ce crezi că nu-s?

— Păi cum, ți-ai tuflit căciula pe frunte și umbli amărât.

— Urât?

— Nu urât, amărât am zis, trist.

— Amărât? De fel. De ce aș fi amărât? Niciun rost n-are să fii amărât. Noaptea întunecă ziua, iar pe om amărăciunea. Iar eu n-am de ce să fiu trist, eu îs mereu mulțumit. Uite, mi-am făcut rost de apă din odaia slugilor și îndată mi-oi pune de-o casă... îmi place să stau în grădină, îmi place unde sunt mulți pomi, iar la dumneavoastră sunt din belșug, e-o grădină pe cinste. Aici, la dumneavoastră, e raiul pe pământ și n-am de ce să fiu necăjit. Câinele, cum se spune, mănâncă păsat și trăiește încântat. Iar eu îs creștin botezat. Eu, domnule dragă, urmă el, de astă dată cu tărie, împingându-și cu mâna liberă căciula înapoi pe ceafă și uitându-mi-se drept în față cu ochii lui vioi și mijiți, eu trăiesc așa cum poruncește Dumnezeu, eu îs, cum se spune, copacul Domnului: se pleacă după voia vântului...

Am cotit pe după colibă, într-o alee însorită, cu salcâmi. Aidoma unor splendide capete de Zeus albe ca

zăpada, norii se înălțau pe după mestecenii seculari de peste vâlcea, tot mai minunați.

În locurile ajunse de soare era cald, ierburile, florile și urzicile emanau un miros dulceag. În livadă, un grangur scotea triluri jucăușe și melancolice ca de flaut, într-o fericită nepăsare... De ce oare tot ce-i străvechi e atât de frumos, mestecenii bătrâni, de pildă? Am început să mă gândesc la viața bunicilor și bunicelor noastre, care-mi pare întotdeauna atât de fericită. După ce am străbătut aleea am pornit înapoi și m-am întors iar la colibă. Și ce mi-a fost dat să aud, ca un făcut parcă? Cu spatele la mine, Iakov ședea cinchit înaintea vetrei de pământ pe care și-o săpase sub tei, în fața colibeii; tocmai puneă pe focul portocaliu un mic ceaun cu apă, cânta iar, cu glas îngânat, duios și jalnic:

Oftatul meu și crâncena-mi tristețe cu gândul să le vezi aș vrea, Să-ți amintești a noastră tinerețe, Cum mă iubeai, iubita mea...

Ridicându-se, își îndreptă trupul, bătând cu foc din opinci:

Oh, măzăruica mea, Cum crești, rând lângă rând! Când ceasul mi-o suna, Atunci am să te strâng...

— Lakov Demidâci, i-am spus eu, apropiindu-mă, unde ai putut auzi cântecul acesta?

— Care cântec? întrebă el, întorcându-se.

— Păi acela cu oftaturi și crâncenă tristețe. Astăzi nu se mai cântă astfel de cântece, și apoi e un vechi cântec boieresc.

— Drept îi răspunse el, e un cântec de inimă albastră. Numai că eu știu multe dintr-astea. Pot să-l cânt și pe ăla: „Azi nu-mi mai aduc aminte de supărarea ta”, sau: „Nepăsarea ta, ah, sufletul mi-l răscolește”, sau: „De piedici mie nici că-mi pasă, oricum de dragoste nu scap”. Ori despre fete: „Nu-i fată să nu fi gustat amorul, să ne lăsăm și noi de complicații”... Căci noi,ăștia, odnodvorți,

am fost pe vremuri, zice lumea, tot boieri. Oamenii de la conac și azi își mai râd de noi: „Al cui boier ești tu, nătăfleață?”

— Fiindcă veni vorba, cum de nu ne-ai povestit până acum despre dumneata? Dacă ai familie, casă, gospodărie, ce faci iarna?

— Păi nu m-ați întrebat, răspunse el. Iară eu n-am îndrăznit. Dacă nu vă era de trebuință? Familie n-am, nevasta dinții mi-a murit, de mult, cealaltă m-a lăsat, n-a mai vrut să stea cu mine, pasămite i se urâse. Iară feciorii mei, care mi-au rămas, unul îi la oaste, și celălalt s-a tocmnit ciubotar la curte. Țsta din urmă, ca să spun drept, îi un bețiv și-un nătărău cum rar mai afli pe lume. Ia stați, vă strigă, mi se pare, să poftiți la masă.

— Ei, cred că acum abia diseară ne-om mai vedea, i-am zis eu, pornind spre casă.

Copacul Domnului - foarte bine spus.

17 iunie

Trebuie să trăiești, zice Iakov, așa, cum trăiau moșii și strămoșii noștri. Înnoirile însă nu le respinge:

— Iaca, să zicem, acuma uite, se fac treierători. Ce să spun, nu-i rău! Altă dată, când ne puneam noi unul după altul cu îmblăciul, și când izbeam toți odată, nu te mai săturai să tot ascuți, că tare frumos mai cântau! Ei, da pe o vreme umedă, lucru știut, treierătoarea îi mult mai potrivită.

Pe țar nu-l învinuiește de nimic.

— Miniștrii-s de vină. Cam ca logofeții moșierului, pe timpuri...

Bogat n-ar fi vrut să fie: mănânci cât zece, bei cât zece, începi să te tolănești în saltele de puf, și asta-i rău, că te cam lipești de ele. Dar, de bună seamă, de la trai îndestulat nu s-ar da în lături.

De moarte nu se teme, cel puțin așa susține. Vorbea mai deunăzi despre ea, nepăsător:

— Ei, iacătă, ca ce să mă tem de ea? Tot n-o să mă căineze nimeni. Codrul nu plânge el după un copac!

Tot sporovăind, lucra într-una cu luare-aminte: meșterea un fluier din lemn de răchită; mie, zice, îmi sunt dragi fluierile astea și țiuitoarele, o să vă cânt „Prin răchitiș” un cântec mai frumos decât ăsta nu afli în lumea întreagă: „Îndrăgit-am flori albastre, zmeuriș înmiresmat...”

Scriu în bibliotecă. Ferestrele spre grădină, deschise, au pervazurile încinse de soarele fierbinte. Pe pervazuri sunt presărate petale de trandafir puse la uscat, ce răspândesc o mireasmă dulce. În grădină, numai voieșie; totul e înverzit, cântă păsările, o dimineață frumoasă de vară. Și tot timpul îmi amintesc cu plăcere de prezența la conac a acestui om simpatic.

18 iunie

Plecăm la Subbotino, la gară, să întâmpinăm niște oaspeți de la oraș.

Deși trenul sosește la patru și un sfert, pregătirile de plecare și înhămatul cailor au început îndată după prânz. De altfel, ca de obicei, toate astea țin vreo două ceasuri: până au scos faetonul din șură, până l-au uns, până au adunat harnașamentul, până au țesălat, au dichisit și au adăpat caii...

După ce m-am gătit, am ieșit din casă și m-am dus să mă uit dacă nu are ceva roata din față, care de două ori până acum a fost trimisă la fierar. Încă o zi minunată, sărbătorească, nu știu cum. Arșiță, strălucire, apoi această plăcere copilărească la gândul călătoriei. Faetonul se și încinsese atât de tare, încât nu-l puteai atinge, aripile lăcuite luceau ca oglinda, pielea încinsă a învelitoarei mirosea grozav de plăcut... Cu o legăturică subsuoară și cu maiul în mână, Iakov trecea spre poartă.

— Mergeți la oraș? întrebă el, zâmbăreț, îngustându-și ochii din cauza soarelui și oprindu-se. Iaca, mă duc la

râu, ca vădanu 1, am de clătit câte ceva... Și matala la oraș? Cum așa, când îi cuptor afară, tocmai în toiul arșiței de amiază? zise el, simțind, se vede, o plăcere deosebită că-i o zi atât de caldă și de luminoasă.

I-am răspuns că mergem în întâmpinarea unor oaspeți.

Izbucni în râs:

— Păi o să tot stați în gară până vă săturați! O să întârzie negreșit dumneaei, mașina adicătealea. Apoi, cum merge dumneaei? Eu, când merg pe calea de fier, dacă vreau sar jos, mănânc fragi pe săturate, o ajung din urmă și iar mă sui... Dacă vă vin oaspeți, îi bine. Pe vremuri, tare-mi mai plăcea să stau la cineva, să mă ospătez, să petrec la vreun vecin de treabă. Satul nostru era bogat, se aduna câteodată o groază de lume, toți unul și unul, boieri de viță, ospătau pe cinste, pe săturate. Se întâmpla că nu puteai scăpa de fel de la un ospăț ca ăsta, de la taclale: cum te ridicai și ziceai: „mulțumesc, vecine dragă, bun e vinul și fiertura, da' nu trebuie uitată nici măsura, ș-apoi călătorului îi șade bine cu drumul!” te și așezau din nou, cu de-a sila, pe laviță și-ți spuneau: „Stai, cumetre, să-i mai tragem una, la botul calului!”

— Cum vine asta, la botul calului? întrebă zeflemitor Iliușka, apropiindu-se de trăsură cu un ham în mână.

— Iotete la el, Ivan prostul! făcu Iakov. Cum de nu știi? înseamnă ăl din urmă pahar; ai pus piciorul în scară, sari în șa și mai tragi o dușcă, la botul calului. Asta numai la voi, la ăi de la curte, omul sărac îi ocolit la ospăț, nici tu vin, nici tu mâncare, doar lingura goală ți-o întind, îți scot ochii pentru fiece dumaticat și-ți numără fiece păhărel...

19 iunie

Vremea a deocheat-o cineva, plouă cât e ziua de lungă. De-aseară a început. Din fericire, ne-am întors la timp, tocmai la cină (făcusem degeaba drumul la gară, oaspeții ne-au tras pe sfoară). Dar îndată ce am intrat în

casă s-a pornit vijelia, era întuneric beznă, prăpăd, nu alta. Toată seara își făcu de cap un adevărat uragan, fulgere, tunete, o ploaie torențială - cumplite toate. Stând în biblioteca noastră cufundată în întuneric, admiram furtuna dezlănțuită, asurzit în fiecă clipă de tunete și orbit de flacăra albă-verzuie, metalică, ce lumina dintr-odată ireal de viu, urmată de un reflex violet, care se stingea îndată, ca după aceea să se reverse iar peste toate o beznă ca cerneala de neagră. Către ceasurile zece furtuna începu să se potolească treptat, tunetele depărtându-se tot mai mult și mai mult, cerul deasupra grădinii se însenină, iar secera lunii, ivită de după crengile ude și legănate de vânt ale pomilor din livadă, lumina încăperea. Luna arăta cam ciudat, era portocalie. Deasupra ei, în înaltul cerului, asemenea unui fum liliachiu, goneau rămășițe de nori. Adormisem cu ferestrele larg deschise, în speranța unui timp frumos, atât de bine se potolise totul pe la miezul nopții și atât de pașnic, atât de fericit cânta privighetoarea în grădina tainică, amuțită. Astăzi însă toarnă iar cu găleata, ploaia răpăie pe acoperiș, de dimineată.

Seara, după ceai, toți își puseră cizmele înalte și, arunci idu-și pe umeri pelerine de cauciuc, porniră spre colibă. Țsta începe să fie un obicei la noi; de altfel, în altă parte n-avem unde merge-Aleea era desfundată, presărată cu frunze și ramuri rupte de furtună, totul suprasaturat de apă - iarba, pământul, frunzișul pomilor, paiele negre ale colibei. Ploaia era caldă, dar nu într-atâta, încât să mergi numai în cămașă. Iakov însă stătea în bătaia vântului umed ce sufla drept în colibă, fără cojoc și fără căciulă. Așezat pe buturuga lui, picior peste picior, cu genunchiul drept puțin ridicat, își cârpea cămașa, manevrând neîndemânatic, dar cu îndrăzneală, un ac uriaș, căruia i se zice țigănesc. Văzându-ne, ridică ochii:

— Iotete, ce s-au mai dichisit! Slabi de înger sunteți, domnilor dvoreni, când e la o adică! Da și ploicică, ce-i

drept, parcă-i plătită să tot cadă, Doamne, iartă-mă! Câinele meu n-a mai putut s-o îndure: s-a băgat în bordei și toată ziuca s-a hodinit. Altă dată puteam să-l strig mult și bine – nu venea, iar astăzi nici de Aniska nu-i pasă.

— Care Aniska?

— Păi, a dumneavoastră, a bucătăresei. Țsta al meu s-a împrietenit cu ea, un ceas nu poate fără Aniska. Aleargă, se tăvălesc prin curte pe săturate și țuști pe saca, sau stth cerdac, se culcă îmbrățișați și dorm, ca fratele cu sora, te înduioșezi, numai cât te uiți la ei.

— De înduioșător e înduioșător, îi ziceam noi, da cum de-ai rămas aici noaptea trecută? Uite ce-i aici, în bordei curge prin toate găurile. Trebuie să punem să-l acopere cu un strat nou de paie, îndată ce s-o mai limpezi vremea.

— Ba, am dormit în tihnă, răspunde Iakov. Abia astăzi a început să curgă vârtos înăuntru. Cât despre ploică, apoi pentru grâne-i tot ce poate fi mai bun acușă. Mie mi-e dragă orice vreme. Totu-i bine, totu-i spre slava Domnului. Când ați plecat aseară, mi-am zis: aoleu, o să-i prindă diseară ploaia pe domnii mei! Ei, și-așa a fost, și ce furtună a pus la cale Sfântul! Când se aprindea odată cerul, puteai să numeri gologanii, atâta lumină se făcea. În sat, zic oamenii, a luat foc o casă, vătășelului i-a trăsnet doi plozi, la prinț în livadă a doborât cel mai bătrân și mai gros copac...

— Ei, vezi, și matale ziceai că totu-i bine, i-am reproșat noi.

— D-apăi cum? nu se lăsă el. Dacă i-a trăsnet, îi semn: nu te băga când vezi că fulgeră. Care ce are scris, va să zică, fiștecare cu soarta lui, și nu-i cu supărare. Dumnezeu nici spicele nu le-a făcut pe toate la fel. Unu-i prost, altu-i deștept, unu-i bogat, altu-i milog, cela a murit azi, iar eu, mâine... Apoi, privindu-și lucrul cu luare-aminte, mulțumit, și cercetându-și cămașa ridicată în lumină, să vadă dacă mai este roasă pe undeva, se puse să ne povestească

despre el; despre soarta lui:

Pe vremuri noi aveam o gospodărie pe cinste. Da lucru știut, cum ne-am apucat să împărțim averea, ne-am dus pe copcă. Mie mi-a revenit numai o deseatină și jumătate de pământ. Ce să-i faci, eu nu-s lacom. Nu mi-i rușine de sărăcia mea; vorba ceea: „de i-a rămas fusta mică, n-o osândi pe fetică”. Beleaua era că aveam plozi cam mulți. M-au pus să mă însor de tânăr și dânsa mi i-a turnat unul după altul; da muierea, ce-i drept, era de soi. Opșpe ani bătută pe muchie am trăit cu ea și am făcut nouă plozi.

— Îți place, va să zică, treaba asta? i-am zis noi în glumă.

Ca să ne intre-n voie, o prinse din zbor.

— Muierile? Păi cui nu-i plac? Eu nici acum nu m-aș da în lături, oricare ar fi ea. „Când ești bătrân așa ia, nu te mai uiți cum îi ea”; „printre străini, chiar așa-i, și c-jo slută ești ca-n rai”. Uite, zic oamenii că domnii beau niște picături de-alea după care sunt în călduri, da' eu, și fără picături, cum dau de-așa ceva, nu mă mai dezlipesc, să mă iei cu măturoidul, nu alta; ș-apoi: „calul bătrân, ară brazda bine!” Iar plozi, după cum spuneam, am tot turnat. Numai că Dumnezeu i-a luat aproape pe toți, unul câte unul, și m-am simțit mai la îndemână. Iar când a răposat și muierea, șapte ani am umblat vădan. Așa o să și mor, îmi ziceam. Da vecinele au început să mă ațâțe, ce-ai rămas așa, ca o brazdă nesemănată în mijlocul câmpului, de n-are cine să-ți spele o cămașă... însoară-te, însoară-te. Ei, și le-am ascultat sfatul. Tocmai atunci l-au omorât pe frate-meu ăl mai mare, și mi-am zis...

— Stai puțin, cum adică l-au omorât? Cine l-a omorât?

Dădu, râzând, din cap:

— Cazacii l-au omorât, intra-ar moartea-n ei. Că-s tare lacomi și zgârciți, diavolii. Frate-meu, e drept, o cam

scrântise: se năvălise să fure din turmele lor, din cin în când, câte o oaie, iar ăia au pus mâna pe el. S-au pitit, odată, în amurg, într-o văiușă, și când l-au zărit cum duce în cârcă o mieluşea, au sărit și dă-i cu nagaicile în el, peste urechi, și pe unde se nimerea... L-au bătut până l-au omorât. Și tocma atunci m-am însurat. M-am gândit, m-am tot gândit, pe cine să pețesc eu? Cine mă ia, bătrân cum sunt și vădan? Da totu-i întâmplarea. Trec odată pe la cumnată-mea, vădana lui frățâne-meu, și găsesc acolo o miloagă, o toantă, se oprișe să-i ceară pâine cumnatei. O întreb, așa, ca să râd: „Ce tot bați ceamburul prin târg și te milogești pe la oameni? Mai bine te-ai mărita, ești încă zdravănă. Că deh, prea multă minte nu ți-o cere pentru asta”. „Apăi, zice, m-aș mărita cu unul cu cap”. „Ian te uită, ce minte la ea! Toantă și săracă precum ești, mai ai și pretenții! Păi, uite, zic, un cap, eu adicătelea, pe mine m-ai lua? Tu nu te uita că-s bătrân: știi, găina bătrână face zeamă bună”. Ea, de bună seamă, nu mai putea de bucurie. Care-i ăla s-o ia, doar, într-adevăr, un văduvoi! Toantă, bună de nimic, miloagă, iar cât privește frumusețea, apăi eu îs rege pe lângă ea. Ne cununăm noi cam în preajma Adormirii, stă ea cu mine toamna și iarna, iar în săptămâna Tomei și-a luat picioarele la spinare, și dusă a fost. Pe mine, zice, ibovnicii mă hrăneau cu turte dulci, și tu ești ca un câine de pripas, nimica n-ai... Se-nțelege, era obișnuită să umble haimana, de muncă-i era urât, și a plecat, slavă Domnului...

— Și tot așa stai acum, singur? Îl întrebaram noi.

— Așa stau, încuviință el, ridicându-se și împăturindu-și cămașa cu plăcerea vădită a unui lucru isprăvit. Așa stau, domnii mei, adăugă apoi, oftă ușurel. Când o fi să murim, atunci să jelim. Da deocamdată, uite, șed prin grădini, iar iarna umblu și dărăcesc lâna prin vecini. Acasă nu-mi place să stau mult, nu mă ține locul.

— Bine, dar copiii dumitale? Ei nu stau acasă?

— Copiii mei nu-s buni de nimic, ne lămuri el. Un fecior, slavă Domnului, îl am în subzistența statului, soldat va să zică, ălălalt e șchiop, bețiv, cizmar de meserie... Cizmar, cizmar, da lui tat-su fără cinci gologani nici mort nu-i pune un petec la cizmă! Iar el, când are-o nevoie - glonț la tat-su: „Tătucă, ajută-mă!” Și-l ajut, atâta cât mă țin puterile...

21 iunie

Și ieri, toată ziua, a plouat cu găleata. Astăzi e cam rece, suflă un vânt puternic dinspre nord-est, cerul e împânzit de nori întunecați și maiestuoși în continuă mișcare, pe deasupra frunzișului verde-aprins al grădinii.

Ieri Ialcov și-a făcut somnul pe cuptor, în odaia slugilor. „Am cam înghețat!” recunoaște el. Astăzi, cu o vioiciune uimitoare, îl ajută pe Nikolka la căratul paielor de la arie, pentru colibă, la scosul paielor vechi și putrezite, mirositoare. Coliba-i acum galbenă, se vede bine de departe. În tot lungul aleii, maldăr de crengi înfrunzite, doborâte de furtună... Iakov, bineînțeles, nu-și pierde buna dispoziție:

— Nu-i nimic! A mai văzut el, lupul, și alte ierni! Nu ne speriem noi de furtună!

Și iar se înduioșează, se extaziază ca un artist, privind-o pe fetița bucătăresei care, numai cu o cămășuță murdară pe ea, se zbenguie cât e ziua de lungă cu câinele lui, prin iarba rece și udă a curții.

— El tot mârâie la ea, o mușcă, iar ea parcă s-ar teme, ar vrea să scape de el... Da deunăzi ce-a făcut? Vede cum în șura trăsurilor argații își ung cizmele cu dohot, și tuști și ea acolo, și dă-i cu peria, și-a văcsuit picioarele goale! Când S-a întors în casă, mamă-sa să leșine nu alta...

Pe la vremea amurgului, spre apus ieși soarele. De-a lungul aleii, printre trunchiurile pomilor, se înălțau trâmbe aurii de lumină străvezie și rece. Coliba era gata, nouă, uscată, bine rânduită. Iakov huzurește, își bea „ceișorul”.

— Da mata, Iakov Demidâci, știi tot felul de povești, și poezii, bâline?

— De-alea cum strigă milogii pe la iarmaroace? Știi destule. Trei veri la rând am stat pe lângă un negustor de luminări; în zilele de hram umblam prin sate, să vindem marfă, eram șapte căruțe cu totul. Te-apucă groaza de cum mai strigă ologii ăștia care colindă din loc în loc. Cin încep „fie-vă milă, tătucilor...”

— Da matale poți să strigi ca ei?

— Na-ți-o bună! Cum să nu?

Și cât ai clipi, Iakov Demidâci își puse jos ceașca de ceai și, cu ochii închiși, cu capul dat pe spate, începu să zbiere fonfăit, pe diferite glasuri:

— Fie-vă milă, tătucilor, fie-vă milă, măicuțelor, ajutați un Lazăr olog și sărman. Piciorușele voastre merg, mânușițele voastre vă slujesc, iar el nu poate de nici unele, se chinuie de când era copil de țată! Mâna voastră care dăruiește în vecii vecilor nu sărăcește! Pomana voastră nu se teme nici de apă, nici de foc, nici molia n-o roade, nici rugina de loc. Ajutați-ne, nu pentru că-i fierbinte ruga noastră, ci pentru mântuirea sufletului vostru. Îndată, milostivilor, ce-o să ne ajutați, mântuirea sufletului că v-o căpătați! Frățiorilor, surioarelor, când om muri, n-o să luăm nimic cu noi, nici aur, nici argint, nici tu moșie, nici bogăție! De mic, el, Lazăr, olog a fost, n-a avut niciun rost, pentru o coajă de pâine bucuros și munți de piatră ar întoarce pe dos, numai să nu fie atâta de nenorocos! Precum pasărea cerului fără de aripi nu poate să zboare, tot așa ologul, biet, nu poate umbla fără picioare! Prea milostivii noștri binefăcători, dați pomana voastră, nu unui prieten, sau unui frate, Demnului nostru cel sfânt i le dați pe toate!

Terminând, deschise ochii și izbucni în râs. Apoi, luând din nou ceașca în mână, cu bucățica de zahăr între dinți, adăugă povățuitor:

— Uite-așa strigă și înșală oamenii. Ar trebui băgați la închisoare până la unul, acolo ar fi sătui și ar avea totul de-a gata.

— Și ce povești știi? Îl întrebăm noi.

Se gândi puțin, privind vesel în pământ:

— Povești? Știu, cu căluțul cocoșat, cu tânărul țarevici Ivan, cum la vânătoare s-a dus, cum mireasa și-a adus, și mai știu și povestea lui Alexei, omul lui Dumnezeu...

Și, închizând ochii, se porni iar, amestecând cuvintele și tonul de poveste cu graiul obișnuit:

— În orașul ăl mai însemnat, la Râma, pe vremea primului rege de acolo, regele Onoriu, pe vremea marelui prinț Pretemian, au fost odată, care va să zică, un crai cu crăiasa lui. El se ruga cu osârdie și cerea de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu să-i deie un prunc. Dă-mi, Doamne, barem un singur copil, zicea el, să am grijă de el în pruncie, și el de mine când mare-o să fie. Și curând, curând i s-a împlinit ruga. Alexei, omul lui Dumnezeu, a pribegit și s-a mântuit, iară ta-su cu mă-sa nu l-au recunoscut, luându-l drept milog. Și zice el atunci către părinții lui: „Ridicați-mi chilie la capătul grădinii, unde se aruncă toate murdăriile și lăturile pentru porci. Și în chilia aceea se apucă el să-și vadă de treabă cu toate icoanele lui, cu sfânta Născătoare de Dumnezeu, și aici, va să zică, și-a încheiat și viața lui tânără. Într-o dimineață, sluga a deschis ușa, a trecut pragul și a deschis coșciugul, iar el zăcea acolo de parcă era viu. Și au strigat atunci taică-său și maică-sa: „Fiul nostru iubit, ce-ai făcut cu tine? Ți-am fi ridicat noi o chilie pe cinste, am fi potolit neastâmpărul tinereții tale”.

Când încheie și această poveste, își duse în colibă ceaunul, pâinea și ceașca, și spuse că acum tare bine i-ar prii un păhărel de votcă cu ceva gustărică. L-am întrebat:

— Dar ce mezelic îți place mai mult?

— Mezelic? repetă el întrebarea. Apăi, o scrumbie n-ar fi rea, și oleacă de fripturică de berbec, niște plăcintă cu pește... ei, și vreo codiță de șuncă, colo, o juma de cârnaț fiert... Și ca să spun drept, în toată viața mea, o dată am fost și eu sătul, când eram în slujbă la un negustor din Eleț, la abator. Acolo și în privința aia, a tutunului de prizat, adicătelea al muierilor, aveai libertate. Numai că mie nu prea-mi venea la socoteală. Acasă-i altceva. Acolo, te ții bunăoară cu vreo cumătră mai trecută, îi dai te miri ce drept răsplată, îi ascuți o foarfecă, să zicem, ori îi meșterești un mai din ăla cu care se bat rufele la râu, și asta-i toată cheltuiala. Și pentru tine-i cu cinste, și pentru ea-i o plăcere...

24 iunie

Plouă, plouă, plouă întruna.

Nu ne văzusem demult cu Iakov și aseară am trăncănit un pic.

Stă pe paie, mănâncă din ceaunaș niște terci. Pe buturugă, într-o cutie de tablă, arde o luminare a cărei umbră mare și neagră joacă pe unul din pereții colibei. Afară, foșnesc vântul și ploaia, de jur-împrejur livada e cufundată într-o beznă de nepătruns... Printre altele, încercăm să vorbim iarăși cu el despre moarte:

— Zici că mergi pe cincizeci și șapte, înseamnă că peste vreo zece ani s-ar putea să și mori. Te gândești vreodată la moarte, ți-e teamă de ea?

— Nu, nu mă gândesc. O moarte are omul. De ce măș teme de ea?

— Cum să nu te temi, închipuie-ți numai: pe o noapte ca asta să stai în coșciug, în mormânt, într-un cimitir...

Dar Iakov caută să scape iar cu o glumă, se vedea că deocamdată (adică atâta timp cât este sănătos) nu se sinchisește de fel de această eventualitate:

— Păi să tragem nădejde că acolo, în mormânt, nu ajunge ploaia, n-o să pună coșciugul prea sus, o să sape

mai adânc...

Și discuția despre Dumnezeu o întoarce cu o glumă, o poveste despre un soldat care a nimerit în rai și a rămas tare nemulțumit de cum e acolo: „A, ăsta-i, va să zică, raiul! Păi, ce fel de rai? Nici tu lulea, nici tu rachiu! De-ar fi o lulea și niște rachiu și, pe deasupra, o pungă cu tutun, atunci ar mai fi cum ar mai fi!”

— Și noi credem, i-am spus, ca să-l punem la încercare, că n-o să fie nimic pe lumea ailaltă, nici raiul ăsta, nici iad.

Dar aici Iakov se împotrivi:

— Da sfinții cum trăiesc în rai, dacă el nu există? Nu, astea nu-s vorbe cuminți. Asta vrea să spună că nici Dumnezeu nu-i? Dacă nu era Dumnezeu, s-ar fi dus naibii tot pământul. Dacă n-ar fi dat Dumnezeu iarbă, nutreț, de pildă, toate vitele ar fi pierit...

Ne povesti apoi cum au împărțit Hristos și cu diavolul oamenii:

— Așa, uite, cum își împart frații la sate avutul între ei. Fie, zice Hristos, ai tăi să fie morții, îți convine mai bine doar, îs mai mulți morți, iar mie, va să zică, cei vii... Apoi, a chibzuit ce-a chibzuit și dă înapoi: cum așa, că doar toți cei vii vor fi și ei morți odată și-odată? Până la urmă, au căzut la învoială: cei care se izbăvesc, lui Dumnezeu, ăi care nu, diavolului...

26 iunie

Plouă. O discuție despre rostul vieții:

— Iakov Demidâci, pentru ce trăiești pe lume?

— Cum, pentru ce? Uite, păzesc livada.

— Nu, altceva te întrebam. Pentru ce te-ai născut pe lume, pentru ce ești pe pământ?

— Dumnezeu știe.

— Nu știi, va să zică?

— Apăi, cine știe?

— Trebuie s-o știi. Trebuie să te gândești, să pătrunzi

cu mintea.

— Păi asta și fac, cuget.

— Și la ce ai ajuns cu mintea?

— La ce am ajuns? Să spun drept, nu știu.

— Dar poate că și mata trăiești numai ca să mănânci, să bei, să dormi, să plodești, să o duci numai în plăceri?

— Nu, așa mi s-ar fi urât.

— Va să zică nu pentru asta trăiești. Atunci, pentru ce?

— Ca să am bucurii.

— Bucurii! Și asta nu-i o bucurie, să mănânci bunătați, să bei, să trăiești lângă o nevastă frumoasă, să fii bogat și cinstit de toți?

— Asta-i altceva.

— Va să zică nu-i vorba numai de asta?

— Se vede treaba că nu.

— Dar atunci, despre ce?

Rămâne pe gânduri, apoi, râzând:

— Despre ce, despre ce! Tot așa, duceam odată grânele strânse de pe câmp, cu răposatul taică-meu, și eu m-am ținut scai de dânsul cu întrebările: ce și cum, și pentru ce? Pe-atunci eram tare crud la minte. Dumnealui a tăcut cât a tăcut și-l aud cum zice, în cele din urmă: „Când te-oi croi, măi băiete, cu cnutul peste urechi, atunci o să afli tu pentru ce!”

28 iunie

Mâine plec în Sud, deși nu-mi mai arde de plecare: au venit iar niște zile nespuse de frumoase.

Astăzi Iakov mi-a spus:

— Da aici, la dumneavoastră, țăranii îs tare proști, domnii mei. M-am dus ieri până-n sat să cumpăr chibrituri. Merg eu, tot pe lângă ogrăzile din dos, și văd că pe arie stă un mujic, iar pe răzor, spre lanul de secară, aleargă într-un suflet o fetică, așa de vreo șapte-opt ani... Aleargă și plânge în hohote, se grăbește să alunge vițeaua din secară,

iar el stă și strigă ca din gură de șarpe, de răsună câmpia toată. Lung, șui, cu o mutră rea și plictisită, stă și urlă fără nicio rușine: „Iar a intrat vițeaua în secară, mama ta, așa și pe dincolo? Așa o păzești tu, mama ta, așa și pe dincolo?” Tare m-am minunat, auzindu-l! Ce porc, ce necioplit! Se poate să zbieri așa la copilul tău?

— Ei, vezi, și mata ziceai că nu există pe lume o putere mai bună și un popor mai bun ca al nostru! i-am amintit eu.

— Păi ce? se grăbi el să obiecteze cu vioiciune. De bună seamă, nu-i. Da, trebuie să mai învățăm, ce-i drept. Dacă te duci la tontul ăla și-i tragi una, așa de să-i dea borșul, să vezi că altă dată n-ar mai zbiera așa! Și trebuie să spun: nici aici, la voi, nu-s toți oamenii la fel. Azi dimineață l-am văzut dincolo de arie pe văcarul satului; grozav om! adăugă el, izbucnind deodată în râs și strălucind tot de încântare. Șade pe răzor și-și pârlește nădragii! Vitele s-au împrăștiat care-ncotro, da lui nici că-i pasă! A scos din buzunar geamul ăla care arde și-l tot apropie de nădragi: cum iese soarele de după nori, iese fum din nădragi! „Ce faci, prostule, zic, doar nu ești țânc? Păi, ți-a venit de mult vremea de însurătoare!” Da' el, cu gura până la urechi de veselie: „Prea-i mare minunăția, unchiașule!” „De unde-ai luat tu geamul ista?” îl iscodesc eu. „Păi mi l-a adus frate-meu, care-i cătană”. Da, încheie Iakov cu plăcere, buni îs țăranii noștri, îi doare unii pentru alții!

Îl anunț că plec mâine.

— Ce să-i faci? zice el nepăsător, vesel. Să fie într-un ceas bun. Dacă om trăi, poate ne-om mai vedea... Și plecați departe?

Îi răspund că plec în Sud, la mare, să mă scald.

Se miră, vesel:

— Cum, adicătelea, să vă scăldați? Da acasă, în râu, e râu? Și ce neamuri sunt acolo? Ai noștri, au nemți?

— Sunt mai mult tătari acolo, îl lămuresc eu.

— A! zice el, zâmbind un pic ironic. Țștia-mi plac. Se spune că ne-au stăpănit o sută de ani. Și, lucru știut, calului i-e drag călărețul. Pe deasupra, îi un popor blând, prietenos. Tu îi zici: „Să trăiești, prințule, batiste ai?” îți răspunde într-un suflet: „Estem, taică, esteem!” „Da cu nădragii lui Mahomet, cum stai?” „Pfui, îi păcat să spui așa!!!” Și atât. Nu ca evreii, ăia-s tare supărăcioși... Da matală să nu fii amărât, adăugă el pe neașteptate, ghicind, se vede, că nu am chef să plec și că sunt puțin trist, așa-i totdeauna când pleci la drum, totdeauna parcă-ți pare rău de ceva, iar pe drum, când te uiți, te-ai înseninat și ai uitat de toți pe care i-ai lăsat...

Ridicându-se Iakov se îndreptă vioi spre focul aprins ca de obicei în vatra de pământ de sub tei, în dreptul colibei, și, din mers, bătu ușurel din opinci, îngânând: *Bufnicioara mea, Văduvioara mea!*

Alpii Maritimi, 1927

alexei alexeici

O VESTE uluitoare, de necrezut: a murit Alexei Alexeici!

Ce-i mai uimitor este că a murit cu totul pe neașteptate. Abia ieri, mai precis noaptea trecută, a fost cu noi, a supat și, ca întotdeauna, a rostit și cuvintele pe care le spunea pretutindeni pe la sindrofii.

— Am nimerit ca Ceatki, de pe vapor de-a dreptul la bal - se anunțase el aseară, intrând în sufragerie.

Rostise cuvintele pe care le spunea invariabil de câte ori sosea la o petrecere, la vreun cunoscut. Ieri de unde venea? Dar, la drept vorbind, parcă am știut noi vreodată de unde vine? Sau, în general, cunoșteam noi cât de cât viața lui Alexei Alexeici, în ciuda faptului că, în tot cercul nostru din Petersburg, nu era, cred, nimeni care să nu fi fost în relații amicale cu el? Poate ceva mai mult să fi știut vechea lui prietenă, prințesa. Cât despre ceilalți, cu toții

știau doar că ziua Alexei Alexeici are slujbă, treburi, apetitive în interes de afaceri, ședințe, că seara nu scapă nicio premieră de teatru, niciun concert onorabil – muzica o iubea cu adevărat și o înțelegea – iar noaptea supa neapărat undeva – la „Cuba”, pe Insule, pe la cunoscuți – așa încât toți se mirau de el: când mai izbutește să și doarmă?

— Am nimerit ca Ceatki, de pe vapor de-a dreptul la bal, spusese el ieri, intrând în sufrageria luminată, plină de lume, având pe față acea expresie ușor batjocoritoare pe care o arbora de obicei.

Și, ca întotdeauna, de-abia apăruse și își rostise fraza preferată, că toți îl întâmpinară în cor cu exclamații de bucu

— A! în sfârșit!

Cu un zâmbet nepăsător, strângând mâini în dreapta și-n stânga și făcând plecăciuni, trecu spre locul său, sărută cu indiferență mina mare, vânoasă, a vecinei sale, prințesa, își vârî colțul șervetului în vesta răscoită, luă o sticlă și, ca de obicei, întrebă:

— Îmi îngădui să te servesc, prințesă?

Prințesa răspunse:

— Te rog. Dar puțin.

Iar el obiectă, așa cum obiecta întotdeauna în asemenea împrejurări:

— Eb, prințesă, ce rost are atâta prudență? Dacă bei mori, iar dacă nu bei, tot mori. Să urmă, doamna mea, pilda greierului cântător, în iarbă verde trăitor. Băutură cu măsură și la timpul potrivit, asta nu poate să facă rău. Totul e să nu te îmbeți în asemenea bal, încât să-ți îngreșezi semenii – urmă el, fără a se mai osteni măcar o clipă să-și aleagă cuvintele. Totul e să nu ajungi un bețiv urât Domnului. Căci ce este un bețiv după învățătura înțelepților cărturari? Numitul bețiv precum dobitocul sau precum mortul zace, spurcat fiind pe de-a-ntregul, ud și

umflat ca un burduf, până-n gât, neputând capul a-și înălța, râgâind dezgustător de prea multă lipăială.

— Nu-mi mai înșira la scârboșenii, că mi se taie pofta de mâncare.

— Cum, la dumneata învățăturile sfinților părinți sunt scârboșenii? Întrebă Alexei Alexeici. Și când te gândești că nu-i zi lăsată de Dumnezeu să nu te duci la mănăstire!

— Nu există asemenea învățături, dumneata singur le născocеști.

— Nimic nu știi, prințesă, mi-e și greu să te ascult. O adevărată nevastă încântătoare. Căci ce-i aceea nevastă-ncântătoare?

— Ce nevastă, ce-ai mai scornit?

— Așa, în general, nevastă. Ce-i aceea nevastă, altminteri spus - femeie?

— Oh, Alexei Alexeici, te-am mai auzit și despre nevastă, de o mie de ori până acum.

— Ai auzit, dar uiți de fiecare dată. O nevastă, scumpă prințesă, e ispita sfinților, culcușul șarpelui, floarea satanei, vânzătoarea diavolului, tigaia care perpelește. Și, mai departe, ce-i aceea nevastă? Mreaja învăluitoare, cu chip alb și ochi luminoși năsuind, din picioare jucând.

— Doamne, ce nerozie! Și ce înseamnă „năsuind”?

— Naiba știe, că eu habar n-am, scumpă prințesă. Uite, „din picioare jucând”, asta înțeleg.

— Încetează cu prostiile.

— Nu eu spun asta, ci diavolul din om o spune. Căci ce este omul? Omul, precum știut este tuturor, se trage din opt elemente...

— Și pe asta o știu, te rog nu te mai osteni să ne înșiri elementele dumitale.

— Nu se poate, scumpă prințesă, aș fi bucuros să nu le mai înșir, dar nu pot. De la pământ omul a moștenit trupul, iar omul, care se trage din el, e ignorant; de la

mare, sângele, iar omul acela nepăsător este; de la foc, căldura, iar omul acela-i avar...

— De unde le mai scoți?

— Din râvnă, doamna mea, căci ea este izvor nesecat de înțelepciune. Dar dă-mi voie să închei. De la soare are omul ochii, iar omul acela e plin de vânj.

— Nimica nu pricep. Ce înseamnă vânj? Dă-mi mai bine un chibrit.

— Parcă eu pricep? răspunse Alexei Alexeici, oferind foc prințesei ca să-și aprindă țigara. De la vânt are omul răsuflarea, iar omul acela e ușuratic, asemenea slugii dumitale preaplecate. De la nor, gândirea, iar omul acela se lasă dus în ispită. Și, în sfârșit, de la lumină, lumina, iar acelui om gândul nu-i stă la cele pământești, ci numai la cele cerești.

— Dumneata ești desigur din cei cu norul!

— Adică mă las dus în ispită. Păcatul dumitale, prințesă, că vorbești astfel, dumneata fiind unica pricină a numitei ispite. Știi cât se poate de bine că în privința tuturor celorlalte frumuseți mi-e gândul doar la cele cerești.

Prințesă îl lovi ușurel peste mână. El scoase un mic portțigaret, împletit din mustață de balenă.

— Îmi permiți, de vreme ce fumezi și dumneata? Nici fumatul, se înțelege, draga mea, nu-i lucru bun, căci aselua care începe a trage tutun i se sucește mintea...

În felul acesta și pe tonul acesta vorbea în timpul mesei Alexei Alexeici, la nesfârșit, fără o clipă de răgaz. Iar la cafea, pe care o luam împreună cu lichiorurile pe la patru dimineața, el, ușor cherchelit, ședea cu un zâmbet stins pe buze și se lega din nou de prințesă cu aceleași năzbâtii pe care ea le mai auzise de o mie de ori și care n-o necăjeau de fel, deși se prefăcea că se supără.

— Copilă! spuse el. Au nu pricepi că această e... care ți se arată nu-i adevărul adevărat, ci numai strălucire și

întunecare a minții, și pierzanie?

— Ab, teamă mi-e, Alexei Alexeici, că gazda o să poruncească să fii dat afară, răspunse prințesa.

— Și de ce, mă rog, dă-mi voie să întreb, o să poruncească să fiu dat afară? ripostă Alexei Alexeici, cu durere în glas. Doar aceasta e o prea frumoasă și străveche vorbă rusească, de care tații și bunicii noștri nu se rușinau, nici în societatea cea mai înaltă, și nici chiar la curte. Nimic nu știi, prințesă, mi-e și groază când mă gândesc. Cuvântul acesta e scris la protopopul Avvakum, în *Viețile* lui, și ce bărbat cu scaun la cap a fost acest protopop. Noi, se spune acolo...

— Ajunge, ajunge, Alexei Alexeici, spuse prințesa. Te cred și fără alte exemple. Și mai lasă băutura. Hai să plecăm, uite ce pungi ai făcut sub ochi.

— Te ascult și mă supun, răspunse Alexei Alexeici. Dar mă voi supune nu imediat, ci abia peste un sfert de oră. Exact peste un sfert de oră, doamna mea. Vorba o termini repede, nu și treaba; grăbește-te, dar nu te pripți, după cum ne sfătuiește Kuzma Prutkov...

Lucrurile se sfârșiră prin aceea că Alexei Alexeici se întoarce ca de obicei acasă și se culcă abia pe la ceasurile șapte, când în biroul său de pe strada Koniuşennaia mizea albastrul murdar al zorilor. Se deșteaptă pe la două după-amiază și, după mărturia servitorului său, trezirea i-a fost cam bruscă, își deschisese deodată ochii plini de spaimă. Câtva timp zăcuse așa, fără mișcare, privind peretele din fața sa, apoi sunase și ceruse să i se aducă sifon. După ce a băut sifonul, ceru să fie ajutat să se îmbrace; apoi porunci să fie chemată o birjă, iar când i se raportă că birjarul așteaptă, ieși din casă și plecă cu trăsura la Potehin...

Potehin! Nu încapă îndoială că Potehin e vinovat de toate. Și auzi colo, să te duci la medic pentru consultație, să stai în sala de așteptare, să aștepți să fii descusut, cercetat, să ți se dea rețete și sfaturi! în general, e

îngrozitor să fii bolnav! Iată, un om simte deodată că în el ceva nu-i în regulă, intră la bănuială... Caută să se stăpânească, se străduiește să se încredințeze că răul este întâmplător, trecător, că nu merită să se gândească la el, că nu trebuie să-i cedeze, și între timp se gândește tot mai des, cedează tot mai mult și până la urmă nu rezistă, se decide să ceară ajutorul acestui vrăjitor numit medic, și fie că-l așteaptă tremurând acasă, fie că se chinuiește în sala lui de așteptare... Ultima variantă, după mine, e cu deosebire groaznică!

Da, când e chemat acasă, medicul sosește întotdeauna cu mare întârziere, iar dacă te duci tu la el, e parcă dinadins mereu ocupat cu alți bolnavi care au nevoie de o examinare îndelungată și serioasă, ori e reținut pe undeva. Și tu stai în această blestemată sală de așteptare, în liniștea ei încordată în care, cine știe de ce, fiecare abia cutează să răsuflă, iar dacă vorbește, o face numai în șoaptă; ceasul scump de pe marmura căminului numără secunde cu încetineală diabolică, tacticos și monoton, tablourile lucesc pe pereți cu atâta indiferență, ca și pianul negru cu coadă de lângă perete, lângă ușa înaltă și misterioasă ce dă în sanctuarul medicului, iar mobila îmbrăcată în huse stă atât de neînsuflețită, încremenită în jurul mesei rotunde din mijloc. Tu stai, chinuit de nerăbdare, aștepti, copleșit de tăcerea încordată din jur. Încerci să te distrezi cu cărțile ferfenițite, cu revistele ilustrate de pe masa rotundă și cu prospectele pline cu fotografii de sanatorii. Te silești să citești, frunzărind cu băgare de seamă revistele și prospectele, privești hotelurile din munți acoperiți cu pini și cu zăpadă, fotografiile de saloane, sufragerii, nu știi ce verande de sticlă mobilate cu șezlonguri... Dar în realitate nu vezi și nu pricepi absolut nimic, tot frunzărind și privind: te simți de parcă ai fi căzut în transă, într-o stare de idiotizare, într-un soi de letargie, din pricina acestei liniști, a

zgomotului amestecat și difuz al orașului, căruia nu-i pasă câtași de puțin de tine, de chinurile tale, de boli și de moarte, orașul a cărui viață curge și curge într-un șuvoi niciodată întrerupt, undeva acolo, după ferestrele acelea duble care nu se deschid, ce-i drept, niciodată...

Sărmanul Alexei Alexeici a fost nevoit să îndure și el, nu mai puțin de o oră, un astfel de chin, așteptându-l pe Potehin, care, chipurile fusese chemat undeva pentru un consult și pesemne că de fapt își făcea somnul de după-amiază, în dormitorul familiei.

Servitoarea, o femeie în vârstă și cu ținuta îngrijită, asemeni unei pedagoge, îi deschisese fără zgomot ușa, îl ajutase să-și scoată paltonul și-i spusese cu politețe reținută:

— Vă rog așteptați în salon. Domnul doctor a fost chemat de urgență la un consult.

Și Alexei Alexeici intrase în sala de așteptare pustie, se așezase supus în fotoliul de lângă masa rotundă, așteptând să i se hotărască soarta.

Ce simțea, la ce se gândea el, șezând în fotoliul acela rău prevestitor?

Desigur că avea aceleași simțăminte și gânduri pe care le avem noi toți, muritorii, în astfel de împrejurări. Ședea înlemnit, cu o privire tâmpă ațintită drept înainte, punându-și fel de fel de întrebări neroade... Uite pianul, iar pe el un vraf de partituri - tot ce se cade să fie - și Mozart, și Beethoven, și Glinka... Dar când și cine cântă la acest pian? Aproape sigur că nimeni și niciodată. Sub învelitoarea de muselină cristalurile lustrei din tavan clinchetesc ușor de câte ori trec pe stradă camioane cu cai încărcate cu ceva foarte greu... Oare lampa aceasta se aprinde vreodată? Oare vin în acest salon oameni obișnuiți, nu bolnavi, cu alte cuvinte prieteni, cunoscuți de-ai doctorului? Și, în general, oare doctorul trăiește și o viață obișnuită, numai a sa, în afara activității lui profesionale?

Iată și un tablou impunător, cu o ramă aurită de zece puduri, deasupra pianului: un defileu sălbatic, amenințător și superb, în tonuri care bat în albastru, cu un torent ce își învâlburează și își rostogolește, vuind, apele verzui spumegânde, printre vârfuri de munți înzăpeziți, mohorâți și grandioși, înconjurați de nori, fumegând parcă... A cui o fi această pictură și cum a nimerit ea la doctor, ce are acesta comun cu defileul din tablou? Defileul e veșnic albăstriu, torentul vuieste întruna, adormitor – oare așa va fi zi de zi, an de an, cât timp va trăi doctorul și își va consulta pacienții? Doctorul se odihnește, ce-i drept, abia în august, când uită de nesfârșitele consultații și griji pentru bolile altora... Dar unde anume? În Caucaz, în Elveția, adică tot pe undeva unde sunt defileuri albastre și torenți cu ape verzui înspumate? Dar la ce naiba i-or fi trebuind?

Servitoarea lui Potehin spune că l-ar fi auzit pe Alexei Alexeici rostind cu glas tare:

— Noi, domnul meu, de mult nu mai dăm doi bani pe toate aceste frumuseți!

Neîndoielnic este că a bătut cu degetele în masă, a privit chinuit arătătorul ceasornicului care se apropia de trei, a tușit dinadins în răstimpuri, cu speranța că măcar va răsună în cabinet un scârțâit drept răspuns la tușea lui – nu credea nicio clipă că-i vorba de un consult; dar ușa înaltă a cabinetului rămânea la fel de nemișcată și de tainică. Și, de bună seamă, a început să creadă că în vecii vecilor nu va mai apuca mult dorita clipă când ușa se va întredeschide deodată și Potehin, cu răceală silită și, se înțelege, fără a-și privi pacientul, va spune: „Poftiți!”

Totuși, tocmai în clipa când Alexei Alexeici își pierduse orice urmă de răbdare, ușa aceea se deschise brusc și soarta lui Alexei Alexeici fu hotărâtă...

Potehin! Dumnezeuule, cum a putut fi Alexei Alexeici atât de nechibzuit, încât, asemeni unui copil neștiutor, să

se încreadă în acest neghiob? Doar ce-i, la urma urmei, Potehin? Un om stângaci, adus de spate, de o brutalitate prefăcută; cu trăsături grosolane, de om simplu, cu părul lung și sur, cu ochi mici privind stăruitor și neprietenos, făcând totdeauna mișcări lente și încrezut până la aroganță, deși, în același timp, nefiind niciodată în stare să te privească drept în ochi, roșind violent în fiecă clipă din pricina unei timidități ursuze de seminarist... Și apoi, obiceiul lui de a-și clama originea umilă, amintind-o cu brutalitate și cât mai des! Convingerea aceea a lui că datorită acestei obârșii are față de tine nu știu ce ascendent, nu știu ce drept de a-i privi de sus pe ceilalți! Acea atitudine sfidătoare, când vine vorba, de pildă, despre muzică, versuri, arte plastice, mai cu seamă moderne.

— Ei, aici mă dau deoparte, glăsuiește el batjocoritor în astfel de cazuri. Aici sunt un veritabil profan. După mine ăsta nu-i tablou, ci omletă cu ceapă, nu versuri, ci proză tocată, pe care la fel de bine poți s-o citești de la coadă la cap. Ei, ce să-i faci, dumneata ești mai în măsură s-o înțelege: admit fără rezervei că e genial, minunat...

Și iată că în fața unui asemenea „înțelept” s-a pierdut cu firea sărmanul nostru Alexei Alexeici.

Discuția în cabinetul lui Potehin fu scurtă:

— Bună ziua, Alexei Alexeici. Ia loc, te rog. Ce te supără?

— Păi, cum să vă spun, începu Alexei Alexeici, căutând în zadar să-și recapete siguranța lui de totdeauna, care în ziua aceea pierise fără urmă. De mult am băgat de seamă că parcă n-aș sta prea bine, ca să zic așa, cu inima și, să vedeți, azi dimineată m-am speriat de-a binelea: m-a apucat, știți, așa, că am înghețat de spaimă. Fleacuri, de bună seamă, dar am socotit totuși nimerit să viu în fața luminăției-voastre...

— Perfect. Câți ani ai?

Alexei Alexeici răspunse, căutând încă să glumească, zicând că, în orice caz, mai mult de „deizeci și dei”, apoi vorbi serios și lucrurile urmară așa cum se obișnuiește. Aplecându-și capul cu păr des și sur, fără a-l privi pe Alexei Alexeici, Potehin începu să-i pună întrebări cu glas tăios, să noteze fără grabă, iar după aceea rosti, și mai tăios:

— Te rog să te dezbraci.

Și Alexei Alexeici, supus, ba chiar întrucâtva slugarnic și umil, cu grabă și foarte stângaci, începu să-și scoată cu mâini tremurătoare haina, vesta, să-și deznoade cravata, să-și desfacă butonii... Pe urmă – ba șezi, ba stai în picioare, ba respiră adânc, ba nu respira de loc – gata-gata să se prăbușească de amețeală, el se culcă în tot felul de poziții pe cearșaful care aluneca peste mușamaua rece a canapelei... în cele din urmă, obosi și Potehin. Tăcu, privind în tavan, mai apasă puțin pântecul alb al lui Alexei Alexeici cu degetele lui mari și moi, de astă dată nu se știe de ce, pesemne numai așa, din obișnuința de-a apăsa pe burți, pe urmă se ridică și, încruntându-se și mai tare, se așează la masă. Într-o liniște mormântală, începu să scrie rețeta, în timp ce Alexei Alexeici, zdrobit de atitudinea atât de neașteptat amenințătoare a lui Potehin, își punea în ordine ținuta cu o grabă și o neglijență rușinoase.

— Ei, ce este, doctore, ce ai să-mi spui? întrebă el, în cele din urmă, cu un zâmbet. Stau prost?

Potehin răspunse, fără a ridica ochii:

— Prost, sau nu, oricum nu-ți voi ascunde că prea bine nu e.

— Inima?

— Chiar ea.

— Ei, dar un an tot mai zburd! încercă din nou să glumească Alexei Alexeici. Eu, sincer vorbind, nu pun prea mare preț pe dragostea de viață și pe dulceața obiceiurilor traiului zilnic, deoarece socot că totul nu este, de la un capăt la altul, decât o porcărie... De asemenea, nu-s

frământat de chinurile hamletiene cu privire la cele ce ne aşteaptă dincolo, pe celălalt mal al râului numit Stix. Şi totuşi, ştii, parcă nu-mi vine... parcă n-aş avea nicio grabă să-mi iau bilet de drum spre jalnicele şi fericitele tărâmurii unde nu este durere, şi nici întristare, nici suspin, numai o plictiseală cumplită şi şase soiuri de viermi ce se vor înfrupta din răposatul rob al lui Dumnezeu. Încât spune-mi, dragul meu, care mi-e soarta, fără nicio prefăcătorie, altminteri dau ortul pepii chiar în birjă, din pricina nesiguranţei...

Terminând de scris reţeta şi punându-şi parafa, Potehin răspunse cu o cruzime într-adevăr mitocănească:

— Nu-s profet...

După cum ştiţi, Alexei Alexeici a murit chiar în birjă, în drum spre casă şi, se înţelege, nu din pricina nesiguranţei, ci tocmai dimpotrivă. Iată cu ce s-au sfârşit şi „greierile cântător”, şi „Cuba”, şi Insulele, şi supeurile cu „prietenii la toartă”. Iar după două-trei zile, niciunul dintre aceşti „prietenii la toartă”, nu-şi va mai aminti de el. Chiar şi la înmormântare nu vor avea decât un singur gând: cum să facă să poată fuma mai repede!

1927

GHIOCEL

A FOST odată o Rusie, un oraşel înzăpezit, capitală de judeţ, lăsată secului şi un mic licean, Saşa, căruia buna şi simţitoare matusă Varia, cea care-i ţinuse loc de mamă adevărată, îi zicea Ghiocel.

Se desprimăvara, zilele erau calde şi umede, zile ruseşti, provinciale, cum au mai fost multe în acest străvechi oraşel de stepă, şi tatăl lui Saşa sosea de la ţară să-l vadă.

Tatăl venea dintr-un conac îndepărtat şi troienit; ca întotdeauna, poposi la hanul din Eleţ, într-o odaie murdară şi înăbuşitoare. Era un om voinic, cu obrazul roşu, cu părul creţ începând să încărunţească, vioi, cu o faţă tânără.

Purta cizme înalte și scurtă de blană, foarte călduroasă și foarte urât mirositoare, cu un puternic iz de oaie și de mentă. Totdeauna se bucura de vizita la oraș și de sărbătoare și ochii îi luceau mereu de băutură.

Iar Sașa n-are decât zece ani și seamănă într-adevăr cu un ghiocel, nu numai în odăile mizerabile ale hanului din Eleț, ci oriunde, în tot județul. Să fie asta ceva atât de ieșit din comun, atât de deosebit? Nu, de loc. Oare nu i-a dăruit Dumnezeu fiecărei făpturi acele cerești minuni care sunt copilăria și adolescența?

Poartă o manta școlărească nouă, lungă, gri-deschis, cu nasturi argintii, o șapcă albastră, nouă, cu crenguțe de palmier din argint, deasupra cozorocului; e încă un novice, un novice în toate! Și cât de bine se potrivesc mantaua, șapca, crenguțele de argint cu ochii lui limpezi, albaștri ca cerul, cu obrazul gingaș și neprihănit, cu prospețimea întregii lui ființe, a aerului său copilăresc-naiv, cu ochii lui încrezători și atenți, care abia s-au deschis pentru a privi lumea, și cu glasul său cristalin, aproape întotdeauna întrebător!

Sașa stă în gazdă la niște târgoveți. Tristețe, singurătate, zile monotone și plicticoase în sânul unei familii străine. Dar ce fericire, ce sărbătoare când la poarta căsuței se oprește o sanie țărănească umplută cu paie, trasă de o pereche de cai lățoși, țărănești, înhămați unul în spatele celuilalt. Din ziua aceea Sașa se mută la hanul din Eleț.

Tatăl se scoală devreme, umple cu fum de tutun înecăcios odaia, și așa înăbușitoare, apoi strigă pe coridor să i se aducă un samovar, bea ceai și fumează din nou, iar Sașa doarme și doarme pe divan, fericit că poate dormi cât pofteste, că nu trebuie să meargă la școală. În cele din urmă, taică-său îl trezește cu blândețe și trage în glumă plapuma de pe el. Sașa îl imploră să-l mai lase să doarmă măcar un minut, apoi se trezește de-a binelea, se așază în

capul oaselor, privind bucuros în jur, și povestește cum a visat că avea corijență la latină dar nu o dădea la liceu, ci undeva într-un porumbar.

După ce se spală, se închină în fața icoanei, respectuos, dar distrat, apoi își salută tatăl, pocnind din călcâie și-i sărută mâna mare. E fericit, e proaspăt și curat ca un înger, își pune zahăr în pahar, cinci bucăți în cap, mănâncă un cozonac întreg și iar își pocnește călcâiele:

— *Merçi, tăticule!*

E foarte sătul. Dar tatăl lui își și pune cojocul; e timpul să meargă la ceainăria din piață să-și ia micul dejun. După ce s-au îmbrăcat, ies afară, lăsând larg deschisă ușa camerei călduroase și pline de fum. Ah, cât e de plăcută, după aerul greu din odaie, umezeala geroasă de-afară, îmbibată de mirosul fumului sărbătorească ce se înalță din coșuri! Și ce lungă și minunată zi au înaintea!

La ceainărie, încăperea „curată” se află la etajul întâi, și încă de pe scara teribil de abruptă și îngrozitor de murdară se aude cât de multă lume e înăuntru, cât de grăbiți aleargă chelnerii și ce abur des și fierbinte plutește pretutindeni. Dar iată că tatăl se așază, își scoate căciula și-și descheie scurta, apoi comandă câteva feluri deodată: varză călită, plătică cu smântână, mihalț prăjit, o carafă cu votcă, șase sticle de bere, și își pofteste la masă cunoscuții: niște mujici roșcovani cu cojoace și niște târgoveți negricioși cu sumane...

S-ar zice că-i nespus de chinuitor să stai în fumul și-n strâmtoarea asta, în mijlocul discuțiilor nesfârșite și de neînțeles, al certurilor unor oameni care beau fără măsură, mănâncă și se îmbată! Cât de mulți sunt în jur; țărani, birjari, negustori grași și precupeți slabi! Câte obrazuri roșii, încinse de mâncare, de votcă și de zăpușeală, câte frunți asudate, capete zburlite, bărbi dese, sumane, zăbunuri, scurte, cojoace, cizme uriașe, pâslari plini de zăpadă ce se topește lăsând sub scăunele bălți întregi!

Câte urme de picioare pretutindeni, urme de scuipat, cât de sălbatic și de prostește urlă unii la câte o masă și cât de năucii sunt chelnerii, în pantaloni și în cămăși albe, alergând încolo și încoace, cu tăvi și farfuri în mâini, ținându-și mereu bărbia ridicată; unul singur stă liniștit, bătrânul înalt și slab de la tejghea, aidoma unui comandant ager și aspru. Și totuși, cum zboară pe nesimțite această zi fericită, cu câtă desfătare și cât de larg sunt deschiși ochii albaștri ai copilului!

Iar luni, toate se termină dintr-odată. Orașul capătă un aer liniștit, de toate zilele, până și piața se golește și o mare nefericire îl pândește pe Sașa: pleacă taică-său acasă.

Da, astăzi tatăl lui s-a trezit cu o înfățișare deosebită de aceea de la lăsata secului. E grav, tăcut, preocupat de ceva. Își strânge bagajul, achită nota. Iar afară, în curte, se și înhamă caii... Ultimul ceas și cel mai amar! Iată, acuși o să intre argatul:

— Gata, Mikolai Mikolaici!

Și tatăl, uriaș, îngroșat de șuba de urs pusă peste cojoc, cu pâslari negri până mai sus de genunchi și cu o căciulă mare boierească pe cap, se va așeza pe divan și va spune:

— Hai să ședem, Sașenka, să-mi meargă bine la drum, și Dumnezeu să te aibă în pază!

Și îndată o să se ridice din nou și o să înceapă să facă asupra lui semnul crucii, îl va săruta în grabă și apoi își va ridica mâna la buzele lui Sașa ca să i-o sărute...

Caii stau înhămați la intrare. Sunt mițoși, cu gene lungi și au colb de uruială pe mustăți, Dumnezeule, ce înfățișare familiară au: de loc orășânească, ci țărănească, iernatică și nespus de dragă. Dragă-i și sania aceasta țărănească plină cu paie. Argatul șade pe capră, gata de plecare în sumanul lui cafeniu, grosolan, îmbrăcat peste cojoc, ținând în mâini hățurile și biciul cel lung... încă o

clipă și vor porni în goană și caii, și sania, pe strada Uspenskaia, afară din oraș, spre câmpul înzăpezit și sux. Și gata, rămâi cu bine, cea mai fericită săptămână din viață!

— La revedere Sașenita, Dumnezeu să te aibă în pază!

1927

VIEUX PORT

Hotelul *Bretagne* e încă pustiu; satul *Vieux Port*, în preajma căruia, pe un deal golaș, se înalță această bizară clădire cu câteva etaje, își trăiește deocamdată viața simplă a pescarilor săi.

E vreme frumoasă și odată cu căldura soarelui aprins deasupra creștetului unui deal îndreptat spre sud, adie încă răcoarea mării dinspre miazănoapte; jur-împrejur vezi alte dealuri și, în față marea albastră. E acel anotimp fericit când încă mai cântă ciocârliile și pretutindeni sunt numai flori, nu doar pe câmpuri, ci și de-a lungul șoselelor și până pe costișele cele mai stâncoase; când miliarde de fluturași zboară deasupra acestor flori și deasupra tufelor țepoase pline și ele de flori mărunte, care cresc prin funduri de râpi sterpe ori prin șanțul vreunui drum de țară cu o troiță de piatră înnegrită de vreme la răscruce... Ținut pustiu, golaș, sărăcăcios, dar acum nu-ți vine să-ți desprinzi ochii de la câmpiile și dealurile lui argiloase năpădite de verdele tânăr, curat al lanurilor, de la stâncile de calcar de pe țârm, de la golfurile liniștite și azurii.

Dar iată că în sat apar primii străini: un scoțian bătrân cu nevasta și cu fiica și un norvegian asiguratec. Sosit cu același tren a tras la hotelul *Bretagne*, ca și scoțienii. Nu-i cunoaște însă și nici nu caută să-i cunoască, deși ei au prins de veste că e pe urmele lor, încă de la Londra, unde le-a fost de asemenea vecin întâmplător la hotel. Nu-i un om sociabil, de altfel. La întrebarea portarului, cât are de gând să stea la hotel, a răspuns vag:

— Nu știu. S-ar putea să rămân o zi și o noapte, sau

două zile și două nopți...

Dar trec trei, patru zile, apoi o săptămână, și norvegianul tot stă la hotel și duce aceeași viață singuratecă.

Se culcă devreme, se scoală devreme. Își bea cafeaua înaintea tuturor în sufrageria vastă și pustie, luminată de soarele dimineții, și în timp ce-și bea cafeaua citește cu luare-aminte o carte luată la întâmplare din mica bibliotecă a hotelului. Apoi, cu cartea vârâtă în buzunar, luându-și pledul și bastonul, coboară pe plajă. Își aruncă pledul pe nisipul alb și mărunț de sub zidul calcaros al falezei foarte înalte din partea apuseană a golfului și stă întins așa, cu capul sprijinit într-o mână, privind ba plaja întinsă și curba țărmului, albastră la această oră, ba drumul alb, însoțit, ce duce spre hotel, pe unde a coborât el la plajă.

Privește, ascultă. În sat ceasul bate ora opt; apoi opt și jumătate, nouă... La nouă și douăzeci, în micuța gară, dincolo de marginea satului, sosește zgomotos trenul de dimineață. Îndată ce trenul șuieră și pornește din nou, apare pe drum, venind dinspre botei, fata scoțienilor. Atunci, norvegianul deschide cartea și se preface că citește, urmărind-o cu coada ochiului pe față, cum se apropie, privindu-i poalele fluturânde ale halatului de baie.

E înaltă și subțire, cu picioare zvelte, lungi. Pe chipul pistriat, cam palid, are o expresie nespuse de drăgălașă, prietenoasă, sinceră și naivă. O privește cu nesaț pe sub sprâncene, o vede cum coboară repede dealul, vine spre el, mergând de-a lungul plajei, apoi, la vreo sută de pași de el, își scoate halatul, rămânând numai în costumul de baie negru, și fuge spre apă. Trupul ei este și el palid, albastrui, dar nu firav. Înotând se depărtează mult de țărm, șade un timp pe stânca înălțată departe în mijlocul golfului, apoi, întorcându-se pe plajă, stă multă vreme întinsă pe nisip, cu capul dat pe spate, cu ochii închiși din pricina soarelui.

Într-o zi, ea îi strigă pe neașteptate într-o franțuzească caraghioasă:

— De ce nu te scalzi?

El se înroși ca racul și-i răspunse, cam jenat și stângaci, că e frig și că nimeni nu face încă baie.

La prânz, ea pleacă acasă. Se ridică și el și o urmează de departe.

În orele dintre prânz și cină mama și tatăl ei se plimbă, scriu scrisori, citesc, stând în fotolii de paie acoperite, pe aleile vastei grădini cu flori, amenajată în fața hotelului, care-ți mângâie privirea cu gazonul ei proaspăt, de un verde coclit. Ce face ea? El o vede numai pe plajă, dimineața, și în sufra", gerie, la unu și la șapte și jumătate. Trecând atunci prin fața mesei lor, el salută rezervat. I se răspunde la fel. Fata îl privește drept în ochi, o privire lungă și întrebătoare, în care poți citi simpatie și faptul că e dispusă să facă cunoștință. După ce se înclină, el se înroșește și, încruntându-se, trece repede mai departe.

După dejun, el rătăcește prin satul foarte vechi, înnegrit și primitiv, intră uneori în biserica pustie, care pe dinafară are un aspect foarte ciudat. Stă acolo multă vreme, pe un scaun de paie, ascultând acea tăcere măreață pe care numai în bisericile pustii o poți afla.

În față, dincolo de rândurile întunecoase ale băncilor de jar, se ivește luminos altarul, împodobit cu trandafiri și dantelă de hârtie, înduioșător în sărbătorețul său sărăcăcios, de țară. Deasupra altarului, în peretele semicircular, se înalță o fereastră îngustă, destul de grosolană, nouă, cu geamuri multicolore, verde strident, roșu de granat și albastrudens. Noi și ieftine sunt și toate statuetele de ghips suflate cu aur, sau vopsite în roz și albastru-deschis, reprezentând-o pe madona, pe Fecioara din Orléans, pe Hristos cu cununa de spini, pe sfinții părinți cu mătânii în mâini. Toate au în ele un oarecare

farmec catolic mistic. Și cât de frumoase sunt în simplitatea și sălbăticia lor bolțile străvechi de piatră, podeaua de piatră, toată numai hârtoape, zidurile groase cu urme de umezeală, cu urmele ploilor nesfârșite de iarnă, ale vânturilor dinspre miazănoapte, dinspre mare; când te gândești numai la toate acestea ți se oprește inima în loc, mai caldă parcă! Dar lucrul cel mai încântător este liniștea cea adâncă, părând că tot așteaptă ceva, cu o seninătate imaterială...

Deseori, se duce și în micuțul port al satului, împânzit de lotci greoaie și bărci cu pânze, ori se plimbă printre lanuri și prin cătunele învecinate... înverzesc câmpiile unduioase, marea se întinde pașnică, albastră, cântă ciocârliile... Foarte ciudate par în această pustietate blândă, un pic tristă, hidoasele panouri de lemn fixate pe stâlpi, din care privește, zgribulindu-se alintat, un copil dezbrăcat, cu capul mare; râde în hohote, plăcut înfiorat de presimțirea băii ce-l așteaptă; și asta, alături de străvechile cruci de piatră, ce-și întind brațele îndurerate, spre necuprinsul câmpiilor.

Întorcându-se la hotel cu o jumătate de ceas înainte de ora cinci, se bărbierește, își mai tunde mustățile roșcate, își îmbracă smochingul, își încalcă pantofii. La masă bea mult. Obrazul i se face stacojiu, mai plin parcă, ochii albaștri capătă o strălucire umedă. Apoi se duce în fumoar, ia un ziar și se învâluie în fumul des și aromat al țigării de foi...

Trec astfel zece zile. Într-o zi, înainte de masă, el cere pe neașteptate nota de plată. Trenul direct spre Paris pleacă la cinci dimineața, din cel mai apropiat oraș de pe litoral. El anunță portarul că va merge până acolo cu o barcă cu pânze și roagă să fie trezit la trei.

Până la unu noaptea nu doarme, stă întins, cu lumina aprinsă, privind țință înainte. Apoi, tot cu lumina aprinsă, adoarme adânc. Aude deodată cum bate cineva la ușă,

întâi încetișor, conspirativ parcă, apoi tot mai tare și mai tare... Sare în sus și, grăbit, începe să se îmbrace. Rotește o ultimă privire prin camera strâmtă de hotel: patul din lemn de frasin, la căpătâi lampa care răspândește o lumină vie, plăcută, sub abajurul galben de mătase, șifonierul cu oglindă, lavoarul mare de marmoră ca fildeșul în al cărui lighean adânc de faianță apa proaspătă pare de cristal. Din nou o bătaie în ușă, ele data asta au venit după bagajele lui. Își pune în pripă pardesiul, pălăria, mai aruncă prin odaie o privire de bun rămas...

Coridorul slab luminat, așternut cu un covor gros; în dreptul unei uși stau două perechi de pantofi mari, de damă și bărbătești, în fața altei uși, o pereche de pantofi mici, care arată cu totul deosebit, stârnesc admirație, duioșie. El se oprește, scrie repede în agendă „*good night*” 1, rupe foaia, o strecoară sub ușă și fuge pe trepte în jos, în urma hamalului care pășește repede cu o valiză pe umărul stâng și cu alta în mâna dreaptă.

Sub pașii lor pietrișul mărunț scrâșnește, ocolesc grădina cu flori, coboară drumul ce aleargă în jos, spre golf, alb în lumina stelelor, și se îndreaptă spre sat, spre port. În față le adie suflarea blândă a nopții de vară și a mării. Pe cer licăresc stele mari, târzii, necunoscute. Marea se întinde ca o câmpție neagră până la marginea orizontului străveziu, în goli se înalță, neagră, o mică pădure de catarge care se clatină ușor. Ostile, somnoroase, valurile izbesc în stâncile grămădite în apă, dincolo de fâșia îngustă și lungă a digului.

Noapte bună (engl.).

În față, la mică înălțime, atârână în cer două lumini mari, una tulbure-albastră, iar cealaltă roșie-întunecată. Catargul unei bărci care așteaptă la capătul cheiului străpunge parcă cerul, se clatină, calcă pește stele, ba înălțându-se, ba căzând jos de tot. Hamalul îi strigă încetișor pe oamenii care forfotesc prin barcă, tot mergând

de la pupa șubredă la prova și de la prova la pupa. Ei îi aruncă răspunsuri monosilabice. La această oră târzie par niște oameni care pun la cale ceva rău. Călătorul apucă încrezător mâna aspră care se întinde să-l sprijine și sare pe pupa ce se clatină. În urma lui cad valizele. Și îndată pânza spălăcită a bărcii, care se întinde brusc în sus, fâlfâind și pocnind acoperă cerul înstelat, iar barca alunecă atât de adânc – încât îl stropește pe pasager din cap până-n picioare cu stropi reci ca gheața, apoi se lasă deodată pe o parte și se avântă repede înainte, spintecând apa ce clocotește și zboară în sus, cu zgomot, luând-o în întâmpinarea vântului răcoros, spre niște lumini palide, foarte depărtate...

1929

elefantul

O FETIȚĂ slăbuță, cu ochi vioi, semănând cu un pui de vulpe, nespus de drăgălașă cu funda azurie ce-i prinde la creștet perișorii blonzi-albicioși, se uită cu ochi mari, în grădina zoologică, la matahala aceea de elefant cu pielea lui aspră, care-și îndreaptă spre ea tâmp și maiestuos capul mare cu frunte lată, cu urechi ca niște frunze de brusture, năpârlite, cu colții ce i se ivesc golași de o parte și de alta a trompei încovoiate, aproape de pământ, având la capăt un fel de pâlnie neagră, parcă de cauciuc. Fetița întrebă cu glas subțirel:

— Mamă, de ce i s-au umflat picioarele? Mama râde. Dar iată că râde și elefantul. Plecându-și capul cu fruntea lată, se uită și el la fetiță, iar ochișorii ca de porc îi sclipesc cu o expresie șireată și glumeață. De mulțumit ce e, își leagănă trupul uriaș, începe să dea din trompă și, deodată, cu o înduioșătoare neputință, nefiind în stare să-și exprime altfel sentimentele și gândurile, o avântă în sus, cu o mișcare bruscă, arătându-și pielea moale de dedesubt, colții și gura caraghios de mică între ei, și cu o înfățișare chinuită rostogolește tunete și bubuituri din adâncul

cumpliților lui bojoci, apoi, radios și tâmp, scoate un fel de nechezat de se cutremură toată grădina zoologică.

...La dejun s-a adăugat și conopidă, și au avut musafiri o doamnă care s-a îngrășat în ultima vreme, dar arăta destul de tânără încă și frumoasă, însoțită de un băiețel cu ochii negri, foarte tăcut și politicos.

Mama povesti despre elefant, repetând întrebarea fetei cu privire la picioarele lui, și fetița înțelese că a spus ceva amuzant și că ceilalți sunt încântați de ea; începu atunci să se fandosească, să-și legene căpșorul, izbucnindj. apoi într-un răs cam prea răsunător.

— Delicios copil! zise doamna îngândurată, privind-o fără nicio jenă.

Fetița începu să-și bălăbănească picioarele și repetă alintându-se:

— Zău, mamă de ce i s-au umflat picioarele?

Dar de data asta mama zâmbi în silă și schimbă vorba, povestindu-i doamnei ceva cu totul neinteresant. Atunci, trăgând cu coada ochiului la băiețel, fetița sări de pe scaun, dădu fuga la bufet și, ca să atragă din nou atenția asupra ei, se apucă, să bea apă direct din carafă, înecându-se, gâlgâind și udându-și bărbia; iar după ce se stropi bine și se înecă, lăsă deoparte carafa și izbucni în plâns.

1930

ROMANUL DE DRAGOSTE AL UNUI COCOȘAT

UN COCOȘAT primi o scrisoare de dragoste anonimă. Era chemat la o întâlnire:

„Te aștept sâmbătă, 5 aprilie, la șapte seara, în parcul din piața Catedralei. Sunt tânără, bogată, liberă și, de ce ți-aș ascunde, te cunosc de mult, te-am îndrăgit, îmi place privirea dumitale mândră și tristă, fruntea nobilă, inteligentă, însingurarea dumitale... Poate și dumneata vei găsi în mine un suflet apropiat... Semne de recunoaștere: voi fi îmbrăcată cu un taier englezesc gri, în mâna stângă

voi avea o umbrelă de mătase liliachie, iar în dreapta, un buchet de violete...”

Ce tulburare l-a cuprins, cum a așteptat ziua de sâmbătă, doar era prima scrisoare de dragoste din viața lui! În ziua întâlnirii, s-a dus la frizer și și-a cumpărat o pereche de mănuși liliachii și o cravată gri înspicată cu roșu, asortată la costumul lui; acasă, gătindu-se în fața oglinzii, își înnodea și-și deznoda la nesfârșit cravata cea nouă, cu degetele-i lungi subțiri, reci și tremurătoare; obrații delicați i se acoperiră de pete purpurii inegale; ochii lui neobișnuit de frumoși căpătară o sclipire întunecată. Așa, gătit, se așază într-un fotoliu, ca un oaspete în propria-i locuință, și se puse pe așteptat. În sfârșit, ceasul din sufragerie bătu grav și amenințător șase și jumătate. Tresări și se ridică în picioare; căutând să se stăpânească își potrivea cât mai pe-ndelete pălăria de primăvară, își luă bastonul și ieși agale din casă. În stradă însă, stăpânirea de sine îl părăsi și porni mai repede, mișcându-și picioarele lungi și subțiri, cu aerul acela semeț și sfidător caracteristic cocoșăților, înfiorat însă și de încântătoarea teamă cu care așteptăm întotdeauna apropierea fericirii. Intră grăbit în piața Catedralei, dar nu făcu decât câțiva pași și încremeni locului: în lumina roșiatică a amurgului de primăvară, venea în întâmpinarea lui, cu pași mari și semeți, în taiorul englezesc gri și cu o pălărioară nostimă asemănătoare celor bărbătești, cu o umbrelă în mâna stângă și cu violetele în dreapta, o cocoșată.

Necruțătoare mai poate fi soarta omului!

1930

TINEREȚE

Studentul e» a înalt, cu trupul colțuros, dreptunghiular, țeapăn parcă, avea nas mare și drept, purta un surtuc din postav verde închis, lung și cu umeri largi, pantaloni înguști (ca de militar), prinși sub talpă, și

pantofi eleganți-Studentul era nelipsit în multe saloane bogate, unde se purta ca un devotat prieten al casei, gata oricând să spună amabilități ori să facă un serviciu. Își ținea trupul veșnic aplecat puțin înainte, arătându-și frizura lucioasă, pieptănată cu cărare. Avea grijă să fie văzut la toate premierele; de la teatru pleca pe furiș la „Cuba” și ajunsese să se tutuiască până la urmă cu mulți dintre feciorii de bani gata care veneau acolo...

Dar iată că într-o zi, veni la Petersburg un concetățean de-al lui – fuseseră și colegi la liceul din Penza – și se apucă să-l caute cu insistență de provincial. Cu prilejul acesta ieși la iveală că studentul locuiește la dracul n praznic, pe șoseaua Șliselburgului. Ajungând acolo, concetățeanul intră într-o curte lungă, lungă, în care se înșirau uriașe clădiri de cărămidă, ce priveau ursuz cu nenumăratele ferestre goale ale apartamentelor înghesuite. Rătăci îndelung în căutarea portarului, zăbovi mult în pragul locuinței acestuia, la subsol, până izbuti să afle unde stă studentul cutare; în cele din urmă reieși că nu trebuia să întrebe de student, ci de văduva cutare, mama lui, că studentul locuiește cu dânsa, ca și sora lui, al cărei bărbat este internat într-un ospiciu de nebuni.

După aceea, fostul coleg de școală nimeri cumva și scara și numărul 9, scara de serviciu adică, și urcă de i se urî pe niște trepte abrupte și cufundate în beznă până la etajul șase, unde dădu pe palier de doi motani fumurii care sedeau ca două stane de piatră în fața unei pisici negre. Pisica purta parcă doliu elegant: avea lăbuțe albe și un plastron alb pufos; era curată, sătulă și se ghemuise într-o poziție foarte comodă mijindu-și ochii, somnoroasă și nepăsătoare. Motanii erau slabi, jigăriți, cu blană aspră; sedeau încordați, cu spinările arcuite, și o fixau cu niște ochi răi, înguști. Se vedea că stau așa toți trei de multă vreme și că sunt în stare să mai stea încă o zi și o noapte. La etajul șase, ușa nu i-au deschis-o chiar imediat după ce

sunase. Cum se întâmplă deseori în astfel de locuințe, în spatele ușii se auzi un glas speriat de femeie: „Mamă, sună cineva!” și urmară niște pași repezi, fugind undeva cu un lipăit sonor. Când se deschise ușa, musafirul se pomeni într-un antreu mic de tot, în fața unei femei în vârstă, care în ciuda înfățișării ei blânde, se proțăpi în ușă vădit hotărâtă să-l împiedice pe vizitator de a face măcar un singur pas mai departe. Era o femeie căruntă și părea cam puhavă.

— Ce doriți? îl întrebă ea politicos, dar dârz în același timp.

— Iertați-mă, vă rog, aici locuiește studentul cutare? îngăimă el.

— Aici. Dar, dați-mi voie să vă întreb, ce treabă aveți cu el?

— Sunt vedeți, un concetățean de-al lui, coleg de liceu...

— Nu vă supărați, dar nu vă țin minte. I-am cunoscut pe toți colegii lui Vitea, însă pe dumneavoastră...

Copilul ce se tupila după fusta ei, ascunzându-și fața în mâna cu degetele răsfirate, printre care pândeia fiecare gest al musafirului, izbucni deodată într-un plâns jalnic și înciudat, neslăbindu-l însă cu privirea...

Se mai văzu după aceea că studentul stătea într-o cameră grozav de îngustă și lungă și pe deasupra atât de rece că și după aerul din ea se vedea cât este de înghețată. Între ramele duble ale unei ferestre era așternut un sul gros și cenușiu de vată ieftină, ceea ce însă nu adăuga niciun pic de căldură, în schimb, pretutindeni domnea o ordine exemplară: pe podea nici fir de praf, patul de fier era acoperit cu o pătură aspră, fără nicio cută, cursurile și cărțile - printre ele un manual de limba franceză pentru cei care învață fără profesor, de Toussaint - erau rânduite pe măsută într-o simetrie desăvârșită; faimosul surtuc cu umeri largi atârna pe perete, pe un umerăș de lemn,

acoperit cu un cearșaf curat; sub el pantofii de gală luceau întinși pe calapoade.

La el acasă, studentul nu semăna de loc cu cel care apărea în lume, în saloane: amabil, dar rece, grav și melancolic, își arunca într-una privirea undeva, prin fereastra rece. De acolo, de la înălțimea celor șase etaje, se vedea departe, departe: deserturi albe de zăpadă se întindeau fără botar – plictisitoare, inutile, cum nu afli decât în împrejurimile Petersburgului.

1930

PRIMA DRAGOSTE

Vara, la o moșie, într-un ținut apusean de păduri.

O ploaie torențială, proaspătă, a duruit toată ziua în acoperișul de șindrilă. În casă domnesc tăcerea, semiîntunericul și plictiseala, muștele dorm pe tavan. În grădină, copacii uzi își pleacă supuși frunzișul sub șuvoiul dantelat al apei ce curge neîncetat, florile roșii din straturile de lângă balcon lucesc aprinse, mai vii ca oricând. Deasupra grădinii, pe fundalul cerului învolburat, ca o imagine a îngrijorării, o barză, neagră, sfrijită, cu coada și penetul atârându-i jalnic, s-a proțăpit în marginea cuibului ei aciuat în vârful unui mesteacăn secular, pe o cracă bifurcată, albă și golașă; cuprinsă din când în când de ciudă, se agită, saltă într-un picior, lovește zdravăn cu ciocul în mesteacăn, vrând parcă să spună: asta-i prea-prea, potop, adevărat potop!

Dar iată că pe la patru se mai luminează, iar ploaia se rărește. În tindă arde samovarul și mirosul de fum se așterne ca o mireasmă îmbălsămată pe tot cuprinsul conacului.

Spre ceasul asfințitului, cerul e senin de tot, peste liniștea și pacea ce au coborât pe întreaga fire. Moșierii și oaspeții lor se duc la plimbare în pădure.

Se lasă o seară albăstruie.

Potecile așternute cu ace gălbui de brad sunt ude și

parcă elastice. Aerul e înmiresmat, umed și răsunător: un glas venind din depărtare, o chemare prelungă sau un răspuns se răsfrânge cu un farmec nespus în desişurile cele mai tainice și mai depărtate. Cărările par înguste sub bolțile zvelte și nesfârșite ale coroanelor, chemând spre depărtări învăluite în penumbra înserării. De-a lungul potecilor, pădurea maiestuoasă și uriașă se înalță întunecată, copac lângă copac. Trunchiurile drepte și înalte sunt golașe spre vârf, netede și roșii; mai jos, cenușii și noduroase, năpădite de mușchi, confundându-se unul cu altul; pretutindeni vezi mușchi și licheni, ramuri noduroase, pline de putregai și de încă ceva, ceva care atârnă ca niște lațe verzui cum au monștrii pădurilor din basme, toate acestea formează desişuri de ne trecut, un fel de sălbatică vechime rusească. Înainte de a ajunge în luminișuri, îți încântă privirea lăstarii de pin colorați în acel verde-palid, gingaș, încântător, al ierburilor de mlaștină, ușori, aerieni dar viguroși și rămuroși; plini încă de stropi și de pulberea mărunță a ploii ce a trecut, ei se înalță gătiți parcă într-o muselină argintie, presărată cu fluturași strălucitori...

În seara aceea, înaintea celor ieșiți la plimbare alergau un băiețandru, elev la liceul militar, și un câine mare și blând. Alergau, zbenguindu-se fără odihnă, luându-se la întrecere. Alături de cei mari care se plimbau venea, gravă, cuminte și grațioasă, o fetiță; o adolescentă cu mâini și picioare lungi, cu un paltonaș ușor din stofă cadrilată, care avea foarte mult farmec, nu se știe de ce. Toată lumea zâmbea, pricepuseră de ce aleargă atâta, de ce zburdă și se preface vesel elevul căruia de fapt, îi venea să izbucnească în lacrimi amare. Știa și fetița și era mândră, mulțumită. Dar îl privea nepăsătoare, cu dispreț.

1930

O ÎNTÂLNIRE

ÎNTR-O zi de hram, cuconașul cel tânăr porni călare

prin sat. O fată din sat, pe care o iubise cândva cu o dragoste romantică, ieși în cerdac, gătită, și-i zâmbi cu bucurie:

— Bună ziua! De ce n-ați mai venit de-atâta vreme? Știți când ați fost ultima oară pe la noi? Tocmai ne fătase cățeaua. De-atunci cățeei au crescut mari de tot.

GROAZA

Pe o noapte cu lună, liniștită și luminoasă, mă întorceam pe câmp, de la vânătoare, peste miriștile uscate, strălucitoare, pășind prin arături și pe drumuri de țară, și m-am oprit să înnoptez la o fermă singuratecă din mijlocul stepei. Nu era locuită decât de paznic, iar proprietarul, un negustor toptangiu, un orășean, venea pe acolo doar din când în când. Ferma părea părăsită: ogorul neted, lucrat, dincolo de el aria, casă, o clădire din bârne și, izba paznicului... cam departe de casă, iar între ele nu vedeai țipenie în curtea spațioasă, nici măcar un lătrat de câine nu s-a auzit când am bătut în geamul întunecat al izbei.

Țăranul care ieși în prag, cu cojocul aruncat pe umeri, nu pricepu multă vreme ce vreau, somnoros cum era, apoi mă conduse spre clădirea de bârne. „Aici să vă și culcați”, îmi zise el, introducându-mă din tinda mică în dormitorul spațios al gazdei, unde, între pereții golași de bârne nu era decât patul larg de lemn, fără saltea, numai cu o singură pernă mare. Și îndată ce a ieșit, m-am întins pe patul acela, am fumat o țigară, m-am gândit puțin la viața acelui târgoveț, sub al cărui acoperiș mă adusese întâmplarea, o viață străină, necunoscută mie, și somnul începu să-mi dea târcoale. Luna plutea jos de tot, privind liniștită prin cele două ferestre din față, lumina patul cu o strălucire caldă și aurie, și totul în jur era atât de simplu și de frumos, tăcut și liniștit... Puteam oare să bănuiesc, adormind, ce cumplită va fi clipa când mă voi deștepta, în miez de noapte? M-a trezit deodată un ciocănit. Cineva bătea tare la fereastră, în partea de sus a cercevelei.

Zgomotul ciocăniturilor era atât de înspăimântător, încât am sărit năuc din pat. Sărind în picioare, am văzut că cineva se înalță afară, în fața ferestrei, întunecând-o toată; uriaș, negru, lung și înclinat, se tot băga în geam și ciocănea, străduindu-se să spargă geamurile de sus. Am înșfăcat pușca de vânătoare și am răcnit amenințător: „Cine-i acolo? Păzea, că trag!” Fără a-mi răspunde, se întinse mai sus, se propti și mai aprig în fereastră și porni să bată în geam și mai tare...

Nu era decât un cal bătrân, slab, care rățacea noaptea prin ogradă. Se apropiase de casă ca să se scarpine de cercevelele ferestrelor, își întinsese gâtul și izbea cu capul în ramă.

1930

FOCUL

O GOSPODĂRIE de țăran bogat. Focul izbucni într-o seară de toamnă, întunecoasă și uscată, tocmai la ceasul când își isprăveau cina.

Niște ticăloși puseseră foc dinspre arie, și acolo a ars totul. Cât despre pătul, feciorii țăranului izbutiră să-l salveze.

Gospodarul, un mujic spătos și gras, ședea încremenit pe treptele izbei lui vechi. La arie era un adevărat iad, feciorii lui zbierau ca turbați și stingeau focul împreună cu muierile lor. El însă doar se uita, ce ciudat era luminată toată curtea de pălălaia purpurie, ca ziua, cum strălucea oglinda roșie acum a eleșteului și cum, deasupra ogrăzii, fremătau, învolburându-se și tremurând în înaltul cerului, nori trandafirii, luminați de jos. Repeta întruna, cu o liniște desăvârșită:

— Domnul a dat, Domnul a luat! Mie nu-mi pasă, nu văd și nu simt toate acestea.

Însă după ce focul se stinse, izbucni în hohote de plâns, și plânse așa, fără încetare, o zi și o noapte, culcat în pătul, lângă ușă, cu fața în jos, pe niște snopi. În

întuneric, străbăteau prin crăpăturile porții petele roșii de soare, sclipind pe paie, iar un porumbel alb cu penele pârlite de foc șontăcăia stingher încoace și încolo.

BUNICUL

Cărunt, cu părul des și lăptos, fumează cât e ziua de lungă.

Se scoală cu noaptea-n cap și până nu trage o țigară e buimac de-a binelea, nu te poți înțelege cu el.

Pe deasupra, e și neînchipuit de inutil, străin tuturor copiilor și nepoților, tuturor celor din casă (deși toți îi zic tataie, bunicule). Ca mâine, va muri pe neașteptate, va dispărea pentru veșnicie din acest fund de țară; atunci încearcă de află și povestește-le și altora cum și pentru ce a trăit el, sub veșnica narcoză a fumului de tutun.

Și parcă întotdeauna ar juca un rol:

— Bunicule, poftim la masă, că se răcesc tăiței.

— Apăi, mâncați fără mine, mâncați... Oi mânca și eu după aceea... ce rămâne...

Și doar abia aștepta ora prânzului, de dimineață o aștepta!

— Ai face bine să-ți primenești și matale izmenele, tataie, că ai teancuri de rufărie!

— Iaca! Teancuri! Păi nu mi-a rămas o cârpă întreagă, toate-s rupte! Dacă aș avea nu le-aș ține, le-aș purta! Acuma, dragă noră, mie nu-mi mai trebuie nimic. Am trăit, slavă Domnului, destul, e timpul să mă cheme la El Cel-de-Sus. Un singur lucru. îl rog, să crăp mai repejor...

Și când colo, e de-o lăcomie... Tremură pentru rufăria lui, vrea să trăiască și trage nădejde s-o mai ducă până la o sută de ani.

Pentru ce?

Dar nici el nu știe pentru ce.

„Nu poți ști ce zace în inima omului” - și nici în a ta, care-i și mai întortocheată.

ÎN AJUN

MI AFLU în oraș, în drum spre gară. Birjarul gonește ca vântul, la vale, apoi trece pe podul de peste râu. Sub pod, pe limba de nisip dinspre mal, întors cu spatele spre cei care trec podul și ținându-și umerii ridicați într-un gest de apărare, un vagabond devorează, lacom ca un câine, ceva înfășurat într-o cârpă murdară, un fel de tocătură. În spatele lui gonesc, huruind, de parcă s-ar ține după el, căruțe mari, din care atârnă, bălăbănindu-se, cizmele amenințătoare ale țăranilor. Toți sunt albi de făină, vin de la măcinat, toți sunt niște uriași, roșcovani, cu capul gol, toți sunt în rubăști roșii, cu brâiele desfăcute...

Apoi trenul, un vagon de clasa a doua. Călătorul din fața mea e un domn de vreo patruzeci și mai bine de ani, vâinos, cu părul tuns perie; pe nasul turtit cu nări obraznice și-a cocoțat niște ochelari cu ramă aurie. Se ridică des de la locul lui și, fără să mă privească, manifestând un total dispreț față de mine, își tot îndreaptă valizele și valijoarele fine îmbrăcate în huse trainice. Un domn ordonat și sigur de el, absolut convins de bunăstarea, prosperitatea, valoarea și respectabilitatea lui...

Și totuși era în toamna anului nouă sute șaisprezece.

1930

MASCA

O SEARĂ de iarnă la Petrograd, în gara Nikolaevski. Trenuri care pleacă spre Moscova, în larma și înghesuiala restaurantului, toți se grăbeau să mănânce și să bea, toți poartă haine grele, călduroase, de călătorie. Chelnerii, niște tătari cu capul rotund, aleargă năuciți cu tăvile, aerul este greu, fierbinte, plin de mirosuri...

Ea șade la masa de alături, cu un aer calm, imperturbabil. Mănânc și, din când în când, îi arunc o privire. Se preface că citește cu atenție ziarul. Și-a comandat un cotlet garni, iar deocamdată a cumpărat

„*Nevoie vremea*” și citește, ridicând din sprâncene, deși se vede cât colo că nu pricepe o iotă, nu-i stă de loc bine ziarul, pare nepotrivit, cu ea, inutil, îmi simte intens vecinătatea, iar curiozitatea mea disimulată o interpretează în felul ei, așteptând ca acuși-acuși să-i vorbesc cam așa:

— Iertați-mă, vă rog, plecați și dumneavoastră la Moscova, sau așteptați trenul de Yologda?

Dar eu nu spun nimic, o privesc în răstimpuri și mănânc. Începe să se enerveze, își înalță tot mai sus sprâncenele, răsfoiește tot mai îngrijorată ziarul, ca și când ar căuta în el ceva de mare însemnătate, și, în cele din urmă, nu mai rezistă.

— Scuzați-mă, mi se adresează, rece și tristă, nu știți cumva, în ziarele de astă seară au fost ultimele vești de pe front? Sunt grozav de îngrijorată pentru soțul meu, asta-i a treia lună de când n-am primit nicio scrisoare de la el... E aviator și are un curaj nebunesc...

— N-am văzut ziarele de seară, nu vă pot spune nimic.

— Păcat, urmează ea pe un ton și mai rece și, încruntându-și sprâncenele, se cufundă din nou în lectura ziarului. Poartă o podiovcă albastră, căptușită cu blană albă de miel, și o căciulă albă. Ochii ei, de loc tineri, sunt creionați din belșug cu albastru-închis; fața-i cu pomeții ieșiți în afară este atât de tare pudrată, că pare văruiată. Are degete mari, vânjoase, terminate cu niște unghii ascuțite, bombate, în formă de migdală. E parfumată fără măsură cu un parfum greu, neplăcut...

Dar iată că, după ce a căutat în zadar cu privirea un loc liber, se apropie de masa ei un ofițer tinerel cu mustăți roșcate, purtând o manta nouă-nouă din postav soldățesc, cu epoleți strălucitori. Se înroșește, duce mâna la chipiu, pocnindu-și călcâiele, întinde o mână timidă spre scaunul din fața ei:

— Îmi permiteți?

Nu trec nici cinci minute și el îi oferă un Sauterne. Atenția ei este concentrată asupra cotletului, manevrând îndemânatic cuțitul și furculița; degetul mic și-l ține depărtat într-un gest distins, sprâncenele-i sunt ridicate, pe buze îi flutură un zâmbet trist. Aprins la față, ofițerul a prins curaj, și-a descheiat mantaua, fumează și vorbește fără oprire. Ea ridică mereu din umeri și, drept răspuns la reflecțiile lui de filfizon, cum că viața „este totuși frumoasă”, aruncă mereu aceleași fraze enigmatice, cu un aer nepăsător.

— Depinde pentru cine...

— Depinde de gust...

— Viața nu-i supusă unor legi fixe...

El o contrazice cu înflăcărare:

— Dar sunteți îngrozitor de sceptică! Păreți atât de vioaie și de energică, și când colo...

Ea lovește încetișor cu cuțitul în farfurie. îi cere chelnerului cu un aer trist și distrat: „O turcească mică, te rog”, apoi adaugă, cu un oftat:

— Nu, vă înșelați amarnic, mi-e sufletul îndoliat. Bărbatul meu este și el ofițer, artilerist, și adineauri am primit o veste cumplită: a fost rănit în luptă, o rană mortală... Numai că știu să port prea bine masca!

SCRISOAREA

Vă mAI Scriu o dată, să nu-mi duceți dorul, în vagon era cald, chiar și dacă te dezbrăcai. Dincolo de Minsk, nici urmă de zăpadă, pământul părea acoperit de rugină, jur-împrejur numai mlaștini, apăraie cât vezi cu ochii. Acuma mă așteaptă ceva nemaipomenit. Rămâneți cu bine toți, cei dragi sufletului meu, și voi, cunoscuții mei. Nu ne vom mai vedea, poate niciodată. Vă las dragii mei, nu am timp de scris și pe deasupra mai și plouă, iar din ochi îmi picură lacrimi. Când au început să tragă puștile și tunurile, nu s-au mai văzut decât trâmbțe de praf. Doi inși săpau lângă

mine o tranșee și taman spre ei a zburat proiectilul; i-a omorât pe amândoi. Unul era recrut, un străin. Iar ălălalt, Vanea al nostru, căzut întru slava eroismului

1930

POVESTEA CU GEAMANTANUL

m

Această poveste de groază începe simplu, vesel și fără complicații. Lucrurile s-au petrecut în bunele vremuri de altă dată, într-o primăvară.

Tânăr, lipsit de griji și credul, sunt la Moscova și mă pregătesc pentru prima mea călătorie, în Turcia, ceea ce, desigur, îmi dă și mai mult avânt, mă face să iau hotărâri foarte ușor, să mă decid repede la fapte și să nu stau pe gânduri când e vorba de încredere în viață.

Și iată că sosește ziua plecării, mă duc să-mi fac bagajele, văd că vechea mea valiză e prea mică, prea uzată, și o pornesc spre Magazinul Englez de pe Kuznetki, ca să iau alta nouă, trainică și încăpătoare.

Ce-i un geamantan? E prietenul cel mai apropiat și mai intim al omului – cel puțin la drum – alegerea unui geamantan, deci, cere destulă inteligență, discernământ, un ochi ager și experimentat, puțința de a prevedea multe lucruri, de a chibzui și, pe deasupra, alegând un obiect practic, să alegi ceva care să nici nu intre în conflict cu gustul estetic, pentru că neglijarea acestui aspect al problemei te poate face uneori să urăști cu înverșunare o achiziție din cele mai practice. Cât privește geamantanul despre care va fi vorba în această povestire, l-am cumpărat cu totul altfel: lăsând la o parte regulile pline de înțelepciune expuse mai sus, fără să chibzuiesc și să stau pe gânduri, cu o repeziciune plină de nepăsare; și, cu toate astea, am făcut o achiziție extrem de reușită. Așa, cel puțin mi se părea la început, și nu fără temei, căci la prima vedere geamantanul era fără cusur.

Țin bine minte și astăzi cum am făcut această

cumpărătură. Am intrat în magazin, însuflețit, plin de energie, cu acel sentiment plăcut cu care intri totdeauna într-un magazin scump, luxos și, de aceea, liniștit, spațios, elegant, și, în special, familiar, unde nu numai că toți te cunosc de mult, dar, ai crede chiar că țin la tine, unde vânzătorii, cu acrul unor oameni de lume, te întâmpină, zâmbindu-ți lingușitor, că într-o clipă devii un fandosit și te grăbești să faci pe tânărul monden și manierat, al cărui rol te îndeamnă să-l joci chiar și numai zâmbetul acela. Am trecut repede, mi-aduc aminte, călcând pe covoare, prin diferitele raioane ale magazinului, răspunzând la saluturi, cu măciulia bastonului în buzunarul stâng de la pardesiu – capătul ițindu-se pe după umărul meu – m-am lăudat în treacăt că plec departe, pentru multă vreme, și intrând în raionul articolelor de voiaj, am artat cu capul spre primul geamantan căzut sub ochi, făcut dintr-o splendidă piele de culoare închisă, fără să întreb măcar cât costă, cerând numai să-mi fie trimis, împreună cu factura, la hotelul „Loskutnaia”, unde trăsesem. Firește, mi-am dat seama îndată că am cam sărit peste cal cu fandoseala mea, că atunci când îl voi afla, prețul geamantanului mă va ului. Dar gândul acesta îmi pieri pe dată, înlocuit de sentimentul că niciodată n-am avut un obiect atât de bun, că pot compensa cheltuiala, făcând economie la alte capitole... Dădusem cu ochii de geamantanul acela cu totul întâmplător, dar m-a încântat din capul locului, și nu degeaba.

Repet: spre deosebire de majoritatea cumpărăturilor care ne fascinează nespus în prăvălii, ca pe urmă, acasă, examinate mai îndeaproape, în liniște, aproape întotdeauna să ne dezamăgească profund, geamantanul meu se dovedi și la hotelul „Loskutnaia” vrednic de toată admirația. În magazin, mă uimise într-atâta cu încuietorile lui, cu pielea lui și, în general, cât de splendid era lucrat, încât, deși nevoit să mai fac în vederea plecării unele

cumpărături, nu știam cum să mă întorc mai repede la hotel, mă grăbeam ca la o întâlnire de dragoste. Și el era acolo, la „Loskutania”, așteptându-mi parcă întoarcerea, stând cuminte în camera mea, pe canapea învelit în hârtie albastră, groasă, legat cu o sfoară subțire, dar rezistentă. Sosind, în sfârșit, la hotel, am dat buzna în cameră și, glonț la canapea. Am tăiat sfoara, am desfăcut hârtia, și iată-l pe prietenul meu cel nou, tovarășul de drum, în toată strălucirea lui: mare, greu, trainic, frumos lucrat, cu un neasemuit luciu de piele nouă, splendid, cu încuietori albe sclipind ca oglinda, mirosind ușor, plăcut, a piele, scârțâitor, ca aticul... E ușor de închipuit ce-am simțit când l-am deschis, când l-am desfăcut și i-am văzut căptușeala virgină, imaculată, buzunarul mare din marochin roșu-închis plasat pe interiorul capacului!

Bucuria asta m-a însoțit tot drumul, până la Odesa. Mă desfătam mereu cu simțământul bogăției mele, cu gândul la ceea ce posed. Stau la prânz în vagonul-restaurant, cad și mă bâțai încoace și încolo, îmi torn bordeaux într-un pahar scund de sticlă groasă, vărsând vin pe lângă pahar, mă uit la mesele din jur, la vecini, la sclipirile acelea vesele și pestrițe, caracteristice vagoanelor-restaurant, apoi beau cafea și fumez o țigară de foi aromată și fină, văzând în timpul acesta cu ochii minții compartimentul meu cu patul desfăcut, lampa cu abajur roz de lângă căpătâi, și el, mândria mea: stă în plasa care se lasă în jos sub greutatea lui, plin cu fel de fel de lucruri trebuincioase, se leagănă, moțâie, gonind împreună cu noi toți spre Kiev, spre Odesa! Întorcându-mă în compartimentul meu, beau apă minerală, care îmi taie o clipă răsuflarea, de rece și înțepătoare ce-i, mă dezbrac, sting lumina, adorm, și, din nou același gând, același sentiment: noaptea, vagonul, întunericul, totul zboară, se avântă, gonește, și el e aici, cu mine, în plasă... Simțeam față de el chiar un fel de înduioșare!

Ei, și până la urmă am sosit amândoi la Kiev, am schimbat vagonul, luând tot un tren de noapte, un rapid, ca apoi să ne trezim a doua zi dimineață, când ne apropiam de Odesa, în timp ce tot vagonul se spăla, se îmbrăca, bea ceai sau cafea... La Odesa poposirăm la hotelul Petersburg. El, adică geamantanul, rămase în vestibul până m-am dus la Biroul de transporturi navale; apoi, la restaurantul hotelului, mi-am luat dejunul alcătuit din pește fript și vin alb, și după ce am achitat nota, iarăși nedespărțit de geamantanul meu, am pornit de zor spre cheiul Karantinniaia... Se făceau pregătirile de îmbarcare. Vaporul, vechi, trecuse prin multe în viața lui, era scund, cu pupa grea și pescaj mare, deci, mi-am zis, o să fie liniște pe el, ăsta nu se hâțână prea tare. Era plăcut și faptul că nu avea pasageri aproape de loc, doar în ultima clipă sosiră încă doi, la clasa întâi, un preot catolic și o doamnă în doliu, de la o ambasadă; astfel că geamantanul și cu mine aveam la dispoziția noastră o cabină întreagă, destul de spațioasă. Geamantanul se instalează sus, iar eu pe patul de jos. Curând după aceea, marinarii începură să bocăne deasupra noastră, în jurul vaporului mare se porni să vuiască, să clocotească, se auzeau fluierături, comenzi, țăcăniturile monotone ale telegrafului de bord, care leagă cabina unde se face de cart cu sala mașinilor, și cheiul începu să se depărteze de vapor. La asfințit, ne și aflam departe în larg, și nu-mi amintesc un mers atât de egal, de lin și de liniștit ca acela cu care înaintam în seara aceea. Apoi, în întunericul molatec al nopții, vântul cald creșcu. După ce l-am respirat cu nesaț o vreme pe dunetă, pe la ceasurile zece eram deja în pat și începusem să mă cufund într-o dulce visare, coborând și înălțându-mă odată cu patul, prăvălindu-mă ba pe stânga, ba pe dreapta, învăluit în răstimpuri de o zgomotoasă cascadă de valuri ce izbeau în vreun perete, tremurând alteori încet, ritmic, cu trepidațiile înfundate ale mașinilor care lucrau undeva în

adâncuri... când deodată, tocmai în clipa când pierisem cu desăvârșire cine știe unde, am fost săltat în sus, ca într-un scrânciob, și proiectat apoi în jos, asurzit de un tunet atât de infernal, încât m-am smuls ca turbat din patul meu, ferm convins că vaporul s-a ciocnit de ceva, că acuși vor năvăli valurile mării în cabină, și am primit o lovitură atât de cumplită peste picioare că m-am răsturnat cu capul în jos sub lavaboul ce huruia din toate încheieturile; din fericire, n-am apucat să-l ating, căci podeaua se scufundă deodată în spatele meu și iar m-am dat de-a dura spre pat, asurzit din nou de un fel de tunet... Și se porni, se porni iar distracția!

Era limpede: începuse un tangaj cumplit! Dar tunetele, huruitul acela îngrozitor? Dar lovitura pe care o primisem peste picioare? Oare ce mă pocnise? Cea mai cumplită a fost clipa în care, rostogolindu-mă spre pat, așteptam o nouă lovitură. Am izbutit însă printr-o mișcare dibace să cad cu pieptul pe pat și, nimerind cu mâna butonul din perete, am apăsas, luminând cabina.

Ce era? În vuietul valurilor, în şuieratul vântului, în scârțâitul pereților, pe podeaua care-și continua zbânțuiala – gonea ceva viu! Da, viu! Ce anume? Geamantanul, desigur! El mă asurzise, căzând de sus și bufnind de podea, apoi fusese cât pe ce să-mi rupă picioarele... Acum, liber, gonea prin cabină ca un nebun. Se răzbuna parcă pe cineva pentru supușenia cu care a trebuit să stea tot drumul prin plase, să se prefacă într-una că-i un obiect care-mi aparține, un geamantan neînsuflețit. Prinse deodată viață și se dezlănțuise diabolic: neted, lunecos, greu ca un pietroi, bușit cu lucrurile mele, plin până la refuz – cum se spune astăzi – de o veselie sălbatică, ba se năpustea spre mine, sau spre pat și izbea ca un berbec în piciorul patului, ba sălta în sus, ori se rostogolea sub lavabou, de-acolo spre ușă, iar de la ușă, sub hublou... Bălăbănindu-se ca un om beat, lavabou! se înăbușea,

străduindu-se cu disperare să prindă aer, se zbugiuma, se îneca urlând, pereții trosneau, scârțâiau: hubloul, cu geamul lui negru, nimerea mereu în valurile năpustite învolburat asupra lui, împrôșcându-l cu saliva lor tulbure, groasă, care se prelingea în dâre scârboase, în dantelării complicate, în vreme ce geamantanul se înverșuna tot mai tare și mai tare, fără a se cruța niciun pic, își zdrelea minunata lui piele, se pocnea ca un turbat cu toate broaștele și cu colțurile de tot ce-i stătea în drum... Trebuia să mă reped neîntârziat asupra acestui nebun, să-l înșfac, să-l lipesc de podea, să-l bag sub pat! Și iată că m-am smuls din pat și am căzut peste el cu toată greutatea trupului. În aceeași clipă însă, podeaua se prăbuși iar în spatele meu, iar în față se cambră, încât geamantanul alunecă rapid de sub mine, mă lovi zdravăn și, rostogolindu-se cu un zgomot infernal, zbură de bună voia lui sub pat. M-am răsucit cât ai clipi și eram gata să-l înfund acolo cu un pumn, când el sări deodată ca o minge, se avântă spre ușă, iar eu am nimerit chiar în locul ce i-l menisem lui, sub plasa de fier a patului, care îmi zdreli groaznic umerii...

Să descriu în continuare lupta aceasta sălbatică? Nu se mai sfârșea. Îmi pierdusem și eu de tot sărita și mă înverșunasem. La început, mi-am zis că îmi joacă imaginația o festă, că geamantanul mi s-a părut numai a fi viu, însuflețit; întâi mă îngrijorase numai gândul că se va lovi, se va zgâria, am sărit la el, de fapt, ca să-l ajut, să-i dau posibilitatea de a se opri undeva, de a se adăposti... Dar nu, el nu era doar o jucărie a valurilor și vânturilor, un obiect fără simțire ce zbura în sus și în jos prin cabină, lipsit de voință! Era, se vede, conștient încântat de tot acest iad, care-i dăduse o ocazie atât de minunată de a se trânti pe podea și de a face năzbâtii, de a mă ațâța, de a mă antrena în acea încăierare și a mă lovi fără milă unde s-o nimeri. Numai să-l fi văzut cineva, cât de îndemânatec se

dovedea, iute în mișcări și viclean, cât de cumplite și de precise îi erau loviturile, ce creatură puternică, deșteaptă și răutăcioasă zăcea în el și s-a dat deodată în vileag! Dar nici eu nu eram dintre cei care se dau bătuți cu una, cu două. Mă luptam pe viață și pe moarte, cu mâinile și cu picioarele, răsplătindu-l cu ghionti atât de zdraveni încât, făcându-i-se negru înaintea ochilor, zbura aproape până-n lavaboul căruia i se întorceau tot mai mult mâțele pe dos din cauza răului de mare. Scrâșneam din dinți - o, de mi-ar veni un ajutor! Dar cine să mă ajute? Să strig, ar fi fost culmea rușinii, și apoi, cine mi-ar fi răspuns? Numai cei care făceau de cart nu dormeau. Mă sufocam, learcă de sudoare, rostogolindu-mă prin cabină ca o altă aia, de-a dreptul rușinos, cerșindu-i lui Dumnezeu un pumnal: o, de-aș fi avut un pumnal, cu câtă încântare l-aș fi înfipt în pieptul acestei creaturi! Dar ce pumnal? De unde? Și parcă mult îi pasă lui de pumnale!

Lupta s-a sfârșit totuși cu fuga mea. „Fii blestemat! i-am strigat în zori de zi. N-ai decât să te trântești, să zbori și să bocăni cât poțtești!” Și, după ce m-am îmbrăcat cu chiu, cu vai, am ieșit glonț pe ușa cabinei.

Sus era frig, gheață, pustiu, furtună, puntea era năpădită într-una de niște cozi înspumate pe care le arunca cu vuiet marea mirosind puternic a rufe ude. Înghițeam cu lăcomie aerul rece, bălăbănindu-mă, agățat de pragul de sus al cabinei de comandă. Furtuna se potolea treptat; se lumina de ziuă. În fața mea, bordul se arunca spre cerul liliachiu înnorat, iar cerul zbura undeva într-o parte, în hău, ca apoi să se deschidă și să se năpustească drept spre mine câmpia necuprinsă a mării, a mării verzui-cărunte, cu gropi și hârtoape, cu munți din care țâșnea pulberea înspumată asemeni unui fum, asemeni unor trâmbe de zăpadă viscolită. M-am smucit afară din cabina de comandă, în bătaia vântului rece, sau, vorbind mai poetic, pe aripile de gheață ale furtunii”, și, cu

șapca umflată dizgrațios, am ajuns în zigzag la dunetă; în aceeași clipă, duneta se avântă cu partea ei lată în sus, iar restul, tot ce era greoi și masiv înaintea mea și sub mine – puntea, cabina de comandă, coșul și parâmele ce vuiiau disperat – toate căzură spre prova, îi făcură mării o plecăciune și, cu o desfătare chinuită, se cufundară în apă până la umeri, până-n gât; atunci am înțeles ce mică și neputincioasă era bărcuța noastră veche și înnegrită, în mijlocul acestui pustiu de apă sălbatic și uriaș, care potopea până sus, departe, zărilor mărginite de un cer plin de nori zdrențuiți. Dar ce-mi păsa mie de tot acest tablou? Văzând că totuși furtuna se potolește, că nu mai e mult până dimineată, strângeam cu strășnicie din dinți și bombăneam cu un triumf răutăcios, cu voluptate (adresându-mă geamantanului, desigur):

— Stai, o să vezi ce-ți fac, lasă numai!

Dar, de fapt, ce-i puteam face?

1930

MAI MÂNDRĂ CA SOARELE

O, MOARTE, unde-isăgeata-ți otrăvită? Să ne amintim vorbele rostite de Ea, ființă mai mândră ca soarele, către alesul inimii ei atunci când i se arată în noaptea în care trupul El era hărăzit mormântului: „Nu mă plânge, căci prin moarte viața mea a devenit veșnică; în lumina cerului s-au deschis pe veci pleoapele ce păreau închise pentru totdeauna pe patul meu de moarte”.

— În vara anului de grație o mie trei sute douăzeci și șapte, signor Francesco sosi în orașul Avignon din Provența, odată cu mulți alți prinți în surghiun, pe urmele Sfântului Scaun. La un an după aceea, se întâmplă s-o întâlnească în calea tinerei lui vieți pe donna Laura, pe care o îndrăgi cu o dragoste veșnică ce o ridică alături de icoana Beatricei și a celor mai slăvite femei din lume. În anul acela, în a șasea zi a lunii lui april, în vinerea săptămânii Patimilor, intrase în catedrala Saint-Clair din

Avignon ca să asculte slujba de dimineață; și iată că, ieșind din biserică, unde rămăsese până la sfârșitul liturghiei, și oprindu-se în curte ca să-i privească pe cei ce ieșeau, o văzu pe donna Laura, fiica cavalerului Audibert și tânără soție a lui signor Hugo, al cărui chip destoinic, dar șters, n-a fost reținut de memoria posterității.

O zări în clipa când Ea apăru în portalul catedralei.

— Primăvara aceea era a douăzeci și treia în viața lui și a douăzecea într-a Ei. Iar dacă el era înzestrat cu întreaga frumusețe pe care ți-o dă vârsta juneței, o inimă înflăcărată și noblețea sângelui, frumusețea Ei tânără putea fi socotită cerească. Fericiți cei ce au văzut-o în viață! Pășea, ținându-și plecate genele negre ca abanosul; când le ridică, privirea Ei luminoasă îl subjugă pe vecie.

Ziua a șasea a lui april era mohorâtă, în anul acela, ploioasă, una din acele zile de primăvară timpurie cum sunt multe în Avignon, cum au fost și în acele vremi pe care azile nu» mim străvechi și în care totul ne pare minunat: și primăvara rece, și bătrânul oraș de piatră, înnegrit de ploi, și zidurile lui, bisericile, turnurile și lina rece a străzilor înguste, și toți oamenii care păseau de-a lungul lor și întreaga lor viață, toate faptele și simțămintele de pe-atunci.

— S-a întâmplat în ceasul la care a murit pe cruce Domnul nostru Iisus Hristos, când până și soarele îmbracă vălul tristeții.

Pe paginile lui Virgiliu, cartea pe care o prețuia mai cu deosebire, de care nu se despărțea niciodată și care se afla întotdeauna lângă căpătâiul lui, el notează, în anii bătrâneții:

„Laura, slăvită prin propriile-i virtuți și cântată de mine, mi-a apărut pentru prima dată înaintea ochilor în anii mei fragezi, în vara anului de grație o mie trei sute douăzeci și șapte, în ziua a șasea a lunii april, la Avignon; și în același Avignon, în aceeași lună a lui april, în aceeași

zi a șasea, tot la ceasurile amiezii, în vara anului o mie trei sute patruzeci și opt, s-a stins lumina curată a vieții Ei, pe când eu mă aflam întâmplător la Verona, fără să am de loc știință de cruda soartă care mă lovise: abia la Perma m-a ajuns din urmă vestea fatală, în același an, înspre a nouăsprezecea dimineată a lui mai. Minunatul Ei trup neprihănit a fost hărăzit mormântului, în cripta fraților Minoriti, seara, în ziua morții, iar sufletul Ei, cred cu tărie, s-a întors la cer, patria lui. Și pentru a păstra mai bine memoria acestei clipe, găsesc o amară bucurie în a o înscrie pe cartea ce se află atât de des în fața ochilor mei, trebuie să-mi sap adânc în minte că de acum încolo nimic pe lumea pământescă nu-mi va alina durerea. A sosit vremea să-i părăsesc Babilonul. Prin mila Domnului nu-mi va fi greu s-o fac, amintindu-mi de grijile frământate, de speranțele deșarte și de tristele deznodământuri ale întâmplărilor din viața-mi care s-a scurs...”

S-a scris despre el că în tinerețe era viguros și sprinten, că avea capul nu prea mare, rotund și vârtos, nasul subțire, mijlociu ca mărime, ovalul feței regulat și cu trăsături clare, o rumeneală delicată, dar sănătoasă în obraji arși de soare, ochi căprui, cu o privire ageră, învăpăiată.

„Ajunsese cunoscut în vremea aceea datorită marelui talent, minții lui luminate, bogăției de cunoștințe și muncii neobosite, l-a fost statornic supus neasemuitei ei iubiri, care i-a făcut numele nemuritor. Dar trăia în același timp pentru toate problemele veacului său, dăruindu-și geniul elanurilor de bine făptuitoare ale acestuia, se distingea în societate prin dragoste de oameni, printr-o frumoasă purtare față de ei, prin strălucite răspunsuri în discuții...”

Portretul din Avignon îl înfățișează la anii maturității: laurii Capitoliului, cu care a fost încoronat, ca cel mai de seamă om al secolului său, profilul nobil, florentin, privirea plină de vioiciune și inteligență...

La bătrânețe scria:

„La nimic nu mă mai gândesc astăzi, afară decât la Ea: fie deci ca Ea să grăbească întâlnirea noastră în ceruri, să mă atragă și să mă cheme la ea!”

Dar mai scria și altceva, într-o scrisoare adresată unui prieten:

„Doresc ca moartea să mă surprindă cu cartea în față, cu pana în mână, sau, mai bine, dacă asta-i dorința Domnului, în lacrimi și rugăciune. Rămâi sănătos și să-ți meargă bine! Trăiește fericit și fi cutezător, așa cum se cade unui bărbat!”

Ziua aceea, ziua în care s-au văzut pentru întâia oară, a fost hotărâtoare și pentru ea:

J și inima ei era pătimașă și duioasă, dar cât de nestrămutată în urmările datoriei și ale onoarei, în slujirea lui Dumnezeu și a preceptelor lui!”

„Ea, stăpâna mea, a trecut pe lângă mine, care sedeam îngândurat, stăpânit de gândul la dragostea mea pentru Ea. Ca s-o pot saluta, m-am sculat, plecând în fața Ei fruntea-mi palidă. Fremătam; Ea își urmă drumul, spunându-mi câteva cuvinte mângâioase”.

Timp de douăzeci și unu de ani a slăvit el chipul pământesc al Laurei; încă un sfert de veac, chipul ei de după moarte. A socotit că în tot decursul vieții a văzut-o, una peste alta, mai puțin de un an; și asta numai în prezența altora și totdeauna „învăluită în cea mai desăvârșită sficiune”. Totuși, își mai amintește și altceva:

„Și Ea a pălit o dată. Asta s-a întâmplat în clipa plecării mele. Și-a aplecat capul dumnezeiesc și tăcerea Ei părea că spune: de ce mă părăsește prietenul meu credincios?”

În aparență, el a trăit gustând din bucuriile și tristețile muritorilor de rând: a cunoscut și dragostea de femeie, dragostea simplă de muritor, care n-a stânjenit-o pe cealaltă, „nemuritoare”, a avut doi copii.

Copii a avut și Ea și a fost o soție credincioasă și destoinică. „Dar sufletul ei a așteptat toată viața eliberarea de după moarte, pentru a-l putea iubi pe El...”

Ciuma neagră din anul 1348, care a secerat la Avignon în câteva săptămâni șaiszeci de mii de oameni, a secerat-o și pe ea. Într-o seară întunecoasă, la lumina făcliilor de rășină, a căror flacără zbuciumată și zgomotoasă „alunga molima”, oameni îmbrăcați în saci de pânză smolită, cu tăieturi numai în dreptul ochilor, au înmormântat-o în locul unde cu trei zile înainte ceruse ea să fie înmormântată.

În noaptea aceea, sufletul ei, slobod, în sfârșit, să-l iubească „pe El”, s-a grăbit la prima întâlnire.

„Noaptea care urmă acestei zile funeste, când se stinse steaua ce mi-a luminat viața, sau, mai bine zis, străluci iarăși pe cer, noaptea aceea începea să dea înapoi în fața Aurorei, când o altă Frumusețe, tot atât de minunată ca frumusețea Ei pământeană, încununată de cele mai prețioase diamante ale Răsăritului, se înfățișă înaintea mea. Și, oftând galeș, îmi întinse mâna atât de îndelung dorită de mine «recunoaște-o, spuse Ea, recunoaște-o pe aceea care ți-a ieșit pe veci în cale, chiar din prima zi a întâlnirii ei cu tine, află că pentru un suflet care năzuiește spre înalt, moartea nu-i decât slobozirea din temniță, că ea numai pe aceia îi sperie care năzuiesc să-și alcătuiască fericirea doar în această sărmană lume pământeană...»”.

La Biblioteca Națională din Paris se păstrează un manuscris al lui Pliniu care i-a aparținut lui Petrarca. Pe una din paginile acestui manuscris se află un desen făcut de mâna lui Petrarca, în care e înfățișată valea Yocluse, o stâncă din care țâșnește un izvor, în vârful stâncii un paraclis, iar la poalele ei un cocostârc cu un pește în cioc; sub desen se află inscripția făcută de el, în limba latină: „Ungherul meu singuratic de peste Alpi”.

În această vale, în apropiere de Avignon, se afla modesta lui proprietate.

Unde a trăit pe vremuri Laura în Avignon, oraș astăzi atât de izolat, de vechi și prăfuit? Se pare că în apropierea primăriei de acum, în ulicioara Doree. A fost înmormântată în catedrala fraților Minoriti, într-una din capele. Dar în care anume? Catedrala aceasta a fost dăruită în timpul revoluției, acum un secol și jumătate; se știe totuși că a avut două capele: a Sfintei Cruci și a Sfintei Anna. În care din ele se afla cripta ei? Se presupune că în cea din urmă, întrucât a fost construită de socrul ei, signor de Sade. În anul 1533, trecând prin Avignon, regele Francisc I a poruncit să fie deschisă cripta pe jumătate dăruită, care se afla în această capelă, în urma încredințărilor date de locuitorii Avignonului că în ea odihnesc rămășițele pământești ale Laurei. În criptă s-au găsit oseminte. Dar ale cui? Ale Laurei oare? Numele scris pe zid nu mai era cu putință de descifrat.

Avignon, aprilie 1932

R U S E A

m

Pe LA unsprezece seara, acceleratul Moscova-Sevastopol opri într-o gară mică dincolo de Podolsk, unde nu avea oprire, și așteaptă ceva pe linia a doua. De fereastra deschisă a unui vagon de clasa I se apropiară doi călători, un domn și o doamnă. Văzând un conducător care tocmai trecea peste șine cu felinarul în mână, doamna îl întreabă:

— Spune-mi, te rog, de ce stăm?

Omul îi răspunse că rapidul cu care urmau să se încrucișeze are întârziere.

În gară era trist și întuneric. Începuse de mult să se însereze, însă spre Moscova, la apus, în spatele gării, dincolo de câmpiile împădurite, întunecoase, mai licărea încă palid și mort amurgul târziu de vară. Prin fereastră

pătrundea în vagon un miros umed, de baltă. În liniștea din jur se auzea undeva țârâitul monoton, umed parcă și el, al unui cârstei.

El se sprijini cu coatele de fereastră, iar ea, de umărul lui.

— Cândva, într-o vară, mi-am petrecut vacanța în această regiune, zise el. Ca meditator, la niște moșieri, la vreo cinci verste de-aici. Niște locuri cenușii, plicticoase. Crânguri, coțofene, țânțari și greieri. Niciun peisaj mai acătării! Stând în conac, puteai admira zarea numai de la etaj. Casă, reședința de vară, desigur în stilul vilelor rusești și tare părăginită, aparținea unor moșieri scăpătați; în spatele casei, un simulacru de grădină; dincolo de grădină, un fel de lac, o baltă năpădită de rogoz și de nuferi, cu nelipsita barcă lângă malul mlăștinos.

— Și, bineînțeles, o jună vilegiaturistă care se plictisea și pe care o plimbai cu luntrea pe balta aceea.

— Da, chiar cum scrie la carte. Numai că juna nu se plictisea de loc. O plimbam cu luntrea, mai mult noaptea, și totul era foarte poetic. Prin locurile acestea, cerul rămâne la apus verde-străveziu toată noaptea, și acolo, la orizont, parcă mocnește într-una ceva, uite, ca acum... N-am găsit decât o vâslă, prăpădită și aia, un fel de lopată, și vâsleam ca un sălbatic, când la dreapta, când la stânga. Malul celălalt se profila întunecat din pricina pădurii dese, dar dincolo de copaci această penumbră stranie stăruia toată noaptea. Și pretutindeni, o liniște de neînchipuit, numai țârâit melancolic de țânțari și zbor de libelule. N-aș fi crezut niciodată că zboară și noaptea, când colo, zboară, nu se știe de ce. Te-apucă și groaza...

În cele din urmă, începu să se audă trenul așteptat; se năpusti în huruit de roți și șuier de vânt, trecu în zbor, cu ferestrele luminate contopite într-o singură dungă aurie. Vagonul se urni din loc. Conducătorul intră în compartiment, aprinse lumina și se apucă să facă paturile.

— Și ce-a fost între tine și juna aceea? Un roman de dragoste în toată legea? Nu mi-ai povestit niciodată despre ea. De ce? Cum era?

— Înaltă, slabă. Purta sarafan galben de stambă și, pe piciorul gol, ciupici țărănești împlețiți din lână pestriță.

— Deci, totul în stil rusesc?

— Cred că mai degrabă în stilul sărăciei. N-avea ce pune pe ea și purta sarafan. Și apoi, era pictoriță, studiase pictura la școala Stroganov. De altfel, ea însăși era picturală, chiar iconografică. O cosiță neagră și lungă, dată pe spate, față oacheșă cu mici alunițe întunecate, nas subțire clasic, ochi negri, sprâncene negre... Părul ei uscat, cu firul aspru, era ușor ondulat. Toate astea veneau foarte frumos cu sarafanul galben și cu mânecile albe ale bluzei de muselină. Gleznele și picioarele ei încălțate în ciupici erau uscățive, cu oasele conturându-se sub pielea subțire.

— Cunosc acest tip de femeie! Am avut la facultate o colegă cam așa. Cred că era isterică.

— Posibil. Mai cu seamă că semăna cu maică-sa, care se trăgea dintr-un neam de prinți cu sânge oriental și suferea de un fel de melancolie cumplită. Apărea numai la masă. Intra în sufragerie, se așeza și tăcea, tușea ușor, fără a-și ridica ochii, și tot muta din loc ba cuțitul, ba furculița. Dacă se întâmpla să spună ceva, o făcea atât de neașteptat, atât de tare, încât tresăreai, auzind-o.

— Și tatăl?

— Tăcut și el, și tot înalt, uscățiv; militar în retragere. Drăguț și natural era numai băiatul lor, pe care îl meditam.

Conducătorul ieși din compartiment, anunțând că paturile sunt făcute și urându-le noapte bună.

— Și cum o chema?

— Rusea.

— Ce fel de nume o mai fi și ăsta?

— Un nume foarte simplu, Marusea.

— Și cum, erai tare îndrăgostit de ea?

— Desigur, mi se părea că teribil.

— Și ea?

Nu-i răspunse imediat, apoi rosti rece:

— Probabil că și ei i se părea la fel. Hai să ne culcăm.

Ziua asta m-a obosit îngrozitor.

— Foarte draguț, ce să zic! Mi-ai stârnit degeaba curiozitatea. Povestește-mi măcar în două cuvinte cum s-a terminat povestea voastră de dragoste?

— În niciun fel. Am plecat, și gata.

— De ce nu te-ai însurat cu ea?

— Presimțeam, se vede, că am să te întâlnesc pe tine.

— Nu serios?

— Ei, pentru că eu m-am împușcat, iar ea și-a înfipt un pumnal în inimă...

După ce se spălară, se închiseră în strâmtoarea compartimentului, se dezbrăcară și, cu satisfacția unor călători osteniți, se întinseră sub pânza netedă, proaspătă și rece a cearșafurilor, pe pernele care le dădeau aceeași senzație, și care tot alunecau de pe căpătâiul puțin ridicat. Lampa albastră - liliachie de deasupra ușii sclișea șters în întuneric. Femeia adormi îndată, în timp ce el rămase treaz; stătea întins, fuma, și cu gândul se întorcea la vara aceea.

...Și trupul îi era presărat cu o mulțime de mici alunițe întunecate, ceea ce era fermecător. Pentru că purta ciupici moi, fără toc, tot trupul i se unduia sub sarafanul cel galben. Sarafanul era larg, ușor, și în el trupul ei înalt de față putea să se miște în voie. O dată, udându-i ploaia picioarele, intrase în fugă din grădină în salon și el s-a repezit să o descalțe și să-i sărute tălpile înguste, ude; o astfel de fericire nu mai încercase niciodată în viață. Ploaia rece, proaspătă, înmiresmată, răpăia tot mai repede și mai tare dincolo de ușile deschise spre verandă; în casa cufundată în întuneric toată lumea dormea după masă și

grozav îi mai speriasse, și pe el, și pe ea, un cocoș negru cu reflexe verzi metalice și cu o creastă mare și roșie ca focul, care intrase și el în goană din grădină, păcănind cu ghearele pe podea, în clipa cea mai aprinsă, când ei doi uitaseră orice prudență. Văzându-i cum au sărit de pe canapea, fugise parcă din delicatețe, înapoi în ploaie, cu coada lucioasă lăsată în jos...

La început, ea doar îl privea atent, de câte ori îi adresa el vreun cuvânt, se înroșea și-i răspundea cu un mormăit ironic; la masă îl tachina adesea, spunându-i cu glas tare tatălui ei:

— Nu-l mai tot îmbia, tată. Nu-i plac colțunașii. De altfel, nu se omoară nici după ciorbă de pește la gheață, și nici după tăiței; disprețuiește laptele prins, iar brânza de vaci să n-o vadă-n ochi.

Dimineața, el era ocupat cu băiatul, iar ea cu gospodăria, toată casa era în seama ei. Prânzeau la ținut, și după masă ea urca în odaia ei sau, dacă nu ploua, se ducea în grădină, unde era instalat șevaletul ei sub un mesteacăn, și, alungind într-una tântării care o sâcăiau, picta după natură. Cu timpul însă, începu să iasă în verandă, unde el își petrecea după-amiezile într-un fotoliu împletit, cu cartea în mână; stătea în picioare, cu mâinile la spate, privindu-l cu un zâmbet a cărui semnificație era greu de descifrat:

— Aș putea ști ce filosofii înalte binevoiești să studiezi dumneata?

— Istoria revoluției franceze.

— O, Dumnezeuule! Nici n-am știut că avem în casă un revoluționar!

— Dar dumneata de ce ai cam abandonat pictura?

— Tare mă tem că am s-o abandonez cu totul! M-am convins că n-am talent.

— Arată-mi și mie vreunul din tablourile dumitale.

— Crezi că ai habar de pictură?

— Grozav ești de orgolioasă!

— Da, am acest păcat...

În sfârșit, într-o zi îi propuse o plimbare pe lac, spunându-i, așa, deodată, pe un ton energic:

— Se pare că anotimpul ploios al tropicelor noastre s-a dus. Haide să ne plimbăm. Ce-i drept, luntrea noastră e cam putredă și are fundul găurit, dar Petea și cu mine am astupat toate găurile cu papură...

Ziua era caldă, dogoritoare, o arșiță umedă învăluia pajiștea de lângă mal, presărată cu floricele galbene de piciorulcocoșului, iar deasupra lor, aproape de tot, se roteau voioși, în roiuri nesfârșite, fluturași verzi, străvezii.

Însușindu-și tonul ei veșnic ironic, el îi spuse, în timp ce se apropiau de barcă:

— Bine că tot ai catadicsit să-mi acorzi un pic de atenție.

— Bine că tot ai izbutit până la urmă să-ți aduni gândurile ca să-mi răspunzi! ripostă ea vioi și sări la prova bărcii, speriind broaștele care începură să pleoscăie în apă din toate părțile; deodată însă, scoase un țipăt sălbatic și-și sumecă sarafanul până la genunchi, bătând din picioare:

— Șarpele! Șarpele!

Zări în treacăt picioarele ei goale cu pielea smeadă, lucioasă, luă repede vâsla de la prova, pocni șarpele care se încolăcea pe fundul bărcii, și ridicându-l cu capătul vâslei, îl aruncă cât mai departe în apă.

Fata avea o paloare de hindusă, alunițele de pe față i se întunecaseră, părul și ochii îi erau parcă și mai negri acum. Răsuflă ușurată.

— Uf, ce scârboșenie! Nu degeaba cuvântul șarpe folosit ca epiet pe lângă un nume înseamnă om rău, viclean. Îi găsești pretutindeni la noi, și în grădină, și pe sub zidurile casei... iar Petea, închipuiește-ți - îi ia în mână!

Pentru prima oară vorbea cu el firesc, simplu, și

pentru prima oară se priviră drept în ochi.

— Dar bravo dumitale! Grozav l-ai pocnit!

Își revenise de-a binelea, îi zâmbi și, trecând repede de la prova la pupa, se așeză acolo, voioasă. În clipa aceea de spaimă, îl uimise frumusețea ei, și se gândi cu duioșie: dar e încă o fetișcană neîmplinită! Arborând însă un aer indiferent și preocupat, propti vâsla în fundul mâlos al lacului, întoarse barca cu prova înainte, o împinse prin desișul încâlcit al brădișului, peste periile verzi de rogoz și peste nuferii înfloriți ce acopereau oglinda lacului cu frunzele lor groase, rorunde și dese, o scoase în larg și se așeză pe băncuța din mijloc, vâslind ba la dreapta, ba la stânga.

— E plăcut, nu-i așa? strigă ea.

— Foarte! încuviință el, scoțându-și șapca și întorcându-se spre ea. Fii bună, arunc-o undeva lângă dumneata, mi-e: teamă să n-o scap în această covată care, să-mi fie cu iertare, ia totuși apă și e plină de lipitori.

Ea puse șapca pe genunchi.

— Nu te deranja, arunc-o unde s-o nimeri.

— Nu, am eu grijă de ea! zise Rusea, strângând șapca la piept.

Din nou inima îi zvâcni de duioșie, dar își întoarse iarăși privirea și se apucă să manevreze sârguincios vâsla în apa sclipitoare, prin rogoz și prin nuferi.

Țânțarii li se lipeau de față și de mâini, în jurul lor totul era o sclipire argintie, caldă și orbitoare: văzduhul umed, încropit, lumina tremurătoare a soarelui, albul norilor ce străluceau sus pe cerul senin și în ochiurile de apă, printre insulele de stuf și de nuferi; peste tot apa era atât de mică, încât vedeai fundul năpădit de alge, dar oglindea totuși destul de bine cerul cu norii lui cu tot. Deodată, ea scoase iarăși un țipăt strident și barca se aplecă într-o rână: își întinsese mâna în apă și, prinzând o tijă de nufăr, trăsesese de ea cu atâta putere, încât era gata

să se răstoarne cu luntre cu tot, el abia mai apucă să sară în picioare și s-o prindă de subsuori. Fata izbucni în hohote de râs, și, căzând, pe spate la pupa, îl stropi drept în ochi cu mâna-i udă. Atunci o prinse iar în brațe și, nedându-și seama ce face, sărută buzele care râdeau. Ea îl cuprinse repede pe după gât și-l sărută stângaci pe obraz...

De atunci se plimbau pe lac noaptea. A doua zi după prima lor plimbare, Rusea îl chemă în grădină și-l întrebă:

— Mă iubești?

Ținând minte sărutările din ajun, din barcă, îi răspunse, cu înflăcărare:

— Din prima zi!

— Și eu, îl încredință ea. Adică nu, la început te uram, mi se părea că nici nu mă vezi. Dar, slavă Domnului, toate astea aparțin trecutului. Diseară, după ce toată lumea se fluică, du-te iar acolo și așteaptă-mă. Vezi numai să ieși din casă mai pe furiș, mania îmi urmărește orice pas, e geloasă la nebunie.

În noaptea aceea, Rusea veni la lac cu o pătură. De bucurie, o întâmpină, buimac, și o întrebă doar atxts

și (le ce ai adus pătura?

— Ce prostuț ești. O să ne fie frig. Hai mai repede, urca în luntre și vâslește spre malul celălalt.

Tăcură în tot timpul traversării. Când ajunseră la pădurea de pe celălalt mal ea râse:

— Gata, am ajuns. Acum vino lângă mine. Unde-i pătura? Ah, e sub mine. Învelește-mă, am înghețat, și așază-te. Așa... Nu, stai un pic, ieri ne-am sărutat aiurea, nu știu cum, acum am să te sărut eu întâi, numai încetișor de tot. Apoi sărută-mă și tu... peste tot...

Sub sarafan nu avea decât cămașa. îl săruta cu duioșie, atingându-i încetișor colțurile buzelor. Cu mintea învântejită, el o trânti pe banca luntrii. Ea îl îmbrățișă în extaz.

După ce rămase întinsă, vlăguită de puteri, se săltă

puțin și, cu un zâmbet fericit, de oboseală și de durere încă nepotolită, îi spuse:

— Acum suntem soț și soție. Mama zice că n-o să suporte măritișul meu, dar în clipa de față nu vreau să mă gândesc la asta... Știi ceva, vreau să fac o baie, grozav îmi place să mă scald noaptea...

Își scoase sarafanul peste cap și în penumbra nopții îi văzu tot trupul, înalt și alb; își legă cosița în jurul capului, ridicând brațele, arătându-și subsuorile negre, sânii sălțați în sus, fără să se rușineze de goliciunea ei și de petecul ce se zărea întunecat mai jos de pânțele. După ce își prinse cosița, îl sărută, sări în picioare, se aruncă în oglinda apei, își dădu capul pe spate și începu să bată cu zgomot din picioare.

Mai târziu, o ajută grăbit să se îmbrace și să se înfofolească în pled. În penumbră, ochii ei negri și părul negru prins în chip de coroană pe cap aveau ceva de basm. Nu mai îndrăzneă să o atingă, îi săruta doar mâinile și tăcea, cuprins de o fericire de neîndurat. Mereu i se părea că în întunericul pădurii de lângă mal – mută și luminată ici-colo doar de scânteierile licuricilor – cineva stă la pândă și ascultă. Din când în când răsună dintr-acolo un foșnet, parcă ferit. Ea înălța capul:

— Stai, ce-i asta?

— Nu-ți fie teamă, o fi vreo broască, iese din apă și sare pe mal. Sau poate un arici se târăște prin pădure.

— Dar dacă-i un capricorn?

— Ce capricorn?

— Nu știu. Dar ia gândește-te numai, iese din pădure un capricorn, stă și se uită... Mă simt atât de bine, încât aș tot trăncăni la prostii!

Și din nou el își lipea buzele de mâinile ei, sărutându-i din când în când, ca pe ceva sacru, sânii reci. Devenise pentru el o ființă cu totul alta, nouă.

Dincolo de bezna pădurii scunde, stăruia și nu se

stingea de loc un fel de lumină difuză, verzuie: se oglindea slab în apa ce se întindea ca o farfurie albă în depărtare; ierburile înrouate de lângă mal miroseau a țelină, țânțari nevăzuți se tânguiau tainic, rugător, și, cu trosnet slab, niște libelule fără somn, înfricoșătoare, zburau într-una deasupra luntrii și mai departe deasupra apei ce licărea nocturn. Și mereu, mereu undeva foșnea ceva, se târa, se furișa...

Peste o săptămână, a fost dat afară din casă, în modul cel mai scandalos și umilitor, uluit de groaza despărțirii cu totul neașteptate.

Într-o după-amiază, stăteau în salon și, cap lângă cap, priveau ilustrațiile din niște numere vechi ale revistei „*Niva*”.

— Mă mai iubești? o întrebă el încet, prefăcându-se că se uită cu atenție în revistă.

— Ești un prost. Tare prost! șopti ea.

Deodată, se auziră niște pași ușori și grăbiți și în prag răsări mama ei, nebuna, într-un capot uzat de mătase neagră și cu niște papuci de safian scâlțiați în picioare. Ochii ei negri aveau scânteieri tragice. Intră din fugă, ca pe scenă, și strigă:

— Acuma știi tot! Simțeam eu, v-am urmărit! Nemernicule, n-o să fie a ta!

Și, ridicând brusc mâna, slobozi pistolul arhaic cu care Petea speria vrăbiile, încercându-l numai cu pulbere. Prin fumul ce umplea odaia, el se repezi și-i apucă mâna dârză. Se smulse din strânsoarea lui, îl lovi cu pistolul în frunte, despicându-i arcada, i-l aruncă în cap, și, auzind pași ce se apropiau în fugă de salon – veneau ai casei, atrași de strigătele ei și de focul de armă – începu să țipe, și mai teatral, făcând spume la colțul buzelor vineții:

— Numai peste cadavrul meu! Dacă fuge cu tine, mă spânzur în aceeași zi, mă arunc de pe acoperiș! Nemernicule! Ieși afară din casa mea! Maria Yiktorovna,

alege: mama sau el?

— Dumneata, dumneata, mamă... șopti ea.

...Reveni la realitate, deschise ochii, becul albastruliliachiu de deasupra ușii îl privea mereu din bezna neagră, necurmat, enigmatic, mort, iar vagonul își urma goana, la fel de necurmată, legănându-se elastic pe arcuri. De mult rămăsese departe, în urmă, halta aceea tristă. Trecuseră douăzeci de ani lungi de când au fost toate acestea - crânguri, coțofene, bălți, nuferi, șerpi, cocori... Da, au mai fost doar și cocorii! Cum de-i uitase? Toate erau stranii în vara aceea minunată, stranie era și perechea de cocori care, din când în când, se lăsau din zbor pe malul bălții și numai pe Rusea o sufereau să se apropie; răsucindu-și gâturile lungi și subțiri, o priveau de sus, cu o curiozitate severă, dar binevoitoare; pășind lin, în ciupicii ei pestriți, se așeza deodată pe vine în fața lor, înfoindu-și sarafanul galben pe verdele umed și cald al malului și, cu bravură de copil, privea pupilele negre, frumoase și înfricoșătoare în ochii lor cu chenar cenușiu-închis. El urmărea scena de departe, prin binoclu: le vedea clar capetele mici și lucioase, până și nările săpate în plisc și despicătura ciocurilor mari, puternice, cu care ucid șerpii dintr-o singură lovitură. Trupul scurt, terminat cu pământul stufos al cozii, îl aveau acoperit cu pene de culoarea oțelului, bețele picioarelor, numai solzi, erau prea lungi și subțiri la unul negre, la celălalt verzui. Uneori, stăteau amândoi într-un picior ceasuri în șir, într-o imobilitate de neînțeles, alteori, săreau nitam-nisam, desfăcându-și aripile uriașe; sau se plimbeau țațoși, pășeau tacticos, ritmic, ridicând labele și făcând ghem cele trei degete, apoi le așezau la loc desfăcute, larg rășchirate, semănând cu ghearele păsărilor de pradă, și dădeau din cap tot timpul... Cât stătea Rusea cu cocorii, el nu se mai gândea la nimic și nu mai vedea nimic, doar sarafanul ei înfocat, într-o stare de moleșală plăcută, mortală,

cutremurându-se tot la gândul trupului ei arămiu și a alunițelor întunecate. Iar în cea din urmă zi a lor, când au stat pentru ultima oară unul lângă altul pe canapeaua din salon, răsfoind numerele vechi ale revistei „ivim”, ea ținea în mâini șapca lui, o strângea la piept, ca atunci în barcă, și-i spunea, privindu-l în ochi cu ochii ei ca două lacuri negre, strălucitori și fericiți.

— Te iubesc atât de mult, acum încât până și șapca asta a ta mi-e mai dragă ca orice, cu mirosul ei, mirosul capului tău și al coloniei tale scârboase!

Trecuseră de Kursk și când, zăbovind după dejun în vagonul restaurant, el bea cafea și coniac, soția lui îl întreabă:

— De ce bei atâta? Mi se pare că ești la al cincilea coniac? Tot ești trist și te gândești la juna aceea din vacanță cu glezne uscățive?

— Sunt trist, sunt trist, răspunse el cu un zâmbet urât. Juna din vacanță... *Amata nobis quantum amabitur nulla!* 1

— Latinește? Ce înseamnă?

— Asta nu trebuie s-o știi tu.

— Ce urâcios ești! exclamă ea cu un oftat nepăsător își mută privirea la fereastra însorită.

27 septembrie 1940

N A T H a fi E

În VARA aceea purtam pentru întâia oară șapcă de student și încercam acea bucurie anume – fericirea unui început de viață tânără, liberă, pe care numai îți această perioadă o poți cunoaște. Crescusem într-o familie austeră de dvoreni, la țară, și făurind ca adolescent înflăcărate visuri de dragoste, eram curat încă, și la trup, și la suflet, roșeam, auzind vorbele pe șleau ale colegilor mei de liceu, care îmi spuneau, strâmbându-se: „Ai face bine să te călugărești, Meșcerski!” în vara aceea însă, n-aș mai fi roșit. Venind acasă în vacanță, mi-am zis că a sosit și

pentru mine timpul să fiu ca toată lumea, să pun capăt castității, să caut dragoste fără romantism și, minat de această hotărâre și de dorința de a mă fuduli cu panglica albastră a șepcii, am pornit să cutreier moșiile vecine, vizitându-mi neamurile și cunoștințele, în căutarea unor aventuri amoroase. Așa am ajuns și la moșia unchiului meu după mamă, Cerkasov, un ulan în retragere, rămas de mult văduv, tatăl Soniei, fiica lui unică, verișoară primară cu mine. Sosisem seara târziu, și am fost întâmpinat numai de Sonia. Când sării din faeton și intrai în antreul întunecos, ea mă întâmpină, îmbrăcată cu un capotel de flanelă, ținând în mâna ridicată o luminare aprinsă, îmi întinse obrazul s-o sărut și spuse, clătinând din cap, cu obișnuitul ei ton ironic:

— Ah, tânărul domn care veșnic întârzie oriunde se duce!

— Ei, de astă dată chiar nu din vina lui, i-am răspuns. Trenul a întârziat, nu tânărul domn.

— Mai încet, lumea doarme. Toată seara te-au așteptat, morți de nerăbdare, și, în cele din urmă, te-au lăsat în plata Domnului. Tata s-a dus la culcare, furios, după ce te-a făcut fluieră-vânt, iar pe Efrem – care, ziceam noi, a rămas să te aștepte la trenul de dimineață – nătarău bătrân. Nathalie s-a retras, supărată, slugile au plecat și ele care-ncotro, singură eu m-am dovedit răbdătoare și credincioasă ție... Dezbracă-te și bai să cinezi.

Privindu-i plin de admirație ochii albaștri și brațul ridicat, dezgolit până la umăr, răspunsei:

— Îți mulțumesc, scumpa mea. Nespus de plăcută mi-e dovada asta a fidelității tale. Te-ai făcut o frumusețe, nu alta, și am pus ochii pe tine cu tot dinadinsul. Ce braț, ce gât și ce ispititor e acest capotel moale, sub care cred că nu ai nimic!

— Aproape nimic, răspunse ea, râzând. Dar nici tu nu ești de lepădat și te-ai făcut un flăcău în lege. Ai o privire

plină de vioiciune și o vulgară mustăcioară neagră... Dar ce-i cu tine? În acești doi ani în care nu te-am văzut, dintr-un băiețandru sfios care roșea veșnic, te-ai transformat într-un obraznic foarte interesant. Și asta ne-ar fi prevestit multe plăceri amoroase, cum spuneau bunicile noastre, de n-ar fi fost Nathalie, de care chiar mâine dimineată ai să te îndrăgostești pân-la mormânt.

— Dar cine-i această Nathalie? întrebai, intrând în urma ei în sufrageria viu luminată de lampa ce atârna deasupra mesei, cu ferestrele deschise spre întunericul acelei nopți calde și liniștite de vară.

— E Natașa Stankevici, colega mea de liceu, venită la mine în vizită. S-o vezi, ea este, într-adevăr, o frumusețe, nu ca mine. Închipuie-ți: un căpșor delicios, păr „de aur” cum se zice, și ochi negri. Și nici nu sunt ochi, ci niște sori negri, cum ar spune un poet persan. Genele, firește, le are lungilungi, negre și ele, un ten minunat, o piele aurie îi acoperă obraji, umerii și restul.

— Care rest? întrebai, tot mai încântat de tonul convorbirii noastre.

— Uite, mâine dimineată, când ne-om duce amândouă la scăldat, te sfătuiesc să te ascunzi într-un tufiș și atunci ai să vezi care rest. Și are un trup de tânără nimfă...

Pe masă, chiftele reci, brânză și o sticlă de vin negru de Crimeea.

— Nu-mi lua în nume de rău, asta-i toată cina, zise ea, așezându-se și turnând vin în două pahare. Nici votcă n-avem. Ei, Doamne-ajută, să ciocnim măcar un păhărel de vin.

— Și la ce anume să ajute Dumnezeu?

— Să-mi găsesc mai repede un bărbat care ar consimți să vină el „la curtea noastră”. Am și împlinit douăzeci de ani, dar să mă mărit și să plec, să stau undeva, în altă parte, asta-i cu neputință: tata cu cine-ar rămâne?

— Ei, atunci, Doamne-ajută!

Ciocnirăm și, după ce își sorbi alene tot vinul din pahar, Sonia se uită iar la mine, urmărind cu un zâmbet ciudat cum manevrez furculița și vorbind ca pentru ea:

— Da, n-arăți rău de loc, semeni cu un gruzin și ești chiar frumos, aș zice, pe când altă dată prea erai slăbănog și verzui la față. În general, te-ai schimbat mult, i-e drag omului să stea cu tine. Numai ochii îți cam fug.

— Fug, pentru că tu mă tulburi cu frumusețea ta. Căci nici tu nu erai altă dată cum ești astăzi...

Spunând asta, îi aruncai o privire veselă și stăruitoare. Ședea de cealaltă parte a mesei, cuibărită pe scaun, cu un picior strâns sub ea, un genunchi peste celălalt; o vedeam din profil, în lumina lămpii: brațul ei frumos, bronzat, lucea, ochii albaștri-liliachii, surâzători străluceau viu, iar părul moale și des, pieptănat ca pentru noapte, cu o coadă groasă, avea reflexe roșietice de castană. Răscroiala capotului dezvelea un gât rotund, bronzat, și lăsa să i se întrevadă sânii cam plini, cu o porțiune triunghiulară de piele între ei, bronzată și ea. Pe obrazul stâng avea o aluniță cu un frumos cârlionț de păr negru.

— Și ce face tatăl tău?

Privindu-mă mereu cu același zâmbet ironic, scoase din buzunar o mică tabacheră de argint și cutia de argint cu chibrituri, își aprinse o țigară, cu îndemânare oarecum ostentativă, și, așezându-se mai în voie pe scaun, îmi răspunse:

— Tata, slavă Domnului, se ține bine. Cum îl știi: voinic, merge drept și bocăne din baston, își tapează moțul cărunt, își cănește pe ascuns mustățile și favoriții, se cam uită galeș la Hristea... Numai capul îi tremură; clatină din cap mai ceva decât altă dată și mai des. Ai zice că niciodată nu-i de acord cu nimic, adăugă ea, râzând. Vrei o țigară?

Aprinsei una, deși pe-atunci nu fumam încă, ea umplu din nou paharele și, scrutând întunericul ce se căsca dincolo de fereastra deschisă, urmă:

— Da, deocamdată totul e bine, slavă Domnului. Și vara-i minunată; dar noaptea, ce zici? Păcat numai că privighetorile au și tăcut. Zău ășa, sâni tare bucuroasă că te văd! Am trimis după tine la șase, mă tot temeam că nu cumva Efrem, care a dat în mintea copiilor, să întârzie la tren. Te-am așteptat mai nerăbdătoare decât toți ceilalți. Iar apoi chiar m-am bucurat că toți s-au retras și că tu întârzii, că, dacă vii totuși, o să stăm numai noi doi. Eram sigură, nu știu de ce, că te-ai schimbat mult, așa se întâmplă totdeauna cu cei de felul tău. Știi, pe o noapte de vară, când ceilalți dorm, e foarte plăcut să stai așa, singură în toată casa, așteptând pe cineva de la tren, și să anzi în sfârșit zurgălăii care se apropie și faetonul trage la peron.

Întinzându-mă peste masă, i-am strâns cu putere mâna și o țineam așa, simțind cum mă cuprinde dorul de tot trupul ei. Cu un calm vesel, Sonia sufla rotocoale mici de fum. Dând drumul mâinii ei, am aruncat ca în glumă:

— Vorbeai de Nathalie. Nicio Nathalienuse poate compara cu tine... Fiindcă veni vorba, cine-i ea, de unde?

— E de-a noastră, din Voronej, dintr-o familie bună, cândva oameni foarte bogați, ajunși acum la sapă de lemn. În casă vorbesc englezește și franțuzește, dar nu au ce mânca... O fetiță încântătoare, zveltă, delicată și cuminte, numai tare ascunsă. Cu ea nu te dumirești din capul locului dacă-i deșteaptă sau proastă... Stankevicii sunt aproape vecini de moșie cu preasimpaticul tău văr Alexei Meșcerski, și Nathalie zice că el a început să dea cam des pe la ei, că se tot vaită cu viața lui de burlac. Dar ea nu-l place. Și-apoi, e bogat, s-ar putea crede că l-a luat pentru bani, că s-a sacrificat pentru părinți.

— Fie, dar să ne întoarcem la oile noastre. Nathalie, ca Nathalie, cum rămâne însă cu romanul nostru de

dragoste?

— Nathalie n-o să ne stânjenească totuși romanul, răspunse ea. Tu ai să fii mort după ea, și te vei săruta cu mine. Ai să plângi la pieptul meu din cauza cruzimii ei, iar eu te voi consola.

— Bine, dar tu știi că sunt îndrăgostit de tine de când lumea.

— Da, numai că aceea era obișnuita dragoste a unui băiețandru față de verișoara lui; pe vremea aceea erai ridicul și plicticos. Dar, fie, îți iert prostia din trecut și sunt gata să reîncep romanul nostru chiar mâine, deși există Nathalie. Deocamdată, să mergem la culcare, mâine trebuie să mă scol devreme, pentru treburile gospodăriei.

Se ridică de la masă, petrecându-și poalele capotelului, luă din vestiar luminarea arsă aproape în întregime și mă conduse în odaia pregătită pentru mine. Și în pragul acestei odăi, bucurându-mă și minunându-mă de ceea ce mă făcuse să mă bucur și să mă minunez în sinea mea în tot timpul cinei, de izbânda mea, de acel noroc nemaipomenit în treburile mele amoroase, pe care soarta mi-l hărăzise lalerkasovi, am sărutat-o pe Sonia lung și lacom, înghesuind-o în ușa, încât ea, cu fața devenită gravă, închise ochii, lăsând tot mai jos luminarea care picura. Plecă cu obrajii în flăcări și mă amenință cu degetul, șoptind:

— Numai bagă de seamă: mâine, de față cu toți, să nu cumva „să mă sorbi din ochi”! Ferească Dumnezeu, să nu simtă tata ceva. Are o frică grozavă de mine, iar eu și mai și de el. Și-apoi nu vreau să prindă Nathalie de veste. Pentru că să știi, de felul meu sunt foarte rușinoasă, nu mă judeca, te rog, după felul în care mă port cu tine. Iar dacă nu-mi urmezi porunca, o să mi se facă silă de tine...

M-am dezbrăcat și m-am prăbușit ca amețit în pat, dar am adormit într-o clipă, doborât de fericire și de oboseală, fără să bănuiesc ce nenorocire cumplită mă

așteaptă, și că glumele Soniei se vor dovedi a nu fi glume.

Mai târziu, mi-am adus aminte, nu o dată, ca de un semn rău, cum, intrând în odaia mea și scăpărând un chibrit ca să aprind luminarea, am văzut năpustindu-se spre mine fără zgomot un liliac uriaș. Se apropiase atât de mult de fața mea, încât chiar numai la lumina chibritului i-am văzut limpede catifeaua întunecată și dezgustătoare, mutrișoara de animal de pradă, cu urechi mari și nasul turtit, semănând cu moartea; în clipa următoare, zvâcnind scârbos, frângându-se parcă, pieri în întunericul ferestrei deschise.

II

Pe Nathalie am văzut-o pentru prima oară a doua zi dimineață, doar în treacăt: dăduse buzna pe neașteptate din vestiar în sufragerie, aruncase o privire - era încă nepieptănată, numai cu un pieptăraș ușor, portocaliu - și, după o străfulgerare în care se amesteca portocaliul cu aurul sclipitor al părului și cu ochii ei negri, dispăruse din nou. Eram singur în sufragerie, la cafea; ulanul și-o băuse pe a lui și plecase - și, ridicându-mă de la masă, am întors capul întâmplător...

În dimineața aceea mă trezisem destul de devreme, când în toată casa domnea încă liniștea cea mai deplină. Casa avea atâtea odăi, încât uneori mă și rătăceam. Mă trezisem după un somn adânc, într-o odaie lăturalnică dând cu ferestrele în partea umbroasă a grădinii. M-am spălat cu plăcere, m-am îmbrăcat în haine curate, cu o deosebită încântare, mi-am pus rubașca nouă de mătase roșie, mi-am pieptănat cât mai frumos părul negru, ud, tuns în ajun la Voronej, am ieșit într-un coridor, am cotit în altul și m-am pomenit în fața ușii biroului-dormitor al unchiului. Știind fă vara el se scoală totdeauna pe la cinci dimineața, am bătut. Niciun răspuns. Am deschis ușa, constatând cu satisfacție că nimic nu s-a schimbat în această cameră veche, spațioasă, cu fereastra venețiană în

trei canaturi dând spre un plop secular cu frunze argintii. Peretele din stânga era acoperit de dulapuri de stejar pline cu cărți; într-un interval dintre ele se înălța un ceas mare din lemn de acaju cu discul de alamă al pendulului imobil; în altul, o mulțime de ciubuce împodobite cu mărgele, iar deasupra, un barometru. Într-un al treilea interval era un birou de pe vremea bunicilor cu tăblie rabatabilă din lemn de nuc, îmbrăcată într-un postav cândva verde, acum roșcat: pe postav, clești, ciocane, cuie, o lunetă de alamă. Pe peretele de lângă ușă, deasupra divanului mătahălos de lemn de vreo sută de puduri, se înșirau câteva portrete decolorate, în rame ovale; lângă fereastră, masa de scris și un fotoliu adânc, uriașe amândouă. Mai la dreapta, deasupra patului larg de stejar, un tablou aproape cât peretele: pe un fond lăcuit, întunecat de ani, niște învolburări aproape invizibile de nori fumurii și copaci poetici de un albastru-verzui, iar în prim plan se lăfăia o frumoasă dolofană în pielea goală, aproape în mărime naturală, cu trupul strălucind ca albușul de ou fiert. Stătea pe jumătate întoarsă spre privitori, cu chipul mândru, cu toate rotunjimile spatelui și ale picioarelor vânjoase. Cu degetele lungi și răsfirate ale mâinii își acoperea ademenitoare sfârcul unui sân, în timp ce cu cealaltă mână își acoperea partea de jos a pântecelui tot numai cute moi. Parcurgând totul dintr-o privire, am auzit chiar în spatele meu glasul puternic al ulanului, care venea din antreu.

— Nu, frățioare, la ora asta pe mine nu mă găsești în dormitor. Voi sunteți ăia de vă tolăniți în pat până la trei stejari.

Sărutându-i mâna lată și uscățivă, l-am întrebat:

— Care stejari, unchiule?

— Așa spun mujicii, mi-a răspuns el, clătinându-și moțul cenușiu și privindu-mă iscoditor cu ochii gălbui încă ageri și inteligenți. „Soarele s-a înălțat cât trei stejari, și tu, tot cu nasul în pernă”, zic țăranii. Ei, haide, să ne bem

cafeaua...

„Ce bătrân minunat, ce casă minunată”, gândeam eu, intrând în urma lui în sufragerie, prin ale cărei ferestre deschise se zărea verdele fraged al grădinii în straiile dimineții și toată îmbelșugarea văratică a conacului. Ne servea bătrâna dădacă, scundă și gheboasă; unchiul bea ceai tare cu caimac, dintr-un pahar de sticlă groasă cu suport de argint, ținând cu degetele-i groase minerul împletit, lung și subțire, al străvechei lingurițe aurite; eu mâncam pâine neagră cu unt, felie după felie, și-mi tot turnam cafea fierbinte din cafetiera de argint. Ulanul, pe care nu-l interesa decât propria-i persoană, nu ne-a întrebat nimic, și mi-a povestit despre moșierii vecini, făcându-i în toate felurile și bătându-și joc de ei. Mă prefăceam că-l ascult, îi priveam mustața, favoriții și firele lungi de păr ce-i creșteau în vârful nasului, iar în sinea mea le așteptam pe Nathalie și pe Sonia cu atâta nerăbdare, încât abia puteam sta locului: cum o fi această Nathalie și oare cum va fi revederea cu Sonia, după întâmplările de-aseară? Simțeam față de ea un fel de extaz și de recunoștință, îmi treceau prin cap gânduri nu tocmai morale despre dormitorul ei și odaia în care dormea Nathalie, despre tot ce se petrecea în neorânduiala unui dormitor de femeie... Poate Sonia i-o fi spus totuși ceva Nathaliei despre dragostea ce s-a înfiripat aseară între noi? Dacă-i așa, simt un fel de dragoste și pentru Nathalie, și-au pentru că ea ar fi, chipurile, o frumusețe, ci fiindcă a devenit complicea noastră tainică. Ce, parcă nu poți iubi două femei în același timp? Vor intra îndată, cu toată prospețimea lor matinală, se vor uita la mine, la frumusețea mea gruzină și la rubașca mea de mătase roșie, vor începe să vorbească, să râdă, se vor așeza la masă, turnându-și grațios cafea fierbinte din această cafetieră; pofta de mâncare tinerească, matinală, o agitație tinerească matinală, ochi strălucitori după un somn bun,

un strat ușor de pudră pe obraji și mai tineri pârca după somn, și râsul acela după fiecare cuvânt, nu tocmai natural și cu atât mai fermecător... Înainte de dejun, trecând prin grădină, ele se vor duce la râu, acolo se vor dezbrăca în cabină și, de sus albastrul cerului, iar de jos reflexele apei străvezii le vor lumina trupurile goale... Niciodată nu m-am putut plânge că-mi lipsește imaginația și vedeam acum cu ochii minții cum, ținându-se de balustrada scăriței din cabină, Sonia și Nathalie vor coborî cu stângăcie treptele cufundate în apă, ude, reci și lunecoase de mîzga scârboasă, verde și catifelată care le acoperă; cum Sonia, dându-și pe spate capul cu păr bogat cu o mișcare hotărâtă, va cădea dintr-odată pe oglinda apei, cu sânii ridicați și, zărindu-se straniu prin apă, cu tot trupul ei alb-albăstriu, își va desface pieziș brațele și picioarele, întocmai ca o broască...

— Ei, ne vedem la prânz; sper că n-ai uitat: prânzim la douăsprezece, mi-a spus ulanul clătinând din cap și s-a ridicat de la masă. Avea bărbia rasă, mustățile cafenii i se contopeau cu favoriții de aceeași culoare, era înalt și vânjos bătrânește, purta niște haine largi de șantung și ghetete cu vârful turtit; își ținea toiagul în mîna-i lată, presărată cu pete mărunte. M-a bătut ușor pe umăr și a ieșit din sufragerie cu pași vioi. Tocmai atunci, când m-am ridicat și eu să ies prin odaia vecină în verandă, Nathalie a apărut pentru o clipă în sufragerie și apoi a dispărut, lăsându-mă din prima clipă uimit și încântat. Uluit, am ieșit în verandă: într-adevăr, e-o frumusețe! și am rămas mult timp acolo, căutând pârca să-mi adun gândurile. Le-am așteptat cu atîta nerăbdare să vină în sufragerie, dar când le-am auzit, în sfârșit, intrînd acolo am fugit în grădină, cuprins de un fel de teamă, fie de amîndouă, avînd deja cu una din ele o taină încântătoare, fie, cel mai mult, din teamă de Nathalie, de acea impresie orbitoare, fulgerătoare, pe care mi-o lăsase cu o jumătate de ceas

înainte. După ce am umblat prin grădina ce se întindea, ca și tot conacul de altfel, în valea joasă a râului, în cele din urmă m-am întors și, învingându-mi tulburarea, intrând cu prefăcută nepăsare, am fost întâmpinat de îndrăzneala veselă a Soniei și de zâmbetii pe care mi-l adresa Nathalie odată cu strălucirea ochilor negri ce m-au privit printre genele-i negre, strălucire neagră care te uimea în contrast cu culoarea părului ei.

— Ne-am mai văzut, îmi aruncă ea, cu o glumă drăgălașă.

Pe urma am stat în verandă, sprâjinându-ne de balustradă de piatră, simțind cu desfătare dogoarea soarelui pe capetele descoperite, și Nathalie stătea lângă mine, în timp ce Sonia, ținând-o îmbrățișată și privind, cu gândul parcă dus, undeva într-un punct, fredona, zâmbind ironic: „Întâmplător, în larma balului...” Apoi, îndreptându-se din spate, porunci:

— Ei, la scădat! Întâi noi, după aceea, tu...

Nathalie dădu fuga după cearșafurile de baie, iar ea se opri o clipă și-mi șopti:

— Te poftesc ca de azi încolo să te prefaci îndrăgostit de Nathalie. Și dacă până la urmă n-are să mai fie nevoie să te prefaci... vai și amar de tine!

Era cât pe ce să-i răspund cu o obrăznicie veselă, că într-adevăr nu mai e nevoie, când ea, trăgând cu coada ochiului spre ușă, adăugă încet:

— Vin la tine după prânz...

Când s-au întors, m-am dus eu la râu; întâi pe o alee lungă de mesteceni, apoi, printre copacii bătrâni de toate soiurile de pe mal, unde mirosea a apă caldută de râu și țipau niște stâncuțe cocoțate pe ramurile cele mai de sus. Mergeam și mă gândeam iar, stăpânit de două sentimente contradictorii, la Nathalie și la Sonia, la faptul că voi face baie în apa în care adineauri s-au scădat ele...

După prânz, prin ferestrele deschise ale sufrageriei

se vedea cerul, frunzișul verde, soarele, tot ce era încântător, inutil, nestăvilit și calm. După masa prelungită – cu ciorbă de pește și legume la gheață, pui fripți și zmeură cu frișcă, masă la care ni se oprea inima în piept de prezența Nathalie și de așteptarea acelui ceas când toată casa va amuți și Sonia (care ieșise la masă cu un trandafir roșu-închis în păr) va veni în taină la mine ca să continuăm ceea ce începusem în ajun, de data asta nu în grabă și nu oricum – m-am retras de îndată în camera mea, am închis obloanele și, în așteptarea ei, m-am trântit pe divanul turcesc, ascultând liniștea toridă din conac și ciripitul domol, de după-amiază, al păsărilor ce răzbătea din grădină, prin crăpăturile obloanelor, odată cu mireasma dulce a florilor și a ierburilor. Stăteam așa, culcat, și mă gândeam la situația mea fără ieșire: cum să trăiesc acum în această duplicitate – întâlnirile tainice cu Sonia, alături de Nathalie? – numai gândul la ea mă face să mă simt cuprins de un elan de dragoste atât de curat, de dorul de a o privi numai, cu acea adorație și încântare cu care priveam adineaori silueta ei subțirică, aplecată, coatele ascuțite de fată, cu care se proptise în piatra veche a balustradei încinse de soare? Sprijinită alături de ea pe balustradă, cu un braț petrecut după umerii ei, Sonia, în *peignoir-ul* de batist cu volane, arăta ca o femeie tânără abia măritată, pe cândea, în fustița de pânză groasă de casă și în bluza ucraineană brodată ce lăsa să se ghicească toată perfecțiunea tinerească a trupului ei, părea aproape o adolescentă. Tocmai în asta consta suprema bucurie, nu îndrăzneam nici să mă gândesc la posibilitatea de a o săruta cu aceleași simțăminte cu care o sărutasem în ajun pe Sonia! Prin mâneca ușoară și largă a cămășii, brodată la umeri cu roșu și albastru, se întrezărea brațul ei subțire, pielea aurie cu o umbră de puf roșcat; mă uitam și gândeam: ce-aș simți dacă aș îndrăzni să o ating cu buzele! Și, simțindu-mi privirea, ea își ridică asupra-mi adâncul

negru și strălucitor al ochilor și tot chipul ei auriu, încununat cu cosița bogată. M-am depărtat și mi-am lăsat repede ochii în jos, privindu-i prin poala fustei, străvezie în lumina soarelui, picioarele și gleznele puternice, desăvârșite, strânse în ciorapi cenușii transparenți...

Sonia, cu trandafirul în păr, deschise și închise repede ușa, exclamând în șoaptă: „Cum, dormeai?” „Cum poți să crezi una ca asta? Parcă puteam să dorm?” și, sărind în picioare i-am luat mâinile într-ale mele. „Încuie ușa...” în timp ce mă repezeam la cheie, ea se lăsă pe divan, închizând ochii. „Hai, vino”, și pierdurăm îndată amândoi orice sfială și prudență. Nu am scos aproape niciun cuvânt în tot acest timp, iar ea, în tot farmecul trupului ei fierbinte, mă lăsa s-o sărut peste tot, s-o sărut numai, și închidea ochii tot mai gravă la față, cu obrajii în flăcări. Apoi, înainte de a pleca de la mine, în timp ce-și aranja părul, mă amenință în șoaptă: „În ce-o privește pe Nathalie, îți repet: bagă de seamă, să nu treci limitele prefăcătoriei. Firea mea nu-i de loc atât de blândă cât s-ar putea crede!”

„Trandafirul zăcea pe jos. L-am ridicat și l-am ascuns în sertarul mesei, iar spre seară petalele catifelate, de un roșu întunecat, se ofiliră, bătând în liliachiu.

Aparent, viața mea urma un curs cum nu se poate mai obișnuit, dar în suflet nu-mi aflam nicio clipă de liniște, mă simțeam tot mai legat de Sonia, de obișnuința dulce a întâlnirilor pătimașe, istovitoare, cu ea, noaptea – venea acum la mine numai seara târziu, când toată casa se cufunda în somn; urmărind-o tainic pe Nathalie, fiecare mișcare a ei, mă simțeam tot mai chinuit, mai fermecat. Toate se desfășurau în ordinea obișnuită a zilelor de vară: ne vedeam dimineața, apoi ne scăldam în râu înainte de prânz; apoi, masa, după care ne odihneam, fiecare în odaia lui, iar mai târziu ieșeam în grădină, ele brodau, așezate la marginea aleii de mesteceni, punându-mă să le citesc cu

glas tare din Goncearov, sau făceau dulceață în poienița umbroasă de sub stejari, nu departe de casă, în dreapta verandei. Către cinci, într-o altă poiană umbroasă, mai la stânga se servea ceaiul; seara ne plimbam sau jucam „crochet” în curtea largă din fața casei, eu cu Nathalie contra Soniei, sau Sonia cu Nathalie contra mea. Când se lăsa întunericul, cinam în sufragerie... După cină, ulanul se ducea la culcare, iar noi mai întârziam multă vreme în întunericul verandei, Sonia și cu mine glumind și fumând, iar Nathalie stând tăcută, în cele din urmă, Sonia spunea: „Ei, la culcare!” și, luându-mi rămas bun de la ele, mă retrăgeam în odaia mea, așteptând cu mâinile înghețate ceasul mult dorit când toată casa se va cufunda în întuneric și se va lăsa o liniște atât de adâncă, încât se va auzi și tic-tacul neîntrerupt al ceasului meu de buzunar la căpătâiul patului, lângă luminarea topită, și mă tot minunam și îngrozeam: pentru ce oare m-a pedepsit atât de crunt Dumnezeu, pentru ce mi-a dat două dragoste dintr-odată, atât de diferite și atât de necruțătoare. O adorație atât de frumoasă, atât de chinuitoare pentru Nathalie și această patimă trupească pentru Sonia. Simțeam că dintr-o clipă în alta nu vom mai reuși să ne limităm la intimitatea noastră incompletă și că am să înnebunesc atunci de-a binelea în așteptarea întâlnirilor noastre nocturne, simțindu-le apoi toată ziua. Și toate acestea, lângă Nathalie! Sonia începea să fie geloasă; uneori se aprindea de furie și, în același timp, când rămâneam între patru ochi, îmi spunea: – Mă tem că la masă și față de Nathalie nu ne purtăm destul de firesc. Tata, am impresia, începe să bănuiască ceva;

Nathalie, la fel; iar dăclaca știe sigur că între noi a început un roman de dragoste, și, fără doar și poate, mă părăște tatii. Stai cât mai mult în grădină cu Nathalie în doi, citește-i din această *Răpă* nesuferită, ia-o câteodată seara la plimbare... E îngrozitor, văd doar cum îți holbezi

ochii la ea ca un idiot, din când în când te urăsc, sunt gata să-ți înfig ghearele în păr de față cu toți, dar ce pot face?!
...

Cel mai îngrozitor era faptul că Nathalie, după cum mi se părea, începuse fie să sufere, fie să se revolte, să simtă că e o taină între mine și Sonia. Și așa tăcută din fire, Nathalie devenea tot mai tăcută, juca „crochet” sau broda excesiv de atent. Ne obișnuisem parcă unul cu celălalt, ne apropiasem, dar într-o zi, fiind numai noi doi în salon, în timp ce ea răsfoia niște partituri tolănită pe divan, făcui o glumă:

— Am auzit, Nathalie, că s-ar putea să ne înrudit.

Îmi aruncă o privire tăioasă:

— Cum adică?

— Vărul meu, Alexei Nikolaici Meșcerski...

Nu mă lăsă să-mi închei fraza:

— Aha, asta era! Vărul dumitale, acest zdrahon, iartă-mă, îmbuibat, care graseiază, plin peste tot de păr negru lucios și cu buze roșii, cărnoase... Și ce drept ai să-mi vorbești în felul ăsta?

M-am speriat:

— Nathalie, Nathalie, de ce ești atât de severă cu mine? Nici să glumesc n-am voie? Haide, iartă-mă, o rugai eu, luându-i mâna.

Fără să și-o retragă îmi spuse:

— Până astăzi, încă tot nu te înțeleg... nu te cunosc...
Dar destul despre asta...

Ca să nu îi mai văd pantofiorii de tenis albi, așezați pieziș pe divan, care mă atrăgeau chinuitor, mă ridicai și ieșii pe verandă. Dincolo de grădină se ridicau nori, aerul își pierdu sclipirea; un zvon blând, văratic venea tot mai aproape, creștea, cuprinzând grădina, dinspre câmp venea un vântuleț aducător de ploaie, și, deodată, o fericire nemotivată, generoasă, mă cuprinse așa, din senin, atât de dulce, de tinerește și de fără sfială, încât strigai:

— Nathalie, vino o clipă!

Veni în pragul verandei:

— Ce vrei să-mi spui?

— Simți ce vânt plăcut? Și ce frumos ar fi putut să fie totul!

— Da, încuviință ea, după o scurtă tăcere.

— Nathalie, ce rece ești cu mine! Ai ceva împotriva mea?

Strânse din umeri cu un aer mândru:

— Ce-aș putea să am împotriva dumitale? Din ce motiv?

Seara, pe întuneric, tolăniți în fotoliile de pai din verandă tăceam toți trei. Ici-colo, stelele licăreau printre norii întunecați, dinspre râu adia un vânt molatec și se auzea orăcăitul broaștelor, ca un susur adormit.

— Mă trage la somn, semne de ploaie, zise Sonia, reținând un căscat. Dădaca zice: „S-a ivit Crai-noi și acum, pe puțin o săptămână, are să se «spele»”. Și după o tăcere, adăugă: Nathalie, ce crezi despre prima dragoste?

Nathalie îi răspunse din întuneric:

— Sunt convinsă de un singur lucru: e o grozavă deosebire între prima dragoste a unei fete și aceea a unui băiat.

Sonia medită o clipă:

— Dar nici fetele nu sunt toate la fel... replică ea și se ridică, hotărâtă, din fotoliu: Hai, la culcare, la culcare!

— Eu mai rămân să moțai aici, prea-i frumoasă noaptea, declară Nathalie.

— Nu-mi place cum ne-am vorbit azi, șoptii eu, ascultând pașii Soniei depărtându-se.

— Da, așa-i, n-am vorbit cum trebuie...

A doua zi, ne întâlnirăm parcă liniștiți. În timpul nopții căzuse o ploaie lină, dimineața însă vremea se însenină, iar după-amiază se făcu foarte cald și pământul se zvântă. Pe la patru, înainte de ceai, în timp ce Sonia se

îndeletnicea cu niște socoteli gospodărești în cabinetul ulanului, noi ședeam în aleea de mesteceni și ne străduiam să continuăm cu glas tare lectura *Râpei*. Aplecată, ea cosea ceva, mișcându-și iute mâna dreaptă, iar eu citeam; din când în când, mă uitam cu un dulce chin la brațul ei stâng, care se iveau de sub mânecă, la puful lui roșcat și la cel ce se zărea între gât și umăr, la fel de roșcat, și citeam tot mai însuflețit, fără a înțelege o iotă. În cele din urmă, spusei:

— Ei, acum citește și dumneata...

Se îndreptă din umeri, făcând să i se ștească prin bluza subțire sfârcurile sânilor, puse deoparte lucrul de mână și, aplecându-se din nou și lăsându-și jos de tot chipul ciudat și încântător în așa fel, încât îi vedeam ceafa și o parte din umăr, își așează cartea pe genunchi și începu să citească repede, cu glas nesigur. Mă uitam la mâinile ei, la genunchii ce i se zăreau de sub carte, năpădit de o dragoste neînfrânată pentru ei, pentru sunetul glasului ei. Ici-colo se auzeau prin grădină grangurii țipând în zbor, în dreptul nostru o ciocănitoare roșie-cenușie atârna sus de tot, lipită de trunchiul unui pin ce creștea singuratic între mestecenii din alee...

— Nathalie, părul dumitale are o culoare minunată! Iar cosița e ceva mai întunecată, ca porumbul copt!

Nathalie citea mai departe.

— Nathalie, uite ciocănitoarea!

Privi în sus:

— Da, da, am mai văzut-o, și astăzi, și ieri... Lasă-mă să citesc, te rog.

Tăcui un pic, apoi, din nou:

— Uite cum seamănă asta cu niște viermișori uscați și cenușii.

— Ce, unde?

I-am arătat, pe bancă, între noi, găinațul uscat de pasăre:

— Nu-i așa?

I-am cuprins mâna și i-am strâns-o, bolborosind cu un râs fericit:

— Nathalie, Nathalie!

Mă privi lung, tăcută, apoi articulă:

— Bine, dar dumneata o iubești pe Sonia!

Roșii ca un hoț prins cu mâța-n sac, dar atât de grăbit și de înflăcărat mă lepădai de Sonia, încât ea întredeschise buzele a mirare și mă întrebă:

— Nu-i adevărat?

— Nu, nu-i adevărat! O iubesc mult, dar ca pe o soră, doar ne știm din copilărie!

IY

A doua zi, ea nu ieși din cameră nici dimineața, nici la prânz. „Sonia, ce-i cu Nathalie?” se interesă ulanul. Sonia răspunse, cu un râs răutăcios:

— A zăcut toată dimineața în pat, îmbrăcată cu pieptărașul ei, nepieptănată, i se vede pe față că a bocit; i s-a dus cafeaua, n-a băut-o toată... O întreb ce are?” Mă doare capul”. Te pomenești că-i îndrăgostită!

— Tot ce se poate, încuviință ulanul cu vioiciune, privindu-mă aprobator și clătinând din cap a negație.

Nathalie apăru numai seara, la ceai, dar ieși pe verandă, ușoară și vioaie, îmi zâmbi prietenos și parcă un pic vinovat, uimindu-mă cu această vioiciune, cu zâmbetul ei, și cu o oarecare cochetărie nouă la ea: părul îl avea pieptănat lins, puțin ondulat în față, atins doar cu fierul, în bucle ușoare; purta o rochie verde, foarte simplă și bine ajustată, îndeosebi în talie, pantofi negri cu toc înalt – o admiram în sinea mea cu un nou extaz lăuntric. Stând în verandă, frunzăream „*Istoriceski Vestnik*” – ulanul îmi dăduse câteva numere – când ea intră deodată, vioaie și cu acel aer prietenos, un pic stingherit.

— Bună seara. Poftim la ceai. Azi eu sunt la samovar. Sonia nu se simte bine.

— Cum? Când dumneata, când ea?

— Pe mine m-a durut pur și simplu capul azi dimineață. Mi-e rușine și să spun, abia acum m-am hotărât să mă-mbrac...

— Ce grozav îți vine verdele ăsta, la ochii și la părul dumitale! Și, deodată, roșindu-mă, o întrebai: aseară m-ai crezut?

Se înroși și ea, ușor de tot, și-și întoarse privirea în altă parte:

— Nu de la început și nu sută la sută. După aceea mi-am dat seama că n-am motive să nu te cred... și că, de fapt, ce mă privește pe mine ce-i între dumneata și Sonia? Hai, să mergem...

La cină veni și Sonia, care găsi un moment potrivit să-mi spună:

— Sunt indispusă. La mine povestea asta trece întotdeauna foarte greu, vreo cinci zile zac. Astă seară am putut încă să ies la masă, mâine n-am să mai pot. Să fii cuminte în lipsa mea. Te iubesc mult de tot și sunt grozav de geloasă.

— Cum, nici n-ai să treci astă-seară pe la mine?

— Prostule...

Era în același timp o fericire și o nefericire: cinci zile de libertate deplină cu Nathalie, și cinci nopți fără Sonia!

Aproape o săptămână, Nathalie ținu frânele casei în mâini, poruncind cum să se facă toate; purta un șorțuleț alb, forfotea mereu prin curte și pe la bucătărie, niciodată nu o văzusem încă atât de zorită; se vedea că rolul de loctiitoare a Soniei, gospodină grijulie, îi face mare plăcere și că se odihnește parcă de acea încordare ascunsă, atentă, cu care urmărirea vorbele și privirile pe care le schimbam între noi Sonia și cu mine. În acele zile, îngrijorată mai întâi că la masă nu va merge totul cum se cuvine, iar apoi mulțumită că totu-i în regulă, că bătrânul bucătar și Hristea, jupâneasa - o ucraineană - aduceau și serveau

totul la timp, fără să-l enerveze pe ulan, ea se retrăgea după prânz la Sonia, unde eu nu eram admis, și rămânea la ea până la cină, și, după aceea, toată seara. Se vedea că evită să rămână în *tête à fete* cu mine, iar eu eram nedumerit, mă plictiseam și sufeream singur-singurel. De ce a devenit drăguță cu mine, și totuși mă evită? Se teme de Sonia, sau de ea însăși, de sentimentul pe care-l are pentru mine? Tare-aș fi vrut să cred că de ea însăși, și mă îmbătăm cu visul ce pune tot mai mult stăpânire pe mine: doar nu sunt legat de Sonia până la sfârșitul vieții, doar 11-O să stau aici în vizită până la capătul zilelor sale, și nici Nathalie, de altfel; peste o săptămână-două tot va trebui să plec și atunci mi se vor sfârși chinurile... voi găsi un pretext să fac cunoștință cu Stankevicii, îndată ce Nathalie se va întoarce acasă... Sigur că-i foarte dureros să plec de la Sonia – și pe deasupra cu înșelăciune, cu acest dor ascuns de Nathalie, în speranța de a obține dragostea și mâna ei – pentru că oare numai cu dragoste trupească o sărut pe Sonia, oare nu o iubesc și pe ea? dar ce să-i faci, mai devreme sau mai târziu tot n-o să mai am încotro... Gândindu-mă neîncetat la toate acestea, mereu pradă tulburărilor sufletești, așteptând parcă ceva, mă străduiam să mă port cât mai rezervat, mai drăguț, și să rabd, să rabd până una-alta. Sufeream, mă plictiseam; ca un făcut, de trei zile tot ploua fără-ncetare; ploaia cădea monoton, ciocănea în acoperiș cu mii de lăbuțe, în casă totul se întunecase, muștele dormeau pe tavan și pe lampa din sufragerie, dar răbdam și stăteam uneori ceasuri în șir în biroul ulanului, ascultându-i poveștile despre câte-n lună și-n stele...

Sonia începuse să iasă din odaia ei, întâi cu capotul pe ea, pentru un ceas, două, zâmbind gales; se tolănea într-un *chaiselongue* din verandă și, spre groaza mea, vorbea cu mine pe un ton răsfățat, cam prea dragăstos, și fără să se sfiască, de față cu Nathalie.

— Stai lângă mine, Vitik, sunt tristă, îndurerată, povestește-mi ceva hazliu... Luna, într-adevăr, s-a tot spălat, dar a isprăvit, pare-se, cu spălatul; vremea începe să se facă frumoasă, și ce dulce miros florile...

Încercând să-mi ascund enervarea, răspunsei:

— Dacă florile miros tare, înseamnă că are să se mai spele iar.

Mă lovi peste mână:

— Să nu contrazici o bolnavă!

În cele din urmă, începui să iasă la prânz și la ceai, încă palidă, poruncind să i se tragă fotoliul la masă. La cină nu venea, și nici în verandă, după cină. Într-o zi, după ceai, când Sonia se retrăsese la ea în odaie și Hristea dusese samovarul în bucătărie, Nathalie îmi spuse:

— Sonia se supără că stau tot timpul cu ea și că dumneata ești mereu singur. Ea nu s-a restabilit încă, și dumitale ți-e urât fără ea.

— Mi-e urât numai fără dumneata, i-am răspuns. Când nu ești lângă mine...

Se schimbă la față, dar reuși să se stăpânească și zâmbi silit:

— Bine, dar ne-am înțeles să nu ne mai certăm... Ascultă mai bine ce-am să-ți spun: ai stat prea mult în casă, du-te, fă o plimbare înainte de cină, iar pe urmă am să stau cu dumneata în grădină; pronosticurile în privința lunii, slavă Domnului, nu s-au adeverit, noaptea va fi frumoasă...

— Soniei i-e milă de mine, și dumitale niciun pic?

— Mi-e grozav de milă, răspunse ea, râzând stingherită, în timp ce rânduia pe tavă ceștile, paharele și farfurioarele. Dar slavă Domnului, Sonia s-a făcut bine și în curând nu te vei mai plictisi...

Auzind cuvintele, „pe urmă am să stau cu dumneata în grădină”, simțisem o strângere de inimă dulce și tainică, dar îmi spuseseam îndată: nu se poate. E numai așa, o vorbă

de! mângâiere! M-am dus la mine în odaie și am stat multă vreme întins, cu ochii în tavan. În cele din urmă, m-am sculat și luându-mi șapca din vestiar și un baston al nu știu cui, am pornit-o cu gândul aiurea pe drumul de țară ce se întindea între conac și satul ucrainean așezat ceva mai sus de drum, pe un dâmb golaș. Drumul ducea pe lanurile pustii, învăluite în umbrele serii. Jur-împrejur se înălțau dealuri și zarea se deschidea până hăt departe. În stânga, se așternea lunca joasă a râului, dincolo de luncă se ridicau ușor spre linia orizontului tot lanuri pustii, acolo soarele abia apusese și asfințitul era numai flăcări. În dreapta, sclipeau, în șir drept, casele țărănești, albe, toate la fel, ale satului, unde viața încetase parcă; contemplam trist când asfințitul, când aceste case. Pe drum, întorcându-mă spre conac, îmi sufla în față un vânt aci cald, aci aproape fierbinte, iar pe cer se înălța Crai-nou; strălucea numai jumătate din el, ceea ce nu făgăduia nimic bun: se vedea și cealaltă jumătate, ca o pânză de păianjen străvezie. Laolaltă, cele două jumătăți semănau cu o ghindă.

La cină - în seara aceea cina s-a servit în grădină, în casă era prea cald - îl întrebai pe ulan:

— Unchiule, ce crezi matală, cum va fi vremea? Mi se pare că plouă mâine.

— De ce, dragul meu?

— Adineauri, umblând pe câmp, mă gândeam cu tristețe că în curând am să vă părăsesc...

— Da' de ce, mă rog?

Nathalie își îndreptă și ea ochii spre mine.

— Te pregătești de plecare?

— Doar nu pot să... am început eu cu un răs prefăcut.

Clătinând energic din cap, de data asta chiar pe potriva vorbelor lui, ulanul nu mă lăsă să-mi termin fraza:

— Prostii, prostii! Taică-tău și maică-ta pot foarte bine să se mai lipsească de tine. Nu te las să pleci măcar

încă două săptămâni. Și nici ea n-o să-ți dea drumul.

— Nu am niciun fel de drepturi asupra lui Vitali Petrovici, zise Nathalie.

— Unchiule, te rog nu-i mai da voie să mi se adreseze atât de ceremonios, exclamai eu plângăreț.

Ulanul lovi cu palma în tăblia mesei:

— Îi interzic! Și să nu mai aud despre plecarea ta. Cu ploaia, ai dreptate, se prea poate ca vremea să se strice iar.

— Prea era străveziu văzduhul pe câmp, am urmat eu. Și luna, curată-curată, și semăna cu o ghindă, iar vântul sufla dinspre miazăzi. Iar acum, uite că se și adună norii.

Ulanul întoarse capul, privi spre grădină, unde ba se stingea, ba se revărsa lumina lunii.

— Din tine, Vitali, o să iasă un al doilea Brâus...

După nouă, ea ieși pe verandă, unde ședeam, așteptând-o și gândindu-mă plin de amărăciune: toate sunt fleacuri, chiar dacă are vreun sentiment pentru mine, nu-i nimic serios; ceva așa, trecător... Crai-nou strălucea tot mai sus și mai viu printre norii albi-fumurii care se buluceau mereu, se îngrămădeau maiestuos pe cer, și când luna se ivea de după perdeaua lor, arătându-și fața albă, semănând cu un profil de om, alb-cadaveric și strălucitor, totul se însenina, revărsându-se pretutindeni o lumină fosforescentă. Deodată, am întors capul, simțind o prezență: Nathalie stătea în prag, cu mâinile la spate, și mă privea în tăcere. Mă ridicai, iar ea întrebă pe un ton indiferent:

— Nu te-ai culcat încă?

— Bine, dar mi-ai spus...

— Scuză-mă, sunt tare obosi astăzi. Să facem câțiva pași prin alee și pe urmă mă duc să mă culc.

Am pornit în urma ei, ea se opri o clipă pe trepte, privind vârfurile copacilor, unde norii se ridicau acum în

învolverări întunecate, cu scăpărări de fulgere depărtate. Apoi intră sub bolta lungă, străvezie, a aleii de mesteceni, în horbota lor pestriță, printre petele de umbră și de lumină. Ajungând-o din urmă, rostii, ca să zic ceva:

— Ce feeric strălucesc mestecenii în depărtare! Nu există nimic mai straniu și mai frumos decât o pădure pe o noapte cu lună și această strălucire albă, ca de mătase, a trunchiurilor de mesteceni din desişul ei...

Nathalie se opri locului, mă privi drept în ochi, cu ochii ei negri în noapte:

— Chiar pleci?

— Da, e vremea.

— Dar de ce, așa, dintr-odată, de ce atât de repede? N-am să-ți ascund: m-ai uimit astăzi, când ai spus că pleci.

— Nathaile, îmi dai voie să vin să mă prezint părinților dumitale, când ai să te întorci acasă?

Nu-mi răspunse. Luându-i mâinile într-ale mele, i-am sărutat dreapta, simțind cum mă topesc tot.

— Nathalie...

— Da, da, te iubesc, spuse ea repede și inexpresiv, apoi porni înapoi, spre casă.

Ca un somnambul mergeam în urma ei.

— Pleacă chiar mâine, îmi spuse ea din mers, fără să mă privească. Eu am să mă întorc acasă peste câteva zile.

V

Intrând în odaie, m-am așezat pe divan fără să aprind lumina și am încremenit, copleșit de tot ce se întâmplase atât de neașteptat în viața mea, cutremurător și minunat. Ședeam așa, și pierdusem orice noțiune de timp și de loc. Odaia și grădina pieriseră în întunericul așternut de nori, dincolo de ferestrele deschise, în grădină totul vuia, fremăta, și eram luminat tot mai des de o licărire scurtă, verde-albăstruie, mereu mai sclipitoare, ce pierdea în aceeași clipă. Repeziciunea și intensitatea acestei lumini mute, fără tunete, creșteau mereu; apoi în odaie se

făcu deodată lumină, o lumină aproape neverosimilă: simțeam o adiere rece, iar grădina era toată numai vuiet, de parcă o cuprinse groaza - uite, începe, se aprinde cerul și pământul! Sărind în picioare, am închis anevoie ferestrele, una după alta, străduindu-mă să apuc cercevelele, luptând cu vântul gata-gata să mă doboare, și am fugit în vârful picioarelor prin coridoarele întunecate, în sufragerie: poate că la ora aceea nu-mi ardea mie de ferestrele deschise din sufragerie și din salon, unde furtuna putea să spargă toate geamurile, totuși am fugit într-acolo, chiar foarte îngrijorat. În sufragerie, ca și în salon, am găsit toate ferestrele închise, am putut constata acest lucru în acea scăpărare verde-albăstruie a cărei nuanță și strălucire n-aveau într-adevăr nimic pământean, scăpărare ce se producea dintr-odată, pretutindeni, asemenea unor ochi fulgerători ce se deschid brusc, și făcea cercevelele ferestrelor să-mi pară uriașe, vizibile în cele mai mici amănunte. Pierea apoi, înghițită de un întuneric total și lăsându-ți pentru o clipă în ochii orbiți urma a ceva roșu, metalic. Iar atunci când, grăbit, temându-mă parcă să nu se fi întâmplat ceva acolo cât lipsisem, am intrat în odaia mea, din întuneric mă întâmpină o șoaptă furioasă:

— Unde-ai fost? Mi-e frică, aprinde lumina mai iute...

Scăpărând un chibrit, am văzut-o pe Sonia pe divan, numai în cămașă de noapte, cu papuci încălțați pe piciorul gol.

— Ba nu, nu, lasă, vino mai repede lângă mine, ia-mă în brațe, mi-e frică...

Mă lăsai, supus, pe divan; îmbrățișându-i umerii reci. Îmi șopti din nou:

— Hai, sărută-mă, sărută-mă, ia-mă de tot, o săptămână întreagă am fost fără tine!

Spunând aceasta, făcu o mișcare zvâcnită care ne răsturnă pe amândoi pe pernele divanului.

În aceeași clipă, în ușa rămasă deschisă răsări Nathalie, cu pieptărașul pe ea, cu luminarea în mână. Ne văzu din capul locului, dar strigă totuși, năucă:

— Sonia, unde ești? Mi-e frică...

Și pieri pe dată, iar Sonia se repezi în urma ei.

VI

După un an se mărită cu Meșcerski. S-au cununat la Blagodatnoe, în biserica goală, nici noi și nici alte rude și cunoscuți din partea lui și a ei n-au fost invitați la nuntă. După cununie, tânăra pereche n-a făcut nici măcar obișnuitele vizite, plecând îndată în Crimeea.

Anul următor, în ianuarie, de Sfânta Tatiana, în sălile Cercului nobilimii din Voronej s-a dat un bal al studenților. Pe atunci eram student la Universitatea din Moscova și, petrecându-mi Crăciunul acasă, la țară, venisem și eu la Voronej. Trenul sosise alb, fumegând tot de zăpada viscolită, în drumul de la gară, și apoi prin oraș, în timp ce sania mă purta spre hotelul Dvorenskaia, luminile felinarelor abia se zăreau clipind prin viscol. Dar după zilele petrecute la țară, acest viscol în plin oraș și luminile străzilor mă tulburau promițându-mi plăcerea apropiată de a intra într-o cameră caldă, chiar prea caldă, a hotelului vechi din această capitală de gubernie, de a cere samovarul și de a mă îmbrăca pentru bal, de a mă pregăti pentru o noapte lungă de bal, urmată de o beție studențească prelungită până-n zori.

În timpul scurs după noaptea aceea cumplită, la Cerkasovi, iar apoi după căsătoria ei, mi-am revenit treptat, în orice caz mă obișnuisem cu acea stare de om bolnav sufletește, cum eram în taină, și, aparent, trăiam ca toată lumea.

Balul abia începuse, dar” scara principală fi palierul erau pline de lumea ce sosea neconținut, iar din sala mare, din galeriile ei, se revărsa din plin, trist și triumfător, valsul cântat de fanfara regimentului, care acoperea toate

celelalte zgomote din jur.

Înviorat de gerul de-afară, cu vestonul nou-nouț pe mine și strecurându-mă de aceea prin mulțime cu o deosebită eleganță, cu o politețe excesivă, călcând pe covorul roșu al scării, am ajuns sus, pe palier. Pătrunzând în mulțimea deasă și înfierbântată de pe-acum a celor adunați în dreptul ușilor prin care se intra în sala mare, am început să mă strecor, nu știu de ce, mai departe, cu atâta insistență, încât am fost luat, pesemne, drept organizatorul balului care avea în sală o treabă urgentă.

Reușisem să răzlesc și în cele din urmă, m-am oprit în pragul sălii, ascultând bubuitul timpanelor și revărsările orchestrei, chiar deasupra capului meu, privind jocul sclipitor al lămpilor și zecile de perechi care valsau sub luminile lor. Și, deodată, m-am tras înapoi; din această mulțime ce se rotea, în fața ochilor mei se reliefa o pereche ce zbura printre celelalte, tot mai aproape de mine, în alunecări repezi și îndemânatic. M-am tras înapoi, privindu-i. El, dansând cam adus de spate, era masiv, rotofei, oacheș, cu părul negru și lucios, în frac negru, neașteptat de sprinten, având acea sprinteneală la dans cu care te uimesc unii oameni corpolenți, și ce înaltă era ea, cu o complicată coafură de bal, cu rochie albă și pantofi aurii, eleganți; se rotea, lăsându-se ușor pe spate, cu ochii plecați, ținând pe umărul lui mâna în mânășă albă, lungă până la cot, încât brațul ei semăna cu gâtul unei lebede. Genele ei negre tresăriră o clipă, avântându-se drept spre mine, ochii negri străluciră foarte aproape, dar în clipa următoare, cu sânguinta dansatorului greoi, alunecând îndemânatic pe vârfurile pantofilor făcuți, el o întoarse brusc; la această piruetă buzele ei se întredeschiseră într-un oftat, poala rochiei sclipi argintiu, apoi cei doi se depărtară. Mi-am făcut iar loc prin mulțime, m-am strecurat mai la o parte, m-am oprit. Prin ușa din dreptul meu se vedeau într-o sală, încă pustie și răcoroasă,

două studente în costume ucrainene, care stăteau la bufet, la bufetul cu șampanie, într-o așteptare trândavă. O blondă drăguță și o frumoasă cazacă cu chipul întunecat, uscățivă, aproape de două ori mai înaltă decât cealaltă. Apropiindu-mă, am întins, înclinându-mă adânc, o hârtie de o sută. Ciocnindu-și capetele, râzând, scoaseră din găleata cu gheață o sticlă grea și se priviră nehotărâte – nu destupaseră încă nicio sticlă. Am trecut după tejghea și în clipa următoare făceam să pocnească dopul. Apoi le-am oferit vesel câte o cupă, exclamând *Gaudeamus igitur!* Restul sticlei l-am băut singur, cupă după cupă. Mă priviră întâi mirate, apoi cu milă:

— Vai, dar și așa ești grozav de palid! Sfârșind sticla, am plecat îndată. Întorcându-mă la hotel, am cerut să mi se aducă în cameră o sticlă de coniac caucazian și m-am pus să beau cu ceașca, în speranța că am să mor de un atac de cord, că inima n-o să reziste...

Mai trecu un an și jumătate. Și într-o zi, la sfârșitul lui mai, când sosisem acasă de la Moscova, un om trimis de la gară aduse telegrama ei, expediată din Blagodatnoe: „Azi dimineață Alexei Nikolaevici a murit subit de congestie cerebrală”. Tata își făcu cruce și zise:

— Fie-i țărâna ușoară! Ce nenorocire! Să mă ierte Dumnezeu, niciodată nu l-am avut la inimă, dar e groaznic. Că doar nu împlinise nici patruzeci de ani. Și de ea mi-e o milă cumplită, văduvă la vârsta ei, cu un copil mic... N-am văzut-o niciodată, el a fost atât de drăguț că n-a adus-o măcar o dată la noi, dar se spune că e fermecătoare. Ce ne facem acum? Bineînțeles, cu bătrânețele noastre, nici eu, nici maică-ta nu putem face un drum de o sută cincizeci de kilometri. Va trebui să te duci tu.

N-aveam cum refuza, *ce* motiv să fi invocat? Și nici nu puteam să refuz, în starea aceea de semidemență în care mă aruncase iar neașteptata veste. Un singur lucru știam: o voi vedea! Pretextul pentru revedere era cumplit,

dar deplin justificat.

O telegramă de răspuns, și a doua zi, pe un amurg de mai, caii din Blagodatnoe mă duseră într-o jumătate de ceas de la gară la moșie. Apropiindu-mă de conac pe un drum deluros, de-a lungul unor lunci inundabile, văzui încă de departe că peretele dinspre apus al casei, unde abia începea să se întunece, avea toate ferestrele salonului oblonite, și mă cutremură un gând cumplit: el zace în spatele ferestrelor, și ea se află acolo! În curtea năpădită de iarba tânără și deasă, două troici își zdrăngăneau zurgălăii lângă șopronul trăsurilor, dar nu era țipenie, în afară de vizitii de pe capre; atât oaspeții cât și oamenii de la curte erau cu toții la parastas. Pretutindenii domnea liniștea unui amurg câmpenesc de mai; văzduhul, pe câmp și în preajma râului, iarba stufoasă și tânără din curte, grădina înflorită care împresura casa din spate și dinspre miazăzi - totul era curat, proaspăt, înnoit, cum e primăvara, iar la intrarea principală, joasă de tot, lângă ușa larg deschisă, era proptit de perete un capac de sicriu, mare, galben, căptușit cu brocart. În adierea răcoroasă a serii stăruia mireasma dulce a perilor înfloriți ce se învolburau alb-lăpoși spre sud-estul grădinii, profilați pe bolta rotundă a cerului, mată din pricina acestui alb-lăptos, și unde nu ardea decât trandafiriul Jupiter. Tinerețea și frumusețea a tot ce mă înconjura, gândul la frumusețea și tinerețea ei și gândul că m-a iubit cândva îmi sfâșiară deodată inima atât de dureros, în mine era atâta fericire și sete de dragoste, încât, sărind din trăsura oprită la intrare, m-am simțit ca în fața unei prăpăstii - cum să intru în această casă, să mă întâlnesc din nou, după trei ani de despărțire, cu ea, acum văduvă și mamă? Și totuși am intrat în semiîntunericul funebru al sălii în care mirosul de tămâie plutea peste licăririle galbene ale lumânărilor, în mulțimea îndoliată a celor ce stăteau cu luminări în mână lângă sicriul așezat cu căpătâiul spre colțul luminat de sus

de candela mare, roșie, din fața icoanelor, iar de jos de strălucirea argintie, curgătoare parcă, a trei luminări lungi și groase; am intrat, în glăsuirea și cântările preoților care dădeau ocol sicriului cu cădelnițări și închinăciuni adânci, și îndată lăsaî ochii în jos ca să nu văd brocartul galben al sicriului și chipul mortului, dar cel mai mult temându-mă să nu o văd pe ea. Cineva îmi întinse o luminare aprinsă, o luai în mână și, ținând-o, simții cum tremură, cum îmi încălzește și-mi luminează obrazul cuprins de paloare. Ascultam, supus, cântările și zăngănitul cădelniței, privind pe sub sprâncene fumul mirositor, dulceag și solemn, care se învălătucea până sub tavan și, deodată, ridicând ochii, o văzui totuși pe ea: stătea în fața tuturor, cernită, în mână cu o luminare aprinsă ce-i lumina obrazul și aurul părului și din clipa aceea nu mi-am mai putut desprinde ochii de la ea, ca de la o icoană. Când se sfârși ceremonia, se stârni un miros de luminări stinse și toți se mișcară de la locurile lor, îndreptându-se spre ea să-i sărute mâna, iar eu așteptai să rămân ultimul. Apropoiindu-mă cu o dureroasă încântare, îi priveam silueta zveltă în rochia neagră, monahală, care făcea să pară și mai neprihănită frumusețea tânără, pură, a chipului ei, a genelor și a ochilor, pe care-i lăsa în jos când mă apropiai; mă înclinai foarte adânc, sărutându-i mâna; cu glas abia auzit, rostii tot ce cereau împrejurările și gradul de rudenie, și îi cerui permisiunea să mă retrag și să rămân peste noapte în pavilionul străvechi din grădină, unde dormeam de câte ori veneam la Blagodatnoe, elev fiind... Acolo se culca și Meșcerski în nopțile foarte calde de vară. Îmi răspunse, fără a ridica ochii:

— Am să poruncesc îndată să fii condus acolo și să ți se servească cina.

A doua zi, îndată după prohod și înmormântare, am plecat.

Luându-ne rămas bun, am schimbat iar câteva

cuvinte, și iarăși nu ne-am privit în ochi.

VII

Am absolvit universitatea, curând după aceea i-am pierdut, aproape în același timp, pe tata și pe mama, m-am stabilit la țară, m-am apucat de gospodărie și m-am încurcat cu Gașa, o țarancă orfană care crescuse în casa noastră și slujise ca jupâneasă la maică-mea. Acum mă servea pe mine, împreună cu Ivan Lukici, fostul nostru fecior, un bătrân cu părul alb bătând în verde, cu omoplați mari și proeminenți. Gașa arăta și acum ca o fetiță, mică, slăbuță, cu părul negru, ochi de culoarea funinginei, fără nicio expresie, tăcută, enigmatică, nepăsătoare parcă la tot ce se petrece în jur, cu piele subțire și atât de slăbuță, încât tatăl meu spusese cândva despre ea: „De bună seamă așa arăta și Agar”. Mi-era nespus de dragă, îmi plăcea s-o port în brațe sărutând-o, și mă gândeam: „Iată tot ce mi-a rămas în viață!”, iar ea părea să-mi înțeleagă gândurile. Când a născut – un băiețel micuț, negricios – și, încetând să mai fie slujnică, s-a mutat în fosta mea cameră de copil, am vrut să mă cunun cu ea. Dar ea mi-a răspuns:

— Nu, lasă, mi-ar fi rușine de toată lumea, ce fel de cucoană aș fi eu? Iar dumitale ce-ți trebuie? Așa, aș înceta și mai repede să-ți fiu dragă! Trebuie să te mai duci la Moscova, că are să ți se urască tot stând cu mine aici. Iar eu, de-acum încolo, n-o să mai știu ce-i urâtul, urmă ea, uitându-se la copilul care sugea, la ea în brațe. Mai plimbă-te, trăiește după pofta inimii, un lucru numai să ții minte: dacă ai să îndrăgești pe cineva și ai să-ți pui în gând să te însori, nicio clipită n-am să șovăi, mă înec, cu el împreună.

M-am uitat la ea, cu neputință să nu-i dai crezare. Și am plecat capul, fără să spun nimic; da, și aveam numai douăzeci și șase de ani... Să mă îndrăgostesc, să mă însor – asta nici nu-mi puteam închipui, dar vorbele Gașei îmi aduseră încă o dată aminte că viața mea este sfârșită.

La începutul primăverii, am plecat în străinătate și

am rămas acolo vreo patru luni. Întorcându-mă la sfârșitul lui iunie acasă, prin Moscova, mă gândeam: toamna o voi petrece la țară, și iarna plec iar undeva. În drum de la Moscova spre Tuia, într-o stare de calmă tristețe, îmi spuneam: Iată-mă din nou acasă, și la ce bun? îmi adusei aminte de Nathalie și mă gândii: da, dragostea aceea „pân-la mormânt”, pe care Sonia mi-o prevestise în glumă, există, numai că m-am și obișnuit cu ea, cum se obișnuiește cineva cu anii că i s-a amputat o mână, de pildă, sau un picior. Și, stând în gară la Tula, unde trebuia să schimb trenul, expediai deodată o telegramă: „Venit de la Moscova, trec aproape de dumneata, voi fi în gară la nouă seara, îngăduie-mi să-ți fac o vizită, să aflu ce mai faci”.

Mă întâmpină pe treptele de la intrare, în spatele ei jupâneasa ținea o lampă aprinsă, și îmi întinse amândouă mâinile cu zâmbetul pe buze.

— Îmi pare atât de bine!

— Oricât de ciudat ar părea, ai mai crescut, îi spusei eu, sărutându-i mâinile, cuprins îndată de o senzație de chin. Am privit-o toată, la lumina lămpii ținute de jupâneasă, în timp ce în văzduhul molatec, după ploaia ce căzuse, mici fluturi trandafirii dănțuiau în jurul sticlei: ochii negri priveau acum mai drept, mai hotărât; era în floarea frumuseții ei de femeie, zveltă, discret elegantă, într-o rochie de șantung

— Da, tot mai cresc încă, îmi răspunse, zâmbind trist.

În salonul mare, în fața străvechilor icoane aurite, atârna ca și atunci candela aceea mare, roșie; dar nu era aprinsă. M-am silit să nu privesc într-acolo; trecui în urma ei în sufragerie. Acolo, pe o față de masă sclipitoare, alături de ceainicul pus la fiert pe spirtieră, sclipea serviciul de ceai, de porțelan fin. Jupâneasa aduse friptură rece de vițel, niște *pickles*, o carafă mică cu votcă și o sticlă de *Laffitte*. Ea întinse mâna spre ceainic, spunându-

mi:

— Seara nu mănânc, am să beau numai un ceai, dar dumneata mănâncă întâi... Vii de la Moscova? De ce? Ce cauți acolo în toiul verii?

— Mă întorc de la Paris.

— Așa? Și ai stat mult acolo? Ah, de-aș fi putut pleca și eu undeva! Dar fetița mea abia a împlinit trei ani... Am auzit că te ocupi serios de gospodărie?

După ce dădui pe gât un păhăruț de votcă, fără să mă ating de gustări, îi cerui voie să aprind o țigară.

— Vai, te rog!

Aprinzându-mi țigara, rostii:

— Nathalie, n-ai nevoie de politețe cu mine, nu mă lua prea mult în seamă, am trecut numai ca să te văd și să dispar din nou... Și te rog să nu te simți stânjenită, tot ce-a fost e uitat cu desăvârșire, a trecut și nu se poate întoarce. Nu poți să nu vezi că sunt iar orbit de dumneata, dar astăzi nu te poate supăra admirația mea, ea fiind dezinteresată și calmă.

Își plecase capul și își coborâse genele - nu te puteai obișnui niciodată cu minunatul contrast dintre aurul părului și negrul genelor ei - și obrazul i se împurpură încet.

— E întocmai cum spun, urmași eu, pălind, dar cu un glas mai ferm, căutând să mă conving singur că spun adevărul. Că doar pe lume toate sunt trecătoare. Cât privește vina mea de neiertat față de dumneata, sunt convins că de foarte multă vreme nu te mai sinchisești de ea și o găsești mai de înțeles, mai ușor de iertat decât altă dată. Totuși vina mea nu a fost tocmai voită, și chiar și atunci mi se puteau acorda circumstanțe atenuante, dat fiind că eram atât de tânăr și nimerisem într-un concurs de împrejurări cu totul neobișnuite. Și apoi, sunt pedepsit și așa, peste măsură, pentru această vină, prin faptul că sunt pierdut.

— Pierdut?

— N-am dreptate? Nici până astăzi nu mă înțelegi, nu mă cunoști, cum ai spus cândva?

Tăcu câteva clipe, apoi spuse:

— Te-am văzut la Voronej, la bal... Ce tânără eram atunci, și cât de nefericită! Deși, oare există dragoste nefericită? urmă ea, ridicând spre mine o privire întrebătoare în ochii ei negri, larg deschiși sub sprâncenele negre. Oare muzica cea mai tristă din lume nu poate da fericire? Dar povestește-mi despre dumneata. E cu puțință, te-ai stabilit pentru totdeauna la țară?

Luptându-mă cu mine însumi, o întrebai:

— Va să zică atunci mă mai iubeai?

— Da.

Tăcui, simțind cum obrazul începe să-mi ardă ca focul.

— E-adevărat ce-am auzit... că ai o dragoste, un copil?

— Nu dragoste, o imensă milă, un sentiment de duioșie, nimic mai mult.

— Povestește-mi totul.

Și-i povestit tot, chiar și ce îmi spusese Gașa sfătuindu-mă „să mă mai plimb, să trăiesc după pofta inimii”.

Încheiai astfel:

— Acum vezi că sunt cu desăvârșire pierdut...

— Lasă! mă opri ea, gândindu-se la altceva în clipa aceea. Ai toată viața în față. Căsătoria însă nu-i posibilă pentru dumneata. Ea este desigur o femeie care nu se va cruța nici pe ea, și nici copilul.

— Nu-i vorba de căsătorie, am exclamat eu. Dumnezeuule! Să mă însor, eu!

Mă privi, îngândurată:

— Da, da. Și, ce ciudat, prezicerea dumitale s-a împlinit, ne-am înrudit. Îți dai seama că acum suntem veri

primari?

Își așează mâna peste a mea:

— Ești tare obosit după drum, nici nu te-ai atins de mâncare. Ești palid la față, ajunge eu discuțiile pentru astă-seară, du-te la culcare, ți-e pregătit patul în pavilion...

Supus, i-am sărutat mâna; ea chemă jupâneasa, care cu lampa aprinsă – deși luna ce plutea jos de tot, dincolo de marginea grădinii răspândea destulă lumină – mă conduse, întâi prin aleea principală, apoi prin alta, laterală, într-o poiană întinsă, spre străvechiul chioșc, cu coloane de lemn.

Așezându-mă la fereastra deschisă, în fotoliul de lângă pat, fumam și gândeam: rău am făcut, nu trebuia să mă las ispitit de această întâlnire riscantă. Rău am făcut că am venit, mi-am supraapreciat nervii, forțele... Era o noapte târzie, încântător de liniștită. Se vede că pe undeva mai trecuse o ploaie scurtă, văzduhul se făcuse mai calduț mai calm. Și într-o armonie încântătoare cu această liniște caldă a firii întregi, prinseră a cânta șovăitor, departe, ici-colo prin sat, primii cocoși. Nimbul luminos al lunii, care se înălța deasupra chioșcului, dincolo de grădină, încremenise pe loc, privind parcă în așteptare, strălucind printre copacii depărtați și printre merii rămuroși din apropiere, prefirându-și lumina între umbrele lor. Acolo unde se revărsa lumina, văzduhul lucea sticlos, în timp ce în umbră era împestrițat și tainic... Și ea, îmbrăcată cu ceva lung, de culoare închisă, lucind mătăsos, se furișă spre fereastră, încet de tot...

Mai târziu, luna strălucea deasupra grădinii, privind drept în pavilion, șinoi vorbeam, când unul, când altul, ea culcată pe pat, eu stând în genunchi lângă pat și ținându-i mâna într-ale mele.

— În noaptea aceea cumplită cu fulgere te iubeam numai pe tine. Nu mai aveam în suflet nicio altă pasiune decât dragostea cea mai curată, exaltată, pentru tine.

— Da, cu timpul am înțeles totul. Și totuși, când revedeam în gând acele fulgere, îndată după amintirea celor ce s-au petrecut cu un ceas înainte, în alee...

— Nicăieri în lume nu există alta ca tine. Când priveam astă seară pânda verde a rochiei tale și genunchii tăi sub ea, simțeam că aș fi gata să mor, numai să-mi pot atinge buzele de ea.

— Niciodată, niciodată, nu m-ai uitat în toți anii ăștia?

— Te uitam numai așa cum uiți că trăiești, că respiri. Și ai spus adevărul adevărat! Nu există dragoste nefericită. Ah, pieptărașul acela al tău, portocaliu, și tu, toată, aproape fetiță încă, cum mi-ai apărut în dimineața aceea, cea dintâi dimineață a dragostei mele pentru tine! apoi brațul tău în mâneca bluzei ucrainene. Cum stăteai, mai pe urmă, cu capul plecat, când citeai *Râpa*, iar eu murmuram: „Nathalie, Nathalie!”

— Da, da.

— Mai târziu, tu, la bal, atât de înaltă și atât de fără seamăn în frumusețea ta de femeie. Cât am dorit să mor în noaptea aceea, în extazul dragostei și pierzaniei mele! Apoi, tu, cu luminarea în mână, doliul tău și neprihănirea ta. Mi s-a părut sfântă luminarea aceea pâlpâind lângă obrazul tău.

— Și iată-te din nou cu mine, de data asta pentru totdeauna. Dar de văzut, o să ne vedem rar, pentru că pot eu, soția ta tainică, să devin amanta ta știută de toți?

În decembrie, ea muri pe malul lacului Geneva, la o naștere prematură.

4 aprilie 1941

O stradă cunoscută

Într-o noapte de primăvară, mergeam pe un bulevard din Paris, în semiîntinericul frunzișului proaspăt și des, sub a cărui boltă felinarele sclipeau metalic; mă simțeam ușor și tânăr și recitam în gând:

Țin minte-o casă veche Pe-o stradă cunoscută, O scară-ntunecoasă, Fereastra cu perdea...

Încântătoare versuri! Și, ce curios, toate acestea mi s-au întâmplat și mie cândva! Moscova, cartierul Presnea, străzi dosnice, îngropate sub zăpadă, o căsuță de lemn cam nearătoasă și eu, student, un „eu” de a cărui existență astăzi mai că mă îndoiesc...

Acolo o lumină tainic Lucea până târziu...

N-am uitat ninsoarea de-atunci, și viscolul, și zăpada spulberată de vânt pe acoperișul de lemn, risipindu-se ca un fum; iar la mezanin, în spatele perdelei roșii de stambă, ardea lumina...

Ce mândră fată, Mă-ntâmpina în casă la ceas de taină-al nopții, Cu părul despletit...

Chiar așa a fost. Fata unui dascăl de biserică din Seri puhovo, care își lăsase acolo familia săracă lipită pământului, ca să urmeze niște cursuri la Moscova... Urcam treptele de lemn ale cerdacului troienit, smuceam inelul de sârmă. În tindă, clopoțelul zăngănea, cam dogit, și atunci se auzeau îndată dincolo de ușă niște pași grăbiți coborând scara abruptă de lemn; ușa se deschidea și când fata se iveau în prag viscolul îi zvârlea omăt pe șal, pe bluza ei cea albă... Mă repezeam să o sărut, o cuprindeam în brațe ca s-o apăr de vânt, și fugeam amândoi prin bezna rece a scării, sus, în odăița rece și ea, luminată trist de o mică lampă cu petrol... La fereastră, o perdea roșie; sub fereastră, o măsuță cu lampa cea mică; lângă perete un pat de fier. Îmi aruncam mantaua și șapca unde se nimerea și o luam pe genunchi, așezat pe pat, simțindu-i prin fustiță trupul, oscioarele.

Cosiță despletită nu avea, și-o purta pieptănată și împletită și era destul de rară; o fețișoară simplă, străvezie de atâta foame, ochi străvezii și ei, buze de țarancă, gingașe, cum au numai fetele slabe de înger...

Cu înfocare de loc copilărească Lipindu-și buzele de

gura mea, Șoptea, cuprinsă de fiori: „O, haide să fugim”.

Să fugim! Unde, pentru ce, de cine? Ce delicioasă-i prostia asta copilărească, înflăcărată: „haide să fugim!” La noi nu a existat acest „haide să fugim!” Au fost buzele acelea subțiri, cele mai dulci din lume, au fost și lacrimi fierbinți ce picurau din prea multă fericire, chinuitoarea dorință a doua trupuri tinere, dorință care ne făcea să ne sprijinim capul unul pe umărul celuilalt; buzele ei ardeau ca focul când îi descheiam nasturii bluzitei și-i sărutam sânii de față, albi ca neaua, marmoreeni, cu sfârcurile tari ca două fragi necoapte... Revenindu-și în fire, ea sărea de pe pat, aprindea spirtiera și încălzea ceaiul slab, pe care îl beam cu pâine albă și cu brânză de olanda, vorbind la nesfârșit despre viitorul nostru, simțind cum trage pe sub perdea, cum suflă iarna, cum vine frigul, ascultând cum ninge și viscolește dincolo de fereastră... Țin minte o casă veche, pe-o stradă cunoscută... Ce mai țin minte? În primăvară, am condus-o la gara Kursk, ne grăbeam la tren. Alergam pe peron, purtându-i coșul de nuiel și plapuma roșie legată sul în curele; fugeam de-a lungul trenului lung, gata de plecare, priveam prin ferestrele vagoanelor verzi, ticsite... îmi aduc aminte că a reușit să se cațere într-un vagon și că vorbeam întruna, ne luam rămas bun și ne sărutam mâinile umil altuia, eu i-am făgăduit să vin după două săptămâni la Serpubovo... Altceva nu-mi amintesc. N-a mai fost nimic. Nu mai țin minte nimic...

25 mai 1944

ÎN LEAGĂN

Într-o seară de vară, stătea în salon, zdrăngănind la pian. Auzind pașii ei în veran dă, lovi clapele ca turbat și începu să răcnească fals: *Pe zei eu nu-i mai pizmuiesc, și nici pe împărați, Cosița-ți neagră când zăresc și ochii minunați.*

Intră ea, îmbrăcată în sarafan albastru, cu două cosițe lungi și negre pe spate, cu șiragul ei de mărgean la

gât, cu ochii albaștri surâzători și ironici pe chipu-i bronzat:

— Tot despre mine? Și melodia-i o creație personală, mi se pare?

— Da!

Izbi iar clapele și zbieră:

Pe zei eu nu-i pizmuiesc...

— Ce să zic, ai o ureche!...

— În schimb, sunt un pictor celebru. Și frumos ca Leonid Andreev. Ești pierdută din clipa când am picat eu pe aceste meleaguri!

— „El mă sperie, și mie nu mi-e frică”, a spus Tolstoi despre Andreev al dumitale.

— Vom vedea, vom vedea!

— Dar toiagul bunicului l-ai uitat?

— Bunicul dumitale, deși erou de la Sevastopol, este fioros numai la înfățișare. Fugim, ne cununăm, apoi îi cădem în genunchi, iar el are să izbucnească în plâns și are să ne ierte...

Pe inserat, înainte de cină, când la bucătărie se prăjeau chifteluțe cu ceapă și în parcul plin de rouă se lăsa răcoarea, stând față în față în leagănul aflat la capătul aleii, zburară în scrâșnet de belciuge, stârnind pale de vânt care fluturau poala sarafanului *ei*. Smucind de frânghii și grăbind zborul scândurii, *el* făcea niște ochi fioroși, iar *ea*, îmbujorată, își ațintea spre el privirea fără gânduri, fericită.

— Hop, hop! Uite și prima stea și crai-nou, iar cerul deasupra lacului e verde-verde. Pictore, ia uită-te, ce corn subțirel! Lună, lună aurie... Aoleu, o să ne prăbușim!

Zburând de la înălțime și sărind pe pământ, se așezară pe scândură, reținându-și răsuflarea, emoționați, și uitându-se unul la celălalt.

— Ei? Nu-ți spuneam eu!

— Ce-mi spuneai?

— Te-ai și îndrăgostit de mine.

— Poate... Stai, ne strigă la cină... Da, da, venim, venim!

— Stai o clipă. Prima stea, crai-nou, cerul verde, mireasma de rouă, mirosul de la bucătărie, probabil iar avem chifteluțe cu sos de smântână care-mi plac mie atâta și ochii albastrii și chipul acesta minunat, fericit...

— Da, mi se pare că în viața mea n-o să mai fie o seară fericită ca asta...

— Dante spunea despre Beatrice: „În ochii ei e începutul iubirii, iar capătul stă pe buzele ei”. Așadar? zise *el*, luând-o de mână.

Ea închise ochii, plecându-și capul spre *el*. O îmbrățișă, cuprinzându-i umerii, mângâindu-i cosițele mătăsoase, îi ridică fața:

— Capătul stă pe buze?

— Da...

Când se întorceau pe alee, *el* o întrebă, cu privirea în pământ:

— Ce ne facem acum? Mergem la bunicul și, căzând în genunchi la picioarele lui, îi cerem să ne binecuvânteze? Dar cefeii de soț o să iasă din mine?...

— Nu, nu, numai asta nu.

— Atunci ce?

— Nu știu. Lasă, să rămână numai ceea ce este... Mai bine tot n-are să fie.

10 aprilie 1945

lângă paraclisul părăsit

Zi calduroasă de vară.

Dincolo de capătul grădinii bătrânului conac, în vechiul cimitir, movilițele mormintelor se pierd în flori și în bălăriile înalte. Florile și iarba, urzicile și ciulinii au năpădit pereții de cărămidă, gata să se dărâme, ai paraclisului părăsit. Chinciți sub zidul ruinat, copiii de la conac privesc cu ochi iscoditori prin geamul spart al

ferestrei înguste și lungulețe, așezată aproape de pământ. Înăuntru nu se vede nimic. Vine dintr-acolo doar o adiere răcoroasă. Afară-i cald și lumină pretutindeni, dar în capelă e frig și întuneric: acolo stau culcați în niște lăzi de fier bunici și bunici și un unchi care s-a împușcat singur. Toate acestea sunt nespuse de interesante și de uimitoare: la noi, aici, e soare, avem flori și iarbă, muștele, bondarii și fluturii zumzăie, putem să ne jucăm, să alergăm; ni-e puțin frică, dar e și plăcut să stăm așa, chinciți, iar ei zac acolo mereu în întuneric, ca într-o noapte adâncă, în lăzile lor de fier groase și reci, bunicele și bunicii sunt bătrâni cu toții, iar unchiul e încă tânăr...

— Dar de ce s-a împușcat singur?

— Era foarte îndrăgostit, și când ești foarte îndrăgostit întotdeauna te împuști singur...

În oceanul albastru al cerului plutesc ici-colo, asemeni unor insule, norii albi cu forme ciudate; vântul calduț aduce dinspre câmp mireasma dulce de seară înflorită. Și cu cât strălucește soarele mai arzător și mai vesel, cu atât este mai rece adierea ce vine din întunericul ferestrei cu geamul spart.

2 iulie 1945

alupka

Abia a apus soarele, e încă lumină, dar deasupra chiparoșilor din Alupka, în văzduhul dogoritor care pălește și se întunecă, profilați pe albastrul nedefinit al cerului, fâlfâie lilioci, zvâcnind abia văzuți, ca pânda de păianjen. Închizându-și din mers umbreluța colorată, pe care, în timp ce cobora stradela prăfuită spre pensiune, o ținuse pe umăr învârtind-o mereu, ea intră grăbită în grădinița cu alei de pietriș, și urcă pe terasă, unde doctorul, tolănit în balansoar așteaptă prânzul. Pensiunea e încă pustie, unii sunt în parc, alții au coborât spre mare, mai jos de parc, alții întâmpină diligentă poștală care vine seara de la Ialta.

— Ai auzit? spune ea, excitată, intrând. Au sosit la

Ialta actorii Teatrului Mic. Desigur nu ca să joace, ci așa... Aproape toți, Leșkovskaia cu Iujin...

— De la cine puteam să aud? Tu ai alergat bineînțeles să întâmpini diligența, ca întotdeauna, cine știe de ce.

— Da, și l-am întâlnit pe doctorul Nikitin, a fost chemat la bătrâna Krestovnikova, el mi-a spus noutatea...

— Sunt încântat, numai nu înțeleg de ce îmi anunți această sosire așa, de parcă s-ar fi întâmplat cine știe ce? Dai buzna aici ca apucată, roșie, transpirată, cu părul ciufulit...

— Cum să nu te apuce toate alea, când în această drăgălașă de Alupka te sufoci zi și noapte de căldură și de zăpușeală? Și nu-i vorba de loc de înfățișarea mea, ci de ceea ce voiam să-ți comunic: tu fă cum vrei, eu însă nu mai pot sta aici!

— Și unde-ai vrea să stai? La Ialta?

— Da, chiar la Ialta.

— Și asta numai pentru că au venit acolo actorii Teatrului Mic? Parcă ai fi din Ciuhloma, dintr-un fund de provincie, zău așa! Și când ai devenit mă rog atât de mare iubitoare de teatru? La Moscova mergi la acest Teatru Mic exact o dată la doi ani, iar aici, te lovește așa deodată emoția numai la vestea sosirii acestor actori!

— Nicio emoție, dar cum de nu înțelegi, la urma urmei?...

— Ce nu înțeleg?

— Că sunt sătulă până-n gât de Alupka ta și de această pensiune „de familie”! La Ialta...

— La Ialta-i cu totul altceva, de bună seamă. La Ialta sunt călăuze, promenada de pe faleză, iar acum, pe deasupra, Leșkoskaia șchioapa, culujin. Păi sigur!... Dar noi, scumpa mea, am venit în Crimeea ca să ne odihnim, și nu de dragul călăuzelor...

— Noi, noi! M-am săturat de acest „noi”! Doar nu suntem frați siamezi, Alexei Nikolaevici!

Doctorul se saltă în balansoar și se așază în capul oaselor, privind-o mirat, dându-și seama deodată, pentru întâia oară, cât de mult s-a schimbat ea în ultima vreme și mai cu seamă, în aceste trei săptămâni de când au venit în Crimeea, de când aproape de dimineața până seara zace la soare pe stâncile de la țărm și se scaldă de câte cinci ori pe zi. Fața ei bronzată s-a rotunjit și i s-a netezit parcă, ochii i-au devenit mai strălucitori, umerii, sânii, șoldurile i s-au împlinit, ceea ce se observă și mai bine sub rochia ușoară de stambă. Și ea întreagă miroase a stambă încălzită, a trup bronzat, iar brațele ei rotunde și șocolatii par lustruite... Doctorul dă din umeri, străduindu-se să fie calm și sever:

— Ce vrei să spui cu frații siamezi?

— Vreau să spun că am prevăzut în amănunt această scenă și pe drum m-am hotărât să mă mut singură dacă tu vrei să rămâi. Și am să plec, iar tu fă cum crezi...

— Stai puțin. Nu ești în toate mințile? Ce-i cu tine? O criză subită de demență acută? „Au venit actorii de la Teatrul Mic, mă mut la Ialta, iar tu fă cum crezi...”

— Bineînțeles, faci cum crezi, dacă tu...

— Dacă eu, ce...

— Dacă tu nici atâtica nu te gândești la mine! În toți cei cinci ani ai superbului nostru menaj, pe care lumea îl găsește „ideal”...

— Dumnezeule, ce batjocură!

— Da, după tine e „ideal”, firește! Stai în cabinetul tău și-i dezbraci pe toți idioții tăi de bolnavi: „respiră adânc, nu respira, respiră adânc, nu respira”, pe când eu... Și, ca mâine, iarăși strada Merzleakovski, iar ai să povestești două luni în șir tuturor cunoscuților ce „minunat” ne-am odihnit „noi” în vara asta! Anul trecut descriai cu fel de fel de înflorituri Volga; acum doi ani, Eupătoria; iar anul ăsta ai să ridici în slăvi Alupka... Mi-ajunge! Sunt sătulă de vacanțe de-astea!

— Ce-i cu tine? Te-ai hotărât să te desparți de mine?

— N-am hotărât nimic, dar nu mai pot! Nu pot și nu pot!

— Perfect, dar trebuie să te gândești în primul rând unde și cu cine și cu ce ai să pleci, iar în al doilea rând, nu striga așa de să se audă în toată casa.

— Vreau să strig! Și am să strig! Anume am s-o fac!

În odaia lor de la etajul întâi, parcă și mai strâmtă din cauza celor două paturi și două fotolii, a dulapului cu uși coșcovite și scârțâitoare, a spălătorului și a geamantanelor de sub cuier, aerul e fierbinte și nemișcat, iar prin fereastra deschisă spre cerul ce și-a stins toate culorile nu vine nicio adiere. Năvălind înăuntru, ea se prăbușește în fotoliul pe a cărui spetează atârână vraște un halat de baie încă ud, mirosind neplăcut a umezeală caldă, și, în timp ce inima îi bate violent, privește dușmănos și hotărât, drept înainte, fără a lăsa din mâini umbreluța.

21 aprilie 1949

„INSULA SIRENELOR”.

PE INSULA CAPRI există „Grota Albastră”, pe Insula Capri a trăit în antichitate Tiberiu, iar în secolul trecut Krupp, celebru cu tunurile sale și unele fapte prin care călca pe urmele lui Tiberiu și care l-au împins, în cele din urmă, la sinucidere... Iată cam tot ce se știe îndeobște despre Insula Capri.

Unora le mai este cunoscut și faptul că această insulă minunată a fost cândva stăpânită de barbari, apoi de greci, de normanzi... Istoricii și arheologii și-au amintit de ea relativ recent. I-au tulburat tihna și tăcerea de veacuri, au început săpăturile și i-au jefuit comorile antice. S-a constatat că aceste comori zăceau aproape la fiecare pas în pământul insulei: țărani în ale căror vii erau mereu găsite dădeau totul cui se nimerea, pentru sume derizorii, îngăduiau să se scoată cu carul. Apoi, aceasta se întâmpla acum o sută de ani, un poet german descoperi întâmplător

printre stâncile țărmului nordic al insulei o grotă luminată atât de feeric de soare și de valurile mării ce pătrundeau în ea, încât Insula Capri deveni dintr-odată cunoscută lumii întregi, ca „țară a făgăduinței pentru toți pictorii și iubitorii naturii”. Pelerinajul neconținut și masiv al acestora pe „divina insulă” n-a mai încetat de atunci niciodată, cu toate că locul era cu desăvârșire sălbatic, neoferind măcar cel mai elementar confort, comunicarea între insulă și Neapole făcându-se numai cu bărci cu pânze. Mulți ani mai târziu, s-a deschis cel dintâi hotel, apoi câteva vapoare și-au început cursele, legând-o de Neapole. Chiar până în zilele noastre acest mijloc de comunicație era cu totul imperfect, dar asigura în fiecare an transportarea pe insulă a unui foarte mare număr de călători din toate colțurile lumii...

Ca să îți faci o idee despre Capri, trebuie să-ți închipui întâi și-ntâi că te afli la Neapole, pe țărmul unduios al mării, într-un punct al uriașului golf semicircular; spre stânga se ridică o regiune muntoasă cu mici orașele ce se înșiră, albe, la poalele lor, și silueta de colos a Vezuviului. Drept în fața orașului, în golf, se pierd parcă în albastrul apelor două insule înalte: Ischia și Capri.

Capri „iese din spuma mării asemenea unui sfînx culcat”, sau unei corăbii scufundate, cum spun alții. Byron a comparat Insula Capri cu un val gonit de furtună. Vorbind însă mai simplu, e o uriașă stâncă ce țâșnește din mare, sălbatică, abruptă pe-alocuri, perfect verticală, formând cam pe la mijloc o curmătură adâncă în care s-a adăpostit micul orașel Capri, cu viile și grădinile lui de măslini. Deasupra înspăimântătoarei viitori a țărmului sudic al insulei, îndreptat spre peninsula Italiei și spre Capul Minerva, s-au păstrat până azi urmele palatelor lui Tiberiu, iar povârnișul acela stâncos se și numește Monte Tiberio. Partea apuseană a insulei este încununată de culmea stâncoasă Monte Solaro, pe ale cărei coaste,

atârnă parcă un alt orășel, Anacapri. Nu se știe care din cele două orășele, Capri sau Anacapri, este mai vechi. Strabon spune că amândouă au existat în timpuri de mult apuse, așa încât s-ar putea ca denumirea insulei să vină de la Kapraim, ceea ce în graiul fenicienilor însemna - două orașe.

Povârnișul sudic al curmăturii de pe Capri poartă numele Piccola Marina iar cel nordic, Marina Grande. Vaporășul care face cursa Napoli-Capri în două ceasuri, deci cu o viteză destul de mare, acostează la Marina Grande. Pe măsură ce se apropie de insulă, călătorul se minunează tot mai mult de culoarea apei: ea amintește culoarea foarte vie a unei nestemate, a unui miraculos amestec de piatră vântată și indigo. Vezi apoi un golf nu prea mare, iar pe malul golfului o așezare de pescari clădită în întregime din piatră, sălbatică, pitorească în primitivismul ei, răsărită parcă din vremurile de odinioară ale Italiei. Din această localitate poți sui curmătura insulei, spre orășelul Capri, pe două căi: cu funicularul, drept pe lângă peretele aproape vertical de stâncă, sau pe șoseaua ce șerpuiește printre vii. Începutul ace stui drum trece pe locul unde se înălța în antichitate orașul Capri, pe lângă biserica bizantină S. Constanzo, veche de o mie cinci's te de ani, încântătoare în simplitatea și sărăcia ei, deși interiorul îl are împodobit cu coloane străvechi de porfir. Din curmătură, de pe străduțele orășelului Capri, se văd dintr-odată două mări: într-o parte, golful Neapoli, Ischia și Neapole; din cealaltă, largul mării ce se întinde până la țărmurile Africii.

Când se apropie vaporul de Capri, ți se arată Monte Solaro, pe a cărui culme, sus de tot, se profilează feeric pe fundalul cerului ruinele Castelului Barbarossa („cuibul de vultur al acelui corsar tunisian care a trecut cândva prin foc și sabie toate ținuturile cetății Neapole și insula Capri”), ba acele locuri din preajma debarcaderului, unde

se ridica odinioară palatul lui August. Dacă deschizi ghidul găsești și câte ceva din istoria Insulei Capri: grecii o numeau „Insula Sirenelor” și introduseră acolo cultul acestor fermecătoare și perfide ființe marine; pe vremea romanilor insula primi alt nume: Capreia, adică Insula Caprelor. August vizită insula pe când se întorcea din campania siciliană și, fermecat din cale-afară de frumusețea ei, făcu un schimb cu grecii din Neapole, dându-le în loc Insula Ischia. Când privești spre Monte Solaro și Anacapri, vezi și celebra „Scară feniciană”, care duce la Anacapri, în dreapta debarcaderului: este vorba de vreo mie de trepte tăiate aproape vertical în stâncă (chiar de către fenicieni, zice-se, cei dintâi stăpâni ai insulei). Astăzi, la Anacapri se ajunge destul de ușor, urcând pe șoseaua șerpuitoare. Locuitorii din Anacapri însă preferă scara lor de piatră. În general, sunt un popor foarte ciudat: ei duc din vremuri străvechi o viață retrasă, cu totul izolată chiar și de cei din Capri, neavând aproape niciun fel de legături cu ei, vorbind un grai al lor. Printre ei găsești și astăzi bătrâni și bătrâne care de când sunt nu au pus piciorul în orașelul Capri.

Dacă urci cu birja sau funicularul spre oraș, dai într-o piațetă unde se înalță un mic turn străvechi cu orologiu și cu blazonul regilor Spaniei. Se înalță chiar la marginea piațetei, deasupra unei prăpăstii adânci, și de acolo se deschide una din cele mai încântătoare priveliști spre mare, golful Neapole și Neapole. Traversând piața, dai într-o străduță îngustă, care te scoate la un hotel luxos, construit cândva de Krupp și dăruit de el unuia dintre servitorii lui, apoi faci la stânga și ieși în Yia Tragăra, o șosea care urcă pantele sudice ale insulei. Treci întâi pe lângă o vale nu prea mare ce se întinde la dreapta, în spatele hotelului, și coboară spre mare; în această vale, pe locul unde era cândva un alt palat, de iarnă, al lui August, se înalță dintre măslini ruinele unei mănăstiri vechi de

șase sute de ani, de mult pustie, cu biserica ei străveche acoperită cu olane cafenii, având pereții chiliilor și curtea interioară năpădită de trandafiri sălbatici și de bălării. Mai încolo, totul este și mai sălbatic și mai frumos: de o parte soarele strălucitor și sclipirile mării meridionale, de cealaltă pustietatea stâncoasă din sud și hățișul de nestrăbătut cățărându-se pe pereții verticali spre cer. Câte un băiețaș care se ține după tine pe acest drum mormăie, înșirând pe de rost toate locurile celebre; trei insulițe pietroase din apropierea țărmului, cunoscute în întreaga lume datorită lui Bocklin⁵, Arca Naturale, Grota Mitrei, unde se spune că Tiberiu ar fi adus jertfe omenеști, și multe alte grote celebre prin minunata varietate a coloritului lor. În câte una din ele totul pare galben-auriu, în alta se prelinge jucăuș o lumină verde-străvezie, în a treia plantele acvatice luminează pereții cu un fel de jăratec purpuriu...

Drumul lui Tiberiu, care merge din orășelul Capri paralel cu acest drum, numai pe culmi și nu pe povârnișurile abrupte, duce la locul cel mai vestit al insulei, locuința lui Tiberiu. Aici urci întruna, pentru a păși apoi pe un podiș abrupt, printre ferme, vile și vii. Grădini, flori, chiparoși, coconari... Ici-colo, s-au păstrat trepte tăiate în solul stâncos încă pe vremea lui August, ici-colo făgașul aproape șters al unui drum de piatră pe care „cândva sclavii îl purtau în palanchin pe Tiberiu”... Ruinele palatului său sunt imense. Aici, insula înalță deasupra mării un perete vertical, ca o prăpastie fără fund. Chiar deasupra abisului se mai văd urmele unui far socotit în vechime drept unul dintre cele mai mari și mai luminoase faruri din lume, care le arăta corăbierilor un drum plin de primejdii, căci marea formează o strâmtoare destul de îngustă între Insula Capri și continent. Mai încoace, se văd ruinele – înălțimea stâncilor, pustietatea, soarele, cerul și

5 Bocklin Arnold (1827 -1901), pictor simbolist elvețian.

șuieratul vântului însorit prin ierburile sălbatice și prin ruine. Ruinele sunt un întreg labirint de camere și galerii. Centrul palatului îl constituie peristilul, înconjurat de o colonadă și de odăile cezarului; din toate acestea s-a mai păstrat câte ceva... Cum era oare atriul pe vremea lui Tiberiu? Un plafon de marmură, în ale cărui adâncituri pătrate erau niște rozete de bronz, marginile bolților având chenar tot de bronz. Pereții acoperiți cu chinovar lustruit, împodobiți cu basoreliefuri din alabastru, reprezentând Victorii înaripate în ușoare tunici fluturânde, cu ramuri de palmier în mâini, precum și alte imagini: în câte un cerc pe fond albastru, niște măști tragice și comice, patimi și răătăciri omenești. De pilaștrii de piatră de culoarea fildeșului și a aurului vechi erau sprijinite trofee: schelete uriașe de animale preistorice și arme ale unor eroi legendari din vremuri de mult apuse. Printre trofee, pe postamente din bronz, erau vase prețioase de Corint, pe care August le colecționase toată viața cu dragoste și cu gust. Pragurile – din marmură albă și granit lucios de Egipt, iar draperiile ce acopereau aceste intrări – dintr-o țesătură groasă de in Dându-le la o parte, cel care intra vedea, după soarele sclipitor de afară, umbra ușoară a atriului, plafonul de marmură, chinovarul lustruit al pereților, trofee, scheletele, vasele, podeaua de mozaic cu desene meșteșugite; iar în fund, statuia lui August, zeificat cu attributele lui Jupiter; în fața ei, altarul semicircular în stil etrusc simplu, făurit din marmură albă ca zăpada, masă pentru jertfe acoperită cu pânză albă, brodată pe margini cu frunze, și un trepied pentru focul sacru... între acești pereți, unde cândva foșneau pașii furișați ai sclavilor și curtenilor și răsunau flautele lidiene și râsul argintiu al frumoaselor curtezane, astăzi se adăpostesc de furtună vitele țăranilor din Capri.

Suetoniu spune că în tinerețe Tiberiu era frumos, avea nas acvilin și ochi mari cu care vedea pasămite și în

întuneric; era înalt de statură, robust, avea umeri și piept larg, mâinile, picioarele și capul bine proporționate; era atât de puternic, încât cu un bobârnac putea sparge cuiva capul. De altfel, era ursuz și neiubit încă din tinerețe; umbla cu capul plecat pe umăr, posac și tăcut, iar când vorbea, rostea cuvintele trăgănat, anevoie, ajutându-se cu gesturile mâinii drepte. Acestei descrieri a lui Suetoniu îi corespunde statuia de la muzeul Vaticanului reprezentându-l pe Tiberiu tânăr: șade drept și ferm cu sceptrul în mână; rădăcina nasului o are subțire, ascuțită, ceea ce face ca orbitele ochilor să pară adânci, dând figurii o expresie de uliu...

În palatul din Capri însă a locuit un om care semăna foarte puțin cu cel din tinerețe.

Părăsise pentru totdeauna Roma în anul douăzeci și șase după Hristos, ca să-și trăiască ultimii unsprezece ani de viață aproape în întregime pe Insula Capri, în deplină potrivire cu prevestirile cititorilor în stele. Toată insula era pe vremea aceea o grădină plină de lauri, copacul preferat al lui August; de pe ieșindurile munților coborau pretutindeni spre mare terase tăiate în stâncă. Sub arcade, erau instalate apeducte ce aduceau apa ploilor în nimfee împodobite cu statui de marmură și bronz. Clima, aerul, ca un adevărat balsam, erau vestite ca fiind tămăduitoare, ceea ce dovedeau și mai dovedesc și astăzi moșnegii din Capri trecuți de o sută de ani; belșugul insulei fusese ca de basm: păsări, pește, stridii, homari; vinurile de Capri erau din cele mai alese... Tiberiu s-a stabilit aici și din această pricină, și pentru că insula îi amintea Grecia, dar cel mai mult pentru alt motiv: Capri era inaccesibilă, o debarcare ar fi fost anevoioasă, iar de înfruntat straja nu era cu putință; de la înălțimea ascunzătorii lui, cezarul vedea întotdeauna nu numai ce se întâmpla pe insulă, ci și toate corăbiile care treceau prin dreptul insulei în cele patru zări... „Era bătrân rău pe atunci, dar ca nimeni altul pe

pământ avea nevoie de singurătate, de libertate deplină, de un adăpost inaccesibil, pentru a-și vedea în voie de desfrâu și de nelegiuirile lui...” Era înspăimântător la înfățișare: „chipul i se acoperise de bube și era lipit cu plasturi: ochii îi căzuseră adânc în orbite; buzele și bărbia îi atârnavă, greoaie. Gâtulejul i se umflase, de parcă ar fi înghițit o otravă necunoscută. Răsuflarea i se făcuse fetidă, văzul și auzul îi slăbiseră; acum îi venea nespuse de greu să vorbească, rostea cuvintele anevoie, foarte încet... și singura bucurie a vieții lui devenise lăcomia în toate...”

Înainte de moarte, se duse la Roma. În drum, se opri la Tusculum, se speriasă: șarpele lui favorit, pe care îl lua cu el totdeauna oriunde pleca, fusese mâncat de furnici. Din Tusculum făcu calea-întoarsă spre Capri. Dar de data asta, îl reținură din drum furtuna și boala. Făcu popas la Capul Misena și seara, la cină, își pierdu deodată cunoștința, îl înconjurau Macron, Caligula, Drusilla și medicul Hariel. Drusilla scoase din degetul cezarului căzut fără simțire simbolul puterii lui divine, gema prețioasă, inelul lui Dioscorid, și-l înmână lui Caligula. Cezarul își reveni din leșin și întrebă bâlbâit: „Unde mi-e inelul?” Caligula tremura ca varga. Macron aruncă o pătură în capul cezarului și îl sugrumă în câteva clipe.

BERNARD

NU MI-AU RĂMAS multe zile de trăit. Și iată că îmi vine în minte tot ceea ce notasem cândva despre Bernard, aflându-mă în Alpii Maritimi, nu departe de Antibes.

„Dormeam dus, când Bernard îmi aruncă în geam un pumn de nisip...”

Așa își începe *Sur Veau* Maupassant, așa l-a trezit pe el Bernard în ziua de 6 aprilie 1888, înainte de ieșirea lui „Bel Ami” din portul Antibes.

Am deschis fereastra și răcoarea plăcută a nopții mă izbi în față, în piept și în suflet. Pe albastrul străveziu al cerului tremurau stelele vii și strălucitoare...

— E o vreme frumoasă, *monsieur*.

— Dar vântul cum e?

— Suflă dinspre țarm, *monsieur*.

După o jumătate de ceas se aflau în larg:

Orizontul pălea și, în depărtare, dincolo de Golful Ingerilor, se zăreau luminile Nișei, iar mai departe, farul rotitor de la Ville Franche... Dinspre munții încă nevăzuți (se simțea doar că erau acoperiți de zăpadă) răzbea, când și când, o adiere rece, uscată.

Îndată ce ieșirăm din port, iahtul prinse viață, se învioră, își mări viteza, prinse a dăntui pe valurile mici și ușoare... Se lumina de ziuă, stelele se stingeau... Pe cerul îndepărtat, deasupra Nișei, se și aprindeau, cu o altă lumină, trandafirie, crestele înzăpezite ale Alpilor Superiori...

Îi trecusem cârma lui Bernard, ca să pot admira nestingherit răsăritul soarelui. Briza tot mai puternică ne împingea cu iuțeală peste valurile tremurătoare, în depărtare răsună stins un clopot, de undeva se auzea ecoul unui *Angelus*... Cât de drag îmi e ceasul acesta ușor, proaspăt, al dimineții, când oamenii mai dorm încă, iar pământul se și trezește! Înghiți aerul, îl bei, vezi viața născându-se, viața trupească a universului, viața, a cărei taină este chinul nostru cel mare și veșnic...

„Bernard e uscățiv, îndemânatic, i-au intrat în sânge curățenia și ordinea, este grijuliu și atent. Un om sincer, cald și credincios, foarte bun marinar...” Astfel vorbește Maupassant despre Bernard. Iar Bernard spune despre el însuși:

— Cred că am fost un bun marinar. *Je crois bien que étais un bon marin*.

A spus-o în clipa morții, acestea i-au fost ultimele cuvinte rostite pe patul de moarte, în același port Antibes din care plecase cu „Bel-Ami” în aprilie 1888.

Un om care-l văzuse pe Bernard cu puțin înainte de

moarte povestește:

— Ani de-a rândul, Bernard a împărțit viața pribeagă pe mare cu marele poet, de care nu s-a despărțit până la fatala plecare a acestuia la Paris, la doctorul Blanche.

Bernard a murit în orașul lui. Dar nu de mult a fost văzut pe cheiul înșorit al micului port Antibes, unde „Bel-Ami” se adăpostea atât de des.

Înalt, uscățiv, cu chipul energic tăbăcit de vânturile sărate ale mării, Bernard nu prea intra în discuții. Era însă de ajuns să vină vorba de Maupassant, și ochii albaștri i se înviorau pe loc; și să-l fi auzit cum vorbea despre poet!

Acum a amuțit pentru totdeauna. Ultimele cuvinte pe care Le-a rostit au fost: „Cred că am fost un bun marinar”.

Îmi închipui foarte limpede cum rostea el aceste cuvinte. Ferm, cu mândrie, făcându-și cruce cu o mână neagră, uscată de bătrânețe:

— *Je crois bien que étais un bon marin.*

— Și ce-o fi vrut să spună cu aceste cuvinte? Bucuria conștiinței că, trăind pe pământ, era folositor aproapelui, fiind un bun marinar? Nu: faptul că fiecăruia din noi Dumnezeu îi dă odată cu viața un talent sau altul și, totodată, datoria sfântă de a nu îngropa acest talent. De ce? Pentru ce? Nu știm. Cată însă să știm că în această lume, de nepătruns pentru noi, totul trebuie să aibă negreșit un sens, o înaltă vrere dumnezeiască, aceea ca „totul să fie bine” pe lumea asta, și că îndeplinirea sânguincioasă a acestei vreri a lui Dumnezeu este întotdeauna meritul nostru în fața Lui și, de aceea, bucuria și mândria noastră. Bernard știa și simțea lucrul acesta. Toată viața și-a îndeplinit conștiincios modesta datorie dată lui de Dumnezeu, slujindu-l din toată inima. Și cum era să nu spună ce a spus în ultima clipă? „Acum îl izbăvești, Stăpâne, pe robul tău și iată că îndrăznesc a-ți spune Ție și oamenilor: cred că am fost un bun marinar”.

„Când se afla pe mare, totul îl preocupa pe Bernard,

scrie Maupassant: și un curent întâlnit pe neașteptate care arăta că undeva în larg suflă briza, și norii deasupra Munților Esterel, semn că spre apus bate mistralul... Ținea iabtu' atât de curat, încât nu suferea să vadă măcar un strop de apă pe vreuna din piesele de alamă... Ce folos putea să aibă aproapele din faptul că Bernard o ștergea îndată? Și iată că el o ștergea. De ce, pentru ce?

Bine, dar chiar lui Dumnezeu îi place ca „totul să fie bine”. Se bucura și El, văzând că fapăturile Lui sunt „foarte bune”.

Mi se pare că și eu am, ca artist, dreptul de a spune despre mine în ultimele zile de viață ceva asemănător vorbelor rostite de Bernard, murind.

1952

CUPRINS

Pag.

Ultima întâlnire în românește de *Nicolae Guma*... 5
Iarbă rea „„„*Șt. Augustin Doinaș și Natalia Radovici* 13

Domn și grăpân” - „„„ 34

Necazuri „„„ 45

Casa de la drum „„„ 50

Frații „„„... 75

Un caz de la arhivă „„„... 101 Domnul de la San
Fran„ „*Ștefana Velisar Teocisco doreanu și Lidia*

Bimbulov 111

Bătrâna „„„*Șt. Augustin Doinaș și Natalia Radovici*
134

Otto Stein „„„... 138

Kazimir Stanislavovici „„„... 144

Urechi în formă de laț „„„... 153

Visele lui Ceang n în”... 166

Cea din urmă primăvară „„„... 182

Cea din urmă toamnă „„„ 194

O noapte în larg „„„... 199

Dragostea lui Mitea în românește de *Șt. Augustin*

Doinaş şi Natalia Radovici 207

Scarabeii".

Opincuţele M

Insolaţie M Ida

În livadă".

Copacul Domnului".

Alexei Alexeici M

Ghiocel „Vieux Port Elefantul

Romanul de dragoste al unui cocoşat „Tinereţe

Prima dragoste".

O întâlnire".

Groaza".

Bunicul".

În ajun".

Masca".

264

Scrisoarea „Povestea cu geamantanul „Mai mândră
ca soarele".

	I-	I
	SŞ - J	... Pas.i
Bu		35
şea".		9
Na		36
thalie		9
O		39
stradă		9
cunoscut		
ă		
În		40
leagăn".		2
Lă	*	40
ngă		4
paraclis		
ul		
părăsit".		

Alu			40
pka			5
„In			40
sula			8
sirenelor			
”.			
Ber	I-		41
nard	SHH		5

Redactor responsabil: NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor: VICTOR MAȘEK

*Dat la cules 10.01.1968. Bun de tipar 15.06.1968.
Apărut 1968. Tiraj 9.170 ex. broșate. Hârtie tipar adânc
tip B de 63 g/m. Format 540X840116. Coli ed. 22, 66. Coli
tipar 26, 5. A. nr. 2.553. C.Z. pentru bibliotecile mari și
mici*

Tiparul executat sub comanda nr. 80 043 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piața Scânteii nr. 1,
București – Republica Socialistă România

Ultima întâlnire Iarba rea Domn? i stăpân Necazuri
Casa de la drum Frații Un caz de la arhivă Domnul de la
San Francisco Bătrâna» Otto Stein Kazimir Stanislavovici
Urechi în forma de laț Visele lui Ceang

Cea din urma primăvară Cea din urmă toamna o
noapte în larg Dragostea lui Mitea Scarabei Opincuțele
Cartea Insolăție Ida în livada Copacul Domnului Alexei
Alexeici Ghiocel

Vieux Port Elefantul Romanul de dragoste al unui
cocoșat Tinerețe Prima dragoste o întrinire Groaza

Focul Bunicul în ajun Masca

Scrisoarea Povestea cu geamantanul Mai. mândra ca
soarele Rusea

Nathalle o stradă cunoscută în leagăn lângă
paraclisul părăsit

Alupka Insula sirenelor Bernard

